MACROBII

AVRELII THEODOSII Viri Con
sularis, In Somnium Scipionis M. Tullii Cicero
nis Libri duo, Et Saturnaliorum Lib. VII. Cum
scholiis & indicibus Ascensianis.

Addito libello argutissimo Censorini de die Na
tali, subsequente eiusdem indice.

Vænundantur in Ædibus eiusdem
Iodoci Badii Ascensii.

Iodocus Badius Aſcenſius,D.Carolo Gelrio iuueni nobiliſſimo,& omnium
chariſmatum donis conſpicuo,S.

QVum hiſce diebus Theodoſii Macrobii,viri iuxta clariſſimi ac
doctiſſimi,philoſophicos in Somniũ Scipionis M.Tullii cōme
tarios, & literatiſſimas Saturnaliorũ cœnas prelo noſtro reda
ptarem:in mentē veniebat cœnę illius ſplendidiſſimę & omni
bus charitibus inſtructiſſimę, quam magnificentia tua nuper
puerperæ honeſtiſſimę,& vt dicũt cōmatri,ac ſodalibus appo
nendã curauerat.Memini enim videre(vt quæ ſemper ob ocu
los aliæ ſuper alias obuerſantur)ſpectatiſſimæ indolis tuæ vir
tutes plane heroicas ac principes:quarum quã primã memorē
haud facile cēſuero,ita ſeſe agminatim pariꝫ robore nobis of
ferunt omnes.Dicam tamen citra ordinis obſeruationem,citraꝫ fucũ nōnullas nō tam
tui laudandi(nam laudationis noſtrę non eges)q̄ aliorum ad tui imitationē cohortãdi
ſtudio.Primũ itaꝫ meminiſſe lubet,quēadmodũ licet in tã opiparo conuiuio, & tã bene
inſtituto famulitio non defuerint ſtructores, & a caliculis omni vel Phrygio vel Lydio
puero decentiores,tamen vt priſcã illã heroũ in te transferres gloriam,teꝫ ad oēs arteis
bonas natũ doceres, & nihil qđ ingenuũ deceret ignorare, ipſe ſtructoris vel peritiſſimi
partes tã ſcienter obibas, vt qui benignitatē in te naturę non agnoſceret,in Tripheri lu
do per vlmeas cœnas edoctum facile deieraret.Neꝫ tamen minoris fuit vel artificii vel
iudicii,ſuam cuiꝫ pro meritis & dignitate particulam anteponere,tanto mehercules cũ
lepore,vt Pitho illam ac Suadę medullã in labris tuis ſeſſitare nemo nō crederet. Acceſ
ſit ſubinde lepidiſſima,non ad æquales hauſtus,ſed quãtos quiſꝫ volebat, nectarei illius
poculi inuitatio: quum tamen in toto diſcumbētiũ triclinio te vno neꝫ cibi neꝫ potus
parcior conſpectaretur nullus:Vno enim multiiugę diſciplinę reficiebaris ferculo, nũc
de literis interioribus,nunc de militari peritia,nũc de rebus præclare geſtis,cũ iis quos
eiuſcemodi rerũ ſtudioſos noueras diſceptans: vſqueadeo vt plane Macrobianã quãuis
referres cœnam. Qua conſummata,gratiiſꝫ deo de more actis,dii boni quãto artificio
muſica omne genus plectra tractabas? anxie(vt opinor)cauens, ne ſiquod recuſares,
minoris,vt olim Themiſtocles,habereris:præſertim cum fiſtulas tibiaſꝫ ſic inflares, vt
ne Alcibiades quidem vllã in te oris deformitatem deprehenderet.Sed quota iſthęc cha
ritũm tuarum portio?profecto tam exigua,vt ſi eas omneis dicendas recepiſſem, conſul
tius multo fuerit(quod de Carthagine cenſuit Salluſtius)de ipſis omnino nihil, q̄ tam
parce ac frigide dixiſſe.Verum conqueruntur iãdudum ſeria ac grauia virtutũ(quę in
te plurimę ſunt)pręconia, huius epiſtolii ſpatiis excludi iniquis. Inter quæ multo iure
primũ ſibi locum vendicat vehemens tua & ſyncera in deum pietas:Nunq̄.n.rei diuinę
gratia diui Benedicti ædem ingredior,quin te religioſiſſime illic deum deprecantē ado
rantemꝫ conſpiciam.Proximum,feruentiſſ.tua in patriam clariſſimã,in parentes nobi-
liſſimos,& in omneis Chriſtianos,præſertim inopes,charitas ac beneficentia:vt tibi nũq̄
vel lingua ab illorum ceſſet præconiis,vel manus ab iſtorum eleemoſynis. Tertium lo-
cum,ſed quod prioribus anſam præbet certiſſimam,ſibi vendicat accuratiſſimum tuum
in literas arteiſꝫ bonas ſtudium.Macte noua virtute puer,ſic itur ad aſtra.Iſtas autem
virtutes tuas D.Carole generoſiſſime,& ob eam quã tetigimus cauſam,& ob alias duas,
non ſine gaudii taciti pertentamine commemorauimus:Earumꝫ altera eſt,ꝙ iſtę tuę lau
des etiam patriæ meæ Flandriæ decori atꝫ honeſtamento ſunt maximo. Pater eñ tuus
Gelriæ ducum illuſtriſſimus,apud Flandros in aula principali (vt tantã indolē decuit)
Baſilice,cum educatus tum inſtitutus eſt:Auus autem paternus, tantarum ditionum
per principis nobiliſſimę matrimonium imperio omnibus ſuffragiorum punctis iam de
ſtinatus,tantum non ſeſe pro Flandrorũ ſalute deuouit.Altera, ꝙ celebrata vtcunꝫ cœ
na tua,ad Macrobianas cœnas illuſtriſſimo nomini tuo dicandas viam muniuerit.Boni
itaꝫ conſule ac Vale, nobilitatis muſarumꝫ decus ampliſſimũ. E typographia noſtra,
apud Parrhiſios,ſub natalem Dominicum.M.D.XXIIII.

Index.

Index rerum & verborum in sequentibus operibus insigniũ serie literaria.

Index.

FINIS TABVLAE.

¶De Virgilio & eius locis præcipuis.

¶Virg.versus p̄cipui explicati.

¶Loca A. Gellij a Macrobio vsurpata.

FINIS.

Annotata.

Iodoci Badij Ascensij in M. Tullij Ciceronis de Somnio Scipionis fragmentum Scholia.

CVm in Africã &c. Q̃q̃ quę philosophiã concernũt in hoc opusculo, satis explicã
tur a Macrobio, tamen nonnihil in tituli & vocabulorũ elucidationẽ supaddere
constitui. Somniũ a somno deducit, fitq; in eo: vnde & insomniũ quandoq; voci
Somniũ. tatur. Somnus aũt a sopiendo, vnde & sopor: sed euphonię causa p in m muta=
tur, sicut & alię literę: vt a verbo foueo fomes, a scando scamnũ &c. vnde non du
cor in sententiam dicentiũ sopnus scribendũ, eo ꝙ a gręcis hypnos dicatur. Fit
aũt somniũ dũ sopitis per vapores cerebri cellulis, rerũ visarũ aut imaginatarũ
phantasmata illic discursitãt: vnde opinor teutonicis drom dici, quia græcis δρόμος cursus dici=
tur. Bene aũt & prudenter de Somnio inscripsit Cicero opusculũ: qm̃ de cęlestibus locuturus nihil
nisi per somniũ definire potuit: sicut nec Maro de inferis: qui id confitens ait: Sunt geminę somni
portę: quarũ altera fertur Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris: Altera candenti perfecta
nitens elephanto, Sed falsa ad cęlũ mittunt insomnia manes. His ibi tũ natũ Anchises, vnaq; sibyl
lam Prosequitur dictis, portaq; emittit eburna. Quasi dicat Maro: quę de inferis cecinimus, incer=
ta nobis sunt, & vt falsa insomnia per portã eburneã emissa. Quę igitur aut lõge supra nos, aut lõ=
ge infra nos posita sunt, certo scire nequimus: quocirca dictũ est, Altiora te ne quæsiueris. Altum
enim & profundũ cõmunia sunt vocabula, tam de ijs quę longe supra nos, q̃ quę infra nos sunt po
Profũdũ. sita dicibilia: vnde & mare altũ, & cęlum legimus profundũ. Quod de profundo euidens est. Nam id
Altum. dicitur, quod aut procul a fundo est, & ita altum, vt cęlum: aut procul in fundo, vt manes. Altũ ve
ro vt dicatur profundũ. i. procul a fundo, manifestũ habet etymon, vt sit quasi eleuatum & ad supe
ra latum. in mari aũt, quia corpus sphęricũ est, mediũ est altius cęteris partibus: ideoq; pro medio &
profundiore maris parte ponitur: vt Multum ille & terris iactatus & alto: &, In altum vela dabant
lęti. verum quia vbi maris vna pars cęteris altior est, ibi opposita profundior: ideo altum dicimus
Scipio. multũ demissum: vt, Manet alta mente repostum Iudiciũ paridis. ¶ Scipio aũt is cuius somniũ fuis
se dicitur, est Africanus & Numãtinus: & ita Africanorũ posterior, Pauli Aemilii filius, sed in Sci=
pionum familiam per Publium Scipionis filium, vt Cicero in Catone maiore dicit, multũ imbe=
cillem adoptatus: qui Fabio fratri post mortem patris hęreditate paterna fere cessit, eo ꝙ in ditio=
rem familiam venisset. de cuius gestis & morte nonnihil, vbi verba Ciceronis tractabo, dicturus
Masinissa. sum. ¶ Masinissa autem, quem Masanissam Io. Tortellius appellitandũ censet, fuit Galæ Numida=
rum regis filius: qui patris succedens regno, primo Romanis capitalis hostis ab illis regno eiectus
est: deinde Africani superioris beneficio in regnum restitutus victo Syphace, in fide & amicitia Ro
manorũ perpetua, quia ad mortem vsq; permãsit: adeo vt in Hispanico bello quod imperatore Lu=
cullo gerebatur, cum ipse quoq; graui & periculoso Carthagineñ. bello premeretur, auxilia tamen
Romanis petentibus miserit: eoq; propensius, ꝙ Aemilianus Scipio, quo de hic agitur, ad ea peten
da legatus venisset. Idem ętate, quã ad centesimũ, vt quidam dicunt, vt Ant. Sabellicus, ad nonage
simũ extendit annũ, & valetudine pariter confectus, cum videret se diutius viuere non posse, eundẽ
Scipionem, qui tunc sub M. Manilio, aut vt hic legitur Annio seu Aulo Manilio, in Hispania mi=
litabat, per literas ab imperatore acciuit, vt in eius amplexu extremũ spiritum suaq; omnia repo=
neret: sic enim se feliciter moriturũ dicebat. cuius fatis præcurrentibus aduentũ Scipionis, vt scri
bit Valerius (nam aliter hic sentire videtur Cicero, nisi de priore potius ad Masinissam accessione,
quã legatus obiuit, loquatur: vt etiam Sabellicus, Liuius, & plęriq; omnes autumant,) ei testamen
to reliquit rerum omniũ potestatem: & inter filios, quos ad quatuor & quinquaginta habuisse dici
tur, diuidendi regni arbitrium ita legauit, vt quicquid ille statuisset, immobile sanctumq; esset. Mã
dauit insuper liberis & vxori, vt Po. Romanũ, & Scipionũ familiam perpetua fide & obseruantia ꝓ
sequerẽtur. Filiorum autem tam numerosorũ Sabellicus treis dũtaxat legitimos censet: quorũ no
mina apud ipsum sunt, Micipsa, Gulussa, & Mastabam seu Stanabal: reliqui autem erãt nothi: quo
rum vltimũ genuit sex & octoginta annos natus, eumq; quadrimulum moriens reliquit. De robo
re autem Masinissę Vale. Maxi. lib. viij. titu. de Senectute sic scribit. Sicilię rector Hiero ad nonage=
simũ annũ peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modum excessit regni spatium sexaginta emen
sus annis, & ante omnes homines robore senectę admirabilis. Constat eum (quemadmodum Cice=
ro refert in libro quem de senectute scripsit) nullo vnq̃ imbri, nullo frigore, vt caput suum veste te
geret, adduci potuisse. Et paulo post. Veneris quoq; vsu ita semper viguit, vt post sextum & octoge=
simũ annũ, filiũ generaret: cui Methymato nomẽ fuit. hęc ille. Verba Ciceronis in dicto loco sunt.
Audire te arbitror, hospes tuus habitus Masinissa quæ faciat hodie, nonaginta natus annos: Quũ
ingressus iter pedibus sit, in equum non ascendere, cum autem sit in equo, ex equo nõ descendere.
&c. Libro autem nono cap. de custodia vitę dicit idem Valerius ꝙ salutem suam custodia canũ val=
lauit. ¶ Sed ad literam tandem veniendum. Cum in Africam &c. loqui inducitur (vt dixi) Scipio
Aemilianus, qui & Africanus posterior. Africa autem licet ad græcam duci posset originẽm, tamẽ
vt pro latino, sicut vafer, recipiatur vocabulo, per f frequentius q̃ per ph nũc scribitur. Annio Mã
lio. legi in aliis exemplaribus, A. i. Aulo Manilio. Sabellicus tamẽ (vt iam dixi) sub M. Manilio me=
ruisse dicit. ¶ Ad quartam &c. ita vt quatuor legionũ tribunus militũ esset. Vt scitis. Loquitur ad
eos quos Cicero pręsentes innuit cum somniũ suum libro sexto de rep. recitaret: quos si liber exta
ret ipsumq; vidissem facile explicarem. Q̃z vt Masinissam conuenirem. Non ergo ab imperatore ad

hoc missus,sed sponte iniisse videtur: vt de priore ad eum accessione intelligatur. Familiæ nostræ scilicet Scipionum,in quā per adoptionem transcriptus sum.Iustis de causis: quia per Scipionem Africanum maiorem regno restitutus.Aliquanto post,quia prius lachrymis cum singultu impedientibus.Suspexit.i.sursum aspexit.Grates ago.Si syncera est lectio,nomen grates non tm̄ poeticum, sed & oratorium est vocabulum: verum quia in hoc opusculo etiam alia multa inuersa sunt, opinor gratias a Cicerone scriptum.Tibi sol,quem tunc pro deo habebant.Summe, quia in regionibus calidis & pestilentibus eum summe colebāt.Sic æneı.xj.Summe deum, sancti custos soractis Apollo,Quem primi colimus &c.Cęlites.Credebant enim deorum tabernacula esse planetas & cætera corpora cælestia.P.Corneliū Scipionem.Loqui quibusdā videtur de Scipione maiore, qui tūc aderat,non in se,sed in nepote per adoptionem præsentiam sui exhibēs,cum filius patrem referat, iuxta illud Eccli.xxx.Mortuus est pater eius,& quasi non est mortuus:Similem enim reliquit sibi post se.quod in adoptione non minus locum habet: quia eorum in quorum familiā adoptātur nomina accipiunt,vt dici solet in illud Iuuenalis:Tanq̄ habeas tria nomina &c.Ego tamen de minore intelligo:Sic enim postea compellabitur.Et quia cognitus erat propter maiorem,dicit:Cuiᵘs ego nomine &c.quia idem est cum nomine maioris:de quo addit.Itaq; nunq̄ ex animo &c. Ego illū de suo regno &c.honestum zeugma ab inferiore. Reciprocatio autem idonea est, quia in manifestariā resolui potest sic:Ille percūctatus est a me de regno suo.Vltro citroq;.i.inuicem,a me ad illum, & ab illo ad me.Cum senex.de ætate iam locuti sumus.Meminisset:memorasset,recēsuisset.Fit enim sępe fere.Expungenda est dictio sępe,quia necessaria non est,nec loco congruit: potius enim semper illic poneretur,vt Valla docet.Quæ mihi ex imagine eius, q̄ ex ipso.Ipso enim adhuc puero diem obierat.Simul autem & historiam & imaginū efficaciam tangit.Historiam quā Liuius,Plutarchus & post eos Sabellicus pluresq; recitant.Verba Plutarchi sunt. De exitu P. Scipionis varia scriptores tradidere.Alij Romæ mortuū elatumq; scribunt, & ad fidem eius rei monumētum ad portam Capenam ei factum,& tres statuas superlocatas ferūt:quarum duæ P.& L. Scipionum dicūtur esse, tertia Q.Ennij poetę.Huic sententiæ illud Ciceronis conuenire videtur.Charus,inquit,Africano superiori fuit noster Ennius:Itaq; etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse cōstitutus. Alij authores sunt,& frequentior fama est,Linterni Aphricanū mortuum,ibiq; ex sua institutione sepultum esse, ne patria parum memor beneficiorum suum funus celebraret: monumentūq; ei factum ac statuam superpositam,quā postea tempestate disiectam Liuius se vidisse testatur. Præterea apud Caietam in marmoreo sepulcro æreaq; vrna hæc inscripta reperiuntur. Deuicto Annibale,capta Carthagine,& aucto Imperio,hos cineres marmore tectus habes.Cui nō Europa,non obstitit Africa quondā:Respice res hominū q̄ breuis vrna premat.Ego vero quęritās quo ætatis Aphricanus obierit, quatuor & quinquaginta annos eum vixisse, pauloq; post interisse apud quosdā authores grecos inueni.Hæc Plutarchus.Habuit igitur P.Scipio varias statuas,quę ꝙ essent eius simulacra & ad staturam eius factę,imagines eius.i.imitagines esse poterant: præter quas haud dubie in ædibus Scipionum variæ erant imagines ipsum ad viuū repręsentantes:hoc enim pictores moliebātur,eaq; res picturis precium augebat. vnde Iuuenalis.Nam perfectissimus horū Siquis Aristotelem similem vel Pictacon emit.Similem inquit viuo & vero. vnde hic, Quę mihi ex imagine &c. Ades animo.i.ne destituas animū:aut ades.i.adsis vna cum animo.Pœne miles, hoc a milite gregario differens ꝙ tribunusmilitū esset.Consul euertes.Bis consul creatus est,prius ante legitimos annos,posterius etiam ante iustos annos, quia annis qui inter duos eiusdem consulatus esse debebāt, nondum transactis.Partum.s.virtute bellica:quia quam Scipio maior ceperat & tributariam fecerat,ipse excindet Carthaginē.Hæreditarium.q.d.a me auo tuo per successionem aditum. Delegere penult.longa:est enim futuri indicatiui.i.per comitia eligeris iterum consul absens.Bellum maximū conficies.s.in Hispania,vbi Numantiā delebis:vnde & Numantinus dictus.Sed cum eris curru scilicet triumphali,capitolium inuectus: lego in capitolium, quia moris Ciceroniani est præpositionem repetere:alioqui diceret capitolio,vt Maro,inferretq; deos latio.Consiliis nepotis mei.i.T. Gracchi,ex Cornelia minore(nam maior Nasicę nupserat)filia mea geniti.vnde Iuuenal. Malo venusinā q̄ te Cornelia mater Gracchorū. Is autem T. Gracchus legem Agrariam sępe frustra tentatam pertulit cum magna patrū inuidia: per eam enim sancitum est vt agri Romani,quorū bona pars patrū & cęterorū nobiliū erat,ęquis portionibus inter nobiles & plebeios diuidantur.Quę lex Scipioni quoq; visa est iniqua,quocirca totis viribus eam antiquare conatus est, & Graccho cæso iure sibi cęsum videri in concione protulit:quod populus adeo indigne tulit vt cōcionanti (qđ nulli acciderat)obstrepuerit:vnde primū odiū plębis in ipsum est ortū,mox triūuiris agrarijs obiectus est,qui tanto in eum odio exarserunt,vt cum incolumis se domū recepisset vesperi,tabulamq; iuxta se locasset noctu aliquid scripturus quod ad populum postridie diceret, sine vulnere mortuᵘs sit in lecto repertus. Fuerūtq; qui Corneliæ Gracchorū matris fraude extinctū crederent, vt quæ illi venenū dederit ne Tib.lex per eum solueretur, Sempronia quę Scipioni nupserat,materni cōsilii haud ignara.Ea enim deformis erat & stolida,ideoq; Scipioni parum grata,ita vt neq; illū diligeret,neq; diligeretur ab illo.Plęriq; persuasum habuerunt eum sponte decessisse ꝙ legis antiquationem peragere desperaret.Alij seruorum indicio per quęstionem compertum ferunt ab ignotis, qui ea nocte domi eius delituissent, esse necatum:neq; id palam dicere ausos ob populum iratum & eius cædis conscium.sed quocūq; authore perijt hunc exitum habuit:cuius funus vt omni studio

Grates.

Scipiōis statua & sepulcrū.

Scipiōis mors.

celebrarent,Metellus ipsius inimicus filios suos hortatus vehementer dicitur, testatus fore vt maioris viri exequias visuri essent nunq̃.Hęc fere Sabellicus.Quarum opinionum,si recipitur secunda,necesse est sententiam in ea nocte mutauerit:nam cur tabellam attulisset si mori decreuisset?necesse etiam est vt compressa anima sese suffocasse dicatur:si tertia recipitur, dicẽdum ab illis qui in cubiculo latuerant suffocatum,quia vulnus non apparuit. ¶Ostendas oportet. Totam hanc rem confinxit Cicero vt summorũ virorum iudicio legem Agrariam probaret iniustam : nam & ipse in eam orauit. ¶Sed eius temporis ancipitem video quasi fatorum viam. Argute fingit Cicero P. Scipionem aut non plane vidisse, aut noluisse dicere fatorum exitum. Si enim exitũ talem Scipio sibi instare credidisset,minus alacer ad ea gerenda accessisset. Septenos octies.i.lvj. annos nacta erit.Biennio ergo vixit plus q̃ Scipio maior.& pulchre ex numerorũ perfectione fatalem illi summam conficiẽdam prędicat,plusq; dicere videtur q̃ si.lvj.annos diceret: vt Maronem fecisse æнei.j. mox ostendemus. Te senatus &c. A patribus enim stetit legem agrariam detestãs. Te omnes boni: quia Ciceroni quoq; visa est iniqua,idq; populo persuasit. Oratorie p̃terea dicit non opus esse multis verbis,quia non expediret omnia dixisse. Dictator &c. Summus magistratus & summa gloria Romanis in dictatura erat:quã vt illius amore nihil non attẽtaret,callide pollicetur, quia sub cõditione,si impias propinquorum manus effugerit. Nouit enim saltem qui hæc fingit Cicero,eum eas non euasurum: per quæ verba docemur Ciceronem sensisse,eum extinctum ab immissis in domum eius Gracchi defensoribus. ¶Hic cũ exclamasset Lęlius. Dictum hoc opinor de Lęlio qui cũ Scipione maiore nobile par amicorum constituit. Sed dubites cuius sint verba. Non enim videntur Scipionis maioris,quia ille non somniat:neq; tamen minoris:quia de se non diceret, Leniter arridens Scipio quæso inquit:sed ego leniter arridens quæso inquam. Sunt ergo Ciceronis,qui vt facili coniectura consequor,anteq̃ Scipionem induceret Somnium hoc narrantem,significauerat in quorum cœtu talia narrarentur. Cum ergo Lælius exclamasset hic. i.ad hæc dicta,& cæteri ingemuissent vehementius:Scipio(inquit Cicero)arridens leniter,quia parum somnio commotum se indicans,inquit q̃so ne me excitetis a somnio.i.narratione somnij quã occœpi. Et pax.i.trãquillitas & silẽtiũ sit rebus,& audite cętera quę Scipio maior dixerat. ¶Sed quo &c. Prius q̃ cętera attingam,lubet e multis pauca indicare q̃ Virgilius ex hoc opusculo in suam Aeneida trãstulisse videri potest. Primo de portis somnij iam dictis. Secundo de temporis per partes descriptione:Nam vt hic dicit solis anfractus reditusq;,sic æнei.j. Tertia dum latio regnantem viderit æstas Ternaq; transierint rutulis hiberna subactis. Tertio:vt hic,Bellum maximũ conficies: ita illic,Bellum ingẽs geret Italia &c. Quarto:vt hic de fato euitando ambigue loquitur,ita æneid.vj. Heu miserãde puer,siqua fata aspera rumpas,Tu Marcellus eris. Quinto,q̃ sicut hic vt Scipionem in spem rerũ feliciter gerendarum inducat obscure de eius exitu loquitur,ita ænei.j.de exitu æneæ loquitur Iupiter obscure ad Venerem,& ænei.vj. Anchises. Quem tibi longæuo serum Lauinia coniunx Educet syluis regem regumq; parentem. Non enim lõgęuus futurus erat Aeneas nisi in prole: quia illi futurum erat,quod in quarto imprecata erat Dido: Sed cadat ante diem,mediaq; inhumatus harena &c. Hęc hactenus. qui poetæ figmenta cum huius operis figmentis cõferre voluerit,longe plura inueniat ex his in illa tralata. Sed audiamus Tullium.

Quæ Virgilius in æneida hinc trãstulerit.

Franciscus Syluius Carolo & Roberto Croyis Tornacensi & Cameracēsi Episcopis. S.

INiquo animo & acerbo ferendum mihi videbatur, Macrobiū scriptorem & doctum & frugi a studiosa iuuētute negligi, ꝓpterea ꝙ furti & mendicitatis infami suspicione laborabat. Ei iuuentuti operę me preciū facere arbitratus sum, si Macrobium hac suspicione liberarem, eumq; nec furem nec mēdicū esse docerem. Hac eñ ratione adduci iuuentutem puto, hunc vt legat eo cupidius, quo ab eius lectione auocata fuerat facilius. Eius igit̃ defensionem composui, paucula quędā præfatus de iucundæ lectionis eius vtilitate: vt Claudium Cæsarē aduersus Asinii Galli libros Ciceronis defensionem, & Pędianum Asconium contra Virgilii obtrectatores librū composuisse accepimus. Sed ne iuuentus ipsa omne quicquid in Macrobio legeret, imitatione dignū putaret, & velut claudus pilā, vt aiunt, retineret: aliquot verba ostendo a q̄bus ipsa abstineat, Asinium Pollionem secut⁹, qui librum scripsit, quo Sallustii scripta rep̄henderet, quod nimia priscorum verborum affectatione oblita essent. Id minus q̄ Pollio diligenter si facio, facio certe candidius. Tantum eñ modo iuuentutis docēdæ studio, ne ad harum vocum quasi scopulos imprudēs allidat, id facio. Hanc vobis Pōtifices defensionem nuncupamus, vt patrocinio vestro tutior sit, & animi mei gratitudinem planam facerem vobis, qui me vsufructu episcopalis domus Tornacensis, quæ huic nostræ scholæ continet, donastis. Q̄d enim alter iure donare poterat, vt communi benignitate vterq; donaretis fraternus iste amor effecit. Eaq; causa fuit, cur hāc defensionem vtriq; vestrū cōmuniter nūcuparem. Id autē munus ineptum vobis visum non iri spero. Quid eñ aptius putes, q̄ pontificibus Pontificias cœnas (ita enim ii Saturnalium libri appellantur) offerri? Quæ quo lautiores sint, suspiciosas furti & mendicitatis sordes ab eis extergem⁹. Valete. V. eidus Ian. Parisiis, ex scholis Beccodianis.

Francisci Syluii defensio Macrobii ad Carolum & Robertum Croyos fratres Tornacensem & Cameracensem Episcopos.

MAcrobium animi gratia in manus cum accepissem, eumq; perlegissem immensum est atq; infinitum, mihi quantum placuerit, non tam ꝙ stylus eius simplex est dulcis & amœnus, q̄ ꝙ illic permulta inueni de diuinis & humanis disciplinis scite prudenterq; tractata, de numeris eorumq; mystica significatione, de stellarum ordine motu & musica, de lunę motu atq; mutatione, de solis magnitudine, de circulorum terrę atq; cęli ratione, de animę descensu, reditu, & īmortalitate: q̄ docte admodū & accurate disserit, de Po. Ro. aliarūq; nationū prisca religiōe: & q̄ recōdita erāt īfinita, diuino quodā ingenio eruit: q̄q; de anni varietate, mēsiū appellatione, conuiuii sermone ferculorum vsu atq; luxuria, aliisq; multis eiusdem generis festiue multum & copiose disputat. Iam vero quanti Virgilium iuuentus faciat ignotum non est, quē semidocti magistri enarrantes satis sibi videntur fecisse auditoribus, si vocabulorum ordinē atq; significationem declarauerint. Quo fit, vt non minus hi magistri q̄ discipuli Virgilium putent in ordinem redigendum. Hi Macrobium si perlegant, quantū errauerint ipsi intelligant. Vbi enim Virgilius faciat ἐναργείαν (quā nos euidētiam vel repręsentationem appellamus, ꝙ ipsa res verbis ita quasi depingatur, vt oculis repręsentetur, Macrobius πάθος dicit, ꝙ in se affectus habeat) vbi inquam, faciat ἐναργείαν id facile ex Macrobio discas: qui docet itidem quibus ex authoribus Gręcis sententias, quibus ex latinis etiam verba diuina quadam ingenii bonitate mutuatus sit. Id autem Macrobius sine infinita scriptorum lectione & incredibili memoria assequi non potuit. Permulti sunt loci apud Virgilium qui imperitæ multitudini altius non inspicienti faciles nimium videantur: Eos cum enarrat Macrobius, aut ex Annalibus maximis, aut

ex Aruspicum aliorumve scriptorum libris, aut ex ritu antiquo, q̃ admirãdum eum, dii deęq; omnes, q̃ venerandum, q̃ diuinum ostẽdit? Quã velut attonita multitudo eũ hianti ore suspicit. Tantũ abfuisse se sentit, vt Virgilium intelligeret. In sũma vis dicam? Aut nullus author ad intelligendum Virgilium confert, aut Macrobius confert plurimũ. Vixq; vllus eum vel doctissimus sine Macrobio intelligat. Salsi praeterea illi ioci & festiuę quęstiones in ipsa coena vix credas quantum me oblectarint. ¶Hac vtilitate simul & voluptate permultos priuat is qui parum candide scripsit Macrobiũ dapibus partim emẽdicatis partim suffuratis suas coenas instruxisse. Eaq; causa fuit cur adhuc neglexerim. Quem enim res emendicata oblectare possit, praeter eos q aetatẽ totam in mẽdicabulis vixerũt? Ille apud Plautum suos mori q̃ mendicari mauult. Quis suffurata re vti velit, nisi ex vulgo hominũ sit eorum qui re quęsita iure, furtiuam dicunt vtiliorem. Vt Dionysium Syracusium spoliato Proserpinę templo, cum secundo vento per mare veheretur, ridentem illud amicis dixisse accepimus: Videtis ne q̃ secundam nauigationem ipsi dii immortales sacrilegis hominibus tribuãt? Ab hac vtilitate & voluptate, literarum politiorum studiosos homines odiosum mẽdicitatis & furti nomen ne retrahat, Macrobium non fuisse hac in re vllius culpę affinem docebimus. Primum igiť furti nomen in eo non esse, aut minime hoc nomine vituperandum ostendemus. Deinde aspernabiles mẽdicitatis sordes ab eo abesse aperiemus. Postremo quo solidior vtilitas sit, voces aliquot monstrabimus, quae indignę imitatione videantur. Tria furum genera sint, de scriptorib9 dico, quorũ si vlli vlla ratione ferẽdi sunt, improbus fur Macrobius ne sit. Vnum qui libros alienos suis nominibus edãt. Vt Eugranion Cyrenaeus, qui Musęi librum de Thesprotis integrum sibi, vt ait apud Eusebiũ Porphyri9, attribuit. Hoc furti genus ratione nulla ferẽdũ est. Nam q̃ tãta gloriae cupiditas aut potius amentia est, vt qđ alieno labore, aliena industria, aliena vigilantia, alieno ĩgenio partum est, id tibi vsurpes? Id rescitũ si fuerit, loco glorię eius quam cupiebas maiorẽ ignominię maculam tibi inuras. Sed fac, id lateat oẽs pręter te: Tuae te conscientia toties agitabit, stimulabit, vexabit: quoties huius furti in memoriã tibi venerit. Metus perpetuus quasi Phlegyę saxum tibi impendebit, ne id tãdẽ quisq̃ resciscat. Hoc igitur furti genus ne furi quidem ipsi ferendum est. Prolemęus Philadelphus cum praeclaram illam Alexandriae bibliothecã summa diligentia aedificandã ac libris referciendã curasset, vt aucta maneret ppetua, Musis & Apollini ludos, vt ait Vitruuius, instituit, p̃mia victorib9 proposuit. Poetas oẽs qui tum ibi concertarẽt, p̃ter vnũ p suis aliena recitasse acerrimi ingenii ac memorię diuinę Aristophanes grãmaticus, qui in iudicib9 erat vnus, docuit. Cũ his furti cõfessis Philadelph9 agere lege imperauit. Cõdemnatos cũ ignominia dimisit. Librorũ suorũ furẽ, plagiarium Martialis appellat, q plagis nihil minus dignus sit, qui libros pro suis alienos edit, q̃ qui pro seruo liberũ vẽdit. Huius furti genere non est qđ Macrobiũ rephendas. Saturnaliorum enim hoc cõuiuiũ ab eo quin factũ sit & editũ, nulla cõtrouersia est. Alterum furti genus est eoꝝ qui ab aliis scripta non suffuranť modo, sed etiã agnosci vt nequeãt, iuertunt. Id fecisse Theopompum accepimus. Andron eñ scripserat Pythagorã aqua e puteo hausta Metapõti, ante diem tertiũ fore terrę motum dixisse. Id Pherecidem Syrũ Pythagorę discipulum in Syria p̃dixisse Thepõpus scribit. Hoc genus quemadmodũ superius natum e glorię cupiditate est, sed eo putamus esse pniciosius. Nam oĩbus nobis innata veri cupiditas. In huiusmodi scriptores cũ incidimus, ii nos in fraudem eo facilius pelliciunt, quo simplicis veritatis amiciores credimus: in illo sola noĩs eius q author est, in hoc etiã rei mutatio est. Erratũ in noĩe q̃ etiam in re leui9 est. Hoc furtum a Macrobio nulla q̃stione possis extorquere. Tertiũ q deteriora faciunt, q̃ ab aliis acceperint. Quo in vitio idẽ Theopõpus est, vt ex Porphyrio scribit Eusebius. Nã Xenophõ ita scribit Pharnabazi & Agesilai colloquiũ, vt dignitas & mores vtriusq; quoquo modo legas, cerni oculis videanť. Haec Theopõpus ita vertit, vt muta tardaq; videanť. Vt enim furtum occultaret suũ ea interposuit, q̃ cunctationẽ quandã colloquẽtiũ ostẽdãt. & orationẽ Xenophõtis quasi spirãtẽ opprimant. Hyperides orator cũ fue

Furum genera.

rit Demosthenis fere ęqualis & ab vtroq; eadẽ scripta sint,sitq; incertũ vter ab altero furatus sit.Porphyrius laudandũ putat Demosthenẽ,si furat⁹ sit,qm̃ q̃ acceperit,multo pręstantiora reddiderit.Hyperidem contra vituperandũ,si acceperit, ꝙ elegantissimã Demosthenis orationem fecerit deteriorem.Macrobius postq̃ contulit q̃ Virgili⁹ ex poetis Gręcis mutuat⁹ est,collaturus q̃ ex Latinis:eũ esse legẽdi fructũ scribit,ęmulari ea q̃ in aliis probes,queq; in alienis scriptis mirere maxime,in vsum tuum opportuna deriuatione cõuertere.Qđ & nostri tã a suis q̃ a Gręcis,& ex Gręcis q valde excellũt a suis accipiẽtes fecere.Afranius togatarũ scriptor,vt idem ait, non inuerecunde respondẽs inimicis arguentibus ꝙ a Menandro plura sumpsisset,Fateor,inqt,sumpsi nõ ab illo modo,sed vt qsq; habuit,qđ cõueniret mihi,qđq; me non posse melius facere credidi,etiam a Latino.Macrobius si qd ab aliis accepit id nõ fecit deterius.Quocirca indignũ mihi videť ꝙ furti crimine male audiat.At non debuit Macrobius scribere qđ ab aliis ante scriptũ fuit. Vide q̃ imprudẽter loquare.Hac ratione Macrobiũ si vituperas,omnes & antiquos & nouos scriptores vituperas, quib⁹ siqd deliquerint, ignoscatur necesse est.Nam vt ait is qui prologos fecit in fabulas Terẽtii.Terenti⁹ne an alius quis fecerit,in pręsentia non disputo,Sed illi versus admodũ sciti sunt.

Nullum est iam dictum,quod non dictum sit prius:
Quare æquum est vos cognoscere atq; ignoscere,
Quæ veteres factitarunt,si faciunt noui.

Negat Ecclesiastes quicq̃ sub sole nouũ esse: nec valet quisq̃,inquit,dicere,hoc recens est.At non decet vsurpare tibi, atq; pro tuo edereqđ noris alienũ.Qꝫ multos etiã latinæ lingue principes cũ Macrobio repræhendas non sentis?Ex Menandro fabulas Terentius transtulit.Suã Plotiũ Cæcilius ex Menandri Plotio,vt scribit A.Gellius,vertit.Id si accusas,Nęuium,Plautum,Enniũ accusas,quos authores habet Terentius.Lucretius Empedoclem imitatus Epicuri dogma carmine pscripsit.Eum tñ Quintilianus censet oratori futuro legẽdũ.Atacinus Varro Narbonensis,vt idẽ ait,in his p q̃ nomen est assecut⁹,interpres operis alieni,nõ spernẽdus est.Scripsit enim Argonautica Apollonium Rhodium secutus. Qđ idem fecit Valerius Flaccus,cuius in morte multum nos amisisse idem Fabi⁹ author est. Quid de Virgilio,qd de Cicerone sentias?quorꝫ hic cum ex aliis Græcorꝫ pmultis multa,tũ ex Platone diuino quodã ingenio trãstulit plurima. Ille ex Theocrito,ex Hesiodo,ex Arato,ex Periãdro,ex Homero,aliisq;,ea q̃ scripsit magna ex parte mutuat⁹est:quo eũ noĩe Macrobius maiorẽ in modũ cõmendat.Aut hos igiť cõdemnes,aut Macrobiũ liberes necesse est. Qꝫ si illi errauerũt,honestus error est authore Quintiliano magnos duces cõsequẽtib⁹,vt mauult Cicero cũ Platone errare,q̃ cũ cęteris bene dicere.At hi a Gręcis accipiẽtes in Latinã linguã verterũt.Si extarẽt monumẽta oĩm eorꝫ q añ Ciceronẽ scripserũt,mlťa,vt opinor,in Cicerone ĩuenires,q̃ diceres aliena. Qꝫ multi poetarũ Latinorꝫ versus cũ aliis in libris eius,tũ in Tusculanis disputationib⁹ sunt?Quę qbus ex Latinis acceperit Virgilius,libro sexto Macrobius colligit.Afranius etiã a Latinis sumpsisse se fateť.Nec facili⁹ est a Latino Latinũ,q̃ Gręcum a Gręco accipere.Herodotus ex Hecatęa Milesio,Isocrates & Demosthenes ex Issæo immodica sumpserũt. Clemẽs Alexandrinus,vt Eusebius scribit,Gręcorꝫ poetarũ,phorꝫ, historicorꝫ,oratorũ scripta q̃ ab aliis acceperãt,ante oculos collecta posuit.Ipsa eñ verba Orphei Homeri Hesiodi Heracliti Platonis Pythagoræ Herodoti Theopõpi Thucydidis Demosthenis Æschinis Isocratis aliorumq; trãscripsit & cõtulit ita prudẽter,vt multos noĩbus suis aliena edidisse volumina ostẽdat. Antimachũ,poetam ferũt ab Homero accepisse plurima & pauca ĩmutasse.Ion apud Platonẽ multa esse dicit de qbus Homer⁹ & Hesiodus eadẽ scripserũt.Vter fuerit prior,vter ab altero acceperit ignotũ. Notũ tñ est alterũ ab altero accepisse.Plato quoq; ipse q deus Phorũ habitus est,ab hac re nõ abstinuit,Nã q̃ de ente scripsit, a Protagora mutuatus est,vt in Porphyrii symposio Prosenes disputat.Idẽ ex Epicharmi comici libris multa sibi assumpsit,q̃ de sensibili,de anima,de Ideis scripsit,vt apud Laertiũ Diogenẽ Alcimus scribit.Eiusdem fere totã Rẽp. apud Protagorã inueniri Fauorinus tradit.Id si licuit authoribus maximis, cur ĩ Macrobio rephẽdas? Vt Demosthenem laudari diximus, ꝙ q̃ ab Hyperide acceperit,si

modo accepit, meliora fecerit: ita vituperādus Macrobi⁹ nō est, si q̄ a Latinis accepit, ea nō fecerit deteriora. At nihil ĩmutauit Macrobi⁹, ea ita scripsit vt accepit. Tanto minus iure vituperādus est. Callidi em̄ furis est & veteratoris ea q̄ accepit immutare, ne a dño agnosci queāt. Facit Macrobi⁹ potestatē nō modo vt authores ipsi, sed vt alii quoq;, qui quoꝝ sint authoꝝ q̄ scripserit, norint, recognoscant. Ipse quoq; Macrobius etiā ne furti suspicione laboraret in ipso statim cœnæ principio id se facturū scribit. Ne mihi, inquit, vitio vertas, si res quas ex lectione varia mutuabor, ipse sępe verbis q̄ bus ab ipsis authoribus enarratę sunt explicabo. Quia p̄sens opus non eloquētię ostētationē, sed noscēdoꝝ cōgeriē pollicet̄. Nec id quidē sine exēplo Macrobius fecit. Nam apud Gręcos Dinarchus multa iisdē verbis ex aliis transcripsit. Quid igit̄ dicas? modeste fecit, facturū se docuit, quē imitet̄ habet. Nimis multa furatus est. In furti nomine adhuc p̄seueras. Libros duos scripsit Macrobius de his q̄ Virgilius ab aliis acceperit, nec tñ furta ipse appellauit. Sed de Macrobii furtis, qm̄ ita tibi appellare libet, si ea colligas, iustum librū facere nō possis. Tā multa Menāder ab aliis accepit, vt id amic⁹ quoq; Aristophanes grāmaticus nō p̄bauerit. Cæcilius ostēdit, vt ait Porphyrius, integram Antiphōtis fabulā, q̄ Ionista dicit̄, a Menandro in Diffidęmonē transcriptā esse. Idē Cæcilius aliusve quis Latinus scriptor collegit oīa q̄ ab aliis Menāder accepit, inq; sex libros digessit, quos de Menandri furtis inscripsit. Idē Philostratū Alexandrinū de Sophoclis opib⁹ fecisse accepimus. Hūc Valerius Maximus scribit tragicorum oīm gloriā p̄ripere potuisse, quē doctissimum hominem & diuinum poetā M. Cicero appellat. In illo vero diuinā quandā inueniendi copiam & eloquēdi facultatē Quintilianus cōmēdat. Oēs vero carminū poetas insignes, nō arte & sapiētia, sed diuina quadā animi concitatione poemata p̄clara ea canere, velut eos q̄ diuino furore afflati vaticinentur Plato author est. Id si fecerūt poetę afflatu diuino ĩpulsi, q̄ Macrobiū rep̄hēdas? Id nō licebit humano ĩgenio, qđ authore deo fiat? Sed age omittam⁹ poetas, q̄ primi habiti sunt sapiētes, quos fortasse dicas etiā deoꝝ furta cecinisse. Ad scriptores alios accedamus. Lisymachus de furtis Ephori, q̄ in scribēda historia diligēs apđ Græcos fuit, libros duos scripsit. Asinius Pollio iustos libros edidit de furtis Herodoti & Theopōpi, quos inter Historię scribēdę principes M. Cicero cōmemorat. Si Menādri Sophoclis Herodoti, Ephori, Theopōpi aliorūq; furta a p̄claris scriptorib⁹ appellata sunt, quid restat, quo minus furē Macrobiū appellemus? Hoꝝ, etiā si vis, Macrobii furta fateamur, sed p̄pterea fures esse nō est qđ fatear. At vt q̄ latrociniū adulteriūve cōmisit, is latro vel adulter appellat̄, ita q̄ furtū fecit, furis appellationē euitare non pōt. Hęc dissimilia esse nō vides? In his em̄ appellationib⁹ facti volūtas prorsus spectāda est. Hoꝝ em̄ publica nulla esse possit vtilitas, q̄ nōnunq̄ in furto est. Nec ad illa nisi scelerata perdita nefaria voluntas ĩpellit. Publica aūt vtilitas ad faciēdū furtū nōnunq̄ sollicitat. Vt si quē ad tyranni cædem sola hæreditatis spes ĩuitauit, nihil minus peccasse videt̄, q̄ si eadem de causa priuatum quēlibet interfecisset. Qui vero vt patriā liberaret, interfecit, is cędē fecit, nec eū q̄sq̄ velit homicidā vocari. Quid em̄ magis absurdum esset, q̄ turpi noīe appellari eū qui cū summa gloria cōmunē patriæ hostē interfecisset? Tyrānicidę in Gręcia ĩter honores alios statua erigebat̄. Ab hoc honore quātū alienū esset inhoneste appellari? Hoīem occidere sępe virtutē, & liberos nōnunq̄ pulcherrimū esse asperiora qđē dictu, si cōis vtilitas exegerit, vt fiāt cōcedi Quintilianus author est. A. Fului⁹ filiū suū & iuuenē & ingenio, lr̄is, forma inter ęq̄les p̄stātē, ex itinere, quū Catilinā sequeretur in vrbem retractum necauit. Quid, Brutus, Cassi⁹, Torquatus. Nonne filios, quia e repub. videbatur, mortis supplicio affecerunt? Quis vnq̄ eoꝝ quemq̄ appellauit paricidā? Eadē rōne, q̄ vtilitatis p̄prię cā ab alio furat⁹ sit, is fur appellet̄ necesse est. Qui vero reip. vtilitatē spectauerit, honestiore vocabulo eum arbitror appellādū. Dionysi⁹ superior aliarū rerū fures aspere coercebat atq; puniebat. Vestes in vicis noctu ĩpune etiā rape p̄ eū licebat. Vt a cœnis mutuis, ab ebrietate, a siculis, qđ aiūt, mēsis Syracusanos deterreret. Rei em̄ publicę nouerat maxime p̄niciosā ebrietatem esse. Apud Lacedęmonios pueris furari turpe non erat, vt discerent dormientibus, resq; suas negligenter custodientibus, ingeniose & callide insidias parare.

Sed deprætenso pœna erat inedia & verbera. Sciebat enim Lycurgus legis huius lator hac puerili meditatione iuuenes fieri audaciores, astutiores, laborum & vigilantię tolerantiores, & ad rem militarem aptiores. Nam si quis quid suffurari velit, vt Xenophõ ait, oportet & noctu vigilare & interdiu fraudẽ ac insidias tendere, exploratores parare, si quod seqtur assequi velit: quæ rei militaris permagna exercitatio est. Deprehensi aũt pœnã, (ne id turpe cui pœna pposita sit putes) ideo esse idẽ scribit, ꝙ in aliis quoq; rebus, q bene docent, si male referũt, impune nõ referũt. Hac vt arbitror rõne Ariston iuriscõsult⁹, vt est apud A. Gelliũ, scribit apud veteres Ægyptios furta oĩa fuisse licita atq; impunita. Samiis quoq; idẽ licuisse Plutarch⁹ author est. Nõ pueris solũ sed etiã iuuenibus annũ tricesimũ nõdũ ingressis lege Platonis pyra & mala aliaq; gñis eiusdẽ clam auferre turpe nõ erat. Deprætensi pœna erat, vt sine vllo vulnere verberaret. Seniori & peregrino in ipso itinere etiã ficos & vuas inemptas comedere licebat, modo ne asportaret. Hęc furta honesta sunt, vtpote legib⁹ pmissa, qđ ad cõmunẽ vtilitatẽ ptineãt. eã ob rẽ q hoc modo furant fures nõ appellant. Prometheus Vulcani & Mineruę artificiosam cũ igni sapientiã, vt idẽ Plato ait, suffurat⁹ est. eãq; homini nudo inermi, rerũ deniq; oĩm indigo, cui maxime necessaria erat, tribuit. Promethei furta Virgili⁹ appellat: nemo eũ furẽ, vt opinor appellat. At pœnas dedit Prometheus in Caucaso. Eas pœnas dii acceperũt nõ hoĩes. Hoc. n. furtum diis odiosum, ꝙ humana calliditate victi fuerint, hoĩm generi fuit pernecessariũ. At nõ est honestũ ab alio detrahere: ergo ne vtile qdẽ. Nihil. n. vtile qđ nõ idẽ honestũ. Ne turpe qdẽ est accipere, qđ huius gñis est, vt q̃uis acceperis, nihil tñ dño decrescat. Vt si accendas de alieno lumine tuũ lumẽ, facis, vt nihilomin⁹, qđ ait Ennius, ipsi luceat cũ accẽderis. Ex quo illud esse cõmune Cicero dicit. Ab igne ignẽ capere. Nihil accepit Macrobius ab aliis scriptorib⁹ quo vlli vllũ damnũ fieret. Igit id turpiter factũ nõ est: sed, si pateris, honesti⁹ atq; vtili⁹. Quo. n. qd plurib⁹ locis apte scriptũ est, eo magis cõspicuũ est, latius patet, pluriũ lectioni accõmodatũ est, & iniurię tẽporis min⁹ obnoxiũ. Vellẽ maxime reliqssent maiores nri plura Ennii, Næuii, Cęcilii, M. Catonis, T. Liuii, historiarũ Sallustii, Ciceronis a d Hortẽsiũ, de rep. de gloria aliorũq; innumerabiliũ scriptorũ furta, Nõ esset qđ tãtũ de edaci vetustate, aut eoꝝ q hęc perire passi sunt incuria q̃reremur. Nõnullas eoꝝ easq; minutas admodũ reliqas tanq̃ ex vasto illo antiqtatis incẽdio a grãmaticis nostris receptas, q̃uis ambustę sint, quãta cũ voluptatis lętitia, dii deęq; oẽs, excipim⁹ atq; exosculamur! Nisi ex A. Gellio mutuatus esset Macrobius qđ scripsit de hesterna noctu, & nox p noctu dici, & qbus modis a C. Cęsare Decimus Laberi⁹ poeta tractatus sit, ignotũ nobis esset. Ea cũ legim⁹, maiore cũ voluptate legim⁹ q̃ si ab A. Gellio primũ scripta, deĩde perisse nescirem⁹. Si totũ Gellii octauũ librũ trãscripsisset, hũc multo certe min⁹ desiderarem⁹. Eiusdẽ reliq libri si forte intercidissent (nã cũ octauo in eadẽ naui, vt dicit, fuerũt) an ei putas ingratũ fuisse, qđ q̃dã ingenii sui monumẽta in Macrobio posteritas agnouisset! Hac rõne furtũ appellare nõ possis. Nullũ. n. furtũ esse legislatores, ne Draco qdem ipse, q seuerissimas & inhumanas leges nõ atramẽto, sed humano sanguine scripsisse dicit, esse putauerũt, nisi qđ inuito dño factũ esset. Fraudulosam alienę rei cõtrectationẽ inuito dño furtũ esse Paulus iurecõsultus describit. Volẽti nulla vt Plato ait. iniuria fit. Furtũ vero iniuria est. Hoc igit furtũ nõ est. Iure igitur Macrobium ne repræhẽdas, ꝙ suffuratis dapibus cœnas suas instruxerit. At ingenuum est, qđ Plinius ait, Fateri per quos profeceris. Ne aduersarius quidem neget, quin authores innumerabiles Macrobius citet. Ab A. Gellii nomine tm̃, vt opinor, abstinet. Nam ꝙ Gellium citari testem ab eo inuenias. L. puto Gellius est, qui historiam populi Ro. scripsit, cuius testimonio T. Liuius & M. Cicero in operibus suis persępe vsi sunt. A. Gellius certe non est.

Cur eũ nõ citet, causa mihi cognita nõ est. Nec tacitę cuiusq̃ inter ipsos ęmulationis suspicio est, qualẽ fuisse inter Platonẽ & Xenophõtẽ Socraticos accepim⁹, quoꝝ neuter de altero in tã multis tãq; diuinis opib⁹ meminit. Nã ętate eadẽ nõ fuerũt. A. em̃ Gelliũ cõstat Impatore Adriano vixisse. Macrobi⁹ qua ętate vixerit nõ cõstat. Sed certe post Gelliũ interuallo multo natus est. Nã ĩter Adriani & Seueri ĩperia anni circa

quatuor & qnquaginta īterfluxerūt.Post Seueri īperiū Macrobi⁹ fuit,quāto tēpore mihi nō cōstat,sed post multo fuisse videt.Nā vbi Samonici Sereni testimonio vtit,eū dicit tēporib⁹ Seueri principis fuisse,sed virū vt eo tēpore doctū.Nec id fecit Macrobi⁹,vt q̄ Gelliana essent,ea ꝓ suis ederet.Aliorū.n.suffurandorū dispar cupiditas nō fuisset.Permultos viros in literis primarios q idē fecerūt.antea noīaui.Aut hūc igit libera,aut hos oēs accusa.Nā cauēdū esse docet Cicero ne iisdē de causis alii plectant,alii ne appellent qdem.Illos aūt primarios viros a quibus solis ꝑtenda authoritas est,accusari impium sit.Hunc igitur liberes necesse est.Quare iniquum sit, qđ eum dixeris dapibus suffuratis cœnas suas instruxisse.

Sed Macrobiū eo quoq̧ noīe oppugnas,ꝙ nimis multo authorum testimonio vtat:vt aliena videāt fere oīa q̄ his cœnis apposita sint:ꝙ dicas emēdicatis dapib⁹ has cœnas ꝑtim īstructas.Quę īstituti nostri pars altera est.Si pugnas ipse tecū, nihil mirū,ꝙ cū Macrobio pugnes.Quia ex authorib⁹a qbus accepit alios citauit,ideo ab his q̄ cepit, emēdicatū dicis:alios nō citauit,qđ ab his in cœnas suas transtulit,vt vis,suffuratus est.Si suffurat⁹,qa nō citauit,vt citaret ius fuit.si emēdicatus qa citauit,ius non fuit vt citaret.Si quos iure nō citauit,nec itidē ius fuit,vt citaret reliquos.si quos iniuria suppressit,oēs iure citare debuit.Si oīno citasset,emēdicatū:si prorsus nō citasset, suffuratū dixisses.Ita culpę nomē scripturus apud te nulla ratione potuisset effugere,si vtrūlibet elegisset,quē ī vtroq̧ moderatū vtroq̧ furti & mēdicitatis noīe criminaris. Sed vide qd agā.Argumētū tuū cōuertā.Quia citauit,suffurat⁹ nō est,qa nō citauit, nō est emēdicat⁹.Si ꝑtinaciter in ea snīa es,vt emēdicatos dicas eos q ab aliis acceperūt,eosq̧ citauerūt:vide q̄so,cū de his quos antea noīaui,tū vel maxime de Plinio qđ tibi sentiēdū sit:q ex lectione voluminū circiter duū milliū,vt ipse ait,cōplex⁹ est,q̄ in naturali historia cōposuit.Chrysippus stoicorū prudētissim⁹ ita infinita testimoniorū multitudine vti solit⁹ est, vt cū in aliquot opusculis Medeā totam Euripidis inseruisset,qdā in manibus librū eū habēs rogāti qsnā liber esset,respōderit Chrysippi Medeā esse.Apollodor⁹ Atheniēsis,vt ait Laerti⁹,cū docere cōtēderet Epicurū multo plura q̄ Chrysippū ingenii virib⁹,& sine vllo cuiusq̄ adminiculo scripsisse,illa dixisse fert. Si qs tollat de Chrysippi libris oīa q̄cūq̧ aliena sunt apposita,vacua illi charta relinquat.Id nō vituꝑat Apollodor⁹,sed scriptorū multitudinē vtriusq̧ cōfert.Iā de historicis iis q de rebus ante ætatē suā gestis scripserūt, qd dicas? Eosne mēdicos aut si nihil citauerūt,fures appellabis? A primordio Vrbis res Po.Ro.T. Liuius nō ꝑscripsisset,nisi a Calpurnio Pisone,a Q.Fabio Pictore,a L. Cincio,a M.Catone, a Licinio Macro aliisq̧ ꝑmultis ipse mutuat⁹ eēt.Hi rursus q̄ āte suā ętatē gesta scripserūt,ab aliis acceperūt.Id si vituperas,qđ viri boni laudādū putāt,id vituperas.Quid? si diuina q̄dā volūtate ab Acherōte,cū Macrobi⁹ hęc efficiebat,excitati fuissent ii quoꝝ testimonio vsus est,eū ne mēdicū existimarēt? Nō opinor.Sed poti⁹ oēs vna voce dixissent.Gratias īmortales tibi Macrobi agim⁹,ꝙ testimonio nr̄o vtēdo nos ꝓbaueris, noīa nr̄a latius inuulgaueris,q ex nobis obnoxii tēporū iniurię erāt,eos īmortalitati cōsecraueris.Ad cōem oīm vtilitatē scripseram⁹,ꝓ merito tuo de ꝑmultis meremur,nec mereri cessabim⁹,etiā si scripta nr̄a intereāt. Tuo.n.bn̄ficio memorię & volūtatis nr̄ę monumēta ꝑpetuo manere speram⁹.In ipsis cāpis Elysiis cōiūctiores eē atq̧ interiores eos & q acceperūt,& a qb⁹ acceperūt,q̄ q suo vsi ingenio ab aliis accipere noluerūt,credere licet.Hos.n.in solitudine esse,illos lætū choro pæana canere . Qꝫ superiores suo quoq̧ bn̄ficio alios viuere voluerūt:Hi eā gratiā aliis inuidere visi sunt. Tātū igit abest, vt ii ex qbus accepit Macrobi⁹,id mēdicitatē ducāt,vt beneficii maximi loco ducant.

Emēdicatis ergo dapib⁹ cœnas suas Macrobi⁹ nō īstruxit.Sed si ita ꝑtinaciter aīo īfixū tuo est,vt euelli nulla rōne possit,tibi cauēdū,ne tu de te ipe feras iudiciū,ne snīa tua damnatus ipse cōcidas,ne quę in aliis damnas ipse cōmiseris . Mēdiciter.n.honestam tuā disciplinā cōfeceris.Qđ si mēdicitas est,ne honesta qdē disciplina sit.Ita vni⁹ verbi adiectione totus liber tuus dissoluat,quēadmodū reuulso Phidię noīe clypeus Mineruę cōstare nō poterat. Age vero librū istū de vitis poetarum vnde expiscatus es? Quis Apollo Crinitus diuinā istā mentē dedit, vt quę multis retro ante seculis facta

In Petrum Crinitum.

fuere cognosceres,nisi ex varia authorū lectione hęc cōperisti? Tuū istud facinus tātū abest vt improbē,vt de multis etiā mortuis te promeritū asseuerem, ꝙ beneficio tuo viuant.Sed queādmodū qđ ex aliis in istos libros accepisti mendicitatē nō putas , ita qđ ab aliis Macrobius accepit,mēdicitatē non esse cōtendo. Aut si mendicitatē dicis, tuam quoq; mendicitatē agnoscas necesse est.Cęterū,vt parū candide,ita parum vere hoc dixisse videris.Non em̄ facile animus verū prouidet,vbi inuidię tenebris obuolutus est.Negat aūt Valerius Maximus vllā esse tā molestam felicitatem, quę malignitatis dentes euitare possit.Inspice vtriusq; linguę principes,ne de aliis dicam, vix vllum inuenias,qui a morsu reprehensionis vacuus sit.In T.Liuio Lacteā quandā inesse vbertatem Quintilianus scribit.In eodē tamen Asinius Pollio,vt idē ait, deprehēdit Patauinitatē.Idē Asinius librum scripsit,quo Sallustii scripta reprehendit. & tamen.

Hic est vt perhibent doctorum corda virorum
Primus Romana Crispus in historia.

Idem quoq; vt ait Quintilianus noto illo epigrammate incessitur.

Et verba antiqui multum furate Catonis
Crispe Iugurthinę conditor historiæ.

M.Varro ex Romanis post hominū memoriā doctissimus a Q.Remnio Palęmone eo, ꝗ secū natas esse literas,secūq; morituras iactaret,porcus appellatus est.M.quoq; Cicero vim Demosthenis,copiā Platonis,Isocratis iucunditatē,vt ait Quintilianus,effinxit.sed quo fuit p̄stabilior,eo pluriū in se armauit inuidiā.Eum.n.suę quoq; ętatis homines incessere audebāt vt tumidiorē,vt asianū,vt redūdātē,vt in petitionib⁹ nimiū, vt in salib⁹ aliqn̄ frigidū,vt in cōpositione fractū,exultātē & pene viro molliorē. Brutus elūbem & mollem. Caluus attritū & exanguē eū appellat . Eundē Asinius vterq; Pollio & Gallus,vt Fabius ait plurib⁹ in locis inseqt̄ . Rufus rhetor superfluētē & loquacem vocat.Rufus,ꝗ vt ait Iuuenalis,toties Ciceronē Allobroga dixit.Obtrectatores Virgilio & historię falsitatē & furta ex Homero,vt ait Asconi⁹,obiiciebāt.Chrysippū,de quo dixim⁹,si Apollodor⁹ insecutus est, q̄ cādide fecerit ipse iudices.Fuit.n. Stoicoꝝ grauissim⁹,de eoq; illud circūferebat̄.Nisi Chrysippus fuisset portic⁹ nō fuisset.Carneades quoq; Academic⁹ de hoc illud iactabat. Nisi Chrysippus esset,nō essem ego.Demosthenis,cui⁹appellatiōe gręcę facūdię vis intelligit̄.Demosthenis,inquā,enthymemata olere lucernā Pytheas dixit.Sed qđ moror? Homerus ille disciplinarū cuiusq; gn̄is parēs vituperonū inuidiā etiā mortu⁹ effugere nō potuit . Siqdē Zoilus e Macedonia cōtra Odysseā & Iliadē scripta sua Regi Ptolemęo Philadelpho recitauit: quē pœnas īpietati debitas p̄soluisse Vitruui⁹ scribit.Inuidet figulus figulo,dulcisq; poeta poetę,vt canit Hesiodus.Inuidū Macrobi⁹ inuenit.Id lectores inuitet,id Macrobio fidē q̄rat,eo se gloria putet Macrobi⁹digniorē.Vt de Themistocle accepim⁹, ꝗ tū demū gloria se dignū putauit,cū habere se sensit īuidū.Id si facis,vt obscurata Macrobii gloria,tua insurgat clarior,tibi cauēdū ne tuā poti⁹obscures, illi⁹ facias illustriorē.Quēadmodū vsu venit Chrysippo,cui⁹ statua ī Ceramico posita,qa parua erat.eqte ꝓximo occultabat̄.Hūc vero eqtē Carneades Chrysippū vocare solebat . Hac aūt via Chrysippi gloria magis nobilitata est,eqtis vero extincta. Est.n.vera gl̄ia velut ignis Vt quāto magis tegit̄,tāto magis ęstuat ignis,ita solidā gloriam quāto magis deprimas,tāto emergat sublimior.Satis igit̄ cōstat Macrobiū cœnas suas dapib⁹, nec suffuratis nec emēdicatis instruxisse,aut optimū quēq; scriptorē furti aut mēdicitatis nomini obnoxiū eē. Id in tā p̄claris tā diuinis scriptorib⁹ etiā cogitare nefas & īpiū est. Id igit̄ de Macrobio scribere ęquū nō est.Ne igit̄ lectores studiosos retrahant furti & mēdicitatis odiosa & sordida noīa quo min⁹ voluptatē pariter & vtilitatē ex Macrobii cœnis pcipiāt,ad quas ipsi euocati sūt.His.n.eas ipse apparauit.Inuidi vero & obtrectatores,qb⁹ nō parauit,ab his arcēdi sunt.Nā vt ipse scribit,irruere spōte in cōuiuiū aliis p̄paratū nec ab Homero sine nota etiā in fratre memoratū est. Zoilus.

NE autem legentium turba cum voluptate ea & vtilitate simul capiat detrimentum (quæ pars instituti nostri postrema est) voces aliquot inter legendum Macrobium adnotaui ,quæ aut parum latinæ merito censeri possunt , aut raro ab Voculę non satis latinæ.

aliis vsurpatę,quę mihi imitatione parū dignę videt̃.Eas igit̃ ascripsi, vt tāq̃ scopulū euitādas ostēderē.Medietatē sępe dicit Macrobius.M.tñ Cicero ꝓ duab⁹ medietatib⁹ bina media dicit.Vix.n.inqt,audeo dicere medietates, quas Gręci μεσότητας appellāt. Obuiare non placet Quintiliano,q̄ vox plęrunq; apud Macrobiū est. Nec discedo in Vallę aliorumq;, q id verbū latine dici putauerūt,sententiā.Nec in Sallustianis codicibus emendatis obuiatū est lego,quemadmodū hi citant,sed obuiā itum est : quæ lectio ꝓbatior est. Deuiare an latine dicat̃,nihil ego cōtenderim:sed certe legere nō me mini,nisi apud hunc authorē.Vix.n.cuiq̃ libere loq licet,cū de latino sermone dictio eximenda est.Scriptorū.n.latinorū infinita multitudo est,& memoria hoīm ꝓflua est, &,vt ait Cęcili⁹,madida.Nec oīa legere,nec lecta oīa memoriæ fideli cōmittere possumus.Vocū aūt latinarū vsus authoritate sola asserit̃.Quocirca prudenter facere arbitror eos,qui verecunde an latina dictio non sit,diiudicent.Sed ad ꝓpositum redeam⁹. Viare ꝓ ire antiquos dixisse,sed id infeliciter eualuisse Quintilianus tradit. Ab hoc tamē verbo illa facta sunt,viatores,hoc est,q magistratibus apparent,dicti vt ait Sex. Pōpeius, ꝙ ex agris plęrunq; magistratuū imperio hoīes vocabāt. & crebrior eorum opera in via q̄ in vrbe erat.Et viatorium,vt viatoria vasa Plinius appellat.Et viaticū quod Q.Quadrigarius,vt ait A.Gellius,ꝓ facultate & paratu noue dixit. Nā viaticū ꝓprie dicit̃,qcqd iter agenti necessariū est. Non minus infeliciter trauiare.i.transire ab eodē cōpositū est.Hanc vocē apud Lucretiū vnum sępe inueni.Iam essentiam in hoc authore crebro inuenire licet:quā vocē durā ab ente Plaut⁹ fecit,qđ Gręci οὐσίαν dicunt,vt ait Quintilianus,qui alio loco scribit multa ex græco formata noua,ac plurima a Sergio Flauioq;,quorū dura quędā admodū vident̃, vt ens & essentia. Verbo hoc post Plautū alius nemo,vt arbitror,vsus est.Impossibile in hoc authore vix ferrē nisi in Quintiliano sępe inuenirem,q qđ Gręci ἀδύνατον vocant,dixit possibile, q̄ vt dura videat̃ appellatio,tñ latina nulla alia est:Ab hoc nomine qđ est possibile & impossibile M.Cicero prorsus abstinet.Oīpotēs poetis solis dicit̃.Macrobii igit̃ oīpotentiā,si dicat̃,poetis relinquamus.Cūctipotēs ne poetis qdē concedim⁹:quę vox imperitę multitudini vsitatior est.Vitiositatē in Macrobio nō repręhendo, ꝙ hac voce M.Cicero, q̄uis raro,vsus sit.Satias capiūt.i.satietates dicit,qđ indignū imitatione est.Nisi mendose legat̃,& capit nō capiūt legēdū sit,& satias ordinis tertii sit, nō primi. Satiatem enim ꝓ satietate ab antiqs dictum esse Nonius Marcellus docet.In quibus adnumero Sallustiū,quē citat,qđ diligēter nimiū Catonē Maiorē imitatus sit.Frigorificū tristificum,siccificū poetis potius q̄ oratoribus vsurpāda sunt. Leuatiora frusta ꝓ leuiorib⁹ cū eo dicere nō audemus.Nimietatē,quā sępe dicit & remediale & regulariter & sentētialiter,nemo, vt opinor,ꝓbet, nisi q indocto multitudinis sermoni aures assuefactas habet.Interrogatu ꝓ interrogatione vt rogatu admonitu arbitratu,aliaq; generis eiusdē multa vt nō improbam⁹, ita vix ꝓbare possumus interrogatib⁹, qđ dicit,ꝓ interrogationib⁹.Rogatib⁹ eñ admonitib⁹ arbitratib⁹ dicit nemo. Habeo risui ꝓ eo qđ est derideo,vt dicim⁹,ita habeo lectui ꝓ lego refugim⁹.Cibatū ꝓ cibo,& cōtextionē ꝓ cōtextu & digeriē ꝓ ordine & dispositione nō dixisset:nisi ei quędā nouitatis affectatio fuisset.Queādmodū antiquitatis affectatio ab eo contēdit, vt interpędit pro impędit diceret. Priorsum & directim ꝓ recta,qđ directe vulgo dicūt,sine exēplo dixisse visus est.Ipsiusce cū eodē ne dicamus,q̄uis huiusce cū aliis quoq; dicam⁹.Prouentā suauitatē.i.quę ꝓuenit cum eo ne dixeris. Eidē diutile quantū A. Gellio concedim⁹. Cōmasculare frontē.i.virilem facere & audere nō improbamus omnino,q̄uis sine exēplo dictum videatur.Hæc sunt præcipua quæ ostendenda curaui,ne incauta iuuent⁹ in ea incidat , eaq; pro receptis vsurpęt . Ex principio libri tertii, & ex libri sexti extremo nihil adnotaui. Nam quia non extant , inde huiusmodi vitandas voces nemo inueniat.

Medietas. Obuiare. Deuiare. Viare. Trauiare. Essentia, Impossibi. Oīpotens. Cūctipotēs Satias. Frigorifi. Tristificū. Siccificū. Leuatiora. Nimietas. Remediale Regularit &c. Interrogatus. Habeo risui. Cibatum. Contextio Priorsum. Digeries. Interpędit Directim. Ipsiusce. Prouenta. Diutile. Cōmasculare frōtē.

τέλος.

SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPVBLICA SEXTO EXCERPTVM.

CVM in Africam venissem,† A.Manilio cõsule ad quartã legio- nẽ tribunus(vt scitis) militũ:nihil mihi potiꝰ fuit, q̃ vt Masi- nissam cõuenirẽ,regẽ familię nostrę iustis de causis amicissimũ. Ad quẽ vt veni,cõplexꝰ me senex collachrymauit:aliquãto post suspexit ad cælũ:& grates inqt,tibi ago summe Sol,vobisq; reli qui cælites,ꝙ anteq̃ ex hac vita migro, cõspicio in meo regno, & his tectis P.Corneliũ Scipionẽ : cuius ego noĩe recreor ipso. Itaq; nũq̃ ex aĩo meo discedit illius optimi atq; inuictissimi vi- ri memoria.Deinde ego illũ de suo regno,ille me de nostra Re- pu.pcõtatus est:multisq; verbis vltro citroq; habitis, ille nobis cõsumptus est dies.Post aũt regio apparatu accepti,sermonẽ in multã noctẽ ꝓduximus: cũ senex nihil nisi de Africano loqueret̃: oĩaq; eiꝰ nõ solũ facta,sed etiã dicta meminisset. Deinde vt cubitũ discessimus:me & defessum via,& q ad multã noctẽ vigilassem,arctior q̃ solebat somnus complexus est.Hic mihi(credo equidẽ ex hoc qđ eramus locuti(fit eñ fere vt cogitationes sermonesq; nostri pariant aliqd in somno tale,quale de Homero scri bit Ennius:de quo videlicet sępissime vigilans solebat cogitare & loq)Africanus se ostẽ dit,ea forma,quę mihi ex imagine eius q̃ ex ipso notior erat.quẽ vt agnoui,eqdẽ cohor- rui.Sed ille,ades inqt aĩo,& omitte timorẽ Scipio:& quę dicã memoriæ trade. Vides ne illã vrbẽ,q̃ parere Po.Ro.coacta per me,renouat pristina bella,nec potest qescere? (Osten debat aũt Carthaginẽ,de excelso & pleno stellarũ,illustri & claro quodã loco)ad quã tu oppugnandam nunc venis pene miles.Hanc hoc biennio consul euertes:eritq; cognomẽ hoc tibi per te partum,quod habes adhuc hęreditarium a nobis. Cũ aũt Carthaginẽ de leueris,triumphũ egeris,censorq; fueris,& obieris legatus Aegyptũ,Syriam,Asiam,Gręciam:delegere iterum consul absens:bellũ maximũ conficies:Numantiã excindes.Sed cũ eris curru in capitolium inuectus,offendes rẽpub.perturbatam cõsiliis nepotis mei.Hic tu Africane ostendas oportebit patrię,lumen animi,ingenii,consiliiq; tui.Sed eius tem- poris ancipitem video quasi fatorum viam.Nam cũ ętas tua septenos octies solis anfra- ctus reditusq; conuerterit,duoq; hi numeri quorũ vterq; plenus alter altera de causa ha betur,circuitu naturali,summam tibi fatalem confecerint:in te vnum atq; in tuum no- men se tota conuertet ciuitas:Te senatus,te omnes boni, te socii,te Latini intuebuntur: Tu eris vnus in quo nitatur ciuitatis salus:Ac ne multa,dictator rẽpu. cõstituas opor-

† Annio Manlio. † Anitio

Vltro citroq;.

Anfractꝰ

tet,si impias propinquorum man⁹ effugeris. Hic cū exclamasset Lælius, ingemuissentq́ cæteri vehemētius:leniter arridens Scipio,queso inquit,ne me a somno excitetis:& pax sit rebus. Audite cætera.

ASCEN. Sed quo sis &c. Quo.i.vt,aut per quod. Africane:gaudet eo compellare cognomine qđ per summā gloriam adeptus,familię peperit,qđ potius dixero,q̄ vt p̱ prolepsim id dictum accipiam. Qui patriam.i.terrā aut vrbē in qua nati sunt. In cęlo:catholico digna assertio. Sempiterno:vnde nos vitā credimus ęternam. Nihil acceptius:quia bonū quo in plures diffunditur eo deo acceptius est. Quę ciuitates,venuste sequenti cōformat. Hinc .i.cælo profecti,huc reuertuntur. Vnus dn̄s qui de cęlo descendit in cęlū virtute sua ascendit:humanę autem animę nō vt Platonici sentiunt a summo cælo p̱ cælestes orbes in corpora demittunt̄,atq́ a singulis iuxta illorum influentias affectiones imbibunt:sed vt Augustinus docet,creando infunduntur & infundendo creantur. Quæras tamē non ab re:vnde ergo & nos cū diuo Paulo dicimus Hierusalē cęlestē esse patriā nostrā,si non vt Iuuenalis inquit,Mentē e cęlesti demissam traximus arce? Dicam nos patriam illam agnoscere nostram,q̄ illic patrem .i.animarum creatorem habemus deum:& q̄ anima nostra eo q̄ immortalis & incorruptibilis cęlestis quędã est & incorporea substantia. de qua qui plura scire cupit,theologos & talium rerum professores consulat. Immo vero ij viuunt. id recte:nam & nos sanctorum celebramus natalitia,non quibus nascuntur,sed hinc eo vbi vera est vita emigrant. Patrem.s.naturalē Paulum Aemilium,cum per adoptionē habeat Scipionem Publij filium patrem. Vt Africanum:non dicit auum,vt agnoscamus quid natura in affectionibus legi pręstet. Nisi enim is.s. deus.sancta profecto & catholico digna sententia. Quæ sidera & stellas.duas elegantię regulas seruat:quam indifferentiæ vocāt,q̱a ad neutrum genus transtulit:& de relatiuo sequentibus conformando. verum in sententijs titubauit:quia neq́ animas nostras e stellis tractas,neq́ stellas animatas credimus: licet orbibus illis cælestib⁹ quidam angelos motores non abnegant. Vt auus hic tuus, per adoptionem. Citima.i.proxima terris: videlicet luna:quæ a sole lucē accipit, nisi terrę pars altior sic interponatur vt a sole conspici nequeat.quæ propter vicinitatem ad nos minima conuincitur:sed quoad lumē ad nos per eam diffusum,& apparentiam,luminare magnū

Humi. & secundum solem maximū censetur. Humi defixa:ad humū. fere enim in patrio casu id nominis positum legimus etiamsi motus ad locum innuatur:vt procumbit humi bos:deiecit oculos humi. Summus ipse deus:nā sedem dei vtcūq́ fatemur,quia pater noster deus in cęlis est:quem tamen vbiq́ & nusq̄ esse suis modis credimus. Vbiq́ enim est per præsentiam,nusq̄ per circūscriptionem:in cęlis per pręcipuam gloriæ suæ cōmunicationem. Septem:planetas dicit.qui q̄ contra raptum firmamēti cōtrario mouātur cursu proprio,planetę.i.errones aut erratici dicuntur,cum tamen minime errent. eorum autem situm siquis ab infimo constituere voluerit,det lunę primum:& per intercalationem vnius semper diei numeret a nominibus dierum reliquos, vt secundus sit mercurij, tertius veneris, quartus solis, quintus martis,sextus Iouis,& septimus saturni:cuius sit primus situs si a summo inceperis. De orbium illorum concentu an sit,& qualis & quantus sit,nihil definio: nisi q̄ rationes quibus probatur a nobis propter magnitudinem & assuefactionem non percipi,nō recipio:quia non capio. verum quidem est q̄ assueti ingenti sono minus ab eo impediuntur & atteruntur:si tamen eum audire nequeant cum velint,quomodo minorem audire valeant non intelligo: Pręterea recipiat surdus auditum, vt ij quos dominus curauit,aut medici impedimenta amouendo:non video cur saltem in principio tantū sonum non percipiscant:& cur aues non ex aere deijciat cum multo minor id sępe effecerit. Lubentius dixero propter distantiam non audiri. Præterea licet intelligam si terra omnis habitabilis habitetur, esse in ea homines qui respectu aliorum sint obliqui aut transuersi aut etiam aduersi:verū non capio quomodo possint ab vna parte cæli demōstrari:cum nec sol simul nos & quos dicunt antipodas videre possit. Verum hanc oēm difficultatem purgat somnij vocabulum:nam deo permittente posset anima exuta corpore,visu suo non iā corporali corporalem penetrare terrę globum:potestq́ qđ non est,homini somnianti ostendi sic vt oīa se perspicere tunc credat cum nihil videat: Altitudo etiam loci,quia in lacteo circulo se esse putauit, forsan trāsuersos p̱spiciendi facultatem fecerit, & polum antarticum stellasq́ vicinas:non tamen antipodas. Proinde vt iam sępicule dixi, nihil de his definio:totam aūt fictionē multū facere ad inanis glorię contēptū,& ad modestiorem vitam ducēdam facile agnosco: eāq́ rem Ciceronem in libro hoc de repub. prętendisse non addubito. Nec enim tu is es. Duplicem agnoscit hominē: interiorē & exteriorē:interiorēq́ ducit vt est,potiorē,cum tamen Palinurus dicat æneī.vj. Nunc me fluct⁹ habet.i.corpus meum. Deum te scito esse:nostri admittunt per participationem,propter animā immortalē quidē,sed tamen creatam,& quę principium sui a deo accepit:ideoq́ licet nata ex traduce non sit,creata tamē est. De malis etiam mitius censet,nesciens illis paratum ignem ęternum,e quo nunq̄ sint redimendi. vnde frustra addit nisi multis exagitati seculis:in quē tn̄ errorē etiam Origenem nostrū lapsum p̄dicant. Sed hęc hactenus.

Sed quo sis Africane alacrior ad tutandam rempub. sic habeto. Omnib⁹ qui patriam conseruauerint,adiuuerint,auxerint,certum esse in cęlo & definitum locum, vbi beati sempiterno æuo fruantur. Nihil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit

Ciuitatesq̄ sint (quod quidem in terris fiat)acceptius:q̄ concilia cœtusq́ hominū iure sociati:quæ ciuitates appellantur. Harum rectores,& conseruatores hinc profecti,huc reuertuntur. Hic ego,etsi eram perterritus,non tam mortis metu,q̄ insidiarum a meis: quęsiui tamē

Vita defunctorum. viueret ne ipse,& pater Paulus,& alii,quos nos extinctos arbitrabamur. Immo vero inquit,ii viuunt,qui e corporum vinculis tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra vero, quæ dicitur vita,mors est. Quin tu aspicias ad te venientem patrem Paulum. Quem vt vidi, equidem vim lachrymarum profudi: Ille autem me complexus atq́ osculans flere prohibebat. Atq́ ego vt primum fletu represso loqui posse cœpi: Quæso, inquam,pater sanctissime atq́ optime:quoniam hęc est vita,vt Africanū audio dicere: quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? Non est ita,inquit ille. Nisi enim is,cuius hoc templum est omne quod conspicis,istis te corporis custodiis liberauerit: huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati:qui tuerentur illum globum,quē in hoc templo medium vides,quæ terra dicitur:hisq́ animus datus est ex illis sempiter

nis ignibus,quæ sidera & stellas vocatis: quæ rotundæ & globosæ diuinis animatæ
mentibus circulos suos orbesq; conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi,
& piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis: nec iniussu eius, a quo
ille est nobis datus,ex hominũ vita migrandum est: ne munus humanũ assignatum
a deo defugisse videamini.Sed sic Scipio,vt auus hic tuꝰ,vt ego qui te genui, iusti-
tiam cole & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in patria
maxima est.Ea vita via est in cælum,& in hunc cœtum eorum, qui iam vixerunt,&
corpore laxati illum incolunt locum,quem vides:(Erat autem is splẽdidissimo can
dore inter flammas elucens circulus)quem vos(vt a Graiis accepistis)orbem lacteũ Orbis la
nuncupatis.Ex quo omnia mihi cõtemplanti præclara cętera & mirabilia videbanť. cteus.
Erant autẽ hæ stellæ,quas nunq̃ ex hoc loco vidimꝰ: & hæ magnitudines omnium, Luna ci
quas esse nunq̃ suspicati sumus.Ex quibus erat ea minima,quæ vltima a cęlo,citima tima ter
terris,luce lucebat aliena.Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile vince- ris.
bant.Iam vero ipsa terra ita mihi parua visa est:vt me imperii nostri, quo quasi pun Humi
ctum eius attingimus,pœniteret.Quam cum magis intuerer: quæso inquit Africa- Nouem
nus,quousq; humi defixa erit tua mens?Nonne aspicis quæ in templa veneris?Nouẽ circuli.
tibi orbibus,vel potius globis, connexa sunt omnia: quorum vnus est cælestis exti- Circulꝰ
mus,qui reliquos complectitur omneis,summus ipse Deus arcens & continens cęte primus.
ros:in quo sunt infixi illi, qui voluuntur, stellarum cursus sempiterni: Cui subiecti †Prospe
septem:qui versantur retro contrario motu atq; cælum.E quibꝰ vnum globum pos- rus.
sidet illa,quam in terris Saturniam nominant. Deinde hominum generi †prosper & Secũdꝰ.
salutaris ille fulgor,qui dicitur Iouis:Tum rutilus & horribilis terris,quem Martẽ Satur.
dicitis.Deinde subter mediam fere regionem Sol obtinet, dux & princeps & mode- Iouis.
rator luminum reliquorum,mens mundi & temperatio:tanta magnitudine,vt cun- Martis.
cta sua luce lustret & compleat.Hunc vt comites consequuntur,Veneris alter,alter Solis.
Mercurii cursus.In infimoq; orbe Luna radiis solis accensa cõuertitur. Infra autem Vene.
eam iam nihil est,nisi mortale & caducum: pręter animos munere deorum hominũ Mercu.
generi datos.Supra Lunam sunt ęterna omnia.Nam ea,quę est media & nona,tellus Lunę.
neq; mouetur,& infima est:& in eam feruntur omnia†nutu suo pondera. Quæ cum †motu.
intuerer stupens:vt me recepi, quid inquam est, quis complet aures meas tantus & Cęli har
tam dulcis sonus?Hic est inquit ille,qui interuallis coniunctus imparibus, sed tamẽ monia.
pro rata parte ratione distinctis,impulsu & motu ipsorum orbiũ cõficitur: & acuta Soni.vii
cum grauibus temperans,varios ęquabiliter cõcentus efficit. Nec enĩ silentio tanti
motus incitari possunt:& natura fert vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera
autem acute sonent.Quã ob causam summus ille stellifer cæli cursus,cuius conuer-
sio concitatior est,acuto & excitato mouetur sono: grauissimo autẽ hic lunaris atq;
infimus.Nam terra nona immobilis manens,ima sede semper hęret,complexa mediũ
locum mundi.Illi autẽ octo cursus,in quibus eadem vis est modorum, septẽ efficiũt
distinctos interuallis sonos:qui numerus rerum omnium fere nodus est.Quod docti
homines neruis imitati atq; cantibus,aperuerunt sibi reditum in hunc locum:sicut
alii qui præstantibus ingeniis in vita humana diuina studia coluerunt. Hoc sonitu
oppletæ aures hominum obsurduerunt.Nec est vllus hebetior sensus in vobis:sicut Catadu
vbi Nilus ad illa quę Catadupa nominantur,pręcipitatur ex altissimis montibus:ea pa.
gens,quæ illum locum accolit,ꝑpter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret.
Hic vero tantꝰ est totiꝰ mũdi incitatissima cõuersiõe sonitꝰ,vt eũ aures hoĩm capere
nõ possint:sicut ĩtueri solẽ aduersum neqtis,eiusq; radiis acies vestra sẽsusq; vincit.
Hæc ego admirãs,referebã tñ oculos ad terrã identidẽ.Tũc Africanꝰ:Sentio inqt,te
sedẽ etiã nũc hoĩm ac domũ cõteplari:q̃ si tibi parua,vt est,ita videť:hęc cęlestia sẽp
spectato,illa humana cõtẽnito.Tu enĩ quã celebritatẽ sermonis hoĩm,aut quã expe-
tendã cõsequi gloriã potes?Vides habitari in terra raris & angustis ĩ locis:& ĩ ipsis
quasi maculis,vbi habitať,vastas solitudines ĩteriectas:hosq; qincolũt terrã nõ mo-
do ĩterruptos ita esse,vt nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim
obliquos,partim trãsuersos,partim etiã aduersos stare vobis:a qbꝰ expectare gloriã
certe nullã potestis.Cernis aũt eãdẽ terrã q̃si redimitã & circũdatã cingulis.E quibꝰ

Zonæ cæli.

duos maxime inter se diuersos,& ipsis verticibus cęli ex vtraq; parte subnixos,obriguisse pruina vides: mediũ aũt illum & maximũ solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorũ australis ille,in quo q insistunt,aduersa vobis vrgent vestigia, nihil ad vestrũ genus:Hic aũt alter subiectus aquiloni,quẽ incolitis,cerne q̃ tenui vos parte cõtingat.Oĩs aũt terra quę colit̃ a vobis,angustata verticibus,lateribus latior, parua quædam insula est,circunfusa illo mari,quod Atlanticũ,qđ magnũ,quod oceanũ appellatis in terris:qui tamen tãto noĩe q̃ sit paruus vides.Ex his ipsis cultis notisq; terris, nũ aut tuũ,aut cuiusq̃ nostrũ nomẽ,vel Caucasum hunc,quẽ cernis,trãscendere potuit,vel illum Gangem tranatare? Vel quis in reliquis orientis,aut obeuntis solis vltimis,aut aquilonis austrive partibus tuum nomẽ audiet?Quibus amputatis cernis profecto quantis in angustiis vestra se gloria dilatari velit.Ipsi autẽ qui de nobis loquunt̃,q̃ loquent̃ diu?Quinetiã si cupiat ꝑles illa futurorũ hoĩm deĩceps laudes vniuscuiusq; nostrũ a patrib⁹ acceptas posteris prodere:tamẽ ꝓpter eluuiones exustionesq; terrarũ,quas accidere tẽpore certo necesse est,nõ modo nõ ęternã,sed ne diuturnã quidẽ gloriã assequi possum⁹.Quid aũt interest ab his q postea nascẽtur,sermonẽ fore de te:cũ ab his nullus fuerit,q ante nati sunt:q nec pauciores & certe meliores fuerũt viri?ꝑsertim cũ apud eos ipsos,a qb⁹ audiri nomẽ nostrũ potest, nemo vnius anni memoriã cõsequi possit.Hoĩes aũt annũ tãtũ solis, id est vnius astri,reditum metiuntur:re ipsa autem cũ ad idem,vnde semel profecta sũt,cuncta astra redierint,eandẽq; totius cęli descriptionem longis interuallis retulerint:tunc ille vere vertens annus appellari potest: In quo vix dicere audeo q̃ multa hominũ secula teneantur.Nãq; vt olim Sol deficere hoĩbus,extinguiq; visus est,cũ Romuli animus hęc ipsa in templa penetrauit:ita quandoq; cũ ab eadem parte Sol,eodemq; tempore iterum defecerit:tum signis omnibus stellisq; ad principiũ reuocatis,expletũ annũ habeto.Cui⁹ quidem anni nondum vicesimam partẽ scito esse cõuersam.Quocirca si reditum in hũc locum desperaueris,in quo omnia sunt magnis & præstantibus viris: quanti tandem est ista gloria hominũ,quę pertinere vix ad vnius anni partẽ exiguã potest? Igitur alte spectare volens,atq; hanc sedem & æternam domũ contueri: neq; te sermonibus vulgi dederis,nec in pręmiis humanis spem posueris rerum tuarũ:suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verũ decus.Quid de te alii loquant̃,ipsi videãt:sed loquent̃ tñ. Sermo eñ ille oĩs & angustiis cingit̃ his regionũ quas vides,nec vnq̃ de vllo perenis fuit:& obruitur hominũ interitu,& obliuione posteritatis extinguit̃.Quę cũ dixisset:ego vero inquã Africane,siquidem benemeritis de patria quasi limes ad cęli aditũ patet:q̃q̃ a pueritia vestigiis ingressus patris & tuis decori vestro nõ defui: nũc tamẽ p̃mio tãto ꝓposito enitar multo vigilantius.Et ille:tu vero enitere,& te habeto nõ esse mortalẽ,sed corpus hoc.Nec eñ tu is es quem forma ista declarat:sed mẽs cuiusq; is est quisq;: nõ ea figura quę digito demonstrari potest.Deũ te igit̃ scito esse:siquidẽ est deus q viget,q sentit,qui meminit,qui prouidet,qui tam regit & moderatur & mouet id corpus cui pręposit⁹ est q̃ hunc mundũ ille princeps deus:Et vt mundũ ex quadam parte mortalẽ ipse deus ęternus:sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Nam qđ semp mouet̃,æternum est: qđ aũt motũ affert alicui,quodq; ipsum agitat̃ aliunde:qñ finẽ habet motus,viuẽdi finẽ habeat necesse est.Solum igit̃ qđ sese mouet,quia nunq̃ deserit̃ a se,nunq̃ ne qdem moueri desinit:qnetiã cęteris quę mouentur,hic fons,hoc principium mouendi.Principio aũt nulla est origo:nã ex principio oriuntur omnia. ipsum aũt nulla ex re alia nasci potest: nec eñ id esset principiũ qđ gigneret̃ aliũde.Qđ si nunq̃ orit̃,nec occidit qdẽ vnq̃.Nam principiũ extinctũ,nec ipsum ab alio renascet̃,nec ex se aliud creabit:Siquidẽ necesse est a principio oriri oĩa.Ita fit vt motus principium ex eo sit,quod a seipso mouetur.Id autem nec nasci potest,nec mori: vel concidat omne cęlum,omnisq; natura,consistat necesse est:nec vim vllam nanciscatur, qua a primo impulsu moueatur. Cum pateat igitur id æternum esse,quod a seipso moueatur:quis est qui hanc naturam animis esse tributã neget?Inanimum autem est omne quod pulsu agitatur externo. Quod enim est anima: id motu cietur interiore, & suo. Nam hæc est propria natura animæ, atq; vis. Quæ si est vna ex oĩbus quę sese moueat: neq; nata certe est,& æterna est. Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autem hæ optimæ curæ de salute patriæ, quibus agitatus & exercitatus animus velocius in hanc sedem & domum suam peruolabit. Idq; ocyus faciet,

Annus vertens.

Virtus trahit ad verũ decus.

Hõ põt dici de⁹.

Prĩcipiũ

Aĩæ natura & vis.

si iá tũ, cũ inclusus erit in corpore, eminebit foras, & ea q̃ extra erũt cõtẽplãs, q̃maxiẽ se a corpore extrahet. Nãq; eorũ animi, q se voluptatibus corporis dediderũt, earũq; se qua si ministros ꝑbuerũt, impulsuq; libidinũ voluptatibus obediẽtiũ deorũ & hoĩm iura vio larunt: corporibus elapsi circũ terram ipsam volutantur: nec hũc in locũ nisi multis exa gitati seculis reuertuntur. Ille discessit: ego somno solutus sum.

ASCEN. Eustachi fili. Credo scribẽdũ Eustathi. Sed ne dom⁹ q̃dẽ &c. sic lego: nec sic repetẽda est negatio. Animis immortalibus: datiu⁹ est noĩs aię. Reseruans, aptius legaẽ reseruare vel reseruasse, nihil tñ mutaui. Vel potius: iuxta assertionẽ Platonicã: secũdũ christianã min⁹ recte. Er noĩe: videẽ mihi si fabula est, nomẽ graphice fictũ: sin historia, miro ꝑsagio inditũ. ἦρ eñ gręcis ver dicieẽ: sed vere ineũte multa quę ꝑ hyemẽ visa sunt mortua, reuiuiscere videnẽ, vt hęrbę, frutices, plantę, arbores & grana. Aĩa recepta retenta ve. hoc de suo iudicio addidit Macrobius, qui resuscitationẽ vere mortui agnoscere nequiuit. Verum si retenta fuit in corpore, quomodo quæ extra corpus solum videri possunt narrauit? Excitari. s. e somno Scipionem, qui excitatus ea narrat quæ se ꝑ somnium vidisse & audisse a Scipione maiore prædicat. Er.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS Q̃ ELEGANTISSIMAE, LIBER. I.

Quę differentia & quę similitudo sit inter Platonis & Ciceronis de Rep. libros: Curq; aut ille indiciũ Eri, aut hic somniũ Scipionis, operi suo adciuerit. CAP. I.

INTER Platonis & Cicerõis libros, quos de rep. vterq; cõstituit, Eustachi fili vitæ mihi dulcedo pariter & gloria, hoc interesse prima frõte ꝑspexim⁹, q; ille rẽpu. ordinauit, hic retulit: alter q̃lis esse deberet, alter q̃lis esset a maiorib⁹ ĩstituta, disseruit. In hoc tñ vl' maxime opis silitudinẽ seruauit imitatio, q; cũ Plato ĩ voluminis cõclusione a quodã vitę reddito, quã reliquisse videbaẽ, indicari faciat q sit exutarũ corporibus status aĩarũ: adiecta his quadam sphęrarũ vel siderum non ociosa descriptione, rerũ facies nõ dissimilia significans, a Tulliano Scipione per quietẽ sibi ingesta narraẽ. Sed q; vel illi cõmẽto tali, vel huic tali somnio in his potissimũ libris opus fuerit, in q̃bus de rerũpu. statu loquebaẽ: quove attinu erit inter gubernandarũ vrbiũ constituta, circulos, orbes, globosq; describere, de stellarũ modo, de cęli cõuersione tractare: quęsitu dignũ & mihi visum est, & aliis fortasse videatur: ne viros sapiẽtia pręcellentes, nihilq; in vestigatione veri nisi diuinũ sentire solitos, aliquid castigato operi adiecisse supfluũ suspicemur. De hoc prius ergo pauca dicenda sunt, vt liquido mens operis de quo loquimur, innotescat. Rerũ oĩm Plato & actuum naturam penitus inspiciens, aduertit in omĩ sermone suo de reipu. institutione proposito, infundendum animis iustitię amorem: sine qua nõ solũ respu. nec exiguus hominũ cœtus, sed ne domus quidẽ parua cõstabit. Ad hũc porro iustitię affectum pectorib⁹ inculcandum, nihil ęque patrocinaturũ vidit: q̃ si fructus eius nõ videreẽ cũ vita hominis terminari. Hunc vero superstitẽ durare post hominẽ, qui poterat ostendi: nisi prius de animæ immortalitate constaret? Fide autem facta perpetuitatis animarum, consequens esse animaduertit, vt certa illis loca nexu corporis absolutis, pro contemplatu probi improbive meriti, deputata sint. Sic in Phœdone, inexpugnabilium luce rationum anima in veram dignitatem propriæ immortalitatis asserta, sequitur distinctio locorum, quæ hanc vitam relinquentibus ea lege debentur, quam sibi quisq; viuendo sanxerit. Sic in Gorgia, post peractam pro Iustitia disputationem, de habitu post corpus animarum morali grauitate Socraticę dulcedinis ammonemur. Idem igitur obseruanter secutus est in illis præcipue voluminibus, quibus statum reipub. formãdum recepit. Nam postq̃ principatũ iustitiæ dedit, & docuit animã post animal nõ perire: per illam demũ fabulam (sic enim

Iustitiæ amor.

quidam vocant),quo anima post corpus euadat,vel vnde ad corpus veniat,in fine ope=
ris asseruit:vt iustitię vel cultæ præmium,vel spretæ pœnam animis quippe immortali
bus subiturisq; iudicium,seruari doceret. Hunc ordinē Tullius non minore iudicio re=
seruans,q̃ ingenio repertus est.Postq̃ in om̄i reipu. ocio ac negocio palmā iustitię dispu
tando dedit,sacras immortaliū animarum sedes & cęlestium arcana regionū in ipso con
summati operis fastigio collocauit:indicans quo his perueniendum vel potius reuerten
dum sit,qui rempu.cum prudentia,iustitia,fortitudine, atq; moderatione tractauerint.
Er qui mortu[9] reuixit. Sed ille Platonicus secretorum relator Er quidam nomine fuit,natione Pamphylius,mi
les officio:qui cum vulnerib[9] in prælio acceptis vitam effudisse visus, duodecimo demū
die inter cęteros vna peremptos vltimo esset honorādus igne:subito seu recepta anima,
seu retenta,quicquid emensis inter vtramq; vitam diebus egerat videratve,tanq̃ publi=
cum professus indicium,humano generi nūciauit.Hanc fabulamCicero licet ab indoctis
quasi ipse veri conscius doleat irrisam:exemplum tamen stolidæ reprehensionis vitans,
excitari narraturum q̃ reuiuiscere maluit.

ASCEN.Non vereri:videtur particula non expungenda: aut ideo non vereri se dixit, quia non idem fecit qđ in Platone irrisum vidit.Colores:quibusdam scribitur Colotes:estq; viri propriū.Notabilior:subaudi cęteris. alioqui dicatur notabilissimus.i.nota & reprehensione dignissimus.In nutricū cunas: vt illic infantibus decan= tentur ab imperitis mulierculis, nō etiā a philosophię studiosis. Eliminat:ablegat,extra limē philosophię agit. Mystica sensa.i.occultę & prouerbiales sententię:quarum bonam partem Beroaldus nuper exposuit.Dei adul= teri,vt Iuppiter,Mars,Neptunus,cęteriq;.at deorum adulteria credere proxime accedit ad dementiā,vt scribit Plinius:quod quidem verum est de vero deo: at illi ꝑditę luxuriæ erant dum viuebant homines,sed a mortali= bus ob beneficia quędam recepta deorum catalogo ascripti:e quo ne delerentur, planetis alijsq; rebus quas semꝑ fore putabant illorum indiderūt nomina:& dęmones vt sub tali prętextu colerentur se eos mentiti,varia obtru serunt ludibria.A fabulis fabulosa secernere.Cum in osus finita copiam & plenitudinem significare soleāt, vult ea fabulosa dici quę veræ fabulę non sunt,cum seria & vera licet tecta contineant : pro quo si vsitatum esset apti[9] diceretur fabulastrum quod fabulas imitetur & nō sit tñ fabula. Vel.i.etiam licita.τἀγαθὸν.q.d.ipsuȝ bonū: sic germani paruo discrimine signant:bonum simpliciter goed:deum qui bonum summū est god:aurum quod in= ter bona & metalla quę possidentur præcipuum est gold:ac flandrici more gallico l in u verso goud dicunt.Cuni culis:abstrusionibus:sunt enim subterranei meatus,vt per quos ad vrbes interdū penetratū est,& animalia de= genere leporino quę similes,vnguiculis effodiunt.Curiosiori,vt supra notabilior,pro curiosissimo, aut cæteris curiosiori.Consulenti.i. petenti quasi per consilij modum.Adyto.i.loco non adire saltem prophanis permisso, vt erant sancta sanctorum iudęis.Eleusis seu Eleusin vrbs est atticę non longe ab Athenis: in qua regnauit Eleu sius quem Ceres docuit agriculturam:in qua mystica Cereris celebrabantur sacra. Lupanar prostibulum.Vo= luerunt:ita in priscis exemplis semper legi:hoc sensu.Numina voluerunt adeo.i.vsqueadeo, vt contra facienti= bus magnum malum minitarentur:semꝑ se sciri.i. cognosci & coli:(offendi in nuper impressis,maluerunt:ne= scio qua sententia)ita.i.taliter vt dictū est,quia sequitur qualiter.Quę & imagines.Ordo & sententia est.quę anti quitas assignauit imagines & simulachra:numinibus alienis.i.expertibus prorsus taliū formarum & assigna= uit ętates,scȝ senilem aut floridam,numinibus ignaris tam incrementi.s.corporalis aut ętatis q̃ diminutionis: & assignauit amictus & ornatus varios non habentibus corpus.Quod de vero deo manifestū est, quia deus spi ritus est,spiritus autem carnem & ossa non habet:sed Porphyrius deos animalia censens,corporeos nimirum censuit.

Quid respondendū Colori Epicureo,putāti ph̄o nō esse vtendū fabulis:Quasq; fabu=
las philosophia recipiat:& quando iis philosophi soleant vti. CAP.II.

AC priusq̃ somnii verba consulamus,enodādū nobis est,a quo genere ho
minū Tullius memoret vel irrisam Platonis fabulā, vel ne idē sibi eue=
niat nō vereri.Nec em̄ his verbis vult imperitum vulgus intelligi, sed
genus hominū veri ignarū sub peritię ostētatione: quippe quos & legis
se talia,& ad rephendendū animatos constaret.Dicemus igitur & quos
in tantū philosophū referat quandā cēsurę exercuisse leuitatem, quisve
eorum etiam scriptā reliquerit accusationē: & postremo qđ pro ea dūtaxat parte q̃ huic
operi necessaria est,responderi cōueniat obiectis.Quib[9](qđ factu facile est)eneruatis: iā
qcqd cōtra Ciceronis opinionē etiā in Scipionis somniū,seu iaculatus est vnq̃ morsus li
uoris,seu forte iaculabit,dissolutū erit . Epicureorū tota factio ęquo semp eerore a vero
deuia,& illa extimās ridēda q̃ nesciat:sacrū volumē & augustissima irrisit naturæ seria.
Colores Epicureus quid Platoni obiecerit Colores vero īter Epicuri auditoresloquacitate notabilior:etiā in librū retulit,q̃ de hoc
amari[9] cauillatus est.Sed cętera q̃ iniuria notauit:siqdē ad somniū de quo hic procedit
sermo,nō attinēt:hoc loco nobis omittēda sunt.Illā calumniā ꝑseqmur,q̃ nisi supplodet
manebit Ciceroni cū Platone cōmunis.Ait em̄ a philosopho fabulā nō oportuisse cōfin=
gi:qm̄ nullū figmenti genus veri ꝓfessoribus cōueniret.Cur em̄,inqt,si rerū cœlestiū no
tionem,si habitum nos animarum docere voluisti:non simplici & absoluta hoc insinua=
tione curatū est:sed quęsita ꝑsona,casusq; excogitata nouitas,& cōposita aduocati scæ=
na figmenti,ipsam quærendi veri ianuam mendacio pollueret? Hæc quoniam dum de
platonico Ero iactantur,etiam quietem Africani nostri somniantis incusant: (Vtraq;

enim sub apposito argumẽto electa persona est:quę cõmoda enunciãdis haberetur)resi-
stamus vrgenti, & frustra arguens refellatur calumnia : vt vna dissoluta,vtriusq; factũ,
incolumẽ(vt fas est)retineat dignitatẽ.Nec oĩbus fabulis repugnat philosophia,nec oĩ-
bus acquiescit:& vt facile secerni possit: quę ex his ab se abdicet, ac velut ꝓfana ab ipso
vestibulo sacrę disputationis excludat,quęve etiam sępe ac libenter admittat:diuisionũ
gradibus explicandũ.Fabulę,quarũ nomẽ indicat falsi professionẽ:aut tantũ cõciliãdę au
ribus voluptatis, aut adhortationis quoq; in bonã frugẽ gratia repertę sunt : auditum
mulcent velut comœdię:quales Menãder eiusve imitatores agẽdas dederũt:vel argumẽ
ta fictis casibus amatorũ referta:qbus vel multũ se Arbiter exercuit,vel Apuleiũ nõnũq̃
lusisse miramur.Hoc totum fabularũ genus,qđ solas auriũ delitias ꝓfitet̃:e sacrario suo
in nutricũ cunas,sapientię tractatus eliminat.Ex his aũt quæ ad quandã virtutũ speciẽ
intellectũ legentis hortant̃:fit secũda discretio.In qbusdã em̃ & argumentũ ex ficto loca
tur:& per mẽdacia ipse relationis ordo contexitur:vt sunt illę Aesopię fabulæ elegantia
fictionis illustres.At in aliis argumentũ qdẽ fundatur veri soliditate:sed hæc ipsa veri-
tas per quędã cõposita & ficta profert̃.& hęc iã vocat̃ narratio fabulosa non fabula: vt cę
rimoniarũ sacra Hesiodi & Orphei,quę de deorũ ꝓgenie actuve narrant̃:vt mystica py-
thagoręorũ sensa referunt.Ergo ex hac secunda diuisione:quã diximus:a philosophię li
bris prior species,quę concepta de falso per falsum narrat̃,aliena est . Sequẽs in aliã rur-
sus discretionẽ scissa diuidit̃.Nã cũ veritas argumẽto subest:solaq; fit narratio fabulosa
nõ vnus reperit̃ modus ꝑ figmentũ vera referẽdi.Aut em̃ cõtextio narrationis ꝑ turpia
& indigna numinibus ac mõstro silia cõponit̃:vt dei adulteri:Saturnus patris Cęlii pu-
dẽda abscindẽs,& ipse rursus a filio regno potito in vincla coniectus:qđ genus totũ phi
losophi nescire malũt.Aut sacrarũ rerũ notio sub pio figmẽtorũ velamine,honestis & te
cta rebus,& vestita noĩbus,enunciat̃. Et hoc est solũ figmẽti genus,qđ cautio de diuinis
rebus philosophãtis admittit.Cũ igit̃ nullã disputationi pariat iniuriã vel Er index, vel
somnians African⁹:sed rerũ sacrarũ enunciatio integra sui dignitate his sit tecta noĩb⁹:
accusator tãdẽ edoctus a fabulis fabulosa secernere,cõquiescat. Sciẽdũ est tñ nõ in oẽm
disputationẽ philosophos admittere fabulosa vel licita:sed his vti solẽt,cum vel de ani-
ma,vel de aereis,vel de æthereis potestatibus,vel de cęteris diis loquunt̃.Cęterum cũ ad
summũ & principẽ oĩm deũ:q apud græcos τἀγαθὸν πρωτόπαιτιον nuncupat̃:tractatus se
audet attollere:vel ad mentẽ quã gręci νοῦν appellant, originales rerũ species quę εἴδη di-
ctę sunt continentem,ex summo natam & ꝑfectã deo:Cũ de his inquã loquunt̃ , summo
deo & mẽte: nil fabulosum penitus attingunt. Sed siquid de his assignare conantur, quę
non sermonẽ tantũmodo:sed & cogitationẽ humanã superant:ad siĺitudines & exempla
confugiũt.Sic Plato cũ περὶ τἀγαθοῦ loqui esset animatus,dicere qd sit,non est ausus: hoc
solum de eo sciens,ꝙ sciri quale sit ab hoĩe nõ possit. Solũ vero ei simillimũ de visibilib⁹
solẽ repperit:& ꝑ eius similitudinẽ viã sermoni suo attollendi se ad nõ cõprehẽsibilia pa
tefecit.Ideo vt nullũ ei simulacrũ cũ diis aliis cõstitueret̃,finxit antiqtas: qa summ⁹ de⁹
nataq; ex eo mẽs,sicut vltra aĩam,ita supra naturã sunt:quo nihil fas est de fabulis pue-
nire.De diis aũt(vt dixi)cęteris & de aĩa:nõ frustra se,nec vt oblectẽt ad fabulosa con-
uertũt:sed qa sciũt inimicã esse naturę aptã nudãq; expositionẽ sui:q̃ sicut vulgarib⁹ ho
minũ sensib⁹ intellectũ sui vario rerũ tegmine operimẽtoq; subtraxit:ita a prudẽtib⁹ ar-
cana sua voluit ꝑ fabulosa tractari.Sic ipsa mysteria figurarũ cuniculis operiunt̃:ne vl̃
his adẽptis nudã rerũ taliũ se natura ꝑbeat:sed sũmatib⁹ tm̃ viris sapiẽtia interp̃te veri
arcani cõsciis cõtẽti sint reliq,ad venerationẽ figuris defendẽtib⁹ a vilitate secretũ.Nu-
menio deniq; inter phos occultorũ curiosiori,offensam numinũ,ꝙ Eleusina sacra interp̃
tãdo vulgauerit,somnia ꝑdiderũt:viso sibi ipsas Eleusinas deas habitu meretricio ante
apertũ lupanar videre ꝓstantes:admirãtiq; & causas nõ cõueniẽtis numinib⁹ turpitudi
nis cõsulenti,respõdisse iratas:ab ipso se adyto pudicitię suę vi abstractas,& passim adeũ
tibus ꝓstitutas.Adeo semꝑ ita se & sciri & coli numina voluerũt:qualiter in vulgus an-
tiquitas ipsa fabulata est:q̃ & imagines & simulacra formarũ taliũ prorsus alienis,& ęta
tes tã incremẽti q̃ diminutionis ignaris:& amictus ornatusq; varios corpus nõ habẽtib⁹
assignauit.Secũdũ hęc Pythagoras ipse atq; Empedocles, Parmenides quoq; & Heracli
tus de diis fabulati sũt:nec secus Timęus,q ꝓgenies eoꝝ sicut traditũ fuerat execut⁹ est.

Fabulę q̃ non recipiendæ.

Quare reptę fabulæ.

Fabularũ gñ̃a.

Fabulosa qñ attingẽda.

Deus qd sit nõ potest explicari.

Numenius. Eleusina sacra.

ASCEN. Licentiã figurarũ.i. specierũ & imaginũ, non em̃ loqtur de figuris dicendi. quocirca ſi mẽdũ nõ eſt, licẽtiam dixero multitudinẽ: nã licentiora dicimus mancipia quę per petulantiam multa inſolenter agũt: nec quiſq̃ licentia abutitur aut deterior fit, cui non multa permittuntur. Quo de, elegantius q̃ de quo. Temeto, vino præſertim mero. Pro deſiderio & pro timore.i. iuxta deſiderium & timorem. Vna cum ſomno aduolant: quia & ſomnus volare dicit̃, vnde Maro volucriq; ſimillima ſomno. Aduolant ergo: celeriter accedunt. & euaneſcunt.i. celerius interrupto ſomno diſcedunt aut potius auolant. Defunctis nos ſuperi habemur: non tamen oĩbus ſecundum ſententiam pręſentis operis: quia in cælum recepti vna cum cęlitibus nobis ſuperi ſunt: ſed ad inferna demiſſis. Eruti geminarum &c. lego editi.ſ. verſus de &c.

Quinq; eſſe genera ſomniandi, atq; ſomnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri. CAP. III.

His pręlibatis anteq̃ ipſa ſomnii verba tractem⁹, prius quot ſomniãdi modos obſeruatio deprehẽderit, cũ licentiã figurarũ quę paſſim quieſcẽtibus ingerunt̃, ſub definitionẽ & regulã vetuſtas mitteret, ediſſeramus: vt cui eorũ generi ſomniũ, quo de agim⁹, applicãdũ ſit innoteſcat.
Species ſomnii. Oĩm quę videre ſibi dormientes vident̃: qnq; ſunt principales diuerſitates & noĩa. Aut em̃ eſt ὄνειρος ſecundũ gręcos: qđ latini ſomniũ vocãt: aut ὅραμα, qđ viſio recte appellat̃: aut χρηματισμός, qđ oraculũ nũcupat̃: aut eſt ἐνύπνιον, quod inſomniũ dicit̃: aut eſt φάντασμα: qđ Cicero, quoties opus hoc noĩe fuit, viſum vocauit.
Inſomnium. Vltima ex his duo: cũ videant̃ cura interpretationis indigna, qa nihil diuinationis apportãt: ἐνύπνιον dico, & φάντασμα. Eſt em̃ ἐνύπνιον, quoties cura oppreſſi animi vel corporis ſiue fortunę: qualis vigilantẽ fatigauerit, talẽ ſe ingerit dormienti. Animi, vt ſi amator deliciis ſuis aut fruẽtẽ ſe videat, aut carentẽ. ſi metuẽs qs imminentẽ ſibi vel inſidiis, vel poteſtate perſonã: aut incurriſſe hanc ex imagine cogitationũ ſuarũ, aut effugiſſe videat̃. Corporis, ſi temeto ingurgitatus, aut diſtentus cibo: vel abũdantia pręfocari ſe extimet, vel grauãtib⁹ exonerari: aut cõtra ſi eſuriẽs cibũ, aut potũ ſitiẽs, deſiderare, quærere, vel etiã inueniſſe videatur. Fortunę: cũ ſe qs exiſtimat vel potẽtia. vel magiſtratu: aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Hęc & his ſimilia qm̃ ex habitu mẽtis quietẽ. ſicut pręuenerant, ita & turbauerant dormiẽtis: vna cũ ſomno aduolãt, & pariter euaneſcũt. Hinc & inſomnio nomẽ: nõ qa ꝑ ſomnũ videt̃ (hoc em̃ eſt huic generi cõmune cũ cæteris) ſed qa in ipſo ſomnio tantũmodo eſſe credit̃ dũ videt̃: poſt ſomniũ nullã ſui vtilitatẽ vel ſignificationẽ relinqt.
Aen. vi. Falſa eſſe inſomnia, nec Maro tacuit: Sed falſa ad cœlũ mittũt
Cœlum. inſomnia manes: cœlũ hic viuorũ regionẽ vocãs, qa ſicut dii nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorẽ quoq; deſcribẽs: cuius curã ſemp ſequunt̃ inſomnia, ait.
Aen. iiii. Hęrent in fixi pectore vultus Verbaq;: nec placidã mẽbris dat cura quietẽ. Et poſt hęc. Anna ſoror
Phantaſma. quę me ſuſpenſam inſomnia terrẽt! φάντασμα vero, hoc eſt viſum: cũ inter vigiliã & adultam quietẽ in quadã (vt aiũt) prima ſomnii nebula adhuc vigilare ſe exiſtimans qui dormire vix cœpit, aſpicere videtur irruentes in ſe vel paſſim vagãtes formas, a natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepantes: variaſq; tempeſtates rerum vel lætas vel turbulentas. In hoc genere eſt ἐφιάλτης: quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos ac ſentientes grauare. His duobus modis ad nullam noſcendi futuri
Oraculum. opem receptis: tribus cæteris in ingenium diuinationis inſtruimur. Et eſt oraculum quidem cum in ſomnis parens, vel alia ſancta grauiſq; perſona, ſeu ſacerdos, vel etiam deus
Viſio. aperte euenturum quid, aut non euenturum: faciendum, vitandumve denunciat. Viſio autem eſt cum id q̃s videt, quod eodem modo quo apparuerat eueniet. Amicũ peregre cõmorantem quem non cogitabat, viſus eſt ſibi reuerſum videre: & procedenti obuius quẽ viderat venit in amplexus. Depoſitum in quiete ſuſcepit: & matutinus ei pre-
Somniũ & eius ſpecies. cator occurrit mandans pecuniam tutelæ, & fidei cuſtodiæ celandam committens. Somniũ proprie vocatur, quod tegit figuris, & velat ambagibus non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei, quæ demonſtratur. Quod quale ſit, non a nobis exponẽdum eſt: cum hoc vnuſquiſq; ex vſu quid ſit agnoſcat. Huius quinq; ſunt ſpecies: aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt cum ſe quis facientem patientemve aliquid ſomniat: alienũ cũ alium: cõmune cũ ſe vna cũ alio: publicũ eſt cũ ciuitati forove vel theatro ſeu qbuſlibet publicis mœnib⁹ actibuſve triſte vel lętũ qđ exiſtimat accidiſſe: generale eſt cũ qs circa ſolis orbẽ lunarẽve globũ ſeu alia ſidera vel cęlũ oẽſq; terras aliqđ ſomniat innouatũ. Hoc aũt qđ Scipio vidiſſe ſe retulit: tria illa q̃ ſola ꝓbabilia ſunt gñã principalitatis amplectit̃, & oẽs ipſius ſomni ſpe-

ciesattingit. Est em̃ oraculũ: quia Paulus & Africanus vterq; parẽs, sancti grauesq; ambo, nec alieni a sacerdotio, quid illi euenturũ esset enunciarũt. Est visio: qa loca ipsa in q̃bus post corpus vel qualis futur⁹ esset aspexit. Est somniũ: qa rerũ quę illi narratę sunt, altitudo tecta ꝓfunditate prudentiæ nõ potest nobis nisi scientia interp̄tationis aperiri. Ad ipsius quoq; somnii species oẽs refert. Est ꝓpriũ: qa ad supera ꝑductus est, & de se futura cognouit. Est alienũ, ꝙ quẽ statũ aliorũ aĩę sortitę sunt dep̄hendit. Est cõmune, ꝙ ea dẽ loca tã sibi q̃ cæteris eiusdem meriti didicit p̄parari. Est publicũ, ꝙ victoriã patrię & Carthaginis interitũ, & capitolinũ triũphũ, & sollicitudinẽ futuræ seditionis agnouit. Est generale, ꝙ cælũ cæliq; circulos, cõuersionisq; concentũ, viuo adhuc homini noua & incognita, stellarũ etiã ac luminũ motus, terręq; omnis sitũ suspiciendo vel despiciendo cõcepit. Nec dici põt non aptum fuisse Scipionis personę somnium, qđ generale esset & publicũ, quia necdũ illi contigisset amplissimus magistratus: immo cũ adhuc vt ipse dicit, pene miles haberetur. Aiunt em̃ nõ habenda pro veris de statu ciuitatis somnia, nisi quę rector eius magistratusve vidisset, aut quę de plebe nõ vnus sed multi similia somniassent. Ideo apud Homerũ cũ in cõcilio Græcorũ Agamẽnon somniũ qđ de instruẽdo prelio viderat, publicaret: Nestor qui nõ minus ipse prudentia q̃ omnis iuuenta virib⁹ iuuit exercitũ, concilians fidem relatis: de statu inquit publico credendũ regio somnio: qđ si alter vidisset, repudiarem⁹ vt futile. Sed nõ ab re erat vt Scipio etsi necdũ adeptus tũc erat cõsulatũ, nec erat rector exercit⁹: Carthaginis somniaret interitũ: cuius erat auctor futurus: audiretq; victoriam beneficio suo publicandã: videret etiam secreta naturę, vir nõ minus philosophia q̃ virtute pręcellẽs. His assertis, quia superius falsitatis insomniorũ Virgiliũ testem citãtes, eius versus fecimus mentionem, editi de geminarum somnii descriptione portarũ: si quis forte quærere velit, cur porta ex ebore falsis, e cornu veris sit deputata: instruet̃ auctore Porphyrio, qui in cõmentariis suis hęc in eundẽ locum dicit ab Homero sub eadem diuisione descripta. Latet inquit omne verũ: hoc tamẽ anima cũ ab officiis corporis somno eius paululũ libera est, interdũ aspicit: nõnunq̃ tendit aciem, nec tamẽ peruenit: & cũ aspicit, tamen nõ libero & † directo lumine videt, sed interiecto velamine, quod nexus naturę caligãtis obducit. Et hoc in natura esse idẽ Virgilius asserit dicẽs. Aspice: nãq; oẽm, quę nũc obducta tuẽti Mortales hebetat visus tibi, & humida circũ Caligat, nubẽ eripiã. Hoc velamen cũ in quiete ad verũ vsq;, aciẽ introspiciẽtis admittit, de cornu creditur: cui⁹ ista natura est, vt tenuatũ visui peruiũ sit. Cũ aũt a vero hebetat, ac repellit obtutũ: ebur putat̃, cui⁹ corpus ita natura dẽsatũ est, vt ad quãuis extremitatẽ tenuitatis crassum nullo visu ad vlteriora tendẽte penetret̃.

Som. Scipiõis de quo genere sit.

Nestor.

Somnii portæ, & earũ explanatio † pfecto.

ASCEN. Gala galactos dicitur lac: inde galaxias circulus lacteus. de quo in masculino dicit: de hoc quidẽ galaxia: vel respiciẽs ad generale, quod est circulus: vel ꝙ oĩa primę in as nobis masculina sunt vt Tiaras, Boreas, Cęcias, cum tiara fœmininum sit.

Scopus, i. propositum huius somnii qui sit. CAP. IIII.

TRactatis generibus & modis, ad quos somnium Scipionis refertur: nunc ipsam eiusdẽ somnii mentem, ipsumq; propositũ quod Græci σκόπον vocant, anteq̃ verba inspiciãtur tentemus aperire: & eo pertinere propositũ præsentis operis asseramus, sicut iam in principio hui⁹ sermonis adstruximus: vt animas bene de repub. meritorũ, post corpora cælo reddi, & illic frui beatitudinis perpetuitate nos doceat. Nã Scipionem ipsum hæc occasio ad narrandũ somniũ prouocauit: quod longo tempore se testatus est silẽtio cõdidisse. Cũ em̃ Leli⁹ q̃reret̃ nullas Nasicę statuas in publico, in interfecti tyrãni remuneratiõe locatas: respõdit Scipio post alia hæc verba. Sed q̃q̃ sapiẽtibus conscientia ipsa factorũ egregiorũ amplissimũ virtutis est præmiũ: tñ illa diuina virtus non statuas plũbo inhærẽtes, nec triũphos arescẽtibus laureis: sed stabiliora quędã, & viridiora pręmiorũ genera desiderat. Quæ tamen ista sunt inquit Lęlius? Tũ Scipio: patimini me inquit (quoniã tertiũ diẽ iam feriati sumus) & cętera prosequi. quibus ad narrationẽ somnii venit, docẽs illa esse stabiliora & viridiora pręmiorũ genera, quę ipse vidisset in cęlo bonis rerũpub. seruata rectoribus: sicut his verbis ei⁹ ostẽditur. Sed quo sis Africane alacrior ad tutandã rẽpu. sic habeto. Oĩbus qui patriã cõseruauerint, adiuuerint, auxerint: certũ esse ĩ cælo & definitũ locũ, vbi beati sempiterno æuo fruãtur. & paulo post, hũc certũ locũ q̃ sit designãs ait. Sed sic Scipio: vt auus hic tuus, vt ego qui te genui, iustitiam

Consciẽtia bñfactorũ virtutis p̃mium.

,, cole & pietatem:quæ cũ magna in parẽtibus & propinquis,tum in patria maxima est.ea
,, vita via est in cælum,& in hunc cœtum eorũ, qui iã vixerint:& corpore laxati incolũt
,, locum,quem vides,significans Galaxian.Sciendũ est em̃ ꝙ locus in quo sibi videtur esse
Galaxias. Scipio per quietẽ:lacteus circulus est,qui Galaxias vocatur.Siquidẽ his verbis in prin-
,, cipio vtitur. Ostẽdebat autem Carthaginem de excelso & pleno stellarũ illustri & claro
,, quodã loco.Et paulopost apertius dicit.Erat autẽ is splendidissimo candore inter flãmas
,, circulus elucens,quem vos(vt a Graiis accepistis)orbem lacteum nũcupatis:ex quo mi
,, hi omnia contẽplanti præclara & mirabilia videbantur. Et de hoc quidem galaxia,cũ de
circulis loquemur plenius differemus.

ASCEN.De septenarij numeri in genesi hominis potestate,multa ante hũc adduxit Gellius lib.iij.cap.x.Superest.i.restat,reliquũ est:interdũ vt docet Gellius,& quidẽ proprie significat,supra id quod satis sit esse.i.redũdare & vt dicũt supfluere.Numerus impar mas est,qa & parẽ & imparẽ gignit,vt is est per quẽ multiplicatur:vt bis tria sex sunt:ter tria nouem:par autẽ tm̃ parem constituit:vt bis quatuor octo:ter quatuor duodecim.Præterea impari superi,pari gaudent inferi:vñ est Numero deus impare gaudet.Monas aũt cum neuter sit.i.neq; mas neq; fœmina,quia numerus nõ est,vtriusq; tñ numeri fungitur officio:qa cum pari vt cũ fœmina coiens,vt mas,imparẽ.i.marẽ gignit:vnũ em̃ & duo tria sunt:cum impari autẽ vt cũ mare,fœminã vt fœmina constituit:vt vnũ & tria,quatuor.Reliqua e Macrobio qui potest discat.

Quis oẽs numeri modo quodã pleni sint,tñ octonariũ & septenariũ peculiariter plenos dici:quãq; ob causam octonarius plenus vocetur. CAP.V.

SEd iam qm̃ inter libros,quos de repub.Cicero,quosve prius Plato scri-
pserat:quę differẽtia,quę similitudo habeatur,expressimus:& cur operi
suo vel Plato Eri indiciũ:vel Cicero somniũ Scipionis asciuerit:quidve
sit ab epicureis obiectũ Platoni,vel queãdmodũ debilis calumnia refella
tur:& quibus tractatib⁹ philosophi admisceãt,vel a quib⁹ penitus exclu
dãt fabulosa, retulim⁹:adiecimusq; post hęc necessario genera oĩm ima
ginũ,q̃ falso,quęq; vero videñ in somniis:ipsasq; distixim⁹ species somniorũ,ad quas Afri
cani somniũ cõstaret referri:& cur Scipioni cõuenerit talia somniare:& de geminis som
nii portis:quę fuerit a veterib⁹ expressa sententia sup his omnibus:ipsius somnii,de quo
loquimur,mentẽ propositũq; signauimus:& partem cæli euidẽter expressimus,in qua si
bi Scipio p quietẽ hæc,vel vidisse visus est,vel audisse quę retulit:Nũc iam discutienda
nobis sunt ipsius somnii verba nõ oĩa,sed vt quęq; videbũtur digna quæsitu. Ac prima
,, nobis tractanda se ingerit pars illa de numeris,in qua sic ait.Nã cum ætas tua septenos
,, octies solis anfract⁹ reditusq; cõuerterit:duoq; hi numeri,quorũ vterq; plenus,alter al-
,, tera de causa habeñ,circuitu naturali summã tibi fatalẽ cõfecerint:in te vnũ atq; in tuũ
,, nomẽ se tota cõuertet ciuitas:Te senat⁹,te oẽs boni,te socii,te latini intuebũtur:tu eris
,, vnus in quo nitañ tota ciuitatis salus:ac ne multa,dictator rẽp.cõstituas oportet:si im-
Corpus nullum plenum. pias propinquorũ manus effugeris. Plenitudinẽ hic nõ frustra numeris assignat:pleni-
tudo em̃ ꝓprie nisi diuinis reb⁹ supernisq; nõ cõuenit.neq; em̃ corpus ꝓprie plenũ dixe-
ris:qđ cũ sui sit impatiẽs effluendo,alieni appetẽs est hauriẽdo.quę si metallicis corpori
Plenitudo numerorum. bus nõ vsu eueniũt:nõ tñ plena illa,sed vasta dicẽda sunt. Hæc est igitur cõmunis nu
merorũ omniũ plenitudo:ꝙ cogitationi a nobis ad superos meãti occurrit prima pfectio
incorporalitatis in numeris.Inter ipsos tñ proprie pleni vocanẽ secũdũ hos modos,qui
pręsenti tractatui necessarii sunt:q aut vim obtinẽt vinculorũ, aut corpora rursus effi-
ciũtur,aut corpus efficiũt,sed corpus qđ intelligẽdo nõ sentiẽdo cõcipias.Totũ hoc,vt
obscuritatis depulseñ offensa:paulo altius repetita rerũ luce,pandẽdũ est. Oĩa corpora
supficie finiũtur:& in ipsam eorũ pars vltima terminañ.Hi autẽ termini,cũ sint semper
circa corpora,quorũ termini sunt,incorporei intelligũtur:nã quousq; corpus esse dice-
tur,necdũ terminus intelligitur:cogitatio quę cõceperit terminũ,corpus relinquit.Er-
go prim⁹ a corporib⁹ ad incorporea trãsitus ostẽdit corporũ terminos:& hæc est prima
incorporea natura post corpora:sed non pure, nec ad integrũ carẽs corpore.Nam licet
extra corpus natura eius sit,tamen nõ nisi circa corpus apparet.Cũ totũ deniq; corpus
† tamen nominas,etiam superficies hoc vocabulo cõtinetur.de corporib⁹ eã,tametsi nõ res,† sed
Grãmæ. intellectus sequestrat.Hæc superficies sicut est corporũ terminus:ita lineis terminatur,
Lineæ. quas suo noĩe grãmas gręcia vocauit.Punctis lineæ finiuntur:& hæc sunt corpora quę
mathematica vocãtur:de quibus solerti industria geometriæ disputatur.Ergo hæc su-
perficies cũ ex aliqua parte corporis cogitatur,pro forma subiecti corporis accipit nu-
merum linearũ.Nam seu trium,vt trigonum:seu quatuor vt quadratum:seu pluriũ sic

angulorū,totidē lineis sese ad extrema tangentibus planities eius includitur.Hoc loco Corpo=
admonendi sumus, ꝙ omne corpus longitudinis, latitudinis,& altitudinis dimensioni= ris diui=
bus constat.Ex his tribus in lineę ductu vna dimensio est longitudo:est eñ sine latitudi sio.
ne.Planities vero quā Gręci epiphaniā vocant,longo latoq; distēditur, alto caret:& hæc Plani=
planities quantis lineis contineatur,expressimus.Soliditas autem corporum constat,cū ties.
his duabus additur altitudo. Fit enim tribus dimensionibus impletis corpus solidum, Solidū.
quod stereon vocant:qualis est tessera,quæ cubus vocatur.Si vero non vnius partis,sed
totius velis corporis superficiem cogitare:quod proponim⁹ esse quadratum (vt de vno
quod exemplo sufficiet disputemus) iam non quatuor,sed octo anguli colligūtur.quod
tum animaduertas,si super vnum quadratum,quale prius diximus, alterum tale altius
impositū mente conspicias:vt altitudo quæ illi plano deerat,adiiciatur:fiatq; tribus di=
mensionibus impletis corpus solidū quod stereon vocant,ad imitationem tesserę,quę cu Tessera.
bus vocatur.Ex his apparet octonarium numerū solidū corpus & esse & haberi.siquidē Cubus.
vnū apud geometras puncti locum obtinet.Duo lineæ ductum faciunt:qui duobus pū= Ductus.
ctis(vt supra diximus)coercetur.Quatuor vero puncta aduersum se in duobus ordini
bus bina per ordinem posita,exprimunt quadri speciem,a singulis punctis in aduersum
punctum eiecta linea.Hæc quatuor vt diximus duplicata,& octo facta:duo quadra simi
lia describunt:quæ sibi superposita additaq; altitudine,formam cubi, quod est solidum
corpus,efficiunt.Ex his apparet antiquiorem esse numerū superficie & lineis,ex quibus
illam constare memorauimus,formisq; omnibus.A lineis eñ ascenditur ad numerū,tāq̄
ad priorem:vt intelligatur ex diuersis numeris linearū,quę formę geometricæ describā
tur.Ipsam vero superficiem cum lineis suis primā post corpora diximus incorpoream
esse naturam:nec tamen sequestrandā, propter perpetuam cum corporibus societatem.
Ergo quod ab hac sursum recedit,iam pure incorporeū est.Numeros autē hac superio=
res,præcedens sermo patefecit. Prima est igitur perfectio incorporalitatis in numeris:&
hæc est(vt diximus)numerorū omniū plenitudo.seorsum autē illa(vt supra admonui=
mus)plenitudo est eorū,q̄ aut corpus efficiūt,aut efficiūtur:aut vim obtinēt vinculorū:
licet alias quoq; causas q̄bus pleni numeri efficiant̄,esse nō ambigam.Qualiter aūt octo Octona=
narius numerus solidum corpus efficiat,ante satis probatū est.Ergo singulariter quoq; rius nu=
plenus iure dicetur propter corporeę soliditatis effectū.Sed & ad ipsam cæli harmoniā, merus.
id est concinentiā hunc numerū magis aptum esse non dubium est:cum sphęrę ipsę octo
sint,quę mouentur:de quibus secuturus sermo procedet.Omnes quoq; partes,de quib⁹
constat hic numerus,tales sunt,vt ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim aut
de his quæ neq; generantur,neq; generant:de monade & septem ,quæ qualia sint suo lo
co pleni⁹ explicabit̄:aut de duplicato eo q̄ & generat̄ & generat,id est q̄tuor: Nā hic nu
mer⁹ q̄tuor,& nascit̄ de duob⁹,& octo generat:aut cōponit̄ de tribus,& quinq;:quoꝝ al
ter,primus omnium numerorum impar apparuit:quinarii autem potētiam sequens tra
ctatus attinget. Pythagorici vero hunc numerum iustitiam vocauerunt:quia primus Octona=
oīm ita soluitur in numeros pariter pares,hoc est in bis quaterna:vt nihilominus in nu ri⁹ dict⁹
meros æque pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur,in bis bina. Eadem quoq; qualita= Iustitia.
te contexitur,id est bis bina bis. Cum ergo & contexio ipsius pari æqualitate procedat:
& resolutio æqualiter redeat vsq; ad Monadem,quæ diuisionem arithmetica ratione nō
recipit:merito propter æqualem diuisionem iustitiæ nomen accepit:& quia ex supradi=
ctis omnibus apparet quanta & partium suarum & seorsum sua plenitudine nitatur,iu
re plenus vocatur.

ASCEN.Hanc difficultatē cū Ciceronis verba tractaremus aliter explicauimus:hoc potissimum asserentes non decuisse,etiamsi certo sciuisset nepotis fata,ea indicasse:neq; necessium esse animā beatam omnia futura prę nosse.Neq; accipio fatalem vitę summam per numerorū istorū completionem satis indicatam:alioqui oēs qui ad eorūdē numerorū annos peruenerint mori debeant:aut si non omnes saltem docendū fuerit cur hi magis q̄ illi.Ideoq; Maro certior de morte Marcelli per euentum factus,quasi optantē inducit Anchisen:Siqua fata aspe ra rūpas:vt ęneę maiorem generis sui propagandi spem incutiat.Bene autem obseruatū a Macrobio & factū a Virgilio,vt penates dixerint Dardanidę duri:non enim opus erat in ea eos re errare,si rite attendissent. Neq; dubitauit Cicero ex euentu eum Scipioni cōstitutum vitæ terminum:sed artis fuit sic inducere narrantem vt is cui narraret non plane acciperet:alioqui contra scopon suum fecisset:prætendit eñ Scipionem minorem ad virtutem capessendam animare duplici pręmio,glorię videlicet per dictaturā & alios honores consequendę in hoc seculo:& beatitatis in futuro.

Multas esse causas,cur Septenarius plenus vocetur. CAP.VI.

Septenari⁹ nũerus plenus. Impar nũerus. Par numerus.

Vperest vt septenariũ quoq; numerũ plenũ iure vocitãdũ ratio in medio cõstituta persuadeat. Ac primũ hoc trãsire sine admiratiõe nõ possumus: ꝙ duo numeri q in se multiplicati vitale spatiũ viri fortis includerẽt, ex pari & impari cõstiterũt. Hoc eñ vere pfectũ est, qđ ex hoꝝ numerorũ pmixtione generat̃. Nã impar numerus mas, & par fœmina vocatur: Itẽ arithmetici imparẽ patris, & parẽ matris appellatiõe venerantur. Hinc & Timęus Platonis fabricatorẽ mũdanę aĩę deũ, partes eius ex pari & impari, id est duplari, & triplari numero intertexuisse memorauit: ita vt a duplari vsq; ad octo, a triplari vsq; ad vigintiseptẽ staret alternatio mutuãdi. Hi eñ primi cubi vtrinq; nascũtur, siquidẽ a parib⁹ bis bini, qui sunt quatuor, superficiẽ faciũt: bis bini bis, qui sunt octo, corpus solidũ fingũt. A dispari vero ter terna, q̃ sunt nouẽ, superficiẽ reddũt: & ter terna ter, id est ter nouena, quæ sunt vigintiseptẽ, primũ æque cubũ alterius partis efficiũt. Vnde intelligi datur hos duos numeros, octo dico & septẽ, qui ad multiplicationẽ annorũ perfecti in repub. viri cõuenerũt, solos idoneos ad efficiendã mũdi animã iudicatos: quia nihil post auctorẽ, potest esse perfectius. Hoc quoq; notandũ est, ꝙ superius asserẽtes cõmunem numerorũ omniũ dignitatem, antiquiores eos superficie, & lineis eius omnibusq; corporib⁹ ostendimus: procedẽs autẽ tractatus inuenit numeros & ante animam mundi fuisse: quibus illam contextam augustissima Timęi ratio naturę ipsius conscia testis expressit.

Aĩa qđ.

Hinc est ꝙ pronũciare non dubitauerunt sapientes, animam esse numerũ se mouentẽ. Nũc videamus cur septenari⁹ numer⁹ suo seorsum merito plenus habeatur: cuius vt pressius plenitudo noscat̃, primũ merita partiũ, de quib⁹ cõstat: tum demũ quid ipse possit inuestigemus.

Septenarius nũerus ex q̃bus constet.

Cõstat septenari⁹ numer⁹, vel ex vno & sex, vel ex duobus & quinq;, vel ex trib⁹ & quatuor. Singularũ cõpagũ mẽbra tractem⁹: ex quibus fatebimur nullũ aliũ numerũ tam varia esse maiestate fœcũdũ. Ex vno & sex, cõpago prima cõponitur. Vnũ autẽ, quod monas, id est vnitas dicitur, & mas idẽ & fœmina est, par idẽ atq; impar: ipse nõ numerus, sed fons & origo numerorũ.

Monadis laus.

Hæc monas initiũ finisq; oĩm, neq; ipsa principii, aut finis sciẽs, ad summũ refertur deum: eiusq; intellectũ a sequentiũ numero rerũ & potestatũ sequestrat: nec in inferiore post deũ gradu, frustra eam desideraueris. Hęc illa est mens e summo nata deo, quę vices temporũ nesciens in vno semp qđ adest cõsistit æuo: cũq;, vtpote vna, nõ sit numerabilis, innumeras tñ generũ species, & de se creat, & intra se cõtinet. Inde quoq; aciẽ paululũ cogitatiõis inclinans, hãc monadẽ reperies ad animã referri. Anima eñ aliena a siluestris contagione materiæ, tantũ se auctori suo ac sibi debẽs, simplicẽ sortita naturã, cũ se animãdæ imensitati vniuersitatis infundat: nullũ init tñ cũ sua vnitate diuortiũ. Vides vt hęc monas orta prima rerũ causa, adusq; animã vbiq; integra, & semp indiuidua cõtinuationẽ potestatis obtineat. Hæc de monade castigati⁹ q̃ se copia suggerebat. nec te remordeat, ꝙ cũ oĩ nũero præesse videatur, in cõiunctione præcipue septenarii prędicetur. Nulli eñ aptius iungitur monas incorrupta, q̃ virgini. Huic autẽ numero, id est septenario, adeo opinio virginitatis inoleuit, vt Pallas quoq; vocitetur.

Pallas.

Nam virgo creditur: quia nullũ ex se parit numerũ duplicatus, qui intra denariũ coarctetur, quem primum limitem cõstat esse numerorũ. Pallas ideo, quia ex solius monadis fœtu, & multiplicatione ꝓcessit: sicut Minerua solo ex vno parẽte nata perhibetur.

Senari⁹ numer⁹.

Senarius vero, qui cũ vno coniunctus septenariũ facit, varię ac multiplicis religionis & potẽtię est. Primũ ꝙ solũ ex omnib⁹ numeris qui infra decem sunt, de suis partibus cõstat: habet eñ medietatẽ, & tertiã partem, & sextã partẽ: & est medietas tria, tertia pars duo, sexta pars vnũ: quę oĩa simul sex faciunt. Habet & alia suæ venerationis indicia. sed ne longior faciat sermo fastidiũ, vnum ex omnibus eius officiũ persequemur: quod ideo prętulimus, quia hoc cõmemorato nõ senarii tm̃, sed & septenarii pariter dignitas astruetur. Humano partui frequentiorem vsum nouem mẽsiũ certo numerorũ modulamine natura cõstituit: sed ratio sub asciti senarii numeri multiplicationẽ procedẽs etiã septem menses compulit vsurpari. Q̃ breuiter absoluteq; duos esse primos omniũ numeroꝝ cubos, id est a pari octo, ab impari vigintiseptem: & esse imparẽ marẽ, parẽ fœminã, superius expressimus. Horũ vterq; si per senariũ numerũ multiplicetur: efficiũt dierũ numerũ, qui septẽ mẽsibus explicãtur. Coeãt eñ numeri mas ille qui memorat̃, & fœmina, octo scilicet & vigitiseptem, pariũt ex se quiq; & triginta. Hæc

sexies multiplicata creant decem & ducentos:qui numerus dierum mensem septimũ
claudit.Ita est ergo natura fœcundus hic numerus,vt primã humani partꝰ ꝑfectio-
nẽ,quasi arbiter quidã maturitatis absoluat.Discretio vero partꝰ futuri(sicut Hip-
pocrates refert)sic ĩ vtero dignoscit̃.aut enĩ septuagesimo, aut nonagesimo die con
ceptus mouet̃.dies ergo motꝰ,qcũq; fuerit de duobꝰ,ter multiplicatꝰ, aut septimũ,
aut nonũ explicat mẽsem.Hæc de prima septenarii copulatione libata sint. Secũda
de duobꝰ & quinq; est.ex his Dyas,quia post monadẽ prima est, primꝰ est numerus. Dyas.
Hæc ab illa oĩpotentia solitaria in corporis ĩtelligibilis linea prima defluxit.Ideo &
ad vagas stellarũ,& luminũ sphęras refertur:quia hę quoq; ab illa quæ Aplanes di- Apla-
citur,in numerũ scissæ,& in varii motꝰ cõtrarietatẽ retortæ sunt.Hic ergo numerꝰ nes.
cũ quinario aptissime iungit̃,dũ hic ad errantes(vt diximus):ad cęli zonas ille refe
rat̃:Sed ille rõne scissionis,hic numero.Illa vero quinario numero ꝓprietas excepta Quina-
potẽtiæ vltra cæteras eminẽtis euenit:ꝙ solꝰ oĩa quęq; sũt,quęq; vident̃ esse cõplexꝰ rius.
est.Esse aũt dicimꝰ ĩtelligibilia:videri esse corporalia oĩa,seu diuinũ corpꝰ habeant, Esse &
seu caducũ.Hic ergo numerꝰ simul oĩa & supera & subiecta designat. Aut enĩ deus videri.
summꝰ est,aut mens ex eo nata,in qua species rerũ cõtinent̃:aut mũdi aĩa,quę aĩarũ
oĩm fons est: aut cęlestia sunt vsq; ad nos,aut terrena natura est: & sic quinariꝰ rerũ
oĩm numerꝰ ĩplet̃.De secũda septenarii numeri cõiũctiõe dicta hæc,ꝓ affectatæ bre-
uitatis necessitate sufficiãt.Tertia ẽ de tribꝰ & quatuor:q̃ quãtũ valeat,reuoluamꝰ.
Geometrici corporis ab ĩpari prima planities ĩ tribꝰ lineis cõstat.his enĩ trigonalis
forma cõcludit̃. A pari vero prima ĩ quatuor ĩuenit̃.Itẽ scimꝰ secũdũ Platonẽ,id est Terna-
secũdũ ipsiꝰ veritatis arcanũ,illa forti inter se vĩculo colligari,qbꝰinteriecta medie- rii vis.
tas pręstat vinculi firmitatẽ.Cũ vero medietas ipsa geminat̃,ea q̃ extima sunt,nõ te
naciter tm̃,sed etiã ĩsolubiliter vinciunt̃.Primo ergo ternario nũero cõtigit,vt ĩter
duo sũma,mediũ quo vĩciret̃,accipet.Quaternariꝰ vero duas medietates primꝰoĩm Quater
nactꝰ est.q̃s ab hoc nũero deꝰ mũdanæ molis artifex cõditorq; mutuatꝰ ĩsolubili ĩter narius.
se vĩculo elemẽta deuĩxit:sicut ĩ Timęo Plat.assertũ est.Nec aliter tã cõtrouersa sibi
ac repugnãtia,& natura cõionẽ abnuẽtia ꝑmisceri,terrã dico & ignẽ,potuisse,nec ꝑ
tã iugabilẽ cõpetẽtiã fœderari,nisi duobꝰ mediis,aeris & aquę nexibꝰ vĩciret̃.Ita enĩ Elemen
elemẽta ĩter se diuersissima opifex tñ deꝰ ordinis opportunitate cõnexuit, vt facile torũ cõ-
iũgeret̃.Nã cũ binę ĩ singulis q̃litates essẽt:talẽvnicuiq; de duabꝰalterã dedit,vt ĩ eo nexio.
cui adhęreret cognatã sibi & similẽ reperiret.Terra ẽ sicca & frigida:Aqua vero frigi
da & humida ẽ.hęc duo elemẽta licet sibi ꝑ siccũ humectũq; cõtraria sint, ꝑ frigidũ
tñ cõe iũgunt̃.Aer humectꝰ & calidꝰ ẽ:& cũ aq̃ frigidę cõtrariꝰsit calore,cõciliatiõe
tñ socii copulat̃ humoris.Sup hũc ignis cũ sit calidꝰ & siccus, humorẽ qdẽ aeris re-
spuit siccitate,sed cõnectit̃ societate caloris. Et ita fit,vt singula q̃q; elemẽtorũ,duo
sibi hincĩde vicina,singulis qualitatibꝰ velut quibusdã ãplectant̃ vlnis. Aqua terrã
frigore,aerẽ sibi nectit humore.Aer aquę hũecto simili,& igni calore sociatur. Ignis
aeri miscet̃ vt calido,terræ iungit̃ siccitate.Terra ignẽ sicco patit̃,aquã frigore non
respuit.Hæc tamẽ varietas vinculorũ,si elemẽta duo forent, nihil inter ipsa firmita
tis habuisset:si tria,minꝰ quidẽ valido,aliquo tamẽ nexu vinciẽda nodaret.Inter qua
tuor vero ĩsolubilis colligatio est:cũ duæ sũmitates duabꝰ interiectionibꝰ vinciunt̃.
Qđ erit manifestiꝰ,si ĩ medio posueris ipsam cõtinentiã sensus de Timæo Platonis
exceptã.Diuini decoris,inqt,ratio postulabat talẽ fieri mũdũ,q & visũ pateret̃ & ta-
ctũ.Cõstabat aũt neq; videri aliqd posse,sine ignis beneficio:neq; tangi sine solido,&
solidũ nihil esse sine tra. Vnde mũdi omne corpꝰ de igni & terra ĩstruere fabricator
ĩcipiẽs,vidit duo cõuenire sine medio colligãte nõ posse, & hoc esse optimũ vinculũ
qđ & se pariter & a se ligãda deuinciat:Vnã vero ĩteriectionẽ,tũc solũ posse sufficere
cũ supficies sine altitudine vinciẽda est:At vbi arctãda vĩculis est alta dimẽsio,nodũ
nisi gemina ĩteriectiõe nõ necti.Inde aerẽ & aquã inter ignẽ terrãq; cõtexuit:& ita ꝑ
oĩa vna & sibi cõueniẽs iugabilis cõpetẽtia cucurrit,elemẽtorũ diuersitatẽ ipsa dif-
ferentiarũ æqualitate cõsocians. Nã quantũ interest inter aquã & aerẽ causa densi-
tatis & põderis,tãtũdẽ inter aerẽ & ignẽ est. Et rursus qđ interest inter aerẽ & aquã
causa leuitatis & raritatis,hoc ĩterest inter terrã & aquã .Itẽ qđ interest inter terrã

& aquã cauſa dẽſitatis & põderis:hoc intereſt ĩter aquã & aerẽ.Et qđ inter aquã & aerẽ: hoc inter aerẽ & ignẽ.Et cõtra qđ intereſt inter ignẽ & aerem tenuitatis leuitatiſq; cau ſa,hoc inter aerẽ & aquã eſt:& qđ eſt inter aerẽ & aquã,hoc ĩter aquã intelligit & terrã. Nec ſolũ ſibi vicina & cohærẽtia cõparantur:ſed eadem alternis ſaltibus cuſtodit ęqua litas. Nã quod eſt terra ad aerẽ,hoc eſt aqua ad ignẽ:& quoties verteris,eandẽ reperies iugabilem cõpetentiã:ita ex ipſo quo inter ſe ſunt æqualiter diuerſa ſociãtur.Hęc eo di cta ſunt,vt apta rõne cõſtaret,neq; planitiẽ ſine trib⁹, neq; ſoliditatẽ ſine quatuor poſſe vinciri.Ergo ſeptenarius numer⁹ geminã vim obtinet vinciẽdi:qa ambę partes eius vin cula prima ſortitę ſunt:ternarius cũ vna medietate,quaternari⁹ cũ duab⁹. Hinc in alio loco eiuſdẽ ſomnii Cicero de ſeptenario dicit:qui numerus rerũ oĩm fere nodus eſt. Itẽ oĩa corpa aut mathematica ſunt alumna geometrię,aut talia quæ viſum tactũve patiã tur.Horũ priora tribus incremẽtorũ gradibus cõſtant:aut eñ linea eiicit ex pũcto,aut ex linea ſuperficies,aut ex planitie ſoliditas.Altera vero corpa quatuor elemẽto℞ colla to fœdere in robur ſubſtãtię corpulẽtę cõcordi cõcretione coaleſcũt.Necnõ oĩm corpo rũ tres ſunt dimẽſiones:lõgitudo,latitudo,pfunditas.Termini adnumerato effectu vlti mo quatuor:pũctũ,linea,ſupficies,& ipſa ſoliditas.Item cũ quatuor ſint elemẽta,ex qb⁹

Interſti tia triũ elemẽto rum.

cõſtãt corpora,terra,aqua,aer,& ignis:trib⁹ ſine dubio interſtitiis ſeparãtur:quo℞ vnũ eſt a terra vſq; ad aquã:ab aqua vſq; ad aerẽ ſequẽs:tertiũ ab aere vſq; ad ignẽ.Et a terra quidẽ vſq; ad aquã ſpatiũ neceſſitas a phyſicis dicit:qa vincire & ſolidare credit,qđ eſt in corporibus lutulentũ.Vnde Homericus cenſor cũ Gręcis imprecaretur:Vos oẽs in quit,in terrã & aquã reſoluamini:in id dicẽs qđ eſt in natura humana turbidũ,quo fa cta eſt hoĩ prima cõcretio. Illud vero qđ eſt inter aquã & aerẽ harmonia dicit.i.apta & cõſonãs cõueniẽtia:qa hoc ſpatiũ eſt,qđ ſuperiorib⁹ inferiora cõciliat,& facit diſſona cõ uenire.Inter aerẽ vero & ignẽ obœdiẽtia dicit:qa ſicut lutulẽta & grauia ſupiorib⁹ ne ceſſitate iungũtur,ita ſupiora lutulẽtis obœdiẽtia copulãtur, harmonia media cõiũctio nẽ vtriuſq; præſtãte.Ex quatuor igitur elemẽtis & tribus eorũ interſtitiis abſolutionem corporũ cõſtare manifeſtũ eſt.Ergo hi duo nũeri:tria dico & quatuor:tã multiplici in ter ſe cognatiõis neceſſitate ſociati efficiẽdis vtriſq; corpibus cõſenſu miniſtri fœderis obſequũtur.

Neceſſi tas. Harmo nia. Obœdiẽ tia.

Quater narii ſan ctitas.

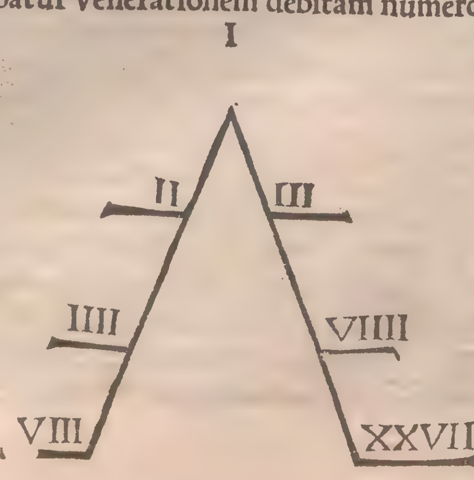
Nec ſolũ exlicãdis corpib⁹ hi duo nũeri collatiuũ pręſtãt fauorẽ:ſed quater nariũ quidẽ Pythagorici,quẽ τετρακτὺν vocãt,adeo quaſi ad perfectionẽ animę pertinentẽ inter arcana venerãt:vt ex eo & iuriſiurãdi religionẽ ſibi fecerint.οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν.iuro tibi per eũ,qui dat aĩæ noſtræ quaternariũ numerũ.

Terna rius nu merus.

Ternarius vero aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutã:quarum prima eſt ratio, quam λο γιστικὸν appellant:Secunda animoſitas,quam θυμικὸν vocant:Tertia cupiditas,quæ ἐπιθυ μητικὸν nũcupatur.Itẽ nullus ſapientũ animã ex ſymphoniis quoq; muſicis cõſtitiſſe du bitauit.

Diapaſõ Diapẽte. Diateſſa ron.

Inter has nõ paruę potẽtię eſt quę dicit diapaſon.Hęc cõſtat ex duab⁹.i.diateſſa ron & diapẽte.Fit aũt diapẽte ex hemiolio:& fit diateſſaron ex epitrito. Et eſt prim⁹ he miolius tria:& prim⁹ epitrit⁹ quatuor.qđ quale ſit,ſuo loco pleni⁹ exequemur. Ergo ex his duob⁹ numeris cõſtat diateſſaron & diapẽte, ex qbus diapaſon ſymphonia generat. Vnde Virgili⁹,nullius diſciplinę expers,plene & p oĩa beatos exprimere volẽs ait:O ter q; quaterq; beati.Hęc de partib⁹ ſeptenarii numeri ſectãtes cõpẽdia dixim⁹:de ipſo quo q; pauca dicem⁹. Hic nũer⁹ heptas nũc vocat antiquato vſu primę literæ.Apud veteres eñ ſeptas vocitabatur:quod græco nomine teſtabatur venerationem debitam numero. Nã primo oĩm hoc numero aĩa mũdana gene rata eſt:ſicut Timę⁹Platõis edocuit.Monade.n. in vertice locata,terni nũeri ab eadẽ ex vtraq; parte fluxerũt:ab hac pares,ab illa ĩpares.i.poſt monadem a parte altera duo,inde q̃tuor,deinde octo:ab altera vero parte tria,deĩde nouẽ,& in de vigintiſeptẽ.Ex his numeris facta contextio gñationẽ aĩę imperio creatoris efficit. Nõ par ua ergo hinc potẽtia nũeri hui⁹ oſtẽdit:qa mũ danę aĩæ origo ſeptem finibus cõtinetur.Septẽ quoq; vagantiũ ſphęrarũ ordinem illi ſtelliferę & omnes cõtinenti ſubiecit artifex fabricatoris

prouidentia, quæ & superioris rapidis motibus obuiarent, & inferiora omnia gubernarent. Lunã quoq; quasi ex illis septimã numerus septenarius mouet, cursumq; eius ipse dispẽsat. quod cũ multis modis ꝓbetur, ab hoc incipiat ostẽdi. Luna octo & viginti prope diebus totius zodiaci ambitũ cõficit. Nã etsi ꝑ triginta dies ad solẽ a quo ꝓfecta est, remeat: solos tñ fere vigintiocto in tota Zodiaci circutione cõsumit: reliquis solẽ qui de loco, in quo eũ reliquit, abscesserat, cõprehẽdit. Sol em̃ vnũ de duodecim signis integro mẽse metiť. Ponamus ergo: sole in prima parte arietis cõstituto ab ipsi⁹ (vt ita dicã) orbe emersisse lunã: qđ eã nasci vocamus. Hæc post vigintiocto dies & horas fere septẽ ad primã partẽ arietis redit: sed illic nõ inuenit solẽ. Interea em̃ & ipse ꝓgressionis suę lege vlterius abscessit: & ideo ipsa necdũ putať eo, vnde ꝓfecta fuerat, reuertisse: q̃a oculi nostri tũc nõ a prima parte arietis, sed a sole eã senserãt ꝓcessisse. Hũc ergo dieb⁹ reliquis .i. duobus plus minusve cõsequiť: & tũc orbi ei⁹ denuo succedẽs, ac denuo inde ꝓcedẽs, rursus diciť nasci. Inde fere nunq̃ in eodẽ signo bis cõtinuo nasciť: nisi in Geminis, vbi hoc nõnunq̃ euenit: q̃a dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morãte cõsumit. rarissimo in aliis si circa primã signi partẽ a sole procedat. Huius ergo vigintiocto dierũ numeri septenarius origo est. Nã si ab vno vsq; ad septẽ quãtũ singuli numeri ex primũt, tantũ antecedẽtib⁹ addẽdo ꝓcedas: inuenies vigintiocto nata de septẽ. Hũc etiã numerũ, q in quater septenos æqua sorte digeriť, ad totã Zodiaci latitudinẽ emetiendã remetiẽdãq; cõsumit. Nã septẽ dieb⁹ ab extremitate septẽtrionalis oræ oblique meando per latũ, ad medietatẽ latitudinis peruenit: qui locus appellať eclipticus: Septem sequentibus a medio ad imũ australe delabitur: septem aliis rursus ad mediũ obliquata cõscen dit: vltimis septẽ septẽtrionali reddiť summitati. Ita iisdẽ quater septenis dieb⁹ omnem zodiaci & lõgitudinẽ & latitudinẽ circũ perq; discurrit. Similib⁹ quoq; dispẽsationibus hebdomadũ luminis sui vices sempiterna lege variãdo disponit. Primis em̃ septem vsq; ad medietatẽ velut diuisi orbis excrescit: & διχότομος tunc vocatur. Secũdis orbẽ totũ renascẽtes ignes colligẽdo iã cõplet: & plena tũc diciť. Tertiis dichotomos rursus effici tur, cũ ad medietatẽ decrescẽdo cõtrahiť. Quartis vltima luminis sui diminutiõe tenua tur. Septẽ quoq; ꝑmutationib⁹, quas phasis vocãt Græci, toto mẽse distinguiť, cũ nasciť: cũ fit dichotomos, & cũ fit ἀμφίκυρτος: cũ plena, & rursus amphicyrtos, ac denuo dicho tomos: & cũ ad nos luminis vniuersitate priuať. Amphicyrtos est autẽ cũ supra diametrũ dichotomi est anteq̃ orbis cõclusione cingať: vel de orbe iam minuẽs inter medietatẽ ac plenitudinẽ insuper mediã luminis curuat eminẽtiã. Sol quoq; ipse, de quo vitã oĩa mutuãtur, septimo signo vices suas variat. Nã a solstitio hyemali ad solstitiũ æstiuũ septimo ꝑuenit signo: & a tropico verno vsq; ad autũnale tropicũ septimi signi peragratio ne producitur. Tres quoq; cõuersiones lucis ætherę per hunc numerũ cõstant. Est autẽ prima maxima: secũda media: minima est tertia. & maxima est anni secũdũ solem: media mensis secũdũ lunã: minima diei secundũ ortũ & occasum. Est vero vnaquęq; conuersio quadripertita: & ita cõstat septenarius numerus. i. ex tribus generibus cõuersionũ, & ex quatuor modis quibus vnaquęq; cõuertitur. Hi sunt autẽ quatuor modi. Fit em̃ prima humida, deinde calida, inde sicca, & ad vltimũ frigida. Et maxima conuersio. i. anni: humi da est verno tempore, calida æstiuo, sicca autumno, frigida per hyemem. Media autẽ cõuersio mensis per lunam ita fit, vt prima sit hebdomas humida: quia nascẽs luna humo rẽ assolet cõcitare: Secũda calida, adolescẽte in ea iam luce de solis aspectu: Tertia sicca, quasi plus ab ortu remota: Quarta frigida deficiẽte iã lumine. Tertia vero cõuersio quę est diei scđm ortũ & occasum, ita disponiť: q; humida sit vsq; ad primã de quatuor partibus partem diei: calida vsq; ad secundã, sicca vsq; ad tertiã, quarta iã frigida. Oceanus quoq; in incremẽto suo hũc numerũ tenet. Nã primo nascẽtis lunæ die fit copiosior soli to, minuiť paulisper secũdo, minorẽq; videt eũ tertius q̃ secundus: & ita decrescendo ad diem septimũ peruenit. Rursus octauus dies manet septimo par: & nonus fit similis sexto: decimus quinto, & vndecimus fit quarto par, tertio quoq; duodecimus, & tertiusdecimus fit similis secũdo, quartusdecim⁹ primo. Tertia vero hebdomas eadẽ facit quę prima: quarta eadẽ quę secũda. Hic deniq; est numerus, q hoĩem cõcipi, formari, edi, viuere, ali, ac ꝑ oẽs ętatũ grad⁹ tradi senectę, atq; oĩno cõstare facit. Nã illud vt taceam⁹, q; vterũ nl'la vi seminis occupatũ hoc dierũ nũero natura cõstituit velut decreto exone

Cursus Lunæ ꝑ zodiacũ.

Eclipticus loc⁹.

Dichotomos Lunę.

Amphicyrtos lunæ.

Solis cõ uersio.

Lucis cõ uersiões

Diei cõuersio minima.

Oceani ĩ cremẽtũ

rādę mulieris vectigali mēse redeūte purgari:hoc tñ ṗtereūdū nō est:qa semē qđ post ia
ctū sui intra horas septē nō fuerit in effusionē relapsum,hęsisse in vitā ṗnunciat. Verū
Moneta. semine semel intra formādi hominis monetā locato:hoc primū artifex natura molitur,
Hoīs for vt die septimo folliculum genitiuū circūdet humori ex membrana tam tenui,qualis in
matio in ouo ab exteriore testa clauditur:& intra se claudit liquorem. Hoc cū a physicis depre-
vtero. hensum sit:Hippocrates quoq; ipse,qui tam fallere q̃ falli nescit:experimēti certus affe-
Follicu- ruit:referēs in libro q de natura pueri inscribitur,tale seminis receptaculū de vtero eius
lus. eiectū,quā septimo post cōceptū die grauidā intellexerat. Mulierē eñ semine nō effuso,
ne grauida maneret orātem,imperauerat saltibus concitari: atq; septimo die saltu eie-
ctū cū tali folliculo qualem supra retulimus,suffecisse cōceptui.Hoc Hippocrates. Stra
ton vero ꝑipateticus, & Diocles Carystius ꝑ septenos dies cōcepti corporis fabricā
Corpo- hac obseruatione dispensant:vt hebdomade secūda credāt guttas sanguinis in superfi-
ris for- cie folliculi,de quo diximus,apparere:tertia demergi eas introrsum ad ipsum cōceptio-
matio. nis humorem:quarta humorē ipsum coagulari,vt quiddā velut īter carnē & sanguinē
liquida adhuc soliditate conueniat:quinta vero interdū fingi in ipsa substātia humoris
humanā figurā magnitudine quidē apis:sed vt in illa breuitate mēbra oīa, & designata
toti⁹ corporis lineamēta cōsistāt.Ideo aūt adiecimus interdū:quia cōstat quoties quinta
Partus. hebdomade fingit designatio ista membrorū,mense septimo maturari partū.Cū aūt no-
no mense absolutio futura est:si quidē fœmina fabricatur, sexta hebdomade iam mēbra
diuidi:si masculus septia.Post partū vero vtrū victurū sit qđ effusum est:an in vtero sit
pręmortuū,vt tantūmodo spirans nascat:septima hora discernit. Vltra hūc eñ horarū
numerū,quę pręmortua nascūtur,aeris halitū ferre nō possunt.quē quisquis vltra septē
Vmbili- horas sustinuerit,intelligit ad vitam creatus:nisi alter forte,qualis ꝑfectū potest,casus
cus. eripiat. Item post dies septē iactat reliquias vmbilici:& post bis septem incipit ad lumen
Dentes visus eius moueri:& post septies septē libere iam & pupulas,& totā faciē vertit ad mo-
qñ oriūt tus singulos vidēdorū. Post septē vero menses dentes incipiūt mandibulis emergere:&
ī pueris. post bis septē sedēt sine casus timore:post ter septem sonus ei⁹ in verba prorūpit:& post
Mādibu quater septē nō solū stat firmiter,sed & incedit. Post quinquies septē incipit lac nutri-
la. cis horrescere,nisi forte ad patientiā longioris vsus cōtinuata cōsuetudine protrahat.
Post annos septē dētes qui primi emerserant,aliis aptioribus ad cibū solidū nascentibus
Vocales cedunt:eodēq; anno.i.septimo plene absoluit integritas loquēdi:vnde & septē vocales li
septem. terę a natura dicunt inuētę:licet latinitas easdē modo lōgas,modo breues ṗnunciando
Hoīs in quinq; ꝑ septem tenere maluerit.Apud quos tñ si sonos vocaliū non apices numeraue-
cremētū ris:similiter septē sunt.Post autem bis septē ipsa ætas necessitate pubescit. Tūc eñ mo-
ꝑ nūerū ueri incipit vis generationis in masculis,& purgatio fœminarum.Ideo & tutela pueris
septena- quasi virile iā robur absoluitur:de qua tñ fœminæ ṗpter votorū festinationē maturius
rium. biennio legibus liberātur.Post ter septenos annos genas flore vestit iuuēta:idēq; annus
finem in longū crescendi facit:& quarta annorū hebdomas impleta in latū quoq; cresce
re vltra iam prohibet:quinta om͞e viriū,quantę inesse vnicuiq; possunt, cōplet augmē
Pugilū tum:nulloq; modo iā potest quis fortior fieri.Inter pugiles deniq; hęc cōsuetudo ser-
cōsuetu uatur:vt quos iā coronauere victorię,nihil de se amplius in incremēto viriū sperēt:Qui
do. vero expertes glorię huius vsq; illo manserunt,a ṗfessione decedāt. Sexies vero septeni
anni,seruāt vires ante collectas:nec diminutionē,nisi ex accidēti,euenire patiūtur.Sed a
Septima sexta vsq; ad septimā septimanā fit quidē diminutio,sed occulta, & quæ detrimētū suū
na. aperta defectione nō prodat.Ideo nōnullarū rerūp. is mos est:vt post sextā ad militiā ne
Mos ve- mo cogat:In plurib⁹ datur remissio iusta post septimā.Notandū vero ꝙ cū numerus se
tus. ptem se multiplicat,facit ętatē quę proprie ꝑfecta & habet & dicit:adeo vt illius æta-
tis homo:vtpote qui iam ꝑfectionē & attigerit & necdū pręterierit: & cōsilio apt⁹ sit,
nec ab exercitio viriū alien⁹ habeat.Cū vero decas,qui & ipse ꝑfectissim⁹ numerus est,
ꝑfecto numero.i.heptadi iungit:vt aut decies septē,aut septies deni cōputentur anni:
Viuēdi hæc a physicis creditur meta viuendi:& hoc vitę humanę ṗfectū spatium terminatur:
meta. quod quisquis excesserit,ab omni officio vacuus,soli exercitio sapientiæ vacat,& omnē
vsum sui in suadendo habet:aliorū munerum vacatione reuerendus.A septima eñ vsq;
ad decimam septimanā pro captu viriū quæ adhuc singulis perseuerant,variātur offi-
cia.Idem numerus totius corporis membra disponit.Septem eñ sunt intra hoīem quæ

a Grecis nigra mēbra vocitant̄:lingua,cor,pulmo,iecur,lien,renes duo,& septē alia cum venis & meatibus quę adiacēt singulis, ad cibum & spiritum accipiendū reddēdūq; sunt deputata:guttur,stomach⁹,aluus,vesica,& intestina principalia tria:quorū vnū dissipiū vocat̄,quod ventrē & cętera intestina secernit,Alterū mediū,qđ Græci mesenterion dicūt,Tertiū qđ veteres hiran vocarūt:habeturq; præcipuū intestinorū oīm, & cibi detrimēta deducit.De spiritu aūt & cibo,quib⁹ accipiēdis,vt relatū est,atq; reddēdis membra quę diximus cū meatib⁹ sibi adiacentib⁹ obsequūtur:hoc obseruatū est,ꝙ sine haustu spiritus vltra horas septē,sine cibo vltra totidē dies vita nō durat. Septē sunt quoq; gradus in corpore,q̄ dimēsionem altitudinis ab imo in supficiē cōplent:medulla,os,neruus,vena,arteria,caro,cutis.hæc de interiorib⁹. In aperto quoq; septē sunt corporis partes: caput,pectus,manus,pedesq; & pudendum.Item quæ diuidūtur nō nisi septē cōpagibus iūcta sunt:vt in manib⁹ est humerus,brachiū,cubit⁹,vola, & digitorū nodi terni.In pedibus vero femur,genu,tibia,pes ipse,sub quo vola est,& digitorū similiter nodi terni.Et q̄a sensus,eorūq; ministeria,natura in capite velut in arce cōstituit,septē foraminib⁹ sensuū celebrātur officia.i.oris,ac deinde oculorū,nariū, & auriū binis. Vnde non īmerito hic numerus toti⁹ fabricę dispēsator & dn̄s,ægris quoq; corporib⁹ periculū sanitatēve denūciat.Immo ideo & septē motibus omne corpus agitatur.aut em̄ accessio est,aut recessio, aut in lęuā dextrāve deflexio:aut sursum quis seu deorsum mouetur, aut in orbē rotat̄. Tot virtutib⁹ insignit⁹ septenarius,quas vel de partib⁹ suis mutuatur,vel tot⁹ exercet, iure plenus & habet̄ & dicit̄.Et absoluta(vt arbitror)ratione iā cōstitit,cur diuersis ex causis octo & septem pleni vocētur.Sensus autē hic est.cum ætas tua quinquagesimū & sextū annū cōpleuerit:quę summa tibi fatalis erit:spes quidē salutis publicæ te videbit, & pro remediis cōmunis bonorum oīm status virtutib⁹ tuis dictatura debebitur: sed si euaseris insidias propinquorū.nā per septenos octies solis anfractus reditusq;.quinquaginta sex significat annos, anfractū solis & reditū annū vocās.anfractum ꝑpter Zodiaci ambitū:reditū q̄a eadem signa per annos singulos certa lege metitur.

Membra hoīs.vii.
Dissipiū
Mesenterion.
Hira.
Detrimēta cibi.
Corpis partes.7
Manus partes.7
Pedis partes septē
Capitis foramia septem.
Mot⁹corporis.7.
Anfractus.

De capite sequenti ante caput proximum locuti sumus.

Obscura inuolutaq; semp esse signa ac somnia de aduersis:& tn̄ semp subesse aliquid quo possit quoquomodo dephendi veritas, modo diligēs adsit scrutator. CAP.VII.

HIc quidā miratur quid sibi velit ista dubitatio, si effugeris:quasi potuerit diuina aīa & olim cælo reddita,atq; hic maxime scientiā futuri professa,nescire,possit ne nepos suus,an nō possit euadere.Sed nō aduertūt hanc habere legem oīa vel signa vel somnia,vt de aduersis oblique aut denūcient,aut minētur,aut moneāt.Et ideo quędā cauēdo trāsim⁹:alia exorādo & litādo vitant̄:sunt alia ineluctabilia,q̄ nulla arte,nullo auertūtur ingenio.Nā vbi admonitio est,vigilātia cautionis euaditur:qđ apportāt minę,litatio propitiationis auertit:nunq̄ denunciata vanescunt.Hic subiicies.Vnde igitur ista discernimus:vt possit,cauēdū ne,an exorādum,an vero patiendū sit,deprehēdi?Sed pręsentis operis fuerit insinuare qualis soleat in diuinationib⁹ esse affectata cōfusio:vt desinas velut de incerta dubitatione mirari.Cæterum in suo quoq; opere artificis erit.signa quęrere,quibus ista discernat:nisi hoc vis diuina impediat.Nā illud:Prohibēt nā cætera parcę Scire:Maronis est ex intima disciplinę profunditate sentētia.Diuulgatis etiam docemur exēplis, q̄ plene semp cū prędicūtur futura,ita dubiis obserātur, vt tn̄ diligēs scrutator,nisi diuinit⁹(vt diximus) impediatur,subesse repriat apprehēdendæ vestigia veritatis.vt ecce Homericū somniū a Ioue vt dicit̄ missum,ad cōferendā futuro die cū hostibus manū,sub aperta ꝓmissione victorię,spem regis animauit. Ille velut diuinū secut⁹ oraculū cōmisso prælio amissis suorū plurimis,vix ægreq; in castra remeauit:nū dicēdū est deū mandasse mendaciū?nō ita est.Sed q̄a illū casum græcis fata decreuerāt:latuit in verbis somnii,qđ aīaduersum vel ad vere vincēdū,vel ad cauendū saltē potuisset instruere.Habuit em̄ pręceptio,vt vniuersus ꝓduceretur exercitus.At ille sola pugnandi hortatione contentus,nō vidit quid de producenda vniuersitate pręceptum sit:prętermissoq; Achille, qui tunc recenti lacessitus iniuria ab armis cum suo milite feriabatur,rex progressus in prælium,& casum qui debebatur excepit,& absoluit somnium inuidia mentiendi,non omnia de imperatis sequendo.Parem obseruantiæ diligentiā Ho-

Scipio cur tāq̄ dubitās loquat̄.

mericæ per omnia perfectionis imitator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit. Nã apud illum Aeneas ad regionem instruendo regno fataliter eligendã satis abundeq; delio instructus oraculo, in errorem tamen vnius verbi negligentia relapsus est. Non quidem locorũ fuerat, quę petere deberet, nomen insertũ: sed cũ origo vetus parentũ sequenda diceretur: fuit in verbis quod inter Cretã & Italiam, quę ipsius gentis authores vtraq; pduxerant, magis ostenderet, &, qđ aiunt, digito demonstraret Italiã. Nam cũ fuissent inde Teucer, hinc Dardanus: vox sacra sic alloquẽdo, Dardanidę duri, aperte consulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus esset, obiecit: appellãdo eos parentis illius noĩe, cuius erat origo rectius eligẽda. Et hic certę quidẽ denũciationis est, qđ de Scipionis fine prędicit, sed gratia conciliandæ obscuritatis, inserta dubitatio: dicto tñ quod indicio somnii cõtinetur, absoluit. Nã cũ dicit, Circuitu naturali summã tibi fatalem confecerint: vitari hunc finẽ nõ posse pronũciat. Qꝫ aũt Scipioni reliquos vitę actus sine offensa dubitãdi p ordinẽ retulit, & de sola morte similis est visus ambigenti: hęc ratio est, ꝙ siue dũ humano vel mœrori parcit vel timori, seu ꝙ vtile est hoc maxime latere, proni9 cętera oraculis q̃ vitæ finis exprimit, aut cũ dicitur nõ sine aliqua obscuritate pfertur.

Aene. iii

ASCEN. Nihil acceptius: quia bonum quanto diffusius & cõmunius, tanto est maius, tãtoq; melius. ideoq; diuus Paulus iussit pro regibus & principibus orare, cũ omnis potestas a deo sit. receptumq; est maiores seu genios seu angelos dicas illis præsidere q̃ priuatis. Solę virtutes: quæ. s. veræ sunt virtutes & itegrę, vtpote gratia diuina suffultę: nam beatitudinem assequi non est volentis aut currentis, sed miserentis. i. per gratiam iuuãtis dei: non eñ sufficiunt virtutes morales. sed philosophi suo loquuntur more, vt quibus vanum erat ante lucem surgere. i. quicq̃ sine luce fidei definire.

Quatuor esse virtutũ genera, politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares. Et cum virtus beatos efficiat, sitq; primum illud virtutum genus in Rerũpub. gubernatoribus, ideo hos vtiq; fore felices.

CAP. VIII.

» HIS aliqua ex parte tractatis pgrediamur ad reliqua. Sed quo sis Africa» ne alacrior ad tutandam rempu. sic habeto: Omnibus qui patriã conser» uauerint, adiuuerint, auxerint: certum esse in cęlo definitum locum, vbi » beati æuo sempiterno fruãtur. nihil est eñ illi principi deo qui omnem » mundũ regit, quod quidẽ in terris fiat, acceptius, q̃ cõcilia cœtusq; ho» minũ iure sociati, quę ciuitates appellantur. earũ rectores & seruatores » hinc profecti hunc reuertuntur. Bene & opportune postq̃ de morte prædixit mox præmia bonis post obitum speranda subiecit, quibus adeo a metu prędicti interitus cogitatio viuẽtis erecta est, vt ad moriendi desideriũ vltro animaretur maiestate promissę beatitudinis & cælestis habitaculi. Sed de beatitate, quæ debet conseruatoribus patrię pauca dicenda sunt, vt postea locũ omnem, quem hic tractandũ recepimus, resoluamus. Solæ faciunt virtutes beatũ, nullaq; alia quisq̃ via hoc nomen adipiscitur. Vnde q existimant nullis nisi philosophantibus inesse virtutes, nullos pręter philosophos beatos esse pronũciãt. Agnitionem eñ rerũ diuinarũ sapientiã proprie vocantes, eos tantũmodo dicunt esse sapientes, qui superna acie mentis requirũt, & quærendi sagaci diligentia comprehendunt: & quantũ viuendi perspicuitas præstat imitantur. Et in hoc solo esse aiunt exercitia virtutũ: quarũ officia sic dispensant. Prudentiæ esse, mundũ istum & oĩa quæ mundo insunt diuinorũ contemplatione despicere, omnemq; animæ cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantiæ, omnia relinquere, in quantũ natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Fortitudinis, nõ terreri animã a corpore quodã modo ductu philosophię recedentem, nec altitudinem profectę ad superna ascensionis horrere. Iustitię, ad vnam sibi huius propositi consentire viam vniuscuiusq; virtutis obsequium. atq; ita fit vt secũdum hoc tam rigidę definitionis abruptũ rerũpub. rectores beati esse nõ possint. Sed Plotinus inter philosophiæ professores cum Platone princeps, libro de virtutibus gradus earũ vera & naturali diuisionis ratiõe compositos per ordinẽ digerit. Quatuor sunt inquit quaternarũ genera virtutũ. Ex his primæ politicæ vocantur, secundæ purgatoriæ, tertię animi iam purgati, quartæ exemplares. Et sunt politicæ, hominis: quia sociale animal est. His boni viri reipu. cõsulunt, vrbes tuentur: his parentes venerantur, liberos amãt, proximos diligũt: his ciuium salutem gubernãt: his socios circũspecta prouidentia protegunt, iusta liberalitate deuinciunt: hisq; sui memores alios fecere merendo. Et est politicę prudentiæ, ad rationis normã, quę cogitat quæq; agit vniuersa dirigere, ac nihil præter rectũ velle, vel facere: humanisq; actib9 tanq̃ diuis arbitris, prouidere.

Btitudo q̃ datur patriæ cõseruatoribus.

Virtutũ officia.

Plotini laudes.

Virtutũ genera.

Politicæ virtutes

Aene. vi.

Prudentię insunt, ratio, intellectus, circũspectio, prouidentia, docilitas, cautio. Fortitudi- Pruden-
nis est animũ supra periculi metum agere, nihilq́ nisi turpia timere, tolerare fortiter vel tia.
aduersa vel prospera. Fortitudo præstat magnanimitatẽ, fidutiam, securitatem, magnifi Fortitu-
centiã, constantiã, tolerantiã, firmitatem. Temperantię, nihil appetere pœnitẽdũ, in nul- do.
lo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiã se Tẽperan
quũtur modestia, verecundia, abstinẽtia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, tia.
pudicitia. Iustitię: seruare vnicuiq́ quod suũ est. De iustitia veniunt innocẽtia, amicitia, Iustitia.
concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutib⁹ vir bonus primũ sui atq́ in- Vir bo-
de reipu. rector efficit, iuste ac ꝓuide gubernãs hũana, diuina nõ deserẽs. ¶ Secũdæ, quas nus.
purgatorias vocãt, hominis sunt, qui diuini capax est: soluũq́ animũ eius expediunt, qui Purgato
decreuit se a corporis contagione purgare, & quadã humanorũ fuga solis se inserere di rię.
uinis. Hę sunt ociosorũ, qui a rerũp. actibus se sequestrant. Harũ quid singulę velint supe
rius expressimus, cũ de virtutibus philosophãtiũ diceremus, quas solas quidã existima-
uerũt esse virtutes. ¶ Tertię sunt purgati iam defęcatiq́ animi, & in omni mundi huius Purgati
aspergine presse pureq́ detersi. Illic prudentiæ est, diuina non quasi in electione præfer- animi.
re, sed sola nosse, & hæc tanq̃ nihil sit aliud intueri. Temperãtię, terrenas cupiditates nõ
reprimere, sed penitus obliuisci. Fortitudinis, passiones ignorare, nõ vincere, vt nesciat
irasci, cupiat nihil. Iustitię, ita cũ superna & diuina mente sociari vt seruet perpetuũ cũ
ea fœdus imitando. ¶ Quartę exemplares sunt: quę in ipsa diuina mente consistunt, quã Exẽpla-
diximus νοῦν vocari: a quarũ exemplo reliquę omnes per ordinẽ defluunt. Nã si rerũ alia- res.
rũ, multo magis virtutum ideas esse in mente credendũ est. Illic prudentia est mens ipsa
diuina: Temperantia, ꝙ in se perpetua intentione conuersa est: Fortitudo, ꝙ semper idẽ
est, nec aliquãdo mutatur: Iustitia, ꝙ perenni lege a sempiterna operis sui cõtinuatiõe nõ
flectitur. Hæc sunt quaternarũ quatuor genera virtutũ, quæ præter cætera maximã in
passionibus habent differentiam sui. Passiones autẽ (vt scimus) vocãtur, ꝙ homines me Animi
tuunt cupiuntq́, dolent gaudentq́. Has primę molliunt, secundę auferunt, tertię obliui passiões.
scuntur, in quartis nefas est nominari. Si ergo hoc est officiũ & effectus virtutũ, beare,
constat autẽ & politicas esse virtutes: igitur ex politicis efficiũtur beati. Iure ergo Tul-
lius de rerumpu. rectoribus dixit: vbi beati æuo sempiterno fruantur. Qui vt ostẽderet
alios ociosis, alios negociosis virtutibus fieri beatos, nõ dixit absolute nihil esse illi prin
cipi deo acceptius q̃ ciuitates: sed adiecit, quod quidẽ in terris fiat: vt eos qui ab ipsis cę
lestibus incipiũt, discerneret a rectorib⁹ ciuitatũ, quibus per terrenos actus iter paratur
ad cęlũ. Illa autẽ definitione quid pressius potest esse, quid cautius de noĩe ciuitatũ? Q̃
concilia inquit cœtusq́ hominũ iure sociati, quę ciuitates appellantur. Nam & seruilis Ciuitas.
quondã & gladiatoria manus cõcilia hoĩm & cœtus fuerũt, sed nõ iure sociati. Illa autẽ
sola iusta est multitudo, cuius vniuersitas in legũ consentit obsequium.

ASCEN. Corpore vtitur. alij, corpori vnitur: sed haud dubie corpore vtitur tantisper dum in eo est. De aĩa quomodo cælestem habeat originem supra diximus. Vt geminę doctrinæ obseruationes præstiterint: pro præstent. i. exhibeant per Virgiliũ: aut vt Virgilius pręstiterit (pro pręstet) obseruatiõe geminę doctrinę & figmentũ poeticę. s. artis, & ph̃ię veritatẽ. Quę gratia currũ pro curruũ: sunt q curruũ legant, & syllabam redũdantem vocali sequente absumant. hanc autẽ sententiã quidam nostrates altius scrutati, dicunt propterea iustã impiorum perpetuam esse damnationem, ꝙ in voluntario peccato migrantes in eo semper perseuerent: addentes & illam, ꝙ in eũ qui ęternus & infinitus est peccauerint: sed hoc alterius est instituti. Aplanes, non vagus, sine errore: nos firmamẽtũ vocamus. Inde labunť in corpora. Id dixi nostrates negare, qui & plures nouerũt cęlos.

Quo sensu Rerũp. rectores e cęlo descendisse, eoq́ reuerti dicãtur. CAP. IX.

QVod vero ait: Harũ rectores & seruatores hinc profecti, huc reuertũ-
tur: hoc modo accipiendũ est. Animarũ originem manare de cælo, inter
recte philosophantes indubitatę constat esse sententię. & animę dũ cor
pore vtitur hæc est perfecta sapientia, vt vnde orta sit, de quo fonte ve- Sapiẽtia
nerit, recognoscat. Hinc illud a quodã inter alia seu festiua seu morda- perfecta.
cia, serio tñ vsurpatũ est: De cælo descẽdit γνῶθι σεαυτόν. Nam & delphi- Iuu. sat.
ci vox hæc fertur oraculi, cõsulenti ad beatitatẽ quo itinere perueniret: Si te inqt agno
ueris. Sed & ipsius fronti templi hęc inscripta sententia est. Homini autẽ (vt diximus)
vna est agnitio sui, si originis natalisq́ principia atq́ exordia prima respexerit, nec se
quæsiuerit extra. Sic enim anima virtutes ipsas conscientia nobilitatis induitur, quibus
post corpus euecta eo vnde descenderat reportatur: quia nec corporea sordescit, nec one
ratur eluuie, quæ puro ac leui fonte virtutum rigatur: nec deseruisse vnq̃ cęlũ videtur,

quod respectu & cogitationibus possideat. Hinc anima, quã in se pronam corporis vsus effecit, atq; in pecudem quodãmodo reformauit ex homine, & absolutionẽ corporis perhorrescit: & cum necesse est, non nisi cum gemitu fugit indignata sub vmbras. Sed nec post mortem facile corpus relinquit: quia nõ funditus corporeæ excedunt pestes: sed aut suũ oberrat cadauer, aut noui corporis ambit habitaculũ: non humani tantũmodo, sed ferini quoq;, electo genere moribus congruo, quos in homine libenter exercuit: mauultq; omnia perpeti, vt cęlũ quod vel ignorando, vel dissimulando, vel potius prodendo deseruit, euadat. Ciuitatũ vero rectores cæteriq; sapientes cęlũ respectu vel cũ adhuc corpore tenentur habitãtes, facile post corpus, cælestẽ, quã pene nõ reliquerant, sedẽ reposcũt.

Aen. vlt. | Aen. vi. | Aię trãs corporatio.

Vrbium conditores relati inter deos.

Nec eñ de nihilo aut de vana adulatione veniebat, ꝙ quosdã vrbiũ conditores, aut claros in repu. viros in numerũ deorũ cõsecrauit antiquitas. Sed Hesiodus quoq; diuinę sobolis assertor, priscos reges cũ diis aliis enumerat, hisq; exẽplo veteris potestatis etiã in cęlo regẽdi res humanas assignat officiũ. Et ne cui fastidiosũ sit, si versus ipsos, vt poeta græcus protulit, inseramus: referemus eos vt ex verbis eius in latina verba cõuersi sunt.

Indigetes diui fato summi Iouis hi sunt,
Quondam homines, modo cum superis humana tuentes:
Largi, ac munifici: ius regum nunc quoq; nacti.

Aen. vi.

Hoc & Virgilius non ignorat: q licet argumento suo seruiens heroas in inferos relegauerit, non tamen eos abducit a cælo, sed æthera his deputat largiorem, & nosse eos solem suum ac sua sidera profitetur, vt geminæ doctrinæ obseruationes pręstiterint & poeticæ figmentum & philosophiæ veritatem. Et si secũdum illum, res quoq; leuiores quas viui exercuerant etiam post corpus exercent: Quæ gratia currum
Armorumq; fuit viuis, quæ cura nitentis
Pascere equos: eadem sequitur tellure repostos.

Aplanes sphęra habitaculũ animarum.

Multo magis rectores quondã vrbiũ recepti in cælum curam regendorũ hominum non relinquunt. Hæ autẽ animæ in vltimã sphęram recipi creduntur, quæ aplanes vocatur. Nec frustra hoc vsurpatum est, siquidem inde profectę sunt. Animis eñ necdum desiderio corporis irretitis siderea pars mundi præstat habitaculum, & inde labuntur in corpora. Ideo his illo est reditio, qui merent. Rectissime ergo dictũ est, cum in galaxian, quẽ aplanes cõtinet, sermo iste ꝓcedat: hinc profecti, huc reuertunt. ad sequẽtia transeamus.

ASCEN. De inferno vbi sit etiam nostrates disputant, alijs dicentibus ad centrũ terrę esse, qui sit locus a cęlis & beatis remotissimus: alijs saltem purgatoriũ in sphęra ignis constituentibus: mihi vero similius locuti videntur priores, ꝙ & Christus in limbũ patrũ descẽdisse dicatur, & ꝙ infernus eo ꝙ infra nos sit, dictus est. vnde nõ subscribo Macrobio & alijs nõ aliũ q̃ intra nos infernum constituẽtibus: cũ non diffitear vitã hanc si ad cælestem cõferatur mortis habere instar: sed si ad mortem damnatorũ, vitę: est; ergo mediũ quid ad alterutrũ tendens, aut ad vitam aut ad mortem æternã. De lacubus autẽ infernis & cruciatibus & qui eos patiantur vide sextũ æneidos Virgilianę & in eũ dicta.

Incubator.

Incubator. i. vt alienę rei inuasor & tyrannus. Et licet cubo cubitũ faciat, verbalia tamẽ sunt cubatio & cubator magis vsitata. Familiari, Demadi. De filo tenui: apte, nam quod deorsum pendet non a, vel ad, sed de, pendere dicitur. Maro. De collo fistula pendet.

Quid scd̃m priscos illos theologos, inferi: & quãdo ex eorũ sententia anima aut viuere aut mori dicatur. CAP. X.

" HIc ego etsi eram perterritus nõ tam mortis metu, q̃ insidiarũ a meis, quę
" siui tamen viueret ne ipse, & Paulus pater, & alii quos nos extinctos ar-
" bitraremur.

Vel fortuitis & inter fabulas elucent semina infixa virtutũ: quæ nunc videas licet vt e pectore Scipionis vel somniantis emineant. In re eñ vna politicarũ virtutũ omniũ pariter exercet officium. Qz nõ labitur animo prædicta morte perterritus, fortitudo est. Qz suorum terretur insidiis, magisq; alienum facinus, q̃ suum horrescit exitium, de pietate & nimio in suos amore procedit. Hæc autem diximus ad iustitiam referri, quæ seruat vnicuiq; quod suum est. Qz ea quæ arbitratur non pro compertis habet, sed spreta opinione quæ minus cautis animis pro vero inolescit, quærit discere certiora, indubitata prudentia est. Qz cum perfecta beatitas & cælestis habitatio humanæ naturæ, in qua se nouerat esse, promittitur: audiendi tamen talia desiderium frænat, temperat, & sequestrat, vt de vita aui & patris interroget: quid nisi temperantia est? vt iam tum liqueret, Africanum per quietem ad ea loca quæ sibi deberentur, adductum.

Aię immortalitas.

In hac autẽ interrogatione de animę immortalitate tractatur. Ipsius eñ consultationis hic sensus est. Nos inquit arbitrabamur animã cũ fine morientis extingui, nec vlterius esse post hominem:

Ait enim,quos extinctos esse arbitraremur.Quod autẽ extinguitur:esse iam desinit. Ergo velim dicas inquit,si & pater Paulus tecũ & alii supersunt.Ad hanc interrogationẽ quæ & de parentibꝰ, vt a pio filio,& de cæteris vt a sapiente, ac naturã ipsam discutiente,processit:quid ille respõdit?Immo vero inquit, hi viuunt qui corporum ››
vinculis tanq̃ e carcere euolauerũt.Vestra vero quæ dicitur esse vita,mors est.Si ad ››
inferos meare mors est,& est vita esse cũ superis:facile discernis,quæ mors animæ,q̃ vita credenda sit,si constiterit qui locus habendus sit inferorũ : vt aĩa dum ad hunc truditur,mori:cũ ab hoc procul est,vita frui,& vere superesse credatur.Et quia totũ tractatũ quẽ veterũ sapientia de inuestigatione huius quęstionis agitauit,in hac latentem verborũ paucitate reperies:ex oĩbus aliqua quibus nos de rei quã quærimus absolutione sufficiet admoneri,amore breuitatis excerpsimus.

Inferi q̃ sint.

Anteq̃ studium philosophiæ circa naturæ inquisitionẽ ad tantũ vigoris adolesceret:qui p diuersas gentes auchores in cõstituendis sacris cerimoniarũ fuerũt,aliud esse inferos negauerunt,q̃ ipsa corpora,quibꝰ inclusæ animæ carcerẽ fœdum tenebris,horridũ sordibꝰ & cruore patiuntur.Hoc animæ sepulcrum,hoc ditis cõcaua,hoc inferos vocauerũt.Et oĩa quę illic esse credidit fabulosa psuasio,in nobismetipsis & in ipsis humanis corporibꝰ assignare conati sunt.

Flumina inferorũ qd sibi velint.

Obliuionis fluuium,aliud nõ esse asserentes,q̃ errorem animæ obliuiscentis maiestatẽ vitæ prioris,qua anteq̃ ĩ corpus truderetur potita est: soláq; esse in corpore vitã putantis.Pari ĩterpretatione Phlegethontẽ,ardores irarũ & cupiditatũ putarunt: Acherontẽ,quicquid fecisse dixisseve vsq; ad tristitiam, humanæ varietatis more nos pœnitet:Cocytum,quicquid homines in luctum lachrymasq; cõpellit:Stygem,quicquid inter se humanos animos ĩ gurgite mergit odiorum.

Pœne inferorũ quõ accipiẽdę.

Ipsam quoq; pœnarum descriptionẽ de ipso vsu conuersationis humanę sumptam crediderunt: Vulturẽ iecur immortale tondentẽ nihil aliud intelligi volentes q̃ tormenta conscientiæ obnoxia flagitio viscera interiora rimantis , & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis,semperq; curas,si requiescere forte tentauerint, excitantis,tanq̃ fibris renascentibꝰ inhęrẽdo:nec vlla sibi miseratione parcentis:lege hac qua se iudice nemo nocens absoluitur,nec de se suã potest vitare sententiã.Illos autẽ epulis ante ora positis excruciari fame,& inedia tabescere, quos magis magisq; acquirẽdi desideriũ cogit præsentẽ copiã nõ videre:& in affluentia inopes, egestatis mala in vbertate patiunt̃:nescientes parta respicere,dum egent habẽdis. Illos radiis rotarũ pendere districtos,q nihil cõsilio præuidẽtes,nihil ratione moderantes,nihil virtutibꝰ explicantes,seq; & actus suos oẽs fortunæ permittẽtes , casibus & fortuitis semp rotantur.Saxum ingens voluere,inefficacibꝰ laboriosisq; conatibꝰ vitã terẽtes. Atrã silicẽ lapsurã semp & cadenti similẽ illorũ capitibꝰ ĩminere:qui arduas potestates & infaustam ambiũnt tyrannidem,nunq̃ sine timore victuri:& cogentes subiectũ vulgus odisse,dum metuat,semp sibi videntur exitiũ,qđ merentur,excipere.

Dionysius siculus.

Nec frustra hoc theologi suspicati sunt.Nam Dionysius aulæ siculæ inclementissimus incubator,familiari quondã suo solam beatã existimanti vitã tyranni,volens q̃ perpetuo metu misera, q̃ impendentiũ semp periculorũ plena esset ostendere: gladium vagina raptum, & a capulo de filo tenui pendentẽ,mucrone demisso iussit familiaris illius capiti inter epulas ĩminere.Cũq; ille & siculas & tyrannicas copias pręsentis mortis periculo aspernaret̃: talis est inqt Dionysius vita,quã beatã putabas:sic nobis semp mortẽ ĩminentẽ videmꝰ.Existima ergo qñ felix esse poterit,q timere nõ desinit.

æneí.vi. Animæ mors & vita.

Secũdum hæc igit̃ quę a theologis asserunt̃,si vere suos quisq; patimur manes,& inferos in his corporibꝰ esse credimꝰ:qđ aliud ĩtelligendũ est , q̃ mori animã cũ ad corporis inferna demergitur : viuere autem cum ad supera post corpus euadit?

ASCEN.Mortes duas etiam catholici dicunt, & multo quidem verius & discretius q̃ philosophi quos sequitur Macrobius. Nam philosophi non vnius sed duorum eas ponunt:animæ priorem cum in corporis ergastulum demergitur:animalis posteriorem, cum per animę a corpore separationem animal esse desinit: Catholici autem duas hominis esse dicunt: priorẽ qua hanc vitam per animę a corpore separationem deserit:quæ quidẽ homini est pœna peccati,aut proprii aut alieni,nihil tamen habet peccati:posteriorem qua ob peccata commissa & non deleta,aĩa aut summo priuat̃ bono, aut æternis cruciatibus addicitur:per quos licet nunq̃ sit mortua semper tamen moritur:nihil autem infelicius q̃ semper mori velle,& nunq̃ mori posse. Mors ergo secunda est semper mori. Ad quam mortem quia priore morte morientes tendunt peccatores:ideo mors peccatorum pessima. Neq; cũ dãnata anima corporis vinculis dissoluta melius agitur per dissolutionem,nisi q; non est amplius

peccatura,ſed ſemper tamen moritura. Et author & conditrix: Bene etiam author huic cōe eſt: nam hic fœmininum ponit. Elyſios campos,quos Maro apud inferos conſtituit Aenei. vj. Exinde per amplū Mittimur elyſium,& pauci lęta arua tenemus. Sed potuit dicere lęta arua,quam nos terram viuentium. Deſiderio latenti cogitauerit &c. Sic Maro, Rurſus & incipiunt in corpora velle reuerti. Sed hæc opinio, vt Pythagoricorū putantium animas etiam humanas in bruta migrare & inde rurſum in humana corpora redire: penitꝰ eſt erronea. Quia aīa vna nō niſi vnū animat corpus: non tamen id ſemel,ſed vt minimū bis: ſemel dū creando infuſa eſt,& iterum dum in reſurrectione nouiſſima idem corpus reſumet. Dico vt minimum propter reſuſcitatorū & iterum mortuorum animas. Coacti autem ſunt talia dicere quicunq; creationē,vt philoſophi omnes,negabant,& animas immortales aſſerebant. Nā ſi animę hominū ex traduce & ſeminarijs corporū naſcerentur,vt animæ brutorū,neceſſe erat vt illas interire: ſi cælo demiſſæ in corpora immigrarent,neceſſe erat,aut infinitas eſſe,cū infinitos futuros putarint homines(id autē non recipiebāt)aut vnam animam in varia migrare corpora: exacto beatitudinis meritę tempore. Cōtra quos tamen Scipio ſupra dixit,bonos ciuitatum rectores ſempiterno æuo fruituros, Et capite proximo dicet Macrob. animā ad perennis vitę lucem reſtitutam: quod quō ſi mūdus ſit perpetuus,& animæ finitæ,intelligant,neſcio.

Quid & vbi inferi ſcd̄m Platonicos: & quādo eorū ſententia aut viuere anima aut mori dicatur. CAP. XI.

Mortes duę.

DIcendū eſt,qd his poſtea veri ſolicitior inquiſitor phiæ cultꝰ adiecerit. Nā & q primū Pythagorā, & qui poſtea Platonē ſecuti ſunt,duas eſſe mortes,vnā aīę,animalis alterā,ꝓdiderūt. Mori animal,cū aīa diſcedit e corpore: ipſam vero animā mori aſſerētes,cū a ſimplici & indiuiduo fonte naturę in mēbra corporea diſſipat̄. Et qa vna ex his manifeſta oībus nota eſt,altera nō niſi a ſapientibus deprehenſa,cęteris eam vitam eſſe credentibus: ideo hoc ignoratur a plurimis,cur eūdem mortis deum modo Ditem, modo immitem vocemus: cum per alteram.i. animalis mortem,abſolui animā,& ad veras naturæ diuitias,atq; ad propriam libertatem remitti fauſtum nomen indicio ſit: per alteram vero quæ vulgo vita exiſtimatur,animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis impelli,vocabuli teſtemur horrore. Nam vt conſtet animal,neceſſe eſt in corpore anima vinciatur.

Corpus.

Ideo corpus δέμας, hoc eſt vinculum nuncupatur: & σῶμα,quaſi quoddam σῆμα,id eſt animæ ſepulcrum. Vnde Cicero pariter vtrūq; ſignificans,corpus eſſe vīculum,corpus eſſe ſepulcrum,quod carcer eſt ſepultorū,ait: Qui e corporum vinculis tanq̄ e carcere euolauerunt.

Inferorū opinio Platon.

Inferos autem Platonici non in corporibus eſſe,id eſt non a corporibus incipere dixerunt: ſed certam mundi iſtius partem Ditis ſedem.i. inferos vocauerunt. De loci vero ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt, & in tres ſectas diuiſa ſententia eſt.

Mūdus diuiſus in duo.

Alii enim mundum in duo diuiſerunt: quorum alterum facit,alterum patitur. Et illud facere dixerunt,quod cum ſit immutabile,alteri cauſam & neceſſitatem permutationis imponit: Hoc pati,quod per mutationes variatur. Et immutabilem quidem mundi partem a ſphæra quæ aplanes dicitur vſq; ad globi lunaris exordium: Mutabilem vero a Luna ad terras vſq; dixerunt.

Aīę vita & mors.

Et viuere animas dum immutabili parte conſiſtunt: mori autem, cum ad partem ceciderint permutationis capacē. Atq; ideo inter lunā terraſq; locū mortis & inferorum vocari, ipſamq; lunam vitæ eſſe mortiſq; confinium: & aīas inde in terrā fluentes mori, inde ad ſupera meantes in vitam reuerti: nec immerito exiſtimatum eſt. A luna enim deorſum natura incipit caducorum: ab hac animæ ſub numerum dierum cadere,& ſub tempus incipiunt.

Lunares populi. Lunę vis

Deniq; illam æthercam terram phyſici vocauerunt, & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt. quod ita eſſe plurimis argumentis,quæ nunc longum eſt enumerare,docuerunt. Nec dubium eſt,quin ipſa ſit mortalium corporum & author & cōditrix,adeo vt nonnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta, & hac decreſcente minuantur. Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generetur,ad ea quæ de inferorum loco alii definiunt,tranſeamus.

Mundi alia diuiſio.

Maluerunt enim mundum alii in elementa ter quaterna diuidere: vt in primo numerentur ordine,terra,aqua,aer,ignis,quæ eſt pars liquidior aeris vicina lunæ. Supra hæc rurſum totidem numero,ſed naturę purioris elemēta: vt ſit luna pro terra,quā ætherea terram a phyſicis diximus nominatam: aqua ſit ſphęra Mercurii,aer Veneris,ignis in Sole. Tertius vero elementorū ordo ita ad nos cōuerſus habeatur,vt terram vltimā faciat,& cæteris in mediū redactis in terram deſinat tam ima q̄ ſumma poſtremitas. Igitur ſphæra Martia ignis habeatur,aer Iouis,Saturni aqua,terra vero aplanes,in qua Elyſios campos eſſe puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendū reliqt.

Elyſii cāpi.

De his cāpis aīa cū in corpus emittitur,per tres elemētorū ordines trina morte ad corpꝰ vſq; deſcēdit. Hęc eſt iter Platonicos de morte aīę cū ī corpꝰ

trudit secũda sentẽtia. Alii vero (nã tres ĩter eos esse sentẽtiarũ diuersitates ante signauimus) in duas quidẽ & ipsi partes sicut primi faciũt, sed nõ iisdẽ terminis diuidũt mundũ. Hi eñ cęlũ qđ aplanes sphęra vocitat partẽ vnã: septẽ vero sphęras quę vagę vocantur, & qđ inter illas ac terrã est, terrãq; ipsam, alterã partẽ esse voluerũt. Secũdũ hos ergo, quorũ sectę amicior est ratio, aĩę beatę ab oĩ cuiuscũq; cõtagiõe corpis liberę cęlũ possidẽt. Quę vero appetẽtiã corporis, & huius quã in terris vitã vocamꝰ, ab illa specula altissima & ppetua luce despiciẽs, desiderio latẽti cogitauerit, põdere ipso terrenę cogitatiõis paulatim in inferiora delabit. Nec subito a pfecta incorpalitate luteũ corpus induitur: sed sensim p tacita detrimẽta, & longiorẽ simplicis & absolutissimæ puritatis recessum, in quędã siderei corpis incremẽta turgescit. In singulis eñ sphæris q̃ cælo subiectæ sunt, ętherea obuolutiõe vestit, vt p eas gradatim societati huiꝰ indumẽti testei cõcilietur. Et ideo totidẽ mortibꝰ, quot sphęras trãsit, ad hãc puenit, quę in terris vita vocitat.

Mundi tertia diuisio.

ASCEN. Hoc capite dicenda, vt a fide nostra, ita a veritate sunt aliena. Manibus parentatur. i. inferis placandis ponitur epulum, vt in funere parentibus iratis. Syluestrem tumultũ. i. hylen. ab hyle ergo sylua dicta per y scribetur, vt syluę poematum & variarũ plantationũ congeries: qui tamen a silendo deducunt per i scribunt. Repetita cognitio anagnosis. νοῦμ ὕλινομ aut ὑλικὸμ. i. syluestrem, materialẽ, & multis cõmunem.

Quomodo aĩa ex supiore mũdi parte ad inferna hęc delabatur. CAP. XII.

DEscẽsus vero ipsius, quo aĩa de cælo in huius vitę inferna delabit: sic ordo digerit. Zodiacũ ita lacteꝰ circulus obliquę circũflexiõis occursu ambiẽdo amplectit, vt eũ qua duo tropica signa capricornus & cãcer ferũtur, intersecet. Has solis portas physici vocauerũt: qa in vtraq; obuiãte solstitio vlteriꝰ solis inhibet accessio, & fit ei regressus ad zonæ viã, cuius terminos nũq̃ relinquit. Per has portas aĩæ de cælo in terras meare, & de terris in cęlũ remeare credũtur. Ideo hoĩm vna, altera deorũ vocat. Hominũ cãcer, qa p hũc ĩ inferiora descẽsus est: Capricornꝰ deorũ, qa p illũ aĩę in ꝓprię ĩmortalitatis sedẽ, & in deorũ numerũ reuertunt. Et hoc est qđ Homeri diuina prudẽtia in antri ithacẽsis descriptiõe significat. Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo deorsum incipe Ditis imperiũ: qa aĩę inde lapsę vident iã a superis recessisse. Ideo primã nascẽtibꝰ ait lactis alimoniã offerri: qa primus eis motus a lacteo incipit in corpa terrena labẽtibꝰ. Vnde & Scipioni de animis beatorũ ostẽso lacteo dictũ est: Hinc pfecti huc reuertunt. Ergo descẽsurę cũ adhuc in cãcro sunt, qm̃ illic positæ, necdũ lacteũ reliquerũt, adhuc ĩ nũero sunt deorũ: Cũ vero ad leonẽ labẽdo puenerint, illic cõditiõis futurę auspicant exordiũ. Et qa in leone sunt rudimẽta nascẽdi, & q̃dã hũanę naturę tyrocinia: aquariꝰ aũt aduersus leoni est, & illo oriẽte mox occidit: ideo cũ sol aquariũ tenet, manibꝰ parẽtat: vtpote ĩ signo, qđ hũanę vitę cõtrariũ vł aduersum ferat. Illic ergo. i. a cõfinio quo se Zodiacꝰ lacteusq; cõtingũt, aĩa descẽdẽs, a tereti q̃ sola forma diuina est, in conũ defluẽdo ꝓducit, sicut a pũcto nascit linea, & in lõgũ ex ĩdiuiduo ꝓcedit: ibiq; a pũcto suo, qđ est monas, venit ĩ dyadem, q̃ est pria detractio. Et hęc est essentia quã ĩdiuiduã eãdẽq; diuiduã Plato ĩ Timæo cũ de mũdanę aĩę fabrica loqueret, expssit. Aĩæ eñ sicut mũdi, ita & hoĩs vnius, modo diuisionis repeririũtur ignarę, si diuinę naturę simplicitas çogitet: modo capaces, cũ illa per mũdi, hęc p hoĩs mẽbra diffundit. Aĩa ergo cũ trahit ad corpus, ĩ hac prima sui pductione syluestrẽ tumultũ. i. hylen influẽtẽ sibi incipit experiri. Et hoc est qđ Plato notauit in Phœdone, aĩam in corpus trahi noua ebrietate trepidãtẽ: volẽs nouũ potũ materialis alluuionis intelligi, quo delibuta & grauata deducit. Arcani huiꝰ indiciũ est & crater Liberi pr̃is ille sidereus, in regiõe q̃ inter cancrũ est & leonẽ, locatꝰ: ebrietatẽ illic primũ descẽsuris animis euenire sylua influente significãs. Vnde & comes ebrietatis obliuio illic incipit animis latẽter obrepere. Nã si aĩę memoriã rerũ diuinarũ, quarũ in cęlo erant cõscię, ad corpa vsq; deferrẽt: nulla inter hoĩes foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionẽ quidẽ oẽs descendẽdo hauriũt: alię vero magis, minus alíæ. Et ideo in terris verũ quũ nõ oĩbus liqueat, tñ opinãtur oẽs: quia opinionis ortus est memorię defectus. Hi tñ hoc magis inueniũt, qui minus obliuionis hauserũt: qa facile reminiscũtur, qđ illic ante cognouerint. Hinc est q̃ quæ apud latinos lectio, apud græcos vocatur repetita cognitio: quia cũ vera discimꝰ, ea recognoscimꝰ, quę naturaliter nouueramꝰ anteq̃ materialis influxio in corpus veniẽtes animas ebriaret. Hæc est autẽ hyle, quæ omne corpus mũdi qđ vbicũq; cernimus ideis impressa formauit. Sed altissima & purissima pars eiꝰ, qua vel sustentant

Ordo descẽdẽtis aĩę ĩ corpus.
Solis portæ.
Porta cãcri hominũ est.
Porta capricorni deorum.
Ditis imperium.
Lac pria alimõia.
Aquariꝰ humanę vitæ cõtra...
Parẽtatiõis tp̃s
Aĩæ descẽsio.
Crater Liberi patris.
Obliuio aĩarum.
Opiniõnis ortꝰ.
ἀνάγνωσις
Hyle.

Nectar. diuina vel cõſtant,nectar vocat̃:& creditur eſſe potus deorũ:inferior vero & turbidior, Lethęus fluuius. potus animarũ.& hoc eſt quod veteres lethęũ fluuiũ vocauerũt. Ipſum autẽ Liberũ pa= Liber pr̃. trẽ orphaici νοῦν ὑλικόν ſuſpicãtur intelligi,q ab illo indiuiduo natus in ſingulos ipſe diuiditur.Ideo in illorũ ſacris traditur titanio furore in mẽbra diſcerptus,& fruſtis ſepultis rurſus vnus & integer emerſiſſe:quia νοῦς, quẽ diximus mẽtẽ vocari,ex indiuiduo p̃bẽdo ſe diuidẽdũ,& rurſus ex diuiſo ad indiuiduũ reuertẽdo, & mũdi ĩplet officia,& naturę ſuę arcana nõ deſerit.Hoc ergo primo põdere de Zodiaco & lacteo ad ſubiectas vſq; ſphęras aĩa delapſa,dũ & p illas labit̃,in ſingulis nõ ſolũ (vt iã diximus)luminoſi corpis amicit̃ acceſſu:ſed & ſingulos mot⁹,quos in exercitio eſt habitura,pducit.In Saturni ratiocinationẽ & ĩtelligẽtiã,qđ λογιστικὸν θεωρητικὸν vocãt.In Iouis vim agẽdi,qđ πρακτικὸν dicit̃.In Martis animoſitatis ardorẽ,qđ θυμικὸν nuncupat̃.In ſolis ſentiẽdi opinãdiq; naturã,qđ αἰσθητικὸν & φανταστικὸν appellãt.Deſiderii vero motũ,qđ ἐπιθυμητικὸν vocatur:in Veneris.Pronũciãdi & interp̃tãdi q̃ ſentiat,qđ ἑρμηνευτικὸν dicit̃:in orbe Mercurii. φυτικὸν vero.i.naturã plãtãdi & augẽdi corpa,ingreſſu globi lunaris exercet.& eſt ſicut a diuinis vltima,ita in noſtris terreniſq; orbib⁹ prima.Corp⁹ eñ hoc ſicut fęx rerũ diuinarũ eſt:ita aĩalis eſt prima ſubſtãtia.Et hęc eſt differẽtia ĩter terrena corpa & ſupera,cęli dico,& ſiderũ aliorũq; elemẽtorũ:q illa quidẽ ſurſum accerſita ſunt ad aĩę ſedẽ,& ĩmortalitatẽ ex ipſa natura regionis,& ſublimitatis imitatiõe emeruerũt:ad hæc vero terrena corpa aĩa ipſa deducit̃:& ideo mori credit̃, quũ in caducã regionẽ & in ſedẽ mortalitatis includit̃.Nec te moueat,q de aĩa quã eſſe ĩmortalẽ dicim⁹,mortẽ toties nominamus.Etẽm ſua morte aĩa nõ extinguit̃,ſed ad tẽpus obruitur.Nec tpali demerſiõe bñficiũ perpetuitatis eximitur:cũ rurſus e corpe,vbi meruerit contagione vitiorũ penitus elimata purgari,ad perennis vitę lucẽ reſtituta in integrũ reuertat̃.Plene vt arbritror de vita & de morte aĩę definitio liquet,quã de abditis phĩę,doctrina & ſapiẽtia Ciceronis elicuit.

Aĩa qđ recipit a Saturno
A Ioue,
A Marte
A Sole,
A Vene.
A Merc.
A Luna.
Mors aĩę quę ſit.

ASCEN.Mortẽ malle cœpit: ſcʒ q̃ aiali vita viuere:vt viueret vita aĩę & cęleſti.Sed vt ſãcte p̃ſcribit̃ nulli licet ſibi mortẽ cõcire ppter cęleſtẽ vitã, donec a deo vocat⁹ fuerit.ĩterea tñ nõ rep̃hẽdit̃ Paul⁹ noſter,nec ſiqs illi nõ abſimilis,deſideriũ hñs diſſolui & eẽ cũ Chriſto,& dicẽs:Infelix homo:qs me liberabit de careere mortis huius? Quia iuſti primę claſſis hñt mortẽ in deſiderio & vitã in patiẽtia:quocirca ſibi vim nullã inferũt.Illecebras cõtẽnit:talis dicit̃ a dño,aĩam ſuã odiſſe in hoc mũdo,vt eã in vitã ęternã cuſtodiat.Sup̃ſtitioſum eſt qđ dicit aĩas nõ purgatas circũ corpa & ſepulturas vagari.recti⁹ Maro dicit eas corporeis peſtib⁹ & affectionib⁹ prius purgãdas,q̃ cęlo inferãtur.Quę cõparat̃.i.acqritur phĩę ratione.Quod aũt de numeris dicit̃:tãetſi deus in numero,põdere & mẽſura cõſtituit oĩa:nõ tñ ſic accipio vt cuiq̃ cert⁹ ſit vitę ſuæ numer⁹:dictũ eñ eſt,Vigilate & orate,qa neſcitis diẽ neq; horã.Neq; mors violẽta,dũmodo ſit ab alijs vt Chriſti martyribus illata,impedit:imo impetrat accelerationem glorię.

Hominẽ duplici rõne mori:primũ ſi aĩa corpus relinquat:deinde ſi aĩa in corpe adhuc manẽs corporeas illecebras cõtemnat,voluptateſq; & affectiones oẽs exuat.Ex his mortibus poſteriorem hãc oĩbus appetendã:priorem accerſendã nõ eſſe:ſed expectãdũ donec deus ipſe animam a corpore diſſoluat.

CAP.XIII.

Sed Scipio p quietẽ & cęlo,qđ in pręmiũ dedit beatis,& promiſſiõe immortalitatis animat⁹,tã glorioſam ſpem tãq; inclitã magis magiſq; firmauit viſo patre:de quo vtrũ viueret,cũ adhuc videret̃ dubitare,quęſierat.Mortẽ igit̃ malle cœpit,vt viueret.Nec fleſſe cõtẽtus viſo parente,quẽ crediderat extinctũ:vbi loqui poſſe cœpit,hoc primũ pbare voluit,nihil ſe magis deſiderare q̃ vt cũ eo iã moraret̃. Nec tñ apud ſe q̃ deſiderabat faciẽda cõſtituit,q̃ ante cõſuleret.quorũ vnũ prudẽtię,alterũ pietatis aſſertio eſt.Nũc ipſa vel cõſulẽtis vel p̃cipiẽtis verba tractem⁹.

» Quæſo inquã pater ſanctiſſime & optime:qm̃ hæc eſt vita(vt audio Africanũ dicere) qđ moror in terris?quin huc
» ad vos venire ppero?Nõ eſt ita inqt ille.Niſi eñ cũ deus hic,cuius hoc tẽplũ eſt,oẽq; qđ
» cõſpicis,iſtis te corpis cuſtodiis liberauerit,huc tibi adit⁹ patere nõ põt.Hoĩes eñ ſunt
» hac lege gñati,q tuerẽtur illũ globũ,quẽ in tẽplo hoc mediũ vides,quę terra dicit̃.Hiſq;
» anim⁹ dat⁹ eſt ex illis ſempiternis ignib⁹,q̃ ſidera & ſtellas vocatis:q̃ globoſę & rotũdæ
» diuinis aĩatę mẽtib⁹,circulos orbeſq; ſuos cõficiũt celeritate mirabili.Quare & tibi Pu
» bli & piis oĩb⁹ retinẽdus anim⁹ eſt in cuſtodia corpis.Nec iniuſſu ei⁹,a quo ille eſt vobis dat⁹,ex hoĩm vita migrãdũ eſt,ne mun⁹ aſſignatũ a deo defugiſſe videamini.

Mors eſt appetẽda ñ ſibi ipi inferẽda

Hæc ſecta & p̃ceptio Platonis eſt,q in Phœdone definit hoĩ nõ eſſe ſua ſpõte moriẽdũ.Sed in eodẽ tñ dialogo idẽ dicit philoſophãtib⁹ appetẽdã,& ipſam phĩam meditationẽ eſſe moriẽdi. Hęc ſibi ergo cõtraria vident̃:ſed nõ ita eſt, Nã Plato duas mortes hoĩs nouit. Nec hoc

nũc repeto: qđ superius dictũ est: duas esse mortes: vnã aïę, aïalis alterã: sed ipsius quoq; animalis hoc est hominis, duas asserit mortes: quarũ vnã natura, virtutes alterã pstant. Homo em̃ morit̃ cũ aïa corpus relinquit solutũ lege naturę. Mori etiã dicit̃: cũ aïa adhuc in corpore constituta corporeas illecebras philosophia docente contemnit: & cupiditatũ dulces insidias reliquasq; oẽs exuit̃ passiones. Et hoc est qđ superius ex secũdo virtutum ordine, quę solis philosophantibus aptę sunt, euenire signauimus. Hãc ergo mortẽ dicit Plato sapiẽtibus appetendã. Illam vero quã oïb[9] natura cõstituit, cogi, vel inferri, vel accersiri vetat, docẽs expectandã esse naturã. & has causas huius aperiens sanctionis, quas ex vsu rerũ, quę in quotidiana cõuersatione sunt, mutuat̃. Ait em̃ eos q potestatis imperio trudunt̃ in carcerem: non oportere inde diffugere: priusq̃ potestas ipsa quæ clausit, abire pmiserit: Nõ enim vitari pœnã furtiua discessione: sed crescere. Hoc quoq; addit, nos esse in dominio deorũ: quorũ tutela & prouidẽtia gubernamur: Nihil aũt esse inuito dño de iis, quæ possidet: ex eo loco, in quo suum constituerat, auferendũ. Et sicut qui vitam mancipio extorquet alieno, crimine non carebit: ita eum qui finẽ sibi, domino necdũ iubente, quęsiuerit: non absolutionem consequi, sed reatum. Hæc Platonicæ sectæ semina altius Plotinus exequit̃. Oportet inqt aïam post hoïem liberã corporeis passionibus inueniri: quã q de corpore violenter extrudit, liberã esse nõ patit̃. Qui enim sibi sua sponte necẽ cõparat: aut pręsus necessitatis, aut metu cuiusq̃ ad hoc descẽdit, aut odio: quę oïa inter passiones habent̃. Ergo etsi ante fuit his sordib[9] pura: hoc ipso tñ quo exit extorta, sordescit. Deinde mortẽ debere ait aïę a corpore solutionẽ esse, non vinculũ. Exitu aũt coacto aïam circa corpus magis magisq; vinciri. Et reuera ideo sic extortę aïę diu circa corpus, eiusve sepulturã vel locũ: in quo iniecta manus est, puagant̃: Cũ cõtra illæ aïæ, q̃ in hac vita a vinculis corporeis phïę morte dissoluunt̃, adhuc extante corpore cælo & sideribus inserant̃. Et ideo illã solã de volũtariis mortibus significat esse laudabilẽ, quę cõparat̃ phïę, ratiõe (vt diximus) nõ ferro: prudẽtia nõ veneno. Addit etiã solã esse naturalẽ mortẽ: vbi corpus aïam, nõ aïa corpus relinqt. Cõstat em̃ nũerorũ certã constitutãq; rationẽ aïas sociare corporibus. Hi numeri dũ supsunt, pseuerat corpus aïari: cũ vero deficiũt, mox arcana illa vis soluit̃, qua societas ipsa constabat. Et hoc est qđ fatũ & fatalia vitæ tẽpora vocam[9]. Aïa ergo ipsa nõ deficit: qppe quæ ĩmortalis atq; ppetua est: sed impletis numeris corpus fatiscit. Nec aïa lassat̃ animãdo: sed officiũ suũ deserit corpus, cũ iã nõ possit aïari. Hinc illud est doctissimi vatis: Explebo numerũ, reddarq; tenebris. Hęc est igit̃ naturalis vere mors: cũ finẽ corporis solus numerorũ suorũ defect[9] apportat, nõ quũ extorquet̃ vita corpori adhuc idoneo ad cõtinuationẽ ferendi. Nec leuis est differentia, vitã vel natura, vel spõte soluẽdi. Aïa em̃ quũ corpore deserit̃, potest in se nihil retinere corporeũ: si se pure, cũ in hac vita esset, instituit. Cũ vero ipsa violẽter de corpore extrudit̃: qa exit rupto vinculo nõ soluto: fit ei ipsa necessitas occasio passionis: & malis vinculis, dũ rũpitur, inficit̃. Hãc quoq; supiorib[9] adiicit rationẽ nõ spõte pereũdi. Cũ cõstet inqt remunerationẽ animis illic esse tribuendã, p modo pfectionis, ad quam in hac vita vnaquęq; puenit, nõ est pcipitãdus vitę finis, cũ adhuc pficiẽdi esse possit accessio. Nec frustra hoc dictũ est: nã in arcanis de aïę reditu disputatiõibus fert̃, in hac vita delinquẽtes, similes esse sup ęquale solũ cadẽtib[9]: qbus denuo sine difficultate psto sit surgere: Aïas vero ex hac vita cũ delictorũ sordibus recedẽtes, ęquãdas his, q in abruptũ ex alto pcipitiq; delapsi sunt, vnde facultas nunq̃ sit resurgendi. Ideo ergo cõcessis vtendum vitę spatiis, vt sit perfectę purgationis maior facultas. Ergo inquies, q iã pfecte purgatus est manũ sibi debet inferre, cũ nõ sit ei causa remanendi: qa pfectũ vlterius nõ requirit, q ad superna puenit. Sed hoc ipso quo sibi celerẽ finẽ spe fruẽdæ beatitudinis arcessit, irretitur laqueo passiõis: qa spes sicut timor, passio est. Sed & cętera, quę superior ratio disseruit, incurrit. Et hoc est, q Paulus filiũ spe vitę verioris ad se venire pperantem, prohibet, ac repellit: ne festinatũ absolutionis ascensionisq; desiderium magis eũ hac ipsa passione vinciat ac retardet. Nec dicit: q nisi mors naturalis aduenerit, emori non poteris: sed huc venire non poteris. Nisi enim inquit, cum deus istis te corporis custodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest: quia scit iam receptus in cælum, nisi perfectæ puritati cælestis habitaculi aditum non patere. Pari autem constantia mors nec veniens per naturam timenda est, nec contra ordinem cogẽda naturæ. Ex his quæ Platonẽ

Mortes duę hoïs

Mors sapientis.

Mortẽ q spõte sibi cõparant.

Mors naturalis.

Fatũ & fatalia vitæ.

Explebo numerũ i. vi. ęne.

quæq; Plotinum de voluntaria morte pronunciasse retulimus:nihil in verbis Ciceronis quibus hanc prohibet,remanebit obscurum.

ASCEN. Hisq;.s.hoĩbus, animus datꝰ est ex illis &c.id fides nostra nõ recipit, sed a deo creari credit dũ corpo ribus immittunt. Secundũ theologos.i.pħos de diuinis loquentes. Incorporea ipsa.i.cũ sit incorporea: degene rat.i.ab ingenua nobilitate sua deficit. Pręstare.i.antestare dignitate,præferri. Differẽtiã quã Macrob. hic ponit
Stella & Sidus. Astrum. inter stellam & sidus, Valla improbat lib. vj. probans sidus de singulis planetis dici:vt apud Ciceronẽ de vniuer sitate. Itaq; nesciũt hos siderũ errores. Quinetiã astrũ de vno dicit:vt Ecce dionęi processit Cæsaris astrũ. Fatet tamẽ stellã non dici de signo vt sidus:nec stellã hibernã vt sidus:forte ꝙ sidus a sidendo.i.descendendo & influen do in inferiora dicit:vnde & verius per i latinum scribit:vnde dicimus felici sidere non stella natos. Sunt q stellã a stando dictã putãt:secũdũ quos planetę stellę nõ sunt, nec q̃ in ortu dñi apparuit:sed tm̃ quę in firmamento sin gulę. Legimus tamen Iouis stellam & Mercurij. Itaq; p̃ter Solem & Lunam singulas omnes stellas vocamus:Si dera omnia:& Solẽ,vt Iam orto lucis sidere:& singulas stellas,& signa.

Cur mundus hic vniuersus,dei vocetur templum. Quotuplici sensu accipiat nomen animi:& quomodo mens homini cũ sideribus cõmunis esse dicat. Tũ varię de animi na tura sententię. Quid inter stellã & sidus intersit:qd sphęra,qd orbis,qd circus:stellę errã tes vnde nomen acceperint. CAP. XIIII.

,, Sed illa verba quę pręter hoc sunt inserta,repetamus. Hoĩes eñ sunt hac
,, lege generati,q tuerent illũ globũ,quẽ in templo hoc,mediũ vides:quæ
,, terra dicit. Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus,quę side
,, ra & stellas vocatis,quę globosę atq; rotũdæ diuinis aĩatę mẽtibus cir
,, culos suos orbesq; conficiũt celeritate mirabili. ¶De terra cur globꝰ di
catur in medio mundo positus,plenius disseremus, cũ de nouẽ sphęris
Mundus dicit dei templũ. loquemur. Bene autẽ vniuersus mundus dei tẽplũ vocat,ꝓpter illos q existimant nihil es se aliud deũ,nisi cęlũ ipsum,& cęlestia ista quę cernimus. Ideo vt summi omnipotẽtiã dei ostenderet posse vix intelligi,nunq̃ videri,quicquid humano subiicit aspectui,tẽplũ eius vocauit,q sola mẽte cõcipit:vt q hęc venerat vt tẽpla, cultũ tamẽ maximũ debeat condi tori,sciatq; quisquis in vsum tẽpli huius inducit, ritu sibi viuendũ sacerdotis. Vnde & quasi quodã publico p̃conio tantã humano generi diuinitatẽ inesse testat, vt vniuersos siderei animi cognatiõe nobilitet. Notãdũ est,ꝙ hoc loco animũ & vt ꝓprie,& vt abusiue
Animus duplr dictus. dicit, posuit. Animus eñ ꝓprie mens est:quã diuiniorẽ anima nemo dubitauit. Sed non nunq̃ sic & animã vsurpantes vocamus. Cũ ergo dicit, Hisq; animꝰ datus est ex illis sem piternis ignibus:mentem pręstat intelligi : quę nobis ꝓprie cũ cælo sideribusq; cõmunis est. Cũ vero ait, Retinendus animus est in custodia corporis:ipsam tũc animam nominat quæ vincitur custodia corporali,cui mens diuina non subditur. Nũc qualiter nobis ani
Deꝰ prima causa mus,id est mens,cũ sideribus cõmunis sit,secundũ theologos disseramus. Deus qui pri ma causa & est,& vocat:vnus omniũ quęq; sunt,quęq; vident esse, princeps & origo est.
Mens. Hic superabundanti maiestatis fœcunditate de se mentem creauit. Hæc mens quę νοῦς vo
Aię origo [illegible] partes. catur,qua patrẽ inspicit,plenã similitudinẽ seruat auctoris, Animã vero de se creat poste riora respiciens. Rursus:anima patrẽ qua intuet induit,ac paulatim regrediente respectu in fabricã corporũ,incorporea ipsa degenerat. Habet ergo & purissimã ex mente,de qua
Ratio. est nata,rationem,qđ λογικὸν vocatur. Ex sua natura accipit prębendi sensus præbendiq;
αἰσθητικὸν .i. sensitiuum. incrementi seminariũ,quorum vnũ αἰσθητικὸν,alterum φυτικὸν nũcupatur. Sed ex his pri mũ,id est logicon,qđ innatũ sibi ex mente sumpsit,sicut vere diuinũ est, ita solis diuinis aptum. Reliqua duo ęsthetícon & phyticon,vt a diuinis recedunt, ita cõuenientia sunt
φυτικόν .i. generatiuum caducis. Anima ergo creans sibi cõdensq; corpora(nã ideo ab anima natura incipit,quã sapientes de deo,& mente νοῦν nominant)ex illo mero ac purissimo fonte mentis, quẽ na scendo de originis suę hauserat copia,corpora illa diuina vel supera, cęli dico & siderũ, quę prima condebat,animauit:diuinęq; mentes omnibus corporibus,quę in formã tere tem.i.in sphæræ modũ formabantur,infusę sunt. Et hoc est quod cũ de stellis loqueretur ait: quæ diuinis animatę mẽtibus. In inferiora vero ac terrena degenerans fragilitatem corporum caducorum deprehendit merã diuinitatem mentis sustinere non posse,immo partem eius vix solis humanis corporibus cõuenire:quia & sola vident erecta,tanq̃ quæ ad supera ab imis recedant,& sola cęlum facile tanq̃ semper erecta suspiciunt, solisq; inest, vel in capite sphęrę similitudo,quã formã diximus solam mentis capacem. Soli igit ho
Mentis sedes. mini rationẽ.i.vim mẽtis infudit:cui sedes in capite est. Sed & geminã illã crescendi sen tiẽdiq; naturã,qa caducũ est corpus,inseruit. Et hinc est, ꝙ homo & rationis cõpos est, & sentit & crescit:solaq; ratione meruit pręstare cęteris aĩalibus:quę quia semper prona sunt,& ex ipsa quęq; suspiciendi difficultate a superis recesserunt,nec vllam diuinorum

corporũ similitudinẽ aliqua sui parte meruerũt, nihil ex mẽte sortita sunt, & ideo ratione caruerũt: Duoq; tantũ adepta sunt, sentire vel crescere. Nã siquid in illis similitudinẽ rationis imitatᷣ: nõ ratio, sed memoria est: & memoria nõ illa ratione mixta, sed quæ hebetudinẽ sensuũ qnq; comitatᷣ. De qua plura nũc dicere (qm̃ ad p̃sens nõ attinet) omittemus. Terrenorũ corporũ tertius ordo in arboribus & herbis est, quę carent tam ratione, q̃ sensu. Et qa crescendi tantũmodo vsus in his viget, hac sola parte viuere dicũtur. Hunc rerũ ordinẽ & Virgilius expressit. Nã & mũdo animã dedit, & vt puritati eius attestaretᷣ, mẽtẽ vocauit. Cęlũ em̃ ait & terras, & maria, & sidera spũs intus alit. i. aĩa. Sicut alibi ꝑ spiramẽto aĩam dicit. Quantũ ignes aĩeq; valẽt. Et vt illius mũdanę aĩę assereret dignitatẽ, mentẽ esse testatᷣ. Mens agitat molẽ. Necnõ vt ostenderet ex ipsa aĩa cõstare & animari vniuersa quę viuunt, addidit, Inde hoĩm pecudũq; genus: & cętera. Vtq; assereret eundẽ semp in aĩa esse vigorem, sed vsum eius hebescere in aĩalibus corporis densitate: adiecit, Quantũ non noxia corpora tardãt: & reliqua. Secundũ hęc ergo cũ ex summo deo mens, ex mẽte aĩa sit, aĩa vero & cõdat, & vita cõpleat oĩa quę sequunᷣ, cunctaq; hic vnus fulgor illuminet, & vniuersis appareat, vt in multis speculis p ordinẽ positis vult⁹ vnus: cũq; oĩa cõtinuis successionibus se sequanᷣ degenerãtia p ordinem ad imũ meãdi: inuenietᷣ pressius intuenti a summo deo vsq; ad vltimã rerũ fæcẽ vna se mutuis vinculis religãs, & nusq̃ interrupta connexio. Et hęc est Homeri catena aurea, quã pẽdere de cælo ĩ terras deũ iussisse cõmemorat. His ergo dictis solũ hoĩem cõstat ex terrenis oĩb⁹, mẽtis. i. animi societatẽ cũ cęlo & sideribus habere cõmunẽ. Et hoc est qđ ait, Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quę sidera & stellas vocatis. Nec tñ ex ipsis cęlestib⁹ & sempiternis ignib⁹ nos dicit aĩatos: Ignis. n. ille licet diuinũ, tñ corpus est: Nec ex corpore q̃uis diuino possemus aĩari: Sed vnde ipsa illa corpora quæ diuina & sunt & videnᷣ aĩata sũt. i. ex ea mũdanę aĩę parte quã dixim⁹ de pura mẽte cõstare. Et ideo postq̃ dixit, Hisq; animus dat⁹ est ex illis sempiternis ignib⁹, quę sidera & stellas vocatis: mox adiecit, q̃ diuinis aĩatę mẽtibus: vt per sempiternos ignes corpus stellarũ, p diuinas vero mẽtes earũ aĩas manifesta descriptione significet, & ex illis in nostras venire aĩas vim mẽtis ostẽdat. Nõ ab re est, vt hęc de aĩa disputatio in fine sñias oĩm q de aĩa videntur pronũciasse, cõtineat. Plato dixit aĩam essentiã se mouẽtẽ, Xenocrates nũerũ se mouẽtẽ, Aristoteles ἐντελέχειαν, Pythagoras & Philolaus harmoniã, Possidonius ideam, Asclepiades qnq; sensuũ exercitiũ sibi cõsonũ, Hippocrates spm̃ tenuẽ ꝑ corpus oĩe dispsum, Heraclitus Põticus lucẽ, Heraclitus physicus scintillã stellaris essentię, Zenon cõcretũ corpori spiritũ, Democritus spm̃ insertũ atomis hac facilitate mot⁹, vt corpus illi oĩe sit peruiũ, Critolaus peripatetic⁹ cõstare eã de qnta essentia, Hipparch⁹ ignẽ, Anaximenes aera, Empedocles & Critias sanguinẽ, Parmenides ex terra & igne, Xenophantes ex terra & aqua, Boetos ex aere & igne, Epicur⁹ speciẽ ex igne, & aere, & spiritu mixtã. Obtinuit tñ nõ minus de incorporalitate eius, q̃ de immortalitate sentẽtia. Nũc videam⁹ quę sint hęc duo noĩa, quorũ pariter meminit cũ dicit, q̃ sidera & stellas vocatis. Neq; em̃ hic res vna gemina appellatiõe mõstratᷣ, vt ensis & gladius: Sed sunt stellę qdẽ singulares, vt erraticę qnq;, & cęterę quę nõ admixtę aliis solę ferunᷣ: sidera vero quę in aliqđ signũ stellarũ pluriũ cõpositione formanᷣ, vt aries, taurus, vt Andromeda, Perseus, vel corona, & quęcũq; variarũ genera formarũ in cęlũ recepta credunᷣ. Sic & apud gręcos ἀστὴρ & ἄστρον diuersa significãt. Etem̃ aster stella vna est, & astron signũ stellis coactũ, qđ nos sidus vocamus. Cũ vero stellas globosas & rotũdas dicat, nõ singulariũ tantũ exprimit speciẽ, sed & earũ quę in signa formãda cõueniũt. Oẽs em̃ stellę inter se etsi in magnitudine aliquã nullã tñ habẽt in specie differẽtiã. Per hęc aũt duo noĩa solida sphęra describitᷣ, q̃ nec ex globo si rotũditas desideretᷣ, nec ex rotũditate si glob⁹ desit efficitᷣ, cũ alterũ a forma, alterũ a soliditate corporis deseratᷣ. Spheras aũt hic dicim⁹ ipsarũ stellarũ corpora, quæ oĩa hac specie formata sunt. Dicunᷣ pręterea sphęrę, & aplanes illa quę maxima est, & subiectæ septẽ, per quas duo lumina, & quinq; vagę discurrũt. Circi vero & orbes duarũ sunt rerũ duo noĩa. Et his noĩb⁹ qdẽ alibi aliter est vsus. Nã & orbẽ ꝑ circulo posuit, vt orbẽ lacteũ: & orbẽ ꝑ sphęra, vt nouẽ tibi orbib⁹ vel potius globis. Sed & circi vocanᷣ, q sphærã maximã cingũt: vt eos sequẽs tractat⁹ ostẽdet: quorũ vnus est lacteus, de quo ait, inter flãmas circus elucẽs. Sed hic horum nihil neq; circi, neq; orbis nomine voluit intelligi.

Memoria brutorum.

Pricipio cælũ. in vi. æneí.

Catena aurea Homeri

Sentẽtię phorũ de anima.

Stellę q. Sidera quæ. ἀστὴρ. ἄστρον.

Sphera.

Et hoc eſt quod poeta naturę ipſius conſcius,dixit.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis,at illum
Sub pedibus ſtyx atra videt,maneſq; profundi.

Sed cũ hanc diuerſitatẽ cęleſtibus partibus vel ſemp vel nunq̃ apparẽdi, terrę globoſitas habitantibus faciat:ab eo q in cęlo eſt,omne ſine dubio cælũ videt̃, nõ impediẽte aliqua parte terrę,quę tota pũcti locũ ꝑ cæli magnitudine vix obtinet. Cui ergo auſtralis verticis ſtellas nunq̃ de terris videre cõtigerat, vbi circũſpectu libero ſine offenſa terreni obiicis viſę ſunt,iure quaſi nouę admirationẽ dederũt . Et qa intellexit cauſam ꝑpter quã eas nunq̃ ante vidiſſet,ait.Erãt aũt hę ſtellæ quas nunq̃ ex hoc loco vidimus. Hunc locum demõſtratiue terram dicẽs,in qua erat dum iſta narraret. Sequitur illa diſcuſſio, quod adiecit quid ſit. Et hæ magnitudines omnium, quas eſſe nunq̃ ſuſpicati ſumus. Cur autem magnitudines,quas vidit in ſtellis,nunq̃ homines ſuſpicati ſint,ipſe patefecit addendo: Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile vincebant. Nam quando homo, niſi quem doctrina philoſophiæ ſupra hominem, immo vere hominem fecit, ſuſpicari poteſt ſtellã vnã om̃i terra eſſe maiorẽ, cũ vulgo ſingulæ vix facis vnius flãmã ęquare poſſe videant̃? Ergo tũc earũ vere magnitudo aſſerta credet̃, ſi maiores ſingulas q̃ eſt omnis terra eſſe conſtiterit,qđ hoc modo licet recognoſcas.Punctũ dixerũt eſſe geometrę,qđ ob incõprehenſibilẽ breuitatẽ ſui in partes diuidi nõ poſſit,nec ipſum pars aliqua,ſed tantũmodo ſignum eſſe dicat̃.Phyſici terram ad magnitudinẽ circi, per quẽ Sol voluitur puncti modũ obtinere,docuere.Sol aũt quãto minor ſit circo ꝓprio,deprehenſum eſt manifeſtiſſimis dimẽſionũ ratiõib⁹. Cõſtat mẽſurã ſolis ducẽteſimã ſextãdecimã partẽ habere magnitudinis circi,per quẽ ſol ipſe diſcurrit.Cũ ergo ſol ad circũ pars certa ſit,terra vero ad circũ ſolis punctũ ſit,qđ pars eſſe nõ poſſit:ſine cũctatione iudicii ſolem conſtat terra eſſe maiorẽ,ſi maior eſt pars eo qđ partis nomẽ nimia breuitate nõ capit. Verum ſolis circo ſuperiorũ ſtellarũ circos certũ eſt eſſe maiores, ſi eo qđ cõtinet̃,id qđ cõtinet maius eſt:Cũ hic ſit cęleſtiũ ſphærarũ ordo, vt a ſuperiore vnaquęq; inferior ambiat̃. Vnde & lunę ſphęrã quaſi a cælo vltimã,& vicinã terræ,minimã dixit,cum terra ipſa in punctum quaſi vere iam poſtrema deficiat. Si ergo ſtellarum ſuperiorum circi (vt diximus)circo ſolis ſunt grandiores,ſingulę aũt hui⁹ ſunt magnitudinis,vt ad circũ vnaquęq; ſuũ modum partis obtineat,ſine dubio ſingulę terra ſunt ampliores: quam ad ſolis circũ qui ſuperioribus minor eſt,punctum eſſe prędiximus.De luna ſi vere luce lucet aliena,ſequentia docebunt.

Margin notes: Stellarũ magnitudo. — Punctũ.

ASCEN. Cõtrario motu atq; .i.q̃ cęlũ.Qđ de ſtellis firmamẽto infixis dicit,præter motũ rapt⁹ nõnihil habere mot⁹ ꝓprij:etiã de polis & illis vicinis qdã aſſerũt:licet vix pceptibiliter, nonnihil tamẽ moueri.

Cælũ quãobrẽ ſemp,& in orbẽ moueat̃: Quo ſenſu ſummus voceť deus: & ecqđ ſtellæ quas fixas vocant,ſuo etiam proprioq; motu agantur. Cap.XVII.

HAEc cũ Scipionis obtut⁹ nõ ſine admiratione pcurrẽs ad terras vſq; fluxiſſet,& illic familiari⁹ hęſiſſet, rurſus aui monitu ad ſupiora reuocat⁹ eſt,ipſum a cęli exordio ſphęrarũ ordinẽ in hęc verba monſtrantis. Nouẽ tibi orbibus vel poti⁹ globis cõnexa ſunt oĩa.quorũ vnus eſt cęleſtis extim⁹,q reliquos oẽs cõplectit̃,ſumm⁹ ipſe de⁹ arcẽs & cõtinẽs cęteros: in quo ſunt ĩfixi illi q voluunt̃ ſtellarũ curſus ſempiterni.Huic ſubiecti ſeptẽ,q verſant̃ retro cõtrario motu atq; cælũ.E quib⁹ vnũ globũ poſſidet illa,quã in terris Saturniã nominãt. Deinde eſt hoĩm generi ꝓſperus & ſalutaris ille fulgor,q dicit̃ Iouis.Tũ rutilus horribiliſq; terris, quẽ martiũ dicitis. Deinde ſubter mediã fere regionẽ Sol obtinet dux & princeps & moderator luminũ reliquoꝝ, mẽs mũdi & tẽperatio:tãta magnitudĩe,vt cũcta ſua luce luſtret & cõpleat.Hũc vt comites cõſequũt̃ Veneris alter, alter Mercurii curſus. Infimoq; orbe luna radiis ſolis accẽſa cõuertit̃. Infra aũt eã nihil eſt,niſi mortale & caducũ,ꝓter aĩos munere deoꝝ hoĩm generi datos.Supra lunã ſunt æterna oĩa. Nã ea q̃ eſt media & nona tellus,neq; moueť & infima eſt,& ĩ eã ferunt̃ oĩa nutu ſuo põdera. ¶Toti⁹ mũdi a ſummo in imũ diligẽs ĩ hũc locũ collecta deſcriptio eſt,& integrũ qđdã vniuerſitatis corpus effingit̃,qđ qdã τὸ πᾶν.i.omẽ dixerũt. Vñ & hic dicit cõnexa ſũt oĩa. Virgilius vero magnũ corpus vocauit.Et magno ſe corpore miſcet.Hoc aũt loco Cicero rerũ q̃rẽdarũ iactis ſeminib⁹ mľta nobis excolẽda legauit. De ſeptẽ ſubiectis globis ait:q verſant̃ retro cõtrario motu atq; cælũ.Qđ cum dicit, admonet vt quæ

Margin notes: Globi vl' orbes.ix. — τὸ πᾶν. — AEn.vi.

ramus si versat cęlū: & si illi septē & versant & cōtrario motu mouent: Aut si hunc esse sphęrarū ordinē quē Cicero refert,Platonica cōsentit auctoritas.Et si vere subie ctæ sint,quo pacto stellæ earū oīm zodiacū lustrare dicant, cū zodiacus & vnus & in summo cęlo sit.Quæve ratio in vno zodiaco aliarū cursus breuiores,aliarū faciat lō giores.Hęc enī oīa in exponēdo earū ordine necesse est asserant.Et postremo qua ra= tione ī terrā ferant,sicut ait,oīa nutu suo pondera. Versari cęlū mūdanæ animæ na tura & vis & ratio docet.cuius ęternitas ī motu est:quia nunq̄ mot⁹ relinqt,qđ vita nō deserit: Nec ab eo vita discedit,in quo viget semp agitat⁹. Igit & cęleste corpus, qđ mūdi aīa futurū sibi īmortalitatis particeps fabricata est,ne vnq̄ viuēdo deficiat semp ī motu est,& stare nescit,quia nec ipsa stat anima qua īpellit. Nā cū animę,quę incorporea est,essentia sit in motu:primū autē oīm cæli corpus aīa fabricata sit: sine dubio in corpus hoc primū ex incorporeis motus natura migrauit:Cuius vis ītegra & incorrupta nō deserit,qđ primū cœpit mouere.Ideo vero cæli mot⁹ necessario vo= lubilis est:quia cū semp moueri necesse sit,vltra autē locus null⁹ sit, quo se tendat ac cessio,continuatione ꝑpetuæ in se reditionis agitatur. Ergo in quo potest vel habet currit,& accedere ei⁹ reuolui est:quia sphęrę spatia,& loca cōplectentis oīa vnus est cursus rotari. Sed & sic animā sequi semp videt, quæ in ipsa vniuersitate discurrit. Dicem⁹ ergo ꝙ eā nunq̄ reperiat,si semp hāc sequit:īmo semp eā reperit,qa vbiq̧ to= ta,vbiq̧ ꝑfecta est.Cur ergo si quā quęrit reperit,nō quiescit: qa & illa † requietis est inscia.Staret em̄ si vsq̄ stantē animā reperiret. Cū vero illa ad cuius appetentiā tra= hitur,sēp ī vniuersa se fundat: semp & corp⁹ se ī ipsam,& ꝑ ipsam retorquet.Hæc de cęlesti volubilitatis arcano pauca de multis Plotino auctore repta sufficiāt. Qꝫ autē hūc istū extimū globū,q ita voluit,sūmū deū vocauit,nō ita accipiēdū est, vt ipse pri ma causa & de⁹ ille oīpotētissim⁹ existimet. cū glob⁹ ipe qđ cęlū est,aīę sit fabrica,aīa ex mēte ꝓcesserit,mens ex deo,q vere summ⁹ est,ꝓcreata sit.Sed summū qdē dixit ad cęterorū ordinē q subiecti sūt:vnde mox subiecit,arcens,& cōtinēs cęteros.Deū vero ꝙ nō modo īmortale animal ac diuinū sit,plenū īclytæ ex illa purissima mēte rōnis, sed ꝙ virtutes oēs,q̄ illā primę oīpotētiā sūmitatis sequūtur,aut ipse faciat,aut ipse cōtineat.ipsum deniq̧ Iouē veteres vocauerūt: & apud theologos Iuppiter est mūdi aīa.Hinc illud est, Ab Ioue principiū musæ,Iouis oīa plena. Qđ de Arato,poetæ alii mutuati sunt.q de syderib⁹ locuturus a cælo ī quo sunt sidera exordiū sumendū esse decernēs,ab Ioue īcipiēdum esse memorauit:Hinc Iuno & soror ei⁹,& cōiunx vocat. Est aūt Iuno aer:& dicit soror,qa iisdē seminib⁹,qb⁹ cęlū,etiā aer est ꝓcreat⁹:cōiunx qa aer subiectus est cęlo.His illud adiiciēdū est ꝙ pręter duo lumina & stellas qnq̧,q̄ appellant vagę:reliquas oēs alii īfixas cęlo,nec nisi cū cęlo moueri:alii,quorū assertio vero ꝑpior est,has quoq̧ dixerūt suo motu,ꝓter ꝙ cū cęli cōuersiōe ferunt,accedere: Sed ꝓpter īmēsitatē extimi globi excedētia credibilē nūerū sc̄la ī vna eas cursus sui ābitiōe cōsumere,& ideo nullū earū motū ab hoīe sentiri,cū nō sufficiat hūanæ vitæ spatiū ad breue saltē pūctū tā tardę accessiōis deprehēdēdū. Hinc Tulli⁹ nulli⁹ sectæ inscius veterib⁹ approbatę,simul attigit vtrāq̧ sentētiā dicēdo: In quo sūt īfixi illi q voluūtur stellarū cursus sempiterni. Nā & īfixos dixit,& cursus habere nō tacuit.

[margin: Cælum cur moueatur. — Cur in orbem agatur. — † qetis. — Sphæra extima qui de⁹ vocet. — Iupiter In Buc. — Iunoq̄re Iouis & soror & cōiunx. — Stellæ fixæ.]

ASCEN. Cum luminibus duobus,Sole & Luna.has stellas.s.erraticę seu planetę,nō cū cælo,sed contra cælum moueri intellige motu peculiari:nā motu raptus cum cælo mouentur,ab oriēte in occidentem,idq̧ singulis die bus.Solet aūt dari similitudo de limace rotæ adhęrente & cōtra motū rotæ sese mouente licet cū rota vertatur: vt si rota vt cælum vertatur in occidentem:ipsa sese moueat in orientem.

Stellas errantes contrario q̄ cælum motu versari.

CAP.XVIII.

NVnc vtrum illi septem globi,qui subiecti sunt,cōtrario (vt ait) q̄ cæ= lum vertitur,motu ferantur,argumentis ad verum ducentibus,requi= ramus.Solem ac Lunam & stellas quinq̧, quibus ab errore nomen est, pręter ꝙ secum trahit ab ortu in occasum cęli diurna cōuersio:ipsa suo motu in orientē ab occidente ꝓcedere,non solis literarū ꝓfanis,sed mul tis quoq̧ doctrina initiatis abhorrere a fide, ac mōstro sīle iudicatū est. sed apud ꝑssius intuētes ita eē verū cōstabit vt nō solū mēte cōcipi,sed oculis quoq̧ ipis possit ꝓbari.Tn̄ vt nobis de hoc sit cū ꝑtinaciter negāte tractat⁹:age q̄sqs tibi hoc liq̄re

dissimulas: simul oĩa quæ vel contentio sibi fingit detractãs fidẽ, vel quę ipsa veritas suggerit, in diuisionis mẽbra mittamus. Has erraticas cũ luminibus duob⁹, aut infixas cælo vt alia sidera, nullũ sui motum nostris oculis indicare. sed ferri mundanę cõfusionis impetu: aut moueri sua quoq; accessione dicemus. Rursus si mouẽtur, aut cęli viam sequũtur ab ortu in occasum, & cõmuni, & suo motu meantes: aut contrario recessu in orientẽ ab occidentis parte versanť. Præter hoc (vt opinor) nihil potest vel esse, vel fingi. Nũc videamus qd ex his poterit verum ꝑbari. Si infixę essent, nunq̃ ab eadẽ statione discederent: sed in eisdẽ locis semper vt alię viderenť. Ecce eñ de infixis vergilię, nec a sui vnq̃ se copulatione dispergũt: nec hyadas quę vicinę sunt, deserũt, aut Orionis ꝓximã regionẽ relinquũt: Septẽtrionũ quoq; cõpago nõ soluiť: Anguis qui inter eos labiť, semel circũfusum nõ mutat amplexũ. Hę vero modo in hac, modo in illa cæli regione visunť. Et sępe cũ in vnũ locũ duę pluresve conuenerint: & a loco tamẽ in quo visę sunt simul, & a se postea separanť. Ex hoc eas nõ esse cęlo infixas, oculis quoq; approbantibus cõstat. Igitur mouentur: nec negare hoc quisq̃ poterit qđ visus affirmat. Quęrendũ est ergo vtrũ ab ortu in occasum, an in contrarium motu proprio reuoluanť. Sed & hoc quęrentibus nobis non solũ manifestissima ratio, sed visus quoq; ipse monstrabit. Consideremus enim

Ordo signorum Zodiaci.

signorum ordinẽ, quibus Zodiacũ diuisum vel distinctũ videmus: & ab vno signo quolibet ordinis eius sumamus exordiũ. Cũ aries exoritur, post ipsum taurus emergit: hũc gemini insequunť: hos cancer: & p ordinem reliqua. Si istę ergo in occidentẽ ab oriente ꝓcederẽt: nõ ab ariete in taurũ, q retro locatus est, nec a tauro in geminos signũ posterius voluerentur: sed a geminis in taurũ, & a tauro in arietẽ, recta, & mũdanę volubilitatis cõsona accessione ꝓdirẽt. Cũ ergo a primo in signũ secundũ, a secũdo ad tertiũ, & inde ad reliqua, quę posteriora sunt, reuoluanť, signa aũt infixa cęlo feranť: sine dubio cõstat has stellas nõ cũ cęlo, sed cõtra cęlũ moueri. Hoc vt plene liqueat, astruamus de lunę cursu:

Lunæ cursus.

quę & claritate sui & velocitate notabilior est. Luna postq̃ a Sole discedens nouata est, secũdo fere die circa occasum videtur, & quasi vicina soli quẽ nup reliqt: postq̃ ille demersus est, ipsa cęli marginẽ tenet antecedenti supoccidens. Tertio die tardius occidit q̃ secũdo: & ita quotidie lõgius ab occasu recedit, vt septimo die circa solis occasum in medio cęlo ipsa videať. Post alios vero septẽ, cũ ille mergit, hęc oritur: adeo media parte mẽsis dimidiũ cęlũ. i. vnũ hemisphęriũ, ab occasu in orientẽ recedẽdo metitur. Rursus post septẽ alios circa solis occasum latentis hemisphęrii verticẽ tenet. Et huius rei indicium est, ꝙ medio noctis exoriť. Postremo totidẽ diebus exemptis Solẽ denuo comprehendit, & vicinus videť ortus amborũ, q̃diu soli succedens rursus moueť, & rursus recedẽs paulatim semp in orientẽ regrediendo relinquat occasum. Sol quoq; ipse nõ aliter q̃ ab occa

Solis cursus.

su in orientẽ moueť: & licet tardius q̃ luna recessum suũ cõficiat: quippe qui tãto tẽpore signũ vnũ emetiatur, quanto totũ Zodiacũ Luna discurrit: manifesta tamen & subiecta oculis motus sui pręstat indicia. Hunc eñ in ariete esse ponamus: qđ quia ęquinoctiale signum est, pares horas somni, & diei facit. In hoc signo cũ occidit, librã id est scorpii chelas mox oriri videmus: & apparet taurus vicinus occasui, Nam vergilias & hyadas partes tauri clariores nõ multo post Sole mergente videmus. Sequenti mense Sol in signũ posterius. i. in taurum recedit: & ita fit, vt neq; vergilię, neq; alia pars tauri illo mense videatur. Signũ enim quod cũ Sole oritur, & cũ sole occidit, semp occulitur, adeo vt vicina astra solis propinquitate celentur. Nam & canis tunc, quia vicinus tauro est, non vi

Virg. lo.

detur, tectus lucis propinquitate. Et hoc est quod Virgilius ait.

Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, & aduerso cedęns canis occidit astro.

Non enim vult intelligi tauro oriente cũ sole, mox in occasum ferri canẽ, qui proximus tauro est: sed occidere eũ dixit tauro gestante solem, quia tunc incipit non videri sole vicino. Tunc tamen occidente sole libra adeo superior inuenitur, vt totus scorpius ortus appareat. Gemini vero vicini tunc videntur occasui. Rursus post tauri mẽsem, gemini non videntur: quod in eos solem migrasse significat. Post geminos recedit in cancrum. Et tũc cũ occidit, mox libra in medio cælo videtur. Adeo constat Solẽ tribus signis ꝑactis. i. ariete & tauro & geminis, ad medietatem hemisphęrii recessisse. Deniq; post tres mẽses sequẽtes, tribus signis quę sequunť emensis, cancrũ dico, leonẽ, & virginem, inue

nitur in libra,quę rursus æquat noctẽ diei:& dũ in ipso signo occidit,mox oritur aries: in quo sol ante sex menses occidere solebat.Ideo autem occasum magis eius q̃ ortũ eligimus proponendũ,quia signa posteriora post occasum vidẽtur. Et dũ ad hęc quę sole mergẽte videri solent, solem redire mõstramus, sine dubio eũ cõtrario motu recedere, q̃ cælũ mouetur,ostẽdimus.Hęc autẽ quę de sole & luna diximus etiã quinq; stellarum recessum assignare sufficient:pari enim ratione in posteriora signa migrando semp mũdanę volubilitati contraria recessione versantur.

ASCEN.De planetarum ordine,veriorẽ puto quẽ Cicero tradit,& numerus dierũ ab eis denominatoꝝ,vt supra dixi, indicat : Nam si sol secundus ponatur,vt eius magnitudo suadere videtur: luna videretur multo sępius eclipsim passura:deinde non æqua esset cursus proprij dimensio si sol secũdus duodecies, immo tredecies tardius cursum perficiat q̃ luna,quę minimũ ab eo distaret:& q̃ Saturnus,a quo tã magnũ distet , non nisi tricies citius pagat . Sed hęc quibus ea curę sunt,argutius disquirãt.Maro Ciceroni alludens dicit:In medio residens cõplectitur oĩa phœbus:sicq; vulgo ponitur in medio planetarũ, vt cor in medio corporis, & rex in medio regni.De potentijs aũt in nos planetarum quales,quantę, & quare sint,nouit omniũ conditor deus: quãtũ certe ad animi libertatẽ credo astra vim nullã nobis inferre:& quãtũ ad rerũ euenta recipio qđ dici solet: Vir sapiens dominabitur astris.

Quẽ Cicero,& quẽ Plato Soli inter errantes stellas assignauerit ordinẽ.Cur Luna lumen suũ mutuetur a Sole,sicq; luceat,vt tñ nõ calefaciat. Dehinc cur sol nõ absolute, sed fere medius inter planetas esse dicatur. Vnde sideribus noĩa:& cur stellarũ errantiũ,alię aduersę nobis sint,alię prosperę. Cap.XIX.

His assertis,de sphærarum ordine pauca dicenda sunt.In quo dissentire a Platone Cicero videri potest:cũ hic solis sphæram quartã de septẽ.i. in medio locatã dicat:Plato a luna sursum secundã,hoc est inter septẽ a summo locum sextum tenere cõmemoret . Ciceroni Archimenides & Chaldęorum ratio consentit. Plato Aegyptios omniũ philosophiæ disciplinarum parentes secutus est:qui ita solem inter Lunam & Mercurium locatum volunt:vt ratione tamen deprehenderint & edixerint, cur a nõnullis Sol supra Mercurium,supraq; Venerem esse credatur. Nam nec illi qui ita existimãt, a specie veri procul aberrant.Opinionem vero istius permutationis huiusmodi ratio persuasit. A Saturni sphæra,quæ est prima de septem,vsq; ad sphæram Iouis a summo secũdam:interiecti spatii tanta distantia est,vt Zodiaci ambitum superior triginta annis, duodecim vero annis subiecta conficiat.Rursus tantũ a Ioue sphęra Martis recedit: vt eũdem cursum biennio peragat. Venus autẽ est tanto regione Martis inferior, vt ei annus satis sit ad Zodiacum peragrandum . Iam vero ita Veneri proxima est stella Mercurii, & Mercurio Sol propinquus , vt hi tres cælum suũ pari temporis spatio.i.anno plus minusve circũeant.Ideo & Cicero hos duos cursus comites Solis vocauit:quia in spatio pari longe a se nunq̃ recedunt. Luna autem tãtũ ab his deorsum recessit: vt qđ illi anno,vigintiocto diebus ipsa conficiat. Ideo neq; de trium superiorum ordine, quẽ manifeste,clareq; distinguit immensa distantia: neq; de Lunę regione, quæ ab omnibus multum recessit:inter veteres aliqua fuit dissensio.Horum vero trium sibi proximoꝝ, Veneris,Mercurii,& Solis ordinem vicinia confundit:Sed apud alios.Nã Aegyptioꝝ solertiam ratio non fugit,quæ talis est.Circulus per quẽ Sol discurrit, a Mercurii circulo vt inferior ambitur:Illum quoq; superior circulus Veneris includit. Atq; ita fit, vt hę duę stellæ cũ per superiores circulorũ suorũ vertices currũt,intelligantur supra Solem locatę:Cum vero per inferiora cõmeant circulorũ , Sol eis superior existimetur. Illis ergo qui sphęras earũ sub Sole dixerũt:hoc visum ex illo stellarũ cursu, q nonnũq̃ (vt diximus)videtur inferior:qui & vere notabilior est,quia tum liberius apparet.Nã cum superiora tenent,magis radiis occuluntur. Et ideo persuasio ista conualuit: & ab omnibus pene hic ordo in vsum receptus est.Perspicacior tamen obseruatio meliorem ordinem deprehendit:quem præter indaginẽ visus hęc quoq; ratio cõmendat, ꝙ Lunã quæ luce propria caret,& de Sole mutuatur, necesse est fonti luminis sui esse subiectã. Hæc enim ratio facit Lunam nõ habere lumen proprium,cæteras omnes stellas lucere suo,ꝙ illę supra Solem locatę in ipso purissimo ęthere sunt:in quo omne quicquid est, lux naturalis & sua est:quæ tota cũ igne suo ita sphęrę Solis incũbit,vt cęli zonę, quæ procul a Sole sunt,perpetuo frigore oppressę sint,sicut infra ostendetur : Luna vero qa sola ipsa sub Sole est,& caducorum iam regioni luce sua carenti proxima,lucẽ nisi de-

Solis & aliorũ planetarũ ordo.

Luna quare non habet lucem ex se.

super posito Sole cui resplendet,habere nō potuit.Deniq; quia totius mundi vna pars terra est,ætheris autē vna pars Luna est:Lunam quoq; terrā,sed æthereā vocauerūt. Immobilis tamē vt terra esse nō potuit:quia in sphęra quę voluitur,nihil manet immobile præter centrū.Mūdanę autē sphęræ terra cētrū est:ideo sola immobilis perseuerat. Rursus terra accepto Solis lumine clarescit tātūmodo,non relucet:Luna speculi instar lumen quo illustratur emittit:quia illa aeris & aquæ,quæ per se cōcreta & densa sunt, fęx habetur:& ideo extrema vastitate densata est,nec vltra superficiem quauis luce penetratur.Hęc licet & ipsa finis sit,sed liquidissimę lucis & ignis ætherei:ideo q̄uis densius corpus sit,q̄ cætera cælestia: vt multo tamen terreno purius fit acceptę luci penetrabile,adeo vt eam de se rursus emittat,nullum tamen ad nos perferentem sensum caloris:quia lucis radius,quum ad nos de origine sua.i.de Sole peruenit,naturam secum ignis de quo nascitur,deuehit:Cum vero in Lunæ corpus infunditur, & inde resplendet:solam refundit claritudinē,nō calorem.Nam & speculum quū splendorem de se vi oppositi eminus ignis emittit:solam ignis similitudinem carentē sensu caloris ostēdit.

¶Quem Soli ordinem Plato dederit,vel eius authores: quosve Cicero secutus quartū locū globo eius assignauerit,vel quæ ratio persuasionē huius diuersitatis induxerit,& cur dixerit Tullius:infimoq; orbi Luna radiis Solis accensa conuertitur,satis dictū est. Sed his hoc adiiciendū est:cur Cicero quū quartū de septem Solem velit, quartus aūt inter septē nō fere medi⁹,sed omnimodo medius sit,& habeatur:non abrupte medium Solem,sed fere mediū dixerit,his verbis.Deinde subter mediā fere regionē Sol obtinet. Sed nō vacat adiectio,qua hęc pronūciatio tēperatur:nā Sol quartū locū obtinens mediā regionē tenebit numero,spatio nō tenebit.Si inter ternos eñ summos & imos locatur,sine dubio medius est numero:sed totius spatii qđ septē sphęrę occupāt,dimēsione perspecta,regio Solis nō inueniť in medio spatio locata : quia magis a summo ipse,q̄ ab ipso recessit ima postremitas:qđ sine vlla disceptationis,ambage cōpendiosa ꝓbabit assertio.Saturni stella,q̄ summa est,Zodiacū triginta annis pagrat: Sol medius āno vno: Luna vltima vno mēse nō integro.Tātū ergo īterest īter Solem & Saturnū,quātū īter vnū & triginta:Tātū inter Lunā,Solēq;,quantū inter duodecim & vnū. Ex his apparet totius a summo in imū spatii,certā ex media parte diuisionē Solis regionē nō fieri.Sed quia hic de numero loquebať,in quo vere q quartus,& medius est: ideo ꝓnūciauit qdē mediū:sed ꝓpter latētē spatioꝝ dimēsionē,verbū quo hāc definitionē tēperaret,adiecit.

Notandū,ꝙ esse stellā Saturni,& alterā Iouis,Martis aliā,nō naturę cōstitutio,sed humana persuasio est,quę stellis numeros & nomina fecit.Nō eñ ait,illā quę Saturnia est, sed quā in terris Saturniā nomināť:& ille fulgor q dicitur Iouis,& quē Martiū dicitis. adeo expressit in singulis noīa hęc nō esse inuēta naturę:sed hominū cōmēta significationi distinctionis accōmodata. Qꝫ vero fulgorē Iouis humano generi prosperū & salutarē,cōtra Martis rutilū & terribilē terris vocauit:alterū tractū est ex stellarū colore (nā fulget Iouis,rutilat Martis) alterū ex tractatu eorū , qui de his stellis ad hominū vitā manare volūt aduersa vel ꝓspera.Nam plerūq; de Martis stella terribilia,de Iouis salutaria euenire definiūt.Causam siqs forte altius quęrat, vnde diuinis maliuolentia, vt stella malefica esse dicať,sicut de Martis,& Saturni stellis existimať:aut cur notabilior benignitas Iouis & Veneris inter genethliacos habeať,cū sit diuinorū vna natura:In mediū ꝓferā rationē apud vnū oīno (qđ sciam) lectā. Nā Ptolemęus in libris tribus,quos de harmonia cōposuit,patefecit causam,quā breuiter explicabo.Certi inquit sunt numeri,ꝑ quos inter oīa q̄ sibi cōueniūt,iūgūtur,& aptanť,fit iugabilis cōpetētia: nec quicq̄ potest alteri,nisi ꝑ hos numeros cōuenire. Sunt autem epitritus,hemiolius, epogdous,duplaris,triplaris,quadruplaris:quę hoc loco interim quasi noīa numerorū accipias volo:in sequētibus vero cū de harmonia cęli loquemur, qd sint hi numeri,qd ve possint,opportunius aperiemus.Modo hoc nosse sufficiat: ꝙ sine his numeris nulla colligatio,nulla potest esse cōcordia.Vitā vero nostrā p̄cipue Sol & Luna moderātur. Nā quū sint caducorū corporū hęc duo ꝓpria,sentire vel crescere:æstheticon.i.sentiēdi natura de Sole,phyticon autē.i.crescēdi natura de lunari ad nos globositate perueniūt.Sic vtriusq; luminis bñficio hęc nobis cōstat vita,qua fruimur. Conuersatio tñ nostra & ꝓuētus actuū tā ad ipsa duo lumina,q̄ ad qnq; vagas stellas referť.Sed harum

Sol in sphęris cur fere medius.

Stellarū noīa vñ sint.

Stellarū ꝓprietates vñ ꝓueniāt.

ſtellarum alias interuentus numerorum,quorum ſupra fecimus mentionem,cum luminibus bene iungit ac ſociat:alias nullus applicat numeri nexus ad lumina. Ergo Venerea & Iouialis ſtella per hos numeros lumini vtriq; ſociatur.Sed Iouialis Soli ꝑ omnes, Lunæ vero per plures:& Venerea Lunæ per omnes,Soli per plures numeros aggregat. Hinc licet vtraq; benefica credatur,Iouis tamen ſtella cum ſole accommodatior eſt, & Venerea cum Luna:atq; ideo vitæ noſtræ magis commodant,quaſi luminibus vitæ noſtræ auctoribus numerorum ratione concordes.Saturni autem,Martiſq; ſtellæ ita non habent cũ luminibus competentiã:vt tamen aliqua vel extrema numerorum linea Saturnus ad Solem,Mars aſpiciat ad Lunam.Ideo minus cõmodi vitę humanę exiſtimantur,quaſi cum vitę auctoribus arcta numerorũ ratione nõ iuncti.Cur tamen & ipſi nõ nũq̃ opes vel claritatẽ hominibus præſtare credantur,ad alterum debet pertinere tractatum:quia hic ſufficit aperuiſſe rationẽ,cur alia terribilis, alia ſalutaris exiſtimetur. Et Plotinus quidẽ in libro q̃ inſcribitur,Si faciũt aſtra,pronũciat nihil vi vel poteſtate eorũ hominibus euenire:ſed ea quę decreti neceſſitas in ſingulos ſancit,ita per horum ſeptẽ tranſitũ ſtatione,receſſuve mõſtrari,vt aues ſeu pręteruolando, ſeu ſtãdo futura pennis,vel voce ſignificant neſciẽtes. Sic quoq; tamen iure vocabitur hic ſalutaris,ille terribilis:cũ per hunc proſpera,per illum ſignificemus incõmoda.

[Iouis ſtella.]

[Aſtra an vim inferant.]

ASCEN.Sol vocetur,quaſi ſolus talis:nõ quaſi ſolus lucens,vt vulgo dicitur,quia & aliis ꝑterq̃ Lunę ſuũ lumen eſt:verũ hoc etymon apud latinos habet,q̃a gręce ἥλιος dicitur.Cor cęli,etiã ꝙ in medio planetarũ,vt cor in medio animalis. Tẽperatio mũdi dictus,ſcʒ Sol.Nã ordo eſt,cur Sol dictus ſit tẽperatio mundi.Multo multoq; ſępius,ſcʒ q̃ ſepties & vities.q̃ lectio quadrantior eſt q̃ multo multoq; ſecus , licet in idem fere tẽdat. Si vero Sol nõ eſſet (vt Macrobius cõcludit) niſi octies maior terra,& eſſet ſecũdus in ordine planetarũ,vt ſupra cõſtituit,eſſet multo frequẽtior Lunę defectus,q̃ nũc ſit:qđ (vt opinor) Poſſidoniũ mouit.

De diuerſis nominibus Solis,deq; eiuſdem magnitudine.

Cap.XX.

IN his autem tot nominibus quæ de ſole dicuntur,non fruſtra,nec ad laudis pompam laſciuit oratio: ſed res verę vocabulis exprimuntur. Dux & princeps ait,& moderator luminũ reliquorum, mens mundi, & temperatio.Plato in Timęo cum de octo ſphęris loqueretur,ſic ait. Vt autem per ipſos octo circuitus celeritatis & tarditatis, certa menſura & ſit & noſcatur: deus in ambitu ſupra terram ſecũdum lumen accendit,quod nũc Solem vocamus. Vides vt hæc definitio vult eſſe omniũ ſphęrarũ lumen in Sole.Sed Cicero ſciens etiam cæteras ſtellas habere lumen ſuum,ſolãq; lunã (vt ſæpe iam diximus) proprio carere: obſcuritatem definitionis huius liquidius abſoluens,& oſtendens in Sole maximum lumen eſſe: non ſolum ait, Dux & princeps & moderator luminũ reliquorum (adeo & cæteras ſtellas ſcit eſſe lumina)ſed hunc ducem & principem,quem Heraclitus fontem cæleſtis lucis appellat . Dux ergo eſt: quia omnes luminis maieſtate præcedit. Princeps:quia ita eminet,vt ꝓpterea ꝙ talis ſolus appareat,Sol vocetur.Moderator reliquorum dicitur: quia ipſe curſus eorum,recurſuſq; certa definitione ſpatii moderatur. nam ſpatii certa definitio eſt,ad quã cũ vnaquæq; erratica ſtella recedens a Sole peruenerit, tanq̃ vltra prohibeatur accedere, agi retro videtur:& rurſus cum certam partem recedendo cõtigerit,ad directi curſus cõſueta reuocatur:ita Solis vis,& poteſtas motus reliquorum luminũ conſtituta dimenſione moderatur.Mens mũdi ita appellatur,vt Phyſici eũ cor cęli vocauerũt.Inde nimirũ,ꝙ omnia quę ſtatuta ratione per cęlũ fieri videmus,diem & noctem,& migrantes inter vtrũq; prolixitatis,breuitatiſq; vices,& certis tẽporibus æquã vtriuſq; menſurã, dein veris clementẽ temperiẽ,torridũ cancri ac leonis æſtũ, mollitiẽ autumnalis aurę, vim frigoris,inter vtrãq; tẽperiẽ,omnia hęc Solis curſus & ratio diſpenſat . Iure ergo cor cęli dicitur,per quẽ fiũt omnia quę diuina ratione fieri videmus. Eſt & hæc cauſa, propter quã iure cor cęli vocet̃,ꝙ natura ignis ſemp ĩ motu ꝑpetuo,agitatuq; eſt: Solẽ aũt ignis ætherei fontẽ dictũ eſſe retulimus:Hoc eſt ergo Sol in æthere qđ in animali cor:cuius iſta natura eſt,ne vnq̃ ceſſet a motu: aut ſi breuis ſit eius quocunq; caſu ab agitatione ceſſatio,mox animal interimat.Hęc de eo ꝙ mũdi mentẽ vocauit.Cur vero & temperatio mundi dictus ſit,ratio in aperto eſt.Ita enim non ſolũ terram,ſed ipſum quoq; cęlum, quod vere mũdus vocatur, temperari ſole certiſſimũ eſt, vt extremitates

[Solis nomina.]

[Sol vnde dicatur.]

[Sol,cor cęli dicitur.]

eius quæ longissimę a via solis recesserūt, omni careāt beneficio caloris,& vna frigoris perpetuitate torpescant:qđ in sequētib⁹ apti⁹ explicabit. ¶Restat vt & de magnitudine ei⁹ quā verissima pdicatione extulit:pauca & nō ptereunda dicam⁹.Physici hoc maxime cōsequi in oī circa magnitudinē solis inqsitione voluerūt, quāto maior esse possit q̄ terra.Et Eratosthenes in libris dimensionū sic ait.Mēsura terrę septies & vicies multiplicata mēsurā solis efficiet.Possidoni⁹ multo multoq̧ sępius.& vterq̧ lunaris defect⁹ argumētū iuicē p se aduocat.Ita cū solē volūt terra maiorē pbare,testimonio lunæ deficiētis vtunt:Cū defectū lunę conant asserere, pbationē de solis magnitudine mutuant.Et sic euenit,vt dū vtrūq̧ de altero astruitur,neutrū pbabiliter astruat,semp ī medio vicissim nutante mutuo testimonio.qđ em̄ p rē adhuc pbandā probet!Sed ęgyptii nihil ad cōiecturā loquētes,sequestrato ac libero argumēto,nec ī patrociniū sibi lunæ defectū vocātes,quāta mensura sol terra maior sit pbare voluerūt,vt tū demū p magnitudinē ei⁹ ostēderēt,cur luna deficiat.Hoc autē nequaq̄ dubitat nō posse aliter dephēdi,nisi mēsura & terræ & solis iuēta,vt fieret ex collatione discretio.Et terrena qdē dimēsio ocľis rationē iuuātib⁹ de facili cōstabat: Solis vero mēsurā aliter nisi p mēsurā cęli,p qđ discurrit,iuenire nō posse viderūt.Ergo primū metiendū sibi cęlū illud,id est iter solis cōstituerūt: vt p id possent modū solis agnoscere.Sed q̄so,si qs vnq̄ tam ociosus tāq̧ erit ab oī serio feriat⁹, vt hæc quoq̧ ī man⁹ sumat,ne talē veterū pmissionē q̄si īsaniæ pximā,aut horrescat,aut rideat. Etem̄ ad rē q̄ natura incōprehēsibilis videbat,viā sibi fecit īgeniū,& p terrā q cæli mod⁹ sit reperit.Vt aūt liquere possit ratio cōmēti,prius regulariter pauca dicēda sunt, vt sit rerū sequentiū aditus instructior. In omni orbe vel sphæra medietas cētrum vocatur. Nihil aliud est centrū nisi pūctum, quo sphærę aut orbis medium certissima obseruatione distinguitur.Item ducta linea de quocunq̧ loco circuli qui designat ambitum,in quacūq̧ eiusdem circuli summitate orbis,partem aliquam diuidat necesse est. Sed non omnimodo medietas est orbis quam separat ista diuisio. Illa enim tantū linea in partes æquales orbem mediū diuidit,quæ a summo in summū ita deducitur, vt necesse sit eā transire per centrū.Et hæc linea quæ orbē sic æqualiter diuidit,diametros nūcupatur. Item diametros omnis cuiuscūq̧ orbis,triplicata cū adiectione septimæ partis suę mēsuram facit circuli,quo orbis includitur.Id est:si vncias septem teneat diametri longitudo,& velis ex ea nosse quot vncias orbis ipsius circulus teneat: triplicabis septem,& faciūt viginti vnū:His adiicies septimā partem hoc est vnū:& pronunciabis viginti & duabus vnciis huius circuli esse mēsuram,cuius diametros septem vnciis extenditur. Hæc omnia geometricis euidentissimisq̧ rationibus probare possemus: nisi & neminē de ipsis dubitare arbitraremur,& caueremus iusto prolixius volumen extendere.Sciēdum & hoc,ꝙ vmbra terræ,quā sol post occasum in inferiore hemisphęrio currens sursum cogit emitti,ex qua super terrā fit obscuritas,quæ nox vocatur: sexagies in altum multiplicatur ab ea mensura,quā terræ diametros habet.Et hac longitudine ad ipsum circulum per quē sol currit erecta,exclusione luminis tenebras in terram refundit.Prodendum est igitur,quanta diametros terræ sit:vt constet quid possit sexagies multiplicata colligere.Vnde his pręlibatis ad tractatū mensurarū quas promisit oratio reuertatur.Euidentissimis & indubitabilibus dimensionibus constat,vniuersę terrę ambitū, quæ vbicūq̧ vel incolitur,vel inhabitabilis iacet, habere stadiorū milia ducēta qnquaginta duo.Cū ergo tātū ambitus teneat,sine dubio octoginta milia stadioꝝ,vel nō multo amplius,diametros habet,secūdū triplicationē cū septimę partis adiectione, quā superius de diametro & circulo regulariter diximus.Et quia ad efficiēdā terrenę vmbræ lōgitudinē nō ambitus terrę,sed diametri mēsura multiplicāda est:ipsa est em̄ quā sursum cōstat excrescere:sexagies multiplicāda tibi erūt octoginta milia quę terrę diametros habet. quę faciūt quadragies octies centena milia stadiorū esse a terra vsq̧ ad solis cursum,quo vmbrā terrę diximus puenire. Terra aūt in medio cęlestis circuli,per quē sol currit,vt cētrū locata est.Ergo mēsura terrenæ vmbræ medietatē diametri cælestis efficiet:& si ab altera quoq̧ parte terræ par vsq̧ ad eūdē circulū mēsura tēdatur, integra circuli per quem sol currit diametros inuenitur.Duplicatis igitur illis quadragies octies cētenis milib⁹,erit integra diametros cęlestis circuli,nonagies sexies cētenis mi-

Marginalia: Solis magnitudo. Centrū. Diametros. Nox. Ambit⁹ terræ. Diametros cælest.cir.

libꝰ stadiorũ. Et inuẽta diametros facile mẽsurã nobis ipsiꝰ quoq; ãbitꝰ pdit. Hãc em̃ summã, q̃ diametrũ facit, debes ter multiplicare adiecta parte septima, vt sæpe iã dictũ est: & ita iuenies totiꝰ circuli p quẽ sol currit ãbitũ stadiorũ habere trecẽties centena milia, & insup centũ septuaginta milia. His dictis, qbꝰ mẽsura quã terrę vel ãbitus vel diametros habet, sed & circuli modus p quẽ sol currit, vel diametri eiꝰ ostendit: nũc quã solis esse mẽsurã, vel quẽadmodũ illi prudẽtissimi dephẽderint, idicemꝰ. Nã sicut extrema vmbra potuit circuli p quẽ sol meat deprehendi magnitudo, ita p ipsum circulũ mẽsura solis iuẽta est i hũc modũ, pcedẽte ingsitionis igenio. Aequinoctiali die ãte solis ortũ æquabiliter locatũ est saxeũ vas i hemisphærii speciẽ: caua ãbitiõe curuatũ: infra p lineas designato duodecĩ diei horarũ numero: quas styli pminẽtis vmbra cũ trãsitu solis ptereũdo distinguit. Hoc est aũt (vt scimꝰ) hmõi vasis officiũ: vt tãto tpe a priore eiꝰ extremitate ad alterã vsq;, styli vmbra percurrat: quãto sol medietatẽ cęli ab ortu i occasum, vniꝰ scilicet hemisphęrii cõuersiõe metit. Nã totiꝰ cæli itegra cõuersio diẽ noctẽq; cõcludit. Et ideo cõstat, quãtũ sol i circulo suo, tm̃ i hoc vase vmbrã meare. Huic igit æqbiliter collocato, circa tẽpꝰ solis ortui ppinquãtis inhęsit diligens obseruãtis obtutus. & cũ ad primũ solis radiũ, quẽ de se emisit prima sũmitas orbis, emergens vmbra de styli decedens sũmitate primã curui labri eminẽtiã cõtigit: locꝰ ipse q vmbrę primitias excepit, notę ipressiõe signatꝰ est: obseruatũq; q̃diu sup terrã ita solis orbis iteger apparet, vt vna eiꝰ summitas adhuc horizõti videret isidere: & mox locꝰ ad quẽ vmbra tũc i vase migrauerat, adnotatꝰ ẽ. Habitaq; dimẽsiõe iter ambas vmbrarũ notas, q̃ integrũ solis orbẽ, id est diametrum natę de duabꝰ eiꝰ sũmitatibꝰ metiunt: pars nona repta est eiꝰ spatii, qđ a sũmo vasis labro vsq; ad horæ primæ lineã cõtinet. Et ex hoc cõsistit, q; in cursu solis vnã tẽpore æquinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eiꝰ accessus. Et quia conuersio cælestis hemisphęrii peractis horis duodecim diem condit: nouies autẽ duodeni efficiunt centum octo: sine dubio solis diametros centesima & octaua pars hemisphærii æquinoctialis est. Ergo totius æquinoctialis circuli ducẽtesima sextadecima pars est. Ipsum autẽ circulũ habere stadiorũ trecẽties centena milia, & insuper centum & septuaginta milia, antelatis probatũ est. Ergo si eiꝰ summę ducẽtesimã sextãdecimã cõsideraueris partẽ, mẽsurã diametri solis iuenies. Est autẽ pars ista fere in centũ quadraginta milibꝰ. Diametros igit solis centũ quadraginta miliũ fere stadiorũ esse dicenda est. Vnde pene duplex q̃ terræ diametros iuenit. Cõstat aũt geometricæ rationis examine, quũ de duobꝰ orbibꝰ altera diametros duplo alterã vincit: illũ orbẽ cuiꝰ diametros dupla est, orbe altero octies esse maiorẽ. Ergo ex his dicẽdũ est, solẽ octies terra esse maiorẽ. Hæc de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

Ambitꝰ circuli per quẽ sol meat

Quomodo dephẽsa sit solis magnitudo.

Sol octies maior terra.

ASCEN. Constat em̃ nullã inter eas celerius &c. hoc de proprio cursu: de raptus sic intellige, vt vno eodẽq; tẽpore .xxiiij. horarũ cursum raptus simul pagãt: verũ vnaquęq; quo altior est eo celerius moueri cõuincit, si tanto plus spatij eodẽ tẽpore q̃ inferior pcurrit. vnde rotę celeriter motę circũferentiã, & radios illi infixos vix videmus: & tñ axem & eosdẽ radios illi infixos facillime dispicimus. Solem autem celeriter rapi, & ideo illi equũ offerri, testatur in Fastis Ouidius dicẽs. Ne detur celeri victima tarda deo. At vero scđm hęc, quo quæq; tardius mouetur motu raptus, eo citius propriũ pficit cursum. De proprio aũt cursu intelligendũ q; dicit: Sol aut luna, aut quiuis alius planeta in tali, aut tali esse Zodiaci signo: nã motu raptus singulis diebus, in oĩbus, hoc est sub oĩbus, sunt oẽs horis binis. Ariete mediũ cęlũ tenẽte horã fuisse mũdi nascentis. ergo mũdũ natũ fatet, idq; in vere: quod & Maro sic approbat Geor. ij. Non alios prima crescentis origine mũdi Illuxisse dies, aliũve habuisse tenorẽ Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat Orbis &c. A quo & nostrates theologi nõ multum dissidẽt: vsqueadeo vt nõnulli dicant cõsimili die, cõsimiliq; tẽpore, quia die sexto & in æquinoctio, mundũ consummatum & redemptum. Iterum censet solem planetarum secundum: de quo quid sentiremus supra diximus.

Equus offert Soli.

Qua ratione inferiorũ sphęrarũ stellę in Zodiacis signis meare dicãtur, cũ in eis nõ sint: Curq; ex illis alię breuiori, alię lõgiori tẽpore Zodiaci signa pcurrãt. Et quomodo circulus Zodiacus in duodecim parteis diuisus sit. Cap. XXI.

SEd quoniã septem sphęras cęlo diximus esse subiectas, exteriore quaq; quas interius cõtinet ambiente, longeq; & a cælo omnes, & a se singulę recesserunt: nũc quęrendũ est, cum Zodiacus vnus sit, & is constet cęlo sideribus infixis: quẽadmodũ inferiorũ sphærarũ stellæ in signis Zodiaci meare dicantur. Nec longũ est inuenire rationẽ, quæ in ipso vestibulo excubat quęstionis. Verũ est enim neq; solem lunãve: neq; de va-

gis vllam ita in signis Zodiaci ferri, vt eorū sideribus misceantur: sed in illo signo esse vnaquęq; perhibetur qđ habuerat supra verticem, in ea quę illis subiecta est circuli sui regione discurrens: quia singularū sphęrarū circulos in duodecim partes æque vt Zodiacum ratio diuisit. Et quæ in eā partē circuli sui venerit, quæ sub parte Zodiaci est arieti deputata: in ipsum arietē venisse cōceditur. Similisq; obseruatio in singulas partes migrantibus stellis tenetur. Et quia facilior ad intellectū per oculos via est: id qđ sermo descripsit, visus assignet. Esto enim Zodiacus circulus, cui ascriptū est a. inter hunc septem alii orbes locētur: & Zodiacus ab a, per ordinē affixis notis, qb⁹ ascribentur literę sequētes: in partes duodecim diuidatur. Sitq; spatiū qđ inter a, & b, claudit, arieti deputatū: qđ intra b, & c, tauro: qđ inter c, & d, geminis: cancro qđ sequitur: & reliqs per ordinē cætera. His constitutis, iā de singulis Zodiaci notis & literis singulę deorsum lineę p omnes circulos ad vltimū vsq; ducātur: proculdubio p orbes singulos duodenas partes diuidet transitus linearū. In quocunq; igitur circulo, seu sol in illo, seu luna, vel de vagis quęcunq; discurrat, cū ad spatium venerit, qđ inter lineas clauditur ab a, & b, notis & literis defluētes, in ariete esse dicetur: quia illic constituta spatium arietis in Zodiaco designatū supra verticem, sicut descripsimus, habebit. Similiter in quācūq; migrauerit partem, in signo sub quo fuerit esse dicetur.

Cur alii planetæ breuiori tpe Zodiaci signa percurrant alii longiore.

¶Atq; hæc ipsa descriptio eodem compēdio nos docebit, cur eūdem Zodiacum eademq; signa aliæ tempore longiore, alię breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra se locātur: sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum vltimū tenet. ita de mediis, qui summo propior est, inferioribus maior: qui vicinior est vltimo, breuior superioribus habetur. Et inter has igitur septē sphæras gradum celeritatis suæ singulis ordo positionis ascripsit. Ideo stellæ quæ per spatia grandiora discurrunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quæ per angusta, breuiore. Constat enim nullam inter eas celerius cæteris tardiusve procedere. Sed cum sit omnibus idem motus meandi, tantam eius diuersitatem temporis sola spatiorum diuersitas facit. Nam vt de mediis nunc prætermittamus, ne eadem sæpe repetantur: q eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus vigintiocto ambit & permeat, sola causa in quantitate est circulorum: quorum alter maximus, alter minimus. Ergo & cæterarum singulæ pro spatii sui modo, tempus meandi, aut extendunt, aut cōtrahunt. ¶Hoc loco diligens rerum discussor inueniet, qđ requirat. Inspectis enim Zodiaci notis, quas monstrat in præsidium fidei aduocata descriptio: Quis vero, inquiet, circi cęlestis duodecim partes aut inuenit, aut fecit: maxime cū nulla oculis subiiciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessarię interrogationi historia ipsa respondeat, factum referens, quo a veteribus & tentata est tam difficilis, & effecta diuisio.

Aegyptiorum enim retro maiores, quos constat primos omniũ cælũ scutari & metiri ausos, postq̃ perpetuę apud se serenitatis obsequio cęlum semper suspectu libero intuentes deprehenderunt vniuersis vel stellis, vel sideribus infixis cælo, solas cũ sole & luna quinq; stellas vagari, nec has tamen p omnes cęli partes passim, ac sine certa erroris sui lege discurrere: nũq̃ deniq; ad septẽtrionalem verticem deuiare: nunq̃ ad australis poli ima demergi: sed intra vnius obliqui circi limitem omnes habere discursus: nec omnes tamen ire pariter & redire, sed alias aliis ad eũdem locum peruenire tẽporibus: Rursus ex his alias accedere, retro agi alias, videriq; stare nõnũq̃: Postq̃ inquã hęc inter eas agi viderũt, certas sibi partes decreuerũt in ipso circo cõstituere, & diuisionibus annotare, vt certa essent locorũ nomina, in quibus eas morari, vel de q̃bus exisse, ad quęve rursus esse venturas, & sibi inuicem annũciarẽt, & ad posteros noscenda transmitterent. Duobus igitur vasis æneis præparatis, quorũ alteri fundus erat in modũ clepsydrę foratus, illud q̃d erat integrũ & vacuũ subiecerũt, pleno aquæ altero supposito, sed meatu ante munito: & quãlibet de infixis vnã clarissimã stellam, lucideq; notabilem orientem obseruauerunt. Quę vbi primũ cœpit emergere, mox munitione subducta permiserũt subiecto vasi aquã superioris influere: fluxitq; in noctis ipsius & secuti diei finem, atq; in id noctis secũdę, q̃diu eadẽ stella ad ortum rursus reuertitur: quæ vbi apparere vix cœpit, mox aqua quæ influebat amota est. Cũ igitur obseruatæ stellę itus ac reditus integram significaret cęli cõuersionẽ, mẽsuram sibi cęli in aquę de illo fluxu susceptæ quãtitate posuerunt. Hac ergo in partes æquas duodecim sub fida dimensione diuisa, alia duo huius capacitatis procurata sunt vasa, vt singula tãtũ singulas de duodecim partibus ferrent. Totaq; rursus aqua in vas suũ pristinũ foramine prius clauso, refusa est: & de duobus illis vasis capacitatis minoris alterũ subiecerũt pleno, alterũ iuxta expedi tum paratũq; posuerũt. His præparatis, nocte alia in illa iam cæli parte, per quã solem lunãq;, & quinq; vagas meare diuturna obseruatione didicerant, quãq; postea Zodiacũ vocauerũt: ascensurũ obseruauerũt sidus, cui postea nomen arietis indiderunt. Huius incipiente ortu statim subiecto vasi superpositę aquæ fluxum dederunt. Quod vbi completum est, mox eo sublato effusoq;, alterum simile subiecerunt certis signis obseruatis ac memoriter annotatis inter eius loci stellas quæ oriebantur cũ primũ vas esset impletum, intelligentes q̃ eo tempore, quo totius aquę duodecima pars fluxit, pars cęli duodecima conscendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiẽte aqua in primũ vas cœpit influere, vsq; ad locũ qui oriebatur cũ idẽ primũ vas impleretur, duodecimã partẽ cęli. i. vnũ signũ esse dixerunt. Item secũdo vase impleto, & mox retracto illo, simile q̃d olim effusum parauerãt, iterũ subdiderũt: notato similiter loco qui emergebat, cũ secũdum vas esset impletũ: & a fine primi signi vsq; ad locũ qui ad secũdę aquę finem oriebatur, secũdũ signũ notatũ est. Atq; ita vicissim vasa mutãdo, & p singulas influẽtis aquę ptes singulos sibi ascẽdẽtiũ cęli partiũ limites annotãdo, vbi cõsummata iam omni per duodecim partes aqua, ad primi signi exordia peruẽtũ est: sine dubio iã diuisas, certisq; sibi obseruationibus & indiciis annotatas cæli partes tantæ compotes machinationis habuerũt. Q̃d nõ nocte vna, sed duabus effectũ est: quia omne cęlũ vna nocte nõ voluitur, sed p diẽ vertitur pars eius media: & medietas reliqua per noctem. Nec tamẽ cęlũ omne duarũ sibi proximarũ noctiũ diuisit inspectio: sed diuersorũ temporũ nocturna dimẽsio vtrũq; hemisphęriũ paribus † aquæ vicib⁹ annotauit. Et has ipsas. xii. partes signa appellari maluerũt: certaq; singulis vocabula, gratia significationis, adiecta sunt. & q̃a signa græco nomine ζώδια, nũcupãtur: circũ ipsum Zodiacum quasi signiferum vocauerunt. Hanc autẽ rationẽ iidẽ illi cur arietẽ, cũ in sphęra nihil primũ, nihilq; postremũ sit, primũ tamẽ dici maluerint, prodiderũt. Aiunt incipiente die illo, q̃ primus omniũ luxit. i. quo in hunc fulgorem cęlũ & elementa purgata sunt, qui ideo mũdi natalis iure vocitatᷣ, arietẽ in medio cęlo fuisse. Et quia mediũ cęlũ quasi mũdi vertex est, arietẽ p̃pterea primũ inter oẽs habitũ, q̃ vt mũdi caput exordio lucis apparuit. Subnectũt etiã causam cur hęc ipsa duodecim signa assignata sint diuersoꝝ numinũ potestati. Aiũt eñ in hac ipsa genitura mũdi, ariete (vt docuimus) mediũ cęlũ tenẽte horã fuisse mũdi nascẽtis, cancro gestante tũc lunam. Post hunc sol cũ leone oriebatur, cũ Mercurio Virgo, Libra cũ Venere: Mars erat in Scorpio: Sagittariũ Iuppiter obtinebat: in Capricorno Satur-

Aegyptii planetas & stellas fixas deprehenderũt.

Zodiaci deprehensio.

† æque

Zodiacus vnde dict⁹.

Aries cur primum signum.

Signa cur diuersis numinibus assignata.

nus meabat. Sic factũ est, vt singuli eorũ signorꝝ domini esse dicant̃, in qbus cũ mũdus nasceret̃, fuisse credunt̃. Sed duobus qdẽ luminibus singula tãtũ signa in qbus tũc fuerãt, assignauit antiqtas: cancrũ lunę, soli leonẽ. Quinqꝫ vero stellis ꝑter illa signa, qbus tũc inhęrebãt, quinqꝫ reliqua sic adiecit vetustas, vt in assignãdis a fine prioris ordinis, ordo secũdus inciꝑeret. Superius eñ dixim⁹ ĩ Capricorno Saturnũ post oẽs fuisse: ergo secũda adiectio eũ primũ fecit, q vltimus fuerat. Ideo Aquarius q Capricornũ sequit̃, Saturno dat̃: Ioui q ante Saturnũ erat, Pisces dicant̃: Aries Marti q ꝓcesserat Iouẽ: Taurus Veneri, quã Mars seq̃bat̃: Gemini Mercurio, post quẽ Venus fuerat, deputati sunt. Notãdũ hoc loco, ꝙ ĩ genitura mũdi vel ipsa rerũ ꝓuidẽtia, vel vetustatis ingeniũ hũc stellis ordinẽ dedit, quẽ Plato assignauit sphæris earũ: vt esset luna prima, sol secũdus, sup hũc Mercurius, Venus quarta, hinc Mars, inde Iuppiter, & Saturnus vltimus. Sed sine huius tñ rationis patrocinio abũde Platonicũ ordinẽ prior ratio cõmendat.

Planetarũ ordo.

Epilog⁹ hacten⁹ dictorũ.

¶Ex his q̃ de verbis Ciceronis ꝓxime pręlatis q̃rẽda ꝓposuimus, qua licuit breuitate a summa sphęra q̃ aplanes dicit̃, vsqꝫ ad lunã, q̃ vltima diuinorꝝ est, oĩa iã (vt opinor) absoluimus. Nã & cęlũ volui, & cur ita voluat̃ ostẽdimus: septẽqꝫ sphæras cõtrario motu ferri ratio indubitata patefecit: & de ipso sphęrarũ ordine qd diuersi senserint, vel qd inter eos dissensionẽ fecerit, q̃ve magis sequẽda sit sentẽtia, tractatus ĩuenit. Nec hoc tacitũ est, cur ĩter oẽs stellas sola sine fratris radiis luna nõ luceat. Sed & q̃ spatiorꝝ ratio solẽ ab his quoqꝫ q eũ inter septẽ quartũ locarũt: nõ tñ abrupte mediũ, sed fere mediũ dici coegerit, publicatũ est. Quid significẽt noĩa, qbus ita vocat̃ vt laudari tantũ putet̃, innotuit. Magnitudo quoqꝫ eius, sed & cęlestis ꝑ quem discurrit circuli, terręqꝫ pariter quãta sit, vel quẽadmodũ depħẽsa, mõstratũ est. Subiectarũ sphęrarũ stellæ quẽadmodũ Zodiaco, q supra oẽs est, ferri dicant̃: vel q̃ ratio diuersarũ faciat, seu celerẽ, seu tardũ recursum, Sed & ipse Zodiacus in. xii. ꝑtes, qua ratione diuisus sit: curqꝫ Aries prim⁹ habeat̃: & q̃ signa in quorꝝ numinũ ditione sint, absolutũ est. Sed oĩa hæc q̃ de summo ad lunã vsqꝫ ꝑueniũt, sacra, incorrupta, diuina sunt: qa in ipsis est æther semꝑ idẽ, nec vnq̃ recipiẽs inęqualẽ varietatis æstũ. Infra lunã, & aer & natura mutationis pariter ĩcipiũt: & sicut ætheris & aeris, ita diuinorũ & caducorũ luna cõfiniũ est. Qđ aũt ait, nihil infra lunã esse diuinũ ꝑter animos munere deorũ hoĩm generi datos: nõ accipiẽdũ ita est animos hic esse, vt hic nasci putent̃. Sed sicut solem esse in terris dicere solemus, cuius radius aduenit & recedit: ita animorũ origo cęlestis est: sed lege tẽporalis hospitalitatis hic exulat. Hęc ergo regio diuinũ nihil habet ipsa, sed recipit: & quia recipit, & remittit. Propriũ autẽ habere diceretur, si ei semꝑ tenere licuisset. Sed quid mirum si animus de hac regione non constat, cum nec corpori fabricando sola suffecerit? Nam quia terra, aqua, aer, infra lunam sunt: ex his solis corpus fieri non potuit, quod idoneũ esset ad vitam: sed opus fuit ꝑsidio ignis ætherei, qui terrenis membris vitam & animã sustinendi commodaret vigorem, qui vitalem calorem & faceret & ferret. Hæc de aere dixisse nos satis sit. Restat vt de terra, quæ sphęrarum nona, & mundi vltima est, dictu necessaria disseramus.

Animi nr̃i quõ hic sint.

ASCEN. Et nona tellus. ergo tellus non sic est poeticum vocabulum vt eo vti nõ possit orator. sed inquirendũ, quomodo nona sit, cũ & cætera elemẽta suas habeant sphęras. Ideo non mouetur, quia infima est. id facile est cognitu: quia quocũqꝫ moueretur sursum moueretur: qđ graui violentum esset.

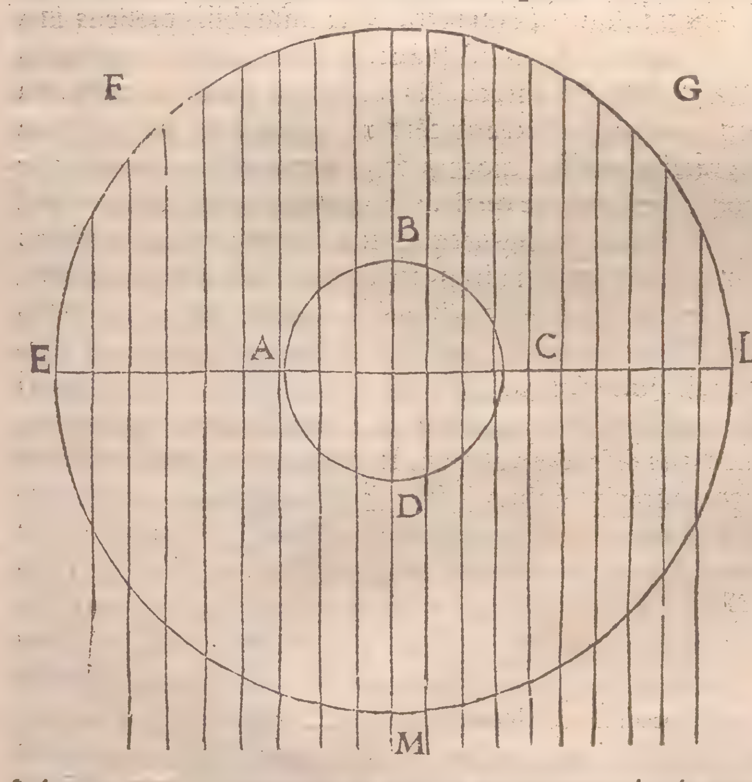
Terra qua de causa immobilis sit, & omnia in eam suo nutu ferãtur põdera. Cap. XXII.

» Nam ea quę est media & nona tellus, inquit, neqꝫ mouetur, & infima est: » in eã ferũtur oĩa nutu suo pondera. Illę vere insolubiles causę sunt, q̃ mutuis inuicẽ nexibus vinciũtur: & dũ altera alterã facit, ita vicissim de se nascũtur, vt nũq̃ a naturalis societatis amplexibus separentur. Talia sunt vincula qbus terrã natura constrinxit. Nã ideo in eã feruntur oĩa, quia vt media nõ mouetur. Ideo nõ mouetur, quia infima est. Nec poterat infima nõ esse in quã oĩa ferũtur. Horũ singula q̃ inseparabiliter inuoluta rerũ necessitas in se vinxit, tractatus expediat. Non mouetur (ait): est enim centron. In sphęra autem solũ centron diximus non moueri: quia necesse est vt circa aliquid immobile sphęra moueat̃. Adiecit, infima est. Recte hoc quoqꝫ: nã qđ cẽtron est, mediũ est. In sphęra vero hoc solũ cõstat imũ esse, qđ mediũ est: Et si ima est, seq̃t̃ vt vere dictũ sit

in eā ferri oīa.Semp em̄ pōdera in imū natura deducit.Nā & in ipso mūdo vt eēt terra ima sic factū est . Quicqd ex oī materia de qua facta sunt oīa,purissimū ac liquidissimū fuit:id tenuit summitatem,& æther vocatus est. Pars cui minor puritas , & inerat aliquid leuis ponderis, Aer extitit,& in secūda delapsus est.Post hęc quod adhuc quidem liquidum,sed iam vsq; ad tactus offensam corpulentum erat,in aquæ fluxum coagulatum est.Iam vero quod de omni syluestri tumultu vastum, impenetrabile,densatum,ex defæcatis abrasum resedit elementis:hęsit in imo.quod demersum est stringente perpetuo gelu,quod eliminatum in vltimam mundi partem lōginquitas solis coaceruauit:qđ ergo ita concretum est,terrę nomen accepit . Hanc spissus aer & terreno frigori ꝓpior q̄ solis calori,stupore spiraminis densioris vndiq; versum fulcit & continet. Nec in recessum aut accessum moueri eam patitur, vel vis circūuallātis & ex omni parte vigore simili librantis aurę:vel ipsa sphęralis extremitas,quæ si paululum a medio declinauerit,fit cuicunq; vertici propior, & imum relinquit . Quod ideo in solo medio est, quia ipsa sola pars a quouis sphæræ vertice pari spatio recedit. In hanc igitur, quæ & ima est,& quasi media,& non mouetur:quia centrum est,omnia pondera ferri necesse est.Et quia ipsa in hunc locum quasi pondus relapsa est,argumento sunt cum alia innumera, tum præcipue imbres,qui in terram ex omni aeris parte labuntur. Nec enim in hāc solam quam habitamus superficiem decidunt:sed in latera quib⁹ in terra globositas sphęralis efficitur,& in partem alterā,q̄ ad nos habet inferior,imbrium casus est.Nam si aer terreni frigoris exhalatione densatus in nubem cogitur, & ita abrumpit in imbres:aer autem vniuersam terram circūfusus ambit:proculdubio ex omni aeris parte , p̄ter vstā calore perpetuo,liquor pluuialis emanat:qui vndiq; ī terrā,q̄ vnica est sedes pōderū,defluit.Quod qui respuit,superest vt existimet extra hanc vnā superficiē,quā incolim⁹,qc quid niuiū imbriūve vel grandinum cadit,hoc totum in cęlum de aere defluere.Cęlum enim ab omni parte terrę æquabiliter distat : & vt a nostra habitatione , ita & a lateribus & a parte quæ ad nos habetur inferior , pari altitudinis immensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram : imbres qui extra latera terræ defluūt, non in terram sed in cælum caderent : quod vilitatem ioci scurrilis excedit.

Aether. Aer. Aqua. Terra.

Terra cur sit immobilis.

Esto enim terra sphæra , cui adscripta sunt a.b.c.d.circa hāc sit aeris orbis,cui adscripta sunt.e.f.g.l.m.& vtrunq; orbem,id est terrę & aeris,diuidat linea ducta ab e.vsq; ad l.erit superior ista quā possidemus,& illa sub pedib⁹. Nisi ergo caderet omne pōdus in terram,paruam nimis imbrium partem terra susciperet,ab a.vsq; ad c. Latera vero aeris, id est ab f.vsq; ad e. & a g. vsq; ad l. humorē suū in aerem cælumq; deiiceret. De inferiore autem cæli hemisphęrio pluuia in exteriora, & ideo naturæ incognita deflueret, sicut ostēdit subiecta descriptio.Sed hoc vel refellere dedignatur sermo sobrius:quod sic absurdum est,vt sine argumentationis patrocinio subruatur. Restat ergo vt indubitabili ratione monstratum sit in terram ferri omnia nutu suo pōdera. Ista autem quæ de hoc dicta sunt,opitulantur nobis & ad illius loci disputationem,quę antipodas esse commemorat.Sed hic inhibita continuatione tractatus,ad secundi commētarii volumen disputationem sequentium reseruemus.

FINIS LIB.I.

ASCEN. De concentu motuum cæleſtium nihil hunc definio, præter ea quæ ſupra. Nam quod inexpugnabili ratiocinatione collectum dicit, nō agnoſco. Motum enim fieri ſine ſono ſaltem graui, nō puto ab ratione alienum, præſertim ſi non fit violenti concuſſione, qualis poteſt eſſe ſphęrarum. nam quia circularis eſt, maxime naturalis eſt, & ideo perpetuus: neq; enim a primo mobili & a centro immobili diſcedunt vſq̄. eſtq; tam naturale ſphęris moueri motu cōmuni, quē motū raptus dicūt: q̄ aſtro; ſic cū ſphęra & cōtra in ſphęra moueri. Pythagorę aūt inuentum ſic recipio, vt rem ab alijs inuentam ipſe ſibi adhuc incognitam reppererit.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS Q; ELEGANTISSIMAE, LIBER. II.

Concentum quendā effici motu cęleſtium corporum: & quo modo ratio eius cōcentus a Pythagora ſit deprehēſus: Tum qui numeri apti ſint conſonantiis muſicis, quotq; conſonantiæ ſint. CAP. I.

SVPERIORE Cōmētario Euſtathi luce mihi charior dilectiorq; fili, ad ſtelliferæ ſphæræ curſum & ſubiectarum ſeptem ſermo pceſſerat: Nunc iā de muſica eaꝝ modulatione diſputetur.

,, Quis hic inquā, quis eſt qui cōplet aures meas tātus & tā dulcis ſonus? Hic eſt inqt
,, ille, qui interuallis diſiunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, &
,, impulſu & motu ipſorum orbium efficitur: & acuta cum grauibus temprās, varios æ-
,, quabiliter concentus efficit. Nec enī ſilentio tanti mot⁹ incitari poſſunt: & natura fert,
,, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acute ſonent. Quā ob cauſam ſum
,, mus ille cæli ſtellifer curſus, cuius conuerſio eſt cōcitatior, acute excitato mouetur ſo-
,, no: grauiſſimo autem hic lunaris atq; infimus. Nam terra nona immobilis manens ima
,, ſede ſemper hęret complexa mundi medium locum. Illi autem octo curſus, in quibus ea
,, dem vis eſt duorum, ſeptem efficiūt diſtinctis interuallis ſonos: qui numerus rerū oīm
,, fere nodus eſt. quod docti homines neruis imitati atq; cātibus aperuerunt ſibi reditum
,, in hunc locum.

Concētū corporū cæleſtiū eſſe neceſſariū.

¶ Expoſito ſphærarum ordine, motuq; deſcripto, quo ſeptem ſubiectæ in contrarium cælo feruntur: conſequens eſt, vt qualem ſonum tantarum molium ipulſus efficiat, hic requiratur. Ex ipſo enim circunductu orbium ſonum naſci neceſſe eſt: quia percuſſus aer ipſo interuentu ictus vim de ſe fragoris emittit: ipſa cogente natura, vt in ſonum deſinat duorum corporum violenta colliſio. Sed is ſonus, qui ex qualicūq; aeris ictu naſcitur: aut dulce quoddam in aures & muſicum defert, aut ineptū aut aſperum ſonat. Nam ſi ictum obſeruatio numerorum certa moderetur: cōpoſitum, ſibiq; cōſentiens modulamē efficitur. At cum increpat tumultuaria & nullis modis gubernata colliſio: fragor turbidus & inconditus offendit auditum. In cælo autem cōſtat nihil fortuitum, nihil tumultuarium prouenire: ſed vniuerſa illic diuinis legibus & rata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt muſicos ſonos de ſphærarum cæleſtium cōuerſione procedere: quia & ſonum ex motu fieri neceſſe eſt: & ratio quæ diuinis ineſt, fit ſono cauſa modulaminis.

Quō eū Pythagoras reppērit.

Hoc Pythagoras primus omnium Graiæ gentis hominum mente concepit: & intellexit quidem compoſitum quiddā de ſphęris ſonare propter neceſſitatem rationis, quę a cæleſtibus non recedit: Sed quæ eſſet illa ratio, vel quibus obſeruanda modis, non facile deprehendebat. Cumq; eum fruſtra tantæ tamq; arcanæ rei diuturna inquiſitio fatigaret: ſors obtulit, quod cogitatio alta nō repperit. Cum enim caſu præteriret in publico fabros ignitum ferrum ictib⁹ molliētes: in aures eius malleorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine repente ceciderunt. In quibus ita grauitati acumina cōſonabant, vt vtrūq; ad audientis ſenſum ſtatuta dimēſiōe remearet, & ex variis impulſibus vnū ſibi cōſonās naſceret. Hic occaſionē ſibi oblatā ratus deprehendēdi oculis & manibus, qđ olim cogitatione quærebat: fabros adit, & imi-

nens operi curiosius intuetur, annotans sonos, qui de singulorum lacertis conficiebantur. quos cum ferientiũ viribus ascribendos putaret, iubet vt inter se malleos mutent. quibus mutatis sonorum diuersitas ab hominibus recedens malleos sequebatur. Tunc omnem curam ad pondera eorum examinanda conuertit. Cumq; sibi diuersitatem ponderis quod habebatur in singulis annotasset: aliis põderibus in maius minusve excedẽtibus fieri malleos imperauit: quorum ictibus soni nequaq̃ prioribus similes nec ita sibi consonantes exaudiebantur. Tunc animaduertit concordiam vocis lege ponderum puenire. Collectisq; numeris, quibus consentiens sibi diuersitas ponderum continebatur, ex malleis ad fides vertit examen: & intestina ouium vel boum neruos tam variis ponderib⁹ illigatis tetẽdit, q̃lia ĩ malleis fuisse didicerat: talisq; ex his concent⁹ euenit, qualem prior obseruatio non frustra animaduersa promiserat, adiecta dulcedine quam natura fidium sonora præstabat. Hic Pythagoras tanti secreti compos deprehendit numeros, ex quibus soni sibi consoni nascerentur: adeo vt fidibus sub hac numerorum obseruatione compositis, certæ certis aliæq; aliis conuenientium sibi numerorum concordia tenderentur: vt vna impulsa plectro, alia licet longe posita sed numeris conueniens simul sonaret. Ex oĩ autem innumera varietate numerorum pauci & numerabiles inuenti sunt, qui sibi ad conficiendam musicam conuenirent. Sunt autẽ hi sex omnes, epitritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplus, & epogdous. Et est epitritus, cum de duobus numeris maior habet totum minorem, & insuper eius tertiam partem: vt sunt quatuor ad tria: nam in quatuor sunt tria, & tertia pars trium, id est vnum. & is numerus vocatur epitritus: deq; eo nascitur symphonia quæ appellatur διὰ τεσάρων. Hemiolius est, cum de duobus numeris maior habet totum minorem, & insuper eius medietatem: vt sunt tria ad duo: nam in tribus sunt duo, & media pars eorum, id est vnum. Et ex hoc numero qui Hemiolius dicit̃, nascitur symphonia, quæ appellatur διὰ πέντε. Duplaris numerus est, cum de duobus numeris minor bis in maiore numeratur: vt sunt quatuor ad duo. & ex hoc duplari numero nascitur symphonia, cui nomen est διὰ πασῶν. Triplaris autem, cum de duobus numeris minor ter in maiore numeratur: vt sunt tria ad vnum. & ex hoc numero symphonia procedit, quæ dicitur διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. Quadruplus est cum de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: vt sunt quatuor ad vnum. qui in numeris facit symphoniam quam dicunt δὶς διὰ πασῶν. Epogdous est numerus qui intra se habet minorem, & insuper eius octauam partem: vt nouem ad octo: quia in nouem octo sunt, & insuper octaua pars eorum, id est vnũ. Hic numerus sonum parit, quem tonon musici vocauerunt. Sonum vero tono minorem veteres quidem semitonum vocitare voluerunt: sed non ita accipiendum est, vt dimidius tonus putetur: quia nec semiuocalem in literis pro medietate vocalis accipimus. deinde tonus per naturam sui in duo diuidi sibi æqua non poterit: Cum enim ex nouenario numero constet, nouem autem nunq̃ æqualiter diuidantur: tonus in duas diuidi medietates recusat: Sed semitonum vocitauerunt sonum tono minorem. quem tam paruo distare a tono deprehensum est: quantum hi duo numeri inter se distant, id est ducenta quadraginta tria, & ducenta quinquaginta sex. Hoc semitonum Pythagorici quidem veteres Diesin nominabant: sed sequens vsus sonum semitono minorem diesin constituit nominandum. Plato semitonum limma vocitauit. Sunt igitur symphoniæ quinq;, id est διὰ τεσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν, διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε, καὶ δὶς διὰ πασῶν. Sed hic numerus symphoniarum ad musicam pertinet, quam vel flatus humanus intendere, vel capere potest humanus auditus. Vltro autem se tendit harmoniæ cælestis accessio, id est vsq; ad quater διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. Nunc interim de his quas nominauimus disseramus. Symphonia diatessaron constat de duobus tonis & semitono: vt minutias quæ in additamento sunt relinquamus, ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito. Diapẽte cõstat ex tribus tonis & hemitono: & fit de hemiolio. Diapason constat de sex tonis: & fit de duplari. Sed διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε constat ex nouem tonis & hemitono: & fit de triplari numero. Dis autem diapason cõtinet tonos duodecim: & fit ex quadruplo.

Epitrit⁹. Diatessaron. Hemiolius. Diapẽte. Duplaris. Diapasõ. Triplaris. Quadruplus. Epogdous. Tonus. Semitonion. Diesis. Symphoniæ qnq;. Diatessaron. Diapẽte. Diapasõ & diapẽte. Dis diapason.

ASCEN. Species hæ quãtitatis continuę, linea & superficies, magis sunt imaginabiles q̃ assignabiles. nõ est eñ assignabile quãtũ in quo nõ sit lõgũ, latum & pfundũ: imaginari tñ põt licet non admodũ faciliter: difficile eñ est cõcipe cũ punctum nihil nõ sit, quomodo nõ sit quãtũ: deinde quõ nõ quãtũ, ductũ in lõgũ efficiat quantitatẽ vtpote lineã: q̃ tãtũ longa est, quantum imaginamur esse inter punctum a quo, ad punctũ ad quod. linea aũt

in latum ducta superficiem facit tantę longitudinis quantæ ipsa est, & tantæ latitudinis in quantam per latuꝫ ducitur. Et cum lineę partes continuent infinita puncta, nullum tamen pūctum est pars lineę: sicut nec linea pars est latitudinis superficiei: sed continuat eam. Consimile dicitur de instanti in tēpore: vt in libro Perihermenias de quantitate disquiri solet. De cubicis numeris edidit nuper philosophus doctissim⁹ Carolus Bouillus librum egregium a nobis cum alijs plusculis impressum.

Plato quem in modum animā mūdi ex numeris fabricatā esse docuerit: & ꝙ hinc etiam probari possit concentum quendam esse cęlestiū corporum. Cap.II.

HInc & Plato postq̄ Pythagoricæ successione doctrinæ & ingenii ꝓprii diuina profunditate cognouit nullam esse posse sine his numeris iugabilem competentiā, in Timæo suo mundi animam per istorū numerorū contextionem ineffabili prouidētia dei fabricatoris instituit. Cui⁹ sensus si huic operi fuerit appositus, plurimum nos ad verborum Ciceronis, quæ circa disciplinam musicæ videntur obscura, intellectum iuuabit. Sed ne quod in patrocinium alterius expositionis adhibetur, ipsum per se difficile credatur, pauca nobis pręmittenda sunt, quæ simul vtriusꝗ intelligentiam faciant luci-

Corpus solidum

diorem. Omne solidum corpus trina dimensione distenditur: habet enim lōgitudinem, latitudinem, profunditatem. Nec potest inueniri in quolibet corpore quarta dimensio: sed his tribus omne corpus solidum continetur. Geometrę tamen alia sibi corpora pro-

Corpus mathematicū. Punctū.

ponunt, quæ appellant mathematica, cogitationi tantū subiicienda non sensui. Dicunt enim pūctum corpus esse indiuiduum: in quo neꝗ longitudo, neꝗ latitudo, neꝗ altitudo deprehendatur: quippe q̄d in nullas partes diuidi possit. hoc protractū efficit lineā, id est corpus vnius dimensionis. Longum est enim sine lato, sine alto: & duobus punctis ex vtraꝗ parte solam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam si geminaueris, alterum mathematicum corpus efficies: quod duabus dimensionibus extruat̄, lon-

Superficies.

go latoꝗ, sed alto caret. Et hoc est quod apud illos superficies vocatur. pūctis aūt quatuor continet̄. i. per singulas lineas binis. Si vero hæ duæ lineæ fuerint duplicatę, vt subiectis duabus duæ superponantur, adiicietur profunditas: & hinc solidū corpus efficie-

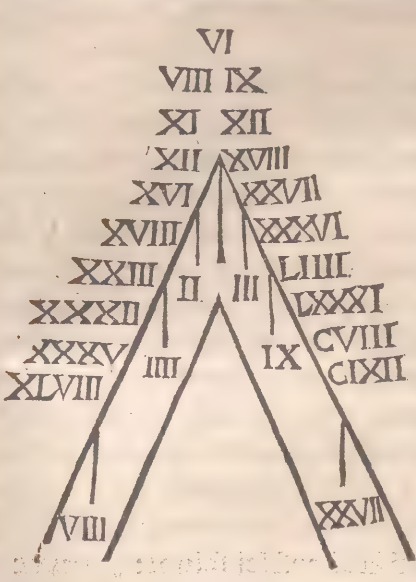
Tessera. Cubus. Monas.

tur, quod sine dubio octo angulis continebitur: q̄d videmus in tessera, quę gręco nomine cubus vocatur. His geometricis rationib⁹ applicatur natura numerorum: & monas punctum putat̄, quia sicut punctū corpus non est, sed ex se facit corpora: ita monas numerus esse nō dicitur, sed origo numerorum. primus enim numerus in duobus est: qui similis est lineæ de puncto sub gemina pūcti terminatione productæ. Hic numerus duo geminatus de se efficit quatuor, ad similitudinē mathematici corporis, quod sub quatuor punctis longo latoꝗ distenditur. Quaternarius quoꝗ ipse geminatus octo efficit: qui numerus solidum corpus imitatur, sicut duas lineas diximus duabus superpositas octo angulorum dimensione integram corporis soliditatem creare. & hoc est quod dicitur apud geometras bis bina bis corpus esse iam solidum. ergo a pari numero accessio vsꝗ ad octo, soliditas est corporis. Ideo inter principia, huic numero plenitudinem de-

Impar Nume.

putauit. ¶Nunc oportet ex ïpari quoꝗ numero, quemadmodum id efficiatur, inspicere. Et quia tam paris q̄ imparis numeri monas origo est, ternari⁹ numerus prima linea esse credatur. Hic triplicatus nouenarium numerum facit: qui & ipse quasi de duabus lineis, longum latumꝗ corpus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimēsionem pręstat: & ita a parte imparis numeri in vigintiseptem, quę sunt ter terna ter, solidū corpus efficitur, sicut in numero pari bis bina bis, qui est octonarius, soliditatē creauit. Ergo ad efficiēdum vtrobiꝗ solidum corpus, monas necessaria est, & sex alii numeri, id est terni a pari & impari. A pari quidem, duo, quatuor, octo: ab impari autem tria, nouem, vigintiseptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima consilium diuinitatis enuncians, ait illam per hos numeros fuisse cōtextam, qui & a pari & impari cubum id est perfectionem soliditatis efficiunt: nō quia aliquid significaret illam habere corporeum, sed vt posset vniuersitatem animādo penetrare, & mundi solidum corpus implere per numeros soliditatis effecta est. Nunc ad ipsa Platonis verba veniamus: nam cū de deo animam mundi fabricante loqueretur ait. Primam ex omni firmamento partem tulit. Hinc sumpsit duplam partem prioris: tertiam vero secundæ hemioliam, sed primæ triplam: & quartam duplam secundę: quintam tertię triplam: sextam primę octuplam: & septimā vicies septies a prima multiplicatā. Post hęc spatia, quæ inter duplos & tri-

plos numeros hiabant,inſertis partibus adimplebat, vt binæ medietates ſingula ſpatia colligarēt.ex qbus vinculis hemiolii & epitriti & epogdoi naſcebanť.Hęc Platonis verba ita a nōnullis excepta ſunt,vt primam partē monadē crederēt:ſecundā quā dixi duplā prioris,dualem numerū eſſe conſiderēt:tertiā ternariū numerū,q ad duo hemioliꝰ eſt,ad vnū triplus:& quartā quatuor, q ad ſcđm.i.ad duo duplus eſt:quītā nouenariū, qui ad tertiū.i.ad tria triplus eſt:ſextā autem octonarium,qui primum octies continet.

At vero pars ſeptima in viginti & ſeptem fuit,quę faciunt,vt diximus,argumentum tertium imparis numeri.Vlterius autem vt animaduertere poſſe eſt,proceſſit illa contextio,vt poſt monadem quæ par & impar eſt:primus par numerus poneretur,id eſt duo.deinde ſequeretur primus impar,id eſt tria.quarto loco ſecundus par,id eſt quatuor.quinto loco ſecundꝰ impar.i.nouem.ſexto loco tertius par.i.octo.ſeptimo loco tertius impar,id eſt vigintiſeptem. Vt quia impar numerus mas habetur,& par fœmina,ex pari & impari,id eſt ex mari & fœmina naſceretur, quæ erat vniuerſa paritura,& ad vtriuſq; ſoliditatem vſq; procederet quaſi ſolidum omne penetratura. Deīde ex his numeris fuerat componenda,qui ſoli continent iugabilem compætētiam, quia omni mundo ipſa erat iugabilem pręſtatura concordiam.Nam duo ad vnum dupla ſunt:De duplo aūt diapaſon ſymphoniam naſci iam diximus.Tria vero ad duo hemiolium numerum faciūt:hinc oritur diapente.Quatuor ad tria epitritus numerꝰ eſt: ex hoc componitur diateſſaron.Itē quatuor ad vnū in quadrupli ratione cēſenť:ex quo ſymphonia diſdiapaſon naſciť.Ergo mūdi aīa,quę ad motū hoc qđ videmus vniuerſitatis corpus impellit,contexta numeris muſicā de ſe creantibus concinentiam, neceſſe eſt vt ſonos muſicos de motu,quem proprio impulſu pręſtat,efficiat:quorum originem in fabrica ſuę contextionis inuenit.Ait enim Plato (vt ſupra retulimus) auctorem deum animę poſt numerorum inter ſe impariū cōtextionem hemioliis,epitritis, & epogdois, & limmate hiantia interualla ſuppleſſe.Ideo doctiſſime Tullius in verbis ſuis oſtendit Platonici dogmatis profunditatem.Quis hic inquam,quis eſt qui complet aures meas tantus & tam dulcis ſonus?Hic eſt,inquit ille, qui interuallis diſiunctus imparibus,ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis impulſu & motu ipſorum orbium efficitur. Vides vt interualla cōmemorat,& hęc inter ſe imparia eſſe teſtatur,nec diffitetur rata ratione diſtincta:quia ſecundum Timæum Platonis impariū inter ſe interualla numerorū ratis ad ſe numeris,hemioliis ſcilicet epitritis & epogdois hemitoniſq; diſtincta ſūt, quibus omnis canora ratio continet.Hinc animaduertitur,qa hęc verba Ciceronis nūq̄ profecto ad intellectum paterent,niſi hemioliorum epitritorum & epogdoorū ratione præmiſſa,quibus interualla diſtincta ſunt,& niſi Platonicis numeris , quibus mundi anima eſt contexta,patefactis:& ratione pręmiſſa,cur ex numeris muſicam creantibus anima intexta ſit.Hæc enī omnia & cauſam mundani motus oſtendunt,quem ſolus animæ pręſtat impulſus:& neceſſitatem muſicæ concinentiæ, quā motui a ſe facto inſerit anima in natura ſibi ab origine.

Concētꝰ cęlorum ex aīę cōſtitutiōe oſtēdiť.

ASCEN.καλλιόπηθ &c.Calliopeq; ſimul reliquis p̄ſtātior vna:aut ad literam,pręſtantiſſima oīm.μουσήγετωρ,a muſis,& ἡγέομαι quod eſt impero. ἡγεμὼν aūt dux eſt:vnde dubitē an ſcribendū μουσήγεμονα. De fabula Orphei & Amphionis ſic Horatius in arte poetica.Sylueſtres homines ſacer interpreſq; deorum, Cædibꝰ & victu fœdo deterruit Orpheus:Dictus ob hoc lenire tigres rabidoſq; leones.Dictus & amphion thebanę cōditor vrbis Saxa mouere ſono teſtudinis & prece blāda Ducere quo vellet &c.Addi poſſet miraculū Dauid regis q fidibꝰ dęmoniū Saulē vexans cohibuit.Luſcinia videť qbuſdā dicta ꝙ luctū canat quaſi luccinia,ſicut ſuſcipio ꝑ ſuccipio ſcribiť. In eā enī Philomela Pandionis regis Athenarū filia & ſoror Prognes a Tereo cōpreſſa miſeratione deoꝝ cōuerſa fingiť,quā iniuriā cātu modulatiſſimo deflet:ſed qa id in lucis facit & ſub lucē, quidā luciniā quaſi in luco aut ſub lucē canētē ſcribunt.diciť etiā attis:vnde Martialis. Sic vbi multiſona feruet ſacer attide lucus . Vere multiſona.vnde de ea in naturali hiſtoria Plinius lib.x.ca.xxix.Luſcinijs diebus ac noctibꝰ cōtinuis.xv.garrulus ſine intermiſſu cantus,denſante ſe frōdiū germine,non in nouiſſimū digna miratu aue. Primū tāta vox tā paruo in corpuſculo,tā ꝑtinax ſpūs.Deinde in vna ꝑfecta muſicę ſciētia modulatus editur ſonꝰ:& nūc cōtinuo ſpū trahiť i lōgū,nūc variať īflexo,nūc diſtinguiť cōciſo,copulať intorto,promittiť,reuocať, infuſcať ex inopinato.Interdū & ſecū ipa murmurat,plenꝰ,grauis,acutꝰ,creber,extētus,vbi viſum eſt,vibrās:

Luſcinia & eius cātus

Attis.

summus,medius,imus:breuiterq; oia tā paruulis in faucibus,q̄ tot exqſitis tibiarū tormētis ars hoim excogitauit:vt nō ſit dubiū hanc ſuauitatē p̄mōſtratā efficaci auſpicio,cū in ore Steſichori cecinit infantis. At neqs dubitet artes eſſe plures,ſingulis ſunt cātus,& nō idē oibus,ſed ſuus cuiq;. Certāt inter ſe,palāq; aīoſa contentio eſt. Victa,morte finit ſępe vitā,ſpū pri⁹ deficiēte q̄ cantu. Meditant̄ alię iuniores,verſuſq; quos imitent̄,accipiūt. Audit diſcipula intētione magna,& reddit:vicibuſq; reticēt. intelligit̄ emēdatę correctio,& in docēte quędā rep̄henſio. Ergo ſeruorū illis precia ſunt:& quidem ampliora q̄ quibus olim armigeri parabantur. Hæc ille. Sol a venere &c. ergo etiam Archimenides ſolem in medio conſtituit.

¶Aliis pręterea indiciis & rationibus cōcentū illū motuū cęleſtiū poſſe oſtēdi. Qūq; interualla ea quæ eſſe in anima ratione ſola intelliguntur, reuera in ipſo mundi corpore deprehendantur. Cap.III.

Sirenes Muſæ.

HInc Plato in repu. ſua cum de ſphęrarum cęleſtiū volubilitate tractaret, ſingulas ait Sirenas ſingulis orbib⁹ inſidere,ſignificans ſphęrarū motu cantū numinib⁹ exhiberi: Nam Siren deo canens græco intellectu valet. Theologi quoq; nouē muſas octo ſphęrarū muſicos cantus, & vnā maximā cōcinentiā,q̄ conſtat ex oībus,eſſe voluere. Vnde Heſiodus in Theogonia ſua octauā muſam Vraniā vocat, quia poſt ſeptē vagas q̄ ſubiectæ ſunt,octaua ſtellifera ſphæra ſuperpoſita ꝓprio nomine cælū vocatur. Et vt oſtēderet nonā eſſe & maximā,quā cōficit ſororū cōcors vniuerſitas, adiecit,καλλιόπη θ' ἥδε,προφερεστάτη ἁπασάων,ex nomine oſtēdens ipſam vocis dulcedinē

Calliope

nonā muſam vocari. Nam καλλιόπη optimæ vocis græca interpretatio eſt:& vt ipſam

Apollo

eſſe quę conſtet ex oībus preſſius indicaret,aſſignauit illi vniuerſitatis vocabulū,videlicet

μουσηγέτης

προφερεστάτη ἁπασάων. Nam Apollinē ideo μουσηγέτην vocant,quaſi ducē & principē orbiū cæterorū:vt ipſe Cicero refert,Dux & princeps & moderator luminū reliquorū:mens mūdi,& tēperatio. Muſas eſſe mūdi cantū etiā ruſtici ſciunt: qui eas ca-

Camœnę vnde.

mœnas quaſi canenas a canēdo dixerunt. Ideo canere cælum etiā theologi cōprobantes ſonos muſicos ſacrificiis adhibuerunt:q apud alios lyra & cithara, apud nōnul-

Cantus ī ſacris.

los tibiis aliiſve muſicis inſtrumētis fieri ſolebant. In ipſis quoq; hymnis deorū per ſtropham & antiſtrophā metra canoris verſibus adhibebant̄:vt per ſtropham rectus orbis ſtelliferi motus,ꝑ antiſtrophā diuerſus vagarū regreſſus p̄dicaretur: ex quib⁹ duob⁹ motib⁹ prim⁹ in natura hymn⁹ dicādus deo ſumpſit exordiū. Mortuos quoq;

Mortui cur cum cātu ſepeliant̄.

ad ſepulturā proſequi oportere cū cantu,plurimarū gentiū vel religionum inſtituta ſanxerunt:pſuaſione hac,qua poſt corpus animæ ad originē dulcedinis muſicæ,id eſt ad cęlum redire credant̄. Nam ideo in hac vita omnis aīa muſicis ſonis capit̄(vt non ſolū q ſunt habitu cultiores,verū vniuerſę quoq; barbaræ nationes,cantus,quib⁹ vel

Muſica cur oēs delectet.

ad ardorem virtutis animentur,vel ad mollitiem voluptatis reſoluantur,exerceant) quia in corpus defert memoriā muſicæ,cuius in cælo fuit conſcia: & ita delinimētis canticis occupatur,vt nullum ſit tam imite,tam aſperū pectus,qđ nō oblectamētorū

Orphei, & Amphionis fabula.

talium teneatur affectu. Hic exiſtimo & Orphei vel Amphionis fabulā, quorū alter aīalia ratione carētia,alter ſaxa quoq; trahere cantibus ferebat̄,ſumpſiſſe principium:quia primi forte gētes vel ſine rationis cultu barbaras,vel ſaxi īſtar nullo affectu mobiles:ad ſenſum voluptatis canendo traxerūt. Ita deniq; oīs habitus aīę cātibus gubernat̄:vt &

Cāt⁹ qđ facit.

ad bellū ꝓgreſſui,& itē receptui canat̄:cantu & excitāte,& rurſus ſedante virtutē. Dat ſomnos adimitq;:nec nō curas & immittit,& retrahit. Irā ſuggerit:clementiam ſuadet: corporū quoq; morbis medet̄. Nā hinc eſt,q̄ ęgris remedia p̄ſtantes p̄cinere dicūtur. Ec

Luſcinia

quid mirum ſi inter homines muſicæ tāta dominatio eſt:cum aues quoq;, vt luſcinię & cygni aliæve id genus,cantum veluti quadā diſciplina artis exerceāt:nōnullæ vero vel aues vel terrenę ſeu aquatiles beluę inuitante cantu in retia ſpōte decurrāt: & paſtoralis fiſtula paſtum progreſſis quietem imperet gregibus! Nec mirū:ineſſe enim mundanę animę cauſas muſicæ,quibus eſt intexta,prædiximus. Ipſa autem mundi anima viuenti

Aene. vi.

bus oībus vitā miniſtrat. Hinc hoīm pecudūq; genus vitęq; volātū:Et q̄ marmoreo fert mōſtra ſub ęquore pontus. Iure igit̄ muſica capit̄ omne qđ viuit:qa cęleſtis aīa,qua aīat̄ vniuerſitas,originē ſumpſit ex muſica. Hęc dū ad ſphęralē motū mūdi corpus impellit:

De interuallis corporū cæleſtiū.

ſonū efficit,qui interuallis diſiūctus imparib⁹,ſed tn̄ pro rata parte ratione diſtinctis,ſicut a principio ipſa contexta eſt. Sed hęc interualla q̄ in aīa,quippe incorporea,ſola exiſtimant̄ ratione nō ſenſu:quęrendum eſt vtrum etiā ipſo in mundi corpore dimenſio librata ſeruauerit. Et Archimenides qdē ſtadiorum numerū deprehendiſſe ſe credidit,q

bus a terrę supficie Luna distaret, a Luna Mercurius, a Mercurio Venus, Sol a Venere, Mars a Sole, a Marte Iuppiter, Saturnus a Ioue: sed & a Saturni orbe vsq; ad ipsum stelliferũ cęlũ, om͞e spatiũ se ratione emẽsum putauit. Quę tñ Archimenidis dimensio a Platonicis repudiata est, quasi dupla & tripla interualla non seruans: & statuerũt hoc esse credendũ, vt quãtum est a terra vsq; ad lunã, duplũ sit a terra vsq; ad solẽ: quãtũq; est a terra vsq; ad solẽ, triplũ sit a terra vsq; ad Venerẽ: quãtũq; est a terra vsq; ad Venerem, quater tantũ sit a terra vsq; ad Mercurii stellam: quantũq; est ad Mercurium a terra, nouies tãtũ si a terra vsq; ad Martẽ, & quãtũ a terra vsq; ad Martem est, octies tantũ sit a terra vsq; ad Iouẽ: quãtũ est a terra vsq; ad Iouẽ, septies & vicies sit tãtũ a terra vsq; ad Saturni orbẽ. Hãc Platonicã psuasionẽ Porphyrius libris inseruit, qbus Timæi obscuritatib⁹ nõnihil lucis infudit: aitq; eos credere ad imaginẽ cõtextiõis animę hęc esse ĩ corpore mũdi interualla, q̃ epitritis & epogdois hemitonisq; cõplent̃ & limmate, & ita puenire cõcẽtũ. Cuius ratio ĩ substãtia aię cõtexta, mũdano quoq; corpori, qđ ab aĩa mouet̃, inserta est. Vnde ex om͞i parte docta & perfecta est Ciceronis assertio, qui interuallis imparibus, sed tñ pro rata parte ratione distinctis, cęlestem sonum dicit esse disiunctum. | Archimenides | Mẽsura a terra ad vnũquenq; planetã

ASCEN. Diximus nunq̃ sonũ fieri nisi aere pcusso. Aut igit̃ scđm hũc aer est ĩ oĩb⁹ cęlis, aut sonũ nõ efficiũt. Pręterea si sonus ille fiat ex duorũ orbiũ cõcussu manifestior est ratio ac ea quã Macrobius tradit, cur septem exeunt soni: quia inter octo orbes non possunt fieri nisi septem concussiones: itaq; summus nõ sonat supne, nec infimus inferne. Nec constaret ratio in chordis musicorum instrumẽtorum aut organorũ fistulis, quã de lunę graui sono assignat, si idẽ sequeret̃: in musicis enim quę grauissime sonant maximę & fere longissimę sunt: inter orbes aũt sonoros lunę breuissimus est: ideoq; acutissime merito sonet. Nõ capiat auditum. i. auditionem aut sonum concinentiæ mundanæ. i. a mundo vniuerso ortæ. Catadupa. i. ex cursu sonitus.

Qui fiat vt inter sonos cęlestis illius concentus, alius acutior sit, alius grauior: qđ nã ibi melodiæ sit genus: Et cur sonus ille a nobis non audiatur. CAP. IIII.

Nunc locus admonet, vt de grauitate & acumine sonorum diuersitates quas asserit reuoluamus. Et natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera autem acute sonent. quam ob causam summus ille cæli stellifer cursus, cuius conuersio est cõcitatior, acute excitato mouetur sono, grauissimo autem hic lunaris atq; infim⁹. Diximus nunq̃ sonum fieri nisi aere percusso. Vt autem son⁹ ipse, aut acutior, aut grauior pferatur, ictus efficit: qui dum ingens & celer incidit, acutum sonum præstat, si tardior lentiorve, grauiorem. Indicio est virga, quæ dum auras percutit, si impulsu cito ferit, sonum acuit, si lentiore, in grauius ferit auditum. In fidibus quoq; idem videmus: q̃ si tractu arctiore tenduntur, acute sonant, grauius laxiores. Ergo & superiores orbes dum p amplitudine sua impetu grandiore voluuntur, dumq; spiritu vt in origine sua fortiore tenduntur, propter ipsam vt ait concitatiorem cõuersionem acute excitato mouentur sono: grauissimo autem hic lunaris atq; infimus, quoniam spiritu vt in extremitate languescente iam voluitur, & propter angustias, quibus penultimus orbis arctatur, impetu leniore conuertitur. Nec secus probamus in tibiis, de quarum foraminibus vicinis ori inflantis sonus acutus emittitur: de longinquis autem & termino proximis, grauior: item acutior per patentiora foramina, grauior per angusta. Et vtriusq; causæ ratio vna, quia spiritus vbi incipit, fortior est, defectior vbi definit: & quia maiorem impetum per maius foramen impellit: contra autem in angustis contingit & eminus positis. Ergo orbis altissimus, & vt in immensum patens, & vt spiritu eo fortiore, quo origini suæ vicinior est, incitatus, sonorum de se acumen emittit: Vox vltimi, & pro spatii breuitate, & pro longinquitate iam frangitur. Hinc quoq; apertius approbatur spiritum quanto ab origine sua deorsum recedit, tanto circa impulsum fieri leniorẽ: q; circa terram, quæ vltima sphærarum est, tam cõcretus tam densus habeatur, causa sit terræ in vna sede semper hærendi, nec in quãlibet partem permittatur moueri, obsessa vndiq; circunfusi spiritus densitate. In sphæra autem vltimum locum esse, qui medius est, antecedentibus iam probatum est. Ergo vniuersi mundani corporis sphæræ nouẽ sunt. Prima illa stellifera, quę proprio nomine dicitur cælum, & aplanes apud græcos vocat̃, arcens & continens cæteras. Hæc ab oriẽte semper voluitur in occasum. Subiectę septẽ, quas vagas dicimus, ab occidente in orientem feruntur. Nona terra sine motu. Octo sũt igit̃ quę mouentur: sed septem soni sunt, qui cõcinẽtiã de volubilitate cõficiũt, pptereaq̃ Mercurialis & Veneris orbes pari ambitu comitati solẽ, vię ei⁹ tãq̃ satellites obsequũ

Sonus acut⁹ & grauis. | Sphæræ nouem mundani corporis.

tur:& ideo a nōnullis astronomiæ studentibus, eandē vim sortiri existimātur. Unde ait. Illi autē octo cursus, in quibus eadem vis est duorum, septem efficiunt distinctos interuallis sonos: qui numerus rerum omniū fere nodus est. Septenarium autem numerū omniū nodum esse, plene cum de numeris superius loqueremur, expressimus. Ad illuminandum (vt existimo) obscuritatē verborum Ciceronis de musica, tractat⁹ succinctus a nobis qua licuit breuitate sufficiet. nam netas & hypatas aliarūq; fidiū vocabula perquirere, & tonorum vel limmatum minuta subtilia: & quid in sonis pro litera, quid pro syllaba, quid pro integro nomine accipiatur asserere, ostentantis est, non docentis. Nec enim quia fecit in hoc loco Cicero musicæ mentionem, occasione hac eundum est per vniuersos tractatus qui possunt esse de musica: quos (quantum mea fert opinio) terminū habere non existimo. Sed illa sunt persequēda, quib⁹ verba, quæ explananda receperis, possint liquere: quia in re naturaliter obscura, qui in exponendo plura q̄ necesse est superfundit, addit tenebras, non adimit densitatem. Unde finem de hac tractatus parte faciemus, adiecto vno quod scitu dignum putamus, Q̄ cum sint melodiæ musicæ tria genera, enarmonicum, diatonū, & chromaticū: Primū quidem propter nimiam sui difficultatem ab vsu recessit, Tertium vero est infame mollitie. Unde medium. i. diatonū, mūdanæ musicę doctrina Platonis ascribitur. Nec hoc inter prętereunda ponemus: ꝙ musicam perpetua cæli volubilitate nascētē, ideo claro nō sentimus auditu, quia maior sonus est, q̄ vt humanarum aurium recipiatur angustiis. Nam si Nili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt: quid mirum si nostrum sonus excedit auditum, quē mundanæ molis impulsus emittit? Nec enim de nihilo est quod ait: quis complet aures meas tantus & tam dulcis sonus? Sed voluit intelligi, ꝙ si eius qui cælestibus meruit interesse secretis, cōpletæ aures sunt soni magnitudine, superest vt cęterorū hominū sensus mundanæ concinentiæ non capiat auditū. Sed iam tractatū ad sequentia conferamus.

Melodiæ tria genera. Quare nō sentiamus cęli harmoniā.

ASCEN. Terra nona & vltima sphęra est. Mirum cur aquę, aeris & ignis non meminit: nisi ꝙ aqua non totum locū occupat vt in sphęrā extendat, aer & ignis cerni non possunt: sicut nec astrorum sphęrę, nisi essent astra: nā q horizonta cęlum & eū colorem qui apparet illic, verum cæli colorem putant, hallucinant. Nec licebit vnq̄ agnoscere. Sunt tamen qui insulas nuper repertas, longe trans torridam zonam constituant: cum illinc antarcticum polum videri prædicent. De austro, & aquilone vero similia & rationi consona dicit: addere aūt possumus austrum australibus esse saluberrimū & aquilonē noxium, vt contra fit nobis: quia mediam zonam venenosis habitatam transeundo teporem & virus contrahunt. Cur non illic. i. contra pedes nostros aliquos viuere credamus, vbi eadem in promptu semper sunt omnia. i. qui nobis sint antipodes: nulla videtur ex natura difficultas: ex fide nostra multa: nam si genus humanū ex vno Adam traxit originem, quomodo illuc p loca inaccessa accesserint: & si accesserunt, quō ad eos accesserīt apostoli aut ab apostolis missi, cū in oēm terrā exiuerit sonus eorum? Magna etiā difficultas est quō antipodas aut videre ex vno loco, aut demōstrare potuerit: Namquin ex ea arce ambos polos videre potuerit non obsto: sed terram vtrinq; videri potuisse non intelligo: nisi eo præditi sint visu qui terram penetret: aut nisi cum lacteo moueantur circulo, vt vicissim nunc hāc superficiem terræ, nunc oppositam despexerint.

Terræ medietatem eam in qua nos sumus, quinq; esse distinctam zonis: ꝙꝙ ex his duę tm̄ sint habitabiles: quarū altera habitetur a nobis, alteram quinā colāt hoīes ignoretur. Tum vero & in reliqua terrę medietate zonas esse easdem, & inter illas quoq; duas ab hominibus habitari. CAP. V.

Vides habitari in terra raris & angustis locis, & in ipsis quasi maculis, vbi habitat, vastas solitudines interiectas: eosq; qui incolūt terram, nō modo interruptos ita esse, vt nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim transuersos, partim etiā auersos stare nobis: a quibus expectare gloriam certe nullam poteris. Cernis autē eandem terram quasi quibusdā redimitā & circūdatam cingulis: e quibus duos maxime inter se diuersos & cęli verticibus ipsis ex vtraq; parte subnixos obriguisse pruina vides: mediū autē illum & maximū solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorū australis ille, in quo qui insistunt, aduersa vobis vrgent vestigia, nihil ad vestrū genus: Hic aūt alter subiectus aquiloni, quem incolitis, cerne q̄ tenui vos parte contingat. Omnis em̄ terra quę colit a vobis, angustata verticibus, lateribus latior: parua q̄dam insula est circūfusa illo mari, qđ atlanticū, qđ magnum, quē oceanū appellatis ī terris: qui tn̄ tanto nomine designat, q̄ sit paru⁹, vides. ¶Postq̄ cęlū quo oīa cōtinent, & subiectarum sphærarum ordinem motumq;, ac de motu sonū, cęlestis musices modos & numeros explicantem, & aerem subditū lunę Tullianus sermo p necessaria, & p̄senti operi

apta ductus ad terram vsq; descripsit: ipsius iam terrę descriptionẽ verborũ parcus, rerum fœcundus absoluit. Etenim maculas habitationum, ac de ipsis habitatoribus alios interruptos auersosq;, obliquos etiã & trãsuersos alios nominando: terrenę sphęrę globositatẽ sermone tantũ nõ coloribus pinxit. Illud quoq; nõ sine perfectione doctrinę est, q; cum aliis nos non patiẽ errare, q terrã semel cingi oceano credidere. Nam si dixisset, omnis terra parua quædam est insula circũfusa illo mari: vnũ oceani ambitũ dedisset intelligi. Sed adiiciendo, quę colĩ a vobis: verã eius maris diuisionẽ, de qua paulo post disseremus, nosse cupientibus intelligendam reliquit. De quinq; autẽ cingulis ne q̃so existimes duorum Romanę facundię parentum Maronis & Tullii dissentire doctrinã, quum hic ipsis cingulis terram redimitam dicat: ille iisdem quas gręco noĩe zonas vocat, asserat cęlũ teneri. Vtrũq; eñ incorruptam veramq;, nec alteri cõtrariã retulisse rationem procedente disputatione cõstabit. Sed vt omnia quę hoc loco explanãda recepimus, liq̃re possint: habẽdus est primum sermo de cingulis, q̃a situ eorũ ante oculos locato, cætera erũt intellectu pniora. Prius aũt qualiter terrã coronẽt: deinde quemadmodum cęlũ teneant explicandum est. Terra nona & vltima sphęra est. Hãc diuidit horizon, id est finalis circulus. de quo ante retulimus. Ergo medietas cuius nos partem incolim⁹, sub eo cęlo est, qđ fuerit sup terrã: & reliqua medietas sub illo, qđ dũ voluitur ad ea loca q̃ ad nos videntur inferiora, descẽdit: In medio enim locata ex omni sui parte cælũ suspicit. Huius igitur ad cęlũ breuitas, quę punctũ est, ad nos vero immensa globositas: distinguitur locis inter se vicissim p̃ssis nimietate, vel frigoris, vel caloris, geminã nacta inter diuersa temperiẽ. Nam & septẽtrionalis & australis extremitas ppetua obriguere pruina. Et hi velut duo sunt cinguli, quibus terra redimitur: sed ambitu breues quasi extrema cingentes. Horum vterq; habitationis impatiẽs est, quia torpor ille glacialis nec animali, nec frugi vitã ministrat: illo eñ aere corpus aliĩ, quo hęrba nutriĩ. Medius cingulus, & ideo maximus, æterno afflatu continui caloris vstus: spatiũ, qđ & lato ambitu & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile victuris. Inter extremos vero & medium duo maiores vltimis, medio minores ex vtriusq; vicinitatis intemperie temperanĩ: in hisq; tantũ vitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabitur cõcepta ratio descriptione q̃ sermone: esto orbis terrę cui ascripta sunt a, b, c, d. Et circa a, ascribantur n, & l. circa b, aũt m, & k. & circa c, g, & i. & circa d, e, & f. Et ducãtur rectę lineę a signis ad signa q̃ dicimus: id est a g, in i: ab m, in n: a k, in l: ab e, in f. Spatia igitur duo aduersa sibi: id est vnum a c, vsq; ad lineam q̃ in i, ducta est: alterum a d, vsq; ad lineam quę in f, ducta est: intelliguntur pruina riguisse ppetua. Est enim superior septẽtrionalis, inferior australis extremitas. Mediũ vero ab n, vsq; in l, zona sit torrida. Restat vt cingulus ab i, vsq; ad n, de subiecto calore & superiore frigore temperetur: Rursus vt zona quæ est inter l, & f, accipiat de superiecto calore, & subdito rigore temperiẽ. Nec excogitatas a nobis lineas, quas diximus, existimetur. Circi enim sunt, de quib⁹ supra retulim⁹, septentrionalis & australis, & tropici duo. Nam æquinoctialem hoc loco, quo de terra loq̃mur, non oportet ascribi. q opportuniore loco rursus addetur. Licet igitur sint hæ duæ mortalibus ægris munere cõ

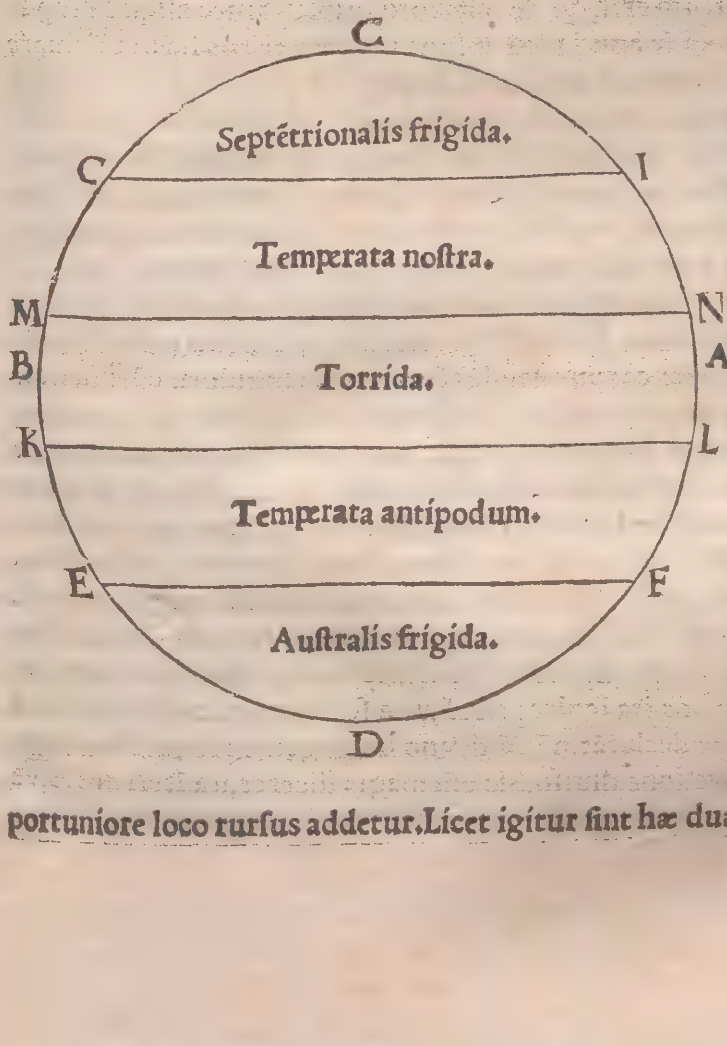
Cinguli vel zonę terrę vel cæli.

Septẽtrionalis.

Australis.

Cĩgulus medius.

Cinguli duo temperati.

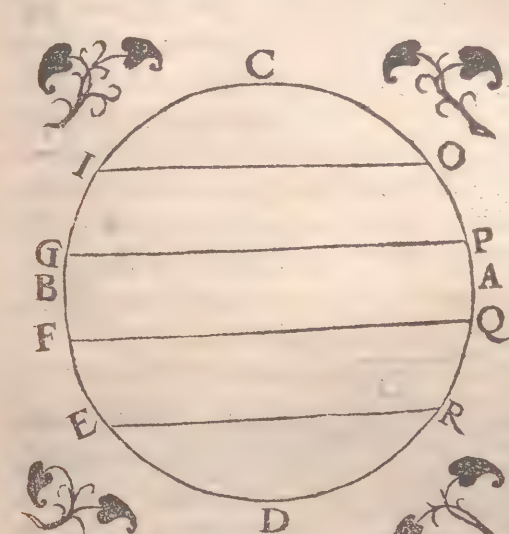
cessæ diuũ,quas diximus tẽperatas: nõ tñ ambę zonæ hoĩbus nostri generis indultæ sunt:sed sola supior,q̃ est ab i,vsq; ad,n:incolit̃ ab oĩ,quale scire possumus, hoĩm genere:Romani Græcive sint,vel barbaræ cuiusq; nationis.Illa vero ab,l,vsq; ad,f: sola ratione intelligit̃,ꝙ ꝑpter similẽ temperiẽ similiter incolitur: sed a quibus,nõ licuit vnq̃ nobis,nec licebit agnoscere. Interiecta enĩ torrida vtriq; hoĩm generi cõmerciũ ad se denegat cõmeandi.Deniq; de quatuor habitationis nostræ cardinib⁹,oriens,occidens,& seṗtẽtrio,suis vocabulis nũcupant̃: qa ab ipsis exordiis suis sciunt̃ a nobis. Nã etsi septentrionalis extremitas inhabitabilis est: nõ multo tñ est a nobis remota. Quarto vero nostræ habitationis cardini,causa hæc alterũ nomẽ dedit,vt meridies nõ australis vocaret̃:quia & ille ꝓprie est australis qui de altera extremitate ꝓcedens aduersus septẽtrionali est:& hunc meridiẽ iure vocitari facit locus, de quo ĩcipit nobis dies,Nã quia sentiri incipit a medio terræ,in qua est vsus diei:ideo tãq̃ qdã medidies vna litera mutata meridies nũcupatus est. Sciẽdũ est autẽ ꝙ ventus qui ꝑ hunc ad nos cardinẽ peruenit.i.auster,ita in origine sua gelidus est,vt apud nos cõmendabilis est blando rigore septẽtrio:sed qa ꝑ flãmã torridæ zonæ ad nos cõmeat,admixt⁹ igni calescit,& q incipit frigidus,calidus peruenit.Neq; enĩ vel ratio vel natura pateretur,vt ex duob⁹ æquo pressis rigore cardinib⁹ dissimili tractu flat⁹ emitteretur. Nec dubiũ est nostrũ quoq; septentrionẽ ad illos qui australi adiacent,ꝑpter eandem rationẽ calidũ ꝑuenire,& austrũ corporib⁹ eorum gemino aurę suæ rigore blandiri. Eadẽ ratio nos nõ permittit ambigere,quin ꝑ illã quoq; superficiẽ terræ,q̃ ad nos habetur inferior,integer zonarũ ambitus,q̃ hic tẽperatæ sunt,eodẽ ductu tẽperat⁹ habeatur:atq; ideo illic quoq; ęędẽ duę zonę a se distantes similiter incolant̃.Aut dicat quisquis huic fidei obuiare mauult, quid sit qđ ab hac eũ distinctione deterreat. Nã si nobis viuendi facultas est in hac terrarũ parte,quã colimus: quia calcantes humũ cęlũ suspicimus sup verticẽ, quia sol nobis & oritur & occidit, qa circũfuso fruimur aere,cuius spiram⁹ haustũ:cur nõ & illic aliquos viuere credam⁹, vbi eadem semp in prõptu sunt?Nã qui ibi dicunt̃ morari,eandẽ credẽdi sunt spirare aurã:qa eadẽ est ĩ eiusdẽ zonalis ambitus cõtinuatione tẽperies.Idẽ sol illis & obire dicit̃ nostro ortu: & oriri cũ nobis occidit. Calcabunt ęque vt nos humũ: & semp verticẽ,semp cælum videbunt.Nec metus erit,ne de terra in cælum decidant:cum nihil vnq̃ possit ruere sursum.Si eñ nobis(qđ asserere genus ioci est)deorsum habetur vbi est terra,& sursum vbi est cælũ:illis quoq; sursum erit,qđ de inferiore suspiciẽt:nec aliqñ in supna casuri sunt. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc existimare de nobis:nec credere posse nos in quo sumus loco,degere:sed opinari, siquis sub pedib⁹ tentaret stare,casurũ.Nunq̃ tñ apud nos quisq̃ timuit, ne caderet in cælũ: ergo nec apud illos quisq̃ in superiora casurus est, sicut oĩa nutu suo põdera ĩ terrã ferri, superius relata docuerunt.Postremo quis ambigat in sphęra terræ ita ea q̃ inferiora dicunt̃,superiorib⁹ suis esse cõtraria, vt est oriens occidenti? Nã in vtraq; parte par diametros habet̃. Quũ ergo & orientẽ & occidentẽ similiter cõstat habitari, quid est qđ fidẽ huius quoq; diuersæ sibi habitationis excludat?Hæc oĩa nõ ociosus lector in tam paucis verbis Ciceronis inueniet.Nã quũ dicit terrã cingulis suis redimitã atq; circundatã: ostendit ꝑ omne terræ corpus eandẽ tẽperatorũ cingulorũ cõtinuatam esse tẽperiẽ.Et quũ ait in terra maculas habitationũ videri:nõ eas dicit q̃ in parte nostræ habitationis nõnullis desertis locis interpositis incolunt̃. Non eñ adiiceret,in ipsis maculis vastas solitudines ĩteriectas,si ipsas solitudines diceret,ĩter quas certæ partes macularũ instar habeantur:Sed quia maculas dicit has quatuor,quas in duobus terrę hemisphęriis binas esse ratio mõstrauit:bene adiecit ĩteriectas solitudines. Nã sicut pars q̃ habitat̃ a nobis,multa solitudinũ interiectione distinguit̃,credendũ est ĩ illis quoq; trib⁹ aliis habitationib⁹ similes esse ĩter deserta & culta distinctiões. Sed & quatuor habitationũ ĩcolas,& relatione situs,& ipsa quoq; stãdi qualitate depinxit.Primũ eñ ait,alios ṗter nos ita ĩcolere terrã,vt a se ĩterrupti nullã habeãt ad se facultatẽ meãdi.Et ipsa verba declarãt,nõ eũ de vno hoĩm genere loqui ĩ hac supficie a nobis soli⁹ torridę ĩteriectione diuiso,Sic eñ magis diceret,ita ĩterruptos,vt nihil ĩter ipsos ab illis ad nos manare possit : Sed dicẽdo ita ĩterruptos,vt nihil ĩter

Meridies. Auster. Antipodas esse. Spirare. Cice. verba declarantur.

ipsos ab aliis ad alios manare possit: qualiter inter se illa hoim genera sint diuisa, significat. Qđ autem vere ad nostram partē refertur, adiecit dicēdo de illis qui & a nobis & a se inuicē diuisi sunt: partim obliquos, partim transuersos, partim etiam aduersos stare nobis. Interruptio ergo non vnius generis a nobis, sed oim generū a se diuisorū refert: q̄ ita distinguenda est. Hi quos separat a nobis perusta, quos greci ἀντεμοὺσ vocant: simi liter ab illis q inferiorē zonę suę incolūt partē, interiecta australi gelida separant. Rursus illos ab ἀντνέκοις suis, id est p nostri cinguli inferiora viuentib⁹, interiectio ardentis sequestrat: & illi a nobis septētrionalis extremitatis rigore remouent. Et quia nō est vna oim affinis cōtinuatio, sed interiectę sunt solitudines ex calore vel frigore mutuū negā tibus commeatū: has terræ partes, quę a quatuor hominū generibus incolunt, maculas habitationū vocauit. Quemadmodū autem cęteri oēs vestigia sua figere ad nostra credātur, ipse distinxit: & australes quidem aperte pronunciauit aduersos stare nobis, dicēdo, Quorum australis ille: in quo qui insistūt, aduersa nobis vrgent vestigia. Et ideo ad uersi nobis sunt, quia in parte sphęræ quę contra nos est morant. Restat inquirere quos transuersos & quos obliquos nobis stare memorauerit. Sed nec de ipsis potest esse dubitatio: quin transuersos stare nobis dixerit inferiorē zonæ nostrę partē tenētes: Obliquos vero eos, qui australis cinguli deuexa sortiti sunt.

ASCEN. De dimensione terræ in partes, non magna admodum est difficultas, cognita mensura totius & proportione partium inter se: quas nescio an quisq̄ nouerit: ideoq̄ de ignotis nihil.

Quanta terræ spatia habitationi cesserint: quāta inculta sint. CAP. VI.

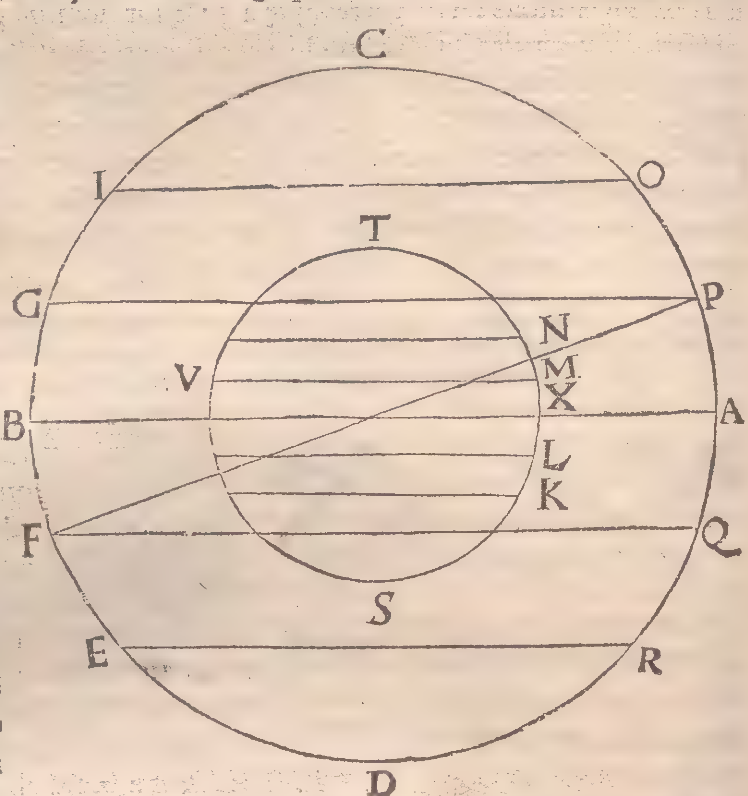
SVperest vt de terræ ipsius spatiis, quāta habitationi cesserit, quantaq̄ sint inculta, referam⁹: Id est, quę sit singulorum dimēsio cingulorū. Qđ vt facile dinoscas, redeūdū tibi ē ad orbis terrę descriptionem, quā pauloante subiecimus: vt per ascriptarū literarum notas, ratio dimēsionum lucidi⁹ explicetur. Omnis terrę orbis, id est circulus, qui vniuersū ambitū claudit, cui ascripta sunt a, b, c, d, ab his qui eum ratione dimensi sunt, in sexaginta diuisus est partes. Habet autem totus ipse ambitus stadiorum ducenta quinquaginta duo milia. Ergo singulę sexagesimę extenduntur stadiis quaternis milibus ducenis. Et sine dubio medietas eius, quæ est a, d, per orientem, id est per a, vsq̄ ad c, habet triginta sexagesimas, & stadiorū milia centum vigintisex. Quarta vero pars, quæ est ab a, vsq̄ ad c, incipiens a medio perustæ, habet sexagesimas quindecim, & stadiorū milia sexagita & tria. Huius quartę partis mensura relata, constabit totius ambitus plena dimensio. Ab a, igitur vsq̄ ad p, quod est medietas perustę, habet sexagesimas quatuor: quę faciunt stadiorum milia sexdecim cum octingentorum adiectione. Ergo omnis perusta sexagesimarum octo est, & tenet stadiorum milia trigintatria, & sexcenta insup. Latitudo autē cinguli nostri, qui temperatus est, id est a p, vsq̄ ad o, habet sexagesimas quinq̄: quę faciunt stadiorum milia. xxi. Et spatium frigidę ab o, vsq̄ ad c, habet sexagesimas sex: quę stadiorum tenent vigintiquinq̄ milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarum, cuius mēsuram euidenter expressimus: alterius quartę partis magnitudinē ab a, vsq̄ ad d, pari dimensionum distinctione cognosces. Cum ergo quantum teneat sphæræ superficies quę ad nos est in omni sua medietate cognoueris: de mensura quoq̄ inferioris medietatis. i. a, d, per b, vsq̄ ad c, similiter instrueris. Modo enim quia orbem terræ in plano pinximus, in plano autem medium exprimere non possumus: sphæralem tumorem imitati sumus altitudinis, intellectum a circulo, qui magis horizon q̄ meridianus videtur. Cæterum volo hoc mente percipias: ita nos hanc prætulisse mensuram, tanq̄ a, d, per a, vsq̄ ad c, pars terræ superior sit, cuius partem nos incolimus: & a, d, per b, vsq̄ ad c, pars terræ habeatur inferior.

Ambit⁹ terræ.

ASCEN. Verba Virgilij de zonis Georg. j. hęc sunt. Quinq; tenent cęlum zonę: quarum vna corusco Semp sole rubens, & torrida semper ab æstu. Quã circum extremę dextra læuaq; trahuntur, Cęrulea glacie concretę, atq; nubibus atris. Has inter, mediamq;, duæ mortalibus ęgris Munere concessæ diuum: & via secta per ambas Obliquus qua se signorum verteret ordo. Hæc ille: vbi mistim de eis loquitur: nam causæ earum in cælo sunt, & a sole præcipue dependent, effectus est terris. Vnde quod dixit: duæ mortalibus ægris, Munere concessę diuum, scilicet ad inhabitandum: nõ intelligitur de cælestibus, sed de ijs quæ sub illis sunt, & ab illis tale temperamentum capiunt. Quam despicit. i. superne vt inferiorem aspicit. despicere enim est deorsum inspicere, & suspicere sursum inspicere: vt Aeneid. j. Despiciens mare veliuolum. Sed quia sub nobis positos contemnimus & supra nos positos honoramus: trãssumptiue despicio significat contemno, & suspicio honoro.

In cælo easdẽ inesse zonas quę insunt terrę: atq; causam huius diuersitatis esse solem, qui vt accessu suo causa caloris est, ita recessu frigus inducit. CAP. VII.

HOC quoq; tractatu ꝑprium sortito finem, nunc illud qđ ꝓbandũ ꝑmisimus, asseramus: hos cingulos & bene Maronem cælo, & bñ terrę assignasse Ciceronem: & vtrũq; nõ discrepantia, sed consona eademq; dixisse. Natura enĩ cęli hanc in diuersis terrę partibus tẽperiẽ nimietatemq; distixit: & qualitas vel frigoris vel caloris, quę cuilibet ætheris parti semel inhæsit, eandem inficit partẽ terrę, quã despicit ambiẽdo. Et quia has diuersitates, quæ certis finibus terminant, cingulos in cælo vocauere: necesse est totidem cingulos etiã hic intelligi. Sicut in breuissimo speculo, cum facies monstrat igẽs: tenent in angusto membra vel liniamenta ordinem, quẽ sua in vero digesserat amplitudo. Sed hic quoq; asserendi quod dicitur minuemus laborẽ, oculis subiiciẽdo picturam.

Esto em̃ cæli sphera, a, b, c, d. Et iter se claudat spherã terrę, cui ascripta sunt, s, x, t, u. Et ducatur in cæli sphera circulus septẽtrionalis ab i, vsq; in o. tropicus ęstiuus a g, in p. & ęquinoctialis a b, in a. & tropicus hyemalis ab f, in q. & australis ab e, in r. sed & zodiac⁹ ducat̃ ab f, in p. Rursus insphera terrę ducantur iidẽ limites cingulorũ, quos supra descripsimus, in n, in m, in l, in k. His ita depictis, sine difficultate constabit singulas terræ partes, a singulis cæli partibus supra verticem suum positis, qualitatẽ circa nimietatem vel temperiem mutuari. Nam qđ est sursum a d, vsq; ad r, hoc despicit terram ab s, vsq; ad k. Et quod est in cęlo ab r, vsq; ad q, hoc inficit terrę ptẽ a k, vsq; ad l. Et qđ in cęlo est a q, vsq; in p, tale facit in terra ab l, vsq; ad m. Qualeq; est desuper a p, vsq; ad o, tale ĩ terra ab m, vsq; ad n. Et quale illic ab o, vsq; ad c, tale hic est ab n, vsq; ad t. Sũt aũt in ęthere extremitates ambę, id est a d, vsq; ad r, & a c, vsq; ad o, ęterno rigore densatę. Idem in terra est ab s, vsq; ad k, & a t, vsq; ad n. Rursus in cęlo, a q, vsq; ad p, nimio calore feruet. Itidẽ in terra quoq;, ab l, vsq; ad m, idem feruor est. Item sunt ĩ cęlo temperies ab o, vsq; ad p, & a q, in r. Itidẽ sunt hic quoq; tẽperatę ab n, in m, & ab l, in k. Aequinoctialis. n. circulus qui ab a, vsq; ad b, ductus est, mediam secat perustam. Et ipsum aũt scisse Ciceronẽ, ꝗ terreni cinguli cęlestib⁹ inficiant̃: ex verbis eius ostendit̃. Ait em̃. E qbus duos maxime inter se diuersos, & cæli verticib⁹ ipsis ex vtraq; parte subnixos, obriguisse pruina vides. Ecce testat̃ finale frig⁹ eẽ de cęlo. Idẽ quoq; de feruore medio dicit. Mediũ aũt illũ & maximũ solis ardore torreri. Cũ ergo manifeste rigorẽ de cęli verticib⁹, & feruorẽ de sole ĩ terrę cĩgulos venire signauerit: ostẽdit pri⁹ in cęlo hos eosdẽ cĩgulos cõstitisse.

¶Nunc qm̃ constitit easdem in cœlo & in terra zonas esse vel cingulos(hęc em̃ vnius
rei duo sunt noĩa)iam dicendũ est,quæ causa in æthere hanc diuersitatẽ qualitatis effi
ciat.Perusta duobus tropicis clauditur,id est ab g.in p,ęstiuo:& ab f,in q,hyemali. Ab Zona perusta.
f,autem in p,zodiacum describendo perduximus. Ergo signum p,tropicus ille cãcer ha
beatˀ:& signum f,capricornus.Constat autẽ solem neq̧ sursum vltra cãcrũ,neq̧ vltra ca
pricornum deorsum meare:sed cũ ad†tropicorũ confinia peruenerit,mox reuerti.vnde †tropica
& solstitia vocantur.Et quia æstiuus tropicus temperatę nostræ terminus est:ideo cum signa.
sol ad ipsum finem venerit,facit nobis æstiuos calores,de vicino vrẽs sensu maiore sub Solstitia
iecta.Illo deniq̧ tempore australi generi reuerti hyemem non potest ambigi: quia tunc
ab illis sol omni vię suę spatio recedit.Rursus cũ ad f,signum,id est ad capricornum ve
nerit:facit hyemem nobis recessu suo,& illis vicinitate reducit æstatem. Hic notãdum
est,de tribus tãtũ cardinibus in quãcũq̧ ædem ingredi solem:de quarto nunq̃.Nam &
ab ortu & ab occasu fenestra solẽ recipit: quippe quem orientem obeũtemq̧ prospectet.
Recipit & a meridie:quia omne iter solis in nostro meridie est,vt instruit visum antela
ta descriptio.Nunq̃ vero solem fenestra septẽtrionis admittit:quia nũq̃ a p,signo ad o,
sol accedit:sed a p,semper retrocedendo nunq̃ fines poli septẽtrionalis attingit.& ideo
nunq̃ per hunc cardinem radius solis infunditur.Eiusdem rei probationẽ vmbra quoq̧
cuiuslibet corporis sufficiet astruere . Nam & in occasum cadit oriente sole:& in ortũ
cum fit occiduus.Medio autem die,quia sol meridiẽ tenet,in septẽtrionẽ vmbra depel-
litur.In austrum vero circa nostram habitationem impossibile est vmbrã cuiuslibet cor Vmbra
poris cadere:quia semper in aduersam soli partem vmbra iactatur.Aduersus aũt austro nõ cadit
apud nos sol esse nõ poterit,cum nunq̃ fines septẽtrionales attingat. Sane quoniã pars in austrũ
illa perustæ,quæ temperatæ vicina est,admittit habitantes illic.i.trans tropicum:quęcũ
q̧ habitantur spatia,vmbram mittũt in austrum eo tempore,quo sol cãcrum tenet.Tũc
enim ei fit sol septẽtrionalis,cum tropicum tenet:q̧ ab illis ad septẽtrionem recedit. Ci
uitas autem Siene,quæ prouinciæ Thebaidos post superiorũ montium deserta princi- Siene qñ
pium est,sub ipso ęstiuo tropico constituta est.Et eo die quo sol certam partem ingredi non iacit
tur cancri,hora diei sexta (quoniam sol tũc super ipsum inueniˀt verticẽ ciuitatis)nul- vmbram
la illic potest in terram de quolibet corpore vmbra iactari.Sed nec stylus hemisphærii
monstrantis horas,quem γνώμονα vocant,tunc de se potest vmbram creare . Et hoc est Gnomõ.
qđ Lucanus dicere voluit:nec tñ plene,vt habetur,absoluit.Dicẽdo enim,Atq̧ vmbras Lucanus
nusq̃ flectente Siene:rem quidem attigit,sed turbauit verum. Non em̃ nunq̃ flectit,sed dicit nus
vno tempore: quod cum sua ratione retulimus.¶His relatis cõstat solem nunq̃ egredi q̃: nõ,nũ
fines perustę:quia de tropico in tropicũ zodiacus obliquat⁹ est.Manifesta est igitur cau q̃.
sa,cur hęc zona flammis sit semper obnoxia:quippe quã sol totius ętherecę flãmę & fons
& administrator nunq̃ relinquat.Ergo ambę partes vltimę, id est septẽtrionalis & austra
lis,ad quas nunq̃ solis calor accedit,necessario perpetua premuntur pruina.Duas vero
(vt diximus)temperat hinc atq̧ illinc vicinia caloris & frigoris. Deniq̧ in hac ipsa zo-
na,quã incolimus,quę tota dicitur temperata:partes tamen quæ perusto cingulo vicinę
sunt,cęteris calidiores sunt:vt est Aethiopia,Arabia,Aegyptus,& Libya:in quibus ca-
lor ita circũfusi aeris corpus extenuat,vt aut nunq̃,aut raro cogaˀt in nubes: & iõ nul-
lus pene apud illos vsus est imbriũ.Rursus quę vsq̧ ad frigidę fines psĩi⁹ accedũt:vt est
palus Mæotis,vt regiones quas pterfluunt Tanais & Ister,omniaq̧ sup Scythiam loca,
quorum incolas vetustas hyperboreos vocauit,quasi originem boreę introrsum recedẽ Hypbo-
do transissent:adeo æterna pene premunˀt pruina,vt nõ facile explicetˀ,quãta sit illic fri- rei.
gidę nimietatis iniuria.Loca vero quę in medio temperatę sunt,quoniam ab vtraq̧ ni-
mietate longe recedunt:veram tenent salutaremq̧ temperiem.

ASCEN.Figurã sequẽtẽ quidã in hoc octauo capite ponũt,sed parui refert qa vtriq̧ cõducit:huic tñ euidẽ-
tius.Sũt qui ei⁹ anteriorẽ seu supiorẽ ptẽ aliter disponãt,vt India sit a lęua,& Hispania a dextra:ego nihil mu
tẽ vt q oĩb⁹ cõstare putẽ,Indiã oriẽtẽ versus,Hispaniã cũ adiacẽtibus occidẽtẽ versus situãdã:Pręterea solẽ dũ
nos a meridie aspicit,Indiã habere a dextra & Hispaniã a sinistra:sʒ nos cõtra dũ solẽ meridianũ aspicim⁹.Mal-
lẽ aũt scriptũ sit tẽperata australis q̃ antipodũ.Siq em̃ illic sunt,in vẽtrẽ nostrũ pedes dirigunt,potius q̃ in pe-
des,& nos in illorũ.Antipodes aũt nostri siqui sunt in eadem temperata sunt,sed in opposito hemispherio.quo
rũ q oceano proximi & in oceani bona parte versanˀt nobis obliqui non mere antipodes sunt,& nos illis:vt em̃
vere antipodes sint,oportet pedes contra nostros obuertant,vt vocabulum ipsum indicat.

Obiter quõ explicãd⁹ locus Virgilii primo Georgicõ de circulo zodiaco. CA.VIII.

Virg.lo. explicat. LOcus nos admonet,vt qm̃ diximus rẽ q̃ a nullo poſſit refelli,vtrũq; tro
picum circũ Zodiaco terminos facere, nec vnq̃ solẽ alterutrũ tropicũ
excedere poſſe,vel ſurſũ vel deorſum meando:trãs zodiacũ vero circũ
.i.trãs vſtã,q̃ tropicis claudiť,ex vtraq; pte incipe tẽperatas: Quęramꝰ
quid ſit quod ait Virgilius,quem nulliꝰ vnq̃ diſciplinę error inuoluit.

Duę mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuum:& via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.

Videť em̃ dicere his verſibꝰ,zodiacũ p tẽperatas ductũ,& ſolis curſum p ipſas ferri: qđ
nec opinari fas eſt,qa neutrũ tropicũ ſolis curſus excedit? Num igiť illud attẽdit, qđ di
Siene. ximus,& intra tropicũ in ea perusta pte,q̃ vicina eſt tẽperatę,habitatores eſſe? Nã Siene
Meroe. ſub ipſo tropico eſt:Meroe aũt tribus milibꝰ octingẽtis ſtadiis in peruſtã a Siene intror
ſum recedit:& ab illa vſq; ad terrã cinamomi feracẽ,ſunt ſtadia octingẽta.Et p hęc oĩa
ſpatia puſtę,licet rari,tñ vita fruunť habitãtes.Vltra vero iã inacceſſũ eſt ppter nimiũ
ſolis ardorẽ.Cũ ergo tãtũ ſpatii ex puſta vitã miniſtret,& ſine dubio circa vicinã alteri
us tẽperatę.i.ἀντοίκων,tãtũdẽ ſpatii habere p puſtę fines,& parẽ mãſuetudinẽ,nõ negeť:
(Paria em̃ in vtraq; parte ſunt oĩa) Ideo credẽdũ eſt,p poeticã tubã,q̃ oĩa ſemp in maiꝰ
extollir,dixiſſe,viã ſolis ſectã p tẽperatas,qm̃ ex vtraq; pte fines peruſtę in eo ſunt ſimi-
les tẽperatis,q; ſe patiunť habitari? An forte poetica licẽtia particulã p ſimili pene par-
ticula poſuit,& p ſub ambas,p ambas dicere maluit? Nã reuera ductus zodiaci ſub am-
bas tẽperatas vltro citroq; puenit,nõ tñ p ambas.Scimus aũt & Homerũ ipm̃,& in oĩbꝰ
imitatorẽ eiꝰ Maronẽ ſępe tales mutaſſe pticulas.An,qđ mihi vero ppiꝰ videť, p ambas
Per pro p inter ambas voluit intelligi? Zodiacus em̃ inter ambas tẽperatas voluiť,nõ p ambas.
inter. Familiariter aũt p p inter ponere ſolet:ſicut alibi quoq;,Circũ perq; duas in morem flu-
minis arctos.Neq; enim anguis ſidereus arctos ſecat,ſed dum & amplectitur & interue
nit,circũ eas & inter eas voluiť nõ per eas.Ergo põt cõſtare nobis intellectꝰ,ſi p ambas,
p inter ambas more ipſius poetę dictũ exiſtimemꝰ.Nobis aliud ad defenſionẽ,vltra hęc
quę diximus,non occurrit.Verum qm̃ in medio poſuimꝰ,quos fines nunq̃ via ſolis ex-
cedat:manifeſtũ eſt autẽ oĩbus quid Maro dixerit,quẽ cõſtat erroris ignarũ:erit ingenii
ſingulorũ inuenire quid poſſit amplius pro abſoluenda hac quęſtione conferri.

ASCEN.Oceani acceſſio & receſſio.i.aquarũ eiꝰ affluxus & refluxus,qualẽ videmꝰ in Oceano Britãnico quo
tidie bis fieri.Quia noſtrũ mare ex illis influit:aptior eſſet locutio repetita ppoſitione:vt ſit in noſtrũ mare.ſ.
mediterraneũ ex illis.ſ.finibus aut ſinibus Oceani influit.Difficile aũt pſuaderi poſſet multis vt credãt pcipuũ
Oceani alueũ in torrida eſſe zona:propter ęſtus & aquarũ cõtrarietatẽ: & qa dictũ Gene.j.Cõgregenť aquę quę
ſub cęlo ſunt in locũ vnũ,& appareat arida.Et factũ eſt ita.Nã hoc ſtante nõ vnus videať locus.Pręterea ſi pci
puus Oceani alueus torridã occuparet,videreť parũ aut nihil terrę derelicturus: cũ naturalis locus aquarũ
ſit decuplo terra maior.Ego vero credo tantũ virũ nõ ſcripſiſſe,ſi cõpertũ nõ habuiſſet:argumẽta etiã parũ mo
uẽt:qa põt aqua a calore ſe defendere vt aer ab igne.Nec minꝰ locus vnꝰ quia cõtinuus eſt pcipuarũ aquarũ,
ſi terrę habitabiles inſularũ habẽt formã:immo ſic aptius cõſeruanť aridę.Et ſi torrida multo maior eſt q̃ to-
ta hæc noſtra habitabilis,non repugnat pręter Oceanum eſſe terram etiam aridam in ea.

Non vno,ſed gemino Oceani ambitu terram omnem circũflui: & quomodo angu
ſtata verticibus,latior lateribꝰ ſit habitabilis noſtra.Tũ de exiguitate Oceani,quẽ
nos magnum vocamus. CAP.IX.

HIs quoq;(vt arbitror)non ocioſa inſpectione tractatis,nunc de Oceano
qđ promiſimus aſtruemus,non vno ſed gemino eius ambitu terrę cor
pus omne circũflui.Cuius verus & primus meatꝰ eſt,qui ab indocto ho-
minum genere neſcitur.Is enim quem ſolum Oceanum plures opinan
tur,de finibus ab illo originali refuſus ſecũdũ ex neceſſitate ambitũ fe
cit.Cęterũ eius prior corona per zonã terrę calidã meat ſuperiora ter-
rarum & inferiora cingens,flexum circi ęquinoctialis imitata.Ab oriente vero duos ſi-
nus refundit: vnum ad extremitatem ſeptẽtrionis,ad auſtralis alterum.Rurſuſq; ab oc
cidente duo pariter enaſcunť ſinus: qui vſq; ad ambas quas ſupra diximꝰ extremitates
refuſi occurrũt ab oriẽte demiſſis.& dũ vi ſumma & impetu immaniore miſcenť,inuicẽ
q; ſe feriũt:ex ipſa aquarũ colliſiõe naſciť illa famoſa Oceani acceſſio pariter & receſſio.
Et vbicũq; in noſtro mari cõtingit idẽ vel in anguſtis fretis,vel in planis forte litoribꝰ,
ex ipſis Oceani finibꝰ,quos Oceanũ nũc vocamꝰ,eueniũt,qa noſtrũ mare ex illis influit.
Cęterũ verior (vt ita dicã) eius alueus tenet zonã peruſtã, & tã ipſe q ęqnoctialẽ, q̃ ſinꝰ

ex eo nati,qui horizontẽ circulũ ambitu suę flexionis imitantur:omnẽ terrã quadrifidã diuidunt,& singulas(vt supra diximus)habitationes faciunt insulas.Nam inter nos & australes hoĩes meãs ille per calidã zonã totãq; cingẽs,& rursus vtriusq; regionis extrema finibus suis ambiens,binas in supiore atq; inferiore terrę superficie insulas facit.Vnde Tullius hoc intelligi volens non dixit,oĩs terra parua quędã est insula: sed om̃is terra q̃ colitur a vobis parua quędã est insula:qa & singulæ de quatuor habitationib⁹ parue q̃dã efficiunt insulę,Oceano bis eas(vt diximus) ambiẽte.Oĩa hęc ante oculos locare põt descriptio substituta:ex qua & nostri maris originem,q̃ toti⁹ vna est,& rubri atq; Indici ortũ videbis:Caspiũq; mare vnde oriat̃ inuenies:licet nõ ignorẽ esse nõnullos qui ei de Oceano ingressum negent.Nec dubiũ est,in illam quoq; australis generis temperatã mare de Oceano similiter influere.Sed describi hoc nostra attestatiõe nõ debuit, cuius sit⁹ nobis incognit⁹ pseuerat. Qꝫ aũt dixit nostrã habitabilẽ angustatã verticib⁹, laterib⁹ latiorẽ,in eadẽ descriptione poterim⁹ aduertere. Nã quãto lõgior est tropicus circus septẽtrionali circo,tãto zona verticib⁹ q̃ lateribus angustior est:qa summitas ei⁹ in arctũ extremi circuli breuitate cõtrahit̃.Deductio aũt laterũ cũ longitudine tropici ab vtraq; parte distẽdit̃. Deniq; veteres oẽm habitabilẽ nostrã extẽtę chlamydi similẽ esse dixerũt.Itẽ quia omnis terra,in qua & Oceanus est,ad quẽuis cælestẽ circulum quasi centron pũcti obtinet locũ,necessario de Oceano adiecit,Qui tamen tanto nomine q̃ sit paruus,vides.Nam licet apud nos Atlãticum, mare magnum vocetur,de cælo tñ despicientibus non potest magnum videri:cum ad cælum,terra signum sit & pũctum, quod diuidi non possit in partes.Ideo autem terræ breuitas tam diligẽter asseritur, vt parui pendendum ambitum famę vir fortis intelligat,quę in tam paruo magna esse nõ poterit.Quod doctrinę propositum non minus in sequentibus apparebit. **Terræ forma.**

ASCEN. Virtutis fructum &c. Iuxta illud Perſianum. Nec te quęſiueris extra. Et quod plenius eſt Vergi
lianum illud Aeneid. ix. Pulcherrima primum Dij moreſq; dabũt veſtri: tũ cętera reddet Actutũ pius Aeneas.
Prima eñ pręmia reponit nobis deus, qui ſeipſum dat pie viuẽtibus & ipſum pie diligentibus. Secũda mores
& conſcientia noſtra. Tertia mundus: quę minima ſunt, immo nulla, niſi pij Aeneę aut eius ſimilis. Hiſtoria-
rum fides, quæ quidem certa nobis ꝑ Moſem tradita eſt, ſed eam vt opinor Macrobius aut nõ agnouit, aut nõ
approbauit. Bonis alioqui argumentis & veri ſimilibus colligit mundum habuiſſe initium: tempus quoq; in
cœpiſſe vt philoſophi diffiniunt ipſum: durationem tamen infinitam & ęternam dei negare nemo poteſt: Mun
dum quoq; per eluuionem & diluuium aquarum ſemel quoad animantia terreſtria fere periſſe, & aliquãdo ꝑ
ignem conflagrationis periturum etiam fides noſtra recipit: ſed ægyptiorum nugas Geneſis mundi per Mo-
ſem tradita conuincit. Elementorum quoq; in ſe mutuã tranſmutationem & philoſophica & phyſica ratio ſa-
tis comprobat: ſed diluuij quod Noe vidit, & exterminij per ignem mundi, cęleſtes cauſæ authores putantur;
Nam & cataractas cęli ſoluit in diluuio deus, & ignem cęleſtem demiſſurus eſt ad mundi cõflagrationem, poſt
quã non altera rerum naſcetur generatio.

Mundum quidem eſſe ęternũ. Cęterũ inde nõ poſſe ſperari perpetuitatẽ glorię ac fa-
mę apud poſteros, quando mundo ipſo manẽte, ea quę in ipſo ſunt viciſſitudine quadã
nunc occidant, nunc rurſus oriantur. CAP. X.

QVinetiam ſi cupiat proles futurorum hominum deinceps laudes vniuſ
cuiuſq; noſtrum acceptas a patribus poſteris prodere, tamen ꝓpter elu
uiones exuſtioneſq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt,
non modo non ęternam, ſed ne diuturnã quidem gloriam aſſequi poſſu
mus. ¶ Virtutis fructum ſapiens in conſcientia ponit, minus ꝑfectus ĩ
gloria: vnde Scipio ꝑfectionẽ cupiẽs ĩfundere nepoti author eſt, vt cõ
tentus cõſcientię ꝓmio gloriã non requirat. In qua appetẽda quoniã duo ſunt maxima
q̃ pręoptari poſſint, vt & q̃ latiſſime vageť, & q̃ diutiſſime pſeueret: poſtq̃ superiꝰ de ha
bitationis noſtrę anguſtiis diſſerendo totius terrę, quæ ad cęlũ pũcti locum obtinet: mi-
nimã quãdã docuit ab noſtri generis hoĩbꝰ particulam poſſideri: nullius vero gloriam
vel in illã totam partem potuiſſe diffundi, ſiquidẽ Gangen tranſnare, vel tranſcendere
Caucaſum Romani nominis fama nõ valuit, ſpem quã de propaganda late gloria ante
oculos ponẽdo noſtri orbis anguſtias amputauit: vult etiã diuturnitatis auferre, vt ple
ne animo nepotis cõtemptũ glorię compos diſſuaſor inſinuet: Et ait, nec in hac ipa par
te in quã ſapiẽtis & fortis viri nomen ſerpere põt, ęternitatẽ noĩs poſſe durare: cũ modo
exuſtione, modo eluuione terrarũ diuturnitati rerum intercedat occaſus: qđ quale ſit
diſſeremus. In hac eñ parte tractatꝰ, illa q̃ſtio latenter abſoluiť, q̃ multoꝝ cogitationes
de ambigẽda mũdi ęternitate ſollicitat. Nã quis facile mũdũ ſemꝑ fuiſſe conſentiat, cũ
& ipſa hiſtoriarũ fides multarũ rerũ cultũ emendationẽq;, vel ipſam inuentionẽ recẽtẽ
eſſe fateať? Cũq; rudes primũ hoĩes & incuria ſylueſtri nõ multũ a ferarũ aſperitate diſ
ſimiles meminerit, vel fabuleť antiq̃tas: tradatq; nec hunc eis quo nunc vtimur victum
fuiſſe, ſed glande prius & baccis alitos ſero ſꝑaſſe de ſulcis alimoniã? cũq; ita exordiũ
rerum, & ipſius humanę nationis opinemur, vt aurea primum ſecula fuiſſe credamus, &
inde natura ꝑ metalla viliora degenerãs ferro ſecula poſtrema fœdauerit? ac ne totũ vi-
deamur de fabulis mutuari, quis non hinc exiſtimet mundum q̃nq; cœpiſſe, nec lõgam
retro eius ætatem: cum abhinc vltra duo retro annorũ milia de excellenti rerũ geſtarũ
memoria ne gręca quidẽ extet hiſtoria? Nam ſupra Ninũ, a quo Semiramis ſcđm quoſ-
dam crediť procreata, nihil ꝓclarum in libris relatum eſt. Si eñ ab initio immo ante ĩi-
tiũ fuit mundus (vt Philoſophi volunt) cur per innumerabilium ſeriẽ ſeculorũ nõ fue-
rat cultus, quo nunc vtimur, inuentus: non literarũ vſus, quo ſolo memorię fulciť æter
nitas? cur non deniq; multarũ rerum experientia ad aliquas gentes recenti ætate perue
nit? Vt ecce Galli vitẽ, vel cultum oleę, Roma iam adoleſcente, didicerunt: Alię vero gẽ
tes adhuc multa neſciunt, quæ nobis inuenta placuerunt. Hæc omnia videnť æternita-
ti rerum repugnare, dum opinari nos faciunt certo mundi principio paulatim ſingula
quæq; cœpiſſe. Sed mundũ quidem fuiſſe ſemper philoſophia author eſt, conditore qui
dem deo, ſed non ex tempore. Siquidem tempus ante mundum eſſe non potuit, cũ nihil
aliud tẽpora niſi curſus ſolis efficiat. Res vero humanę ex parte maxima ſęꝑ occidunt
manẽte mũdo, & rurſus oriunť vel eluuione viciſſim vel exuſtiõe redeũte, cuius viciſſi
tudinis cauſa vł neceſſitas talis eſt. Ignẽ æthereũ phyſici tradiderũt humore nutriri, aſ
ſerẽtes iõ ſub zona cęli pusta, quã via ſolis. i. zodiacꝰ occupauit, oceanũ (ſicut ſupra de-
ſcripſimꝰ) a natura locatũ, vt oĩs latitudo, q̃ ſol cũ q̃nq; vagis & luna vltro citroq; diſcur

Virtutis fructus.

Mundi æternitas oppugnaf.

Galli q̃ñ viticolę.

Defenditur.

Ignis æthereus nutriť humore

rũt,habeat ſubiecti humoris alimoniã.Et hoc eſſe volũt qđ Homerus diuinarũ omniũ inuentionũ fons & origo ſub poetici nube figmẽti,verũ ſapiẽtibus intelligi dedit:Ioue cũ diis cęteris,id eſt cũ ſtellis profectũ in oceanũ,Aethiopibus eũ ad epulas inuitãtibꝰ. Per quã imaginẽ fabuloſam Homerũ ſignificaſſe volũt, hauriri de humore nutrimẽta ſideribus,q ob hoc Aethiopas reges epularũ cęleſtiũ dixit,quoniã circa oceani orã, nõ niſi Aethiopes habitãt,quos vicinia Solis vſq; ad ſpeciẽ nigri coloris exuſſit. Cũ ergo calor nutriat humore:hęc viciſſitudo cõtingit,vt modo calor,modo humor,exuberet. Euenit eñ vt ignis vſq; ad maximũ enutritus augmentũ,hauſtũ vincat humorẽ: & ſic aeris mutata tẽperies licẽtiã pſtet incẽdio,& terra penitus flagrãtia immiſſi ignis vrat. Sed mox impetu caloris abſumpto paulatim vires reuertũtur humori, cũ magna pars ignis incẽdiis erogata,minus iã de renaſcẽte humore cõſumat.Ac rurſus lõgo tẽporũ tractu,ita creſcens humor altius vincit,vt terris infundat eluuio. Rurſuſq; calor poſt hęc vires reſumit: & ita fit vt manẽte mũdo inter exuperãtis caloris,humoriſq; vices, terrarũ cultus cũ hominũ genere ſępe intercidat,& reducta tẽperie rurſus nouet.Nũq̃ tñ ſiue eluuio,ſiue exuſtio oẽs terras aut oẽ hoĩm genus vel oĩno operit, vel penitus exurit.Aegypto certe,vt Plato in Timęo fatet, nũq̃ nimietas humoris nocuit vel caloris. Vnde & infinita annorũ milia in ſolis Aegyptiorũ monumẽtis,libriſq; releguntur. Certę igit terrarũ partes internicioni ſuperſtites ſeminariũ inſtaurãdo generi humano fiũt:atq; ita cõtingit,vt nõ rudi mũdo rudes hoĩes & cultus inſcii, cuius memoriã intercipit interitus,in terris oberrẽt,& aſperitatẽ paulatim vagę feritatis exuti cõcilia bula,& cœtus natura inſtruẽte patiãtur:ſitq; primũ iter eos mali neſcia, & adhuc aſtutię inexperta ſimplicitas,quæ nomẽ auri primis ſeculis pręſtat.Inde quo magis ad cultũ rerũ atq; artiũ vſus promouet,tanto facilius in animos ſerpit æmulatio: quę primũ bene incipiẽs,in inuidiã latenter euadit.Et ex hac iam naſcit qcqd genus hominũ poſt ſequentibus ſeculis experitur.Hęc eſt ergo quę rebus humanis pereundi,atq; iterũ reuertendi incolumi mundo viciſſitudo variatur.

Marg.: Iuppiter cum diis epulat ad oceanũ. — Aegyptiorũ nugę. — Aemulatio.

ASCEN. De anno vertẽte ac mũdo an oĩm ſiderũ reuolutione cõpleta,nihil habemus per fidẽ definitũ.ſunt tñ qui aſſerere audent,ſiquãdo futurus eſt aut mũdũ deſiturum, aut nouũ incœpturum:qđ ſecũdũ nequaq̃ credo cũ magni & ſancti viri diẽ nouiſſimũ e proximo inſtare olim iam docuerint. Hoc aũt,vt phyſici volunt, poſt annorũ quindecim milia peracta cõtingit. Sũt qui legãt,vt philoſophi volũt,nã ad aſtronomos ac mathematicos potius q̃ ad phyſicos ptinere id aſſerũt. Qđ aũt dicitur nondũ vigeſima illius anni pars conuerſa:bene ab Romuli morte numerari dicit:alioqui calculus inter eos nõ cõueniret. Nam ab origine mũdi iam tum quatuor milia annorũ ſolariũ tranſacta erãt. Placet aũt vt ſcribat potius vigeſima q̃ viceſima: quia a viginti deducit. Qui vero p c ſcribũt,hoc reſpiciũt (vt opinor) q; vicies & tricies ſcripta legũt:ſed nõ eadem eſt ratio, nec ſcio an recte ſic ſcribat:cũ enim dicant p ſyncopen pro viginties & triginties,abiecta gin ſyllaba,credam per t ſcribẽda. Alia aũt in qbus gin ſyllaba non tota abijcitur,ſed qđ mediũ eſt inter g & ies p g ſcribũtur,vt quadragies,quinquagies,octogies &c. Et pręterea quadrageſimus,quinquageſimus &c. per g ſcribũtur. Mundus proprie cęlũ dicitur:quia mũdus nobis,quaſi ornatus dicitur vt græcis coſmos:vnde eſt mũdus muliebris: cęlum autẽ quaſi cęlatum & ſtellis inſculptum.

De diuerſitate annorũ:q; q; is qui vere annus vertens eſt,ac mũdanus,quindecim noſtrorum annorum ambiat milia. Cap.XI.

QVid autẽ intereſt ab iis qui poſtea naſcẽtur ſermonẽ fore de te, cũ ab iis nullus fuerit,qui ante nati ſunt:q nec pauciores, & certe meliores fuerũt viri:pręſertim cũ apud eoſipſos qbꝰ audiri nomẽ noſtrũ poteſt, nemo vnius anni memoriã conſequi poſſit? Homines eñ populariter annũ tãtũmodo Solis.i.vnius aſtri reditu metiũtur.Re ipſa autẽ cum ad idẽ,vnde ſemel profecta ſunt,cũcta aſtra redierint,eãdẽq; totiꝰ cęli deſcriptionẽ longis interuallis retulerint: tũ ille vere vertens annus appellari poteſt: in quo vix dicere audeo,q̃ multa hominũ ſecula teneantur. Nãq; vt olim deficere Sol hominibus,extinguiq; viſus eſt,cũ Romuli animus hęc ipſa in tẽpla penetrauit:ita quãdoq; cũ ab eadẽ parte Sol eodẽq; tẽpore iterũ defecerit:tũ ſignis oĩbus ad idẽ principiũ ſtelliſq; reuocatis expletũ annũ habeto.Cuius quidẽ anni nõdũ vigeſimã partem ſcito eſſe cõuerſam.¶Idem agere perſeuerat inſtans diſſuaſioni glorię deſiderandę. quã cũ locis arctã,nec in ipſis anguſtiis æternã ſupra docuiſſet:nũc nõ ſolũ ppetuitatis expertem,ſed nec ad vnius anni integri metas poſſe propagari docet. cuius aſſertionis q̃ ſit ratio dicemus.Annus nõ is ſolus eſt,quẽ nũc cõmunis omniũ vſus appellat: ſed ſingulorũ ſeu luminũ, ſeu ſtellarũ emenſo omni cæli circuitu a certo loco in eũdem locum

Marg.: Annꝰ multiplex.

reditus annus suus est. Sic mensis, Lunæ annus est, intra quẽ cęli ambitũ lustrat: nã & a Luna mẽsis dicitur: quia gręco nomine Luna μλὼν vocatur. Virgilius deniq; ad descriptionẽ lunaris anni, qui breuis est, annũ q cursu Solis efficit significare volẽs, ait. Interea magnũ Sol circũuoluit annũ. magnũ vocãs Solis, cõparatione lunaris. Nã cursus quidẽ Veneris, atq; Mercurii pene par Soli est. Martis vero annus fere bienniũ tenet. tanto.n. tẽpore cælũ circuit. Iouis autẽ stella duodecim, & Saturni triginta annos in eadẽ circuitione cõsumit. Hęc de luminibus ac vagis, vt sępe relata, iam nota sunt. ¶Annus vero qui mũdanus vocat, q vere vertens est: quia cõuersione plenę vniuersitatis efficitur, largissimis seculis explicat. Cui⁹ ratio est talis. Stellę oẽs & sidera, q̃ infixa cęlo vident, quorũ propriũ motũ nũq̃ visus humanus sentire vel dephẽdere potest: mouent tñ, & p̃ter cęli volubilitatẽ, qua semp trahunt, suo quoq; accessu tã sero pmouent: vt nullius hominũ vita tã longa sit, q̃ obseruatione continua factã de loco pmutationẽ, in quo eas primũ viderat, dephẽdat. Mũdani ergo anni finis est, cũ stellæ oẽs, oĩaq; sidera q̃ aplanes habet, a certo loco ad eundẽ locũ ita remeauerint: vt ne vna qdẽ cæli stella in alio loco sit, q̃ in quo fuit, cũ oẽs alię ex eo loco motę sunt, ad quẽ reuersę anno suo finẽ dedere: ita vt lumina quoq; cũ erraticis quinq; in iisdẽ locis & partibus sint, in qbus incipiẽte mũdano anno fuerũt. Hoc aũt (vt physici volũt) post annorũ quindecim milia peracta cõtingit. Ergo sicut annus Lunę, mẽsis est, & annus Solis duodecim mẽses, & aliarũ stellarũ hi sunt anni, quos supra retulimus: ita mũdanũ annũ quindecim milia annorum, quales nũc cõputamus, efficiũt. Ille ergo vere annus vertens vocãdus est, quẽ nõ Solis .i. vnius astri reditu metiũtur: sed quẽ stellarũ omniũ in quocũq; cęlo sunt, ad eũdẽ locũ reditus, sub eadẽ cęli totius descriptione cõcludit. Vnde & mũdanus dicit: quia mundus proprie cælũ vocat. Igitur sicut annũ Solis nõ solũ a kalendis Ianuariis vsq; ad easdem vocamus: sed & a sequẽte post kalendas die vsq; ad eũdẽ diem, & a quocũq; cuiuslibet mensis die vsq; in diẽ eũdẽ reditus vocat: Ita huius mundani anni initiũ sibi quisq; facit quodcũq; decreuerit. Vt ecce nũc Cicero a defectu Solis, q sub Romuli fine contigit: mũdani anni principiũ sibi ipse cõstituit. Et licet iã sępissime postea defectus Solis euenerit, nõ dicitur tamẽ mũdanũ annũ repetita defectio Solis implesse: sed tũc implebitur, quũ Sol deficiẽs in iisdẽ locis & partibus, & ipse erit, & oẽs cæli stellas, oĩaq; sidera rursus inueniet, in qbus fuerãt cũ sub Romuli fine deficeret. Igitur a decessu Romuli post annorũ quindecim milia (sicut asserũt Physici) Sol denuo ita deficiet, vt in eodẽ signo, eadẽq; parte sit, ad idem principium in quo sub Romulo fuerat: stellis quoq; oĩbus, signisq; reuocatis. Peracti ẽm fuerãt, cum Scipio in Aphrica militaret, a decessu Romuli anni quingẽti septuaginta & tres. Anno ẽm ab vrbe condita sexcẽtesimoseptimo hic Scipio deleta Carthagine, triumphauit. Ex quo numero annis remotis triginta duobus regni Romuli, & duobus, qui intra somniũ & cõsummatũ bellũ fuere, quingẽti septuagintatres a decessu Romuli ad somniũ vsq; remanebũt. Ergo rationabiliter vereq; signauit, necdũ mũdani ãni vigesimã partẽ esse cõuersam. Nã vigesimę parti quot anni supsint a fine Romuli, ad Africanam militiã Scipionis, quos diximus annos fuisse quingentos septuagintatres: quisquis in digitos mittit, inueniet.

[Marginalia: Mẽsis vnde. — Planetarum cursus definitus. — Annus mũdan⁹. — Sidera fixa etiam mouent. — Finis mũdani ãni. — Mũdus. — Carthago quo tpe deleta.]

ASCEN. Sperare dedisceret. i. disceret sperãdũ nõ esse. Gloria cõtemni iubetur. vsitatius dixerit, gloriam contemnere iubet. Homo plane moritur morte animalis per dissolutionem animæ & corporis. in qua morte hoc differt a cæteris animantibus altera pars: quia anima & vita perit: in homine nihil perit: sed corpus & vita priuatur, & in cinerem resoluitur: Anima vero quem meruit locũ sortitur, quo modo in loco dici potest, corpus aliquando resumptura.

Hominem non corpus esse, sed mentem. Et nũquid in hoc mũdo vere intereat, ac corrumpatur. Cap. XII.

» TV vero enitere, & sic habeto, te nõ esse mortalem, sed corpus hoc. Nec
» ẽm tu is es, quẽ forma ista declarat: sed mens cuiusq;, is est quisq;: nõ ea
» figura quę digito demõstrari potest. Deũ te igitur scito esse: siquidem
» est deus qui viget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui tã regit,
» & moderatur, & mouet id corpus cui prępositus est, q̃ hunc mũdũ ille
» princeps deus. Et vt ille mũdũ quadã parte mortalem ipse deus æter-
» nus: sic fragile corpus animus sempiternus mouet. ¶Bene & sapiẽter Tullian⁹ hic Scipio circa institutionẽ nepotis ordinẽ recte docentis impleuit. Nam vt breuiter a prin

cipio omnem operis continentiam reuoluamus:primũ tempus eius mortis,& imminẽ- Epilog⁹
tes propinquorum prędixit insidias,vt totum de hac vita sperare dedisceret, quam nõ dictorũ.
diuturnam comperisset.Deinde ne metu prædictę mortis frangeretur,ostẽdit sapienti
& bono ciui in immortalitatem morte migrandum. Cũq; eum vltro spes ista traxisset
ad moriendi desiderium,succedit Pauli patris opportuna dissuasio,accensam filii festi
nationem ab appetitu spontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo somniantis
trinꝑ pl antata sperandi expectandiq; temperie,altius iam circa diuina erigendũ nepo
tis animũ Africanus ingreditur.Nec prius eum terram patitur intueri,q̃ cęli ac side-
rum naturã motũ ac modulamẽ agnoscat: & hæc omnia sciat præmio cessura virtutũ.
Ac postq̃ mens firmata Scipionis alacritate tantæ promissionis erigitur : tum demum
gloria,quæ apud indoctos magnũ virtutis pręmiũ creditur,contemni iubetur,dũ ostẽ-
ditur ex terrarum breuitate vel casibus,arcta locis,angusta temporibus. Africanus igi
tur pene exutus hominem,& defęcata mente iam naturę suæ capax,hic apertius admo
netur,vt esse se deum nouerit.Et hęc sit præsentis operis cõsummatio, vt animam non
solum immortalem,sed deum esse clarescat. Ille ergo qui fuerat iam post corpus in di-
uinitatem receptus,dicturus viro adhuc in hac vita posito,deum te scito esse:nõ prius
tantã prærogatiuã cõmittit homini,q̃ quid sit ipse discernat:ne existimetur hoc quoq;
diuinũ dici qđ mortale in nobis & caducũ est. Et quia Tullio mos est profundã rerum
scientiã sub breuitate tegere verborũ : nũc quoq; miro cõpendio tãtũ includit arcanũ:
qđ Plotinus magis q̃ quisq̃ verboꝝ parcus libro integro disseruit,cuius descriptio est,
Quid est animal? quid homo? In hoc ergo libro Plotinus q̃rit,cuius sint in nobis volu
ptates,mœrores,metusq;,ac desideria,& animositas, vel dolores,postremo cogitationes Passiões
& intellectus:vtrũ merę animę,an vero animę vtẽtis corpore.Et post multa quæ sub co au sint i
piosa rerũ densitate disseruit,quę nũc nobis ob hoc solum prætereũda sunt, ne vsq; ad anima.
fastidii necessitatẽ volumen extendant:hoc postremo pronũciat,animal esse corpus ani Animal
matum.Sed nec hoc neglectũ,vt non quæsitũ relinquit,quo animæ beneficio,quaue via quid est.
societatis animetur.Has ergo omnes quas prędixim⁹ passiones assignat animali. Verũ Homo
autẽ hominẽ ipsam animã esse testatur:ergo qđ videtur nõ ipse verus homo est: sed ve quid.
rus ille est,a quo regitur qđ videtur. Sic cũ morte animalis discesserit animatio, cadit
corpus regẽte viduatũ:Et hoc est qđ videtur in homine mortale. Anima vero,q verus
homo est,ab omni cõditione mortalitatis aliena est, adeo vt ad imitationẽ dei mũdum
regentis,regat & ipsa corpus,dũ a se animat.Ideo Physici mũdũ magnũ hominẽ, & ho Homo
minẽ breuẽ mũdũ esse dixerũt. Per similitudines igit̃ cæterarũ p̃rogatiuarũ, q̃bus deũ micro-
anima videt̃ imitari,animũ deũ & prisci philosophoꝝ,& Tullius dixit.Q̃ȝ autẽ ait mũ cosmos.
dũ quadã parte mortalẽ,ad cõmunẽ opinionẽ respicit,qua mori aliqua intra mũdũ vi-
dẽtur,vt animal exanimatũ,vel ignis extinctus,vel siccatus humor. Hæc enim omnino
interiisse credũtur.Sed cõstat secũdũ verę rationis assertionẽ,quã & ipse nõ nescit,nec
Virgilius ignorat dicẽdo,nec morti esse locũ.Cõstat inquã nihil itra viuũ mũdũ p̃ire : Nihil
sed eorũ quę itẽrire vident̃,solã mutari speciẽ:& illud in originẽ suã,atq; in ipsa elemẽ moritur
ta remeare,qđ tale quale fuit esse desierit.Deniq; & Plotinus alio in loco,cũ de corpoꝝ
assumptione dissereret,& hoc dissolui posse pronũciaret, quicquid effluit: obiecit sibi,
Cur ergo elementa,quorũ fluxus in aperto est,nõ similiter aliquãdo soluũtur? Et breui
ter tantæ obiectioni,valideq; respõdet.Ideo elementa licet fluant nũq̃ tamen solui,quia
non foras effluũt. A cæteris enim corporibus qđ effluit recedit:elementorũ fluxus nũq̃
ab ipsis recedit elementis.Ergo in hoc mundo pars nulla mortalis est, secundũ verę ra
tionis asserta.Sed q; ait eum quadam parte mortalem,ad cõmunẽ (vt diximus) opinio Animæ
nem paululum inclinare se voluit.In fine autem validissimũ immortalitatis animę ar- immor-
gumentum ponit:quia ipsa corpori prębtat agitatum.Qđ quale sit,ex ipsis verbis Cice talitas.
ronis quę sequũtur inuenies.

ASCEN. Quod semꝑ mouetur,æternũ est:nõ t̃ñ cõtra,oẽ qđ æternũ est semꝑ mouetur:quia deus ætern⁹ est,immotusq; manens dat cũcta moueri:ergo anima sicut a deo accepit cõsistẽdi initium,ita & mouẽdi:nec a se habet perpetuãdę vitę potentiã,sed a deo,qui talẽ & creare & conseruare voluit vt perpetuo cõsistere valeat: quocirca nõ recipio argumẽtũ illud:Anima principiũ motus est:qđ autẽ principiũ motus est,natũ nõ est &c. Non eñ aĩa sic est principiũ motus vt nõ depẽdeat a vero principio siue initio: a quo & creata,& ideo quodã-modo nata est:Nam idem fertur de creatis qđ de natis:q; videlicet omne creatũ,si nõ cõseruaret̃ a creatore tẽ-deret in nihilum.Proximo autẽ capite nos cũ Aristotele sentire videbimur.

De tribus ratiocinãdi modis,quibus animę immortalitatẽ aſſeruere Platonici. Cap.XIII.

NAm quod ſemper mouetur,æternũ eſt:qđ autẽ motũ affert alicui,qđq ipſum agitatur aliunde,quãdo finẽ habet motus, viuendi finẽ habeat neceſſe eſt.Solum igitur qđ ſeipſum mouet,quia deſeritur a ſe nũq̃,ne moueri quidẽ deſinit:quinetiã cęteris quæ mouẽtur hic fons,hoc principiũ eſt mouendi.Principii autem nulla eſt origo:nã e principio oriũtur omnia.Ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt: nec enim id eſſet principium qđ gigneretur aliunde. qđ ſi non oritur,nec occidit quidem vnq̃. nã principiũ extinctũ,nec ipſum ab alio naſcitur, nec ex ſe aliud creabit:ſiquidem neceſſe eſt a principio oriri omnia.Ita fit vt motus principiũ ex eo ſit, quod ipſum a ſe mouetur.id aũt nec naſci poteſt,nec mori:vel concidat omne cælũ omniſq natura,conſiſtat neceſſe eſt:nec vim vllam nanciſcatur,qua a primo impulſu moueat. Cũ pateat igitur æternũ id eſſe qđ ipſum ſe moueat:quis eſt qui hãc naturã animis eſſe tributã neget? Inanimũ eſt em̃ omne qđ pulſu agitat̃ externo:qđ aũt eſt animal,id motu cietur interiore & ſuo: nã hoc eſt ꝑprie natura animę atq vis:quę ſi eſt vna ex oĩbus quę ſeipſam moueat,neq nata certe eſt,& æterna eſt.¶Omnis hic locus de Phœdone Platonis ad verbũ a Cicerone tranſlatus eſt:in quo validiſſimis argumẽtis animę immortalitas aſſerit̃. Et hæc eſt argumẽtorũ ſumma:eſſe animã mortis immunẽ,quoniã ex ſe mouet̃. Sciẽdũ eſt autẽ ꝙ duobus modis immortalitas intelligit̃:aut em̃ ideo eſt immortale qd,quia per ſe nõ eſt capax mortis: aut qa procuratione alterius a morte defendit̃. Ex his prior modus ad animę,ſecũdus ad mũdi immortalitatẽ refert̃. Illa em̃ ſuapte natura a cõditione mortis aliena eſt: Mundus vero animę beneficio in hac vitę perpetuitate retinetur.Rurſus ſemp moueri dupliciter accipit̃:hoc em̃ dicit̃ & de eo,qđ ex quo eſt,ſemp mouet̃: & de eo qđ ſemper & eſt & mouet̃.& ſecũdus modus eſt,quo animã dicimus ſemper moueri. ¶His p̃miſſis,iam q̃bus ſyllogiſmis de immortalitate animę diuerſi ſectatores Platonis ratiocinant̃,oportet aperiri.Sũt em̃ q per gradus ſyllogiſmorũ ad vnũ finẽ probationis euadant,certã ſibi propoſitionẽ ſequẽtis ex antecedẽtis cõcluſione faciẽtes. apud quos hic prior eſt.Anima ex ſe mouet̃:quicquid autẽ ex ſe mouet̃,ſemp mouet̃:Igitur anima ſemp mouet̃.Secũdus ita:qui naſcitur ex prioris fine.Anima ſemp mouet̃: quicq̃d aũt ſemp mouet̃ immortale eſt:igit̃ anima immortalis eſt.Et ita in duobus ſyllogiſmis duę res ꝓbant̃:id eſt & ſemp moueri animã,vt in priore:& eſſe immortalẽ,vt colligitur de ſecũdo.Alii vero vſq ad tertiũ gradũ,ita argumentando procedũt.Anima ex ſe mouetur:quod autẽ ex ſe mouetur,principium motus eſt:igitur anima principiũ motus eſt. Rurſus ex hac concluſione naſcitur propoſitio:Anima principiũ motus eſt:quod autẽ principiũ motus eſt,natũ nõ eſt:igit̃ anima nata nõ eſt.Tertio loco.Anima nata nõ eſt: qđ natũ nõ eſt,immortale eſt:igit̃ anima immortalis eſt.Alii vero omnẽ ratiocinationẽ ſuã,in vnius ſyllogiſmi cõpendiũ redegere.Anima ex ſe mouet̃:qđ ex ſe mouetur principiũ motus eſt:quod autẽ principiũ motus eſt,natũ nõ eſt:quod natum nõ eſt,immortale eſt:igitur anima immortalis eſt.

Immortalitas, quõ intelligit̃.

Motus duplex.

Platon. rõcinatiões de aĩę ĩmortalitate.

ASCEN. Doceo principium motus nõ poſſe moueri:hoc eſt qđ modo Boetius ad deum dixit, Immotuſq manens das cũcta moueri. Mire autẽ Ariſtoteles docet,motus naturales, vt grauiũ deorſum, leuiũ ſurſum, ab alio q̃ ab ipſis motis fieri:qa ſi ſecũ vellẽt mouerẽt, quieſcerent itidem cũ vellent : ſed mota naturaliter nũq̃ quieſcerent,ſi motus nõ impediretur.Ergo omnis motus non ſolum localis ſed alius quicũq ab vno eſt principio immobili deo.per eum enim & motus tam in cęlis q̃ in terra,& generationes & corruptiones atq alterationes omnes fiunt,aut p̃ſenti miraculo aut primęua inſtitutione.

Quibus rationibus Ariſtoteles cõtra Platonẽ monſtrare voluerit,animam a ſe ipſa moueri non poſſe. Cap.XIIII.

SEd harũ omniũ ratiocinationũ apud eũ poteſt poſtrema cõcluſio de animæ ĩmortalitate cõſtare : q primã ꝓpoſitionẽ,id eſt ex ſe moueri animã,non refellit.Hac em̃ in fide nõ recepta,debilia fiunt oĩa q̃ ſequuntur.Sed huic ſtoicorũ quidẽ accedit aſſenſio. Ariſtoteles vero adeo nõ acquieſcit: vt aĩam nõ ſolũ ex ſe nõ moueri, ſed ne moueri quidẽ penit' conet̃ aſſerere.Ita em̃ callidis argumẽtationib' aſtruit nihil ex ſe moueri: vt etiãſi qd hoc facere cõcedat, animã tamẽ hoc nõ eſſe cõfirmet.

Ariſt. aduerſus Plat. argumẽtationes.

Si em̃ aĩa,inquit,principiũ motus est:doceo nõ posse principiũ motus moueri. Et ita diuisionẽ suæ artis ingredit̃:vt primũ doceat in rerũ natura esse aliqd ĩmobile:deide hoc esse aĩam tentet ostẽdere. Necesse est inquit,aut oĩa q̃ sunt, ĩmobilia esse,aut oĩa moueri:aut aliqua ex his moueri,aliqua nõ moueri. Itẽ si damus ait,& motũ & qetẽ: necesse est,aut alia semp moueri, & alia nũq̃ moueri: aut oĩa simul nũc quiescere,nũc moueri. De his,inquit,quid magis verũ sit requiramus. Non esse oĩa ĩmobilia aspectus ipse testimonio est,quia sunt quorũ motũ videm⁹: Rursus nõ moueri oĩa visus docet,quo ĩmota cognoscimus. Sed nec oĩa dicere possumus,modo motũ pati,modo esse sine motu:quia sunt quorũ perpetuũ motũ videmus:vt de cælestib⁹ nulla dubitatio est. Restat igitur,ait,vt sicut aliqua semp mouent̃: ita sit aliquid semp ĩmobile. Ex his vt collectum sit esse aliquid ĩmobile,nullus obuiat vel refellit:Nam & vera diuisio est,& sectæ platonicæ non repugnat: Neq; enim si quid est ĩmobile,sequitur vt hoc sit anima:Nec qui dicit animã ex se moueri,iam moueri vniuersa cõfirmat: sed modum astruit quo anima mouet̃. Siquid vero est aliud ĩmobile, nihil ad hoc qđ de anima astruitur,pertinebit. Quod & ipse Aristoteles videns, postq̃ docuit esse aliqd immobile,hoc esse animam vult dicere: & incipit asserere nihil esse quod ex se moueri possit, sed oĩa q̃ mouent̃,ab alio moueri:qđ si vere probasset,nihil ad patrocinium platonicæ sectæ relinqueret̃. quẽadmodũ em̃ credi posset ex se moueri animã,si cõstaret nihil esse qđ ex se possit moueri? In hac autẽ Aristotelica argumẽtatione huiusmodi diuisionis ordo cõtexitur. Ex oĩbus q̃ mouent̃,ĩquit,alia per se mouent̃,alia ex accidenti:& ex accidenti,inquit,mouent̃,q̃ cũ ipsa nõ moueantur,in eo tamẽ sunt qđ mouet̃: vt in naui sarcina seu vector quiescens: aut etiã cum pars mouet̃ quiescente integritate:vt si quis stans pedẽ manumve vel caput agitet. Per se autẽ mouetur,qđ neq; ex accidenti,neq; ex parte,sed & totũ simul mouetur : vt cũ ad superiora ignis ascendit. Et de his quidẽ q̃ ex accidenti mouent̃,nulla dubitatio est,quin ab alio moueantur. Probabo autẽ,inquit,etiã ea,quæ ex se mouent̃,ab alio moueri. Ex oĩb⁹ em̃, ait,quæ per se mouentur,alia causam motus intra se possident:vt animalia,vt arbores:quæ sine dubio ab alio intelliguntur moueri,a causa scilicet q̃ in ipsis latet: nam causam motus ab eo qđ mouet̃ ratio sequestrat: Alia vero aperte ab alio mouentur, id est aut vi,aut natura. Et vi dicimus moueri omne iaculum:qđ cum de manu iaculantis recessit,suo quidẽ motu ferri videtur:sed origo motus ad vim refertur. Sic em̃ nõnunq̃ & terrã sursum,& ignem deorsum ferri videm⁹:qđ alienus sine dubio cogit impulsus. Natura vero mouent̃ vel grauia,cum per se deorsum:vel leuia,cũ sursum feruntur. Sed & hoc dicẽdum est ab alio moueri:licet a quo,habeatur incertũ. Ratio enim,ait,deprehendit esse nescio quid, quod hæc moueat: nam si sponte mouerentur,sponte etiam starent:sed nec vnam viam semper agerent: immo per diuersa mouerentur, si spontaneo ferrentur agitatu. cum vero hoc facere non possint : sed leuibus semper ascensus, & descensus grauibus deputatus sit : apparet eorum motum ad certam & constitutam naturæ necessitatem referri. Hæc sunt & his similia quibus Aristoteles omne quod mouetur ab alio moueri probasse se credidit. Sed Platonici, vt paulopost demonstrabitur , argumenta hæc arguta magis q̃ vera esse docuere. Nunc sequens eiusdem iungenda diuisio est,qua non posse animam ex se moueri,etiãsi hoc alia res facere posset,laborat ostendere:& huius rei primam propositionem ab illis mutuatur,quæ sibi existimat constitisse. Sic enĩ ait:Cum igitur omne quod mouetur,constet ab alio moueri:sine dubio id quod primum mouet,quia non ab alio mouetur(neq; enim haberetur iam primum si ab alio moueretur)necesse est, ĩquit,vt aut stare dicatur,aut seipsum mouere. Nam si moueri ab alio dicatur:illud quoq; qđ ipsum mouet , dicetur ab alio moueri , & illud rursus ab alio. in infinitum inquisitio ista casura est:nunq̃ exordia prima reperies : si semper aliud ea quæ putaueris prima præcedit. Restat igitur,inquit, vt si qđ primum mouet,non dicatur stare,ipsum se mouere dicatur:& sic erit in vno eodẽq; aliud quod mouet , aliud quod, mouetur. Siquidem in omni ait motu tria hæc sint necesse est:id quod mouet,& quo mouet,& quod mouetur. Ex his quod mouetur,tantum mouetur, nõ etiam mouet: cum illud quo fit motus,& moueatur & moueat. illud vero quod mouet,non etiam

mouetur:vt ex tribus cōmune sit qđ mediū,duo vero sibi cōtraria intelligātur. Nā sicut est qđ moueť,& nō mouet:ita est,inqt,qđ mouet,& nō moueť. propter qđ diximꝰ, quia cū oē qđ mouetur,ab alio moueatur:si hoc qđ mouet,& ipsum mouetur, q̄reremꝰ semper motus huius,nec vnq̄ inueniemus,exordiū. Deinde si quid se mouere dicatur: necesse est,inquit,vt aut totū a toto,aut partem a parte, aut partem a toto, aut totum a parte existimemus moueri:& tamē motus ille,seu a toto,seu a parte procedat, alterū sui postulabit authorem.Ex his omnibus in vnū Aristotelica ratiocinatio tota colligitur,hoc modo.Omne qđ mouetur,ab alio mouetur:qđ igitur primum mouet,aut stat, aut ab alio & ipsum mouetur:sed si ab alio,iam non potest hoc primū vocari,& semper quod primū moueat, requiremus.restat vt stare dicatur. Stat igitur qđ primū mouet.

Arg.Aristoteľ cōtra Plat. Contra Platonē ergo,qui dicit animā motus esse principiū, in hūc modū componitur syllogismus.Anima principiū motus est:principiū autē motus nō mouetur:igitur anima nō mouetur.& hoc est qđ primo loco violenter obiecit.Nec eo vsq; persuadere cōtentus,animā nō moueri,aliis quoq; rationibus nō minus violentis perurget.

Primū. Secūdū. Nullum inquit,initium idem potest esse ei cuius est initiū. Nam apud geometras principiū lineę punctū dicit̃ esse,nō linea: apud Arithmeticos principiū numeri nō est numerus. Item,causa nascēdi ipsa nō nascit̃:& ipsa ergo motus causa vel initiū non moueť.Ergo anima quę initiū motus est,nō mouetur.

Tertiū. Additur hoc quoq;. Nūq̄,inqt,fieri potest,vt circa vnā eandēq; rem vno eodēq; tēpore contrarietates ad vnū idēq; ptinētes eueniāt. Scimus autē quia mouere facere est, & moueri pati est. Ei igit̃ qđ se mouet simul eueniēt duo sibi cōtraria,& facere & pati,qđ impossibile est.Anima igit̃ nō pōt se mouere.

Quartū. ¶Item dicit.Si animę essentia motus esset,nūq̄ quiesceret a motu:nihil enim est qđ recipiat essentiæ suæ contrarietatē.Nam ignis nunq̄ frigidus erit,nec nix vnq̄ sponte calescet:anima autē nōnūq̄ a motu cessat:nō enim semper corpus videmus agitari : Non igitur animæ essentia motus est,cuius contrarietatē receptat.

Quintū. Ait etiam.Anima si aliis causa motus est,ipsa sibi causa motus esse nō poterit.Nihil est enim,inquit,qđ eiusdem rei sibi causa sit,cuius est alii:vt medicus, vt exercitator corporū sanitatē vel valētiā, quā ille ægris,hic luctatoribus p̄stat,nō vtiq; ex hoc etiā sibi pręstant.

Sextū. ¶Item dicit.Oīs motus ad exercitiū sui instrumēto eget,vt singularū artiū vsus docet:ergo videndum ne & animæ ad se mouendū instrumento opus sit.Qđ si impossibile iudicatur: & illud impossibile erit,vt anima ipsa se moueat.

Septimū ¶Item dicit.Si mouetur anima,sine dubio cū reliquis motibus,& de loco in locum mouetur.Qđ si est,modo corpus ingreditur, modo rursus egreditur,& hoc frequēter exercet.Sed hoc videmus fieri nō posse: Nō igitur anima mouetur.

Octauū. Motus genera. His quoq; addit.Si anima se mouet,necesse est vt aliquo motus genere se moueat.Ergo aut in loco se mouet,aut seipsam pariendo se mouet,aut seipsam consumēdo, aut se augendo, aut se minuendo. hæc sunt enim,inquit,motus genera. Horū autē singula,quēadmodū possunt fieri requiramus.Si in loco se mouet:aut in rectā lineā se mouet,aut sphęrico motu in orbē rotatur.Sed recta linea infinita nulla est: Nam quęcūq; in natura intelligatur linea,quocūq; fine sine dubio terminatur.Si ergo per lineā terminatā anima se mouet,nō semper moueť: nā cū ad finem venerit, & inde rursus in exordiū redit̃, necesse est interstitiū motus fieri in ipsa pmutatione redeūdi. Sed nec in orbē rotari potest:qa omnis sphæra circa aliquid immobile,qđ centron vocamus,mouetur. Si ergo & anima sic mouetur: aut intra se habeat qđ immobile est:& ita fit vt nō tota moueať:aut si nō intra se habet,sequit̃ aliud nō minus absurdū,vt cētron foris sit:qđ esse nō poterit. Constat ergo ex his ait,q; in loco se nō moueat.Sed si ipsa se parit:sequit̃ vt eandē & esse & nō esse dicamus. Si vero seipsa cōsumit,nō erit immortalis.Qꝫ si se aut auget aut minuit:eadē simul & maior se & minor repериeť. Ex his talē colligit syllogismū.Si aīa se mouet,aliquo motus genere se mouet: nullū autē motus genus quo se moueat inuenitur:non igitur se mouet.

ASCEN.Instruemus:pro edocebimus & edisseremus. difficile tñ erit docere animā nullam habere causam sui motus,nisi eo demētiæ accedamus,quo illi qui dicūt animā hoc est hominē gratia animę plane esse deum. Facile tñ cōcedā ita animā a se moueri,vt ignē a se calere: cū ignē quidē sine deo authore calere nō putē:nā qui naturā dedit & causas effectuū,effectus quoq; dedisse cōuincit̃.Neq; tñ deus sic dedit , vt ad oēm opationē non cōcurrat:in eo em̄ & mouemur & sumus:sine quo nihil possumus facere:sicut nec alia quęcūq;:quia sine ipso factū est nihil qđ factū est.Omne qcqd:redūdat oĩe,sed est receptū a doctissimis sic loqui:& potest sic dissolui: quicqd moueť:sup.id,omne &c.Ergo nec ex duabus,subaudi rebus: aut lege ex duobus immobilibus motus

erit:qđ verũ, niſi a tertio fiat: vt in molendino rota exterior mota a vento aut ab aqua,mouet rotã interiorẽ & ita molarẽ ſuperiorẽ qui grana frangit:ſed aliter anima & a deo mouetur, & corpus mouet, q̃ ventus rotã: quia deus vt cauſa prima ad animę motũ cõcurrit:anima vt corpus animans ipſum mouet vt vnũ cum ea indiuiduũ:& per ipſum alia.

Quibus argumentis Platonici magiſtrum ſuũ aduerſus Ariſtotelem tueantur,oſtẽdentes vtiq; eſſe aliquid quod a ſeipſo moueatur: idq; neceſſario eſſe animam : quibus probatis,eneruata eſt prima obiectio Ariſtotelis. Cap.XV.

Ontra has tam ſubtiles & argutas & veriſimiles argumentationes accingẽdum eſt,ſecũdũ ſectatores Platonis, qui inceptũ quo Ariſtoteles tam verã,tãq; validã definitionẽ magiſtri ſauciare tentauerat,ſubruerũt.Neq; vero tã immemor mei aut ita male animatus ſum, vt ex ingenio meo,vel Ariſtoteli reſiſtam,vel adſim Platoni: ſed vt quiſq; magnorũ virorũ,qui ſe Platonicos dici gloriabãtur,aut ſingula,aut bina defenſa ad oſtentationẽ ſuorũ operũ reliquerũt, collecta hæc in vnũ cõtinuę defenſionis corpus coaceruaui, adiecto ſiquid poſt illos aut ſentire fas erat,aut audere in intellectũ licebat.Et quia duo ſunt quæ aſſerere conatus eſt:Vnũ ꝙ dicit nihil eſſe qđ ex ſe moueatur:alterũ quo animã hoc eſſe nõ poſſe cõfirmat:vtriq; reſiſtẽdũ eſt, vt & cõſtet poſſe aliquid ex ſe moueri,& animã hoc eſſe clareſcat.In primis igitur illius diuiſionis oportet nos cauere pręſtigias,in qua enumerãs aliqua q̃ ex ſe mouẽtur,& oſtendẽs illa quoq; ab alio moueri,id eſt a cauſa interius latẽte:videtur ſibi probaſſe omnia quę mouentur,etiã ſi ex ſe moueri dicantur,ab alio tamen moueri. Huius enim rei pars vera eſt,ſed eſt falſa cõcluſio.Nã eſſe aliqua,quę cũ ex ſe moueri videãtur,ab alio tamẽ conſtet moueri,nec nos diffitemur:nõ tamẽ omnia,quę ex ſe mouẽtur hoc ſuſtinent, vt ab alio ea moueri neceſſe ſit.Plato enim cum dicit animã ex ſe moueri,id eſt cũ ἀυτοκίνητον vocat:nõ vult eã inter illa numerari,quæ ex ſe qdẽ videtur moueri,ſed a cauſa quę intra ſe latet mouẽtur:vt mouenť animalia auctore qdẽ alio,ſed occulto,nã ab anima mouẽtur:aut vt mouenť arbores,quarũ etſi nõ videť agitator , a natura tamẽ eas interius latente conſtat agitari. Sed Plato ita dicit animã ex ſe moueri, vt nõ aliam cauſam vel extrinſecus accidẽtẽ,vel interius latentẽ huius motus dicat auctorẽ. Hoc quẽadmodũ accipiendũ ſit,inſtruemus . Ignẽ calidũ vocamus,ſed & ferrũ calidũ dicimus:& niuem frigidã,& ſaxum frigidũ nũcupamus:mel dulce, ſed & mulſum dulce vocitamus.Horũ tamẽ ſingula de diuerſis diuerſe ſignificãt.Aliter enim de igne,aliter de ferro calidi nomen accipiemus.quia ignis per ſe calet,non ab alio fit calidus:Contra,ferrũ non niſi ex alio caleſcit.Vt nix frigida,vt mel dulce ſit,nõ aliũde contingit:Saxo tamen frigus vel mulſo dulcedo a niue vel melle proueniũt.Sic & ſtare & moueri tã de his dicitur,quæ ab ſe vel ſtant,vel mouentur,q̃ de illis quæ vel ſiſtũtur vel agitãtur ex alio. Sed quibꝰ moueri ab alio,vel ſtare cõtingit,hęc & ſtare deſiſtũt,& moueri. Quibꝰ autẽ idem eſt,& eſſe,& moueri:nũq̃ a motu ceſſant,quia ſine eſſentia ſua eſſe nõ poſſunt . Sicut ferrum amittit calorem,ignis vero calere non deſinit . Ab ſe ergo mouetur anima,licet & animalia vel arbores per ſe moueri videantur . Sed illis, q̃uis interius latens , alia tamen cauſa,id eſt anima vel natura,motum miniſtrat:ideo & amittunt hoc qđ aliunde ſumpſere . Anima vero ita per ſe mouetur,vt ignis per ſe calet,nulla aduentitia cauſa vel illum calefaciente,vel hanc mouẽte.Nam cũ ignem calidum dicimus:non duo diuerſa cõcipimus, vnũ qđ calefacit,alterũ qđ calefit:ſed totum calidum ſecũdũ ſuam naturã vocamus:cum niuem frigidam,cum mel dulce appellamus:non aliud qđ hãc qualitatẽ præſtat,aliud cui pręſtatur,accipimus.Ita & cum animam per ſe moueri dicimus,non gemina conſideratio ſequitur mouentis & moti:ſed in ipſo motu eſſentiam eius agnoſcimus.quia qđ eſt in igne nomẽ calidi,in niue vocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle,hoc neceſſe eſt de anima ἀυτοκίνητον nomen intelligi:qđ latina cõuerſio ſignificat per ſe moueri.Nec te confundat ꝙ moueri paſſiuũ verbum eſt.Nec ſicut ſecari cum dicitur duo pariter conſiderãtur, quod ſecat , & quod ſecatur:item cum teneri dicitur, duo intelligũtur,quod tenet,& qđ tenetur:ita hic in moueri duarum rerum ſignificationem putes,quæ mouet,& quæ mouetur.Nam ſecari quidem & teneri paſſio eſt:ideo conſiderationem & facientis & patiẽtis amplectitur.Moueri autẽ cũ de his qdẽ diciť q̃ ab alio mouẽtur,vtrãq; conſiderationẽ ſimiliter repræſentat:de eo autem quod ita ꝑ ſe

Argumẽta Platonic. cõtra Ariſtotelẽ de motu aię.

Inſtruo.

Cauilli amotio.

mouetur,vt sit αὐτοκίνητος: cũ moueri dicit̃:quia ex se non ex alio mouet̃, nulla potest suspicio passionis intelligi.Nã & stare licet passiuum verbũ nõ esse videatur,cũ de eo tamen dicitur,qđ stat alio sistente,vt stant terræ defixæ hastæ,significat passionẽ. Sic & moueri licet passiuũ sonet,quãdo tamẽ nihil inest faciens,patiẽs inesse nõ poterit. Et vt absolutius liqueat nõ verborũ,sed rerũ ĩtellectu passionẽ significari:ecce ignis cũ fertur ad superna,nihil patitur:cũ deorsum fertur,sine dubio patit̃,qa hoc nõ alio impellente nõ sustinet:& cũ vnũ idẽq; verbũ proferatur, passionẽ tamẽ modo inesse, modo abesse dicim9.Ergo & moueri idẽ in significatione est qđ calere.& cũ calere ferrum dicimus vel stilũ moueri:quia vtriq; aliunde ꝓuenit,passionẽ esse fatemur.Cum

Essentia vero aut ignis calere,aut moueri aĩa dicitur: quia illius in calore , & in motu huius

Alteri9 cauilli exclusio essentia est,nullus hic locus relinquit̃ passioni:sed ille sic calere,sicut moueri ista dicetur.Hoc loco Aristoteles argutã de verbis calumniã sarciens , Platonẽ quoq; ipsũ duo,id est qđ mouet & qđ mouet̃ significasse contendit dicendo,Solum igitur qđ seipsum mouet,quia nunq̃ deseritur a se,nunq̃ ne moueri quidẽ desinit: & aperte illum duo expressisse ꝓclamat his verbis,qđ mouet & mouet̃.Sed videtur mihi vir tantus nihil ignorare potuisse:sed in exercitio argutiarum taliũ cõniuentẽ sibi operã sponte lusisse.Cæterũ quis non aduertat cũ quid dicitur seipsum mouere,nõ duo intelligenda?sicut & cũ dicit̃ ἑαυτὸν τιμωρούμενος,id est seipsum puniens,nõ alter qui punit,alter qui punit̃?Et cũ se perdere,se inuoluere,se liberare,quis dicit̃,nõ necesse est vnũ faciẽtẽ,alterũ subesse patientẽ. Sed hoc solũ intellectu huius elocutionis exprimitur:vt q se punit,aut qui se liberat,nõ ab alio hoc accepisse: sed ipse sibi aut intulisse aut pstitisse dicatur.Sic & de αὐτοκινήτου:cũ dicitur,seipsum mouet,ad hoc dicit̃ vt extimationem alterius mouẽtis excludat:quã volens Plato de cogitatione legẽtis eximere ,his quæ pmisit expressit.Nã qđ semp ait,mouetur,æternũ est:qđ autẽ motũ affert alicui, quodq; ipsum mouetur aliũde,quãdo finẽ habet motus, viuendi finẽ habeat necesse est.Quid his verbis inuenit̃ expressius,clara significatione testantib9 nõ aliunde moueri qđ seipsum mouet:cum animã ob hoc dicat æternã,quia seipsam mouet & non

Moueri sine alio mouet̃ aliunde?Ergo se mouere hoc solum significat,nõ ab alio moueri.Nec putes ꝙ idẽ moueat, idẽq; moueat̃:sed moueri sine alio mouente,se mouere est. Aperte ergo cõstitit:quia nõ omne qđ mouet̃,ab alio mouet̃. Ergo αὐτοκίνητος potest nõ ab alio moueri. Sed ne a se quidẽ sic mouet̃,vt ĩ ipso aliud sit qđ mouet,aliud qđ mouetur:nec ex toto,nec ex parte, vt ille ꝓponit :sed ob hoc solũ seipsum mouere dicit̃, ne ab alio moueri existimet̃.Sed & illa de motib9 Aristotelica diuisio,quã supra retulimus:surripienti magis apta est q̃ probanti:in qua ait:Sicut est qđ mouet̃ & nõ mouet:ita est

Omne quicqd. qđ mouet & nõ mouet̃. Cõstat enĩ ꝙ omne quicqd mouet̃ mouet alia:vti dicitur aut gubernaculũ nauẽ,aut nauis circũfusum sibi aerem,vel vndas mouere. Quid aũt est qđ nõ possit aliud dũ ipsum mouetur impellere?Ergo si verũ nõ est,ea quæ mouẽtur alia nõ mouere:nõ constat illud,vt aliquid qđ moueat,nec tamẽ moueatur, ĩuenias. Illa igitur magis ꝓbanda est in decimo de legib9 a Platone motuum prolata diuisio. Omnis motus inquit,aut se mouet & alia:aut ab alio mouet̃, & alia mouet. Et prior ad animã,ad oĩa vero corpora secũdus refert̃.Hi ergo duo motus differentia separãtur,& societate iungunt̃.Cõmune hoc habent,ꝙ & prior & secũdus mouẽt alia:Hoc autẽ differũt,ꝙ ille a se,hic ab alio mouet̃.Ex his oĩb9 q̃ eruta de platonicorũ sensuũ fœcunditate collegimus cõstitit nõ esse verũ,oĩa q̃ mouent̃,ab alio moueri:Ergo nec principiũ mot9 ad deprecandã alteri9 mouẽtis necessitatẽ stare dicet̃:quia potest seipsum(vt dixim9)mouere alio nõ mouẽte.Eneruat9 est igit̃ syllogismus, quẽ pmissa varia & multiplici diuisione collegerat.Id est: Anima principiũ motus est,principiũ

Colligit aĩam id esse qđ p se mo= ueatur. autẽ motus nõ mouet̃:igit̃ aĩa nõ mouet̃. Restat: vt quia cõstitit posse aliquid per se moueri,alio nõ mouente,aĩam hoc esse doceat̃. Qđ facile docebit̃, si de manifestis & indubitabilib9 argumẽta sumam9.Homini motũ aut anima pstat,aut corpus,aut de vtroq; pmixtio.Et qa tria sunt de qb9 inquisitio ista ꝓcedit: cũ neq; a corpore, neq; a permixtiõe pstari hoc posse cõstiterit:restat vt ab aĩa moueri hoĩem nulla dubitatio sit.Nũc de singulis ac primũ de corpe loquamur. Nullũ ĩanimũ corp9 suo motu moueri manifesti9 est q̃ vt asserẽdũ sit:nihil est autẽ qđ dum ĩmobile sit,aliud possit mo

uere:igitur corpus hominẽ nõ mouet.Videndũ ne forte animę & corporis ipsa permixtio hunc sibi motũ ministret.Sed quia cõstat motũ corpori non esse:si nec animæ inest,ex duabꝰ rebus motu carentibꝰ nullus motus efficit̃: sicut nec ex duabꝰ dulcibus,amaritudo,nec ex duabꝰ amaris dulcedo proueniet:nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore,nascet̃.Om̃is enĩ qualitas geminata crescit, nunq̃ ex duplicatis similibꝰ cõtrarietas emergit:ergo nec ex duabꝰ ĩmobilibꝰ motus erit:Hominẽ igitur permixtio nõ mouebit. Hinc inexpugnabilis syllogismus ex cõfessarũ rerũ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: motũ autem animali aut anima prę stat,aut corpus,aut ex vtroq; permixtio:sed neq; corpus,neq; permixtio motum prę stat:igitur anima motum pręstat. Ex his apparet animã initium motus esse:initium autem motus,tractatus superior docuit per se moueri.Animam ergo αὐτοκίνητον esse, id est per se moueri,nulla dubitatio est.

ASCEN. Animã quoq; intelligamꝰ nõ moueri:legẽdũ putẽ nõ mouere:intulit em̃ supra aĩam ĩterdũ a motu cessare,q̃a nõ semp̱ videmꝰ corpus agitari:vnde de motu actiuo loq̃t̃:quẽ ideo negat aĩę essentiam: vt ipse puto calorẽ nõ esse ignis essentiã,licet naturaliter nõ sit ab eo separabilis:separatus em̃ est in camino triũ puerorũ tẽpore Danielis.Et licet nobis dormientibus aĩa nõ quiescat,q̃a corpus viuificat,& aĩat, alimẽtiq; concoctionẽ facit:ab om̃i tñ motu tẽpore modico suspẽdi etiã in corpore posset,vt in stupido:extra aũt corpus q̃d moueat quę ras:si seipsam,idẽ erit mouens & motũ &c. Macrobius autẽ in fine huius capitis aię pathe seu passiones motus quosdã esse,ait.De separatis aũt facilius esset multa q̃rere q̃ quęsita dissoluere:vt quõ ab igne afficiantur:quomodo agnoscantur,vt hic Scipio ex imaginibus,& pater ex propria figura? Sed supersedeo.

Quẽ in modũ reliquæ Aristotelis obiectiones a Platonicis refellant̃. Cap.XVI.

HIc ille rursus obloquit̃,& alia de initiis disputatione confligit. Eadẽ enim hic soluendo repetimus,quę supra in ordinẽ obiecta digessimꝰ. Non possunt inquit,eadẽ initiis suis esse quæ inde nascuntur:& ideo anima quæ initiũ motus est,nõ moueri:ne idem sit initiũ & quod de initio nascitur,id est ne motus ex motu processisse videatur.Ad hęc facilis,& absoluta responsio est:quia vt principia & hæc quæ de principiis prodeunt in aliquo nõnunq̃ inter se differre fateamur: nũq̃ tamen ita sibi possunt esse contraria,vt aduersa sunt sibi,stare, & moueri. nam si albi initium nigrum vocaretur,& siccũ esset humoris exordiũ:bonũ de malo, ex amaro initio dulce procederet.Sed nõ ita est:quia vsq; ad contrarietatẽ initia,& sequentia dissidere natura nõ patitur.Inuenitur tamẽ inter ipsa nõnunq̃ talis differẽtia, qualis inter se origini ꝓgressioniq; cõueniat:vt est hic quoq; inter motũ quo mouetur anima, & quo mouet cætera .Non enĩ animã Plato simpliciter motũ dixit:sed motum se mouentem. Inter motũ ergo se mouentẽ,& motũ quo mouet cætera,quid intersit ĩ aperto est. Siquidẽ ille sine auctore est,hic aliis motus auctor est. Cõstitit ergo neq; adeo posse initia,ac de initiis ꝑcreata differre,vt contraria sibi sint: nec tamen hic moderatã differentiã defuisse.Nõ igitur stabit principium motus:q̃d ille artifici conclusione collegit. His tertia(vt meminimus)successit obiectio. Vni rei contraria simul accidere nõ posse: & quia cõtraria sibi sunt mouere,& moueri: nõ posse animã se mouere, ne eadem & moueat̃,& moueat.Sed hoc superiꝰ afferta dissoluunt.Siquidem cõstitit in aĩę motu duo nõ intelligẽda,ꝙ moueat,& ꝙ moueatur:q̃a nihil aliud est ab se moueri,q̃ moueri alio nõ mouẽte. Nulla est cõtrarietas,vbi q̃d fit vnum est:quia fit nõ ab alio circa aliũ,quippe cũ ipse motus animæ sit essentia.Ex hoc ei(vt supra retulimus) nata est occasio quarta certaminis.Si animæ essentia motus est inquit,cur ĩterdum quiescit: cũ nulla alia res contrarietatẽ propriæ admittat essentiæ? Ignis cuius essentiæ calor inest,calere nõ desinit.Et q̃a frigidũ niuis in essentia eius est: nõnisi semp est frigida. Et aĩa igit̃ eadẽ rõne nũq̃ a motu cessare deberet.Sed dicat velim,quãdo a motu cessare animã suspicat̃. Si mouẽdo se,inq̃t,moueat & corpus:necesse est vtiq;,quãdo non moueri corpus videamꝰ, animã quoq; intelligamꝰ nõ moueri. Cõtra hoc in prõptu est gemina defensio.Primũ q̃a nõ in hoc deprehẽditur motꝰ animæ,si corpus agitet̃. Nã & cũ nulla pars corporis moueri videt̃ in hoĩe:tamẽ ipsa cogitatio, aut in quocũq; animali auditus,visus,odoratꝰ,& similia: sed & in quiete ipsa spirare, somniare, oĩa hæc motus animæ sunt. Deinde quis ipsum corpus dicat ĩmobile, etiã dum non videtur agitari: cũ incrementa mẽbrorũ, aut si iam crescendi ætas & tẽpus excessit, cũ saltus cordis cessationis impatiens,cũ cibi ordinata digeries naturali dispẽsatiõe

Secũda obiectio & repulsio.

Tertia.

Quarta et eius solutũ.

inter venas & viscera succū ministrās,cū ipsa collectio fluentorū ꝑpetuū corporis teste
tur agitatū?Et anima igiť æterno & suo motu, sed & corpus q̄diu ab initio & causa mo
Quinta. tus animatur,semper mouet.Hinc eidem fomes quintę ortus est quęstionis.Si anima in
quit,aliis causa est motus,ipsa sibi causa motus esse non poterit:qa nihil est qđ eiusdem
rei & sibi & aliis causa sit.Ego vero licet facile possim probare plurima esse, quæ eiusdē
rei & sibi & aliis causa sint:ne tamen studio videar oībus quę asserit obuiare,hoc verum
esse concedā,qđ & ꝓ vero habitū ad asserendū motū animæ non nocebit. Etem̄ aīam ini-
tiū motus & causam vocamus.de causa post videbimus.Interim constat omne initiū ines
se rei,cuius est initium:& ideo quicquid in quācūq; rem ab initio suo proficiscitur, hoc
in ipso initio reperitur.Sic initium caloris nō potest nō calere. Ignem ipsum de quo ca-
lor in alia transit,quis neget calidū?Sed ignis inquit nō se ipse calefacit, quia natura to
tus est calidus.Teneo qđ volebā:nam nec anima ita se mouet,vt sit inter motū mouētēq;
discretio:sed tota ita suo motu moueť,vt nihil possis separare quod moueat. Hęc de ini
tio dicta sufficient.De causa vero , quoniā spontanea conniuentia concessimus,ne quid
eiusdē rei & sibi & aliis causa sit,libēter acquiescimus:ne aīa quę aliis causa motus est, ac
sibi causa motus esse videať. His em̄ causa motus est,q̄ non mouerenť, nisi ipsa p̄staret.
Sexta. Illa vero vt moueať nō sibi ipsa largiť:sed essentię suę est,ꝙ moueť.Ex hoc quęstio quę se
quiť absoluta est.tūc em̄ forte concedam,vt ad motus exercitiū instrumēta q̄ranť,quādo
aliud est qđ mouet,aliud quod moueť.In anima vero hoc nec scurrilis iocus sine damno
verecundię audebit expetere,cuius motus est in essentia : cū ignis licet ex causa intra se
latente moueatur,nullis tamē instrumētis ad superna cōscendat. Multoq; minus hæc in
Septima anima quęrenda sunt,cuius motus essentia sua est.In his etiā quæ sequunť, vir tātus &
alias vltra cæteros serius,similis cauillanti est. Si mouetur inquit anima, inter cæteros
motus etiā de loco in locū moueť:ergo modo,ait,corpus egrediť,modo rursus ingredi-
tur,& in hoc exercitio sæpe versať:qđ fieri non videmus:non igiť anima moueť. Contra
hoc,nullus est qui non sine hęsitatione respondeat,nō oīa quę mouenť,etiā de loco in lo
cum moueri.Aptius deniq; in eū siliis interrogatio requirēda est. Moueri arbores dicis?
quod cum (vt opinor) annuerit,pari dicacitate ferietur. Si mouenť arbores,sine dubio
(vt tu dicere soles)inter alios motus etiā de loco in locum mouentur: hoc autē videm⁹
per seipsas facere non posse:igitur arbores non mouentur.Sed vt hunc syllogismū addi
tamento serium facere possimus:postq̄ dixerimus,ergo arbores nō mouentur:adiiciem⁹
sed mouenť arbores,non igiť omnia quę mouentur etiā de loco in locum mouenť:& ita
finis in exitum sanę conclusionis euadet.Si ergo arbores fatebimur moueri quidem: sed
apto sibi motu:cur hoc animę negemus,vt motu essentię suæ conueniente moueať?Hęc
& alia valide dicerenť etiā si hoc motus gn̄e moueri aīa nō posset.cū vero & corpus ani
met accessu,& a corpore certa cōstituti tēporis lege discedat,quis eam neget etiā in lo-
cum(vt ita dicam)moueri?Qꝫ aūt non sępe sub vno tēpore accessum variat & recessum
facit hoc dispositio arcana & consulta naturę:quę ad animalis vitā certis vinculis cōti-
Octaua. nendā tantū aīę iniecit corporis amorē vt amet vltro ꝙ iuncta est : raroq; contingat, ne
finita quoq; lege tēporis sui mœrēs& inuita discedat.Hac quoq; obiectiōe(vt arbitror)
dissoluta,ad eas interrogationes quibus nos videť vrgere veniam⁹.Si mouet inqt se aīa:
aliquo motus genere se mouet.dicendū ne est igiť aīam se in locū mouere? ergo ille loc⁹
aut orbis aut linea est.An se pariendo seu consumēdo mouetur?se ne auget aut minuit?
aut proferatur in medium,ait,aliud motus genus,quo eam dicamus moueri.Sed omnis
hæc interrogationum molesta congeries,ex vna eademq; defluit male cōceptæ definitio
nis astutia.Nam quia semel sibi proposuit omne qđ moueť, ab alio moueri:omnia hæc
motuū gn̄a in anima quærit, in qbus aliud qđ mouet,aliud est qđ moueť: cū nihil horū
cadere in aīam possit,in qua nulla discretio est mouētis & moti.Quis est igiť,dicet aliqs,
aut vnde intelligiť aīę motus,si horū nullus est?sciet hoc quisqs nosse desiderat,vel Pla-
tone dicēte vel Tullio,Quinetiā cęteris quę mouenť,hic fons,hoc principium est mouē-
Fōs motus. di.Quanta sit autem vocabuli huius expressio,quo aīa fons motus vocať,facile reperies
si rei inuisibilis motū sine auctore,atq; ideo sine initio, ac fine fine prodeuntē , & cætera
mouentem mente concipias : cui nihil similius de visibilibus, q̄ fons potuerit reperiri:
qui ita principium est aquæ,vt cum de se fluuios & lacus ꝓcreet,a nullo nasci ip̄e dicať.

Nã si ab alio nasceret̃,nõ esset ipse principiũ.Et sicut fons nõ facile semp̃ deprehẽdit̃ : ab ipso tñ q fundunt̃,aut Nilus est,aut Eridanus,aut Ister,aut Tanais:& vt illorũ rapidita tem videndo admirãs,& intra te tantarũ aquarũ originẽ reqrẽs,cogitatione recurris ad fontẽ:& hũc oẽm motũ intelligis de primo scaturiginis manare principio:ita cũ corporũ motũ seu diuina,seu terrena sint,cõsiderãdo q̃rere forte authorẽ velis, mẽs tua ad aĩam quasi ad fontẽ recurrat:cuius motũ etiã sine corporis ministerio testantur cogitationes, gaudia,spes,timores.Nã mot⁹ eius est boni maliq̧ discretio,virtutũ amor,cupido vitio rũ:ex qbus effluũt oẽs inde nascentiũ rerũ meatus.Mot⁹.n.eius est qcqd irascimur, & in feruorẽ mutuę collisionis armamur:vnde paulatim ꝓcedẽs rabies fluctuat ꝓliorũ. Mot⁹ eius est,ꝙ in desideria rapimur,ꝙ cupiditatibus alligamur.Sed hi motus si ratione gu bernẽtur,proueniũt salutares:si destituant̃,in ꝓceps & rapiunt̃ & rapiunt.Didicisti mo tus aĩę,quos modo sine ministerio corporis,modo p corpus exercet.Si vero ipsius mun danę aĩæ motus reqres:cælestem volubilitatẽ & sphęrarũ subiacẽtiũ rapidos impet⁹ in tuere,ortũ occasumve solis,cursus siderũ vel recursus:quæ oĩa aĩa mouẽte ꝓueniũt.Im mobilẽ vero eã dicere,quę mouet oĩa,Aristoteli nõ cõuenit:q quãtus in aliis sit,probatũ est:sed illi tantũ quẽ vis naturæ,quem ratio manifesta non moueat.

Motus animæ.

ASCEN.Edocto aĩæ motu.Ergo & motus aĩę docet̃ hominẽ:& homo docet̃ motũ aĩę:q̃ posterior locutio vsi tatior est.Virtutes aũt hic fere distinguũtur,vt quę apud nos vitas actiuã & cõtẽplatiuã cõstituunt.Exercitiũ, frequẽti⁹ exercitatio dicit̃.Deuius caducorũ.i.nõ sectator,sed extra viã posit⁹: Respexit em̃ ad id qd̃ dixerat,secta tor cęlestiũ quasi sit viã secans cælestiũ p quã itur ad astra:cuius cõtrariũ est deui⁹.i.de via declinans & eã nõ se ctans.Vtroq̧ exercitio & actiuo & cõtẽplatiuo:sic enim nunc loqmur.Hermagorę dictũ de aĩarũ fontiũ purga tione:qa videt̃ de damnatis in mortẽ loqui, dicit em̃ sero reuerti,&c.impiũ est:sicut etiam vecors,eorum q nul lam post hanc vitam recipiunt purgationem.Sed hęc hactenus.

Scipionem ab auo suo Africano tam ad ociosas q̃ ad negociosas virtutes incitatum fuisse.Tum de tribus philosophię partibus,quarũ nullam Cicero intactam prætererit.

CAP.XVII.

SDocto igit̃ atq̧ asserto aĩę motu, Africanus qualiter exercitio ei⁹ vten dũ sit,in hæc verba mãdat & ꝓcipit.Hãc tu exerce optimis in reb⁹. Sũt ›› aũt optimę curę de salute patrię:qbus agitat⁹ & exercitat⁹ anim⁹ velo ›› cius ĩ hãc sedẽ & domũ suã ꝓuolabit.Idq̧ ocyus faciet,si itã tũ quũ erit ›› inclusus in corpore eminebit foras,& ea q̃ extra erũt cõtẽplãs q̃ maxi ›› me se a corpore abstrahet.Nãq̧ eorũ animi q se corporis voluptatib⁹ de ›› derunt,earumq̧ se quasi ministros ꝓbuere,impulsuq̧ libidinũ voluptatibus obedientiũ, ›› deorũ & hoĩm iura violauere:corporibus elapsi circũ terrã ipsam volutant̃: nec hũc in ›› locũ nisi multis agitati seculis reuertunt̃. ¶In superiore huius operis parte dixim⁹ alias ociosas,alias negociosas esse virtutes:illas philosophis, has rerũpublicarũ rectorib⁹ con uenire:vtrasq̧ tamẽ exercentẽ facere beatũ.Hę virtutes interdũ diuidunt̃,nõnunq̃ vero miscent̃:quũ vtrarũq̧ capax & natura & institutione anim⁹ inuenit̃.Nã si qs ab omni q dẽ doctrina habeat̃ alienus,in repu.tamẽ & prudẽs,& tẽꝑat⁹,& fortis,& iustus sit:hic a feriatis remotus,eminet tñ actualiũ vigore virtutũ:qbus nihilomin⁹ cælũ cedit in prę miũ.Si qs vero insita quiete naturę non sit aptus ad agendũ,sed solũ optima cõsciẽtiæ dote ereptus ad supera,doctrinę supellectilẽ ad exercitium diuinę disputationis expẽdat sectator cęlestiũ,deuius caducorũ:his quoq̧ ad cęli verticẽ ociosis virtutibus subuehet̃. Sępe tñ euenit,vt idẽ pectus & agẽdi & disputandi pfectione sublime sit,& cęlum vtroq̧ adipiscat̃ exercitio virtutũ.Romulus nobis in primo gñe ponat̃:cuius vita virtutes nũ q̃ deseruit,semp exercuit.In secũdo Pythagoras:q agẽdi nescius,fuit artifex disserẽdi, & solas doctrinę & consciẽtiæ virtutes secut⁹ est . Sint in tertio ac mixto gñe apud græ cos Lycurgus & Solon:inter Romanos Numa,Catones ambo,multiq̧ alii,qui & philo sophiã hauserũt altius,& firmamẽtũ reip.ꝓstiterũt.Soli em̃ sapiẽtię ocio deditos,vt abũ de græcia tulit:ita Roma nõ nesciuit.Quoniã igit̃ Africanus noster,quẽ mõ auus ꝓce ptor instituit,ex illo gñe est,qd̃ & de doctrina viuẽdi regulã mutuat̃,& statũ publicum virtutibus fulcit:ideo ei pfectionis geminę ꝓcepta mãdant̃: sed vt in castris locato & su danti sub armis primũ virtutes politicę suggerunt̃,his verbis.Sunt aũt optimæ curę de ›› salute patriæ:qb⁹ agitatus & exercitatus animus velocius in hãc sedẽ & domũ suã ꝑ ›› uolabit.Deinde quasi nõ min⁹ docto q̃ forti viro p̃his apta subdunt̃,cũ dicit̃:Idq̧ ocyus ››

Virtutes duplices.

Exercitium.

" faciet, si iã tũc cũ erit inclusus in corpore, eminebit foras: & ea quę extra erũt cõtẽplans q̃ maxime se a corpore abstrahet. Hęc eñ illius sunt p̄cepta doctrinę, quę illã dicit mortẽ philosophãtibus appetẽdã. Ex qua fit, vt adhuc in corpore positi, corpus, vt alienã sarcinã (inquãtũ patit̃ natura) despiciãt. Et facile nũc atq; opportune virtutes suadet: postq̃ quãta, & q̃ diuina p̄mia virtutibꝰ debeant̃, edixit. Sed q̃a inter leges quoq; illa imperfecta dicit̃, in qua nulla deuiantibus pœna sancit̃: ideo in cõclusione operis pœnã sancit extra

Hermagoras. hæc p̄cepta viuẽtibus. Quẽ locũ Hermagoras ille Platonicus copiosius executus est, secula infinita dinumerãs, q̃bus nocentũ aĩę in easdem pœnas sępe reuolutę, sero de tartaris emergere permittunt̃, & ad naturæ suę principia, q̃d est cęlũ, tãdẽ impetrata purgatione remeare. Necesse est eñ oẽm aĩam ad originis suę sedẽ reuerti: sed quę corpus tanq̃ peregrinę incolũt, cito post corpus velut ad patriã reuertunt̃: Quæ vero corporũ illecebris vt suis sedibꝰ inhęrẽt: quãto ab illis violentius separant̃, tanto ad supera serius reuertuntur. Sed iã finẽ somnio cohibita disputatiõe faciamꝰ: hoc adiecto, q̃d cõclusionẽ decebit:

Moralis Naturalis & rationalis p̄hia. Q̃z cũ sint totius philosophiæ tres partes, moralis, naturalis, & rationalis: & sit moralis, quę docet morũ elimatã p̄fectiõnẽ: naturalis, quę de diuinis corporibus disputat: rationalis, cũ de incorporeis sermo est, q̃ mẽs sola cõplectit̃: nullam de tribus Tullius in hoc somnio pręteremisit. Nã illa ad virtutes amorẽq; patrię, & ad contemptũ glorię adhortatio quid aliud continet nisi ethicę philosophię instituta moralia? Cũ vero vel de sphęrarũ modo, vel de nouitate, siue magnitudine siderũ, deq; principatu solis, & circis cęlestibꝰ, cingulisq; terrestribus, & oceani situ loquitur, & harmonię superũ pandit arcanũ: physicæ secreta commemorat. At cum de motu & immortalitate animę disputat, cui nihil cõstat inesse corporeum, cuiusq; essentiam nullius sensus, sed sola ratio deprehẽdit: illic ad altitudinẽ philosophię rationalis ascendit. Vere igit̃ pronunciandũ est, nihil hoc opere perfectius, quo vniuersa philosophiæ continetur integritas.

Finis expositionis in Somnium Scipionis.

ASCEN. Nihil antiquius: nihil chariꝰ & obseruabilius: q̃a res bonę quo antiq̃ores, eo solẽt eẽ meliores: & ideo chariores & obseruabiliores, vt vina, amicitia, hospitalitas, nobilitas. Ideo Flaccꝰ. Mecœnas atauis edite regibꝰ &c. Institutiõe tua, Valla diceret tui. Ad cuius .s. institutionis tui: compẽdia, methodũ & breuẽ viã: lõgis anfractibus, circuitibus & extrauagationibꝰ: ducẽs, existimãs. Nec mihi vitio vertas. Id si ad filium solũ, p̄ter p̄sonæ decorũ videret̃: q̃a nõ decet patrẽ id a filio deprecari: sed ad oẽs lectores respicit. purgat etiã quodãmodo q̃ Gellij subinde integra fere capita ad opus suũ transcripsit. Boni cõsulas .i. in bonũ accipias & ducas. Apes imitari quodãmodo debemus. Atqui iam dixit se id non facturum, sed sua cuiq; authori verba seruaturũ: sed id interdũ, ideo nũc addit quodãmodo. Alioq̃n, scribã alioqui, licet interdũ quin quasi qui non, recte scribas. Vna redditur .i. efficitur, sup. vox & symphonia. Conspirata, congesta aut conuenientia, vt conspirati in vnã sententiã. Voluptati legere, dicam legenti. &c. Sub alio cælo, q̃a gręcus erat natione: q̃d & nomen indicat: est eñ Macrobius lõgeuus: & latinos gręcis collaturus manifeste indicabit cuias sit. Sed nę .i. certe ego incautus sum. opportune seip̄m arguit, eo argumẽto q̃d cuiq; A. Gelliũ legere solito paratũ erat. Recitat eñ A. Gelliꝰ lib. xj. cap. viij. pene eisdẽ verbis.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN CONVIVIORVM Primi Diei Saturnaliorum Librum Primum, Ad Eustathium Filium

PROLOGVS.

MVLTAS Variasq; res ĩ hac vita nobis Eustathi fili natura cõciliauit, Sed nulla nos magis, q̃ eorũ q̃e nobis essent p̄creati charitate deuinxit: eãq; nostrã ĩ his educãdis atq; erudiendis curam esse voluit, vt parentes: neq; si id quod cuperent ex sententia cederet, tantum vlla alia ex re voluptatis: neq; si contra eueniret, tantum mœroris, capere possint.

Hinc est q̃ mihi quoq; institutione tua nihil antiquius æstimat. Ad cuius pfectionẽ cōpẽdia longis anfractib⁹ anteponẽda ducens, moræq; omnis īpatiens: nō opperior, vt p hæc sola te pmoueas, qb⁹ ediscẽdis gnauiter ipse īuigilas: sed ago, vt ego quoq; tibi legerim: & quicqd mihi vel te iā in lucẽ edito, vel anteq̃ nascereris, ī diuersis seu græcæ seu Romanæ linguæ voluminib⁹ elaboratū est, id totū fit tibi sciẽtię supellex: & quasi de quodā literarū penu siquādo vsus venerit, aut historiæ q̃ in librorū strue latens clā vulgo est, aut dicti factive memorabilis reminiscẽdi: facile id tibi īuẽtu atq; depromptu sit. Nec indigeste tāq̃ in aceruū cōgessim⁹ digna memoratu: sed variarū rerū disparilitas, authorib⁹ diuersa, cōfusa tẽporib⁹ ita in quoddā digesta corp⁹ est: vt q̃ indistincte atq; pmiscue ad memoriæ subsidium annotaueram⁹, in ordinẽ instar mẽbrorū cohęrẽtia cōuenirent. Nec mihi vitio vertas, si res quas ex lectiōe varia mutuabor, ipse sæpe verbis quib⁹ ab ipsis authorib⁹ enarratę sunt, explicabo: quia p̃sens opus nō eloquẽtiæ ostẽtationẽ, sed noscendorū congeriẽ pollicetur. Et boni consulas oportet, si notitiā vetustatis modo nostris nō obscure, modo ipsis antiquorū fideliter verbis recognoscas: prout quęq; se vel enarranda, vel trāsferenda suggesserint. Apes enī quodāmodo debemus imitari, q̃ vagantur, & flores carpunt: deinde qcqd attulere, disponunt, ac p fauos diuidunt, & succum variū in vnum saporem mistura quadā & pprietate spirit⁹ sui mutant. Nos quoq; quicqd diuersa lectione quęsiuim⁹, cōmittemus stilo, vt in ordinẽ eodẽ digerente coalescat. Nā & in animo meli⁹ distincta seruantur, & ipsa distinctio nō sine quodam fermento, quo cōditur vniuersitas, in vnius saporis vsum varia libamẽta cōfundit: vt etiā si quid apparuerit vnde sumptum sit, aliud tamen esse q̃ vnde sumptū noscetur, appareat. Qđ in corpore nostro videmus sine vlla opera nr̃a facere naturā. Alimẽta q̃ accipim⁹, q̃diu in sua qualitate pseuerāt, & solida innatant, male stomacho oneri sunt: at quū ex eo qđ erant mutata sunt, tū demū in vires & sanguinem transeunt. Idem in his quib⁹ aluntur ingenia p̃stemus: vt quęcunq; hausimus non patiamur integra esse, ne aliena sint: sed in quandā digeriem concoquantur. Alioquin in memoriā ire possunt, nō in ingenium. Ex omnibus colligamus, vnde vnū fiat ex oībus: sicut vnus numerus fit ex singulis. Hoc faciat noster animus: omnia quibus est adiutus abscondat, ipsum tamẽ ostendat qđ effecit. Vt qui odora pigmenta cōficiunt, ante oīa curant, vt nullius sint odoris ppria q̃ cōdiūtur, confusuri videlicet omniū succos odoraminū in spiramentū vnū. Vides q̃ multorū vocib⁹ chorus cōstet: vna tamen ex oībus redditur. Aliqua est illic acuta, aliqua grauis, aliqua media: accedunt viris fœminæ, interponitur fistula. Ita singulorū illic latent voces, omniū apparẽt, & fit concent⁹ ex dissonis. Tale hoc præsens opus volo. Multæ in illo arte, multa p̃cepta sunt, multarum ætatum exempla: sed in vnum conspirata. In quib⁹ si neq; ea quæ iam tibi cognita sunt asperneris, nec quæ ignota sunt vites: inuenies plurima quæ sint aut voluptati legere, aut cultui legisse, aut vsui meminisse. Nihil enim huic operi insertum puto, aut cognitu inutile, aut difficile perceptu: sed omnia, quibus sit ingenium tuum vegetius, memoria adminiculatior, oratio solertior, sermo īcorruptior: nisi sicubi nos sub alio ortos cælo latinæ linguæ vena nō adiuuet. Qđ ab hisce (si tamen quibusdam forte nonnunq̃ tempus voluntasq; erit ista cognoscere) petitum impetratumq; volumus: vt æqui boniq; consulant, si in nostro sermone natiua Romani oris elegantia desideretur. Sed nę ego īcautus sum, qui venustatem reprehensionis incurram a M. quondam Catone profectæ in Aulum Albinū, qui cū Lucio Lucullo cōsul fuit! Is Albinus res Romanas oratione gręca scriptitauit. In eius historiæ primo scriptū est ad hanc sententiā: Neminẽ succensere sibi conuenire, siquid in illis libris parū cōposite, aut minus eleganter scriptū foret. Nā sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio: vnde & eloquiū gręcum a nobis alienissimū est. Ideoq; veniā gratiāq; malę existimationis, siquid esset erratū, postulauit. Ea cū legisset M. Cato, Nę tu, inquit, Aule nimiū nugator es: quū maluisti culpam deprecari, q̃ culpa vacare. Nam petere veniā solemus, aut quū imprudentes errauimus, aut quum noxam imperio cōpellentis admisimus: Te, inquit, oro, quis perpulit, vt id cōmitteres: qđ priusq̃ faceres, peteres vti ignosceretur! Nunc argumentum quod huic operi dedimus, velut sub quodam prologi habitu dicemus.

Antiquā

Digeries.

Chorus

Adminiculatior

A. Albinus. Gel. li. xi cap. viii.

Depcari

Noxa.

ASCEN. Solẽniter feriatũ.i. solẽni & festiuo ocio celebratũ. Neq; em̃ Cottę &c. huius hypotheticę neutrã partẽ negandã censet, sed priorem sine posteriore admittendã negat. q.d. Si illis licuit, & his licebit summis de rebus col loqui. Nec mihi sit fraudi.i. diminutioni nois aut glorię: si vni aut alteri.i. pauci ex his quos in his cœnis matu ra ętas coegit cœtu.i. in cœtũ & societatẽ quasi ęquali senio confectos congregauit: sint posteriori seculo Pręextata ti.i. q̃ sit seculũ pręextati.i. nati post pręextatũ. Quã tñ rem nisi purgaret exẽplo Platonis nõ oẽs approbarẽt: videt̃ em̃ inepta anticipatio: quę tũc reprehẽsione vacat, cũ ea loqui inducant̃ quę locutos esse constat: vt si Mo sem, Dauid, cęterosq; prophetas de Christo ad nos mittendo ad deũ patrẽ colloquentes induxerit ijs verbis quæ in eorũ reperiuntur libris: tunc enim per viros eorum scripta collata intelligeremus. Mitti in digitos.i. diligen ti calculo numerari. tractum ex more rustico, qui res ad digitos numerant.

ARGVMENTVM TOTIVS OPERIS. CAP. I.

SAturnalibus apud Vectiũ Pręextatũ nobilitatis Romanę proceres do
ctiq; alii congregantur, & tẽpus solẽniter feriatũ deputant colloquio li
berali: cõuiuia quoq; sibi mutua comitate p̃bẽtes, nec discedẽtes a se ni
si ad nocturnã quietẽ. Nam per omne spatiũ feriarũ, meliorem diei par
tem seriis disputationibus occupantes, cœnæ tempore conuiuiales ser
Cõuiuia mones agitant: ita vt nullũ diei tempus, docte aliquid vel lepide profe
lis sermo rendi vacuum relinquatur. Sed erit in mensa sermo iucũdior, vt habeat voluptatis am
plius, seueritatis minus. Nã cũ apud alios q̃bus sunt descripta conuiuia, tũ in illo Plato
nis symposio non austeriore aliqua de re conuiuarũ sermo, sed cupidinis varia & lepida
descriptio est: in quo quidẽ Socrates non arctioribus, vt assolet, nodis vrget atq; impli
cat aduersarium, sed eludendi magis q̃ decertandi modo, apprehensis dat elabendi pro
pe, atq; effugiendi locum. Oportet em̃ versari in cõuiuio sermones, vt castitate integros
ita appetibiles venustate. Matutina erit robustior disputatio, quæ viros & doctos, & præ
clarissimos deceat. Neq; em̃ Cottę, Lęlii, & Scipiones amplissimis de rebus, quoad Roma
næ literæ erunt, in veterũ libris disputabũt: Prætextatos vero, Flauianos, Albinos, Sym
machos, & Eustathios, quorũ splẽdor siliis, & nõ inferior virtus est, eodẽ modo loqui ali
q̃d licitũ non erit. Nec mihi fraudi sit, si vni aut alteri ex his quos cœtu coegit matura
ætas, posteriori seculo Prætextati sint: quod licito fieri Platonis dialogi testimonio sũt.
Quippe Socrate ita Parmenides antiquior, vt huius pueritia vix illius apprehenderit se
nectutem, & tamen inter illos de rebus arduis disputat̃. Inclytum dialogum Socrates ha
bita cum Timæo disputatione consumit, quos constat eodem seculo non fuisse. Paralus
vero & Xantippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonẽ disserunt,
secundo aduentu Athenis morante: quos multo ante infamis illa pestilentia Athenis ab
sumpserat. Annos ergo coeuntium mitti in digitos (exemplo Platonis nobis suffragan
te) non conuenit. Quo autem facilius quæ ab om̃ibus dicta sunt, apparere ac secerni pos
sent: Deciũ de Posthumiano quinã ille sermo, aut inter quos fuisset, sciscitantem fecim⁹.
Et ne diutius lectoris desideria moremur, iam Decii & Posthumiani sermo palam faciet,
quæ huius colloquii vel origo fuerit, vel ordo processerit.

ASCEN. Tentãti aditus &c. ex quarto æneі. Sola viri molles adit⁹ & tẽpora noras. Et paulo ante, Tentaturũ aditus & q̃ mollissima fandi Tẽpora. Quas.s. ferias ĩdulget.i. indulgẽter nobis ꝯcedit, magna pars mensis dicati Iano: atqui saturnalia in decembri pręcipue agitabant̃, vnde Horatius: age libertate decembri. Sed & in Ianua rio illa quoq; aut siṁia celebrata ex eo conijcere licet ꝙ q̃ nũc in Ianuario missitant̃ munera, Sueto. in Aug. dicit in saturnalibus ab eo missa. Neq; tamẽ nunc de saturnalibus loquit̃ sed de alijs ferijs post saturnalia, vt mox vi debitur. Alijs vero nuper interfui admirantibus &c. Obscure dictum videtur: nam nesciam an alijs sermonib⁹ tuis, an alijs conuiuijs. neq;.n. congruit vt dicamus alijs viris, q̃a nõ dicimus interfui viris sed adfui aut p̃sens fui. sed si sermonib⁹ aut conuiuijs: quomodo additur admirantibus? Suspicari aũt libet mendũ esse, vt sit admi rantibus pro admirãs. Hoc vnũ Deci: vocãdi est casus, a noiatiuo Decius. Voluissem. verba sunt Posthumia ni Decio respondentis. Agetur em̃ res per dialogũ. Vbertim casteq;.i. licet vbertim citra tamẽ luxuriem.

Quę conuiualis huius sermonis origo, & quis ordo fuerit. Cap. II. DECIVS.

TEntanti mihi Posthumiane aditus tuos, & mollissima cõsultandi tẽpo
ra, quũ modo adsunt ferię, quas indulget magna pars mensis Iano dica
ti. Cęteris em̃ ferme diebus, q̃ causis opportuni perorãdis sunt, hora oĩa
no reperiri nulla põt, quin tuorũ clientiũ negocia vel defendas in foro,
vel domi discas. Nũc aũt (scio te em̃ non ludo sed serio feriari) si est cõ
modũ respõdere id q̃d rogatum venio, tibi ipsi quantũ arbitror nõ iniu
cundũ, mihi vero gratissimũ feceris. Requiro aũt abs te id primũ, interfueris ne cõuiuio
per plusculos dies cõtinua comitate renouato: eiq; sermoni quẽ p̃dicare in primis, quẽq;
† admi- apud oẽs maximis ornare laudib⁹ diceris? quẽ q̃dẽ ego ex patre audissẽ: nisi post illa cõui
rans. uia Roma p̃fectus Neapoli moraret̃. Aliis vero nup interfui † admirãtibus memorię tuę

vires vniuersa q̃ tūc dicta sunt per ordinē sępe referētis. POST. Hoc vnū Deci nobis (vt & ipse, quantū tua sinit adolescentia, videre, & ex patre Albino audire potuisti) in omni vitę cursu optimū visum est: vt quantū cessare a causarū defensione licuisset, tātū ad eruditorū hoīm tuiq; similiū, cōgressum aliquē sermonēq; conferrē. Neq; enim recte institutus animus requiescere aut vtilius, aut honestius vsq̃ potest, q̃ in aliqua opportunitate docte ac liberaliter colloquendi, interrogādiq; & respōdendi comitate. Sed quodnā istud conuiuiū? An vero dubitādū est, qn id dicas, qđ doctissimis procerū cæterisq; nup apud Vectiū Pręrtextatū fuit, & discurrēs post inter reliquos grata vicissitudo variauit? DEC. De hoc ipso q̄situ venio: & explices velim, quale illud cōuiuiū fuerit, a quo te abfuisse ꝑpter singularē oīm in te amicitiā nō opinor. POST. Voluissem eqdē, neq; id illis vt existimo ingratū fuisset: sed quū essent amicorū cōplures mihi causę illis diebus pernoscendę, ad cœnā tū rogat⁹, meditādi nō edēdi illud mihi tēpus esse respōdi: hortatusq; sum, vt aliū potius nullo inuolutū negocio, atq; cura liberū quęrerent. Itaq; factū est. Nā facūdū & eruditū virū Eusebiū rhetorē inter græcos ꝑstantē oībus. i. nostra ætate ꝓfessis, doctrinę latialis haud insciū, Pręrtextatus meū in locum inuitari imperauit. DEC. Vn̄ igit̄ illa tibi nota sunt, quę tā iucunde & comiter ad instituendā vitā exēplis (vt audio) rerū copiosissimis, & varię doctrinę vbertate ꝓlata digesta sūt? POST. Quū solstitialis dies, q Saturnaliorū festa, qbus illa conuiuia celebrata sunt, consecut⁹ est: forensi cura vacu⁹ lætiore aīo essem domi: eo Eusebius cū paucis e sectatoribus suis venit. Statimq; vultu renidens, Permagna me inqt, abs te Posthumiane quū ex aliis, tū hoc maxime gratia fateor obstrictū, q a Pręrtextato veniā postulādo mihi in cœna vacuefecisti locū. Itaq; intelligo, nō studiū tātū tuū, sed ipsam quoq;, vt aliquid abs te mihi fiat commodi, cōsentire atq; aspirare fortunā. POST. Vis ne inquā, restituere id nobis, qđ debitū tā benigne ac tā libēter fateris: nostrūq; hoc ociū, quo perfrui raro admodū licet, eo ducere, vt his qbus inter fueris tunc tu, nos interesse videamur? Faciā inqt vt vis. Narrabo aūt tibi, non cibū aut potum, tametsi ea quoq; vbertim casteq; affuerunt: sed & quæ vel in conuiuiis, vel maxime extra mensam ab iisdem per tot dies dicta sunt, in quantum potero animo repetam. Quæ quidem ego quum audirem, ad eorum mihi vitam qui beati a sapientibus dicerentur, accedere videbar. Nam & quę pridie q̃ adessem inter eos dicta sunt, Auieno mihi insinuante, comperta sunt: & omnia scripto mandaui, nequid subtraheret obliuio. Quæ si ex me audire gestis, caue existimes diem vnam referendis, quę per tot dies sunt dicta, sufficere. DEC. Quemnam igitur, & inter quos, aut vnde ortum sermonem Posthumiane fuisse dicebat? Ita præsto sum indefessus auditor. Tum ille, Declinante, inquit, in vesperum die, quem Saturnale festum erat insecuturum: quum Vectius Prætextatus domi conuenire se gestientibus copiam faceret, eo venerunt Aurelius Symmachus, & Cecinna Albinus, cum ætate, tum etiam moribus ac studiis inter se coniūctissimi. Hos Seruius inter grammaticos doctorem recens professus, iuxta doctrinam mirabilis & amabilis, verecunde terram intuens, & velut latenti similis sequebatur. Quos quū prospexisset, obuiamq; processisset, ac perblande salutauisset, conuersus ad Furium Albinum qui tum forte cum Auieno aderat, Vis ne ait, mi Albine cum his quos aduenisse peropportune vides, quosq; iure ciuitatis nostrę lumina dixerimus: eam rem de qua inter nos nasci cœperat sermo, communicemus? Quid ni maxime velim Albinus inquit? Nec enim vlla alia de re, q̃ de doctis quęstionibus colloqui, aut nobis, aut his potest esse iucūdius. Quumq; consedissent, tum Cecinna. Quidnam id sit mi Prætextate, tametsi adhuc nescio, dubitare tamen non debeo, esse scitu optimum: quum & vobis ad colloquendum causam attulerit, & nos eius expertes esse non sinatis. Atqui scias inquit oportet, eum inter nos sermonem fuisse, vt quum dies crastinus festis Saturno dicatis initium dabit, quando Saturnalia incipere dicamus, id est quando crastinum diem initium sumere existimemus. Et inter nos quidem parua quędam de hac disputatione libauimus: verum quia te quicquid in libris latet, inuestigare notius est, q̃ vt per verecundiam negare possis, pergas volo in medium proferre quicquid de hoc quod quærimus edoctum tibi comprehensumq; est. Cōuiuę.

ASCEN. Marcus Varro. Vide Gelliū & quę in eū adduxim⁹ lib. iii. cap. ii. Callide aūt supra dixit Posthumianus, se oia scriptis cōmisisse: difficile eñ creditu esset integra capita recitare, nisi quasi de scripto recitaret ea. & recitat ea quæ Cecinna pronunciarat in conuiuio.

De principio ac diuisione ciuilis diei. CAP.III.

TVm Cecinna, Quũ vobis q me in hunc sermonẽ adducitis, nihil ex omĩbus quę veterib⁹ elaborata sũt, aut ignoratio neget, aut obliuio subtrahat, superfluum video inter sciẽtes nota proferre. Sed neq̃ me existimet dignatione consultationis grauari, quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggesserit, paucis reuoluã. Post hęc quũ oẽs paratos ad audiendum erectosq̃ vidisset, ita exorsus est. M. Varro in rerũ hũanarũ libro, quẽ de dieb⁹ scripsit: Hoĩes inq̃t, q ex media nocte ad p̃ximã mediã noctẽ his horis vigintiquatuor nati sunt, vno die nati dicunt. Quibus verbis ita videt dierũ obseruationẽ diuisisse, vt q post solis occasum ante mediã noctẽ natus sit, illo quẽ nox consecuta est: contra vero qui in sex noctis horis posterioribus nascit, eo die videat natus, qui post eam noctẽ diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosq̃ a solis occasu ad solem iterum occidentem, omne id mediũ tempus vnum diem esse dicere. Babylonios porro aliter: A sole enim exorto ad exortum eiusdem incipientẽ id spatium vnius diei nomine vocare. Vmbros vero vnum & eundem diem esse dicere, a meridie ad insequentem meridiem. Qđ q̃dem inquit Varro, nimis absurdum est. Nam q Calendis hora sexta apud Vmbros natus est, dies eius natalis videri debebit, & Kalendarũ dimidiatus, & qui post Kalendas erit vsq̃ ad horam eius diei sextam. Populum aũt Romanum ita, vti Varro dixit, dies singulos annumerare a media nocte ad mediam proximã, multis argumẽtis ostẽdit. Sacra sunt em̃ Romana partim diurna, partim nocturna. Et eis quę diurna sũt, ab hora sexta noctis p̃cedẽtis: sequẽtis vero nocturnis sacris tẽpus impendit. Adhoc ritus quoq̃ & mos auspicandi eandem esse obseruationem docet. Nã magistratus, quando vno die eis & auspicandum est, & id agendum super quo processit auspicium: post mediam noctem auspicantur, & post exortum solem agunt: auspicatiq̃ & egisse eadem die dicũtur. Præterea tribuniplebis, quos nullum diem integrum abesse Roma licet, quum post mediam noctem proficiscuntur, & post primã facẽ ante mediã noctem sequentem reuertuntur, nõ videntur abfuisse diẽ, quoniã ante horam noctis sextã regressi, partem aliquam illius in vrbe consumunt. Quintũ quoq̃ Mutium iurisconsultũ dicere solitum, lege non esse vsurpatam mulierem, quæ cum Kalendis Ianuariis apud virum matrimonii causa esse cœpisset: ad diem quartũ Kalendas Ianuarias sequentes vsurpata esset. Non enim posset impleri trinoctium, quo abesse a viro vsurpãdi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertię noctis posteriores sex horę alterius anni essent, q inciperet ex Kalendis. Virgilius quoq̃ id ipsum ostendit, vt hominẽ decuit poeticas res agentem, recondita atq̃ operta veteris ritus significatione.

Diei principii variæ opiniones. ex Gell. lib. iii. cap. ii.

Vsurpãdi lex.

AEne. v.

Torquet (inquit) medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim verbis diem quem Romani ciuilem appellauere, a sexta noctis hora oriri admonet. Idem poeta quando nox quoq̃ incipiat expressit in sexto. Quum enim dixisset,

Hac vice sermonum roseis aurora quadrigis
In medium æthereo cursu traiecerat axem: Mox suggessit vates,
Nox ruit AEnea, nos flendo ducimus horas.

Sed ita obseruantissimus ciuiliũ definitionum diei & noctis initia descripsit. Qui dies ita diuiditur. Primum tempus diei dicitur medię noctis inclinatio. Deinde Gallicinium. Inde conticinium, quum & Galli conticescunt, & homines etiam tum quiescunt. Deinde diluculum. i. quum incipit dignosci dies. Inde mane: dũ dies clarus. Mane autem dictũ: aut ꝙ ab inferioribus locis. i. a manibus exordium lucis emergat: aut (quod verius mihi videtur) ab omine boni nominis. Nam & Lanuuini mane pro bono dicunt: sicut apud nos quoq̃ contrarium est immane: vt immanis belua, vel immane facinus, & hoc genus cętera, non pro bono. Deinde a mane ad meridiem: hoc est ad medium diem. Inde iam supra vocatur tempus occiduum: & mox suprema tempestas, hoc est diei nouissimum tempus: sicut expressum est in duodecim tabulis: Solis occasus suprema tempestas esto. Deinde vespera: qđ a gręcis tractũ est. illi em̃ ἑσπέρων a stella hespero dicunt: vnde & hesperia Italia (ꝙ occasui subiecta sit) noĩat. Ab hoc tẽpore prima fax dicit: deinde cõcubia: & inde intẽpesta, q̃ nõ habet idoneum tempus rebus gerendis. Hęc est diei ciuilis a Romanis

Diei ciuilis diuisio.

Mane.

Hespera

obseruata diuisio.Ergo noctu futura,quũ media esse cœperit,auspiciũ Saturnaliorũ erit, quibus die crastini mos inchoandi est.

ASCEN.Promptuariũ:sunt qui dicant promptariũ.estq; receptaculũ rerũ conditarũ: quas qui condit,condus dicitur:qui promit.i.effert,promus.Bene autẽ inuenta est futurę narrationis cõtinuatio:nã ea verba quasi fortuito inserta sunt,de quibus futura narratio. Sane res iterũ eo recidit vt noctu & diu aduerbia,nocte & die nomina censeantur:olim tamen qui dicebant noctu futura, vt nomen accipiebant.Die autẽ crastini sic accipi potest vt die sit dictũ pro tempore,crastini videlicet diei.De quo Gel.lib.x.cap.xxiiij. Sic die quinti.i.tempore quinti diei futuri,vt in similibus.Nec ignoro.i.scio. Non appellatio.i.nomen.Positiuũ quod dicit, nos substantiuũ. ἀντὶ ἐπιθέτȣ.i.pro adiectiuo.Quod vectigal:lego cũ vectigal.i.licet vectigal,qđ nõ potest esse secundę,nõ minus dicatur. vnde addit Sed & cum &c.Si im.i.eum:sic Germani.Flandri aũt aspirant,& more gallico i in e vertentes hem dicunt.

Latine dici Saturnaliorũ,noctu futura,& die crastini. CAP.IIII.

Hic quũ omnes quasi vetustatis promptuariũ,Albini memoriã laudauissent:Prætexatus Auienum videns Furio insusurrantẽ: quidnã hoc mi Auiene inquit,quod vni Albino indicatũ clam cæteris esse velis? Tum ille.Moueor quidem authoritate Cecinnę:nec ignoro errorẽ in tantam nõ cadere doctrinã:aures tamẽ meas ista verborũ nouitas perculit,quũ noctu futura,& die crastini magis,q̃ futura nocte,& die crastino dicere (vt regulis placet)maluit.Nã noctu nõ appellatio,sed aduerbiũ est.Porro futura,qđ nomen est,nõ potest cũ aduerbio conuenire. Nec dubiũ est,hoc inter se esse noctu & nocte, qđ diu & die.Et rursus,die & crastini nõ eodẽ casu sũt,& nisi casus idẽ noĩa in eiusmodi elocutiõe nõ iũgit.Saturnaliorũ deĩde cur malim⁹ q̃ Saturnaliũ dicere opto dignoscere.

Prõptuarium.

Noctu.

Nocte.

Ad hęc cũ Cecinna renidens taceret,& Seruius a Symmacho rogatus esset,quidnam de his existimaret:Licet inquit,in hoc cœtu nõ minus doctrina q̃ nobilitate reuerendo, magis mihi discẽdũ sit q̃ docẽdũ:fabulabor tñ arbitrio iubẽtis,& insinuabo primum de Saturnalibus,post de cæteris,vnde sit sic eloquendi nõ nouitas sed vetustas.Qui Saturnaliũ dicit regula innititur.Nomina eñ quæ datiuũ pluralem in bus mittũt,nunq̃ genitiuũ eiusdem numeri syllaba creuisse patiũtur:sed aut totidẽ habet, vt monilibus,moniliũ,sedilibus sediliũ:aut vna syllaba minus est,vt carminibus carminũ,luminibus luminũ.Sic ergo Saturnalib⁹ rectius Saturnaliũ q̃ Saturnaliorũ.Sed qui Saturnalioꝝ dicũt, authoritate magnorũ muniunt virorũ. Nã & Sallust.in.iii.Bacchanaliorũ ait.Et Masurius fastorũ secundo,Vinaliorũ inquit dies Ioui sacer est,nõ vt quidã putãt Veneri. Et vt ipsos quoq; grãmaticos in testimoniũ citem,Verrius Flaccus in eo libello,qui Saturnus inscribitur:Saturnaliorũ inquit dies apud græcos quoq; festi habẽtur.& in eodẽ libro,Dilucide me inquit de cõstitutione Saturnaliorũ scripsisse arbitror.Item Iulius Modestus de feriis:Saturnaliorũ inquit ferię.& in eodẽ libro, Antias inquit,Agonaliorũ repertorem Numã Põpiliũ refert.Hæc tñ(inquies) authoritas quæro an possit aliqua ratione defendi.Plane,quatenus alienũ nõ est cõmitti grãmaticũ cum sua analogia,tentabo suspitionib⁹ eruere,quid sit quod eos solita enunciatione detorserit,vt mallẽt Saturnaliorũ q̃ Saturnaliũ dicere. Ac primũ existimo,q; hæc nomina quæ sunt festorũ dierũ neutralia,carentq; numero singulari:diuersæ cõditionis esse voluerũt ab his nominib⁹, quæ vtroq; numero figurantur.Compitalia eñ & Bacchanalia,& Agonalia,& Vinalia, & reliqua his similia,festorũ dierũ noĩa sunt,nec singulariter nominãtur:aut si singulari numero dixeris,nõ idem significabis,nisi adieceris festũ,vt Bacchanale festũ, & Agonale festũ,& reliqua:vt iam nõ positiuũ sit,sed adiectiuũ,quod gręci ἐπίθετον vocãt.Animati sunt ergo ad faciendam discretionem in genitiuo casu, vt ex hac declinatione exprimerent nomen solennis diei,scientes in nõnullis sæpe nominibus datiuo in bus exeũte,nihilominus genitiuũ in rum finiri,vt domibus domorũ,duobus duorũ,ambob⁹ amborũ.Ita & viridia quũ ἀντὶ ἐπιθέτου accipiũtur,genitiuũ in ium,faciũt:vt viridia prata, viridium pratorũ. Quũ vero ipsam loci viriditatẽ significare volumus, viridiorũ dicimus:vt quũ dicitur formosa facies viridiorũ. Tunc eñ viridia quasi positiuũ ponitur, nõ accidens.Tanta autẽ apud veteres fuit licentia huius genitiui:vt Asinius Pollio Vectigaliorũ frequenter vsurpet,quũ vectigal nõ minus dicatur q̃ vectigalia.Sed & quum legamus,Lęuaq; ancile gerebat:tamen & anciliorũ relatum est. Videndũ ergo, ne magis varietas delectauerit,q̃ vt adamussim verum sit,festorũ dierum nomina sic vocata.Ecce eñ & præter solenniũ vocabula,alia quoq; sic declinata reperimus,vt præcedens sermo patefecit,viridioꝝ,& vectigalioꝝ,& anciliorũ.Sed & ipa festorũ noĩa scđm regulã decli

Insinuare.

Saturnaliũ & Saturnaliorum.

Festorũ nomina.

Positiuũ

Ferialiū dies. nata apud veteres reperio. Siquidē Varro Ferialiū diem ait a ferendis in sepulcra epu-
lis dici.nō dixit ferialiorū.Et alibi,Floraliū nō floraliorū ait:quū idem nō ludos florales
Libera- illic,sed ipsum festū floralia significaret. Masurius etiā secūdo fastorū,Liberaliū dies in-
lia. quit a pontificibus agoniū martiale appellatur.Et in eodē libro. Eā noctē deinceps,quæ
Lucaria. in sequētem diem qui est Lucariū.nō dixit lucariorū. Itemq; liberaliū multi dixerūt,nō
liberaliorū.Vnde pronūciandū est veteres indulsisse copię per varietatē,vt dicebant ex-
Exanimꝰ animos & exanimes,inermes & inermos,tum hilaros atq; hilares.Et ideo certū est,licito
& exani & saturnaliū & saturnaliorū dici,quū alterū regula cum authoritate,alterū etsi sola,sed
mis. multorū defendit authoritas.Reliqua autē verba quæ Auieno nostro noua visa sunt,ve
Hilarus. terū nobis sunt testimoniis asserenda.Ennius em̄,nisi cui videtur inter nostræ ætatis po
Hilaris. litiores munditia respuendus,noctu concubia dixit his verbis.

Noctu nomen.
Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti
Mœnia concubia,vigilesq; repente cruentant.

Quo in loco animaduertēdū est,nō solū q noctu cōcubia,sed etiā q qua noctu dixerit.
Et hoc posuit in Annaliū septimo:in quorum.iii.clarius quidem idem dixit,

Hac noctu filo pendebit Hetruria tota.

Gel.lib. viii.ca.i. Claudius etiā Quadrigarius annali.iii.Senatꝰ aūt noctu cōuenire,noctu multa domū
dimitti.Nō esse ab re puto hoc loco id quoq; admonere,q decēuiri in.xii.tabulis inusita
Nox pro tissime nox p noctu dixerūt.Verba hęc sunt. Si nox furtū factū sit:si im aliqs occisit,iu-
noctu. re cęsus esto. In qbꝰ verbis id etiā notādū est,q ab eo qđ est is nō eū casu accusatiuo,sed
Occisit. im dixerūt.Sed nec diecrastini a doctissimo viro sine veterū authoritate prolatū est:qui
Diecra- bus mos erat modo diequinti,modo diequinte p aduerbio copulate dicere. cuiꝰ indiciū
stini. est,q syllaba secunda corripit̄ quę natura pducitur,quū solū dicitur die.Qđ autē dixi-
Ex Gel- mus,extremā istius vocis syllabā tū per e,tū per i,scribi:cōsuetū id veteribus fuit,vt his
lio lib.x. literis plerūq; in fine indifferēter vterent̄:sicut pristine & pristini,procliue procliui.Ve-
ca.xxiiii. nit ecce illius versus Pōponiani in mentē,qui est ex Atellana quę Męuia inscribitur.

Dies hic sextus quum nihil egi:die Quarte moriar fame.

Diepri- Diepristine eodem modo dicebāt:quod significabat die pristino.i.priore:qđ nūc pri-
stine. die dicit̄,cōuerso cōpositionis ordine,quasi pristino die.Nec inficias eo,lectū apud vete
Diepri- res die quarto:sed inuenit̄ hoc de trāsacto,nō de futuro positū. Nā Cnęus Matiꝰ homo
stino. impēse doctꝰ in mimiābis p eo dicit,qđ nudiusquartꝰ nos dicimꝰ,in his versibus:Nuper
Diequar die quarto vt recordor:& certe Aquariū vrceū vnicū domi fregit.Hoc igitur intererit,
te. vt die quarto qdē de pręterito dicamus,die autē quarte de futuro. Verū ne de diecrasti
Die qr- ni nihil retulisse videamur,suppetit Cœlianū illud ex libro historiarū secūdo.Si vis mi-
to. hi equitatū dare,& ipse cū cætero exercitu me sequi,diequinti Romę in capitolio cura-
Diegnti. bo tibi cœnā coctā.Hic Symmachus,Cœlius tuus inqt, & historiā & verbū ex originibꝰ
M.Catonis accepit:apud quē ita scriptū est.Igit̄ dictatorē Carthaginēsiū magister equi-
tū monuit:Mitte Romam mecū equitatū:diequinti in capitolio tibi cœna cocta erit.Et
Prætexatus:Existimo nōnihil ad demōstrandā cōsuetudinē veterū, etiā & prętoris ver-
Compi- ba cōferre,qui more maiorū ferias concipere solet,quæ appellantur Cōpitalia. Ea verba
talia. hæc sunt:Dienoni post Calendas Iañ.quiritibus compitalia erunt.

ASCEN. Curius inquit & Fabritius:eadem sunt apud Gellium verba. Proinde pro perinde gelliano more. Hunc mili passum pro passuū. Tu mili nūmū:sic rectius q̄ vt apud Gelliū legi solebat:sed ex hoc loco restituta est lectio gelliana. Abaco.i.tessellis,alueo tesseliario & latrūculis,ludo scaccorū,quem Palamedes apud Troiam obsessam inuenisse dicitur. De tribus oratoribus vide A.Gel.lib.vij.cap.xvj. Vt nescias qua lingua:quia de duabus græca & latina loquitur,diceret vtra:quod etiam comparatiua facilius & ornatius indicāt.Edecumatos.i. electos,non mō decimū quęq;,sed & optimū quęq;:decima enim quęq; maxima & fortissima aut optima haberi solent. Sodales,mensę socios.

De exauctoratis obsoletisq; verbis.Tum recte ac latine dici,Mile verborum est,&c.

CAP.V.

Gel.li.i. cap.x. TVm Auienus aspiciens Seruiū,Curius inquit,& Fabritius, & Corunca
nus antiquissimi viri,vel etiam his antiquiores Horatii illi trigemini,
plane ac dilucide cum suis fabulati sunt:neq; Aurūcorū, aut Sicanorū,
Proinde aut Pelasgorū,q primi incoluisse Italiā dicuntur:sed ætatis suæ verbis
p pinde. loquebantur.Tu autem proinde quasi cum matre Euandri nunc loqua-
re, vis nobis verba multis iam seculis obliterata reuocare:ad quorum

congeriē p̄stantis quoq; viros, quorū memoriā cōtinu⁹ legēdi vsus instruit, incitasti. Sed antiq̄tatē vobis placere iactatis, q̄ honesta, & sobria, & modesta sit. Viuam⁹ ergo morib⁹ p̄teritis: p̄sentib⁹ verbis loquamur. Ego em̄ id qđ a C. Cæsare excellētis īgenii ac prudentiæ viro, in primo de analogia libro scriptū est, habeo semp ī memoria atq; in pectore: vt tanq̄ scopulū, sic fugiā infrequens atq; insolens verbū. Mile deniq; verborū taliū est, quæ quū in ore priscę auctoritatis crebro fuerint, exauctorata tamen a sequenti ætate repudiataq; sunt. horū copiam proferre nunc possem, ni tēpus iā noctis ꝓpinquātis necessariæ discessionis nos admoneret. Bona verba quęso, Prętextat⁹ morali (vt assolet) grauitate subiecit: ne insolenter parētis artiū antiquitatis reuerētiā verberem⁹: cuius amorē tu quoq; dum dissimulas, magis prodis. Quum em̄ dicis mile verborū est, quid aliud sermo tuus nisi ipsam redolet vetustatē? Nā licet M. Cicero in oratione quā pro Milone cōcepit, ita scriptū reliquerit: Ante fundum Clodii quo in fundo ꝓpter insanas illas substructiones, facile mile hoīm versabāt valentiū. nō versabantur: qđ in libris minus accurate scriptis reperiri solet. Et in sexta ī Antonium: Quis vnq̄ in illo Iano inuentus est, qui Lucio Antonio mile nūmū ferret expē sum? Licet Varro quoq; eiusdē seculi homo ī septimodecimo humanarū dixerit, Plus mille & centū annorū est: tamen fidutiā sic cōponendi, nōnisi ex antecedentium authoritate sumpserunt. Nam Quadrigarius in. iii. annalium ita scripsit. Ibi occiditur mile hominum. Et Lucilius in iii. satyrarum.

Verbū īfrequēs fugiēdū

Exauctorata.

Mile verborū est. Gel. li. i. cap. xvi.

Plus mile.

Ad portam mile: a porta est sex inde Salernum.

Alibi vero etiam declinationē huius nominis execut⁹ est. Nam in. xv. libro ita dicit.

Hunc mili passum qui vicerit atq; duobus:
Campanus sonipes succussor nullus sequetur
Maiori spatio: ac diuersus videbitur ire. Idem in libro nono.
Tu mili nummum potes vno quærere centum.

Mili passum dixit ꝑ mille passib⁹, & mili nūmū dixit ꝑ mille nūmis: aperteq; ostendit mile & vocabulū esse, & singulari numero dici, & casum etiam capere ablatiuū: eiusq; pluratiuum esse milia. Mile em̄ nō ex eo ponit̄ qđ Gręce χίλια dicūtur: sed qđ χιλιάς. Et sicut vna chilias & duę chiliades, ita vnū mile & duo milia veteres certa atq; directa ratiōe dicebāt. Et heus tu! his ne tā doctis viris quorū M. Cicero, & Varro imitatores se gloriant̄, adimere vis in verborū comitiis ius suffragandi: & tāq̄ sexagenarios maiores de pōte deiicies? Plura de hoc dissererem⁹, ni nos īuitos ab inuito discedere hora cogeret. Sed vultis ne diē sequētē, quē oēs pleriq; abaco & latrunculis cōterūt, nos istis sobriis fabulis a primo lucis ī cœnę tēp⁹: ipsam quoq; cœnā nō obrutā poculis, nō lasciuiētē ferculis, sed q̄stionib⁹ doctis pudicā, & mutuis ex lectione relationib⁹ exigam⁹? Sic em̄ ferias prę oī negocio fœtas cōmodi senserimus: nō animū vt dicit̄ remittētes: nā remittere, inq̄t Musoni⁹, animū, quasi amittere est: sed demulcētes eū paulū, atq; laxantes iucundis honestisq; sermonū illectationib⁹. Qđ si ita decernitis, diis penatib⁹ meis huc cōueniēdo gratissimū feceritis. Tum Symmachus: Nullus qui q̄dē se dignū hoc cōuētu meminerit, sodalitatē hāc, vel ipsum cōuēt⁹ regē repudiabit. Sed neq̄d ad pfectionem cœtus desyderet: inuitādos ad eūdē cōgressum cōuictumq; censeo, Flauianū, q̄ quāto sit mirādo viro & venusto patre p̄stantior, nō min⁹ morū ornatu vitæq; grauitate, q̄ copia ꝓfundæ eruditionis, asseruit: simulq; Posthumianū, qui forū defensionū dignatione nobilitat: & Eustathiū, qui tantus in oī philosophiæ genere est, vt solus nobis repręsentet triū philosophorū ingenia, de q̄bus nostra antiq̄tas gloriata est. Illos dico, quos Atheniēses quondā ad senatū legauere ipetratū, vti mulctā remitteret, quā ciuitati eorū fecerat ꝑpt Oropi vastationē. Ea mulcta fuerat talentū fere quingētū. Erant isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes stoicus, Critolaus peripatetic⁹: quos ferūt seorsum quēq;, ostētādi gratia, ꝑ celeberrima vrbis loca, magno hominū cōuentu disertauisse. Fuit (vt relatū est) facūdia Carneades violēta & rapida, scita & tereti Critola⁹, modesta Diogenes & sobria. Sed in senatū ītroducti īterprete vsi sūt Cælio senatore. At hic noster quū sectas oīs assecutus, sed probabiliorē secutus sit, omniaq; hæc inter Græcos genera dicendi solus impleat: inter nos tn̄ ita sui locuples interpres est, vt nescias qua lingua facilius vel

De pōte deiicere

Abacus.

Latrunculi.

Fœtas.

Remittere aīm ex Gel. li. xviii. cap. ii.

Gel. lib. vii. cap. xiiii.

Gloriari de.

Mulcta.

Carneades.

Critolaus.

Diogenes.

Edecumati. ornatius expleat operam differendi. Probauere omnes Quinti Aurelii iudiciũ, quo edecumatos elegit sodales. Atq; his cõstitutis, primum a Prętextato simul, deinde a se discedentes, domum quisq; suam regressi sunt.

ASCEN. Togatus est toga tectus: vnde a tegendo dicitur: estq; vestis Romanorũ, qui ab ea togati dicuntur. Toga. Toga autem vtebantur tempore pacis: vnde est, Cedant arma togę: & cum forũ iudiciale peterent, aut cũ clientes patronos eo deducerent iã salutatos. Vnde Iuue. turbę rapienda togatę. licet eñ cõmune erat indumentum, tã quia magistratib⁹ & nobilibus erat aliud proprium, pro plebeio aut saltem priuato accipitur: quod & mulieri ignominię causa dabať. vnde togatę mulieres famosę erãt. Trabea. Trabea aũt erat aut deorũ: eaq; ex mera purpura: aut regũ, aut augurũ, cui aliquid albi aut croci erat admistũ. Paludamẽtum. Paludamentũ vestis erat ducis in bellum proficiscentis: qui ab ea paludatus dicebatur. Prętexta. Prætexta vestis patriciorũ puerorum & cæterorũ nobilium, cum bulla de collo in pectus dependente: quã decimoquarto interdũ anno sumentes virilem togam deponebãt: sed sine bulla dum volebant resumebant. Omnia autẽ hæc indumenta exteriora sunt, quæ sumebantur dum in publicum & in forũ aut bellum prodibant. Cum ergo domi acturi essent & sine arbitris, vestes illas reijciebant: vnde in litera dicitur: Quãdoquidẽ nullis hodie officijs publicis occupari fas esset: togat⁹ certe &c. Admoneor quęstionis: latine & venuste dicitur: sic & cõmoneor, quasi memor fio. γνῶθι σεαυτὸν. i. nosce teipsum: quod Iuuenalis dicit de cælo descendisse. Est certe aurea sententia: & ideo Plinius dicit eam pro oraculo habitam. Lectisternia. Lectisternia erant puluinaria strata, in quę tempore supplicationũ simulacra deorũ demittebantur a populo deosculanda & adoranda. Quo more sanctorũ reliquię pridie supplicationũ, aut tantisper dum princeps extra ditionis suæ limites bella gerit, demitti solent. Virginibus patrimis & matrimis. i. patrem & matrem superstites habentibus. In arca pilenti. i. quę erat in pilento. i. vehiculo & feretro sacrorum. Pueritiæ. i. pueris: vt iuuentus iuuenes significat. De Papyrio prætextato vide Gel. lib. j. cap. xxiij. Scroffa dicit porca aut sus fœmella. Quæstionem. i. inquisitionem & scrutationem per omnia latibula domus. aliquando quæstio inquisitio est veritatis per torturam. Sub centonibus: densis lodicibus. Restitui pecudem: ergo & scroffa pecus.

COLLOQVIVM sequẽtis diei: In quo primũ de origine ac vsu pretextę: dehinc quõ hæc in vsum transierit nõis: tũ de quorũdã aliorũ ꝓpriorũ origine, fit mẽtio. CAP. VI.

Postero die ad ędes Vectii matutini oẽs, iter quos pridie cõuenerat, affuerunt: quibus Prætextatus in bibliothecam receptis, in qua eos opperiebatur, præclarum, inquit, diem mihi fore video, quum & vos adestis, & affuturos se illi quos ad cõuentus nostri societatem rogari placuit, spoõderũt. Soli Posthumiano antiquor visa est instruẽdarũ cura defensionũ: in cuius abnuentis locũ Eusebiũ graia & doctrina & facũdia clarum Insinuare. rhetorem surrogaui: insinuauiq; oĩbus, vt exorto die, se nobis indulgerent: quandoquidem nullis hodie officiis publicis occupari fas esset. Indulgerent. togatus certe, vel trabeatus, paludatusve, seu prætextatus hac die videtur nullus. Tum Auienus, vt ei interpellandi mos erat, Quum sacrum mihi, ait, ac reipub. nomen Prætextate tuum inter vocabula diuersi Admoneri quęstionis. habitus refers: admoneor non ludicræ vt extimo quæstionis. quum enim vestitus togæ, vel trabeæ, seu paludamenti, nullũ de se proprii nominis vsum fecerit: quæro abs te, Prętextatus vnde. cur hoc de solo ꝑtextæ habitu vsurpauerit vetustas, aut huic nomini q̃ origo cõtigerit? ¶Inter hæc Auieni dicta, Flauianus & Eustathius, par insigne amicitiæ, ac minimo post Eusebius ingressi alacriorem fecere cœtum: acceptaq; ac reddita salutatione cõsederũt, percontantes quidnam offenderint sermocinationis. Tum Vectius, peropportune affuistis Assertor. mihi, inquit, assertorem quærenti. Mouet eñ mihi Auienus noster mei nominis quęstionem: & ita originem eius flagitat, tanq̃ fides ab eo generis exigenda sit. Nam quũ nullus sit q appelleť suo nomine vel togatus, vel trabeatus, vel paludatus: cur Prætextat⁹ nomen habeatur, postulat in medium proferri. Sed & cum posti inscriptum sit delphici templi, & vnius e numero septem sapientum eadem sit ista sentẽtia, γνῶθι σεαυτόν: quid in me scire existimandus sim, si nomen ignoro, cuius mihi nunc & origo & causa dicenda est? Hostili⁹. Tullus Hostilius rex Romanorũ tertius, debellatis Hetruscis, sellam curulem, lictoresq;, & togam pictam, atq; prætextã, quæ insignia magistratuũ Hetruscorum erant, Prętexta. primus vt Romæ haberentur, instituit. Sed prætextam illo seculo puerilis non vsurpabat ętas. Targni⁹. Erat eñ vt cætera quę enumeraui, honoris habit⁹. Sed postea Tarquinius Demarati exulis Corinthii filius Priscus, quem quidam Lucumonẽ vocitatũ ferunt, rex tertius ab Hostilio, quintus a Romulo, de Sabinis egit triumphũ: quo bello filium suũ, annos quatuordecim natum, q; hostem manu percusserat, & pro concione laudauit, & bulla aurea prætextaq; donauit: insigniens puerum vltra annos fortem, pręmiis virilitatis Bulla. & honoris. Nam sicut Prætexta magistratuum, ita bulla gestamen erat triumphantiũ, quã in triumpho præ se gerebãt, inclusis intra eam remediis, quę crederent aduersus inuidiam valentissima. Hinc deductus mos, vt prætexta & bulla in vsum puerorũ nobiliũ vsurparentur: ad omen, & vota conciliandę virtutis ei similis, cui primis in annis munera ista cesserũt. Alii putant eundẽ Priscum, quum is statum ciuium solertia ꝓuidi prin-

cipis ordinaret,cultũ quoq; ingenuorũ puerorũ iter præcipua duxisse:instituisseq;,vt patricii bulla aurea cum toga,cui purpura prętexitur,vterentur,dũtaxat illi,quorũ patres curulẽ gesserant magistratũ:Cæteris autẽ,vt prætexta tm̃ vterentur indultum:sed vsq; ad eos,quorũ parentes equo stipendia iusta meruissent.Libertinis vero nullo iure vti p̃textis licebat:ac multo minus peregrinis,quib⁹ nulla esset cũ Romanis necessitudo. Sed postea libertinorũ quoq; filiis prætexta cõcessa est,ex causa tali,quã M.Lęlius augur refert:qui bello punico secũdo duũuiros dicit ex senatuscõsulto,propter multa prodigia, libros sybillinos adisse:& inspectis his,nũciasse in capitolio supplicandũ,lectisterniumq; ex collata stipe faciendũ,ita vt libertinę quoq;,quę longa veste vterẽtur,in eã rem pecuniã subministrarẽt.Aucta igit̃ obsecratio,pueris ingenuis,itẽq; libertinis,sed & virginibus patrimis matrimisq; pronũciantib⁹ carmen. Ex quo cõcessum,vt libertinorũ quoq; filii,q ex iusta dũtaxat matrefamilias nati fuissent,togã p̃textã, & lorũ in collo p bullæ decore gestarẽt.Verri⁹ Flacc⁹ ait.Quũ ppl'us Ro.pestilẽtia laboraret:essetq; responsum, id accidere, q dii despicerent̃:anxiã vrbem fuisse,qa nõ itelligeretur oraculũ:euenisseq;, vt circẽsium die,puer de cœnaculo põpã superne despiceret,& patri referret,quo ordine secreta sacrorũ in arca Pilenti cõposita vidisset.Qui quũ rem gestã senatui nũciasset,placuisse velari loca ea,qua põpa veherẽt:atq; ita peste sedata,puerũ qui ambiguitatẽ sortis absoluerat,togę & prętextę vsum munus impetrauisse. Vetustatis peritissimi referũt,in raptu sabinarũ,vnã mulierũ noĩe Hersiliã,dum adhęreret filię,simul raptã. Quã quum Romulus Hosto cuidã ex agro latino,qui in asylũ eius cõfugerat,virtute cõspicuo vxorem dedisset:natũ ex ea puerũ anteq̃ vlla alia sabinarum partum ederet:eũq;,q primus esset in hostico procreatus,Hostum Hostiliũ a matre vocitatũ:& eundẽ a Romulo bulla aurea ac pretexta insignib⁹ honoratũ. Is eñ cũ raptas ad cõsolandũ vocasset, spopõdisse fert̃,se eius infanti quę prima sibi ciuem Romanũ esset enixa, illustre munus daturum. ¶Nonnulli credũt ingenuis pueris attributũ,vt cordis figuram in bulla ante pectus annecterent:quam inspicientes,ita demum se homines cogitarent si corde præstarent.Togam quoq; prætextam his additam,vt ex purpuræ rubore,ingenuitatis pudore regerẽtur.¶Diximus vnde prętexta:adiecimus & causas quibus existimatur cõcessa pueritiæ: Nunc idem habitus quo argumẽto transierit in vsum nominis, paucis explicandũ est. Mos antea senatoribus fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. Quum in senatu res maior quæpiam consultaretur, eaq; in diem posterum prolata esset:placuit vt hanc rem,super qua tractauissent,nequis enunciaret,priusq̃ decreta esset.Mater Papyrii pueri,qui cum parente suo in curia fuerat,percontatur filium, quidnam in senatu egissent patres.Puer respondit tacendũ esse,neq; id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior:secretum rei,& silentium pueri,eius animũ ad exquirendũ euerberat.Quærit igitur compressius violentiusq;. Tum puer vrgente matre,lepidi atq; festiui mendacii consiliũ capit.Actum in senatu dicit, vtrum videretur vtilius, magisq; ex repub.esse:Vnus ne vt duas vxores haberet:an vt vna apud duos nupta esset.Hoc vbi illa audiuit,animo compauescit,domo trepidans egreditur,ad cæteras matronas affert.Postridieq; ad senatum copiosæ matrũfamilias cateruæ confluunt:lachrymantes atq; obsecrantes orant,vna potius vt duobus nupta fieret,q̃ vni duæ.Senatores ingredientes curiam,quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio isthæc vellet, mirabantur:& non vt paruæ rei prodigiũ,illam verecundi sexus impudicam insaniam pauescebant.Puer Papyrius publicum metũ demit.Nam in mediũ curiæ progressus, quid ipsi mater audire institisset,qd matri ipse simulasset,sicuti fuerat,enarrat.Senat⁹ fidem atq; ingeniũ pueri exosculatur: consultumq; facit,vti posthac pueri cum patribus in curiã non introeant,præter illum vnum Papyriũ:eiq; puero postea cognomẽtũ honoris gratia,decreto inditum Prętextatus,ob tacendi loquendiq; in prętextata ætate prudentiam.Hoc cognomentũ postea familię nostrę in nomẽ hæsit. Nõ aliter dicti Scipiones,nisi q Corneli⁹,q patrẽ luminibus carentẽ pro baculo regebat,Scipio cognominatus,nomen ex cognomine posteris dedit. Sic Messala tuus Auiene, dictus cognomẽto Valerii Maximi:q postq̃ Messanam vrbem Siciliæ nobilissimam cepit,Messala cognominat⁹ est. Nec mirũ si ex cognominibus nata sunt noĩa,quũ cõtra & cognomina ex propriis sint tracta noĩbus:vt ab Aemilio Aemilianus,a Seruilio Seruilianus.Hic subiecit Eusebi⁹.Messala & Scipio,alter de pietate,de

Indulgere.

Lectisternium.

Libertinorũ filiis p̃texta lorũ q cõcessa.

Pestis Ro.sedata.

Hersiliæ raptus.

Hostus Hostili⁹.

Bullæ vsus & p̃textæ.

Prętexta q in vsũ noĩs trãsierit.

Papyri⁹ puer. ex Gel.li.i. ca.xxiii.

Intemperies.

Scipio vnde.

Messala vnde.

Cognoĩa ex ppriis nata.

Asinę cognomen vnde. Scrophę cognomen vñ. Pecus de Scropha Quęstio. Cẽtones

virtute alter, vt refers, cognomina repererũt. Sed Scropha & Asina, quę viri non mediocribus cognomenta sunt: volo dicas vnde contigerint, quũ cõtumelię q̃ honori propiora videãtur. Tum ille: Nec honor, nec iniuria, sed casus fecit hęc nomina. Nã asinę cognomentum Corneliis datũ est, quoniã princeps Corneliæ gentis empto fundo, seu filia data marito, quũ sponsores ab eo solenniter poscerentur, asinã cũ pecuniæ onere produxit in forum, quasi pro sponsoribus pręsens pignus. Tremellius vero Scropha cognominatus est euentu tali. Is Tremellius cum familia atq; liberis in villa erat. serui eius quũ de vicino Scropha erraret, surreptam conficiũt. Vicinus, aduocatis custodibus, omnia circũuenit, ne qua hæc efferri possit: isq; ad dominũ appellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex villico rem cõperisset, Scrophæ cadauer sub centonibus collocat, super quos vxor cubabat: quæstionem vicino permittit. Quũ ventũ est ad cubiculũ, verba iurationis cõcipit, nullã esse in villa sua scrophã, nisi illã inquit, quę in centonibus iacet: lectulũ monstrat. Ea facetissima iuratio Tremellio Scrophæ cognomen dedit.

ASCEN. E famulitio. i. famulantiũ cœtu & ordine. Pluratiue autẽ seruitia, ministeria & famulitia, pro seruis, ministris, & famulis accipiuntur. Securus offensarũ. i. parui curãs siquem offensaret. Offensio fere passiue, & offensa actiue significãt: hæc qua lędimus, illa qua lędimur: & tamen offendere interdum est quasi pręter spem reperire. Sine delectu. i. sine discretione: chari vel non amici: dicerem an non chari. Cõmodum. i. in ipso puncto temporis: quasi sit cum modo. Iuxta. i. pariter. Hor⁹ videtur quibusdã nomen ab re deductũ, quasi oros. i. mons dictus ob molem corporis. Sed nomen est Aegyptiacũ ab horis deductũ, quib⁹ Horus Aegyptiorũ deus preæsse fingitur cap. xxj. Sic loquendũ esse cum hominibus &c. cuiuscuius sit hoc pręceptum, certe sanctum est & magno philosopho dignum. Riuos deducere. Gęorg. j. Quippe etiam festis quædam exercere diebus Fas & iura sinũt: riuos deducere nulla Relligio vetuit: segeti prætendere sępem, Insidias auibus moliri, incendere vepres &c. Si salubri flu. Simili argumento vsus est Christus in euangelio, quo docuit licere hominem & interiorem & exteriorem curare, cum liceat pecudem aquis extrahere. Pomœriũ, quod dicitur quasi pone mœnia aut murum, apud Gelliũ satis describitur. mirũ autem quõ Aegyptij a cęde pecudum abstineant, qui ne ab hominũ quidẽ cæde, si vera Iuuenalis cecinit, abstinẽt. Nam occultas & manantes ex meri veri fonte rationes &c. Vide q̃ vafri sunt dęmones. cum enĩ quę de ipsis dijs habitis constabant, fabulosa essent nulliusq; diuinitatis argumenta, occultas & & occultandas esse rationes miseris mortalibus persuaserunt. alioqui mirũ sit, tã stultos fuisse vt crederent simulacris a se factis aliquid diuinitatis inesse, aut homines impudicos aut sanguinarios in deorũ collegia ascitos. Vt quæ ante quęq; &c. Alludit ad carmen Ouidianũ primo fastorũ. Sed vt de ethnicis istis taceã: miror Anniũ Viterbiensem nostris tpibus asseruisse, Ianũ illũ esse Noam a diluuio receptũ: cum neq; tẽpora neq; diluuij ratio id patiãtur. Non tempora, nam Ianus & Saturnus non multo ante Aeneã in Italia regnauerant. Nam Latino Saturn⁹ erat abauus ęnei. vij. Nec diluuiũ: q̄a si illud omnes mortales absumpserat, vnde illi erant quibus in Italia imperabat? Ea vero quę hic narrantur palam negãt quę ille scripsit. sed ad viam reuertamur. Insertiones surculorũ: sunt qui insitiones vocent: sed ab vno verbo quod est insero deducũtur: fitq; cum in alienũ truncũ aut ramũ surculus aut ramus alterius generis inseritur per insitionem aut oculationem. Pomorum. i. arborũ pomiferarũ. Vt pro capitibus capitibus supplicaretur. i. vt pro salute multorum, paucorum vita impenderetur. vnde Seruius Grammaticus supplicia dicta censet a Massilieñ. supplicationib⁹: in quibus puerũ tenere educatũ mactabãt imprecãtes in eius caput toti⁹ ciuitatis mala: nã per caput vnius alia salua fieri, etiã illud æneid. v. probat: Vnũ pro multis dabitur caput. Quam superstitionem miror non damnasse mortales, cum non sic fuerit vero simile a vero deo tã impia omitti sacrificia: aut non intellexisse non humana sed alia peti capita. Cum tamen in nostris, nisi syncerior sit fides & persuasio, videamus fieri non dissimilia: nam qui nomine diui Antonij quæstum faciunt persuadent miseris agricolis, si cætera incolumia esse velint, caput vnũ diuo Antonio enutriant: scilicet omnia mala in illud esse casura, cum nullum videas lętius. Præterea si cuius membri sospitatem nacti sunt, simile ad tolũ sanctorũ sed cæreum suspendunt: quæ tamen quatenus pie fieri possunt, cum antistibus tolero. Famuli epulẽtur: credo interponendũ, tũ, quia vocalis aut corripereť aut absumereť a sequẽti.

Supplicia.

De Saturnaliorũ origine ac vetustate: vbi & alia quædam obiter perstringuntur. CAP. VII.

Famulitium. Amarulẽtus. Securus offẽsarũ. Commodũ. Iuxta. Ex disposito.

Vm ista narrantur: vnus e famulitio, cui prouincia erat admittere volentes dominũ cõuenire, Euangelum adesse nunciat cum Dysario, qui tunc Romæ præstare videbantur cęteris medendi artem professis. Corrugato indicauere vultu pleriq; de considentibus, Euangeli interuentum ocio suo inamœnum, minusq; placido conuentui congruentem. Erat enim amarulenta dicacitate, & lingua proterue mordaci, procax, ac securus offensarum, quas sine delectu chari vel nõ amici in se passim verbis odia serẽtibus prouocabat. Sed Prætextatus, vt erat in omnes æque placidus ac mitis, vt admitterentur missis obuiis imperauit. quos Horus ingredientes cõmodum cõsecutus comitabatur, vir corpore atq; animo iuxta validus, qui post inter pugiles palmas, ad philosophiæ studia migrauit, sectamq; Antisthenis & Cratetis atq; ipsius Diogenis secutus, inter Cynicos non incelebris habebatur. Sed Euangelus postq̃ cœtum tantum assurgentem sibi ingressus offendit: ne casus, inquit, hos omnes ad te Prætextate contraxit: an altius quiddam, cui remotis arbitris opus sit, cogitaturi ex disposito conuenistis?

Quod si ita est (vt existimo) abibo potius, q̄ me vestris miscebo secretis, a quib⁹ me amouebit volūtas, licet fortuna fecisset irruere. Tū Vecti⁹ q̄uis ad oēm patiētiā cōstāter animi trāquillitate firmus esset, nōnihil tñ cōsultatiōe tā ꝑterua motus: Si aut me inquit Euāgele, aut hæc innocētię lumina cogitasses, nullū inter nos tale secretū opinareris, qđ non vel tibi, vel & vulgo fieri dilucidū posset: quia neq; ego sum īmemor, nec horū quēq̄ insciū credo sancti illius præcepti philosophię: Sic loquendū esse cū hominibus tanq̄ dii audiāt: sic loquendū cū diis, tanq̄ homines audiant. Cuius secūda pars sancit, ne quid a diis petamus, quod velle nos indecorum sit hominibus cōfiteri. Nos vero vt & honorem sacris feriis haberemus, & vitarem⁹ tñ torporem feriandi, atq; ociū in negociū vtile verteremus: cōuenimus, diem totū doctis fabulis velut ex symbolo cōferendis daturi. Nam si per sacra solēnia riuos deducere religio nulla ꝓhibet, si salubri fluuio mersare oues fas & iura permittūt: cur nō religionis honor putetur, dicare sacris diebus sacrū studiū literarū? Sed quia vos quoq; deorū aliquis nobis additos voluit: facite, si volentibus vobis erit, diē cōmunibus & fabulis & epulis exigamus: quibus vt oēs hodie qui p̄sentes sunt acquiescāt, impetratū teneo. Tūc ille: Superuenire fabulis nō euocatos, haud eqdē turpe existimatur: verū sponte irruere in cōuiuiū aliis preparatū, nec ab Homero sine nota, vel in fratre, memoratū est. Et vide ne nimiū arroganter tres tibi velis Menelaos contigisse, cum illi tanto regi vnus euenerit. Tum oēs Pretextatū iuuātes orare, blandeq; ad cōmune inuitare cōsortiū: Euangelū quidem sæpius & maxime, sed nōnūq̄ & cū eo pariter ingressos. Inter hec Euāgelus petitu oīm temperatus, M. Varronis inquit librū vobis arbitror nō ignotū ex satyris menippeis, qui inscribitur, Nescis quid vesper serus vehat. in quo cōuiuarū numerū hac lege definit, vt neq; minor q̄ gratiarū sit, neq; q̄ musarū numerosior. Hic video excepto rege cōuiuii tot vos esse quot sunt musæ. Quid ergo pfecto numero quæritis adiiciēdos? Et Vectius: Hoc inquit presentia vestra nobis prestabit, vt & musas impleamus, & gratias: quas ad festū deorū oīm principis æquū est cōuenire. Quū igitur cōsedissent, Horus Auienū intuēs, quē familiarius frequentare solitus erat: In hoc inquit Saturni cultu, quē deorū principē dicitis, ritus videtur ab Ægyptiorū religiosissima gēte in arcana templorū vsq; ad Alexādri Macedonis occasum defuisse: post quem tyrannide Ptolemeorū pressi hos quoq; deos in cultū recipere, Alexādrinorū more, apud quos precipue colebātur, coacti sunt. Ita tñ imperio paruerunt, vt nō oīno religionis suę obseruata cōfunderēt. Nā quia nunq̄ fas fuit Ægyptiis, pecudibus aut sanguine, sed precibus & thure solo placare deos: his autē duob⁹ aduenis hostię erant ex more mactādę: fana eorū extra pomœriū locauerūt, vt & illi sacrificii solēni sibi cruore colerētur, nec tñ vrbana templa pecudum morte polluerentur. Nullū itaq; Ægypti oppidū intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanū recipit. Horū alterū vix ęgreq; a vobis admissum audio: Saturnū vero vel maximo inter cæteros honore celebratis. Si ergo nihil est quod me hoc scire prohibeat, volo in mediū proferatur. Hic Auienus in Prætextatū expectationē consulentis remittens: Licet oēs ait, qui adsunt, pari doctrina polleāt: sacrorū tamen omniū Vectius vnice cōscius potest tibi & originem cultus, qui huic deo pēditur, & causam festi solennis aperire. Quod quum Prætexatus in alios refundere tentasset, omnes ab eo impetrauerunt, vt ipse dissereret. Tūc ille silētio facto ita exorsus est.

¶Saturnaliorū originē illā mihi in mediū ꝓferre fas est, nō quę ad arcanā diuinitatis naturā referť, sed quę aut fabulosis admista disseriť, aut a physicis in vulgus aperitur. Nā occultas & manātes ex meri veri fonte rationes ne in ipsis quidē sacris enarrari permittitur. Sed siquis illas assequitur, cōtinere intra cōsciētiā tectas iubeť. Vnde quę sciri fas est, Horus noster licebit mecū recognoscat. Regionē istam, quę nūc vocatur Italia, regno Ianus obtinuit. Qui (vt Higinus Protarchū Trallianū secutus tradit) cū Camese æque indigena terrā hāc ita participata potētia possidebat, vt regio Camesene, oppidū Ianiculū vocitareť. Post ad Ianū solū regnū redactū est: q credit geminā faciē pretulisse, vt quæ ante, quæq; post tergum essent, intueretur. Quod proculdubio ad prudentiā regis solertiāq; referēdū est, qui & preterita nosset, & futura prospiceret: sicut Anteuorta & Postuorta diuinitatis scilicet aptissimę comites, apud Romanos coluntur. Hic igitur Ianus cū Saturnū classe peruectū excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiā ruris, ferū illum & rudem ante fruges cognitas victū in melius redegisset, regni eū societate munerauit.

Loquendū nihil qđ a diis & hoībus audiri nollem⁹.

Symbolū.

Geor. i.

Gel. li. xiii. cap. xi.

Conuiuarum quis esse debeat numerus.

Ægyptiorū religio.

Pomœriū.

Saturnaliorum origo

Ianus rex Italię.

Camesene.

Ianiculū.

Anteuorta

Postuorta.

Saturnus susceptus.

Aeris pri- Quũ primus quoq; ęra signaret,seruauit & in hoc Saturni reuerentiã,vt quoniã ille na
ma signatu ui fuerat aduectus,ex vna quidẽ parte sui capitis effigies,ex altera vero nauis exprime-
ra a Iano retur:quo Saturni memoriã etiam in posteros ꝓpagaret. Aes ita fuisse signatũ hodieq;
cœpta. intelligitur in aleę lusu,quum pueri denarios in sublime iactantes,capita aut nauim lu
su teste vetustatis,exclamant.Hos vna cõcordes regnasse,vicinaq; oppida opera cõmu-
December ni cõdidisse:pręter Maronẽ,q refert,Ianiculũ huic,illi fuerat Saturnia nomen:etiã illud
Saturno, in promptu est, ꝙ posteri quoq; duos eis continuos menses dicarunt, vt December sa-
Ianuarius crũ Saturni,Ianuarius alterius vocabulũ possideret. Quum inter hæc subito Saturnus
Iano sacri. nõ cõparuisset,excogitauit Ianus honorũ eius augmentũ.Ac primũ terram omnem di-
Saturnia, tioni sue parentem Saturniã nominauit. Aram deinde cũ sacris tanq̃ deo condidit,quæ
vnde Sa- Saturnalia nominauit.Tot seculis Saturnalia præcedunt Romanę vrbis ætatẽ.Obserua
turnalia. ri igitur eum iussit maiestate religionis,quasi vitæ melioris authorem. Simulacrũ eius
† insitiones indicio est,cui falcem insigne messis adiecit.Huic deo † insertiones surculorũ,pomorũq;
educationes,& omniũ eiuscemodi fertiliũ tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiã quũ rẽ
diuinã ei faciunt,ficis recentibus coronãtur,placentasq; mutuo missitant,mellis & fru-
Sterculius. ctuũ repertorem Saturnũ extimantes.Hunc Romani etiam Sterculiũ vocant,ꝙ primus
stercore fœcũditatẽ agris comparauerit. Regni eius tempora felicissima ferũtur,quum
Seruorum propter rerum copiam, tum etiam ꝙ nondũ quisq̃ seruitio vel libertate discriminaba-
licentia. tur.Quæ res intelligi potest,ꝙ Saturnalibus tota seruis licentia permittitur. ¶Alia Sa-
Causa.ii. turnaliorũ causa sic traditur.Qui erant ab Hercule in Italia relicti(vt quidam ferunt)
irato,ꝙ incustoditũ fuisset armentũ,(vt nonnulli extimant)consulto eos relinquẽte,vt
aram suam atq; ædem ab incursionibus tuerẽtur:ii ergo quũ a latronibus infestarẽtur,
occupato edito colle,Saturnios se nominauerũt,quo ante nomine etiam idem collis vo-
cabatur. Et quia se eius dei senserunt nomine ac religione tutos,instituisse Saturnalia
feruntur:vt agrestes vicinorũ animos ad maiorem sacri reuerentiã ipsa indicti festi ob-
Causa.iii. seruatio vocaret.Nec illã causam quæ Saturnalibus assignatur ignoro,ꝙ Pelasgi(sicut
Varro memorat)quum sedibus suis pulsi diuersas terras petissent,confluxerunt pleriq;
Dodonam,& incerti quibus adhererent locis,eiusmodi accepere responsum.

ςείχετε μαιόμενοι σικελῶν σατουρνίαν αἶαν
ἠδ' ἀβοριγενέων κοτύλην οὗ νᾶσος ὀχεῖται
αἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐπέμψατε φοίβῳ,
καὶ κεφαλὰς ἅδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Cutulien- Acceptaq; sorte,quũ latium post errores plurimos appulissent,in lacu Cutuliensiũ ena-
sis lacus. tã insulam deprehenderũt. Amplissimus eñ cęspes, siue ille cõtinens limus,seu paludis
fuit:coacta compage,virgultis & arboribus in syluę licentiam comptus, iactantibus per
omne mare fluctibus vagabatur:vt fides ex hoc etiã Delo facta sit,quæ celsa montibus,
vasta campis,tamen per maria migrabat. Hoc igitur miraculo deprehenso, has sibi se-
des prædictas esse didicerunt:vastatisq; Siciliensibus incolis occupauere regionem,deci
ma prędę secundũ responsum Apollini cõsecrata,erectis Diti sacello & Saturno ara,cu-
ius festum Saturnalia nominauerũt. Quũq; diu humanis capitibus Ditem,& virorũ vi-
ctimis Saturnũ placare se crederent,propter oraculum in quo erat,

καὶ κεφαλὰς ἅδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα:

Herculem ferũt postea cũ Geryonis pecore per Italiã reuertentẽ suasisse illorũ posteris,
Oscilla. vt faustis sacrificiis infausta mutarent,inferentes Diti, nõ hominũ capita,sed oscilla ad
humanã effigiẽ arte simulata:& aras saturnias non mactãdo viros,sed accensis lumini-
Cærei mit bus excolentes:quia nõ solũ virum,sed & lumina φῶτα significãt. Inde mos per Saturna
tebãtur in lia missitãdis cæreis cœpit. Alii cæreos non ob aliud mitti putant,q̃ ꝙ hoc principe ab
Saturnali- incomi & tenebrosa vita,quasi ad lucem & bonarũ artiũ scientiã editi sumus.Illud quo
bus. q; in literis inuenio, ꝙ quũ multi occasione Saturnaliorũ per auaritiã a clientibus ambi
tiose munera exigerent: idq; onus tenuiores grauaret: Publicius tribunus plebis tulit,
vt nõnisi cærei ditioribus missitarẽtur. ¶Hic Albinus Cecinna subiecit.Qualẽ nũc per-
mutationẽ sacrificii Prętextate memorasti:inuenio postea cõpitalibus celebratã,cũ ludi
Manię deæ per vrbẽ in compitis agitabãtur:restituti scilicet a Tarquinio superbo Larib9 ac Maniæ
sacrificia. ex responso Apollinis, quo præceptum est, vt pro capitibus, capitibus supplicaretur.

Idq; aliquãdiu obseruatũ, vt pro familiarũ sospitate pueri mactarent Manię deæ matri Lariũ. Qđ sacrificii genus, Iunius Brutus cõsul pulso Tarquio aliter cõstituit celebrãdũ. Nã capitibus allii & papaueris supplicari iussit, vt respõso Apollinis satisfieret de noĩe capitũ: remoto. s. scelere infaustę sacrificationis. Factũq; est vt effigies Manię suspẽsę pro singulorũ foribus, periculũ si qđ immineret familiis expiarent. Ludosq; ipsos ex viis cõpitorũ in quibus agitabãtur, compitalia appellitauerũt. Sed perage cętera. Tũc Prætextat⁹. Bene & opportune filis emẽdatio sacrificiorũ relata est. Sed ex his causis q̃ de origine huius festi relatę sunt, apparet Saturnalia vetustiora esse Vrbe Roma: adeo vt añ Romã ĩ Gręcia hoc solẽne cœpisse Luci⁹ Acci⁹ ĩ annalib⁹ suis referat his verbis.

Cõpitalia.

Saturnaliorũ vetustas.

Maxima pars graium Saturno & maximę Athenæ
Conficiunt sacra, quæ Cronia esse iterantur ab illis.
Quumq; diem celebrant, per agros vrbesq; fere omnes
Exercent epulis læti, famulosq; procurant
Quisq; suos: nostriq; itidem. & mos traditus illhinc
Iste, vt cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

ASCEN. Locasse faciendũ. Diuersa est ratio locantis ædes ædificatas & ædificãdas. qui enim ędificatas locat pecuniã recipit, qui ędificãdas, expendit. Gelliũ scribere. si de Aulo Gellio: de annalibus eius loquitur. Sed opinor aliũ esse Gelliũ etiã qui annales scripsit, & q noctes Atticas. decresse pro decreuisse. Aedes Saturni fieret. bene fieret: quia pro domo sacra & publica singulariter bene dicit. Aerariũ. i. locus in quo pecunia publica reponebatur. Nec signare solũ &c. Virgiliana sũt verba. Tritones sunt quos milites marinos vocãt. quos aut eorũ loco dæmonas in gallico littore cũ buccinis visos p̃dicãt. Aphrodite nomen accepit: sicut vocatis me magister & domine. Dicitur aũt sic a spumãdo: quia ἀφρέω & ἀφρίζω dicitur spumo. Ex quo. s. q; Saturnus q Cronos dicit, Venerẽ quę generationũ mater est, genuit, volunt intelligi: cũ chaos. i. rerũ cõfusio absq; generatione esset, tẽpus, qđ gręcis chronos dicit nõ fuisse. σάθη dicitur veretrũ seu verretrũ mẽbrũ virile. Vnde si deducat Sathurnus quasi Sathunus scribi deberet: sed sicut abiecta aspiratione κρόνος græcis dicitur, ita nobis Saturnus. Extat in Sicilia drepanũ oppidum qđ putant a δρεπάνη. i. falce dictũ: in quo miraculis claret diuus Albertus Carmelita.

De templo Saturni, deq; iis quę in illius ęde aut imagine visuntur: & quõ intelligẽda sint ea quę de illo deo fabulose dici consueuerunt. Cap. VIII.

NVnc de ipso dei tẽplo pauca referenda sunt. Tullũ Hostiliũ quũ bis de Albanis, de Sabinis tertio triumphasset, inuenio fanũ Saturno ex voto cõsecrauisse, & Saturnalia tũc primum Romæ instituta. Quãuis Varro lib. vi. qui est de sacris ædibus, scribat, ædẽ Saturni ad forũ faciendum locasse Luciũ Tarquiniũ regẽ: Titum vero Largiũ dictatorẽ Saturnalibus eã dedicasse. Nec me fugit, Gelliũ scribere senatum decresse, vt ædes Saturni fieret: eiq; rei Luciũ Furiũ tribunũ militũ præfuisse. Habet aram, & ante se cœnaculũ. Illic græco ritu capite operto res diuina fit: quia primo a Pelasgis, post ab Hercule ita eã a principio factitatã putãt. Ædem vero Saturni ærariũ Romani esse voluerũt, q; tẽpore quo incoluit Italiam, fertur in eius finibus nullũ esse furtũ cõmissum: aut quia sub illo nihil erat cuiusq; priuatũ, Nec signare solũ, aut partiri limite campũ Fas erat, in mediũ quęrebant. Ideo apud eũ locaretur populi pecunia cõmunis, sub quo fuissent cũctis vniuersa cõmunia. Illud nõ omiserim, Tritonas cũ buccinis fastigio Saturni ædis suppositos: quoniã ab eius cõmemoratione ad nostrã ætatẽ historia elata, & quasi vocalis est, ante vero muta & obscura & incognita: qđ testãtur caudę Tritonũ humi mersę & abscõditę. Cur autẽ Saturnus ipse in cõpedibus visatur, Verrius Flaccus causam se ignorare dicit. Verũ mihi Apollodori lectio suggerit. Saturnũ Apollodorus alligari ait, per annũ laneo vinculo: & solui ad diem sibi festũ, id est mẽse hoc Decẽbri. Atq; inde prouerbiũ ductũ, Deos laneos pedes habere. Significari vero decimo mense semen in vtero animatũ in vitã grandescere: qđ donec erũpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Est porro idẽ κρόνος καὶ χρόνος. Saturnũ enim in quãtũ mythici fictionibus distrahũt: in tãtũ physici ad quãdam veri similitudinẽ reuocant. Hũc aiunt abscidisse Cælii patris pudenda: quibus in mare deiectis, Venerem procreatã, quę a spuma vnde coaluit ἀφροδίτη nomen accepit. Ex quo intelligi volũt quũ chaos esset, tẽpora non fuisse. Siquidẽ tempus est certa dimensio, quę ex cæli conuersione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ipso natus putatur κρόνος, qui (vt diximus) χρόνος est. Quũq; semina rerum omniũ post cælum gignendarum de cælo fluerent: & elementa vniuersa, quæ mundo plenitudinẽ facerent, ex illis seminibus funderentur: vbi mũdus omnibus suis

Saturni fanum.

Saturni ędes cur Ærarium Romę sit.

Tritones in ęde Saturni.

Saturnus cur lanipes.

Venus vñ

Tempus.

partibus mēbrisq; perfectus est:certo iā tēpore finis factus est procedēdi de cęlo semina ad elementorū conceptionē:quippe quæ iam plena fuerant procreata. Animalium vero æternam propagationē ad Venerem generandi facultas ex humore translata est,vt per coitum maris fœminæq; cuncta deinceps gignerentur, Propter abscissorum pudendorū

Saturn⁹ vnde.
Satyri.

fabulam,etiam nostri eum Saturnū vocitarunt, παρὰ τὴν σάθην,qđ membrū virile declarat,veluti Sathunū. Vnde Satyros etiam veluti sathunos (ꝙ sint in libidinem proni) appellatos opinantur. Falcem ei quidā putāt attributā,ꝙ tēpus omnia metat,execet & incidat. Hūc aiūt filios suos solitū deuorare,eosdēq; rursus euomere. Per qđ similiter significatur,eū tēpus esse,a quo vicibus cūcta gignātur,absumāturq;:& ex eo denuo renascātur. Eūdē a filio pulsum:quid aliud est,q̃ tēpora senescentia ab his quæ sunt nata depelli? Vinctū autē,ꝙ certa lege naturæ cōnexa sint tēpora:vel ꝙ oēs fruges quibusdā vinculis,nodisq; alternentur. Nā & falcem volūt fabulę in Siciliā decidisse, ꝙ sit terra ista,vel maxime fertilis.

ASCEN. Mythici.i.fabulosi. Iouianus negat redhibetur scribendū,cū d aspiratione refugiat: Ego originis ostendēdę gratia scribi quidē,sed nō proferri posse putē. θύρα ianua dicit. θυραῖος externus. In ditione Iunonis sunt oēs kalendę:& quia eidē sunt vincula iugalia curę: bene inquit Flaccus, Martijs cęlebs qd agā calēdis? De belli portis æneid.j. Aspera tū positis mitescent secula bellis. Cana fides & Vesta, Remo cū fratre Quirinus Iura dabūt:dirę ferro & compagibus arctis Claudentur belli portę.

Quis deus Ianus:deq; variis eius dei nominibus ac potestate. Cap.IX.

ET quia Ianum cū Saturno regnasse memorauimus: de Saturno autem quid mythici vel physici existiment iam relatū est:de Iano quoq; quid ab vtrisq; iactetur in mediū proferemus. Mythici referunt regnāte Iano omniū domos religione ac sanctitate fuisse munitas. Idcircoq; ei diuinos honores esse decretos,& ob merita introitus & exitus ædium eidē consecratos. Xenon quoq; primo Italicarum tradit:Ianū in Italia primū diis templa fecisse,& ritus instituisse sacrorū:ideo eum in sacrificiis prefationē meruisse perpetuam. Quidā ideo eum dici bifrontē putant,ꝙ & præterita sciuerit, & futura prouiderit. Sed physici eum magis consecrant argumentis diuinitatis. Nam sunt q Ianum eūdem esse,atq; Apollinem,& Dianam dicant:& in hoc vno vtrūq; exprimi numen affirmēt. Etenim sicut Nigidius quoq; refert:apud græcos Apollo colitur,qui θυραῖος vocatur:eiusq; aras ante fores suas celebrant,ipsum exitus & introitus demōstrātes potētē. Idem Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nūcupatur,quasi viis præpositus vrbanis. Illi enim vias quæ intra Pomœria sunt, ἀγυιὰς appellant. Dianæ vero vt Triuiæ viarū omniū iidem tribuūt potestatē. Sed apud nos Ianū omnibus præesse ianuis nomen ostēdit:qđ est simile θυραίῳ. Nam & cum claui,ac virga figuratur quasi omniū & portarum custos,& rector viarum. Pronūciauit Nigidius Apollinem Ianū esse, Dianāq; Ianā apposita d litera:quæ sæpe i literæ causa decoris apponitur,vt reditur,redhibetur,redintegratur,& similia. Ianū quidā solem demonstrari volunt: & ideo geminū quasi vtriusq; ianuę cælestis potētem, qui exoriens aperiat diem, occidens claudat:inuocariq; primū quū alicui deo res diuina celebratur,vt per eum pateat ad illum deum cui immolatur accessus:quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde & simulacrum eius plerūq; fingitur manu dextra trecentorum : & sinistra sexaginta & quinq; numerū tenens:ad demonstrandā anni dimensionē,quæ pręcipua est solis potestas. Alii mūdum,id est cælum esse voluerunt:Ianūq; ab eundo dictum, ꝙ mūdus semper eat dū in orbem voluitur,& ex se initium faciens in se refertur. Vnde Cornificius Etymorum libro tertio. Cicero inquit,non Ianū,sed Eanum nominat ab eundo. Hinc & Phœnices in sacris imaginem eius exprimentes,draconem finxerunt in orbem redactum,caudāq; suam deuorantem,vt appareat mūdū,& ex seipso ali,& in se reuolui. ideo & apud nos in quatuor partes spectat,vt demōstrat simulacrū eius Phaleris aduectū. Caius Bassus in eo libro,quem de diis composuit,Ianum bifrontem fingi ait,quasi superum,atq; inferum ianitorem:eūdem quadriformē quasi vniuersa climata maiestate complexum. Saliorum quoq; antiquissimis carminibus deorum deus canitur. M. etiam Messala Cnæi Domitii in consulatu collega,idemq; per annos quinquaginta & quinq; augur,de Iano ita infit: Qui cuncta fingit,eadēq; regit, aquæ terręq; vim ac naturam grauē atq; pronam in profundum dilabentē,ignis atq; animæ leuem immensum in sublime fugiētem

Ianus vñ & cur bifrons.
Ian⁹ Apollo.
Apollini Ianoq; cōia nomina.
Diana.
Cornificius.
Eanus.

copulauit circũdato cælo,quæ vis cæli maxima duas vires dispares colligauit.In sacris
quoq; inuocamus Ianũ geminũ,Ianũ patrem,Ianũ Iunoniũ,Ianũ Consiuiũ,Ianũ Quiri- Iani va-
num,Ianum Patultium,& Clausiũ. Cur geminũ inuocemus,supra iam diximus.Patrẽ, ria co-
quasi deorũ deum.Iunoniũ,quasi non solũ mensis Ianuarii,sed mensiũ omniũ ingressus gnomia.
tenẽtem.In ditione autẽ Iunonis sunt omnes kalẽdę.Vnde & Varro libro quinto rerũ Kalendę
humanarum scribit,Iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas.Consiuium, Iunoni
a conserendo,id est a propagine generis humani,quę Iano authore cõseritur.Quirinũ, sacrę.
quasi bellorũ potẽtem,ab hasta quã Sabini curim vocant. Patultium,& Clausium,quia
bello valuæ eius patent,pace claudũtur.Huius autem rei hæc causa narratur. Quum
bello Sabino,qđ virginũ raptarum gratia commissum est,Romani portam quę sub ra-
dicibus collis Viminalis erat,quæ postea ex euentu Ianualis vocata est, claudere festi- Ianualis
narent,quia in ipsam hostes irruebant:postq̃ est clausa mox sponte patefacta est: quũq; porta.
iterum ac tertio idem contigisset,armati plurimi pro limine,quia claudere nequibant,
custodes steterunt.Quũq; ex ex altera parte acerrimo prelio certarent,subito fama per
tulit,fusos a Tatio nostros:quã ob causam Romani,qui aditum tuebantur,territi pro-
fugerunt.Quũq; Sabini per portam patentem irrupturi essent,fertur ex æde Iani p hãc
portam magnam vim torrentium,vndis scatentibus erupisse:multasq; perduellium ca
teruas aut exustas feruenti aqua,aut deuoratas rapida voragine,deperiisse. Ea re pla-
citum,vt belli tempore velut ad vrbis auxilium profecto deo,fores reserarentur. Hæc
de Iano.

ASCEN. Ex Accę Larẽtię,& Florę historijs,siue verę siue falsę sint,facile est conijcere,quales deos coluerint,
aut quales quos colebant censuerint esse Romani: qui & meretriculę diuinos referebant honores,& deos stu-
pro gaudentes obseruabant.Qui Romuli nutricem Accam dicũt,addunt ꝙ cũ meretricula esset fabulę locum
dedit,vt ab lupa nutritos Romulum & Remũ fama diceret:vt ęnei.j.Inde lupę fuluo nutricis tegmine lætus
Romulus &c.Vulgo enim meretriculę lupæ dicũtur: vnde lupanar earũ prostibulum.sed Maro euidentius
rem aperit cũ dicit fuluo tegmine: nõ enim lupę fuluo tegi solent,nisi sint meretriculæ, quibus ob auaritiam
vt dicit Donatus in Terentium,is color congruit:pręcipue autẽ Accę propter vim auri stupris meriti : quo
tegmine Romulus verius q̃ verę lupę gaudere potuit. Quos etiã nõnullos:lego nonnullis. Saturnũ a satu ,
mutata primæ syllabę quãtitate.Quæ sint sigillaria mox dicam.

Quo die Saturnalia celebrari consueuerint:& ꝙ primo vno tm̃,deinde pluribus
sint celebrata. Cap.X.

SEd vt ad Saturnalia reuertamus, Bellum Saturnalibus sumere,nefas
habitum.Pœnas a nocẽte iisdem diebus exigere,piaculare est. Apud
maiores nostros Saturnalia die vno finiebant:qui erat ad quartũdecí Saturna
mũ Kalendas Ianuarias.Sed postq̃ C.Cæsar huic mensi duos addidit liorũ di-
dies,sextodecimo cœpta celebrari.Ea re factũ est,vt quũ vulgus igno es quot
raret certum Saturnaliorũ diem,nõnulliq; a C.Cæsare inserto die,& & qñ.
alii vetere more celebrarent:plures dies Saturnalia numerarentur.Licet & apud vete-
res opinio fuerit,septẽ diebus peragi Saturnalia:si opinio vocanda est,quæ idoneis fir-
matur authorib9. Nouius enim probatissimus Atellanarũ scriptor ait.Olim expectata
veniũt septem Saturnalia.Mũmius quoq;,qui post Nouiũ & Pomponiũ diu iacẽtẽ artẽ
Atellaniam suscitauit:Nostri,inqt,maiores velut bene multa instituere : hoc optime a
frigore fecere summo, dies septem Saturnalia. Sed Mallius ait,eos qui se (vt supra di-
ximus) Saturni nomine,& religione defenderãt:per triduũ festos instituisse dies,& Sa-
turnalia vocauisse.Vnde & Augustus huius,inqt,rei opinionẽ secutus,ĩ legibus iudi-
ciariis triduo feria seruari iussit.Masurius & alii vno die,id est.xiiii.kalendas Ianuarii
affuisse Saturnalia crediderũt.Quorũ sentẽtiã Fenestella cõfirmat dicẽs,Æmiliam vir
ginem.XV.kalendarũ Ianuariarũ esse damnatam. quo die si Saturnalia gererẽtur:nec
causam omnino dixisset.Deinde adiecit,Sequebãtur eũ diẽ Saturnalia.Mox ait,Poste-
ro aũt die qui fuit.xiii.kalẽdarũ Ianuariarũ, Liciniã virginẽ vt causam diceret iussam.
ex quo ostẽdit.XII. kalend. profestũ esse.xii.vero ferię sunt diuę Angeronię,cui põtifi Angero
ces in sacello Volupię sacrũ faciũt : quã Verrius Flaccus Angeroniã dici ait, ꝙ ango- nia.
res ac animorũ solicitudines propitiata depellat. Masurius adiicit,simulacrũ eius deæ Volupię
ore obligato atq; signato in ara Volupiæ ꝑpterea collocatũ:ꝙ q suos dolores,anxieta- sacellũ.
tesq; dissimulant,ꝑueniãt patientię beneficio ad maximã voluptatẽ.Iulius Modestus Angina
ideo sacrificari huic deæ dicit:ꝙ populus Romanus morbo,qui angina dicit,præmisso morbus.

Larium feriæ. voto sit liberatus. XI. autẽ kalend. ferię sunt Laribus dedicatę, quibus ædem bello Antiochię Æmilius Regilius prętor in campo Martio curãdã vouit. X. kalend. ferię sunt
Larentinalia. Iouis, quæ appellantur Larentinalia: de quibus, quia fabulari libet, hæ sunt opiniones. Ferũt enim regnante Anco Æditũ Herculis per ferias ociantẽ, deum tesseris prouocasse, ipso vtriusq; manũ tuente, adiecta conditione, vt victus cœna, scortoq; multaret.
Acca Larentia. Victore itaq; Hercule illum Accam Larentiam nobilissimũ per id tempus scortũ intra ædem inclusisse cũ cœna: eãq; postero die distulisse rumorem, ꝙ post concubitũ dei accepisset munus, ne cõmodũ primæ occasionis, quũ se domũ reciperet, offerendæ aspernaretur. Euenisse itaq;, vt egressa mox templo a Carutio capto eius pulchritudine cõpellaretur: cuius voluntatem secuta, sumptaq; nuptiis, post obitum viri omniũ bonorũ eius facta compos, quũ decederet, populum Romanũ nuncupauit hæredem. Et ideo ab
Ferię cõsecratæ Ioui. Anco in velabro loco celeberrimo vrbis sculpta est, ac solẽne sacrificium eidem constitutum, quo diis manibus eius per flaminem sacrificaretur. Iouiq; ferię consecratę: quia existimauerunt antiqui animas a Ioue dari, & rursus post mortẽ eidem reddi. Cato ait, Larentiam meretricio quæstu locupletatam, post excessum suũ populo Romano agros Turacem, Semuriũ, Lincerium, & Soliniũ reliquisse: & ideo sepulcri magnificẽtia, & annuę parentationis honore dignatam. Macer historiarum libro primo, Faustuli coniugẽ Accam Larentiam, Romuli & Remi nutricem esse confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidam Tusco diuiti denuptam, auctãq; hæreditate viri, quam post Romulo quem educasset, reliquit: & ab eo parentalia diemq; festum pietatis causa statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest: & vno die Saturnalia fuisse: & nonnisi. xiiii. kalendarũ Ianuariarum celebrata: quo solo die apud ædem Saturni conuiuio soluto, Saturnalia
Opalia. Ops. clamitabantur, qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, quum primum Saturno pariter, & Opi fuerit ascriptus. Hãc autem deam Opem Saturni cõiugem crediderunt: & ideo hoc mense Saturnalia, itemq; Opalia celebrari: ꝙ Saturnus, eiusq; vxor, tam frugum q̃ fructuum repertores esse credantur. Itaq; omni iam fœtu agrorum coacto, ab hominibus hos deos coli, quasi vitæ cultioris authores: quos etiam nonnullis
Saturn⁹ vnde. cælum & terram esse persuasum est: Saturnumq; a satu dictum, cuius causa de cælo est: & terram Opem: cuius ope humanæ vitæ alimenta quæruntur: vel ab opere, per quod fructus frugesq; nascuntur. Huic deæ sedentes vota concipiunt, terramq; de industria tangunt: demõstrãtes ipsam matrem terram esse mortalibus appetendam. Philochorus
Cecrops Saturno & Opi primum in Attica statuisse aram Cecropem dicit: eosq; deos pro Ioue, terraq; coluisse: instituisseq;, vt patres familiarum, & frugibus, & fructibus iam coactis passim cum seruis vescerentur: cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant: delectari enim deũ honore seruorũ cõtemplatu laboris. Hinc est ꝙ ex instituto
Saturno quare aperto capite sacrificant. peregrino, huic deo sacrũ aperto capite facimus. ¶ Abunde iam probasse nos existimo, Saturnalia vno tñ die, id est. xiiii. kalend. solita celebrari. Sed post in triduũ propagata primũ ex adiectis a Cæsare huic mensi diebus: deinde ex edicto Augusti, quo triũ dierũ ferias Saturnalibus addixit. A xvi. igitur cœpta, in. xiiii. desinũt: quo solo fieri ante cõsueuerant. Sed Sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum, &
Sigillaria. lætitiam religionis extendit.

ASCEN. Tunc euangelus. Caput hoc multę eruditionis bonę plenũ, dignũ est q̃d vel a Christiano legatur & miretur frequẽtissime: pręsertim vbi de dñorũ erga seruos homines benignitate: & de dñis detestãdis aïorũ differit. Quę vero ad supstitionẽ & cultũ dæmonũ spectãt, vana quidẽ sunt & nõ imitãda erga dęmonas, sed q̃ pudorẽ nobis merito incutiant, q tã negligentes sumus in deo vero colẽdo syncere, cũ illi tã vigilãtes fuerint in falsis. Historiã aũt quã in principio ponit, alijs verbis recitat Liuius lib. ij. ab vrbe condita, docens ludos ma-
Sigillaria. gnos instauratos eo ꝙ pręsultor. i. seruus a dño cęsus Ioui displicuisset. Sigillaria, inquit Calepinus, sunt parua signa, fictilesq; imagines ore, quasi sigillis impressę: quę quia suspẽdebãtur in honorẽ Saturni, & mouebant pro veris capitib⁹ oscilla dicũtur. mihi q̃dẽ videtur ea signa ad similitudinẽ oris humani ficta sigilla & oscilla vere dici: festa q̃bus ea suspẽdebãtur, & loca vbi fiebãt & vẽdebãtur sigillaria. Vnde Gel. lib. v. Apud sigillaria forte in libraria &c. Vnde ad finẽ huius capitis vbi cui deorũ, & quot diebus sigillaria fieri solebãt, ostẽdetur:
Renidet. & sigilla inquiet, arte fictili fingerẽtur. de oscillis videre est Virg. in Gęorgicis. Idẽ Calep. dicit renidere esse resplẽdere, quasi renitere: aut redolere: Statius Theba. x. Sparsa orichalca renident. Hora. in carm. Nec mea renidet in domo lacunar. In q̃bus secũda producit: quocirca nõ est scribendũ renitens a verbo reniteo. Inueni aũt apud Geliũ, & hunc authorẽ vt hic & alibi sępicule: renidens, quasi renitens a verbo renitor: sed est renidere quasi vultu renuere & reniti, & indicare nos nõ assentiri: reniti aũt nixu corporis aut aĩ. An forte seruos in hoĩm numero. Tam amẽtes em̃, ne dicã superbos, inuẽti sunt, vt seruos non homines, sed pecudes esse censerẽt: Iuxta illud Iuuen. Sat. vj. O demens, ita seruus homo est? Quocirca apud Comicũ, ne homo non esse censeatur seru⁹ de se dicit. Seruus homo, aut Seruo homini, Seruũve hominẽ &c. Serui sunt, immo ꝯserui: id verissimũ, quia

omnes vnius domini,dei videlicet,serui sumus.Vnde ad familiares,domesticos,& amicos suos Christus: Cũ
hæc oia feceritis,dicite ꝙ serui inutiles sumus &c.Hecuba ob seruitutis impatientiã in canem mutata, capta Hecuba.
Troia,cũ esset Priami vxor & Hectoris mater, vt Euripides scribit,serua facta est regina in suprema ætate.
Sic Andromache Hectoris vxor,& Helenus frater a Pyrrho in seruitutẽ redacti sunt. Crœsus Lydorum rex Crœsus.
ditissimus,vsqueadeo vt mortaliũ se beatissimũ putaret,ab Solone q̃siuit,Nũ beatiorẽ viderit. qui fragilitatis
humanę memor:ante supremũ diẽ neminẽ beatũ cẽsendũ respõdit.Quod respõsum nimis verũ cõperit:nã a
Cyro rege tandẽ captus est, parũq; abfuit, quin inter capiẽdũ occideret,nisi filius eius in eam vsq; diẽ mutus
vocalis factus exclamasset,homo ne occidas Crœsum regẽ:postea in rogũ coniectus cõmunẽ mortalibus cala-
mitatem memorans morti qdẽ ereptus,sed in seruitutẽ retrusus est.Darij Persarũ regis potentissimi mater Darij ma-
& vxor in seruitutẽ ab Alexandro magno redactę occiso Dario, cũ ne ocio torperẽt ad pẽsum redactę essent,mi ter.
serum emiserũt eiulatũ,Alexander tñ eas humane & caste tractauit, neq; ꝯtẽptus gratia colũ & pensum obtu
lisse docuit.Diogenes Cynicus philosophus egregius, cuius penus erat in pera,& palatiũ vel domiciliũ totuz Diogenes.
in dolio,doni Alexandrini,immo fortunę Alexandrinę cõtemptor:cũ in Aeginam nauigaret a piratis captus in
Cretã vt vẽderetur ductus:& interrogatus quid sciret,respondit viris imperare:pręconiq; iussit percunctari
an quisq̃ sibi dominũ emere vellet: visoq; Xenide,aut vt hic legitur Xeniade,/viro Corinthio opulento & inge-
nuo:huic,inquit,me vende:quod & fecit festiuitate sermonis capto. qui filijs præceptorem cum aduexit tam
feliciter vt bonũ se dæmonẽ emisse & aduexisse dictitaret. vide Tortellium & Laertium . Plato cum Dionysio Plato.
tyranno Siculo quę minus placerent loqueretur,nisi Dion intercessisset,ab eo interemptus fuisset:datus nihilo
minus Polydi Lacedæmonio qui tum legatus eo venerat,vęnundandus,ab eo in Aegina vęnundatus est, vbi
fere occisus est,ꝙ Atheniensi capitale erat in ea insula cõperiri,sed cum esset philosophus agnitus morti rur-
sus est ereptus, eũq; Anyceris Cirenaicus viginti minis emit, & remisit Athenas ad amicos, q statim pecuniã
illi reposuerunt .Hoc.s.libero animo seruum esse,nocebit illi,si ostenderis qui non sit.s.sic seruus : ita lego po-
tius q̃ quis . Probat autem neminem esse qui non sit seruus, quia alius libidini seruit &c. Verum hanc pro-
positionem & eius probationẽ sane intelligere debemus:Seruire enim deo, aut virtuti libero animo nulli no-
cet:immo sic seruire regnare est . Vnde Paulinus & quidam alij sancti se sponte vęndiderunt in alimoniam &
liberationem pauperum Christi:neq; qui vitijs seruit proprie libero aĩo seruit,sed volũtario:pro quo vt opi
nor hic ponitur,quia additur.Nulla seruitus turpior q̃ voluntaria:quod sic intelligo vt loquatur de seruitu
te turpi,qualis est vitiis seruientium:nam de honesta seruitute contra dicam,quo sit magis volũtaria,eo ma
gis honesta.Ad pileum, ad libertatem:quia libertate donati raso capite accipiebant pileum.Nam serui sine pi-
leo,sed pilis tecto capite seruiebant , Libertini pileato,sed vt ab ingenuis differrẽt, raso.Qđ dijs satis est:Deus
enim coli & amari vult,non timeri timore seruili,sed dũtaxat filiali,qui obseruantia & cultus est animi . Do-
mini animos induimus tyrannorum,: immo latine domini qui græce dicũtur tyranni:quocirca principes nõ
dominos qui rerũ potiebantur vocari se volebant: & q seruorũ priuatorũ,heros.Vnus autẽ verus est domi
nus in quem non cadit Tyrannis,deus: quẽ vere & honorifice dominũ appellamus,quia omnes illius sumus
serui,& dominio non abutitur. De seruorum fide vide Valeriũ Maximũ.Serui Restionis facinus in dominũ
quidẽ est mirificę fidei,sed in senem illum nõ minoris crudelitatis.Non enim licet pro vnius salute alteri ꝑser
tim nil tale merenti supremũ inferre supplicium. Distichon de Epicteto apud Gellium lib.ij. versum est,vt e
regione posuimus.Cũ & Iouẽ tetigerit cura de seruo:Apud Liuiũ tñ lib.ij.Decad.j.non tã ob seruũ cæsum vi
detur iratus Iuppiter,q̃ ꝙ cęsus erat ante pompã ludorũ,quos per eũ inhonoratos significabat dicens sibi pr̄
sultorẽ displicere.Accurate autẽ dæmones ludos agẽdos curabãt:sciẽtes per eorum spectacula multoꝝ animos
capi.Miraculum autẽ de perempto filio nõ magnũ est,quãdo deus verus id ob peccatũ idololatrię permisit:de
instaurata patri incolumitate, multo minus:quia nihil sospitatis contulit nequã spiritus , sed vt animos ca-
peret multorũ,corpus vnius vexare desijt.Pons sublicius erat ex licijs.i.lignis in transuerso super trabes po-
stibus incumbentes positis constructus, quales sunt quos ligneos vocamus. Pro dite.i.loco ditis,Saturno,
quia Ditis erat pater, vt supra in oraculo exponẽdo diximus. Tm̃ feriatos non festos : celebriores ergo erant
festi:sicut nũc feriatos dicere possumus in quibus tm̃ ab opere manuali cessantes,iumentis operã nauamus
& arationi,& rerum aduectioni.

Non esse contemnendam sortem seruorum , cum & dii eorum curam gerant, & multos ex illis fideles, prouidos,fortes,& philosophos quoq; fuisse constet. Tum sigillariorum origo quę fuerit. Cap.XI.

TVnc Euangelus,Hoc quidem,inquit,iam ferre nõ possum,ꝙ Prætextatus noster in ingenii sui pompam,& ostentationem loquẽdi,vel paulo ante honori alicuius dei assignari voluit,ꝙ serui cum dominis vescerentur:quasi vero curent diuina de seruis,aut sapiens quisq̃ domi suę contumeliam tam fœdæ societatis admittat : vel nunc sigillaria, quæ lusum reptanti adhuc infantiæ Oscillis fictilibus præbent , tentat officio religionis ascribere.Et quia princeps religiosorum putatur,nonnulla & superstitionis admiscet : quasi vero nobis fas non sit Prætextato aliquando non credere . Hic quum omnes exhorruissent : Prætextatus renidens, Superstitiosum me, inquit,Euangele,nec dignum cui credatur existimes volo : nisi vtriusq; tibi rei fidem asserra ratio monstrauerit.Et vt primum de seruis loquamur:ioco ne an serio putas esse hominum genus,quod dii immortales nec cura sua,nec prouidentia dignentur ? an forte seruos in hominum numero esse non pateris? Audi igitur quanta indignatio de serui supplicio cælum penetrauerit.

Oscilla.

Renidẽs

Seruos diis curę esse.

¶Anno enim post Romam conditã quadringentesimo septuagesimoquarto,Atronius quidam Maximus , seruum suum verberatum, patibuloq; constrictum ante spectaculi

Atronii historia de seruo punito.

cōmiſſionem per circum egit. Ob hanc cauſam indignatus Iuppiter, Annio cuidam per quietē imperauit, vt ſenatui nūciaret, nō ſibi placuiſſe plenū crudelitatis admiſſum. Quo diſſimulante, filiū ipſius mors repentina cōſumpſit: ac poſt ſecūdam denūciationem, ob eandem negligentiā, ipſe quoq; in ſubitam corporis debilitatē ſolutus eſt. Sic demū ex conſilio amicorū lectica delat⁹ ſenatui retulit: & vix cōſummato ſermone, ſine mora recuperata bona valetudine curia pedib⁹ egreſſus eſt. Ex ſenat⁹ itaq; cōſulto, & Męuia lege, ad propitiandū Iouem additus eſt illis circenſib⁹ dies: iſq; inſtauratitius dictus eſt, nō a patibulo, vt quidam putant, græco nomine ἀπὸ τοῦ σαυροῦ: ſed a redintegratione, vt Varroni placet, qui inſtaurare ait eſſe inſtar nouare. Vides quanta de ſeruo ad deorū ſummū cura peruenerit? Tibi aūt vnde in ſeruos tantum & tam imane faſtidiū? quaſi nō ex iiſdem tibi, & conſtent, & alantur elementis, eūdēq; ſpiritū ab eodē principio carpant. Vis tu cogitare eos, quos ius tuum vocas, iiſdem ſeminib⁹ ortos, eodem frui cælo, æque viuere, æque mori? Serui ſunt, immo homines. Serui ſunt, immo conſerui. Si cogitaueris tantūdem in vtroſq; licere fortunæ: tam tu illum videre liberū potes, q̄ ille te ſeruū. Neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit, qua Crœſus, qua Darii mater, qua Diogenes, qua Plato ipſe? Poſtremo quid ita nomē ſeruitutis horremus? Seruus eſt quidē: ſed neceſſitate. Sed fortaſſe libero animo ſeruus eſt. Hoc illi nocebit, ſi oſtenderis qui nō ſit. Alius libidini ſeruit, alius auaritiæ, alius ambitioni: oēs ſpei, oēs timori. Et certe nulla ſeruitus turpior, q̄ voluntaria. At nos iugo a fortuna impoſito ſubiacentē tanq̄ miſerum vilemq; calcamus: qđ vero nos noſtris ceruicib⁹ inſerimus, nō patimur reprehendi. Inuenies inter ſeruos aliquē pecunia fortiorē: inuenies dominū ſpe lucri oſcula alienorū ſeruorū manibus infigētem. Non ergo fortuna homines æſtimabo: ſed morib⁹. Sibi quiſq; dat mores, cōditionem caſus aſſignat. Quēadmodum ſtultus eſt, qui empturus equum nō ipſum inſpicit, ſed ſtratū ei⁹ ac fręnos: ſic ſtultiſſimus eſt, qui hominē aut ex veſte, aut ex cōditione, quæ modo veſtis nobis circūdata eſt, æſtimandū putat. Non eſt mi Euangele, ꝙ amicū tantum in foro & in curia quęras: Si diligenter attenderis, inuenies & domi. Tu modo viue cū ſeruo clementer, comiter quoq;, & in ſermonē illū, & nōnunq̄ in neceſſarium admitte cōſilium. Nam & noſtri maiores omnē dominis inuidiam, omnē ſeruis cōtumeliam detrahentes, dominū patrēfamilias, ſeruos familiares appellauerunt. Colant ergo te potius ſerui tui (mihi crede) q̄ timeant. Dicet aliquis nūc me dominos de faſtigio ſuo deiicere, & quodāmodo ad pileū ſeruos vocare, quos debere dixi magis colere q̄ timere. Hæc qui ſenſerit, obliuiſcetur id dominis parū nō eſſe, qđ diis ſatis eſt. Deinde qui colitur etiā amatur: nō poteſt amor cum timore miſceri. Vnde putas arrogantiſſimum illud manaſſe prouerbiū, qđ iactatur: Totidem nobis hoſtes eſſe quot ſeruos? Non habemus illos hoſtes, ſed facimus: quū in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſſimi ſumus, & ad rabiē nos cogunt puenire deliciæ: vt quicquid nō ex volūtate reſpōdit, iram furorēq; euocet. Domini enim nobis animos induimus tyrānorū, & nō quātum decet, ſed quātū libet, exercere volumus in ſeruos. Nam (vt cætera crudelitatis genera prętereā) ſunt qui dū ſe menſæ copiis & auiditate diſtendūt: circunſtantib⁹ ſeruis mouere labra, ne in hoc quidē vt loquātur licere permittunt. Virga murmur omne compeſcitur, & ne fortuita quidē ſine verberib⁹ excepta ſunt. Tuſſis, ſternutamētū, ſingultus magno malo luitur. Sic fit, vt iſti de domino loquantur, quib⁹ coram dño loqui nō licet. At illi quib⁹ nō tantū prǫſentib⁹ dominis, ſed cū ipſis ſermo erat, quorū os nō cōſuebatur, parati erant ꝓ dño porrigere ceruicē, & piculū iminens in caput ſuū vertere. In cōuiuiis loquebātur: ſed in tormētis tacebant. Vis exercitas in ſeruili pectore virtutes recēſeamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui quū iuſſus occidi in Reatino lateret, latebris ꝑditis, vnus ex ſeruis annulo ei⁹ & veſte inſignit⁹, in cubiculo ad qđ irruebant q perſequebanť, pro domino iacuit, militibuſq; ingredietib⁹ ceruicē prębuit, & ictū taq̄ Vrbin⁹ excepit. Vrbin⁹ poſtea reſtitutus monumentū ei fecit, titulo ſcriptionis, q tantū meritū loquereť, addito. Æſop⁹ libertus Demoſthenis conſcius adulterii, quod cum Iulia patronus admiſerat, tortus diutiſſime perſeuerauit non prodere patronum, donec aliis coarguentibus conſciis, Demoſthenes ipſe fateretur. Et ne exiſtimes ab vno facile celari poſſe ſecretum:

Inſtaurati⁹ dies. Inſtaurare. Serui facti ex ſūmis. Seruorū cōditio quāti facienda. Seruit⁹ turpis. Hō ex quo ęſtimādus. Seruorū nō ſpernendum cōſiliū. Familiares ſerui. Hoſtes totidem quot ſerui. Seruorū fidelitas Vrbin⁹. Æſopus

Labienũ ope libertorũ latẽtem, vt indicarẽt liberti, nullo tormentorum genere cõpulsi sunt. Ac nequis libertos dicat hanc fidẽ beneficio potius libertatis acceptę, q̃ ingenio debuisse: accipe serui in dominũ benignitatẽ, quũ ipse a domino puniretur. Antiũ em̃ Restionem proscriptũ soluq; nocte fugientẽ, diripiẽtibus bona eius aliis, seruus cõpedi- tus inscripta fronte, quũ post damnationẽ domini aliena esset solutus custodia, fugiẽtẽ persecutus est: hortatusq; ne se timeret, scientẽ contumeliã suã fortunæ imputãdã esse, nõ domino: abditũq; ministerio suo aluit. Quũ deinde persequẽtes adesse sensisset, senem quẽ casus obtulit iugulauit: & in constructã pyram coniecit: qua accensa occurrit eis, qui Restionem quęrebãt, dicens damnatũ sibi pœnas luisse, multo acrius a se vexatum q̃ ipse vexarat: & fide habita, Restio liberatus est. Cepionem quoq; qui in Augusti necẽ fuerat animatus, postq̃ detecto scelere damnatus est, seruus ad Tyberim ĩ cista detulit, peruectũq; Hostiam in agrũ Laurentẽ ad villam patris nocturno itinere perduxit. Cu- mis deinde nauigationis naufragio vna expulsum dominũ Neapoli dissimulanter oc- culuit: exceptusq; a Centurione, nec precio, nec minis vt dominũ proderet, potuit ad- duci. Asinio etiã Pollione acerbe cogente Patauinos, vt pecuniã & arma conferrent: do minisq; ob hoc latentibus, pręmio seruis cũ libertate proposito, qui dominos suos pro- derent: constat seruorũ nullum victũ præmio dominũ prodidisse. Audi in seruis nõ fi- dem tm̃, sed & fœcũdũ bonæ inuẽtionis ingeniũ. Quũ premeret obsidio Grumentum: serui relicta domina ad hostes transfugerũt. Capto deinde oppido, impetũ in domũ ha bita conspiratione fecerũt, & extraxerũt dominã, vultu pœnã minante, ac voce obuiis asserente, ꝙ tandem sibi data esset copia crudelem dominã puniendi: raptãq; quasi ad suppliciũ obsequiis plenis pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiã magnanimita- tem exitũ mortis ludibrio pferentẽ. Cluentiũ Pelignũ Italicẽsem cõprehẽsum a cohor- tibus suis, ne Pompeio traderetur, seruus eius occidit: ac se ne domino superstes fieret interemit. C. Gracchũ ex Auentino fugientẽ Euporus seruus, vel (vt quidam tradũt) Philocrates, dum aliqua spes salutis erat, indiuulsus comes, qua potuit ratione tutatus est. Super occisum deinde animã scissis proprio vulnere visceribus effudit. Ipsum Pu- blium Scipionem Africani patrẽ, postq̃ cũ Annibale conflixerat, sauciũ in equũ seruus imposuit, & cæteris deserẽtibus solus in castra perduxit. Parũ fuerit dominis pręstitisse viuẽtibus: Quid ꝙ in his quoq; exigendę vindictę reperitur animositas? Nã Seleuci re- gis seruus, quũ seruiret amico eius, a quo dominus fuerat interemptus: cœnantẽ in vl- tionem domini confodit. Quid ꝙ duas virtutes quæ inter nobiles quoq; vnice claræ sunt, in vno video fuisse mancipio, imperiũ regendi peritiã, & imperiũ cõtemnendi ma- gnanimitatẽ? Anaxilaus enim Messenius, qui Messanam in Sicilia cõdidit, fuit Rhegi- norũ tyrãnus. Is cũ paruos relinqueret liberos, Mycitho seruo suo cõmẽdasse contẽtus est. Is tutelam sancte gessit, imperiũq; tã clemẽter obtinuit, vt Rhegini a seruo regi nõ dedignarẽtur. Perductis deinde in ætatem pueris, & bona & imperiũ tradidit: ipse par- uo viatico sumpto profectus est: & Olympię cũ summa tranquillitate consenuit. Quid etiã in cõmune seruilis fortuna ꝑfuerit, nõ paucis docetur. Bello Punico quũ deessent qui scriberentur: serui pro dominis pugnaturos se polliciti, in ciuitatẽ recepti sunt: & volones (quia sponte hoc voluerũt) appellati. Ad Cannas quoq; victis Romanis, octo milia seruorũ empta militauerũt. Quũq; minoris captiui redimi possent, maluit se res- pub. seruis in tanta tempestate cõmittere. Sed & post calamitatẽ apud Thrasumenum notę cladis acceptã, Libertini quoq; in sacramentũ vocati sunt. Bello sociali, cohortiũ duodecim ex libertinis conscriptarũ opera memorabilis virtutis apparuit. Cæsarẽ quũ milites in amissorũ locũ substitueret, seruos quoq; ab amicis accepisse, & eorꝫ forti opa vsum esse cõperimus. Cæsar Augustus in Germania & Illyrico cohortes Libertinorũ cõplures legit: quas volũtarias appellauit. Ac ne putes hęc in nostra tm̃ cõtigisse repu. Borysthenidę oppugnante Zopyrione, seruis liberatis, dataq; ciuitate peregrinis, & fa- ctis tabulis nouis, hostẽ sustinere potuerũt. Cleomenes Lacedæmonius quũ mille & qn gẽti soli Lacedæmonii, q arma ferre possent, supfuissent: ex seruis manumissis bellatorũ nouẽ milia cõscripsit. Atheniẽses quoq; cõsumptis publicis opibꝰ, seruis libertatẽ dede rũt. ¶ Ac ne in solo virili sexu extimes inter seruos extitisse virtutes, accipe ancillarũ factum non minus memorabile, ac ne quo vtilius reipublicę in vlla nobilitate reperias.

Marginalia: Restio. — Cepio. — Asinius Pollio. — Grumẽtum. — Cluẽtiꝰ Pelignꝰ. — C. Gracchus. — Scipio liberatꝰ p seruũ. — Anaxilaus. — Mycithꝰ. — Volones. — Serui q̃n & q̃bus bellis recepti sũt in militiam.

Ancillarũ dies festus.

Nonis Iuliis diem festum esse ancillarum,tam vulgo notum est:vt nec origo,nec causa celebritatis ignota sit.Iunoni enim caprotinę die illo liberę pariter ancillæq; sacrificãt sub arbore caprifico,in memoriam benignę virtutis,quæ ancillarum animis pro cõseruatione publicę dignitatis apparuit.Nam post vrbem captam, quũ sedatus esset gallicus motus, res vero publica esset ad tenue deducta: finitimi opportunitatem inuadẽdi Romani nominis aucupati,præfecerunt sibi Posthumiũ Liuiũ Fidenatium dictatorem. Qui mandatis ad senatũ missis postulauit, vt si vellent reliquias suæ ciuitatis manere: matresfamilię sibi,& virgines dederẽtur. Quũq; patres essent in ancipiti deliberatione suspensi,ancilla nomine Tutela,seu Philotis,pollicita est,se cũ cæteris ancillis,sub nomine dominarũ,ad hostes iturã:habituq; matrũfamilias,& virginũ sumpto,hostibus cum prosequentiũ lachrymis ad fidem doloris ingestę sunt.Quę cũ a Liuio in castris distributę fuissent,viros plurimo vino prouocauerũt,diem festũ apud se esse simulantes:qb9 soporatis,ex arbore caprifico quę castris erat proxima,signũ Romanis dederũt:qui quũ repentina incursione superassent,memor beneficii senatus, omnes ancillas manu iussit emitti,dotẽq; eis ex publico fecit, & ornatũ quo tũc erãt vsę gestare cõcessit,diẽq; ipm nonas caprotinas nũcupauit,ab illa caprifico ex qua signũ victoriæ ceperũt:sacrificiũq; statuit annua solẽnitate celebrandũ,cui lac qđ ex caprifico manat, propter memoriam facti præcedẽtis adhibetur. ¶Sed nec ad philosophandũ ineptũ,vel impar seruile ingeniũ fuit.Phędon ex cohorte Socratica,Socratiq; & Platoni perfamiliaris,adeo vt Plato eius nomini librũ illum diuinũ de immortalitate animæ dicaret:seruus fuit forma,atq; ingenio liberali.Hunc Cebes Socraticus,hortante Socrate emisse dicitur,habuisseq; in philosophiæ disciplinis:atq; is postea philosophus illustris emersit:sermonesq; eius de Socrate admodũ elegantes leguntur. Alii quoq; nõ pauci serui fuerũt, qui post philosophi clari extiterũt. Ex quibus ille Menippus fuit : cuius libros M. Varro in Satyris æmulatus est,quas alii cynicas,ipse appellauit Menippęas. Sed & Philostrati peripatetici seruus Polus , & Zenonis Stoici seruus , qui Perseus vocatus est , & Epicuri , cui Mys nomẽ fuit,philosophi nõ incelebres illa ætate vixerunt. Diogenes etiam Cynicus, licet ex libertate in seruitutẽ vẽnũ ierat.quẽ quũ emere vellet Xeniades Corinthius,& quid artificii nouisset percontatus esset:noui, inquit Diogenes,hominibus liberis imperare. Tũc Xeniades responsum eius miratus,emisit manu:filiosq; suos ei tradens,accipe inquit,liberos meos quibus imperes.De Epicteto autẽ philosopho nobili,q̃ is quoq; seruus fuit,recẽtior est memoria,q̃ vt possit inter obliterata nesciri. cui9 etiã de se scripti duo versus feruntur:ex quibus illud latenter intelligas: non omnino diis exosos esse, q in hac vita cum erumnarũ varietate luctantur:sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit peruenire curiositas.

Tutela seu Philotis ancilla.

Pulchrũ facin9 ancillarũ p Pop.Ro.

Nonę caprotinę.

Serui phi.

Phædon Gel. li.ii ca.xviii.

Menippus.

Polus.

Perseus.

Mys.

Gel.M9.

Diogeñ.

Epictet9

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σῶμα ἀνάπηρος,.i.Seruus Epictetus fuerã,qui corpore mancus,
καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις. Paupertie pressus,charus eram superis.

Habes (vt opinor) assertũ, nõ esse fastidio despiciendum seruile nomen:quũ & Iouem tetigerit cura de seruo:& multos ex his fideles,prouidos,fortes,& philosophos etiã extitisse cõstiterit.Nũc de sigillaribus,ne ridenda me potius extimes,q̃ sancta dixisse,paucis recẽsendũ est.Epicadus refert,Herculẽ occiso Geryone,quũ victor per Italiã armẽta duxisset,ponte qui nũc sublicius dicitur ad tẽpus instructo,hominũ simulacra pro numero sociorũ,quos casu peregrinationis amiserat,in fluuiũ demisisse,vt aqua secũda in mare deuecta,p corporibus defunctorũ veluti patriis sedibus redderent : & inde vsum talia simulacra fingẽdi inter sacra mãsisse.Sed mihi huius rei illa origo verior extimat, quã pauloante memini retulisse: Pelasgos postq̃ felicior interpr̃tatio,capita nõ viuẽtiũ, sed fictilia,& φωτὸς æstimationẽ nõ solũ hominẽ, sed etiam lumẽ significare docuisset: cœpisse Saturno cęreos potius accẽdere,& in sacellũ Ditis aræ Saturni cohęrẽs,oscilla quędã pro suis capitibus ferre.Ex illo traditũ,vt cęrei Saturnalibus missitarẽtur, & sigilla arte fictili fingerẽtur,ac vęnalia pararẽtur,quę homines p se atq; suis piaculũ pro Dite Saturno facerẽt.Ideo Saturnalibus taliũ cõmerciorũ celebritas cœpta septẽ occupat dies:quos tãtũ feriatos facit esse,nõ festos omnes. Nã medio,id est.xiii. Kalen. festũ probauimus:& aliis hoc assertionibus ab his probatũ est , qui rationẽ anni mensiũ dierũq;,& ordinationem a Cæsare digestam plenius retulerunt.

Sigillaria.

Sublici9 pons.

Cęrei.

Sigilla.

ASCEN. Apud solos Aegyptios. Diuus tñ Augustinus alijq; viri & sancti & magni cẽsent apud Hebręos & in sanctis libris eandẽ seruatã anni rationem, contra eos qui putauerunt annos eorũ qui ante diluuium magnum vixerunt, trimestres fuisse. Quia in eodem contextu Moses dicit dominum dixisse de hominibus iã deprauatis ꝙ eorum dies vitæ essent centum viginti annorum: qui anni si essent. xij. mẽsium, & superiorum tm̃ trium, non pauciorum dierum essent q̃ quorũdam superiorum, contra id quod dominus prætendit: essent em̃ quadringẽtorũ octogĩta annorum, cum Enoch. CCCLXV. dũtaxat annos vixerit. Neq; si mutata esset ratio annorum dixisset Iacob Genes. xlvij. Dies peregrinationis vitæ meæ centumtriginta annorum sunt, parui & mali, & non peruenerunt vsq; ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt. Hodieq;, pro hodie quoq;. i. etiã hodie. Si annus Romuli erat. ccciiij. dierum, erat decem mensium tot dierum quot nunc sunt: sed si annũ semper inchoauit a Martio: q̄d de Ianuario & Februario fecit? an intercalares fuerĩt explicare debuit. Innuit autẽ in fine huius cap. finito decembri ianuarium martium dictum & ita contigisse vt menses tempestati non conuenirent. Pręterea in quatuor mensibus nunc quoq; sex sunt nonę, in reliquis quatuor: quocirca nõ video quomodo septimanas. i. septem dierum, & quĩtanas. i. quĩq; dierum dicat, nisi oẽs ad idus vsq; dies Nonas dixerit. Indigitari. i. vocitari quasi in digitis positis nominibus & ita manifestarijs: aut indigitari. i. indigetum numero & catalogo sub tali nomenclatura ascribi. χθόνιαν ἑκάτην. i. terrestrem hecaten. θεὸς γυναικεῖα. i. dea muliebris ꝙ γυναικωνῖτιν. i. gynęceũ. i. mulierũ conclaue & arcanum diuersorium, nunq̃ sit egressa. Et tamen ĩ eiꝰ sacris Clodius in forma psaltrię, vt matrona quam dilexit potiretur, deprehensus est, vnde Iuuena. saty. vj. Nouerunt mauri atq; indi, quæ psaltria penẽ Maiorem q̃ sint duo Cæsaris anticatones. Illuc testiculi sibi conscius vnde fugit mus Intulerit. Sexto Pacubio. Opinor latine pacuuio scribi: sicut cõtra Gauiniũ pro Gabinio passim legimus. quia quæ scribuntur gręcis per β, nos nunc per b, nunc per v proferimus.

Quomodo annum ordinauerit Romulus. CAP. XII.

QVumq; hic finem loquendi facere vellet, subiecit Aureliꝰ Symmachꝰ: Perge mi Prætextate eloquio tam dulci, de anno quoq; edisertare: ante q̃ experiaris molestiam consulentis, siquis forte de præsentibꝰ ignorat, quo ordine vel apud priscos fuerit, vel certioribus postea regulis innouatus sit: ad quod discendum, ipse mihi videris audientium animos ĩcitasse, de diebus mensi additis differendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua contexit. Anni certus modus apud solos semper Ægyptios fuit: Aliarum gẽtium dispari numero, pari errore nutabat. Et vt cõtentus sim referendo paucarum morem regionum: Arcades annum suum tribus mẽsibus explicabant, Acarnanes sex: Gręci reliqui trecentis. liiii. diebus annum proprium computabant. Nõ igitur mirum in hac varietate Romanos quoq; olim authore Romulo, annum suum decem habuisse mensibus ordinatum: quia annus a Martio incipiebat, & conficiebatur diebus. ccc. iiii. vt sex quidem menses. i. Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December, tricenũ essent dierũ: quatuor vero Martius, Maius, Quintilis, October, tricenis & singulis expedirentur: qui hodieq; septimanas habent nonas, cæteri quintanas. Septimanas autem habentibus ab Idibus reuertebantur Kalendæ ad diem septimumdecimũ. Verum habentibus quintanas, ad. xviii. remeabat initium Kalend. Hęc fuit Romuli ordinatio, q̄ primum anni mensem genitori suo Marti dicauit: quem mẽsem anni primum fuisse, vel ex hoc maxime probatur, ꝙ ab ipso quintilis quintus est, & deinceps pro numero nominabantur. Huius etiam die prima, ignem nouum Vestæ aris accendebant: vt incipiẽte anno, cura denuo seruandi nouati ignis inciperet. Eodem quoq; ingrediente mense, tam ĩ regia curiisq;, atq; flaminũ domibus, laureę veteres nouis laureis mutabant. Eodẽ quoq; mense & publice & priuatim ad Annã perennam sacrificatum itur: vt annare perannareq; commode liceat. Hoc mense mercedes exoluebant magistris, quas completus annꝰ deberi fecit. Comitia auspicabantur: vectigalia locabant. Et seruis cœnas apponebãt matronæ, vt domini Saturnalibus. Illæ vt principio anni ad promptum obsequium honore seruos inuitarent: hi quia gratiam perfecti operis exoluerent.

Anni diuersitas. Anni ordo p Romulum. Tricenũ dierum. Septimanę nonę. Quintanæ. Martius primus mensis & quid ĩ eo fiebat. Annare & perannare.

¶Secundũ mensem noĩauit Aprilẽ, vt quidã putant, cum aspiratione, quasi Aphrilem, a spuma quã gręci vocant ἀφρὸν, vnde orta Venus creditꝰ. Et hanc Romuli asserunt fuisse rationem: vt primum quidem mẽsem a patre suo Marte, secũdũ ab Aeneę matre Venere noĩaret: Et hi potissimũ anni principia seruarẽt, a quibꝰ esset Romani nominis origo: quum hodie quoq; in sacris Martem patrem, Venerẽ genitricẽ vocemus. Alii putãt Romulum vel altiore prudẽtia, vel certi numinis prouidẽtia, ita primos ordinasse mẽses, vt quum pręcedens Marti esset dicatꝰ deo plerũq; hominum necatori, vt Homerus ait naturę conscius, ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα: secundus Veneri dicaretur, quæ vim eius, quasi benefica leniret. Nam & in. xii. Zodiaci signis, quorum certa certorum numinum domicilia creduntur, quum primum signum aries Marti assignatus sit, sequens mox Venerem. i. taurus accepit. & rursus e regione scorpius ita diuisus est, vt deo esset vtriq; communis. Nec existimatur cælesti ratione carere ipsa diuisio. Siquidẽ

Aprilis mẽsis secundus.

aculeo velut potẽtissimo telo pars armata posterior domiciliũ Martis est: priorẽ vero partẽ, cui ζυγὸς apud grecos nomẽ est, nos librã vocam⁹, Venus accepit: quæ velut iugo concordi iungit matrimonia, amicitiasq; cõponit. Sed Cingius in eo libro quẽ de Fastis reliquit, ait imperite quosdã opinari Aprilẽ mensem antiquos a Venere dixisse: quũ nullus dies festus, nullũq; sacrificiũ insigne Veneri per hunc mensem a maioribus institutũ sit. Sed ne in carminib⁹ quidẽ Saliorũ, Veneris vlla, vt cęterorũ cęlestium, laus celebratur. Cingio etiã Varro cõsentit, affirmans nomen Veneris ne sub regibus quidẽ apud Romanos, vel latinũ, vel græcũ fuisse: & ideo nõ potuisse mẽsem a Venere nominari. sed quũ fere ante æquinoctiũ vernũ triste sit cęlum & nubib⁹ obductũ: sed & mare nauigantibus clausum: terræ etiam ipsæ aut aqua, aut pruina, aut niuibus cõtegantur: eaq; oĩa verno, id est hoc mense aperiant: arbores quoq;, nec minus cætera quę continet terra aperire se in germen incipiant: ab his omnib⁹ mensem Aprilem dici merito credendum, quasi Aperilem: sicut apud Athenienses ἀνθεστηρίων idem mensis vocatur, ab eo q hoc tempore cuncta florescant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die postea constitutum, vt matronæ Veneri sacrum facerent: cuius rei causam, quia huic loco non conuenit, prætereundum est.

Veneris nomen ignotũ Rõanis.

Maius mensis Terti⁹.

¶ Maium Romulus tertiũ posuit: de cuius nomine inter authores lata dissensio est. Nam Fuluius Nobilior in fastis, quos in ęde Herculis musarũ posuit, Romulũ dicit postq̃ populũ in maiores iunioresq; diuisit, vt altera pars consilio, altera armis rẽp. tueret: in honorẽ vtriusq; partis hunc Maium, sequentẽ Iuniũ mensem vocasse. Sunt qui hunc mensem ad nostros fastos a Tusculanis transisse cõmemorent: apud quos nunc quoq; vocat deus Maius, qui est Iuppiter: a magnitudine. s. ac maiestate dictus. Cingius mẽsem nominatum putat a Maia, quã Vulcani dixit vxorem: argumentoq; vtitur, q flamẽ vulcanalis Kalen. Maiis huic deæ rem diuinã facit. Sed Piso vxorem Vulcani Maiestã, nõ Maiam dicit vocari. Cõtendũt alii Maiam Mercurii matrẽ mẽsi nomẽ dedisse: hinc maxime probãtes, q hoc mẽse mercatores oẽs Maiæ pariter Mercurioq; sacrificãt. Affirmãt quidã, qbus Cornelius Labeo consentit, hanc Maiã cui mense Maio res diuina celebrat, terrã esse: hoc adeptã nomen a magnitudine, sicut & mater magna in sacris vocatur. assertionẽq; extimationis suę etiam hinc colligũt, q sus pgnãs ei mactatur: q̃ hostia est propria terræ. & Mercurium ideo illi in sacris adiungi dicunt: quia vox nascẽti homini terrę cõtactu dat. Scimus aũt Mercuriũ vocis & sermonis potentẽ. Author est Cornelius Labeo, huic Maię id est terræ, ædem Kalen. Maiis dedicatã, sub nomine Bonę deę: & eandem esse Bonã deã & terrã, ex ipso ritu occultiore sacrorũ doceri posse confirmat. Hãc eãdẽ etiã Bonã, Faunamq;, Opemq;, & Fatuã põtificũ libris indigitari. Bonã, q omniũ nobis ad victum bonorũ causa est: Faunam, q omni vsui aiantium fauet: Opem, q ipsius auxilio vita constet: Fatuã a fando, q (vt supra diximus) infantes partu editi non prius vocem edũt, q̃ attigerint terrã. Sũt qui dicãt hanc deã potẽtiam habere Iunonis: ideoq; regale sceptrum in sinistra manu ei additũ. Eãdẽ alii Proserpinã credũt: porcaq; ei rẽ diuinã fieri, quia segetẽ quã Ceres mortalib⁹ tribuit, porca depasta est. Alii χθόνιαν ἑκάτην: Bœotii Semelã credũt, necnon eandẽ Fauni filiã dicũt: ob stitisseq; volũtati patris in amorem suum lapsi: vt & virga myrtea ab eo verberaretur, quũ desiderio patris nec vino ab eodem pressa cessisset. Transfigurasse se tñ in serpentẽ pater creditur, & coisse cum filia. Horum omniũ hoc pferunt indicii: q virgam myrteã in tẽplo haberi nefas sit, q super caput eius extendatur vitis, qua maxime eam pater decipere tentauit: q vinũ in tẽplũ eius nõ suo noĩe soleat inferri, sed vas in quo vinũ inditum sit mellariũ nominetur, & vinũ lac nuncupetur: serpentesq; in tẽplo eius nec terrẽtes nec timentes indifferẽter appareãt. Quidam Medeam putant: q in ęde eius oẽe genus hęrbarum sit, ex quibus antistites dant plerũq; medicinas: & q templũ eius virũ introire nõ liceat, propter iniuriam, quã ab ingrato viro Iasone perpessa est. Hęc apud grecos θεὸς γυναικεῖα dicit: quã Varro filiã Fauni tradidit, adeo pudicã vt extra γυναικωνῖτιν nunq̃ sit egressa, nec nomen eius in publico fuerit auditũ, nec virũ vnq̃ viderit, vel a viro visa sit: propter quod nec vir templũ eius ĩgredit. Vnde & mulierib⁹ ĩ Italia sacro Herculis nõ licet interesse: qa Herculi (quũ boues Geryonis p Italię agros duceret) sitienti respõdit mulier, aquam se non posse præstare, q fœminarũ deę celebraretur dies:

Maia vel Maiesta Vulcani vxor.

Sus mactatur Maiæ.

Indigito Bona, Fauna, Ops & Fatua.

Hecate.

Semela.

Medeæ tẽplũ viris inaccessum.

Sacris Herculis nõ intersunt mulieres

nec ex eo apparatu viris guſtare fas eſſet.Propter quod Hercules facturus ſacrũ dete=
ſtatus eſt pręſentiam fœminarum:& Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus iuſſit, ne Potiti9;
mulierem intereſſe permitterent.Ecce occaſio nominis,quo Maiam eſſe eandem,& ter= & Pina=
ram,& Bonam deam diximus,coegit nos de Bona dea quæcunq; comperimus ꝓtuliſſe. rius.

¶Iunius Maium ſequitur:aut ex parte populi,vt ſupra diximus,nominatus:aut(vt Ci Iuni9 mẽ
gius arbitratur)ꝙ Iunonius apud latinos ante vocitatus,diuq; apud Aricinos Præne= ſis.IIII.
ſtinoſq; hac appellatione in faſtos relatus ſit:adeo vt (ſicut Niſus in commentariis faſto
rum dicit) apud maiores quoq; noſtros hęc appellatio menſis diu manſerit:ſed poſt de
tritis quibuſdam literis,ex Iunonio Iunius dictus ſit.Nam & ædes Iunoni Monetæ Ka=
lend.Iuniis dedicata eſt.Nonnulli putauerunt Iunium menſem a Iunio Bruto,qui pri Brutus.
mus Romæ conſul factus eſt,nominatum:ꝙ hoc menſe.i.Kalend.Iuniis , pulſo Tarqui= Iunonis
nio ſacrum Carnę deæ in Cęlio monte voti reus fecerit.Hanc deam vitalibus humanis monetæ
præeſſe credunt.ab ea deniq; petitur vt iecinora & corda,quæq; ſunt intrinſecus viſce ædes.
ra,ſalua conſeruet.Et quia cordis beneficio,cuius diſſimulatione Brut9 habebatur ido Carna
neus emendationi publici ſtatus,extitit:hanc deam quæ vitalibus præeſt,templo ſacra= dea.
uit.Cui pulte fabaria & larido ſacrificatur,ꝙ vires maxime his rebus corporis roborẽ
tur.Nam & Kalẽdę Iuniæ fabariæ vulgo vocantur,quia hoc menſe adultæ fabæ diui= Fabariæ
nis rebus adhibentur. Kalendę.

¶Sequitur Iulius:qui quum ſecundum Romuli ordinationẽ Martio anni tenente prin Iuli9 mẽ
cipium,Quintilis a numero vocaretur:nihilominus tamen etiam poſt præpoſitos a Nu ſis.V.
ma Ianuarium ac Februarium,retinuit nomẽ,quum non videretur iam quītus eſſe,ſed
ſeptimus. Sed poſtea in honorem Iulii Cæſaris dictatoris, legem ferente M.Antonio
Marci filio conſule,Iulius appellatus eſt,ꝙ hoc menſe ad quartum idus quintilis Iuli9
procreatus ſit.

¶Auguſtus deinde eſt,qui ſextilis antea vocabatur, donec honori Auguſti daretur ex Auguſt9
ſenatuſconſulto,cuius verba ſubieci. Quum imperator Cęſar Auguſtus menſe ſextili, mẽſis.vi.
& primum conſulatum inierit,& triumphos tres in vrbem ītulerit,& ex Ianiculo legio
nes deductæ ſecutæq; ſint eius auſpicia ac fidem,& Ægyptus hoc menſe in poteſtatem
populi Romani redacta ſit,finiſq; hoc menſe bellis ciuilibus impoſit9 ſit,atq; ob has cau
ſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit ac fuerit: placere ſenatui,vt hic menſis Au=
guſtus appelletur.Idem plebiſcitum factum ob eandem rem,Sexto Pacubio tribuno ple
bem rogante.

¶Menſis September principalem ſibi retinet appellationem ex Germanici appellatione. Septem=
¶Octobrem vero ſuo nomine Domitianus inuaſerat.Sed vbi infauſtum vocabulum ex ber men
omni ęre vel ſaxo placuit eradi,menſes quoq; vſurpatione tyrannicæ appellationis exu ſis.VII.
ti ſunt.Cautio poſtea principum cæterorum diri ominis infauſta vitantium, menſibus October
a Septembri vſq; ad Decembrem priſca nomina reſeruauit. ¶Hæc fuit a Romulo an= menſis
nua ordinata dimenſio,qui (ſicut ſupra iam diximus)annum.x.menſium,dierum vero VIII.
iiii.& trecentorum habendum eſſe conſtituit,menſeſq; ita diſpoſuit, vt quatuor ex his
tricenos & ſingulos:ſex vero tricenos haberent dies. Sed quum is numerus neq; ſolis
curſui,neq; lunę rationibus conueniret: nonnunq̃ vſu veniebat, vt frigus anni ęſtiuis
menſibus,& contra calor hyemalibus proueniret. Quod vbi contigiſſet,tãtum dierum
ſine vllo menſis nomine patiebantur aſſumi,quãtum ad id anni tempus adduceret,quo
cęli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.

ASCEN. Vndetricenũ.ſ.dierũ.i.xxix.tricenũq;.i.xxx.quot luna nũc habere ſcribit. Tricenos ſingulos.i.ſinguli triginta vnũ,ſeu vnũ & triginta.Iuſta manibus perſoluerent.i.vt nunc dicimus exequię pro defunctis fierent. ὑπερβαίνοντας.i.ſupgredientes, ſupexcreſcentes. ἐμβολιμους.i.intercalares. Terminalibus.i.feſtis Termino deo ſacris.Intercalarem diem biſſextum dicimus:verum tunc plures intercalabãtur.Lepidano tumultu,quẽ Lepidus concitauit.

De ordinatione anni per Numam:& quę cauſa fuerit intercalan=
di: & quo tempore primum intercalatum ſit. CAP.XIII.

SEd ſecutus Numa, quantum ſub cælo rudi & ſeculo adhuc impolito Anni di
ſolo ingenio magiſtro comprehẽdere potuit,vel quia gręcorum obſer uiſio per
uatione forſan īſtructus eſt, quinquaginta dies addidit:vt ī trecentos Numam
liiii.dies,quibus.xii.lunę curſus confici credidit,annus extenderet:atq;

his.l.a se additis,adiecit alios sex retractos illis sex mẽsibus, qui triginta habebãt dies, id est de singulis singulos:factosq̧.l.&.vi.dies in duos nouos menses pari ratione diuisit:ac de duobus priorem Ianuarium nuncupauit,primumq̧ anni esse voluit,tanq̃ bicipitis dei mensem,respicientem ac prospicientem transacti anni finem futuriq̧ prĩcipia.

Februus deus. vñ Februarius mẽsis.

Secundum dicauit Februo deo,qui lustrationum potens creditur. Lustrari autẽ eo mẽse ciuitatem necesse erat,quo statuit vt iusta diis manibus soluerẽtur. Numæ ordinationem finitimi mox secuti:totidem diebus,totidemq̧ mẽsibus vt Pompilio placuit,annum suum computare cœperunt.Sed hoc solo discrepabant,q̧ menses vndetricenũ,tricenumq̧ in numero alternauerunt.Paulo post Numa in honorẽ imparis numeri,secretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura,vnum adiecit diem quẽ Ianuario dedit,vt tam in anno,q̃ in mensibus singulis,præter vnum Februarium, impar numerus seruaretur.Nam quia.xii.menses,si singuli aut pari aut impari numero putarentur, cõsummationem parem facerent: vnus pari numero institutus vniuersam putationem imparem fecit.

Menses quot dies habẽt.

Ianuarius igitur,Aprilis,Iunius,Sextilis,September, Nouember,Decẽber, vndetricenis censebantur diebus,& quintanas nonas habebãt: Ac post idus in omnib⁹ xvii.ad Kalend.cõputabantur.Martius vero,Maius,Quintilis,& October dies tricenos singulos possidebant.Nonæ in his septimanæ erant.Similiterq̧ post idus.x.&.vii.dies ĩ singulis vsq̧ ad sequentes Kalẽd.computabantur.sed solus Februarius.xxviii.retinuit dies,quasi inferis & diminutio,& par numerus conueniret.

Intercalationis causa.

¶Quũ ergo Romani ex hac distributione Pompilii ad lunæ cursum sicut græci annum proprium computarent,necessario & intercalarem mensem instituerunt more gręcoꝝ. Nam & gręci quum animaduerterent temere se.ccc.liiii.diebus ordinasse annum,quoniam apparet de Solis cursu qui.ccc.lxv.diebus & quadrante zodiacum conficit,deesse anno suo.xi.dies & quadrantẽ:intercalares statuta ratione commẽti sunt,ita vt octauo quoq̧ anno.xc.dies,ex quibus tres menses tricenum dierum composuerunt,intercalarent.

Intercalatio.

Id græci fecerunt,quoniam erat operosum atq̧ difficile,omnib⁹ annis.xi.dies & quadrantem intercalare.Itaq̧ maluerunt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies qui nascuntur si quadrãs cum diebus.xi.octies componatur,inserere, in tres menses vt diximus distribuendos.Hos dies ὑπερβαίνοντας,Menses vero ἐμβολισμοὺς appellabant.Hũc ergo ordinem Romanis quoq̧ imitari placuit, sed frustra:quippe fugit eos diem vnum (sicut supra admonuimus)additum a se ad græcum numerum, in honorẽ imparis numeri.Ea re per octennium cõuenire numerus atq̧ ordo non poterat. Sed nõdum hoc errore comperto,per octo annos nonaginta quasi superfundendos græcorum exemplo computabãt dies:alternisq̧ annis binos & vicenos, alternis ternos vicenosq̧ ĩtercalares expensabant intercalationibus.iiii.Sed octauo quoq̧ anno ĩtercalatores octo affluebant dies ex singulis,quibus vertentis anni numerum apud Romanos super græcum abundasse iam diximus.Hoc quoq̧ errore iam cognito, hæc species emendationis inducta est.Tertio quoq̧ octennio ita intercalandos dispensabant dies, vt non nonaginta,sed.lxvi.intercalarent,compensatis.xxiiii.diebus pro illis,qui per totidẽ annos supra græcorum numerum creuerant.Omni autem intercalationi mẽsis Februarius deputatus est,quoniam is vltimus anni erat.Quod etiam ipsum de gręcorum imitatione faciebant.Nam & illi vltimo anni sui mensi,superfluos interserebant dies: vt refert Glaucippus,qui de sacris Atheniensium scripsit.Verum vna re a græcis differebant,nam illi cõfecto vltimo mense,Romani non confecto Februario,sed post.xxiii.diem intercalabant, Terminalibus scilicet iam peractis.Deinde reliquos Februarii mensis dies,qui erant q̃nq̧,post intercalationem subiungebant(credo)vetere religionis suę more, vt Februariũ omnino Martius sequeretur.

Nũdinę.

¶Sed quum sæpe eueniret,vt nundinæ modo in anni principem diem , modo in nonas caderent(vtrũq̧ autem perniciosum reipublicæ putabatur)remedium quo hoc auerteretur excogitatum est.Quod aperiemus,si prius ostenderimus,cur nundinæ vel primis Kalend.vel nonis omnibus cauebãtur.Nam quoties incipiente anno dies cœpit q̃ adiectus est nundinis:omnis ille annus infaustis casibus luctuosus fuit,maximeq̧ Lepidano tumultu opinio ista firmata est.

¶Nonis autẽ cõuẽtus vniuersę multitudinis vitãd⁹ existimabat:q̃mpopulus Roman⁹

exactis etiã regib⁹, diẽ hunc nonarũ maxime celebrabat, quẽ natalẽ Seruii Tullii existimabãt. qa quũ incertũ esset, quo mẽse Serui⁹ Tulli⁹ natus esset, nonis tñ natũ esse cõstaret, oẽs nonas celebri notitia frequẽtabant. Veritos ergo q dieb⁹ prẽerant, neqd nũdinis collecta vniuersitas ob regis desideriũ nouaret: cauisse vt nonæ a nũdinis segregarent. Vnde dies ille quo abũdare annũ dixim⁹, eorũ est pmissus arbitrio, q fastis pꝛerant: vt quũ vellent intercalarent, dũmodo eũ in medio Terminaliorũ, vel mensis intercalaris ita locarent, vt a suspecto die celebritatẽ auerterent nũdinarũ. Atq; hoc est qđ quidã veterũ retulerũt: nõ solum mẽsem apud Romanos, verũ etiã diẽ intercalarẽ fuisse. ¶Quãdo autẽ primũ intercalatũ sit, varie refert: & Macer quidẽ Licini⁹ eius rei originẽ Romulo assignat. Antias lib. ii. Numã Pompiliũ sacrorũ causa id inuenisse cõtendit. Iunius Seruiũ Tulliũ regẽ primũ intercalasse cõmemorat, a quo & nũdinas institutas Varroni placet. Tuditan⁹ refert libro. iii. magistratuũ, decẽuiros qui. x. tabulis duas addiderunt, de intercalãdo populũ rogasse. Cassius eosdẽ scribit auctores. Flaui⁹ id egisse M. Consulẽ dicit ab Vrbe cõdita anno quingentesimo sexagesimosecũdo, inito mox bello ætolico. Sed hoc arguit Varro, scribẽdo antiquissimã legem fuisse incisam in columna ærea a Lucio Pinatio & Furio consulib⁹: cui mentio intercalaris ascribitur. Hæc de intercalandi principio satis relata sint.

Nonæ. Seruii Tul. incertus dies natalis.

Intercalatio qñ primum facta. Nũdinæ a quo institutæ.

ASCEN. An terminum qui dixit, nõ solũ accusatiuũ præpositioni an dedit, sed & separabilem fecit. ex eoq; patet scribendum in simplici an, vnde anfractus, anquiro: sequentibus autẽ b, m, vel p, am. vt ambigo, amplector, amputo. de m rariora sunt exempla: quia amminiculor, ammoneo, ammiror, q̃ per d scribi possunt, ex ad fiũt. Comperendinatio. i. dilatio in diem postridianum. Nefasti dies erant in quibus forum iudiciale clausum erat, nec tria iuris verba do, dico, abdico, fari licebat. Comitiales quibus comitia. i. congregationes populi ad eligendos magistratus habebantur.

An.

Quem in modum primũ Iulius, deinde Augustus Cęsares annum correxerint.
CAP. XIIII.

VErum fuit tempus quum propter superstitionem intercalatio omnis omissa est: nonnunq̃ vero per gratiam sacerdotum, qui quum publicanis proferri vel imminui consulto anni dies volebant: modo auctio, modo retractio dierum proueniebat, & sub specie obseruationis emergebat maior confusionis occasio.

¶Sed postea C. Cæsar omnẽ hanc incõstãtiã tẽporũ vagam adhuc & incertã, in ordinẽ statutę definitionis coegit, adnitente sibi M. Flauio scriba, qui scriptos dies singulos ita ad dictatorẽ retulit: vt & ordo eorũ inueniri facillime posset, & inuento certus status pseueraret. Ergo C. Cæsar exordiũ nouæ ordinationis initurus, dies omnes qui confusionẽ adhuc poterant facere consumpsit: eaq; re factum est, vt annus cõfusionis vltimus in quadringentos quadragintatres dies protẽderetur. Post hoc imitat⁹ ægyptios solos diuinarũ rerũ oĩm cõscios, ad numerũ solis, qui diebus. ccc. lxv. & quadrãte cursum cõficit, annũ dirigere cõtendit. Nã sicut lunaris annus mẽsis est, qa luna paulo minus q̃ mẽsem in zodiaci circuitione cõsumit: ita solis ann⁹ hoc dierũ numero colligẽdus est, quẽ peragit, dũ ad id signũ se denuo vertit, ex quo digressus est. vnde ann⁹ vertẽs vocat, & habet magn⁹, quũ lunæ ann⁹ breuis putetur. Horũ Virgili⁹ vtrũq; cõplexus est. Interea magnũ sol circumuoluitur annũ. ¶Hinc Atteius Capito annũ a circuitu tẽporis putat dictũ, qa veteres an p circũ ponere solebãt, vt Cato ĩ originib⁹ oratorũ, An terminũ. i. circũ terminũ, & ambire pro circũire. Iulius ergo Cæsar decẽ dies obseruationi veteri supadiecit, vt annũ trecẽti &. lxv. dies quib⁹ sol lustrat zodiacũ, efficerent. & ne quadrãs deesset, statuit vt quarto quoq; anno, sacerdotes q curabant, mẽsib⁹ ac dieb⁹ vnũ intercalarẽt diẽ: eo. s. mẽse ac loco, quo etiã apud veteres mẽsis intercalabat. i. ante quinq; vltimos Februarii mẽsis dies: idq; bissextũ censuit nominandũ. Dies autẽ decẽ, quos ab eo additos dixim⁹, hac ordinatiõe distribuit. In Ianuariũ & Sextilem & Decembrẽ binos dies ĩseruit: in Aprilẽ aũt Iuniũ, Septẽbrẽ, Nouẽbrem, singulos. Sed neq; mẽsi Februario addidit diẽ, ne deo infero religio ĩmutaret. Et Martio Maio Quintili Octobri seruauit pristinũ statum, q satis pleno erãt numero, id est dierũ singulorũ tricenorũq;. Ideo & septimanas hñt nonas sicut Numa cõstituit, qa nihil ĩ his Iulius mutauit. Sed Ianuari⁹, sextilis, decẽber, quib⁹ Cęsar binos dies addidit, licet tricenos singulos habere post Cęsarẽ cœperint, quintanas tñ habent nonas, & ab idib⁹ illis sequẽtes kalẽd. in vndeuice-

Anni correctio a C. Cæsare facta. Ann⁹ cõfusionis. Ann⁹ lunaris. Annus vertens. Annus vñ. An. Bissext⁹

Cōperē-dinatio. ſimum reuertuntur:quia Cęſar quos addidit dies neq; ante nonas neq; ante idus inſe-
rere voluit,ne nonarum aut iduum religionem,quę ſtatuto erat die,nouella comperen
dinatione corrumperet.Sed nec poſt idus mox voluit inſerere,ne feriarum quarūq; vio
laretur indictio.Sed peractis cuiuſq; menſis feriis,locum diebus aduenis fecit. Et Ianua
rio quidem dies quos dicimus quartum & tertium Kalendas Februarias dedit:Aprili
tertiū Kalēdas Maias:Iunio tertiū Kalēdas Iulias:Auguſto quartū & tertiū Kalēdas Se
ptembris:Septembri tertium Kalendas Octobris:Nouembri tertium Kalend.Decēbris:
Decembri vero quartum & tertium Kalend.Ianuarias.Ita factum eſt,vt quum omēs hi
menſes quibus dies addidit,ante hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequentis Kalē
das ad ſeptimumdecimum reuertentes:poſtea ex augmento additorum dierum,hi qui
duos acceperunt ad nonumdecimum:qui vero vnum ad octauumdecimum haberēt re
ditum Kalendarum.Feriarum tamen cuiuſq; menſis ordo ſeruatus eſt.Nā ſicui fere ter
tius ab idibus dies feſtus aut feriatus fuit,& cum ad ſextumdecimum dicebatur:etiam
poſt augmētum dierum,eadem religio ſeruata eſt,vt tertio ab idibus die celebraretur:
licet ab incremento non iam ad decimumſextum Kalendas,ſed ad ſeptimumdecimum
ſi vnus:ad.xviii.ſi duo ſunt additi,diceretur.Nam ideo nouos dies circa finem cuiuſq;
menſis inſeruit,vbi finem omnium quæ in mēſe erant repperit feriarum:a dictoſq; oīs
a ſe dies faſtos notauit,vt maiorem daret actionibus libertatem.& non ſolum nullū ne
faſtum,ſed nec comitialem quenq̄ de adiectis diebus inſtituit, ne ambitionem magiſtra
tuum augeret adiectio.Sic annum ciuilem Cæſar habitis ad lunam dimenſionibus con
ſtitutum,edicto palā poſito publicauit. ¶Et hucuſq; error ſtare potuiſſet,ni ſacerdotes
ſibi errorem nouum ex ipſa emēdatione feciſſent.Nam quum oporteret diē,qui ex qua-
drantibus cōſit,quarto quoq; anno cōfecto,anteq̄ quint⁹ inciperet,intercalare: illi quar
to non peracto,ſed incipiente,intercalabant.Hic error.vi.&.xxx.annis permanſit, quib⁹
annis intercalati ſunt dies.xii.quum debuerint intercalari nouem.

Annicor rectio ab Augu-ſto facta. Sed hunc quoq; errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus,qui annos.xii.ſine in
tercalari die trāſigi iuſſit,vt illi tres dies,qui per annos.xxxvi.vitio ſacerdotalis feſtina
tionis excreuerant,ſequentibus annis.xii.nullo die ītercalato deuorarent.Poſt hoc vnū
diem,ſecundum ordinationem Cæſaris,quīto quoq; incipiente anno, intercalari iuſſit,
& omnem hunc ordinem ęreę tabulæ ad æternam cuſtodiam inciſione mādauit.

ASCEN.Nos,vt dixi,in quatuor menſibus nonas ſex,in reliquis quatuor habemus:poſt nonas aūt in ſin
gulis menſibus idus octo.quocirca noſtro vt ita dicam calendario cum priſco non cōuenit.Si tn̄ Calēdas ipſas
.i.primum cuiuſq; menſis diem, nonis adnumeremus:haberemus vt priſci nonas ſeptimanas , aut quinta-
nas:quas voces credo a Macrobio dictas pro ſeptidianas,quintidianas:ſicut triduanas & quatriduanas dicere
mus ſi tot dierum eſſent . Δία τὴν ἡμέραν , ideſt,Iouem diem vocant. ἀπὸ τοῦ εἴδους ſeu εἴδεος.i.a ſpecie.
Quia in nomine idus prior ſemper eſt lōga,& prima in viduo ac vidua corripitur:videtur diuerſam ab illis
originem habere.ἀεροτόμην.i.aeriſecam.De atris diebus dictum eſt in Gelliume& q; nō ſunt dicēdi nefaſti.

De Calendis,Idibus,ac Nonis. CAP.XV.

Propōit Hor⁹ diſ putāda. TVnc Horus:Dies quidem hic,inquit,intercalaris anteq̄ quintus annus
incipiat inſerendus,cum Ægypti matris artium ratione conſentit: ſed
in illorum menſibus explicandis videt̄ operoſum,quos tricenū dierum
omnes habent, eo q; explicitis.xii.menſibus id eſt trecētis.lx.diebus ex-
actis , tūc inter Auguſtum atq; Septembrem reliquos quinq; dies anno
ſuo reddunt,adnectentes quarto quoq; anno exacto intercalarem,qui ex
quadrātib⁹ cōſit.At hic nō a primo in vltimū mēſis diē ad incremētū cōtinuum nume
rus accedit,ſed poſt Kalendas dirigit̄ in nonas:inde ad quaſdā idus deflecti audio:Poſt
rurſus,ni fallor,immo vt nūc quoq; retuliſti,in ſequētes Kalēdas.Quæ oīa qd ſibi velit,
ſcire equidē vellē.Nā illud nec cōſequi poſſe me ſpero,vt vocabula comphēdā,q̄ ſingu-
lis apud vos diebus addunt̄,dum alios faſtos,variiſq; alios noībus nuncupatis. Nundi-
nas quoq; veſtras neſcire me fateor,de qbus obſeruatio tā diligens,tā cauta narrat̄.Hęc
nec mihi erubeſcēdū eſt ignorare peregrino:a te vero Prętextate diſcere nec ciuē pude
ret.Tūc Prętextat⁹:Nō ſolū tibi inqr,Hore quū ſis Ægypto oriūdus,ſed ne nobis quidē
Mēſis ii-tiū factū a Romu lo. quib⁹ origo Romana eſt,erubeſcēdū puto q̄rere,quod quęſitu dignum cēs veteres pu-
tauerūt.Nā de Kalēdis,nonis,& idibus,deq; feriarū variis obſeruationibus innumeros
authores cura q̄ſtionis exercuit.Et ideo nos q̄ de his ab oībus dicta ſunt in vnū breui-
ter colligemus.Romulus quū ingenio acri quidē,ſed agreſti ſtatum proprii ordinaret

perii,initiū cuiusq̧ mēsis ex illo sumebat diē,quo nouā lunā cōtigisset videri.quia vero
non continuo euenit,vt eodem die semper appareat,sed modo tardius modo celeri⁹ ex
certis causis videri solet:contigit,vt dū tardius apparuit, præcedēti mensi plures dies,
aut quum celerius,pauciores darentur: & singulis quibusq̧ mensibus perpetuā numeri
legem primus casus addixit.Sic factū est,vt alii triginta & vnum, alii vndetriginta sor
tirentur dies.omnibus tamen mēsibus ex die nonarū idus nono die repsentari placuit: Nonæ.
& inter idus ac sequentes Kalend.constitutū est.xvi.dies esse numerandos:ideo mensis
vberior duos illos quibus augebatur dies inter Kalendas suas & nonas habebat. Hinc
aliis quintus a Kalēdis dies,aliis septimus Nonas facit.Cæsar tamen(vt supra dixim⁹)
stata sacra custodiens,nec in illis mensibus quibus binos adiecit dies,ordinē voluit mu
tare nonarum:quia peractis totius mensis feriis,dies suos rei diuinę caut⁹ inseruit. Pri
scis ergo tēporibus anteq̄ fasti a Cn.Flauio scriba inuitis patrib⁹, in omnium notitiam
pderentur,pontifici minori hæc puincia delegabatur,vt nouæ lunæ primū obseruaret
aspectum,visamq̧ regi sacrificulo nūciaret:itaq̧ sacrificio a rege & minore pōtifice ce-
lebrato,idē pōtifex calata,id est vocata in capitolium plebe,iuxta curiā Calabram, quæ Curia ca
casę Romuli pximā est,quot numero dies a Kalendis ad nonas supessent,pronūciabat: labra.
& quintanas qdē dicto quinquies verbo καλῶ,septimanas repetito septies pdicabat.Ver Kalendę
bum aūt καλῶ grecū est.i.voco.Et hūc diē qui ex his diebus q calarent primus esset,pla vnde.
cuit Kalendas vocari.Hinc & ipsi curię,ad quā vocabant,Calabrę nomē datū est,& clas Calabra
si,φ omis in eam populus vocaret. Ideo aūt minor pōtifex numerū dierū qui ad nonas curia &
superessent calando pdebat,φ post nouam lunam oportebat nonarū die populares qui classis vn̄.
in agris essent,cōfluere ī Vrbem accepturos causas feriarū a rege sacrorū,scituros q̧,qd
esset eo mēse faciēdū.Vnde quidam hinc nonas extimāt dictas:quasi nouę initiū obser- Nonæ
uationis,vel φ ab eo die semp ad idus nouem dies putent:sicut apud Tuscos nonę plu vnde.
res habebant,φ hi nono quoq̧ die regē suū salutabāt,& de ppriis negociis cōsulebant.
¶Iduū porro nomen a Tuscis,apud quos is dies Itis vocatur,sumptum est. Itim autem Idus vn̄.
illi interpretabantur Iouis fidutiam.Nam quum Iouem accipiamus lucis authorē,vn-
de & Lucetium salii in carminibus canunt,& Cretenses δια τὼν ἡμέρων vocāt,ipsi quo- Luceti⁹
q̧ Romani Diespitrē appellāt,vt diei patrem:iure hic dies Iouis fidutia vocatur,cuius Iuppiter
lux cum solis occasu non finitur,sed splendorem diei & noctis continuat illustrante lu Diespi-
na:quod semper in plenilunio,id est medio mense fieri solet.Diem vero qui vel noctur- ter.
nis caret tenebris,Iouis fidutiam Tusco nomine vocauerunt,vnde & omnes idus Iouis Iouis fi-
ferias obseruandas sanxit antiquitas.Alii putāt idus,φ ea die plena luna videatur,a vi dutia.
dendo vidus appellatas,mox literam u detractam:Sicut contra quod græci ἰδεῖν dicūt, Iouis fe-
nos u litera addita videre dicimus.Nonnullis placet, idus ductas vocabulo græco ἀπὸ rię.
τοῦ εἴδους,φ eo die plenam speciem luna demonstret. Sunt qui existiment idus ab oue
iduli dictas,quam hoc nomine vocant Tusci,& omnibus idibus ouis immolatur a fla-
mine.Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur,vt idus vocemus diem qui di Iduare.
uidit mensem.Iduare enim hetrusca lingua diuidere est: vnde vidua quasi valde idua, Vidua.
id est valde diuisa,aut vidua,id est a viro diuisa.Vt autem idus omnes Ioui,ita omnes
Kalendas Iunoni tributas & Varronis & pontificalis confirmat authoritas.Quod etiā
Laurentes patriis religionibus seruant,qui & cognomen deæ ex cęrimoniis addiderūt, Iuno ca-
Kalendarem Iunonem vocantes. Sed & omnibus Kalendis a mense Martio ad Decem- lendaris
brem huic deæ Kalendarum die supplicant.Romæ quoq̧ Kalendis omnibus, præter φ
pontifex minor in curia Calabra rem diuinam Iunoni facit:etiam regina sacrorū,id est
regis vxor porcam vel agnam in regia Iunoni immolat.a qua etiam Ianum iunonium Ianus Iu
cognominatum diximus,φ illi deo omnis ingressus,huic deæ cuncti Kalendarum dies nonius.
videntur adscripti.Quum enim initium mensium maiores nostri ab exortu lunæ serua Iuno Ka
uerint,iure Iunoni Kalendas addixerunt, Lunam ac Iunonem eandem putantes, vel lendaris
quia luna per aerem meat, vnde & græci lunam ἄρτεμιν nuncupauerunt, quasi ἀερο- Artemis
τόμον, φ aera secat:Iuno autem aeris arbitra est: merito initia mensium,id est Kalen- luna.
das huic deæ consecrauerunt.Nec hoc prætermiserim,φ nuptiis copulandis,Kalēdas,
nonas, & idus religiosas.i.deuitandas censuerunt. Hi enim dies præter nonas feriati
sunt:feriis autem vim cuiq̄ fieri piaculare est.ideo tunc vitantur nuptiæ,in quib⁹ fieri

Fossarū discrimē

vis virginibus videtur. Sed Verrium Flaccum iuris pontificii peritissimum dicere solitum refert Varro: quia feriis tergere veteres fossas liceret, nouas facere ius non esset: ideo magis viduis q̄ virginibus idoneas esse ferias ad nubendum. Subiiciet aliquis. Cur ergo nonis si feriatus dies non est, prohibetur celebritas nuptiarum? Huius quoq; rei in aperto causa est. Nam quia primus nuptiarum dies verecundiæ datur: postridie autē nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipisci, & rem facere diuinam: omnes autem postriduani dies seu post Kal. seu post nonas, idusve, ex æquo atri sunt: Ideo & nonas inhabiles nuptiis esse dixerunt: ne nupta aut postera die libertatē auspicaretur vxoriā: aut atro ĩmolaret, quo nefas est sacra celebrari.

Postriduani dies q & atri.

ASCEN. Profesti dies sunt qui non sunt festi, quasi procul a festis: non vt inepti putāt a p.i. ante: quasi sint pridie festorū. Intercisi partim festi partim pfesti, vt in Italia & Leodiensi diœcesi vidimus, vsq; ad meridiē festos, post meridiem profestos: & in Gallia quantum ad opus manuū festos: ad opus iumētorum vt supra dixi profestos. Fari licet. s. p tribunali & iudici tria illa verba, do, dico, addico, seu abdico. Intercęsa. s. hostia: & porrecta. i. in terram strata: vnde Mart. Et volucrem longo porrexit vulnere pardum: nisi sit suspensa donec adoleatur. Sane cum vulgo dicatur intercisa quasi interscissa, vt significetur ĩterfecta & mactata, dixit intercęsa. est q septimi casus absolute positi. Adolet. i. dijs crematur & offertur, saltem pro parte. Statiua festa nos immobilia vocamus. Conceptiua quæ mobilia vocantur, vt pascatis & pentecostes. Imperatiua, quæ præter solitū indicuntur, vt propter pacem, victoriā, aut supplicationem communem. Nundinas ecclesia non indicit, sed pręfecti locorum: vt mercatus liberi fiant. Saiam: alij seiam alij satā scribt: sunt aūt nomina a serendi officio deducta: & eo q salus q̄ maxime est necessaria, sine semente, segete & satione haberi nequit, mira superstitione obseruata. Semonia a semēte. Saia, a satione, vnde serere teutones saien vocant: segetia a segete. Prudētem expiare non posse. nos grauius peccare qui scientes peccant q̄ qui ignorantes fatemur, sed non inexpiabiliter. Notum est p Vallam: multos peccare prudentes & scientes: nullum prudenter & scienter. Quia ille prudēs peccat qui prouidet & scit se peccaturum si fecerit & nihilominus facit: prudenter aūt & scienter qui iuxta prudentiam & laudabilē scientiam. quod fieri nequit: nisi omnino cogatur, & tunc quia non est volūtarium, desineret esse peccatum. Sibos in specū: id euangelium quoq; probat. Tria verba. Ouidius. Ille nefastus erit per quem tria verba silētur: Fastus erit per quem lege licebit agi. Ea autem verba quidam ponunt do, dico, abdico, vt sit do cōmune vtriq; .i. ius discerno, dico. i. addico victori, & abdico victo. Alij vt hic addico ponunt, vt sit auxesis do, dico, addico. alij aliter interpretantur, sed parui refert. Atq; inferum pro inferorum: Atqui Noctes atq; dies patet atri ianua ditis. Verum non semper agebatur dies qui patens mundus dicebatur: eo em̄ patente claudebātur belli portę. Postriduanos. vulgo scribunt postridianos, sed vtrūq; recte. Nam & quatriduanos dicimus: sed hoc discriminis q hoc a quatriduo, illud a postridie deducitur. Gellius lib. xv. annalium. Si noctes atticas, annales censet, error est in calculo, Naz lib. v. similia scribit Gellius. si aliud est opus, credam diuersum quoq; authorem esse, Nam mihi non est vero simile Macrobium velle fateri se opera Auli Gellij legisse, cum tā pce eius meminit, vidit tamen haud dubie: nunc vero callide Gellium in annalibus citat, vt innuat se ex eodem fonte ex quo Gelliū posteriorem hausisse. Vtrum fastus vel nefastus dies sit. Male dixeris, dubito vtrum fastus vel nefastus dies sit: dicendum enim esset an nefastus: quomodo & hic ipse loquar. Potest argui. i. reprehendi. Vnde etiam mos fuit candidatis. s. competitoribus magistratuum, qui candidis induebantur, humilitatis & puritatis indicio, vt se non suis meritis sed populi suffragio fretos & non sordido animo. i. nulla auaritia polluto, magistratum petere significēt. Lustricus dies etiānū non[9] est ijs q se nouenas agere dictitant. Verū Iudęis octauo etiā masculi circuncidebantur & nomen accipiebant: & festa nobis celeberrima octo diebus complentur. Maro autem secūdum ethnicum morem dixit Aeneid. v. Pręterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit &c. Lustricus autem est purgatiuus. vnde aquæ fontis sacri lustrales & lustricæ dicuntur. Digeries: digestū. Nullus commeatus, liber accessus & vt nunc dicitur saluus conductus. Δεκάτην καὶ ἐννάτην φθίνοντος μηνὸς. i. decimam & nonam deficientis mensis. ἱσαμένου. i. stantis vel stati.

Porrigere.

Semēta an semonia.

Dierum diuisio.

De diuisione & diuersitate dierū apud Romanos. Cap. XVI.

SEd quia nos ad commemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoq; quod Hori nostri consultatio continet, pauca dicenda sunt. ¶ Numa vt in menses annū, ita in dies mēsem quēq; distribuit: diesq; omnes aut festos, aut profestos, aut intercisos vocauit. Festi diis dicati sunt. Profesti hominibus ob administrandā rem priuatā publicāq; concessi. Intercisi deorum hominūq; cōmunes sunt. Festis insunt sacrificia, epulæ, ludi, ferię. Profestis fasti, comitiales, comperēdini, stati, pręliares. Intercisi in se non in alia diuiduntur. Illorum enim dierum quibusdam horis fas est, quibusdam fas non est ius dicere. Nam quū hostia cęditur: fari nefas est. Intercęsa & porrecta fari licet. Rursus quum adoletur: non licet. Ergo de diuisione festorum & profestorum dierum latius differendum est. Sacra celebritas est, vel quum sacrificia diis offeruntur, vel quum dies diuinis epulationibus celebratur, vel quū ludi in honorē aguntur deorum, vel quū ferię obseruant. Feriarū aūt publicarū genera sūt quatuor. Aut em̄ statiuæ sunt, aut cōceptiuę, aut imperatiuæ, aut nūdinæ. Et sunt statiuæ vniuersi populi cōmunes certis & cōstitutis dieb[9] ac mēsib[9], & in fastis, statis obseruationibus annotatę: in quibus præcipue seruantur agonalia, carmentalia, lupcalia. Conceptiuę sunt: quæ quotannis a magistratibus vel sacerdotibus concipiuntur in dies, vel certos, vel etiam incertos: vt sunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia,

Festi dies. Profesti dies. Intercisi dies.

Feriæ & earū genera. Statiuæ feriæ. Cōceptiuę ferię.

Imperatiuę sunt,quas cõsules vel prętores pro arbitrio potestatis indicũt.Nundinę sunt Impera-
paganorũ.i.rusticorũ,quibus cõueniũt negociis ꝓpriis vel mercib⁹ prouisuri.Sunt prę- tiuę fe-
terea ferię ꝓprię familiarũ:vt Claudię familię,vel Aemilię,seu Iulię,siue Corneliæ,& si- riæ.
quas ferias ꝓprias quæq; familia ex vsu domesticę celebritatis obseruat.Sunt singulorũ,
vt natalium,fulgurũq; susceptiones.Item funerũ atq; expiationum.Apud veteres quoq;
qui nominasset Salutem,Semoniam,Saiam,Segetiam,Tutilianã,ferias obseruabat.Item
Flaminica quoties tonitrua audisset,feriata erat,donec placasset deos.Affirmabãt autẽ
sacerdotes pollui ferias,si indictis cõceptisq; opus aliquod fieret.Pręterea regem sacro-
rũ,flaminesq; nõ licebat videre feriis opus fieri:& ideo per pręconem denũciabãt, ne qd
tale ageret,& pręcepti negligens mulctabatur.Pręter mulctam vero affirmabãt eum,qui
talibus diebus imprudens aliquid egisset,porco piaculum dare debere, prudentẽ expia-
re nõ posse,Scęuola põtifex asseuerabat.Sed Vmbro negat eũ pollui,qui opus vel ad de-
os pertinens,sacrorũve causa fecisset,vel aliquid ad vrgentem vitę vtilitatem respiciens
actitasset.Scæuola deniq; consultus quid feriis agi liceret,respõdit,qđ pretermissum no
ceret.Quapropter si bos in specũ decidisset,eumq; paterfamilias adhibitis operis liberas-
set,nõ est visus ferias polluisse:nec ille qui trabem tecti fractam fulciẽdo ab imminẽti vin
dicauit ruina.Vnde & Maro omniũ disciplinarũ peritus:sciens lauari ouẽ,aut lanę pur-
gandę,aut scabiei curandę gratia,pronũciauit tũc ouem per ferias licere mersari, si hoc Geor.i.
remedii causa fieret:Balantũq; gregem fluuio mersare salubri.Adiiciendo enim salu
bri,ostendit auertendi morbi gratia tantũmodo,non etiam ob lucrũ purgandæ lanæ
causa fieri cõcessum. Hæc de festis & qui inde nascũtur, qui etiam nefasti vocantur:
Nunc de profestis,& qui ex his procedũt loquamur,id est fastis,comitialib⁹,cõperen Professti.
dinis,statis,prælarib⁹. Fasti sunt quib⁹ licet fari prætori tria verba solẽnia,do,dico, Fasti.
addico. His cõtrarii sunt nefasti.Comitiales sunt quib⁹ cũ populo agi licet.Et fastis Nefasti.
quidẽ lege agi potest,cũ populo nõ potest,comitialib⁹ vtrũq; põt. Cõperẽdini,quib⁹ Comi-
vadimoniũ licet dicere.Stati,qui iudicii causa cũ peregrino instituuntur:vt Plautus tiales.
in Curgulione: Status condictus cũ hoste intercessit dies, hostem nunc more vetere Cõperẽ-
significat peregrinũ.Præliares ab iustis nõ segregauerim, siquidẽ iusti sunt cõtinui dini.
xxx.dies quib⁹ exercitui imperato vexillum rufi coloris in arce positũ est. Præliares Stati.
autẽ oẽs quib⁹ fas est res repetere : vel hostem lacessere. Nã cũ Latia hoc est latinarũ Vadi-
solenne concipitur:item dieb⁹ Saturnaliorũ:sed & quũ mũdus patet, nefas est pręliũ moniũ.
sumere. Quare nec latinarũ tempore,quo publice quondam induciæ inter Romanũ Plaut⁹.
populum Latinosq; firmatæ sunt,inchoari bellum decebat,nec Saturni festo,qui sine Pręlia-
vllo tumultu bellico creditur imperasse:nec patente mundo,quod sacrum Diti patri res.
& Proserpinæ dicatum est:meliusq; occlusa Plutonis fauce eundum ad prælium pu- Mũdus
tauerunt.Vnde & Varro ita scribit.Mundus quũ patet,deorum tristium atq; inferũ patens.
quasi ianua patet :propterea non modo prelium cõmitti , verum etiam delectum rei
militaris causa habere: ac militem proficisci, nauẽ soluere, vxorem liberũ q̃rendorũ
causa ducere:religiosum est. Vitabãt veteres ad viros vocandos etiã dies,qui essent
notati rebus aduersis.Vitabant etiã feriis:sicut Varro in augurum libris scripsit in
hæc verba:Viros vocare feriis nõ oportet:si vocauit piaculũ esto.Sciendum est tamẽ
eligendi ad pugnandũ diem Romanis tũc fuisse licentiã, si ipsi inferrent bellũ:at quũ
exciperent,nullũ obstitisse diẽ,quo minus vel salutẽ suã,vel publicam defenderẽt di-
gnitatẽ.Quis enim obseruationi locus quũ eligendi facultas nõ superfit?Dies autem
postriduanos ad oĩa maiores nostri cauendos putarunt, quos etiam atros, velut in- Diespo-
fausta appellatione,dãnarunt.Eosdem tamẽ nõnulli cõmunes,velut ad emendationẽ stridua-
nominis vocitauerũt.Horũ causam Gellius annaliũ libro.xv. & Cassius Hemina hi- ni:de q-
storiarũ libro.ii.referunt.Anno ab vrbe condita trecentesimo sexagesimotertio,a tri bus Gel.
bunis militũ Virgulo Manlio, Eolio Posthumio,collegisq; eorũ in senatu tractatum, libro.v.
quid esset,propter qđ toties inter paucos annos male esset afflicta respu.& ex p̃cepto cap.xvii
patrum L.Aquinium aruspicem in senatũ venire iussum religionũ requirẽdarũ gra-
tia,dixisse:Quintum Sulpitiũ tribunum militũ ad Alliam aduersum Gallos pugna-
turũ,rem diuinam dimicandi gratia fecisse postridie idus Quintilis, Item apud Cre
meram, multisq; aliis tẽporibus & locis post sacrificiũ die postero celebratum, male

cessisse cõflictum. Tũc patres iussisse, vt ad collegiũ pontificũ de his religionib⁹ referretur: pontificesq̧ statuisse postridie oẽs Kalendas, nonas, idus, atros dies habendos: vt hi dies neq̧ preliares, neq̧ puri, neq̧ comitiales essent. Sed & Fabius Maxim⁹ Seruilianus pontifex in libro. xii. negat oportere atro die parentare: quia tũc quoq̧ Ianũ Iouẽq̧ præfari necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diẽ quoq̧ quartum Kalendas vel nonas vel idus, tanq̃ inominalem diẽ plerıq̧ vitant. Eius obseruationis an religio vlla sit tradita, quæri solet. Sed nos nihil sup ea re scriptum inuenimus: nisi ꝙ Quintus Claudius annalium quinto, cladem illã vastissimã pugnæ cãnensis factam refert ante diẽ quartum nonas Sextilis. Ad rem sane militarẽ nil attinere notat Varro, vtrum fastus vel nefastus dies sit: sed ad solas hoc actiões respicere priuatas. Qꝫ autẽ nundinas ferias dixi, potest argui, quia Titus de feriis scribens, nũdinarum dies nõ inter ferias retulit: sed tantũ solẽnes vocauit. Et qđ Iulius Modestus affirmat: Messala augure cõsulente pontifices an nundinarũ Romanarum nonarũq̧ dies feriis tenerentur: respondisse eos, nundinas sibi ferias non videri. Et qđ Trebati⁹ in libro primo religionũ ait, nũdinis magistratũ posse manumittere, iudiciaq̧ adiicere. Sed cõtra † Iulius Cęsar. xvi. auspiciorũ libro negat nũdinis concionem aduocari posse. i. cum populo agi: ideoq̧ nũdinis Romanorũ haberi comitia nõ posse. Corneli⁹ etiã Labeo primo fastorũ libro, nũdinis ferias esse pronũciat. Causam vero huius varietatis apud Granium Licinianũ libro. ii. diligens lector inueniet. Ait enim nũdinas Iouis ferias esse: siquidẽ flaminica oĩb⁹ nũdinis in regia Ioui arietem soleat ĩmolare. Sed lege Hortensia effectũ vt fastę essent, vti rustici qui nundinãdi causa in Vrbẽ veniebãt, lites cõponerẽt. Nefasto eñ die pretori fari nõ licebat. Ergo q ferias dicũt, a mendacio vindicãtur patrocinio vetustatis: qui cõtra sentiunt, ęstimatu ętatis quę legẽ secuta est, vera depromũt. Harũ originẽ quidã Romulo assignãt: quẽ cõmunicato regno cũ Tito Tatio sacrificiis & sodalitatibus institutis, nũdinas quoq̧ adiecisse cõmemorãt, sicut Tuditanus affirmat. Sed Cassius Seruiũ Tullium fecisse nundinas dicit, vt in Vrbem ex agris cõuenirẽt, vrbanas rusticasq̧ res ordinaturi. Geminus ait, diẽ nũdinarũ, exactis iã regib⁹ cœpisse celebrari: qa plerıq̧ de plebe repetita Seruii Tullii memoria, parentarent ei nundinis. cui rei etiã Varro cõsentit. Rutilius scribit, Romanos instituisse nũdinas, vt octo quidẽ dieb⁹ in agris rustici opus facerent: nono aũt die intermisso rure ad mercatũ legesq̧ accipiẽdas Romã venirẽt: & vt scita atq̧ cõsulta frequẽtiore populo referrentur, quę trinũdino die ꝑposita a singulis atq̧ vniuersis facile noscebãtur. Vnde etiã mos tractus, vt leges trinũdino die ꝓmulgarẽt. Ea re etiã cãdidatis vsus fuit in cõmitiũ nũdinis venire, & in colle cõsistere, vnde corã possent ab vniuersis videri. Sed hęc oĩa negligẽtius haberi cœpta & post abolita: postq̃ in trinũdino etiã ob multitudinẽ plebis freq̃ntes adesse cœperũt. Est etiã Nũdina Romanorũ dea a nono die nascẽtiũ nũcupata, qui Lustricus dicit. Est aũt lustricus dies, quo infantes lustrãtur & nomen accipiũt. Sed is maribus nonus, octauus est fœminis. ¶Plene (vt arbitror) anni ac mẽsiũ cõstitutiõe digesta: habet Horus quoq̧ noster, quod de dierũ vocabulis & obseruatione cõsuluit. & scire equidem velim, nũquid sit quod argutus niligena & gentis accola numerorũ potẽtis, ex hoc ordine Romanę dispensatiõis irrideat: an Tuscũ quoq̧ Tyberim aliqd ex disciplinis suis hausisse cõsentiat. Subiecit Eustathius. Nõ solũ Horus noster grauis vir & ornatus, sed nec quisq̃ alius (vt existimo) tã futilis posset esse iudicii, qui Romani anni sic ad vnguem (vt aiũt) emẽdatũ ordinẽ nõ ꝓbaret: cui maiorẽ gratiã & tenax memoria & luculẽta oratio referẽtis adiecit. Nec mirũ si hęc digeries morsum reꝑhẽsionis euasit, cui accersita est ab Ægypto postremę correctiõis authoritas. Nã Iulius Cæsar, vt siderũ motus de quib⁹ nõ indoctos libros reliquit, ab Ægyptiis disciplinis hausit: ita hoc quoq̧ ex eadẽ institutiõe mutuat⁹ est, vt ad Solis cursum finiẽdi anni tẽpus extẽderet. Latii vero veteres incolæ, qa nihil iã tũ discere ab Ægypto licebat, ad quã null⁹ illis cõmeat⁹ patebat: morẽ grecię in numerãdis mensium diebus secuti sunt: vt retrouersum cedente numero, ab augmento in diminutionẽ cõputatio resoluta desineret. Ita eñ nos decimũ diem, deinde nonũ, & postea octauum dicimus: vt Athenienses ἀκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνός soliti sunt dicere. Homerus quoq̧ quũ ait, τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο, quid aliud nisi illum φθίνοντα dicit, cuius paulatim deficiẽtis supputatio in nomen desinit secuturi: & ἱστάμενον

Margin notes:
Atri dies.
Sic & Gel. dicto loco.
Nũdinæ an feriæ sint.
† Iunius
Nũdinã di causa.
Nundinarũ origo.
Nũdinæ vñ dictę.
Trinũdinus dies
Nũdina dea.
Lustric⁹ dies.
Digeries.
Cõmeatus.

illum qui præcedit numerum successurus priori in defectum meanti. Quod & Homer⁹ noster Mantuanus intelligens, illud stare dici, ad quod acceditur, ait, Stat sua cuiq; dies: extremũ diẽ stare dicens, quasi ad quem per omnes eatur. Idem Poeta doctrina ac verecũdia iuxta nobilis, sciens Romanos veteres ad Lunę cursum, & sequentes ad Solis anni tẽpora digessisse, vtriusq; seculi opinioni reuerentiam seruãs: Vos o clarissima mundi Lumina, inquit, labentem cælo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres: tam Lunam q̃ Solem duces anni hac inuocatione designans.

Stare. Ænei.x. Georg.i.

ASCEN. Extimes, integre scribitur existimes.i.iudices: vel autumes.i.opineris: ęstimes aũt.i.ad valorẽ pendas. Ab adytis.i.inaccessis & penitioribus locis. ἓν τὸ πᾶν.i.vnũ, ipsum omne.i. vnũ quod sit omne aut totum quod est. ἑρμῆς Mercurius quasi interpres ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν.i.ab interpretãdo. ὡς οὐχὶ τῶν &c. Tanq̃ nõ multorũ & viliũ substantiarũ ignis entem. ἢ ὅτι &c. vel q solus est & nõ multi. Verũ græcis posthac supsedebo. Nõ em̃ est instituti nec professionis meę gręca interpretari: parũq; ex multo labore fructus me video assecuturum, cũ qui gręce sciunt interprete nõ egeãt: qui ignorant, parũ ex interpretamento proficiant: & nusq̃ locorũ desint qui latius exponant, modo cõsulantur interpretes. Ad mera aũt latina a gręcis nõ dependentia, id quod in promptu habebo lucis adferã. Aquilę propter.i.quę sunt prope tergũ: exprimunt.i.repręsentant: instar.i.statũ & formã volatus: vnde sunt qui alę legant, quę & Mercurio dantur: sed iterum repetũtur aquilę: & eis altissimus assignatur volatus: cui non consonat q in Somniũ Scipionis planetarũ secundũ posuit.

Omnes deos referri ad Solem: & q ex variis Apollinis nominibus ostẽditur ipsum eundem esse deum, quem Solem dicimus. CAP.XVII.

Hic Auienus. Hoc quidem mecum multum ac frequẽter agitaui, quid sit q Solem modo Apollinem, modo Liberũ, modo sub aliarũ appellationũ varietate veneremur. Et quia sacrorũ omniũ præsulẽ esse te Vecti Prętextate diuina voluerunt: perge quęso rationem mihi tantę sub vno numine in nominib⁹ diuersitatis aperire. Tum Vectius: Caue existimes mi Auiene poetarum gregem, quũ de diis fabulantur, nõ ab adytis plerũq; philosophiæ semina mutuari. Nam q omnes pene deos duntaxat qui sub cælo sunt, ad Solem referũt: nõ vana supstitio, sed ratio diuina cõmendat. Si enim Sol (vt veterib⁹ placuit) dux & moderator est reliquorũ luminum, & solus stellis errantibus pręstat: ipsarũ vero stellarũ cursus, ordinem rerũ humanarũ, vt quibusdã videtur, pro potestate disponunt, vel (vt Plotino cõstat placuisse) significãt: necesse est, vt Solem qui moderatur nostra moderantes, omniũ quæ circa nos geruntur, fateamur authorem. Et sicut Maro quũ de Iunone diceret, Quo numine læso, ostẽdit vnius dei effectus varios pro variis censendos esse numinibus: Ita diuersæ virtutes Solis, nomina diis dederunt. vnde ἓν τὸ πᾶν sapientũ principes prodiderunt. Virtutẽ igitur Solis, quæ diuinationi curationiq; pręest, Apollinem vocauerũt. Quę sermonis author est, Mercurii nomen accepit. Nã quia sermo interpretatur cogitationes latentes: ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν propria appellatione vocitatus est. Virtus Solis quę fructib⁹ effectus eiusdẽ est qui frugibus præest. & hinc natæ sunt appellationes deorũ, sicut cæterorũ, qui ad Solẽ certa & arcana ratione referũtur. Et ne tanto secreto nuda præstet assertio, authoritates veterum de singulis cõsulamus.

Ænei.i. Deorũ varia eẽ nõia pro varietate virtutum.

¶Apollinis nomen multiplici interp̃tatione ad Solem refert: cuius rei ordinem pergam pandere. Plato Solem ἀπόλλωνα cognominatum scribit, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας. id est, a iactu radiorũ. Chrysippus Apollinem, ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα. Primam enim nominis literam retinere significationem negandi. ἢ ὅτι μόνος ἐστί, καὶ οὐχὶ πολλοί. Nam & latinitas eum, quia tantã claritudinem solus obtinuit, Solem vocauit. Speusippus, q ex multis ignibus constet vis eius, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῶτος. Cleanthes, ὡς ἀπ' ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου, q ab aliis atq; aliis locorum declinationib⁹ faciat ortus. Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, id est quia intra circuitum mundi, quem Græci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur. Alii cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. Examinat enim & perimit animãtes, quũ pestem intemperie caloris immitit: vt Euripides in Phaetonte, ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι' ὥς μ' ἀπώλεσας, ὅθεν σ' ἀπόλλων' ἐμφανῶς κλήσει βροτός. Item Archilochus. ἄναξ ἄπολλον καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαινε καὶ σφᾶς ὄλλυ ὥσπερ ὀλλύεις. Deniq; inustos morbo ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους appellant. Et quia similes sunt Solis effectibus effectus Lunæ, in iuuando nocendoq;: ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους vocant. Hinc est q arcu & sagittis Apollinis simulacra decorãtur, vt per sagittas intelligatur vis emissa radiorũ. vnde Homerus αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιείς, βάλλε.

Apollinis varię appellatiões ad Solẽ relatæ.

Idem auctor est & publicæ sospitatis, quã creditur sol animantibus præstare tẽperie. Sed quia ꝑpetuã præstat salubritatẽ, & pestilens ab ipso casus rarior est: ideo Apollinis simulacra manu dextera gratias gestant, arcũ cũ sagittis sinistra: ꝙ ad noxam sit pigrior, & salutẽ dextera man⁹ promptior largiat̃. Hinc est ꝙ eidẽ attribuit̃ medẽdi potestas: qa tẽperat⁹ solis calor morborũ oĩm fuga est. Nã tã ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα, q̃ ἀπολῦντα cognominatũ putãt. Quę sentẽtia latini quoq; nominis enũciationi cõgruens, fecit ne huius dei nomẽ verterem⁹, vt Apollinẽ aspellentẽ mala ĩtelligas, quẽ Atheniẽses ἀλεξίκακον appellãt. Sed & Lindii colũt, Apollinẽ λοίμιον, hoc cognomine finita pestilẽtia nũcupatũ. Eadẽ opinio sospitalis & medici dei, in nr̃is quoq; sacris fouet̃. Nãq; virgines vestales ita indigitant: Apollo medice: Apollo pæan. Quũ ergo sint huiusce sideris. i. solis duo maximi effectus: alter quo calore tẽperato mortaliũ vitã iuuat: alter quo iactu radiorũ nõnũq̃ pestiferũ ĩmittit virus: duo eadẽq; cognomina circa singulos effectus ꝓpriis enũciatiõib⁹ signant, appellãtes deũ ἰήιον atq; παιᾶνα. quę cognomina vtriq; effectui sunt apta: vt sit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι. i. a sanando: & παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rursus ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἱέναι, id ẽ ab ĩmittẽdo, βέλος ἐχεπευκὲς· καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν. i. a feriẽdo. Obtinuit tñ, vt quũ sanitatẽ dari sibi p̃cantur, ἰὴ ἰὲ παιὰν p η, literã enũcient. i. medere pęan. Quũ autẽ † ἵε παιὰν per. ε. literã dicunt cũ aspiratione prioris literæ: significãt hoc dici in aliquẽ aduersa p̃catione. βάλλε παιάν. i. ĩmitte feriẽdo: qua voce ferũt Latonã vsam, quũ Apollinẽ hortaret̃ impetum Pythonis incessere sagittis. cuius rei naturalẽ rationẽ suo loco reddam. Hanc vocẽ. i. ἵε παιάν, cõfirmasse fertur oraculũ delphicũ Atheniẽsib⁹ ꝑtentib⁹ opem dei aduersus Amazonas: Theseo regnante: nãq; inituros bellũ iussit his ipsis verbis semetipsum auxiliatorẽ inuocari, hortariq;. Apollodorus in lib. xiiii. περὶ θεῶν, ἰήιον solẽ scribit appellari, Apollinẽq;, ἀπὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἰέναι, ꝙ sol p orbem impetu fertur. Sed Timotheus ita. σύ τε τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον ἅμα τοῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων πέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖς βέλος σᾶς ἀπὸ νευρᾶς παιάν. Eundẽ deũ præstantẽ salubrib⁹ causis οὔλιον appellant. i. sanitatis auctorẽ: vt ait Homerus οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε. Menãdrus scribit Milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua ĩmolare. Pherecydes refert, Thesea quũ in Cretam ad Minotaurũ duceretur, vouisse pro salute atq; reditu suo ἀπόλλωνι οὐλίῳ, & ἀρτέμιδι οὐλίᾳ. Nec mirũ si gemini effectus variis nominib⁹ celebrantur: quũ alios quoq; deos ex contrario in eadem re duplici censeri & potestate accipiam⁹ & nomine: vt Neptunũ, quẽ alias ἐνοσίχθονα, id est terrã mouentẽ: alias ἀσφαλίωνα. i. stabilientem vocant. Item Mercurius hominũ mentes & oculos excitat, & sopit, vt ait poeta: εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vnde & Apollinem, id est solem, modo sospitatem, modo pestem significantibus cognominib⁹ adoramus: quum tamen pestis quæ ab eo noxiis immittitur, aperte hunc deum bonis propugnare significet. Hinc est ꝙ apud Pachynũ Siciliæ promontorium Apollo Libystinus eximia religione celebratur. Nam cũ Libyci inuasuri Siciliam, classem appulissent ad id promõtoriũ: Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis, immissa hostibus peste, & pene cunctis subita morte interceptis, Libystinus cognominatus est. Nostris quoq; continetur annalibus, similis eiusdem dei pręsentiæ maiestas. Nam quum ludi primo Romæ Apollini celebrarent̃: ex vaticinio Martii vatis, carmineq; sibyllino, repẽtino hostis aduẽtu plebes ad arma excitata, hosti occurrit: eoq; tẽpore nubes sagittarũ in aduersos visa ferri, & hostem fugauit, & victores Ro. ad spectacula dei sospitalis reduxit. Hinc intelligit̃ pręlii causa nõ pestilẽtię (sicut quidã existimãt) ludos institutos. Hęc est aũt huius existimationis ratio, ꝙ tũc sol sup ipsum nostræ habitationis verticẽ fulget. Nã cãcer in ęstiuo tropico est: in quo meante sole, radii tẽꝑatã nostrã nõ emin⁹, sed supni demissi rectis fulgorib⁹ lustrãt. Vnde extimatũ est a nõnullis, ad ꝓpitiandũ tũc maxime deũ caloris, Apollinarib⁹ litari. Sed ĩuenio ĩ literis hos ludos victoriæ nõ valetudinis causa (vt qdã annaliũ scriptores memorãt) institutos. Bello em̃ punico hi ludi ex libris sibyllinis primũ sũt ĩstituti, suadẽte Cornelio Rufo decẽuiro, q ꝓpterea Sibylla cognominat⁹ est, & postea corrupto noĩe prim⁹ Sylla cœpit vocitari. Fertur aũt in carminib⁹ Martii vatis, cui⁹ duo volumĩa illata sunt ĩ senatũ, inuẽtũ esse ita scriptũ. Hostẽ Romani si ex agro pellere vultis, vomicãq; q̃ gẽtiũ venit longe: Apollini censeo vouẽdos ludos, qui quotãnis cõiter Apollini fiant. His

Lœmius Apollo. Indigitare. Ieius & Pęan. † ἵε. Vlius. Enosichton. Libystinus. Ludi apollinares. Sibylla qui & Sylla.

ludis faciendis præsit is pretor, qui ius populo plebiq; dabit summũ. Deceuiri græco ritu hostiis sacra faciant. Hoc si recte facietis gaudebitis semper, fietq; respub. melior. Nã is diuus extinguet perduellos vestros, qui vestros campos pascunt placide. Ex hoc carmine quũ procurãdi gratia dies vnus rebus diuinis impensus esset: postea Senatusconsultũ factũ, vti deceuiri (quo magis instruerentur de ludis Apollini agendis req; diuina recte facienda) libros Sibyllinos adirent: in quibus quũ eadem reperta nunciatum esset, censuerunt patres Apollini ludos vouendos faciendosq;: inq; eam rem duodecim milia æris pretori, & duas hostias maiores dari, deceq; viris preceptum est, vt greco ritu hisce hostiis sacrũ facerent: Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latonę, boue fœmina aurata. Ludos in circo populus coronatus spectare iussus. Hæc præcipue traditur origo ludorum Apollinariũ. ¶Nunc ex aliis quoq; huius dei nominibus eundẽ esse Apollinem & Solem probemus. Loxias cognominatur, vti ait Ænopides, ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κινούμενος. i. ꝙ obliquum circulũ ab occasu ad orientem pergit. Aut vt Cleanthes scribit, ἐπειδὴ καθ᾽ ἕλικας κινεῖται, λοξαὶ γάρ εἰσι καὶ αὗται. vel ꝙ flexuosum pergit iter. ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἵησι ἐφ᾽ ἡμᾶς βορείας οὔσας νότιος ὤν. vel ꝙ transuersos in nos a meridie immittit radios: quum simus ad ipsum septentrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί, ꝙ illuminãdo oĩa clara demonstret. φοῖβος appellatur (vt ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, ꝙ vi fertur. Pleriq; autẽ a specie & nitore Phœbũ. i. καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictum putãt. Item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν, ἐπειδὴ φαίνεται νέος: quia Sol quotidie renouat sese. Vnde Virgilius, Mane nouum. Camerienses q sacrã Soli incolũt insulam, ἀειγενέτῃ Apollini immolãt, τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν. i. ꝙ semp exoriẽs gignit: ꝙq; ipse gñat vniuersa, seminãdo, fouẽdo, ꝑducẽdo, alẽdo, augẽdoq;. Apollinis Lycii plures accipim9 cognomĩs causas. Antipater stoic9 Lyciũ Apollinẽ nũcupatũ scribit, ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lyciũ Apollinẽ appellatũ notat, ꝙ veluti lupi pecora rapiũt, ita ipse quoq; humorẽ eripit radiis. Prisci Grecorũ primã lucem, quę precedit Solis exortus, λύκην appellauerũt, ἀπὸ τοῦ λύκου. i. tẽporis: hodieq; lycophos cognominãt. De quo tẽpore ita Poeta scribit. ἦμος δ᾽ οὔτ᾽ ἄρπω ἠώς, ἔτι δ᾽ ἀμφιλύκη νύξ. Idem Homerus. εὔχεο δ᾽ ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ. quod significat, τῷ γεννῶντι τὴν λύκην. i. qui generat exortu suo lucem. Radiorum eñ splẽdor propinquãtẽ Solẽ longe lateq; præcedens, atq; caliginẽ paulatim extenuãs tenebrarũ, parit lucẽ. Neq; minus Romani vt pleraq; alia ex græco: ita & lucem videtur a lyce figurasse. Annũ quoq; vetustissimi Græcorũ λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου. i. Sole, βαινόμενον καὶ μετρούμενον. λύκον autem solem vocari etiã Lycopolitana Thebaidos ciuitas testimonio est, quę pari religione Apollinem, itemq; lupum, hoc est λύκον colit, in vtroq; Solem venerans: ꝙ hoc animal rapit & consumit omnia, in modũ Solis, ac plurimũ oculorũ acie cernẽs tenebras noctis euincit. Ipsos quoq; λύκους, a lyce. i. a luce prima appellatos quidam putant: quia hę fere maxime id tempus aptum rapiẽdo pecori obseruant, quod antelucanũ post nocturnam famem ad pastum stabulis expellitur. Et Apollinem πατρῷον cognominauerunt, non propria gentis vnius ac ciuitatis religione, sed vt authorem progenerãdarũ omniũ rerũ, ꝙ Sol humoribus exiccatis progenerandis oĩbus prebuit causam, vt ait Orpheus: πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoq; Ianum patrem vocamus, Solem sub hac appellatione venerantes. νόμιον ἀπόλλωνα cognominauerunt: nõ ex officio pastorali, vt fabula, per quã fingitur Admeti regis pecora pauisse, sed quia Sol pascit omnia, quę terra progenerat. vnde non vnius generis, sed omnium pecorum pastor canitur: vt apud Homerum Neptuno dicente: φοῖβε, σὺ δ᾽ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες. Atq; idem apud eundem poetam, equarum pastor significatur, vt ait:

τὰς ἐν πιερίῃ θρέψ᾽ ἀργυρότοξος ἀπόλλων

ἄμφω θηλείας, φόβον ἄρηος φορεούσας.

Preterea ędes vt oĩm pastorũ sunt apud Camirẽses ἐπιμηλίου, apud Naxios ποιμνίου. Itẽq; de9 ἀρνοκόμης colit: & apd Lesbios ναπαῖος. Et multa sunt cognoĩa p diuersas ciuitates ad dei pastoris officiũ tẽdẽtia. Quapropter vniuersi pecoris antistes & vere pastor agnoscitur. Apollo ἐλελεὺς appellat, ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν, ꝙ æterno circa terrã meatu veluti volui videtur: vt ait Euripides: ἡλίε θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα. πολλοῦ πυρός. vel vt ait Empedocles, οὕνεκα ἐλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει. ὑπ᾽ ἄλλων ἀπὸ τοῦ συνελεύσεσθαι καὶ συνα-

Perduelli. | Loxias. | Delius. | Phœb9. | Phanes. | Lycius. | Ilia.vii. | Ilia.iiii. | Lup9 vnde. | Nomi9. | Ilia.xxi. | Ilia.ii. | Eleleus.

Chryso- τροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνέτειλε: ꝙ exoriens hoïes conducit in cœtũ. Apollo Chrysoco-
comos. mos cognominatᷓ a fulgore radiorũ, quos vocat comas aureas solis: vnde & ἀκερσεκόμης,
Argyro ꝙ nũq̃ radii possunt a fronte lucis auelli. Itẽ Argyrotoxus, ꝙ enascẽs ꝑ summũ orbis am
toxus. bitũ, velut arcus quidã figuratᷓ alba & argẽtea specie: ex quo arcu radii in modũ emicãt
Smyn- sagittarũ. Smyntheus cognominatᷓ ὅτι ζέων θεῖ, quia feruens currit. καρνεῖος, ὅτι καιόμενος
theus. ὁρᾶται νέος: vel ꝙ quũ oïa ardẽtia cõsumantur, hic suo calore candẽs semper nouus cõstat.
Carne⁹. Itẽ ἀπόλλων σκιάλλιος, ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίας ποιεῖ, semp nobis ab austro currẽs. θυμβραῖος
Scialli⁹. ὅτι τοὺς ὄμβρους θείς. ꝙ est deus imbricitor. ἀπόλλων φιλήσιος, ꝙ lumen eius exoriens amabile
Thym- amicissima veneratione oculorũ cõsalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐχὶ ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι. i. non a
bręus. cõsultatione occultorũ dictus a Physicis existimatur: sed ἀπὸ τοῦ πύθειν, id est σηπεῖν: quod
Philesi⁹. nunq̃ sine vi caloris efficiᷓ. Hinc ergo πύθων dictũ existimãt: licet hoc nomen ex nece dra
Pythi⁹. conis inditũ deo greci fabulentᷓ. Quę tñ fabula nõ abhorret ab intellectu naturalis arca-
ni: qđ apparebit, si percurratᷓ ordo, q de Apolline nascẽte narratᷓ: sicut paulo superi⁹ enar-
raturũ me eẽ ꝓmisi. Latonę Apollinẽ Dianãq; parituręIuno diciᷓ obstitisse. Sed vbi qñq;
partus effusus est, draconẽ ferunt qui πύθων vocitabatᷓ, deorũ cunas inuasisse, Apollinẽq;
in prïa ĩfantia sagittis beluã cõfecisse. qđ ita ĩtelligẽdũ naturalis ratio demõstrat. Nãq;
post chaos, vbi primũ cœpit cõfusa deformitas in rerũ formas & elemẽta nitescere: ter-
raq; adhuc humida substãtia in molli atq; instabili sede nutaret, cõualescente paulatim
æthereo calore, atq; inde seminib⁹ in eã igneis defluẽtibus: hæc sidera edita esse credun-
tur: & Solẽ maxima caloris vi in superna raptũ, Lunã vero humidiore & velut fœmineo
sexu naturali quodã pressam tepore inferiora tenuisse: tanq̃ ille magis substantia patris
Latona. cõstet, hæc matris. Siquidẽ Latonã physici volũt terram videri: cui diu interuenit Iuno,
ne numina quę diximus ederẽtur: hoc est aer, qui tũc humidus adhuc grauisq; obstabat
ætheri, ne fulgor luminũ per humoris aerii densitatẽ tãq̃ ex cuiusdã part⁹ progressiõne
fulgeret. Sed diuinę ꝓuidentię vicit instãtia, quę crediᷓ iuuisse partũ. Ideo in insula De-
lo ad cõfirmãdã fidẽ fabulę, ędes ꝓuidẽtię, quã ναὸν προνοίας appellãt, apta religiõe celebra
Delos q̃- tur. Propterea ea in insula dicunᷓ nati, ꝙ ex mari nobis oriri videnᷓ. Hęc insula ideo De
re diciᷓ. los vocatᷓ: qa ortus & quasi partus luminũ oïa facit δῆλα. i. aperta clarescere. Hęc est au-
Pythõis tẽ de nece draconis ratio naturalis, vt scribit Antipater stoicus. Nã terræ adhuc humi-
necis rõ dę exhalatio meando in superna volubili impetu, atq; inde sese postq̃ calefacta est, instar
naturał. serpẽtis mortiferi in inferiora reuoluẽdo, corrũꝑebat oïa vi putredinis, quæ nõ nisi ex ca
lore & humore generatᷓ: ipsumq; Solẽ densitate caliginis obtegẽdo nebula videbatᷓ quo-
dãmodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorũ tandẽ velut sagittis incidẽtib⁹
extenuata, exiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulã fecit. Est & alia ratio
draconis ꝑẽpti. Nã solis meat⁹ licet ab ecliptica linea nunq̃ recedat, sursum tñ ac deor
sum vẽtorũ vices certa deflexiõe variãdo, iter suũ velut flexũ draconis ĩuoluit. Vnde Eu
ripides. πυριγενὴς δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται ταῖς τετραμόρφοις ὥραις ζευγνὺς ἁρμονίᾳ ὄπλου τοῦ πλου
κάρπου ὄχημα. Sub hac ergo appellatiõe cęlestis itineris Sol cũ cõfecisset suũ cursũ, draco-
nem cõfecisse dicebatur. Inde fabula exorta est de serpẽtis nece. Sagittarũ aũt noïe nõni-
si radiorũ iactus ostẽditur: q tũc lõgissimi intelligunᷓ, quo tpe altissimus Sol diebus lon-
gissimis solstitio ęstiuo cõficit annuũ cursum. vnde ἑκήβολος dictus καὶ ἑκατήβολος, e lon
gissimo altissimoq; radios in terrã vsq; demittẽs. De Pythii cognomine sufficere ista po
tuissent, ni hoc quoq; ratio eiusdẽ appellationis ingereret. Quũ em̃ Sol in signo cãcri ęsti
Pythius uũ solstitiũ facit, in quo est lõgissimi diei terminus, & inde retrogressum agit ad diminu
dř Apol tionẽ dierũ, Pythius eo tpe appellatur ὡς πύματον θέων ὁ ἐστι τελευταῖον δρόμον τρέχων. Idem
lo. ei nomen cõuenit & quũ capricornũ rursus ingrediẽs vltimũ breuissimi diei cursum in
tellígiᷓ pegisse: & ideo in alterutro signorũ, peracto ãnuo spatio, draconẽ Apollo. i. flexuo
Solis por sum iter suũ cõfecisse memoratᷓ. Hãc opinionẽ Cornificius in Etymis retulit. Ideo autẽ
tæ. his duob⁹ signis, quę portæ Solis vocãtur, cancro & capricorno hæc noïa cõtigerunt, ꝙ
cancer aïal retro atq; oblique cedit. Eadẽq; ratione Sol in eo signo obliquũ (vt solet) inci
pit agere retrogressum. Caprę vero cõsuetudo hęc in pastu videᷓ: vt semper altũ pascẽ-
Didy- do petat. Sed & Sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. ἀπόλλωνα διδυμαῖον vo
męus. cãt, ꝙ geminã specië sui numinis ꝓfert ipe illuminãdo formãdoq; lunã. Etem̃ ex vno fõte
lucis gemino sidere spatia diei & noctis illustrat. Vnde & Romani solem sub noïe & spe

cie anni didymęi Apollinis appellatione venerant.ἀπόλλωνα δέλφιον vocãt,ꝙ quę obscu- Delphi⁹.
ra sunt claritudine lucis ostẽdit:ἀπὸ τοῦ δηλοῦν ἀφανῆ. Aut vt Numenio placet,quasi vnũ
& solũ. Ait em̃ prisca græcorũ lingua δέλφον vnũ vocitari:vnde & frater inqt ἀδελφὸς Δέλφον.
dicit̃,quasi iã nõ vnus.Hieropolitani pręterea qui sunt gentes Assyriorũ,oẽs solis effe-
ctus atq; virtutes ad vnius simulacri barbati speciem redigũt,eũdẽq; Apollinẽ appellãt. Apolli-
Huius facies prolixa in acutũ barba figurata est,eminẽte sup caput calatho. Simulacrũ nis simu
thorace munitũ est.Dextera erectã tenet hastã,superstãte victorię paruulo signo.Sinistra lacrum.
floris porrigit speciem, summisq; ab humeris gorgoneum velamentum redimitum an-
guib⁹ tegit scapulas. Aquilæ propter exprimũt instar volatus.Ante pedes imago fœmi-
nea est:cui⁹ dextera lęuaq; sunt signa fœminarũ.Ea cingit flexuoso volumine draco.Ra-
dios in terrã supne iaci barba demissa signat.Calathus aureus surgens in altũ monstrat
ętheris summũ:vñ solis credit̃ esse substãtia.Hastę atq; loricę argumẽto imago adiungi
tur Martis,quẽ eundẽ ac solẽ esse ꝓcedẽs sermo patefaciet. Victoria testat̃ cũcta summit-
ti hui⁹ sideris potestati. Floris species florẽ rerũ ꝓtestat̃,quas hic deus inseminat,ꝓgene-
rat,nutrit,fouet,maturatq;.Species fœminea terrę imago est,quã Sol desup illustrat.Si-
gna duo ęque fœminea,qbus ambitur,hylen naturãq; significãt cõfamulãtes. Et draco-
nis effigies flexuosum iter sideris mõstrat.Aquilę ꝑpter altissimam velocitatẽ volat⁹,al-
titudinẽ Solis ostẽdũt.Addita est gorgonea vestis,ꝙ Minerua quã hui⁹ pręsidẽ accipim⁹, Minerua
Solis virtus sit.Sicut & Porphyri⁹ testat̃ Mineruã esse virtutẽ Solis,quę humanis men
tibus prudentiam subministrat.Nã ideo hęc dea Iouis capite prognata memoratur.i.de
summa ętheris parte edita:vnde origo Solis est.

ASCEN.Liber.i.Bacchus(per quẽ vinũ intelligit̃) latinis dicit̃ ꝙ libertatẽ tũ agẽdi tũ loquendi vino captis ad
dit.Pater aũt qa nutritius:sed modo tẽpate sumat̃ etiã generatiõi cõmodus.Apud Ligyreos:quos Strabo Ligy
riscos & Tauriscos quoq; dici cẽset. Clariũ.s.Apollinẽ:cui nomẽ dedit Claros Cycladũ insularũ vna.Partim iuue
nis.qa premittitur partim puerili,legatur aptius,partim iuuenili.Vt in Lucretio,qa præmittit̃ Siqua viri so-
boles,Sulpiti⁹ vir doct⁹ subdit,siqua est mulieris origo,nõ muliebris vt nũc quidã.Ebona an hebona:cum hebe
gręcę ἥβη sit pubertas:Et Solis est Baccho Phœboq; æterna iuuenta:Et decet intonsus crinis vtrũq; deũ.Pro-
phano:nõ sacro sed rustico exemplo & experimento.

De Libero patre:qꝙ idem Sol sit & Liber pater. CAP.XVIII.

HÆc q̃ de Apolline dixim⁹,possunt etiã de Libero dicta existimari.Nam Liber pa
Aristoteles,q theologumena scripsit,Apollinẽ & Liberũ patrẽ vnũ eũdẽ ter qui
ꝗ deũ eẽ,cũ multis aliis argumẽtis asseuerat,tũ etiã apđ Ligyreos ait in & Sol.
Thracia eẽ adytũ Libero cõsecratũ,ex quo reddunt̃ oracula.Sed in hoc Oracula
adyto vaticinaturi plurimo mero sumpto, vti apud Clariũ aqua pota, Liberi.
effant̃ oracula.Apđ Lacedęmonios etiã ĩ sacris q̃ Apollini celebrãt Hya
cinthia vocãtes,hedera coronant̃ bacchico ritu.Itẽ Bœotii Parnassum mõtẽ Apollini cõ Parnassi
secratũ esse memorãtes:simul tñ in eodẽ & oraculũ Delphicũ, & spelũcas bacchicas vni icolę dei
deo cõsecratas colũt.Vñ & Apollini & Libero pr̃i in eodẽ mõte res diuina celebrat̃. Qđ
cũ & Varro & Grani⁹ Flacc⁹ affirmẽt:etiã Euripides his docet.Διόνυσος θυρσοῖς καὶ νεβρῶν
δοραῖς καθαπτὸς,ἐν πεύκαισι παρνάσσον κατὰ πηδᾷ χορεύων.In hoc mõte Parnasso bacchanalia
alternis ãnis agunt̃:vbi & Satyrorũ(vt affirmãt)frequẽs cernit̃ cœt⁹:& plerũq; voces ꝓ Satyri.
prię exaudiunt̃.Itẽq; cymbalorũ crepit⁹ ad aures hoĩm sępe ꝑueniũt. Et neqs opinet̃ di-
uersis diis Parnassum mõtẽ dicatũ,idẽ Euripides in Licinio Appollinẽ Liberũq; vnũ eũ-
dẽq; deũ eẽ significãs scribit.Δέσποτα φιλολάφνε,βάκχε,παιὰν,ἄπολλον,εὔλυρε.Ad eãdẽ sen-
tẽtiã Æschylus.ὦ κισσεὺς ἄπολλον,ὦ βάκχε,ὦ μάντις.Sed illo prius asserto,eũdẽ esse Apolli-
nẽ ac Solẽ,edoctoq; postea ipsum esse Liberũ patrẽ q Apollo est:nulla ex his dubitatio sit
Solẽ ac Liberũ patrẽ eiusdẽ numinis habẽdũ:absolute tñ hoc argumẽtis liqdiorib⁹ astru
etur.In sacris.n.hęc religiosi arcani obseruatio tenet̃,vt quum Sol in supero.i.in diurno Dionysi⁹
hemisphęrio est,Apollo vocitet̃:quũ in infero.i.nocturno,Dionysi⁹,q est Liber pater,ha- † iuueni
beat̃.Itẽ Liberi patris simulacra partim puerili ętate,partim † iuuenis fingunt.Pręterea li.
barbata specie,senili quoq;:vti gręci ei⁹ quẽ Bacchapęan,itẽ quẽ Brissea appellãt:& vt in Baccha-
Cãpania Neapolitani celebrãt Ebona cognominãtes.Hę aũt ętatũ diuersitates ad Solem pæan.
referũt,vt paruulus videat̃ hyemali solstitio,qualẽ Ægyptii ꝓferũt ex adyto die certa,ꝙ Brisse⁹.
tũc breuissimo die veluti paru⁹ & infans videat̃.Exinde aũt ꝓcedẽtib⁹ augmẽtis ęquino Ebon.
ctio vernali siliter atq; adolescens adipiscit̃ vires,figuraq; iuuenis ornat̃.Postea ei⁹ ætas Solstitiũ
statuitur plenissima effigie barbæ solstitio ęstiuo,quo tpe summũ sui cõsequitur augmẽ hyemale

tũ.Exinde per diminutiones veluti senescenti quarta forma deus figuratur.Itẽ in Thra
Sebadi⁹ Bacch⁹. cia eũdem haberi solem atq; Liberũ accipimus, quẽ Sebadiũ nũcupantes magnifica religione celebrãt,vt Alexãder scribit:eiq; deo in colle Zilmisso ędes dicata est specie rotũda,cuius mediũ interpatet tectũ.Rotunditas ædis monstrat huiusce sideris speciẽ:summoq; tecto lumẽ admittit,vt appareat solẽ cũcta vertice summo lustrare lucis ĩmissu:& quia oriẽte eo vniuersa patefiunt.Orpheus quoq; solem volens intelligi,ait inter cętera,

τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα,
ἐξανέφηνε θεοῖς ὥραν κάλλιστην ἰδέσθαι.
ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ Διόνυσον
εὐβουλῆα τ᾽ ἄνακτα, καὶ ἀντ᾽ αὐτῆς ἀρίδηλον,
ἄλλοι δ᾽ ἄλλοι καλέουσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
πρῶτος δ᾽ ἐς φάος ἦλθε. Διόνυσος δ᾽ ἐκλήθη,
οὕνεκα δινεῖται κατ᾽ ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
ἀλλαχθεὶς δ᾽ ὄνομ᾽ ἔσχε προσωνυμίας ἕκαστον
παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

Phanes. Phaneta dixit solem ἀπὸ τοῦ φωτὸς, id est a lumine atq; illuminatione:quia cunctis visitur cuncta conspiciens. Dionysius. Dionysius vt ipse vates ait ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι,id est q circunferatur in ambitum.Vnde Cleanthes ita cognominatũ scribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι:quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diem noctemq; faciẽdo cæli conficit cursum. Mũdus. Physici Διόνυσον Διὸς νοῦν,quia solem mundi mentem esse dixerunt.Mundus autem vocatur cælũ:quod appellant Iouem.Vnde Aratus de cælo dicturus ait:ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Liber. Liber a Romanis appellatur,q liber & vagus est:vt ait Næuius.Hęc qua sol vagus igneas habenas Immittit propius iungitq; terræ.Iidem versus Orphei εὐβουλῆα vocantes,boni consilii hunc deum pręstitem monstrant. Nam si conceptu mentis consilia nascũtur: mundi autem solem opinãtur authores, a quo in homines manat intelligẽdi principiũ: merito boni consilii solem antistitem crediderũt.Solem liberum esse manifeste pronunciat Orpheus hoc versu:ἥλιος ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσι. Et is quidem versus absolutior:ille vero eiusdem vatis operosior:εἷς Ζεὺς, εἷς ἅδης, εἷς ἥλιος, εἷς Διόνυσος.Huius versus authoritas fundatur oraculo Apollinis Clarii, in quo aliud quoq; nomẽ soli adii ὑάω. citur:qui in eisdẽ sacris versibus inter cętera vocat ὑάω.Nã cõsultus Apollo Clarius,qs deorũ habendus sit q vocat ὑάω,ita effatus est ὄρπαμβον.Huius oraculi vim numinis,nominisq; interpretationẽ qua Liber pater & sol ὑάω,significat,execut⁹ est Cornelius Labeo in libro cuius titulus est de oraculo Apollinis Clarii. Itẽ Orpheus Liberũ atq; Solẽ vnũ esse deũ eũdẽq; demõstrans:de ornatu vestituq; eius in sacris liberalibus ita scribit:ταῦτά τε πάντα.Hinc & Virgilius sciens Liberũ patrẽ Solẽ esse,& Cererẽ Lunã,qui pariter fertilitatib⁹ glebę & maturãdis frugib⁹ vel nocturno tẽperamẽto vel diurno calore mode Moderari frugibus. rãtur: Vestro(ait) si munere tellus Chaoniã pingui glandem mutauit arista. Solẽ vero terrenę esse fœcũditatis auctorẽ:idẽ poeta profano mox docuit exẽplo,quũ ait:Sæpe etiã steriles incẽdere profuit agros:& reliqua.Si eñ hominũ commento ignis adhibitus multiplex præstat auxiliũ,quid ascribendũ est æthereo solis calori!

ASCEN.ἐνυάλιος patronymicum est ab ἐνυώ.i. bellona:& ita a fœmina deductum,martiq; attribuit:sed & Baccho:qa Bacch⁹ & ad culpã causas dedit:additq; cornua pauperi:quia ebrij sępe in arma ruũt. Thyrsus Bacchi est hasta pãpinis.i.frõdib⁹ vitiũ ĩuoluta:alioq est caulis seu colis.i.densius illud & oblõgũ qd̃ est ĩ medio frõdis & hęrbarũ quas ob magnos caules seu thyrsos,caules & coles vocam⁹. ¶Pinnis,alij p pẽnis positũ censent, alij diuersum volũt:nã pĩnę sunt murorũ minę.i.summę partes intercisę & speciẽ coronę pferẽtes. Cęruleũ colorẽ mari damus. Argiphõtes, Argicida, Argi occisor. Hieroglyphicę lr̃ę sunt sacris figuris insculptę:vt bouis,canis,anguis &c.παρὰ τὸ ἀργὸν,verior lectio q̃ λευκὸν licet & hoc albũ significet,quia de argo sermo est. Tetrachordũ.i.quatuor chordarũ plectrũ. Caduceũ vel caduceus virga est Mercurij,qua pacẽ indicabat se pñtare,vt Caduceator. ramo oliuę oratores. Vnde interpres pacis caduceator dict⁹. Cato. Caduceatori nemo nocet. Ad capulũ.i.vt dicũt manubriũ,qd̃ manu tenet & capit. Dęmona &c. Notum est quid sit dæmon.tyche.i.fortuna,eros.i.amor,& anange.i.necessitas.

Ne Martis quidem aut Mercurii aliud esse numen q̃ Solis. CAP.XIX.

Martem esse eundem & Liberũ. QVę de Libero patre dicta sunt,hęc Martẽ eũdẽ ac Solẽ esse demõstrãt:si quidẽ pleriq; Liberũ cũ Marte cõiũgũt vnũ deũ esse mõstrantes. Vnde Bacch⁹ ἐνυάλιος cognominat:qd̃ est iter ꝓpria Martis noĩa. Colit etiã apud Lacedęmonios simulacrũ Liberi p̃ris hasta insigne nõ thyrso. Sed quũ thyrsum tenet,qd aliud q̃ latẽs telũ gerit:cui⁹ mucro hedera lãbẽte ꝓtegit! Quod ostẽdit vinculo quodã patiẽtię obligãdos impet⁹ belli.

Habet eñ hedera vincēdi,obligādiq; naturā. Necnō & calor vini,cuius liber pater au-
ctor est,sæpe hoīes ad furorē bellicū vsq; propellit. Igit̄ propter cognatū vtriusq; effect9
calorē,Martē ac Liberū vnū eūdēq; deū esse voluerūt. Certe Romani vtrūq; patris appel
latione venerant̄:alterū liberū patrē,alterū Marspitem.i.Martem patrē cognominantes. Marspi-
Hinc etiam Liber pater bellorum potens probatur:ꝙ eum primū ediderūt auctorē triū ter.
phi. Quū igitur Liber pater idē ac sol sit:Mars vero idē ac liber pater: Martē solē esse ꝗs
dubitet? Acitani etiā Hispana gens, simulacrū Martis radiis ornatū maxima religione
celebrāt, Necyn vocātes. Et certe ratio naturalis exigit,vt dii caloris cœlestis parentes Necys.
magis nominibus ꝗ̄ re substantiaq; diuersi sint. Feruorē aūt quo animus excandescit ex
citaturq;,alias ad iram,alias ad virtutes,nōnunꝗ̄ ad temporalis furoris excessum,p̄ quas
res etiam bella nascuntur:Martem cognominauerunt. Cuius vim poeta exprimendo, &
similitudini ignis applicando:ait. μαίνετο δ' ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ. In sūma p̄nū Iliad.xv.
ciādū est effectū solis,de quo feruor aīorū,de quo calor sanguinis excitat̄, Martē vocari.

VT vero Mercurius sol probetur,superius edocta suffragia sunt. Eundem enim esse
Apollinē atq; Mercurium vel hinc apparet,ꝙ apud multas gentes,stella Mercurii Mercu-
ad Apollinis nomē refert̄. Et ꝙ Apollo musis pręsidet:Mercurius sermonē, quod est mu- riū solē
sarum munus,impertit. Præter hoc quoq; Mercuriū pro sole censeri, multa documenta esse.
sunt. Primū,ꝙ simulacra Mercurii pēnatis alis adornant̄:quæ res monstrat solis veloci-
tatem. Nam quia mentis potentē Mercurium credimus:appellatūq; ita intelligimus ἀπὸ
τοῦ ἑρμηνεύειν:& sol mundi mens est:summa autem est velocitas mentis, vt ait Homerus:
ὥσει πτερὸν ἠὲ νόημα:ideo †pinnis Mercurius quasi ipse natura solis ornatur. Hoc argumen Odyss.7.
tum lucidius Ægyptii absoluūt,ipsius solis simulacra †pinnata fingentes, quibus color †pēnis.
apud illos non vnus est. Alterum enim cærulea specie,alterum clara fingunt. Ex his cla- †pēnata.
rum superū,& cęruleū inferū vocant. Inferi aūt nomen soli datur,quum inferiore hemi-
sphærio.i.hyemalibus signis cursum suū peragit:superi,cū partē Zodiaci ambit æstiuā.
eadē circa Mercuriū sub alia fabula fictio est, cū ìter supos & inferos deos administer ac
nuncius existimatur. Argiphontes præterea cognominatur:nō ꝙ Argum peremerit:quē Argi-
ferunt per ambitū capitis multorū oculorū luminibus ornatum, custodisse Iunonis im- phōtes.
perio Inachi filiam eius deę pellicem,conuersam in bouis formam:sed sub huiusmodi fa
bula,Argus est cęlum stellarum luce distinctum:quibus inesse quædam species cęlestium
videtur oculorū. Cælum autem Argū vocari placuit a candore & velocitate παρὰ τὸ ἀργὸν Argū cę
ταχύ. Et videtur terram desuper obseruare:quā Ægyptii hieroglyphicis literisquum lū vocari
significare volunt,ponūt bouis figuram. Is ergo ambitus cęli stellarū luminibus ornat9,
tunc existimatur enectus a Mercurio,quū sol diurno tēpore obseruādo sidera veluti ene
cat,vi luminis sui conspectum eorū auferendo mortalibus. Pleraq; etiam simulacra Mer Mercuri
curii quadrato statu figurantur solo capite insignita,& virilibus erectis. Quę figura si- us figu-
gnificat Solem mundi esse caput,& rerū satorem:omnēq; vim eius non in quodam diui rat̄ ꝗdra
sorū ministerio membrorū,sed in sola mente consistere:cuius sedes in capite est. Quatu- to statu.
or latera eadē ratione fingūtur:qua & tetrachordū Mercurio creditur attributū. Quip- Lyra A-
pe significat hic numerus,vel totidem plagas mundi,vel quatuor vices tēporū,ꝗbus an- pollinis.
nus includitur:vel ꝙ duobus ęquinoctiis,duobusq; solstitiis, Zodiaci ratio distincta est:
vt lyra Apollinis chordarū septem tot cęlestiū sphęrarū motus pręstat intelligi:ꝗbus so
lem moderatorem natura constituit. In Mercurio solē coli etiam ex caduceo claret: ꝗd Claret.
Ægyptii in specie draconū maris & fœminæ coniūctorū figurauerūt Mercurio cōsecrā Caduceū
dum. Hi dracones parte media voluminis sui inuicem in nodum quem vocāt Herculis Mercurii
obligantur:primęq; partes eoꝝ reflexę in circulū pressis osculis ambitū circuli iungunt.
Et postmodū caudę reuocant̄ ad capulū caducei:ornaturq; †alis ex eadē capuli parte na †aliis.
scēribus. Argumētū caducei ad geniturā quoq; hoīm,quę Genesis appellat̄, Ægyptii pro
tendūt,deos p̄stites homini nascēti quatuor adesse memorātes δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγ-
κην. & duos priores solem ac lunam intelligi volūt,ꝙ sol auctor spiritus caloris, ac lumi
nis humanę vitę genitor & custos est:& ideo nascētis dæmon.i.deus creditur. Luna τύχη
ꝗa corporū præsul est,quę fortuitorū varietate iactant̄. Amor osculo significat̄: Necessi-
tas nodo. Cur pinnę adiiciant̄:iā superius absolutū est. Ad huiusmodi argumēta draco-
nū pręcipue volumē lectū est,propter iter vtriusq; sideris flexuosum.

ASCEN. Aesculapius ob medicinę peritiā habit⁹ est fili⁹ Apollinis:q apud Ouidiū dicit Inuētū medicina meū est. & in deorū numerū relatus, sub draconis seu serpētis specie colit̃ inuidioso, vt aliubi dixi, diaboli astu. Cuius duo filij Podalyrius & Machaon in bello Troiano Agamenonē secuti, magnā opē grȩcis cōmilitonib⁹ tulerunt. Hercules aūt notior est, q̄ vt de eo qcq̄ expetatur: meminerꝫ tñ plures fuisse Hercules & eoꝝ gesta vni ascripta: fieriq; posse, vt quos Aegyptij Herculis noīe colunt, Iudęi Samsona vocent. ❡ Serapis, q & Osiris, Iouis ex Niobe fili⁹ Isim, q̄ & Io, Inachi primi Argiuorū regis filiā duxit apđ Aegyptū vxorē, vbi sic vitā instituerūt vt vterq; diuino honore ibidē sit cultus. De quo Euseb. lib. de prępara. euāg. Diodorū siculū inducēs. Aegyptios ferūt primos oīm, motū ordinēq; cælestiū corporū admiratos, solē & lunā deos putasse: ac solē quidem Osirim, Lunā vero Isim nuncupasse, a proprietate quadam inditis ipsis nominibus. Nam multioculus dicitur Osiris. Isis vero prisca. Sol aūt ob radios multiocul⁹: luna ob vetustatē prisca dici pōt. De tricipitio Serapidis satꝫ hic Macrob.

Quin Æsculapiū quoq; & Salutē, & Herculē, & cū Iside ipsum etiā Serapin, alios q̄ Solem deos non esse. CAP. XX.

Æsculapi⁹ q; ad solē referatur. Salus.

HINC est q; simulacris & Æsculapii, & Salutis, Draco subiungit̃: q; hi ad solis naturā lunęq; referunt̃. Et est Æsculapius vis salubris de substātia solis, subueniens animis corporibusq; mortaliū. Salus aūt naturę lunaris effectus est, quo animātiū corpora iuuant̃ salutifero firmata temperamēto. Ideo ergo simulacris eorum iungunt̃ figurę draconū: quia pręstant vt humana corpora, velut infirmitatis pelle deposita ad pristinū reuirescāt vigorem, vt reuirescunt dracones p annos singulos pelle senectutis exuta. Prȩterea & ad ipsum solē species draconis refert̃: qa sol semper, velut a quadā imę depressionis senecta, in altitudinē suam vt in robur reuertitur iuuentutis. Esse aūt draconē inter præcipua solis argumenta, etiā nominis fictione monstrat̃, q; sit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id est videre. Nā ferunt hūc serpentē acie acutissima, & puigili naturā huius sideris imitari, atq; ideo ædiū, adytorū, oraculorū, thesaurorū, custodiā draconib⁹ assignari. Æsculapiū vero eūdē esse atq; Apollinē, nō solū hinc probat̃, q; ex illo natus credit̃, sed q; ei & ius diuinationis adiungitur. Nam Apollodorus in libris quibus titulus est περὶ θεῶν, scribit q; Æsculapius diuinationibus & auguriis pręsit. Nec mirū, siquidē medicinę atq; diuinationis consociatę sunt disciplinæ. Nam medicus vel cōmoda, vel incōmoda in corpore futura p̄noscit. Sicut ait Hippocrates, oportet medicū dicere de ægroto τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα, id est quę sint, quę fuerint, quę mox vētura sequēt̃. Quod cōgruit diuinationibus, quę sciunt τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, καὶ πρό τ' ἐόντα.

Draco.

Medicū oportere scire futura.

Hercules q; etiam p sole accipiatur.

SEd nec Hercules a substantia solis alienus est. Quippe Hercules ea est solis potestas, quæ humano generi virtutē ad similitudinē p̄stat deorum. Nec existimes Alcumenæ apud Thebas Bœotias natū solū, vel primū Herculē nūcupatū: immo post multos atq; postremos, ille hac appellatione dignatus est, honoratusq; hoc noīe: qa nimia fortitudine meruit nomē dei virtutem regentis. Cæterū deus Hercules religiose qdē & apud Tyron colit̃: verū sacratissima & augustissima Ægyptii eū religione venerant̃, vltraq; memoriā quæ apud illos retro longissima est, vt carentē initio colūt. Ipse credit̃, & gigantes interemisse, quū p cælo pugnasset, quasi virt⁹ deorū. Gigātes aūt qd aliud fuisse credēdū est, q̄ hominū quandā impiā gētē, deos negantē, & ideo existimatā deos pellere de cælesti sede voluisse? Horū pedes in draconū volumina desinebant: qđ significat, nihil eos rectū, nihil superū cogitasse, totius vitę eorū gressu atq; pcessu in inferna mergēte. Ab hac gēte sol pœnas debitas vi pestiferi caloris exegit. Et re vera Herculē solē esse, vel ex nomine claret. Heracles em̄ qd aliud est, nisi heras. i. aeris cleos. i. gloria: quæ porro alia aeris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu, pfunditate spiritus occulit̃ tenebrarū? Præterea sacrorū administrationes apud Ægyptios multiplici actu multiplicē dei asserunt potestatem, significantes Herculem hunc esse τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoq; alibi terrarum gesta argumentum nō vile colligit̃. Nam Theron rex Hispanię citerioris: quū ad expugnandum Herculis templū ageret̃ furore, instructo exercitu nauiū, Gaditani ex aduerso venerūt puecti nauibus lōgis: cōmissoq; prȩlio, adhuc ȩquo marte cōsistente pugna, subito in fugā versæ sunt regię naues: simulq; improuiso igne correptæ cōflagrauerunt. Paucissimi qui superfuerant hostium capti indicauerunt apparuisse sibi leones proris Gaditanæ classis superstantes, ac subito suas naues immissis radiis, quales in solis capite pinguntur, exustas.

Gigātes

Hercules vnde

Theron rex Hispaniæ.

Serapis p sole accipitur.

EIdem Ægypto adiacens ciuitas, q̄ conditorē Alexādrū Macedonē gloriat̃: Serapin atq; Isim cultu pene attonitæ venerationis obseruat: omnē tamen illam venerationem, Soli se sub illius nomine testat̃ impendere: vel dū calathum capiti eius infigunt, vel

dum simulacro signũ tricipitis animãtis adiungunt:qđ exprimit medio eodẽq; maximo capite leonis effigiem : dextera parte caput canis exorit̃ mãsueta specie blãdientis:pars vero lęua ceruicis rapacis lupi capite finit̃: easq; formas animaliũ draco cõnectit volumine suo,capite redeunte ad dei dexterã,qua cõspicit̃ monstrũ.Ergo leonis capite monstrat̃ pręsens tẽpus, quia conditio ei⁹ inter pręteritum futurũq; actu pręsenti valida feruensq; est.Sed præteritum tẽpus lupi capite signatur, ꝙ memoria rerum transactarum rapitur & aufertur. Item canis blandientis effigies futuri temporis designat euentum:de quo nobis spes,licet incerta, blanditur. Tẽpora autẽ cui nisi ꝓprio famularentur auctori?Cuius vertex insignitus calatho,& altitudinẽ sideris monstrat,& potentiã capacitatis ostẽdit:quia in eũ oĩa terrena redeunt,dum immisso calore rapiũtur.Accipe nũc qđ de sole vel Serapi ꝓnunciet̃ oraculo. Nã Serapis, quẽ ęgyptii deum maximũ ꝓdiderunt, oratus a Nicocreonte Cypriorum rege, quis deorum haberetur,his versibus solicitam religionem regis instruxit.

εἰμὶ θεὸς τοῖοσ δὲ μαθεῖν,οἷον κ' ἀγὼ εἴπω.
οὐράνιος κόσμος,κεφαλὴ,ἡ ἀστὴρ δὲ,θάλασσα,
γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ,τὰ δ' οὔατ' ἐν αἰθέρι κεῖται.
ὄμμά τε τηλαυγὲς,λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

¶Ex his apparet Serapis & solis vnã esse & indiuiduã naturã.Isis cũcta religione celebrat̃,q̃ est vel terra,vel natura rerũ subiacens soli.Hinc est ꝙ cõtinuatis vberibus, corpus deę omne densetur,qa vel terræ vel rerũ naturæ altu nutritur vniuersitas. Dẽsetur

ASCEN.Adonis Myrrhę filius Veneri dilectus,cũ ab apro esset interfect⁹,ab ea miro modo defletus in florẽ Adoniũ mutat⁹ fingitur.Eum Assyrij coluisse hic dicunt̃:vnde & Ezechiel.Ecce ibi mulieres sedebãt plãgẽtes adonidem.Opinari licet vicinitate vocabuli deceptas.Nam & Hebręi deũ sub nomine Adonai, qđ dñs interpretat̃, venerantur:& sub noĩe Heliu,ac alio vicino nomini solis,cũ græcis ἥλιοσ helios sol dicatur.¶Attinẽ matrẽ deorũ,quã terrã esse volũt,author hic dici significat: a puero forsan illi dilecto cui nomẽ Atys:de quo Persius, Claudere sic didicit versum, Berecynthius Atys.Fuit aũt puer Phrygius, vt scribit quarto Fastorũ Ouidius, facie spectabilis quẽ Cybele casto sibi amore deuinxit,iussitq; vt castus ꝑmaneret,suaq; tueret̃ tẽpla:sed vt subdit Ouidius:Ille fidem iussis dedit,& si mẽtiar inquit,Vltima qua fallã sit Venus illa mihi.Sed postea ꝓmissi immemor Fallit, & in nympha sagaritide desinit esse Qđ fuit.i.castus:Vnde pœnitẽtia ductus & furore correptus Ille etiã saxo corpus laniauit acuto:Voxq; fuit,merui,meritas do sanguine pœnas:Ah pereant partes quę nocuere mihi. Ah pereant dicebat adhuc,onus inguinis aufert:Nullaq; sunt subito signa relicta viri.Verũ Catullus historiam retexens dixit illum ꝑ mare phrygiũ nauigasse: & quũ ad Phrygię fluuiũ qui gallus dicebatur aduenisset,bibissetq; ex illius aqua,in furorẽ ex aquæ natura raptus sese castrauit.Vide Tortelliũ q plura collegit.Videt̃ itaq; Atyne dici Cybele,a noĩe Atys aut Atyn:sicut declinãt̃ multa:vt eleusis & eleusin, Salamis & salamin &c.De Osiri iam proximo capite dicetur. Horus autẽ ab hora fictitium est & dei & philosophi cuius supra mẽtio facta est nomen in Aegypto quõdã celebre. Cũcta despicere.i.vt inferiora cõspicere. Præstat.i.vincit & superat animalia. κρίοσ.i.aries,ἀπὸ τοῦ κερατόσ.i.a cornu dictus.In ciuitate Memphi. Non ergo declinatur hui⁹ memphitis:sed memphitis memphitidos nomẽ est patronymicum pro primitiuo interdum vsurpatũ.Omniũ imus.i.infim⁹: vnde vt a supra supremus & summus:ita ab infra infimus & imus videntur formari.

Atys.

Mẽphis.
Imus.

Adonin, Attinen, Osirim,& Horum,aliud non esse q̃ solem . Præterea &.xii.signa Zodiaci ad naturam solis referri. Cap.XXI.

ADonin quoq; solem esse nõ dubitat̃,inspecta religione assyriorũ,apud quos Veneris Architidis & Adonis maxima olim veneratio viguit, quã nũc Phœnices tenent.Nam Physici terrę superius hemisphęriũ, cuius partẽ incolimus,Veneris appellatione coluerũt:Inferius vero hemisphęriũ terræ Proserpinam vocauerũt.Ergo apud assyrios siue Phœnicas lugens inducitur dea, ꝙ sol annuo gressu per.xii.signorũ ordinẽ pergens partẽ quoq; hemisphærii inferioris ingredit̃: qa de.xii.signis Zodiaci sex supiora,sex inferiora censent̃:& quũ est in inferioribus, & ideo dies breuiores facit,lugere creditur dea,tanq̃ sole raptu mortis tẽporalis amisso,& a Proserpina retẽto,quã numẽ terræ inferioris circuli & antipodum diximus.Rursumq; Adonin redditũ Veneri credi volunt,quũ sol euictis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit nostri circuli lustrare hemisphęriũ cũ incremẽto luminis & dierũ. Ab apro autẽ tradunt interẽptũ Adonin,hyemis imaginẽ in hoc animali fingentes:ꝙ aper hispidus & asper gaudet locis humidis & lutosis pruinaq; cõtectis,ꝓprieq; hyemali fructu pascit̃ glande.Ergo hyems veluti vulnus est solis,q̃ & lucẽ eius nobis minuit & calorem:qđ vtrũq; animãtib⁹ accidit morte. Simulacrũ huius deę in monte libano fingit̃ capite obnupto,specie tristi,faciẽ manu lęua intra amictũ sustinens,lachrymę visione cõspicientiũ manare credunt̃.Quę imago pterq̃ ꝙ lugẽtis est(vt diximus)deę,terrę quoq;

Adonis ꝙ etiã ꝑ sole accipitur.
Venus.
Proserpina.
Aper.

hyemalis est,quo tēpore obnupta nubibus,sole viduata stupet: fontesq; veluti terræ oculi vberius manāt:agriq; iterū suo cultu vidui,mœstā faciē sui monstrāt. Sed quū sol emerserit ab inferioribꝰ partibus terræ, vernalisq; ęquinoctii transgreditur fines augendo diē:tūc est Venus lęta & pulchra,virent arua segetibꝰ,prata hęrbis, arbores foliis. Ideo maiores nostri Aprilem mensem Veneri dicauerunt.

Cybele cur a leonibꝰ vehatur.

¶Similiter Phryges fabulis & sacrorū administrationibꝰ īmutatis,circa matrē deū & Attinē eadem intelligi præstant. Quis em̄ ambigat matrē deū terrā haberi? Hæc dea leonibꝰ vehit̄,validis impetu atq; feruore aīalibus:quę natura cęli est, cuius ambitu aer cōtinetur,q vehit terrā.Solē vero sub noīe Attinis ornat & fistula & virga.Fistula ordinē spūs inęqualis ostendit,qa venti in quibꝰ nulla ęqualitas est, ꝓpriam sumūt de sole substantiā.Virga,solis potestatē asserit:q cūcta moderat̄. Pręcipuā aūt solis ī his cęremoniis verti rationē,hinc etiā potest ītelligi: ꝙ ritu eorū καταβάσει finita,simulationeq; luctus peracta,celebrat̄ lætitię exordiū ad octauū Calendas Aprilis:quē diem Hilaria appellant:quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit.

Hilaria.

Osiris.

¶Idem sub diuersis noībus religionis effectus est apud ægyptios:quū Isis Osirim luget.Nec in occulto est,neq; aliud esse Osirim,q̄ solem:nec Isim aliud esse,q̄ terram,vt diximus,naturāve rerū.Eadēq; ratio quę circa Adonin & Attinem vertitur:in ægyptia quoq; religione luctum & lætitiam vicibus annuæ administrationis alternat. Hinc Osirim ægyptii vt solem esse asserant , quoties hieroglyphicis literis suis exprimere volunt,insculpunt sceptrum,inq; eo speciem oculi exprimunt: & hoc signo Osirim monstrant,significantes hunc deum solem esse,regaliq; potestate sublimē cuncta despicere : quia solem Iouis oculum appellat antiquitas.

Hieroglyphicę lr̄æ.

Oculꝰ Iouis sol.

Horus Apollo.

Horæ.

¶Apud eosdē Apollo q est Sol,Horus vocat̄.Ex quo & Horæ.xxiiii.q̄bus dies noxq; conficit̄ nomē acceperūt:& quatuor tēpora q̄bus annuus orbis implet̄,horę vocant̄.Iidē Ægyptii volētes ipsius solis noīe dicare simulacrū,figurauere raso capite,sed dextra parte crine remanētē. Seruatus crinis docet Solē naturæ rerū nunq̄ esse in operto.Dēpti autē capilli residēte radice monstrant,hoc sidus etiam tēpore quo nō visitur a nobis, rursum emergēdi,vti capillos,habere substantiā.Eodē argumento significat̄ & tēpus,quo angusta lux est,quū velut abrasis incremētis,angustaq; manēte extātia, ad minimū diei sol ꝑuenit spatiū:qđ veteres appellauere brumale solstitiū,brumā a breuitate dierū cognominātes.i.βραχὺ ἦμαρ.ex qbꝰ latebris vel angustiis rursus emergēs ad ęstiuū hemisphęriū, tanq̄ enascēs in augmenta porrigit̄,& tūc ad regnū suū ꝑuenisse iā credit̄.Propterea Ægyptii aīal in Zodiaco cōsecrauere ea cęli parte,qua maxime annuo cursu sol valido efferuet calore:leonisq; inibi signū domiciliū solis appellāt,qa id aīal videt̄ ex natura solis substātiā deducere:primūq; īpetu & calore p̄stat aīalia, vti p̄stat sol sidera. validusq; est leo pectore,& priore corporis parte,ac degenerat posterioribus mēbris.ęque solis vis prima parte diei ad meridiē increscit,vel prima parte anni a vere in ęstatē:mox elanguescēs deducit̄,vel ad occasum q diei,vel ad hyemē,quę anni pars videt̄ esse inferior. idēq; oculis patētibꝰ,atq; igneis cernit̄ semp,vt sol patēti igneoq; oculo,terram cōspectu ꝑpetuo,atq; infatigabili cernit.Nec solus leo, sed signa quoq; vniuersa Zodiaci ad naturā solis iure referunt̄.Et vt ab Ariete incipiā,magna illi cōcordia est. Nā & is p sex mēses hibernales sinistro incubat lateri:ab ęquinoctio verno sup dextrū latus,sicut & sol ab eodē tempore dextrū hemisphęriū,reliquo ambit sinistrū.Ideo & Hāmonē,quē deū solē occidentē Libyes existimāt,arietinis cornibus fingūt,q̄bus maxime id aīal valet,sicut radiis sol.Nam & apđ gręcos ἀπὸ τ κέρατος κριὸς appellat̄.¶Taurū vero ad solē referri multiplici ratiōe Ægyptius cultus ostēdit.vel q̄a apud Heliopolim taurū soli cōsecratū,quē Netiron cognominant,maxime colūt:vel q̄a bos Apis in ciuitate Mēphi,solis instar excipit̄:vel quia in oppido Herminthi magnifico Apollinis tēplo cōsecratū soli colūt taurum Bacchim cognominantes,insignē miraculis cōueniētibus naturę solis. Nā & p singulas horas mutare colores affirmat̄,& hirsutus setis dicit̄ in aduersum nascētibus cōtra naturā oīm aīaliū.vnde habet̄ veluti imago solis in aduersam mūdi partē nitētis. ¶Gemini aūt q alternis morribꝰ viuere credunt̄,qđ aliud nisi solē vnū eundēq; significāt,modo descendentē in ima mūdi,modo in summā altitudinē resurgētē? Cancer obliquo gressu qđ aliud nisi iter Solis ostēdit?Qui viā nunq̄ rectā,sed p illā semp meare sortitꝰ est,Obliquꝰ qua se si

Bruma.

Leo.

Præstat aīalia.

Signa zodiaci ad solis naturā referri.

Aries.

Taurus.

Gemini.

Cancer.

gnorũ verteret ordo:maximeq́ȝ in illo ſigno, Sol a curſu ſupero incipit obliquus inferio
ra iam petere.De Leone iã ſupra dictũ eſt. Virgo aũt,quę manu ariſtã prę fert,qd aliud q̃ Virgo.
δύναμις ἡλιακή,quę fructibꝰ curuat᷑:& ideo iuſtitia credit᷑,quæ ſola facit naſcẽtes fructus
ad hominũ vſus puenire.Scorpius totꝰ,in quo libra eſt,naturã ſolis imaginat᷑: qui hye= Scorpiꝰ.
me torpeſcit,& trãſacta hac,aculeũ rurſus erigit vi ſua,nullũ natura damnũ ex hyberno Libra.
torpore perpeſſa.Sagittarius,qui omniũ Zodiaci domiciliorũ imus atq́ȝ poſtremꝰ eſt:ideo Sagittarius.
ex hoĩe in ferã p mẽbra poſteriora degenerat, quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in
inferiora detruſus.Sagittã tamẽ iacit:qđ indicat tunc quoq́ȝ vniuerſorũ conſtare vitam
radio ſolis,vel ab ima parte veniẽtis.Capricornus ab infernis partibꝰ ad ſupera ſolẽ re= Capricornus.
ducẽs,caprę naturã videt᷑ imitari,quę dũ paſcit᷑,ab imis partibꝰ ſemp pminentiũ ſcopu=
lorũ alta depoſcit.Aquarius nõne ipſam vim ſolis oſtẽdit? Vnde enim imber caderet in Aquariꝰ
terras,niſi Solis calor ad ſupera traheret humorẽ?cuius refuſio pluuialis eſt copia.In vl
timo ordine Zodiaci piſces locati ſunt:quos cõſecrauit Soli nõ aliqua naturę ſuę imagi Piſces.
natio,vt cętera:ſed oſtentatio potentię ſideris,a quo vita nõ ſolũ aereis terreniſq́ȝ anima
libus dat᷑,ſed illis quoq́ȝ quorũ cõuerſatio aquis merſa,velut e cõſpectu Solis exulat.Tã
ta eſt vis Solis,vt abſtruſa quoq́ȝ penetrando viuificet.

ASCEN.Nemeſis varia ſignificat.Eſt enĩ vt lexicon indicat,accuſatio,inuidia,ſupbia,vltio dei,odiũ, dea ſup= Nemeſis.
boꝝ vltrix,ira deoꝝ,idignatio de malorũ ſucceſſu,vt Ariſtoteles in magnis æthicis teſtat᷑.Ea aũt fere Soli attri
bui poſſunt,q́ȝ p cũ deus quaſi iratus ſupbię humanę,peſtẽ,famẽ,& rerũ inopiã dũ vult immittit.Vñ Dido ęne.
iiij.Sol q terrarũ flãmis opa oĩa luſtras &c.Pan aũt dicit᷑ totũ:& vniuerſę naturę,vt Seruius docet,ſymbolon & Pan.
figuram gerit.Saturnꝰ aũt vt cæterorũ planetarũ noĩa,dupliciter cõſiderari poteſt: vel vt planetã ſignificat,&
ſic a ſole nimirũ diſtinguit᷑:vel vt deus eſſe credit᷑,& ſic cũ ſole coincidit:Nã vt Plinius lib.ij.ſcripſit,vnũ eſſe deũ
eũq́ȝ Solẽ prudẽtiores opinati ſunt gẽtiũ. Verba Plinij,q̃ nõ tã abſurda de deo,ac fabulamẽta poetarũ aſtruunt
huc acciuimus.Inter hanc(inqt.i.terrã)cælumq́ȝ eodem ſpiritu pendẽt certis diſcreta ſpatijs ſeptem ſidera,quę
ab inceſſu vocamꝰ errãtia,cũ errẽt nulla minus illis.Quorũ mediꝰ ſol fert᷑ ampliſſima magnitudine ac poteſta= Sol.
te:nec tẽporũ modo terrarũq́ȝ,ſed ſiderũ etiã ipſorũ cęliq́ȝ rector.Hunc mũdi eſſe totiꝰ animũ,ac planiꝰ mẽtem:
Hunc principale naturę regimen ac numen credere decet opa eius exiſtimãtes. Hic lucẽ rebꝰ miniſtrat,auferto
tenebras.Hic reliqua ſidera occultat.Hic vices tẽporũ,annũq́ȝ ſemp renaſcentẽ ex vſu naturæ temperat.Hic cæli
triſtitiã diſcutit,atq́ȝ etiã nubila humani animi ſerenat.Hic ſuũ lumen cæteris quoq́ȝ ſideribus fœnerat.pclarus,
eximius,omnia intuẽs,oĩa etiã exaudiẽs:vt principali literarũ Homero placuiſſe in eo video.Quapropter effi=
giem dei formamq́ȝ quęrere imbecillitatis humanę reor.quiſquis eſt deus(ſi modo eſt alius)& quacũq́ȝ in parte, ſcȝ q̃ ſol.
totus eſt ſenſus,totus eſt viſus,totus auditus,totꝰ aĩæ, totꝰ animi,totus ſui. Innumeros quidem credere, atq́ȝ
etiã ex virtutibus vitijſq́ȝ hominũ,maiorẽ ad ſocordiam accedit.Fragilis & laborioſa mortalitas in parteis iſta
digeſſit infirmitatis ſuę memor,vt portionibus coleret quiſq́ȝ,quo maxime indigeret.

Qꝫ Nemeſis,Pan ſeu Inuus,& Saturnus,aliud non ſint q̃ Sol.
CAP.XXII.

ET vt ad Solis multiplicẽ poteſtatẽ reuertatur oratio, Nemeſis quæ cõ= Nemeſis
tra ſuperbiam colitur,quid aliud eſt,q̃ Solis poteſtas? Cuius iſta natu=
ra eſt,vt fulgentia obſcuret,& conſpectui auferat:quæq́ȝ ſunt in obſcu=
ro illuminet,offeratq́ȝ conſpectui.¶Pan ipſe,quẽ vocant Inuum,ſub hoc Inuus.
habitu quo cernit᷑,Solẽ ſe eſſe pudentioribus pmittit intelligi. Hũc deũ Pan.
Arcades colunt,appellantes τὸν τῆς ὕλης κύριον,non ſyluarum dominũ,ſed
vniuerſę ſubſtantię materialis dominatorẽ ſignificari volẽtes.Cuius materię vis,vniuer
ſorũ corporũ,ſeu illa diuina,ſiue terrena ſint,cõponit eſſentiã.Ergo Inui cornua,barbęq́ȝ Eſſentia.
prolixę demiſſio naturã lucis oſtẽdũt,qua Sol & ambitũ cęli ſupioris illuminat,& inferio=
ra colluſtrat.Vnde Homerus de eo ait,ὤρνυθ᾽ ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέροι, ἠδὲ βροτοῖσι.Quid fi= Iliad. xi.
ſtula vel virga ſignificent,ſuperius in habitu Attinis expreſſimus.Qꝫ in capræ pedes de Attinis.
finit,hæc argumẽti ratio eſt:q̃ materia quę in oẽm ſubſtantiã Sole diſpenſante porrigit᷑,
diuinis de ſe corporibꝰ effectis,in terrę finit᷑ elementũ.Ad huiꝰ ergo extremitatis ſignũ
pedes huius animalis electi ſunt,qđ & terrenũ eſſet,& tamẽ ſemp peteret alta paſcendo:
ſicut Sol,vel quũ radios ſupne demittit in terras,vel quũ ſe recolligit,in mõtibꝰ viſitur.
Huius Inui amor & delicię ἠχὼ creditur,nullius oculis obnoxia:quod ſignificat harmo= Echo.
niam cęli,quę Soli amica eſt,quaſi ſphęrarum omniũ de quibus naſcitur moderatori:nec
tamen poteſt noſtris vnq̃ ſenſibus deprehendi.¶Saturnus ipſe,qui auctor eſt temporũ, Saturnꝰ.
& ideo a græcis immutata litera κρόνος,quaſi χρόνος vocatur, quid aliud niſi Sol intelli
gendus eſt?quum tradatur ordo elementorum temporum numeroſitate diſtinctus,luce
patefactus,nexus æternitate traductus,viſione diſcretus:quæ oĩa actum Solis oſtẽdunt.

ASCEN. Iuppiter quoq; non sub planetę ratione cũ sole incidit, diuersi enim sunt, sed sub dei, qa licet solis po tẽtia oís a deo est, per eũ tñ deus maxime iuppiter.i.iuuans pater videt, mortaliũ vitã victũq; cõseruans: vñ & gręcis ζεύς a verbo ζέω.i.ferueo dicitur, vel φ ζωήν.i.vitam confert. Adad aũt Assyriorũ lingua pter alia pręcipuus dicitur. Dij sunt dęmones.i.sciẽtes futuri: qa futura prędicere diuinũ videtur. vñ verbũ diuino deductũ. Qđ aũt Orphei authoritate ostendi posse dicit, oẽs deos referri ad solẽ: id iã Pliniũ sentire docuimus. Notũ est verba illa pcationis gentilis ἥλιε παντοκράτορ &c.i.sol omnipotẽs, mundi spũs, mundi iustitia, mũdi lux: effectu naturali soli quodãmodo cõuenire, authoritate principali vero deo.

Iouem quoq; & Assyriorũ Adad eundẽ esse quẽ Solẽ. Tũ & theologorũ & Orphei authoritate ostendi posse, omnes deos referri ad Solem. CAP.XXIII.

Iuppiter Iliad.i. Nec ipse Iuppiter rex deorũ solis naturã videt excedere, sed eundẽ esse Iouẽ, ac Solẽ claris docet indiciis. Nã cũ ait Homerus, Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν, Iouis appellatiõe Solẽ intelligi Cornificius scribit, cui vnda Oceani velut dapes ministrat. Ideo em̃, sicut & Possidonius & Cleanthes affirmãt solis meatus a plaga, quę vsta dicit, nõ recedit: qa sub ipsa currit ocean⁹ qui terrã & ambit & diuidit. Oĩm aũt physicorum assertione cõstat calorem humore nutriri. Nã quod ait, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο, sidera intelliguntur, quæ cũ eo ad occasus ortusq; quotidie impetu cæli ferunt, eodemq; aluntur humore. θεοὺς em̃ dicunt sidera & stellas, ἀπὸ τοῦ θέειν, id est τρέχειν, φ semper in cursu sint, ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι. Addit poeta δωδεκάτη δέ τοι ἠώς, non dierum, sed horarum significãs numerum, quibus referuntur ad hemisphęrii superioris exortum. Intellectum nostrũ in eandẽ sententiam ducunt etiam de Timęo Platonis hæc verba. ὁ μὲν δὴ ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ὁ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διὰ κόσμον πάντα, καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δ' ἕπεται στρατία θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη. μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. His em̃ verbis magnũ in cælo

Sol idẽ & Iuppiter. ducem Solẽ vult sub appellatiõe Iouis intelligi, alato curru velocitatẽ sideris monstrãs. Nam quia in quocunq; fuerit pstat omnia signa & sidera, signorũq; pstites deos, videtur cunctos deos ducatu pręire ordinando cuncta ornandoq;: atq; ideo velut exercitum ei⁹, cæteros deos haberi per duodecim signoꝶ partes distributos: quia ipse duodecimi signi

Dęmões in quocũq; signo fuerit locum tenet & occupat. Nomẽ autẽ dęmonũ cũ deorũ appellatione coniungit, aut quia dii sunt δαίμονες.i.scientes futuri, aut (vt Possidonius scribit in libris quibus titulus est περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων) quia ex ætherea substantia parta atq; diuisa qualitas illis est, siue ἀπὸ τοῦ δαίειν.i.καίειν: seu ἀπὸ τοῦ δαιομένους, hoc est μεριζομένους. Qđ autem addit μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη, significat, qa hęc sola quã terram esse accipimus, manet immobilis intra domũ deorum.i.intra mundũ, vt ait Euripides. καὶ γαῖα μὲν πάντας οἱ βροτοὶ οἰκοῦσιν ἢ μὴν ἐν αἰθέρι. Hinc quoq; ostẽditur quid de Sole & Ioue sit sentiẽdũ,

Hesiod⁹ Iliad.iii. cũ alibi dicat. πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας. & alibi. ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις. Vnde vtrũq; constat vna potestate censendum. Assyrii quoq; solem sub Iouis

Heliopolites Iuppiter. nomine, quem Dia heliopoliten cognominant, maximis cęrimoniis celebrant in ciuitate quę Heliopolis nũcupatur. Eius dei simulacrũ sumptũ est de oppido Ægypti, qđ & ipm Heliopolis appellatur, regnãte apud Ægyptios Senemure, seu idẽ Senepos nomine fuit. perlatũq; est primũ in eã per Oppiã legatũ Delebois regis Assyriorũ, sacerdotesq; Ægyptios, quorũ princeps fuit Parmetis, diuq; habitũ apud Assyrios, postea Heliopolim cõmigrauit. Cur ita factum, quaq; ratione Aegypto profectũ in hæc loca vbi nũc est postea venerit, rituq; Assyrio magis q̃ Aegyptio colatur, dicere supersedi: qa ad pręsentẽ non attinet causam. Nunc vero eundẽ Iouem Solemq; esse, quũ ex ipso sacrorũ ritu, tum ex habitu dignoscitur. Simulacrũ enim aureum specie imberbi instat dextra eleuata cũ flagro in aurigę modum, lęua tenet fulmen & spicas. Quæ cuncta Iouis Solisq; consociatã potentiam demonstrant. Huius templi religio etiam diuinatione prępollet, quę ad Apol

Ferculũ. linis potestatem refertur, qui idem atq; sol est. Vehitur em̃ simulacrũ dei Heliopolitani ferculo, veluti vehunt in pompa ludorum circensium, deorum simulacra: & subeũt plerunq; prouinciæ proceres, raso capite, longi temporis castimonia puri, feruntur q; diuino spiritu, non suo arbitrio, sed quo deus propellit vehentes: vt vidimus apud Antium promoueri simulacra Fortunarũ, ad danda responsa. Consulunt hunc deum & absentes missis diplomatibus consignatis, rescribitq; ordine ad ea quæ consultatione addita con

Traian⁹. tinent. Sic & imperator Traianus initurus ex ea puincia Parthiã cum exercitu, constantissimę religionis hortantibus amicis, qui maxima huiusce numinis ceperant experimenta, vt de euentu consuleret rei cœptæ, egit Romano consilio prius explorando fidem

religionis, ne forte fraus ſubeſſet humana. Et primū miſit ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi vellet. Deus iuſſit afferri chartā, eamq́ꝫ aſſignari puram, & mitti, ſtupentibus ſacerdotibus ad eiuſmodi factum. Ignorabāt quippe conditionem codicillorum. Hos cū maxima admiratione Traianus excepit, ꝙ ipſe quoqꝫ puris tabellis cū deo egiſſet. Tunc aliis codicillis conſcriptis ſignatiſqꝫ, cōſuluit an Romā perpetrato bello rediturus eſſet. Vitem centurialē deus ex muneribꝰ in æde dicatis deferri iuſſit, diuiſamqꝫ in partes ſudario condi, ac perinde ferri. Exitꝰ rei, obitu Traiani apparuit, oſſibus Romā relatis. Nā fragmentis, ſpecies reliquiarum, vitis argumento, caſus futuri tēpus oſtenſum eſt. Et ne ſermo per ſingulorum nomina deorum vagetur, accipe quid Aſſyrii de ſolis potētia opinentur. Deo enim quem ſummū maximūqꝫ venerantur Adad nomen dederunt. Eius nominis interpretatio ſignificat vnus. Hūc ergo vt potentiſſimū adorant deum. Sed ſubiūgunt eidem deam nomine Atargatim: oēmqꝫ poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, ſolem terramqꝫ intelligentes: nec multitudine nominū enunciantes diuiſam eorum per omnes ſpecies poteſtatem, ſed argumentis quibus ornantur, ſignificātes multiplicem præſtantiam duplicis numinis. Ipſa autem argumenta ſolis rationem loquuntur. Nāqꝫ ſimulacrū Adad inſigne cernitur radiis inclinatis: quibus mōſtratur vim cęli in radiis eſſe ſolis, qui demittūtur in terram. Atargatis ſimulacrū ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt: monſtrando radiorum vi ſuperne miſſorum enaſci quęcūqꝫ terra progenerat. Sub eodem ſimulacro ſpecies leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes, qua Phryges finxere matrem deum. i. terram leonibus vehi. Poſtremo potētiam ſolis ad omniū poteſtatem ſummitatemqꝫ referri, indicāt theologi, qui in ſacris hoc breuiſſima precatione demonſtrant dicentes. ἥλιε παντακράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς. Solem eſſe omnia, & Orpheus teſtatur his verſibus. κέκλυθι πόρου κύκλον οὐρανίαις στροφάλιγξι περὶ δρόμον ἥλιε ἑλίσσων ἄγλαε Ζεὺς διόνυσε πάτερ πόντοιο πάτερ αἴης ἥλιε παγγενέτορ πάντα ἰολεχρύσεο φεγγές.

Adad deus maximus Aſſyriorū.
Atargatis dea.
Solis potentia.

ASCEN. Gratioſius eſt. i. plus ad gratiam Virgilio conciliandā faciens, q̄ vt iudicio. i. iuſta prudentis viri ſententia, fieri putetur. Eſt aūt honeſta loquendi forma, gratioſius q̄ vt &c. Incondita rerū relatione minuat. Hūc ſuccū nigrę loliginis in Ciceronē fuſum Symmachus qdē abſtergit: ſed tamē vt liuoris nōnulla veſtigia in animis lectorū relinquat. Ad hoc em̄ Euāgelū & Horū irrupiſſe in ꝯuiuiū ſupra dixit, vt p eos ſtomachū ſuū ſubinde aperiret. Deprecātis. ſ. Elyſſę quæ & Dido dicta eſt, filio. ſ. nondū nato nec concepto, ſed optato dūtaxat, arma a marito. ſ. Aenęa. i. p̄cantis ne arma patris ſectareť. Dicit em̄, Siquis mihi paruulus aula Luderet Aeneas, qui tem̄ ore referret. i. facie, vt interpretať Seruius, & nō moribus: aut vt Euangelus interpretandū innuit, facie non rebus bellicis: Dixerat em̄ de Aenea ad ſororē, quę bella exhauſta canebat. Effata ſunt tēpla vltima augurū ſicut pomœria loca mœnibus propinqua extra quę effari & auguria captare nō licebat. Literatores, literarū bonarū quas nō habēt iactatores. Pedibus illotis, adagialiter. i. ſine diligenti examine. Belli iſti, ironicos, q ſibi belli vidētur, cū ſint minime boni. In ędē deę. ſ. Bonę. de qua Iuue. Nota bonę ſecreta deę &c. Literatoꝝ Seruius maximus. genitiuus ſecūdæ non tertię, ac ſi dicas inter literatos, non inter literatores. Adolendi. i. igne inſtruēdi triclinia, aut propitiādi deos penates ꝑ focis accenſis. Epulatam. i. epulo ſolēni ꝑ ſaturnalioꝝ more acceptā, qa ſerui priores tūc dn̄is epulabanť. Honore veſtro, quē vos impēdatis. dignetur paſſiue. i. digna efficiať aut afficiatur.

De laudibus eruditioneqꝫ Virgilii, Tum de iis quę ſequentibus libris per ordinē ſunt explicanda. CAP. XXIIII.

Hic quum Prætextatus feciſſet loquendi finem, omnes in eū affixis vultibus admirationem ſtupore prodebant. Deinde laudare hic memoriam, ille doctrinā, cuncti religionē: affirmantes hunc eſſe vnū arcanę deorū naturæ conſciū, qui ſolus diuina & aſſequi animo, & eloqui poſſet ingenio. Inter hæc Euangelus, Equidem inquit, miror potuiſſe tantorum poteſtatem numinum comprehendi. Verum ꝙ Mantuanum noſtrum ad ſingula, quum de diuinis ſermo eſt, teſtem citatis, gratioſius eſt q̄ vt iudicio fieri putetur. An ego credam, ꝙ ille quum diceret, Liber & alma Ceres: pro Sole & Luna, nō hoc in alterius poetæ imitationem poſuerit, ita dici audiens, cur tamen diceretur ignorans? Niſi forte vt græci omnia ſua in immenſum tollunt, nos quoqꝫ poetas etiam noſtros volumus philoſophari: quum ipſe Tullius qui non minus profeſſus eſt philoſophandi ſtudium, q̄ loquendi, quoties aut de natura deorum, aut de fato, aut de diuinatione diſputat, gloriam quā oratione conflauit, incondita rerum relatione minuat.

Tum Symmachus, De Cicerone Euāgele, qui conuiciis impenetrabilis eſt, poſt videbimus. Nūc qa cū Marone nobis negociū eſt, reſpōdeas volo, vtrū poetæ huiꝰ opa inſtituēdis tantū pueris idonea iudices: an alia illis altiora ineſſe fatearis. Videris enim mihi ita adhuc Virgilianos habere verſus, qualiter eos pueri magiſtris ꝑlegentibus canebamus.

Immo vero pueri quũ essemus Symmache(inqt Euangelus)sine iudicio mirabamur:in=
spicere aũt vitia,nec per magistros,nec per ætatẽ licebat: quę tamen non pudenter quisq̃
negabit,quum ipse confessus sit.Qui em̃ moriens poema suũ legauit igni:quid nisi famę
suę conuicia posteritati subtrahenda curauit?Nec immerito. Erubuit quippe de se futu=
ra iudicia:si legeretur petitio deprecantis filio arma a marito,cui soli nupserat,nec ex eo
prolẽ suscepisse se nouerat:vel si mille alia multũ pudẽda,seu in verbis modo græcis,mo
[Virgilii gloria.] do barbaris:seu in ipsa dispositione operis deprehenderẽtur.Quũq; adhuc dicentẽ oẽs
exhorruissent,subtexuit Symmachus.Hæc est quidẽ Euangele Maronis gloria,vt nulli=
us laudibus crescat,nullius vituperatione minuatur.Verum ista quæ proscindis,defen
dere quilibet potest ex plebeia grammaticorũ cohorte:ne Seruio nostro,q priscos,vt mea
fert opinio,præceptores doctrina pręstat,in excusandis talibus queratur iniuria.Sed quę
ro vtrum quũ poetica tibi in tanto poeta displicuerit,nerui tamen oratorii, qui in eodẽ
sunt validissimi,placere videant.Hæc verba primũ Euangeli risus excepit.Deinde subie
cit.Id Hercule restat deniq;,vt oratorem Virgiliũ renuncietis:nec mirum,quum ad phi
losophos ambitus vester paulo ante prouexerit. Si in hac opinione es (Symmachus in=
quit)vt Maro tibi nihil nisi poeticum sensisse existimetur:licet hoc quoq; eidem nomen
inuideris: audi quid de operis sui multiplici doctrina ipse pronunciet.Ipsius enim Maro
[Virgilii epistola.] nis epistola,qua cõpellat Augustũ,ita incipit.Ego vero frequentes a te literas accipio.&
infra.De Ænea quidem meo si mehercle iam dignũ auribus haberẽ tuis, libenter mitte=
rem: sed tanta inchoata res est, vt pene vitio mentis tantũ opus ingressus mihi videar,
quũ presertim(vt scis)alia quoq; studia ad id opus multoq; potiora impertiar. Nec his
Virgilii verbis copia rerũ dissonat,quã pleriq; pene omnes literatores pedibus illotis prę
tereunt,tanq̃ nihil vltra verborũ explanationem liceat nosse grammatico. Ita sibi belli
isti homines certos scientię fines,& velut quędã pomœria & effata posuerunt:vltra quę
siquis egredi audeat,introspexisse in ędem deæ a qua mares absterrent existimandus sit.
Sed nos quos crassa minerua dedecet,nõ patiamur abstrusa esse adyta sacri poematis:sed
arcanorũ sensuũ inuestigato aditu doctorum cultu celebranda prębeamus reclusa penetra
[Pręcipuę Virgilii laudes.] lia.Et ne videar velle omnia vnus amplecti,spondeo violentissima inuenta vel sensa rhe=
torice in Virgiliano me opere demonstraturum.Eusebio aũt oratorũ eloquentissimo nõ
prærripio de oratoria apud Maronẽ arte tractatum,quẽ & doctrina & docẽdi vsu melius
exequetur.Reliquos oẽs,qui adestis,impense precatus sim, vt qd vestrũ quisq; præcipuũ
sibi annotauerit de Maronis ingenio,velut ex symbolo cõferamus. Mirũ in modũ alacri
tatem omnibus qui aderant,hæc verba pepererunt.Et assurgẽs qsq; in desideriũ alios au
diendi,nõ vidit & se in idẽ munus vocandũ.Itaq; hortatu mutuo concitati in assensum
facile ac libenter animati sunt.Intuentesq; oẽs Prætextatũ orabant,vt iudiciũ suum pri
mus aperiret,cęteris p ordinẽ quẽ casus sedendi fecerat secuturis.Et Vectius:Equidẽ in
ter omnia qbus eminet laus Maronis,hoc assiduus lector admiror, q doctissime ius põti
ficũ tanq̃ hoc professus,in multa & varia operis sui parte seruauit: & si tantæ disertatio
[Virgiliꝰ põ. max.] nis sermo non cesserit.pmitto fore : vt Virgilius noster pontifex maximus asserat. Post
hunc Flauianus,Apud poetã nostrũ inqt, tantam scientiam iuris auguralis inuenio: vt
[Virg. sũmus augur.] si aliarum disciplinarũ doctrina destitueret,hæc illũ vel sola pfessio sublimaret. Eusta
thius deinde,Maxime,inquit,prædicarem quanta de græcis cautus,& tanq̃ aliud agens
modo artificii dissimulatione,modo pfessa imitatione transtulerit:ni me maior admira
[Astrologus.] tio de astrologia totaq; philosophia teneret,quã parcus & sobrius operi suo nusq̃ repre=
hendendus aspersit.Furius Albinus alterum fouens Prętextati latꝰ, iuxtaq; eum Cecin=
[Antiquarius.] na Albinus,ambo vetustatis affectationem in Virgilio pdicabant:alter in versibus,alter
in verbis.Auienus,nõ assumã mihi,inquit,vt vnam aliquam de Virgilianis virtutibus
audeam pdicare:sed audiendo quęcunq; dicetis siqd vel de his mihi videbit, vel iãdudum
legenti annotandum visum est, opportunius pferã: modo memineritis a Seruio nostro
exigendũ,vt quicqd obscurum videbit quasi literatorũ oĩm longe maximus palã faciat.
His dictis & vniuerso cœtui complacitis:Prætextatus quũ in se conuersa omniũ ora vi=
[Phia.] disset,Philosophia,inquit,quod vnicũ est munus deorum,& disciplina disciplinarũ,ho=
noranda est anteloquio.Vnde meminerit Eustathius primũ sibi locum ad differendum
omni alia pfessione cedẽte concessum.Huic tu mi Flauiane succedes,vt & auditu vestro

recreer,& aliquanto silentio instaurē vires loquendi.Inter hęc seruilis moderator obsequii,cui cura vel adolendi penates,vel struendi penū,& domesticorū actuum ministros regendi,admonet dominum,familiam pro solēnitate annui moris epulatam . Hoc enim festo religiosę domus prius famulos instructis tanq̄ ad vsum domini dapibus honorāt, & ita demum patrisfamilias mensę apparatus nouatur.Insinuat ergo præsul famulitii, cœnæ tempus & dominos iam vocare.Tum Prętextatus.Reseruandus ergo est Virgilius noster ad meliorem partem diei,vt mane nouum inspiciendo per ordinem carmini destinemus.Nunc hora nos admonet vt honore vestro hæc mensa dignetur.Sed & Eustathius & post hunc Nicomachus meminerint crastina disertatione seruari sibi anteloquii functionem.Et Flauianus.Ex placita iam vos lege conuenio,vt sequenti die penates mei beari se tanti cœtus hospitio glorientur.His cū omnes assensi essent, ad cœnam,alio aliud de his quæ inter se contulerant reminiscente approbanteq;,cum magna alacritate animi concesserunt.

FINIS LIB.I.

¶Facile(inquit Vesaliensis)primi huius libri finis ostendit,q̄ multa in sequentibus desiderentur.Quota enim pars de rhetoricis obseruationibus extat? vbi de scientia iuris auguralis vlla fit mentio? vt ne dicam interim q̄ multa desint & reliquorum,q̄ confusa omnia sint,vti suis locis sumus indicaturi.

ASCEN.Sic vbi modestus. Nequaq̄ seruatur dicendi ordo quem sub finem primi libri seruandū īstruit: vt bene adnotauit Vesaliensis.Cessare fecit castimoniam.quia id nō cōuenit modesto edendi modo:lego gastrimargiā.i.ventris edacitatē,hoc est edēdi auiditatē.Est em̄ γαστήρ & γάστρη venter:μάργοσ edax:vnde γαστριμαργία gulositas. Rex ipse:dn̄s conuiuij,vt p̄missum est,Flauianus.Nec in moribus socrate minor.Qui tn̄ ī morali philosophia summā meruit laudem,vt qui primus philosophiā de cęlo in terrā deuocauit.& in Repu.pho sc3 Platone:vt p excellentiam Plato intelligat dū phs dicit:quippe quē & Cicero phorū deū habitum protestat. Scripsit autē de rep.luculēte vt in ei⁹ operib⁹ videre est.sane nouo mō pticulę nec subiūxit &:dicēs,& in repub. Vtrūq; autem assentanter dictū videtur:Nisi quod addidit efficacior,excuset:na3 Plato & cęteri phi l3 optime de rep.disputarint,magistratus tn̄ Romani in ea efficaciores fuerunt,quia melius gesserunt.Bona verba quęso.id dici solitū dum quę dicta sunt minus placēt.Veronensis poeta,vt opinor Catullus. Edecumatos.i.delectu quo decumę seu decimę persolui debent excerptos:cōstitutū em̄ est de optimis quibusq; decimas pendere:vnde & optimum & fortissimū quicq; decumū ac decumanū vocitant. Planipedis,comici aut actoris planipedię fabulę,quę infimo dicendi genere constabat,& iocis ac dicterijs lasciuis & impudicis scatebat:vnde planis.i.nullo calceamēto subleuatis pedib⁹ agebat:vt Comœdia soccis:& Tragœdia cothurnis. Vicem:lego vitans morē. Et sabulonis:legā potius sannionis:Nā vt Nonius Mar.inquit,Sanniones dicuntur a samnijs,qui sunt in dictis fatui & in moribus & in scęnis:quos μωρουσ gręci vocant &c.Aut legam cum Calepino,subulonis.Subulo em̄ lingua Hetrusca dicit tibicen:vn̄ Ennius.Subulo vicinas propter astabat aquas.Ordo aūt est.hęc sit nobis lętitia literata.i.qualis decet literatos aut q̄ sit de literis & cauillatio docta:vitans morē planipedis & sānionis aut subulonis.i.scurrę:iacientis.i.effutientis in quēlibet verba impudica & pro.i.p̄textata.i.qualia in p̄textatos dici solēt quo die p̄textā deponūt,aut quæ non sine prætexta.i.velamento dici debeāt:solebāt em̄ impudica & lasciuiuscula dicturi,faciem pallio operire.at.i.sed ecōtrario imitata pudorem ac modestiam versus.s.honesti:Nisi legendum sit risus.Etiamsi nostris.i.a nobis excogitatis & inuentis iocis & dicterijs aut cauillis, cauillaremur.s.alios aut in alios.

Sannio. Subulo.

MACROBII AVRELII
THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER SECVNDVS.

Qua occasiōe de iocis ac dicteriis veterū sermo ort⁹ fuerit īter cōuiuas. CAP.I.

SIC VBI MOdestus edendi mod⁹ cessare fecit gastrimargiā ferculo, & conuiualis lætitia minusculis poculis oriebatur, Auien⁹ ait. Bene ac sapiēter Maro noster tumultuosum ac sobrium vno eodēq; versu descripsit sub paucorum verborum immutatione conuiuiū. Nā vbi sub apparatu regio pcedere solet luxus ad strepitum:Postq̄ prima,inquit,quies epulis. At quū heroes

Ænei.i. in conuiuio did?

Ibidē añ castigatis dapibus assidunt,non reducit quietem,quia nec præcessit tumultus. Sed in=
& Ænei. quit,Postq̄ exempta fames epulis.Nostrum hoc cōuiuiū, qđ & heroici seculi pudicitiā,
viii. & nostri conduxit elegantiā,in quo splēdor sobri⁹ & diligēs parsimonia, Agathonis cō
uiuio,vel post magniloquētiā Platonis nō cōponere tantū,sed nec pferre dubitauerim.
Nā ipse rex mēsę nec in morib⁹ Socrate minor,& in repu.philosopho efficacior.Cęteri
qui adestis eminētiores estis ad virtutū studia,q̄ vt poetis,comicis,& Alcibiadi,qui tan
tū fuit fortis ad crimina,aliisq; qbus frequēs illud cōuiuiū fuit, vos quisq̄ existimet cō=
parādos.Bona verba q̄so ,Prętextat⁹ ait,circa reuerentiā tātū Socraticę maiestatis.Nā
reliqs qui i illo fuerūt sympolio,hęc lumina quis nō pponēda cōsentiat!Sed quorsum ti
bi Auiene hoc tēdit exēplū!Quia sub illorū,inquit,supercilio nō defuit,qui psaltriā in=
tromitti peteret,vt puella ex industria supra naturā mollior canora dulcedine & salta=
tionis lubrico exerceret illecebris philosophantes.Illic hoc fieri tentatū est,vt Agatho
nis victoria celebraretur.Nos honorē dei cuius hoc festū est,nullo admixtu voluptatis
augemus.Neq; ego sum nescius,nos nec tristitiā,nec nubilū vultū in bonis ducere, nec
Crassū illū,quē authore Lucilio,Cicero semel in vita risisse scribit,magnope mirari.Ad
hec quū Prętextatus diceret ludicras voluptates nec suis penatibus assuetas,nec ante
cœtū tam seriū pducēdas: excepit Symmachus.Quia saturnalibus optimo dierū,vt ait
Veronensis poeta,nec voluptas nobis vt stoicis tanq̄ hostis repudiāda est,nec vt Epicu
reis summum bonū in voluptate ponendum, excogitemus alacritatem lasciuia carētē.
Et ni fallor,inueni,vt iocos veterū ac nobiliū virorū edecumatos ex multiiugis libris
† vicem. relatione mutua pferamus.Hęc nobis sit literata lętitia,& docta cauillatio,† vitans mo
† Sabulo rē planipedis & † sannionis impudica & ptextata verba iaciētis:at pudorē ac modestiā
nis. †versus imitata.hęc res & cura & studio digna veteribus visa est.Et iā primū aīaduer=
† Risus. to duos,quos eloquētissimos antiqua ętas tulit,comicū Plautū,& oratorē Tullium,eos
ambos etiā ad iocorū venustatē cęteris pstitisse.Plaut⁹ qdē ea re clarus fuit,vt post mor
tem eius comœdiæ q̄ incertę ferebant̄,plautinę tñ eē de iocoꝝ copia noscerent̄. Cicero
aūt quātū in ea re valuerit,qs ignorat,qui vel liberti eius libros,quos is de patroni io=
Scurra cis cōposuit,quos qdā ipsius putāt esse,legere curauit!Quis itē nescit cōsularē eū scur
consula= ram ab inimicis appellari solitū!Qđ in oratione etiā sua Vatinius posuit.Atq; ego (ni
ris. longū esset)referrē,in qbus causis quū nocētissimos reos tueret̄,victoriā iocis adeptus
†Bibacu sit.vt ecce p Lucio Flac.quē repetūdarū reū ioci opportunitate de manifestissimis crimi
li. nib⁹ exemit . Is iocus in orone nō extat,mihi ex libro Fusii† Viuaculi notus est:& inter
Dicteria alia eius dicteria celebrat̄.Sed in hoc verbo,nō casu incidi,volens feci.Iocos em̄ hoc ge
nus veteres nostri dicteria dicebāt.Testis idē Cicero,qui in lib.epi.ad Corneliū Nepotē
secūdo sic ait.Itaq; nostri cū omnia q̄ dixissemus dicta essent,q̄ facete & breuiter & acu
te locuti essemus,ea pprio noīe appellari dicteria voluerūt.Hæc Cicero.Noui⁹ vero Pō
poniusq; iocos non raro dicteria nominat.Marcus etiam Cato ille censorius argute io=
cari solitus est.Horum nos ab inuidia muniret authoritas,etiā si nostris cauillaremur.
At cum a veteribus dicta referam⁹,ipsa vtriq; authorum dignitate defendimur. Si ergo
probatis inuentū,agite qđ cuiq; de dictis talibus in mentē veniet,vicissim memoriā no=
strā excitādo referam⁹.Placuit vniuersis lętitię excogitata sobrietas,& ideo vt Prętexta
tus incipiendo authoritatem de exemplo pręberet,hortati sunt.

ASCEN. Annibalis cauillū apđ Gelliū videbis satis expositū.Proteruiā.i.illud sacrificij gen⁹ qđ pmittit̄.Sub ijciēte hasta.i.vēdente sub hasta more prędę militaris. Tertia deducta,vt in consimili argumento intelligi debebat.i.tertia parte redditus a venditore recepta,& sibi seruata:vt vero Cicero intelligebat: Tertia.i.filia Seruilię Tertia noīe:deducta ad Cęsarē vt ea potiret̄.In Menia:alij męuia.Gallā subigo,sunt qui de atramento sutorio intelligant,qđ ex galla quercuū fructu fiat:sed aliud innuit Macrob.instrumētū esse.Aliqd boni,de quo inuid⁹ tristat̄.Flamines.i.sacerdotes:diales.i.iouiales.Nā ʒεύό.i.iuppiter,τοῦ Διοό huius dios facit:vnde dialis.Seruius autem accipit consules diales.i.vnius diei:idemq; dicterium mox rursum tangetur in Caniniū.Distichō Platonis & trimetri aut senarij amatorij in Gellio lib.xix.cap.xi.explicantur.

De diuersorum Iocis ac Dicteriis. CAP.II.

Anniba. CVm ille. Dictum volo hostis referre,sed victi,& cuius memoria instau
cauillū. rat Romanorū triūphos . Annibal Carthaginēsis apud regē Antiochū
Gel.li.v pfugus facetissime cauillatus est.Ea cauillatio huiuscemodi fuit.Ostē
cap.v. debat Antiochus in campo copias ingentes,quas bellū Po.Ro.facturus
cōparauerat:cōuertebatq; exercitū insignibus argenteis & aureis florē

tem.Inducebat etiam currus cũ falcibus,& elephantos cũ turribus,equitatumq; frænis & ephippiis,monilibus ac phaleris ꝑfulgentem.Atq; ibi rex contemplatione tanti & tã ornati exercitus gloriabundus Annibalem aspicit:Et putas ne ĩquit,satis esse Romanis hęc omnia?Tunc Pœnus eludens ignauiam imbelliamq; militum eius preciose armatorum:Plane inquit satis esse credo Romanis hæc,etsi auarissimi sunt.Nihil prorsus neq; tam lepide,neq; tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui,ac de æstimanda æquiparatione q̃siuerat:Respondit Annibal de pręda.

Cato.Iocus.
Proteruia sacrificium.

¶Flauian⁹ subiecit.Sacrificium apud veteres fuit,quod vocabat̃ Proteruia.In eo mos erat,vt siquid ex epulis superfuisset,igne consumeretur.Hinc Catonis iocus est.Namq; Albidium quendam,qui sua bona comedisset,& nouissime domum quę ei reliqua erat incẽdio ꝑdidisset,proteruiam fecisse dicebat,q̃d comesse non potuerit,id combussisse.

Ciceronis dictum in Seruiliã.

¶Symmachus deinde.Mater M.Bruti Seruilia quum ꝑciosum ære paruo fundũ abstulisset a Cæsare subiiciente hastę bona ciuium,non effugit dictum tale Ciceronis. Equidem quo melius emptum sciatis,comparauit Seruilia hunc fundũ Tertia deducta. Filia autem Seruiliæ erat Iunia Tertia,eademq; C.Crassi vxor,lasciuiente dictatore tã in matrem q̃ in puellam.Tunc luxuriam senis adulteri ciuitas subinde rumoribus iocisq; carpebat,vt mala non tantum seria forent.

Dicteriũ Sutoris.
Galla instrumẽtum sutorium.

¶Post hũc Cecinna Albinus.Plancus in iudicio forte amici,quũ molestũ testẽ destruere vellet,interrogauit(qa sutorẽ sciebat)quo artificio se tueret̃. Ille vrbane respondit, Gallam subigo.Sutorii hoc habet̃ instrumẽtũ,q̃d nõ infacete in adulterii exprobrationem ambiguitate conuertit.Nã Plancus in Menia Galla nupta male audiebat.

Ioc⁹ ĩ Antonium.

¶Secutus est Furius Albinum.Post Mutinensem fugam quęrentibus quid ageret Antonius,respondisse familiaris eius ferebatur,Q̃d canis in Ægypto,bibit & fugit:q̃m in illis regionibus constat canes raptu crocodilorũ exterritos currere & bibere.

Iocus in Mutiũ.

¶Eustathius deinde.Publius Mutium in primis maleuolum quũ vidisset solito tristiorẽ:Aut Mutio inquit nescio quid incommodi accessit,aut nescio cui aliquid boni.

In filiã Syllæ.

¶Inde Auienus.Faustus Syllæ filius quum soror eius eodem tẽpore duos mœchos haberet,Fuluium Fullonis filium,& Pompeium cognomine Maculam:Miror inquit sororem meam habere Maculam,quum Fullonem habeat.

Pictoris rñsum.

¶Hic Euangelus.Apud Luciũ Malliũ,qui optimus pictor Romę habebatur,Seruili⁹ Geminius forte cœnabat.Quũq; filios eius deformes vidisset:Nõ similiter ĩquit Malli fingis & pingis.Et Mallius.In tenebris enim fingo inquit,luce pingo.

Ex Gel. li.i.cap.viii.
Nõ emo tãti pœnitere.

¶Eusebius deinde.Demosthenes inquit excitatus ad Laidis famã,cuius formã tũc gręcia mirabat̃,accessit vt & ipse famoso amore potiret̃.Qui vbi dimidiũ talẽtũ vnius precium noctis audiuit,discessit hoc dicto.ουκ ἀγοράζω τοσούτου μετανοῆσαι.

¶Inter hæc cum Seruius ordine se vocante per verecundiam sileret:Omnes nos inquit Euangelus impudentes grammatice pronuncias,si tacere talia vis videri tuitionem pudoris.Vnde neq; tuum,nec Disarii,aut Hori supercilium liberum erit a superbię nota, ni Prætextatum,& nos velitis imitari.

C.Seruilius.
Diales.

¶Tunc Seruius,postq̃ magis silentium erubescendum vidit,ad libertatem se similis relationis animauit.M.inquit Votacilius Pitholaus,quum C.Seruilius vno tantũ die cõsul fuisset,dixit.Ante flamines,nunc consules diales fiunt.

¶Nec Disarius vltra exprobrationẽ taciturnitatis expectans ait.(Desunt eius verba.)

Platonis distichon.
Ex Gel. lib.xix. cap.xi.

¶Post hunc Horus quoq;:Affero ad vos inqt δίστιχον Platonis,quo ille adolescens luserit,quũ tragœdiis quoq; eadẽ ætate ꝑluderet.τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον, ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη. Orta ex his lętitia , & omnibus in censorium risum remissis,ac retractantibus q̃ a singulis antiquæ festiuitatis sapore ꝑlata sunt,Sym̃machus ait.Hos Platonis versiculos,quorũ magis venustatem an breuitatem mireris ĩcertum est,legisse me memini in latinum tanto latius versos,quãto solet nostra q̃ græcorum lingua breuior & angustior existimari.Et(vt opinor)hæc verba sunt,

Sauior.

Dum semihulco sauio Meum puellum sauior,
Dulcemq; florem spiritus Duco ex aperto tramite:
Anima ægra tunc & sautia Cucurrit ad labias mihi:
Orisq; rictum peruium,Et labra pueri mollia

Rimata itineri transitus Vt transiliret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ Fuisset in coitu osculi,
Amoris igne percita Transisset & me linqueret:
Et mira prorsus res foret, Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum vt intus viuerem.

ASCEN. Sed miror inquit Symmachus, cuius proxima erant verba. Bene ętatē fert. i. aut patitur ętatē, quia recentius videtur, aut prę se fert ętatē, quia effœtum est & vapidū. Ad gladiū. quia solet res minor & breuior, ad maiorem & longiorem alligari: quod dicteriuȝ etiam rusticis frequens in ore est. Dimidius. s. fictus aut pictus, q̄ totus viuus: id autem eo festiuius ꝙ alludit ad paradoxon Hesiodi. Varices sunt venę durę in cruribus diu stando contractæ: quas Cicero, si semper a repub. fuisset portatus non habuisset. Iuuenalis. Varicosus fiat aruspex. Caninius Reuilius: supra iam dictus est C. Seruilius: vnde in alterutro error est: sȝ opinor hunc locum veriorē, quocirca superior reponēd⁹ est: sunt tamē qui illic Riuilium legant. Eierauit, alij deierauit. i. ꝑ deos iurauit: cui cōsonat grecū quod subditur. Si eierauit: id est iurādo magistratu se abdicauit. Quibus consulibus: legendum opinor proconsulib⁹, aut quo collega. Facetiarū īpatiēs: non quia nō est passus, sed quia nō ęquo aīo passus est, q͞a ęque acerba dicteria in Ciceronem reiecit. Quē fugiā, Cęsarē. s. libertatis acrē hostē. Quē sequar nō habeo, quia Pompeiū video mollē libertatis defensorē. Dolabella ad Cęsarem defecit, qui socer Pompeij: si igit̄ vitio dandū erat Ciceroni talē habere generū, vitio dandū erat Pompeio talē habere soceruȝ. Cupio ad hostes &c. q. d. ideo me Cicero nō timet, quia me secum sentire sentit: qui si a Cęsare staret me vna cuȝ illo timeret. Pręcinctura me decepit quia credebaȝ eū vt molliter p̄cinctū, ita molli esse animo. Detractus eques. i. exauthoratus & in ordinem redactus, & quod vulgo dicitur degradatus. Aut potius detractus, detractionem honoris & dignitatis passus: quia additur, mimus remissus. i. vilis. Duabus sellis. i. duarū factionū placitis per leuitatem vicissim assentiēs. Si ius habebit Pompeius: obscurū mihi dicteriū videtur, & nescio an recte scriptū, nisi per Pompeium quēuis nobilem & potentem intellexerit, cum Cæsar innobiles in senatum adciuerit. Et ꝑ nobis. q. d. cū nos ciues liberi non simus, difficile erit tibi libertateȝ exorare. Dictatoris. s. Cæsaris qui perpetuam sibi dictaturam arripuerat: & idibus Martijs a Cassio, Bruto, & cæteris coniuratis occisus est. Reliquias, de Antonio triumuiro intelligit. Idem Cicero de Pisone &c. Hoc interpellatus continuo dicere non potuit, sed mox dicet de Pisone, ambula tanq̄ fœmina. s. esses: aut rectius veluti fœmina. s. vxor tua ambulat. ὁμοιόπτωτον. i. similiter cadens: quale fecerat dicens fecissem factum &c.

De Iocis M. Tullii Ciceronis. Cap. III.

Cic. ioca — SEd miror omnes vos ioca tacuisse Cice. in quibus facundissimus, vt in omnibus, fuit. Et si videtur, vt æditiuus responsa numinis sui prædicat, ita ego quę memoria suggesserit, referam dicta Ciceronis. Tū oībus ad audiendum erectis, ille sic incipit.

In Damasippū — ¶M. Cicero quū apd̄ Damasippū cœnaret, & ille mediocri vino posito diceret: Bibite falernū hoc, annoꝝ q̄draginta est: Bn̄ īquit ætatē fert.

M. Lētulum. — ¶Idem quum Lentulum generum suum exiguæ staturæ hominem longo gladio accinctum vidisset, quis inquit generum meum ad gladium alligauit?

In Q. fratrem. — ¶Nec Quinto Ciceroni fratri circa similem mordacitatem pepercit. Nā quum in ea ꝓuincia quā ille rexerat, vidisset clypeatam imaginē eius ingentibus lineamentis vsq; ad pectus ex more pictam (erat autem Quintus ipse staturæ paruæ) ait. Frater meus dimidius maior est q̄ totus.

In Vatinium. — ¶In consulatu Vatinii, quem paucis diebus gessit, notabilis Ciceronis vrbanitas circūferebatur. Magnum ostētum inquit anno Vatinii factū est, ꝙ illo cōsule nec bruma, nec ver, nec ęstas, nec autumnus fuit. Querenti deīde Vatinio ꝙ grauatus esset domum ad se infirmatum venire, respondit. Volui in consulatu tuo venire, sed nox me cōprehendit. Vlcisci autem se Cicero videbatur, vt qui respondisse sibi Vatiniū meminerat, quū humeris se reip. de exilio reportatum gloriaretur, Vnde ergo tibi varices?

In Caninium. — ¶Caninius quoq; Reuilius, q͞ vno die (vt Serui⁹ retulit) cōsul fuit, rostra quum ascendisset, pariter honorē iniit cōsulatus, & eierauit. qđ Cicero gaudēs oīmi occasione vrbanitatis increpuit. λοωθεώρητος est Caninius consul. Deinde. Hoc consecutus est Reuilius vt q̄reretur q͞bus consulibus consul fuerit. Dicere pręterea non destitit, Vigilātem habemus consulem Caninium, qui in consulatu suo somnum non vidit.

In Pompeium. — ¶Pompeius Ciceronis facetiarū impatiēs fuit. Cuius hęc de eo dicta ferebātur. Ego vero quem fugiam habeo, quem sequar non habeo. Sed & quum ad Pompeiū venisset, dicentibus sero eum venisse, respondit. Minime sero veni, nam nihil hic paratū video. Deinde interroganti Pompeio vbi gener eius Dolabella esset, respōdit, cum socero tuo. Et quum donasset Pompeius transfugam ciuitate Romana, o hominē bellum inquit, Gallis ciuitatē ꝓmittit alienā, q͞ nobis nostrā non pōt reddere. Propter quę merito videbat̄ dixisse Pompeius: Cupio ad hostes Cice. transeat, vt nos timeat.

In Cęsa. — ¶In Cæsarem quoq; mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nam primum post vi-

ctoriam Cæsaris interrogatus, cur in electione partis errasset, respōdit. Præcinctura me decepit. iocatus in Cæsarem, qui ita toga præcingebatur, vt trahēdo laciniā, velut mollis incederet, adeo vt Sylla tanq̄ prouidus dixerit Pompeio, Caue tibi illum puerū male præcinctum.

Caue male pręcinctum

¶ Deide quū Laberius in fine ludorū ānulo aureo honorat⁹ a Cæsare e vestigio in .xiiii. gradus ad spectādum trāsisset, violato ordine, & quum detractus esset eques Roman⁹, & quum Mimus remissus, ait Cicero prætereunti Laberio, & sedile quęrenti, Recepissem te, nisi anguste sederem: simul & illum respuens, & in nouum senatum iocatus, cui⁹ numerum Cæsar supra fas auxerat. Nec impune, respondit enim Laberius. Mirum si anguste sedes, qui soles duabus sellis sedere. exprobrata leuitate Ciceronis, qua imerito optimus ciuis male audiebat.

In Labe. Duabus sellis sedere.

¶ Idem Cicero alias facilitatem Cæsaris in eligendo senatum irrisit palam. Nam quum ab hospite suo Publio Mallio rogaretur, vt Decurionatum priuigno eius expediret, assistente frequentia dixit: Romæ si ius habebit Pomp. difficile est. Nec intra hæc mordacitas stetit. quippe ab Androne quodam Laodiceno salutatus quum causam aduentus requisiuisset, comperissetq; (nam ille se legatum de libertate patriæ ad Cæsarem venisse respondit) ita expressit publicam seruitutem. ἐὰν ἐπιτύχης καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον. Si obtinueris, & pro nobis intercede.

In Cęsa. Decurionat⁹.

¶ Vigebat in eo excedens iocus & seria mordacitas: vt hoc est ex epistola ad C. Cassiū dictatoris violatorem. Vellem idibus Martiis me ad cœnā inuitasses, profecto reliquiarum nihil fuisset, nunc me reliquię nostræ exercent. Idē Cicero de Pisone genero & M. Lepido lepidissime cauillatus est.

In M. Antonium.

¶ Dicente adhuc Symmacho, & (vt videbatur) plura dicturo, intercedens Auienus, vt fieri in sermonibus conuiualibus solet: Nec Aug. inquit Cæsar in huiusmodi dicacitate quoq̄ minor, & fortasse nec Tullio. Et si volētibus vobis erit, aliqua eius quæ memoria suggesserit, relaturus sum. Et Horus, permitte Auiene Symmachus explicet de iis, quę iam nominauerat, dictis Ciceronis, & opportunius quę de Augusto vis referre succedent.

Trāsit⁹ ad cap. IIII.

¶ Reticente Auieno: Symmachus, Cicero inquam, quum Piso gener eius mollius incederet filia autem concitatius, ait genero: Ambula tanq̄ fœmina, ait filiæ, Ambula tanq̄ vir. Et quum M. Lepidus in senatu dixisset patribus conscriptis: Ego non tanti fecissem simile factum, Tullius ait. Ego non tanti fecissem ὁμοιόπτωτον. Sed perge Auiene ne vltra te dicturientem retardem.

Piso Ci. gener. In Lepidum.

ASCEN. Et ille. s. Auienus sup. inquit. Aiax suus: Nō inepta est reciprocatio, quia qđ p̄cedit, interrogauit eū, resoluitur sic: interrogatus est. Sane de tragœdia masculine dixit vt Iuuenalis Sat. j. Scriptus & in tergo, nec dum finitus orestes. In spongiam. i. deletus & abstersus est. Scribebant enim specimina verę scripturę in tabellis eburnis, lapideis aut similibus: vnde scripta spongia madidata facile exorberi & abstergi poterant. Assem elephanto. cum assem non petat elephas, in periculo est qui offerat ne ipse proboscide illius adsumatur. Congiariū munus quale ab imperatore populo solet dari: prius vt opinor, frumētarium, deinde nummarium. Noli credere. q. d. tu scis ita non esse: & ego dico ita non fore. Ego non negabo: ita facile populo persuaseris, & famam quā petis habebis. Dic me tibi displicuisse: cum contra esset. Nunq̄ post te respexeris. q. d. potuisti etiam in frontē saxo percuti fugiendo si retrospexisti. Corrigere non possum deformitatem gibbi. Meum forum accusasset, vt similiter absolutū. i. cōpletū esset. Colere monumentū: terram in qua erat arare. Hoc Herodis facinus p̄terq̄ ī euāgelio & in hoc loco, vix alibi inuenias. In solario. i. in loco editiore & tabulato strato, vt Galli dicunt, soliuis. Cōmendatitias scilicet literas. Nomenclator est qui suo quēq; nomine vocat. Dies sunt longiores. q. d. multū tēporis impendis: alioqui propter podagrā tantū itineris non facturus. Pręsentem statum commutari non volet: sicut Cato sui t̄pis statū cōmutari noluit. Negauit ille, quia si adnuisset, dixisset August⁹, potest fieri vt pater meus cū ea consueuerit: at vbi adiecit, sed pater meus sæpe: innuit patrem suum cum matre Augusti potuisse consuesse. quod eo mordacius erat q̄ Augustus vt in vita Virgilij legitur matris pudicitiam suspectā habuit interrogans ab eo quem haberet patrem. Proscribi peius est q̄ in exilium mitti: quia exulans locum exilij tutum habet: proscriptus nullum, sed vbicūq; repertus ad supplicium trahi poterat: vnde proscribere est ī tabula damnatorū quē iis procul a salute scribere. An mittere: æquiuocum est, significat enim ad aliquē aut aliquo mittere, & amittere. i. a se abijcere: qđ & fecit: Mihi nihil: q̄a oīa creditori persoluenda erant: cum tamen illi misisset omnia si recognouisset. Quod videbitur. s. conferendum. Honestis mandato. s. officium inquirendi. q. d. id eum tunc non fecisse. Malo vitiat, q̄ tantillo pecunię vitā amittat. Actiaco bello, quod contra Antoniū & Cleopatram cum M. Agrippa feliciter gessit. Dictū autem est Actiacum ab Actio Epiri promontorio vbi gestū est. Mango dicitur qui pueros & puellas, equosq; & similia animalia ad vænditionez præparat. Ad. i. apud molas sunt, vt scilicet frumentum molendum curent. q. d. si pecuniam dedisses, præsto essent. Simile responsum Virgilius dederat, qui cum bene de equorum canūq; parentibus iudicasset, & panes duplicatos ab Augusto recepisset: interrogatus de Augusti patre, panificē ob id iudicauit, per iocum quidē vt liberaliter accepit Augustus. Sestertia centū milia. i. ad centum milia: Locutio vallę non probata, non tamen contemnenda. Factum hoc gręculi callidum parum ab inescando abfuit. Non absimile fuit Francisci Philelphi ad Pium pontificem responsuz abs quo cū p̄ carminibus carmina accepisset, ita respondit. Si tibi pro numeris numeros fortuna dedisset: Nō esset capiti tanta corona tuo.

Cōgiariū. Proscribi. Actium.

De Iocis Augusti in alios,& aliorum vicissim in ipsum. Cap.IIII.

Augusti ioca. Aiax tragœdia.

ST ille.Augustus inquam Cęsar affectauit iocos:saluo tamen maiestatis pudorisq́ respectu,nec vt caderet in scurrā.Aiacem tragœdiam scripserat,eademq́ ꝙ sibi displicuisset,deleuerat.Postea Lucius grauis tragœdiarum scriptor interrogabat eū,quid ageret Aiax suus.Et ille,in spongiam inquit incubuit.

Elephanto assem dare.

¶Idem Augustus,quum ei quidam libellum trepidus offerret,& modo proferret manum,modo traheret,Putas inquit te assem elephanto dare?

Tu ne credas.

¶Idem quum ab eo Pacuuius Taurus congiariū peteret,diceretq́,iam hoc hoīes vulgo loqui,non paruam ab illo sibi pecuniam datam.Sed tu inquit noli credere.

Salariū. Dedisse nō negabo.

¶Alium pfectura equitum summotum,& insuper salarium postulantem,dicentemq́ nō lucri causa dari hoc mihi rogo,sed vt iudicio tuo munus videar impetrasse, & ita officium deposuisse,Hoc dicto repercussit: Tu te accepisse apud omnes affirma,& ego dedisse me non negabo.

Herēni⁹

¶Vrbanitas eiusdem innotuit circa Herennium deditum vitiis iuuenem,quem quū castris excedere iussisset,& ille supplex hac deprecatione vteretur: Quomodo ad patrias sedes reuertar?quid patri meo dicam?respondit:Dic me tibi displicuisse.

Fugiens ne respicias.

¶Saxo in expeditione pcussum ac notabili cicatrice in fronte deformē,nimiū tñ sua opera iactantem,sic leuiter castigauit.At tu quum fugies inquit,nunꝗ post te respexeris.

Galba.

¶Galbę cui⁹ informe gibbo erat corpus, agēti apud se causam & frequēter dicēti,corrige in me siquid rephēdis,respōdit.Ego te monere possum,corrigere nō possum.

Cassius.

¶Quū multi Seuero Cassio accusante absoluerētur,& architectus fori Augusti expectationem operis diu traheret:ita iocatus est:Vellem Cassius & meum forum accusasset.

Vectius

¶Vecti⁹ quū monumētū pr̄is exarasset,ait August⁹,hoc ē vere monumentū pr̄is colere.

Herodis crudelitas in suos.

¶Quū audisset inter pueros,quos in Syria Herodes rex Iudęorū intra bimatū iussit interfici,filiū quoq́ eius occisum,ait.Melius est Herodis porcum esse ꝗ filium.

In Mecœnatē ioci.

¶Idem Augustus,quia Mecœnatem suum nouerat esse stilo remisso molli & dissoluto, talem se in epistolis,quas ad eum scribebat,sępius exhibebat,& contra castigationem loquendi,quam alias ille scribendo seruabat,in epistola ad Mecœnatem familiari,plura ī iocos effusa subtexuit: Vale mel gentium,metuelle,ebur ex Hetruria, laser Aretinum, adamas supernas,tyberinum margaritū,Cilneorum smaragde,iaspis figulorum,berylle porsennæ,carbunculum habeas,ἵνα συντέμνω πάντα μαλάγματα mœcharum.

Familiarem &c.

¶Exceptus est a quodam cœna satis parca,& quasi quotidiana.Nam pœne nulli se inuitanti negabat.Post epulū igitur,inops ac sine vllo apparatu discedens,vale dicenti hoc tantū insusurrauit.Non putabam me tibi tam familiarem.

¶Quum de Tyriæ purpuræ,quam emi iusserat,obscuritate quereretur,dicente vęnditore,erige altius & suspice,his vsus est salibus. Quid ergo?vt me po.Roma.dicat bene cultum,in solario ambulaturus sum?

Nomenclatori dictum.

¶Nomenclatori suo de cuius obliuione querebatur dicenti , nunquid ad forum mandas?Accipe inquit commendatitias,quia illic neminem nosti.

Vatini⁹

¶Vatinio in prima sua ætate eleganter insultauit.Confusus ille podagra volebat tamē videri discussisse vitium,& mille passus ambulare se gloriabatur.Cui Cæsar.Non miror inquit,dies aliquanto sunt longiores.

¶Relata ad se magnitudine æris alieni,quam quidam eques Romanus dum vixit excedentem ducenties.IIS.celauerat , culcitram emi cubicularem in eius auctione sibi iussit.Et præceptum mirantibus,hanc rationem reddidit:Habēda est ad somnum culcitra, in qua ille quum tantum deberet,dormire potuit.

Cato.

¶Non est intermittēdus sermo eius,quem Catonis honori dedit. Venit forte in domū in qua Cato habitauerat.Dein Strabone in adulationem Cæsa.male existimante de Catonis peruicacia ait.Quisquis præsentem statum ciuitatis cōmutari non volet, & ciuis & vir bon⁹ est.Satis serio & Catonē laudauit,& sibi,ne qs affectaret res nouas,cōsuluit.

Ioci in Augustum.

¶Soleo in Augusto magis mirari quos ptulit iocos,ꝗ ipse quos protulit,quia maior est patientiæ ꝗ facundiæ laus:maxime cum æquanimiter aliqua etiam iocis mordaciora ptulerit.Cuiusdam prouincialis iocus asper innotuit.Intrauerat Romā simillim⁹ Cæsari

& in se omnium ora conuerterat: Augustus perduci hominem ad se iussit, visumq; hoc
modo interrogauit. Dic mihi adolescens, fuit aliquando mater tua Romę? Negauit ille:
nec contentus adiecit, sed pater meus sæpe.

¶Temporibus triumuiralibus Pollio, quum Fescenninos in eũ Augustus scripsisset, ait. Pollio in
At ego taceo. Non est enim facile in eum scribere, qui potest proscribere. August.

¶Curtius eques Romanus deliciis diffluens, quum macrum turdum sumpsisset in con Curtius
uiuio Cęsaris, interrogauit an mittere liceret. Responderat princeps, quid ni liceat? Ille eques.
statim per fenestram misit.

¶Aes alienum Augustus cuiusdam senatoris chari sibi, non rogat⁹ exoluerat numera-
to quadragies. At ille pro gratiarum actione hoc solum ei scripsit. Mihi nihil.

¶Solebat Licinius libertus eius inchoanti opa patrono magnas pecunias cõferre: quem
morē secutus cētũ ꝓmisit ꝑ libellũ, in quo virgulę supductę pars vltra pecunię defectio
nem protendebatꝰ, vacante infra loco. Cæsar occasione vsus, priori alterũ cēties sua ma-
nu iunxit, spatio diligēter expleto, & affectata literę sĩlitudine: geminatāq; accepit sum-
mam dissimulante liberto. Qui postea cœpto alio opere, leniter factũ suum Cæsari obie
cit libello tali dato: Confero tibi domine ad noui operis impensam, quod videbitur.

¶Mira etiā cēsoris Augusti & laudata patiētia. Corripiebatꝰ eques Romanus a pricipe, Patiētia
tanq̃ minuisset facultates suas. At ille se multiplicasse corā ꝓbauit. Mox eidem obecit, Cēsoris
ꝙ ad contrahendum matrimoniũ legibus nõ paruisset. Ille vxorem sibi & tres liberos es Augu-
se dixit. Tũc adiecit. Post hac Cęsar cũ de honestis hominib⁹ inquiris, honestis mādato. sti.

¶Etiam militis non libertatem tantum, sed & temeritatem tulit. In quadam villa inqe-
tas noctes agebat rumpente somnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendēdam curauit
noctuam. Miles aucupii peritus, & spe ingentis ꝓmii pertulit. Laudato iperator mille nũ-
mos dari iussit. Ille ausus est dicere, Malo viuat: auemq; dimisit. Quis nõ miratus est nõ
offenso Cæsare abiisse militem contumacem?

¶Veteranus quũ die sibi dicto piclitaretꝰ, accessit in publico ad Cęsarē, rogauitq; vt sibi
adesset. Ille aduocatũ quē ex comitatu suo elegerat sine mora dedit, cõmēdauitq; ei liti
gatorē. Exclamauit ingēti voce Veteranus. At nõ ego Cęsar periclitāte te Actiaco bel-
lo, vicariũ q̃siui, sed ꝑ te ipse pugnaui. detexitq; impssas cicatrices. Erubuit Cęsar, venit Vicari⁹.
q; in aduocationē, vt qui vereretꝰ non superbus tantũ, sed etiam ingratus videri.

¶Delectatus inter cœnam erat pueris symphoniacis Turonii Flacci māgonis, atq; eos
frumento donauerat, quum in alia acroamata fuisset liberalis nummis. Eosdemq; postea
Turonius æque inter cœnam quærenti Cæsari, sic excusauit: ad molas sunt.

¶Sublimis Actiaca victoria reuertebatꝰ: occurrit ei inter gratulantes, coruũ tenens, quē
instituerat hoc dicere, Aue Cæsar victor iperator. Miratus Cæsar officiosam auē. xx. mi
libus nummum emit. Socius opificis ad quem nihil ex illa liberalitate peruenerat, affir
mauit Cæsari habere illum & alium coruum: quem vt afferre cogeretur, rogauit. Alla Coruus
tus verba quę didicerat, expressit, Aue victor imperator Antoni. nihil exasperatus, satis salutans
duxit iubere illum diuidere donatiuum cum contubernali. Salutatus similiter a Psita- Augu-
co, emi iussit eum. Idem miratus in pica: hanc quoq; redemit. Exemplum sutorem paupe stum.
rem solicitauit, vt coruum institueret ad parem salutationem: qui impēdio exhaustus, Psitacus
sæpe ad auem non respondentem dicere solebat, opera & impensa periit. Aliquādo tamē Pica.
coruus cœpit dicere dictatam salutationem. Hac audita dum transit Augustus respon
dit, Satis domi salutatorum talium habeo. Superfuit coruo memoria, vt & illa qbus do
minum querentem solebat audire, subtexeret: opera & impensa periit. Ad quod Cęsar ri
sit, emiq; auem iussit, quanti nullam adhuc emerat.

¶Solebat descendenti a palatio Cæsari honorificum aliqđ epigramma porrigere gre-
culus. Id quum frustra sæpe fecisset, rursusq; eum id facturum vidisset Augustus, breue
manu sua in charta exarauit græcum epigramma. pergenti deinde ad se obuiam misit.
Ille legendo laudare, mirari tam voce q̃ vultu. Quumq; accessisset ad sellam, demissa in
fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos pricipi daret. adiectus hic ser Augusti
mo. μὴ κατὰ τὴν τύχην σοῦ σεβαστὲ, εἰ πλέον ἐδίδουν. Non secundum fortunam tuam Au- liberali-
guste, si plus haberem, plus darem. Secuto omnium risu, dispensatorem Cæsar vocauit, tas ĩ grę
& sestertia centum milia gręculo numerari iussit. culum.

ASCEN.Heri viri.s.me oculis ornaui:quo prętextu adhuc fere vtuntur mulieres:cuz prudẽtioribus viris
stata forma statoq; cultu magis placeant.Quid ergo istę te caluã &c.Hoc Augusti in filiã nõ filię est dicteriũ.
Ille obliuiscitur:quia non pro dignitate imperatoria ac cæsarea se vestit. Nunq̃ nisi naui plena &c.i.nunq̃ ni-
si grauida e marito,sustineo adulterum.Bestię enim sunt.i.ignarę voluptatis,nisi quam natura imperet.in il
lis tamen natura magis laudanda q̃ in istis libido.

De iocis & moribus fœminarum,& primũ Iulię filię Augusti. CAP.V.

Iulia filia Aug. †dicẽda.

Vltis aliqua & filię eius Iulię dicta referamus?Sed si garrulus nõ puta bor,volo de moribus fœminę pauca p̃mittere:ni quisq̃ vestrum habeat seria & †discenda quæ proferat.Hortantibusq; omnibus vt cœpto insisteret,ita de Iulia orsus est.Annum agebat tricesimum & octauũ,tẽpus ætatis(si mens sana superesset)vergẽtis in seniũ.sed indulgentia tã fortunę,q̃ patris,abutebatur:quũ alioqui literarũ amor multaq; eruditio, quod in illa domo facile erat,prętera mitis humanitas,minimeq; sęuus animus ingẽtẽ fœminæ gratiã cõciliarent,mirantibus qui vitia noscebant tantam pariter diuersitatẽ. Non semel p̃ceperat ei pater,temperato tñ inter indulgẽtiam grauitatẽq; sermone, quatinus moderaretur profusos cultus,perspicuosq; comitatus.Idem quum ad nepotũ turbam,similitudinẽq; respexerat,qua repręsentabaẽ Agrippa, dubitare de pudicitia filiæ erubescebat.Inde blandiebatur sibi Augustus,lętum in filia animũ vsq; ad speciẽ p̃caciatis,sed reatu liberũ: & talẽ fuisse apud maiores Claudiã credere audebat. Itaq; inter amicos dixit,duas habere se filias delicatas,quas necesse haberet ferre,Iuliã & Rẽpub. ¶Iulia venerat ad eum licentiore habitu,& oculos offenderat patris tacentis. Mutauit cultus sui postera die morem,& lætum patrem affectata seueritate complexa est. At ille qui pridie dolorem suum continuerat,gaudium continere nõ potuit. Et quãtũ, ait, in filia Augusti probabilior est hic cultus?Non defuit patrocinio suo Iulia his verbis. Hodie enim me patris oculis ornaui:heri viri.

Liuia vxor Augusti.

¶Notum & illud. Auerterant in se populum in spectaculo gladiatorum Liuia & Iulia, comitatus dissimilitudine.Quippe cingentibus Liuiam grauibus viris: hæc iuuentutis,& quidem luxuriosę grege circunsidebatur.Admonuit pater scripto,Videret quantũ inter duas principes fœminas interesset.Elegãter illa rescripsit,Et hi mecũ senes fiẽt. ¶Eadem Iulia mature habere cœperat canos,quos legere secreto solebat. Subitus interuentus patris aliquando oppressit ornatrices. Dissimulauit Augustus,deprehensis super vestem earum canis:& aliis sermonibus tempore extracto induxit ætatis mẽtionem, interrogauitq; filiam vtrum post aliquot annos cana esse mallet,an calua. Et quum illa respondisset,Ego pater cana esse malo:sic illi mendacium obiecit,Quid ergo istę te caluam tam cito faciunt?

¶Itẽ quũ grauẽ amicũ audisset Iulia suadẽtẽ meli⁹ factura,si se cõposuisset ad exemplar paternæ frugalitatis,ait.Ille obliuiscitur Cæsarẽ se esse : Ego memini me Cæsaris filiã. ¶Quũq; cõscii flagitiorũ mirarẽt quomodo similes Agrippę filios p̃crearet,q̃ tã vulgo potestatem corporis sui faceret:ait,Nunq̃ eñ nisi naui plena tollo vectorem.

Populiæ respõsũ.

¶Simile dictum Populię M.filię.quę mirãti cuidã quid esset,quapropter alię bestię nũq̃ marẽ desiderarent,nisi quũ pręgnantes vellent fieri:respondit,bestię enim sunt.

ASCEN.Valla pomum definit omnẽ arboris fructũ cuius caro seu fructus p̃cipu⁹ intra testã durã nõ est,
vt mala,pyra,pruna,persica,ficus,cęrasa:nucẽ ↄtra:vt iuglãdẽ,amigdalã,auellanã,castaneã: vnde Maro Casta-
neasq; nuces mea q̃s amaryllis amabat.quocirca pini fructus nuci p̃pior sit an pomo nescias:nã non vt casta-
nea tegitur echino:sed tamen pellicula:nec vt nuces testa:& vulgo pomum dicitur,cum nuci auellanæ sit non
absimile: & in hoc libro mox iter nuces poneẽ.Faceta igitur responsio,vt Vatinium notaret.Nauẽ si diuidis.
Hoc responsum ad similia q̃ diuisa inutilia fiant locũ habet.sed non facit ad interrogatũ:non eñ docet qui diui
das,sed vt non diuidas monet: aptius respondisset:Aestimata naui offer illi conditionẽ, vt retenta naui dimi-
dium precij reponat,aut data,recipiat.Male habitat,qa in corpore deformi & gibboso.Quid artiuz facis. quia
sordidarum artium professores non recipiebãtur testes.Gibbos fricare soleo:q.d.vt tu. Vna manu.s.tñ. Cæte
ra legenti obuia,prætermitto.

Rursus de virorum iocis,argutisq; responsis. CAP.VI.

Vatini⁹ a pp̃lo lapidatus. Caselli dictum.

Ed vt a fœminis ad viros,& a lasciuis iocis ad honestos reuertar:Caselius iuriscõsultus vrbanitatis mirę libertatisq; habebaẽ:pręcipue tamen is iocus eius innotuit.Lapidatus a populo Vatinius,cum gladiatorium munus ederet,obtinuerat,vt ædiles edicerent, nequis in arenam nisi pomũ misisse vellet.Forte iis dieb⁹ Caselli⁹ cõsult⁹ a quodam, an nux pinea pomũ esset:respõdit,si in Vatinium missurus es,pomũ ẽ.

MERCATORI deinde quēadmodū cū ſocio nauem diuideret interrogāti,reſpōdiſſe traditur.Nauē ſi diuidis:nec tu nec ſocius habebitis. In Galbā eloquētia clarū,ſed quem habitus (vt ſupra dixi) corporis deſtruebat,M.Lollii vox circūferebatur: Inge-nium Galbę male habitat. In eundē Galbam Orbilius grammaticus acerbius irriſit. prodierat Orbilius in reum teſtis:quem Galba vt confunderet,diſſimulata eius profeſ-ſione,interrogauit:Quid artium facis? reſpondit.In ſole gibbos fricare ſoleo. LVCIVS Cęcilius quum C.Cæſar aliis qui ſecum pila luſitabant centena ſeſtertia,illi vni quinquaginta dari iuſſiſſet:quid ego,inquit,vna manu ludo & nō duabus, vt plus habere poſſim? Quū iratus eſſe Pub.Clodius Decimo Valerio diceretur, q̄ ei nūmū pętenti non dediſſet:Quid amplius,inquit,mihi facturus es: niſi vt Dyrrhachium eam & redeam? alludens ad Ciceronis exilium.

M.Lolliꝰ in Galbā

Orbilius grāmat. in eū dē.

L.Cęcilius.

Decimꝰ Valeriꝰ.

ASCEN. Hoc caput Gellius lib.viij.cap.vltimo,vt ex inſcriptione patet,anteq̄ deſiderabatur,cōtinebat. Neceſſitas,nō fatalis,quā perperā nōnulli excuſāt,ſed impatoria. Vt facile,quātū faciliter. Labefecit,cadere fecit & deiecit,loco.i.gradu dignitatis priſtinę. Negare cui nil potuerūt: qa reip.oppreſſionē cōceſſerūt. Sine nota.ſ.infamię:ergo notabilis infamis eſt. Vno plus vixi. Vnde Iuuen.Magnū crede nefas animā p̄ferre pudori,Et propter vitā,viuēdi pdere cauſas. Sepulchris.ſ.vacuis q̄ cenotaphia dicūtur:aut oibus,quia nō hoies,ſed cineres tm̄ & oſſa ptinēt. Libertatē pdidimus:id in Cæſarē manifeſte. Impotētiā,ſunt q legāt potētiā, ſed nihil mutādū duco. Siue em̄ in particula auget,vt ſit impotētia:immanis potētia,ſiue detrahit,vt ſit eius q vitijs & paſſionibus ſuis impare nō poteſt:nā impotētē irā ingētē dicimus,& impotētē hominē q illi imperare neqt,nec cęteris vitijs vtroq; mō in Cęſarē cōgruit. Sicut inſolēs bifariā dicit:& q nō ſolet,vt in Andria, Quid tu Athenas inſolēs:& qui q̄ fieri nō ſolēt,nec debēt facit.vt inſolētiſſimus glorię captator. Aquā,intercutē ſcʒ. Podagrici pedes,nō quidē ſunt,ſed aut patiūtur,aut faciūt cęteris membris moleſtum ocium.

Impotens. Inſolens.

De ſententiis ac dictis Laberii & Publii Mimographorum. Cap.VII.

SEd qa & paulo ante Aurelius Symmachus,& ego nūc,Laberii fecimus mētionē:ſi aliqua huius atq; Publii dicta referemꝰ,videbimur,& adhibēdi cōuiuio Mimos vitaſſe laſciuiā: & tn̄ celebritatē quā quū adſunt illi excitare pollicent,imitari. Laberiū aſpęrę libertatis equitē Romanū Cæſar qngētis milibus inuitauit,vt prodiret in ſcænam,& ipſe ageret Mimos quos ſcriptitabat. Sed poteſtas non ſolū ſi inuitet,ſed etiā ſupplicet,cogit. Vnde ſe & Laberius a Cęſare coactum in prologo teſtatur his verſibus.

Laberiꝰ.

Neceſſitas,cuius curſu auerſi impetum
Voluerunt multi effugere,pauci potuerunt:
Quo me detruſit pene extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio,nulla vnq̄ largitio,
Nullus timor,vis nulla,nulla authoritas
Mouere potuit in iuuenta de ſtatu:
Ecce in ſenecta,vt facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submiſſa placide blandiloquens oratio?
Etenim ipſi dii negare cui nil potuerunt,
Hominem me denegare quis poſſet pati?
Ego bis tricenis annis actis ſine nota,
Eques Romanus ex lare egreſſus meo,
Domum reuertar Mimus:nimirum hoc die
Vno plus vixi mihi q̄ viuendum fuit.
Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo,
Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famę frangere:
Cur quum vigebam membris pręuiridantibus,
Satfacere populo & tali cum poteram viro
Non flexibilem me concuruaſti,vt caperes?
Nunc me quo dejicis? quid ad ſcænam affero?
Decorem formæ,an dignitatem corporis?
Animi virtutem,an vocis iocundę ſonum?
Vt hedera ſerpens vires arboreas necat:
Ita me vetuſtas amplexu annorum necat.
Sepulchris ſimilis,nil niſi nomen retineo.

In ipſa quoq; actione ſubinde ſe qua poterat vlciſcebatur,inducto habitu Syri, qui
Pub.dicta. velut flagris cęſus,pręripientiq; ſe ſimilis exclamabat , Porro quirites libertatē perdidimus.Et paulo poſt adiecit: Neceſſe eſt multos timeat,quē multi timēt. Quo dicto vniuerſitas populi ad ſolū Cęſ. oculos & ora cōuertit,notātes eius† impotentiā hac dicacitate lapidatā.Ob hęc in Publiū vertit fauorē. Is Publius natione Syrus,quū puer ad patronū domū eſſet adductus, promeruit eū nō minus ſalibus & ingenio,q̄ forma . Nā forte quū ille ſeruū ſuū hydropicum iacētē in area vidiſſet, increpuiſſetq; quid in ſole faceret,reſpōdit: aquā calefacit. Iocularí deinde ſuper cœnam exorta quęſtione,quodnā eſſet moleſtum ocium:aliud alio opinante,ille podagrici pedes dixit. Ob hæc & alia manumiſſus,& maiore cura eruditus,quū Mimos cōponeret, ingētiq; aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet:pductus Romę per Cæſaris ludos, oēs qui tūc ſcripta & operas ſuas in ſcænā locauerant,prouocauit: vt ſinguli ſecū poſita inuicē materia pro tēpore cōtenderēt.Nec vllo recuſante,ſuperauit oēs:in quis & Laberiū. Vnde Cæſar arridens hoc modo pronūciauit:Fauēte tibi me,victus es Laberi a Syro.Statimq; Publio palmā, & Laberio annulum aureū cū quingentis ſeſtertiis dedit.Tūc Publius ad Laberium recedentem ait.Quicum contendiſti ſcriptor,hunc ſpectator ſubleua.Sed & Laberius ſequenti ſtatim commiſſione,mimo nouo interiecit hos verſus.

Margin: †potētiā — Publius Syrus. — Ociū moleſtum.

Gel.li.17 cap.xiiii. Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore.
Summum ad gradum quum claritatis veneris,
Citius vacat. Conſiſtes ægre,& q̄ deſcendas,decides.
Cecidi ego:cadet qui ſequitur:laus eſt publica.

Publii ſentētię lepidę. Publii autem ſententiæ feruntur lepidæ , & ad communem vſum accommodatiſſimæ. Ex quibus has fere memini ſingulis verſibus circunſcriptas.

Beneficium dando accepit qui digno dedit.
Feras,non culpes,quod mutari non poteſt.
Cui plus licet,q̄ par eſt:plus vult q̄ licet.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.
Hęredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit læſa ſæpius patientia.
Improbe Neptunum accuſat,qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii eſt,quod petitur ſi cito neges.
Ita amicum habeas,poſſe vt fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Nunq̄ periculum ſine periculo vincitur.

ASCEN. σὺ μακρὸν &c.tu longum non tranſmutas. σὺ βλέπεις, tu aſpicis. μωρὸν &c.i.Sannionem inſanientem ſalto.ſed conſtitui his ſuperſedendum mihi.

De Pylade & Hyla hiſtrionibus. Cap.VIII.

Pylades hiſtrio. SEd quia ſemel ingreſſus ſum ſcænā loquēdo:non Pylades hiſtrio nobis omittēdus eſt:q clarus in ope ſuo fuit tēporibus Auguſti,& Hylā diſcipulū vſq; ad æqualitatis cōtentionē eruditione prouexit. Populus deinde inter vtriuſq; ſuffragia diuiſus eſt. Et quū cāticū quoddā ſaltaret Hylas,cuius clauſula erat,τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα, ſublimē ingētēq; Hylas velut metiebat. Non tulit Pylades,& exclamauit a cauea,
Hylas hiſtrio. σὺ μακρὸν οὐ μέγαν ποιεῖς.Tūc eū populus coegit idē ſaltare cāticū.Quūq; ad locū veniſſet, quē rephenderat,expreſſit cogitātē:nihil magis ratus magno duci cōuenire,q̄ p oībus cogitare.Saltabat Hylas Oedipodē:& Pylades hac voce ſecuritatē ſaltātis caſtigauit. σὺ βλέπεις.Quū in Herculem furentē prodiſſet,& nōnullis inceſſum hiſtrioni cōueniētē nō ſeruare videretur,depoſita perſona,ridentes increpuit : μωρὸν μαινόμενον ὀρχοῦμαι. Hac fabula & ſagittas iniecit in populū. Eandē perſonā quū iuſſu Auguſti in triclinio ageret,& intēdit arcū,& ſpicula immiſit.Nec īdignatus eſt Cæſar eodē ſe loco Pyladi, quo Po.Ro.fuiſſe.Hic quia ferebat mutaſſe rudis illius ſaltationis ritū quę apud maiores viguit, & venuſtā induxiſſe nouitatē,interrogatus ab Auguſto quę ſaltationi con

tulisset,respondit,λυδῶν συριγγῶν.Idē quū propter populi seditionē pro cōtētione inter se Hylāq; habita concitatam indignationē excepisset Augusti,respondit.βασιλεῦ ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀπλεῖσθαι καὶ εὐχαρίστεις.

Quomodo Plato vino indulgēdū non pręceperit: Et q̄ perniciosum turpeq; sit,tactus ac gustus voluptatibus esse obnoxium. Cap.IX.

His dictis & excitata lętitia,quū in Auieno memoria florida & amœnitas laudaretur ingenii,mensas secundas minister admouit.¶Et Flauianus.Multi vt extimo in hoc a Varrone dissentiunt,qui in illa lepidissima satyra Menippea,quę īscribitur,Nescis quid vesper serus vehat, de secunda mensa placentas remouit. Sed quæso dicas Cecinna verba ipsa Varronis,si tibi beneficio memoriæ tenacioris hęserunt. Et Albinus .Locus,inquit,Varronis,quem referri a me imperas,in his fere verbis est . Bellaria ea maxime sunt mellita,quæ mellita non sunt . Dulcibus enim cū pepsi societas infida. Significant autē bellaria omne mensæ secundæ genus.Nam quæ πέμματα græci,vel τραγήματα, dixerunt,ea veteres nostri appellauere bellaria.Vina quoq; dulciora est inuenire in comœdiis antiquioribus hoc vocabulo,dictaq; ea Liberi bellaria . ¶Et Euangelus.Agite anteq̄ surgendū nobis sit,vino indulgeamus,qđ decreti Platonici authoritate faciemus, qui existimauit fomitē esse quēdam & incitabulum ingenii virtutisq;, si mens & corpus hominis vino flagret.Tum Eustathius,quid agis,inquit,Euangele ! an Platonem extimas haurienda passim vina suasisse, & non magis inter minuta pocula iucundiorem liberaliorēq; inuitationem quæ fieret sub quibusdā quasi arbitris & magistris conuiuiorū sobriis,nō improbasse! Et hoc est qđ in primo & in secundo de legibus non inutile viris esse decernit. Nam & modicis honestisq; inter bibendum remissionibus refici integrariq; animos ad instauranda sobrietatis officia extimauit, redditosq; sensim lętiores,& ad intētiones rursus capessendas fieri habiliores: & simul siqui penitus in his affectionū cupiditatūq; errores inessent, quos celaret alioqui pudor reuerens,ea omnia sine graui periculo libertate per vinū data detegi,& ad corrigendum medendūq; fieri opportuniora.Atq; hoc etiam Plato ibidē dicit,non diffugiendas esse huiuscemodi exercitationes aduersus propulsandā vini violentiā,neq; vllum vnq̄ continentem prorsum aut temperantem satis fideliter visum esse , cui vita non inter ipsa errorum pericula & in mediis voluptatum illecebris explorata sit.Nā cui libentiæ gratięq; omnes conuiuiorum incognitę sint,quiq; illarum omnino expers sit,si eū forte ad participandas huiusmodi voluptates,aut voluntas tulerit,aut casus induxerit,aut necessitas impulerit,mox deliniri & capi,neq; mentē eius animūq; consistere.Cōgrediēdū igit,& tāq̄ in acie quadā cū voluptariis rebus, cūq; ista vini licentia cominus decernēdum,vt aduersus eas nō fuga nec absentia simus tuti,sed animi vigore, & constanti p̄sentia,moderatoq; vsu temperantiam continentiāq; tueamur,& calefacto simul refotoq; animo,siquid in eo vel frigidę tristitię,vel torpentis verecundię fuerit, diluamus . Sed quia voluptatum fecimus mentionem,docet Aristoteles a quibus voluptatibus sit cauendum.Quinq; enim sunt sensus hominū,quos græci αἰσθήσεις appellant,per quos voluptas animo aut corpori queri videtur,tactus,gustus,odoratus,visus,auditus. Ex iis omnibus voluptas quæ immodice capitur,ea turpis atq; improba est.Sedenim quę nimia ex gustu atq; tactu est,ea voluptas sicut sapientes viri censuerunt,omniū rerū fœdissima est,eosq; maxime qui sese duabus istis voluptatibus dediderunt, grauissimi vitii vocabulis græci appellauerunt,vel ἀκρατεῖς, vel ἀκολάστους. nos eos vel incontinētes dicimus vel intemperantes. Istas autem voluptates duas,gustus atq; tactus,id est cibi atq; Veneris,solas hominibus communes videmus esse cum bęluis.Et iccirco in pecudum ferorūq; animalium numero habetur quisquis est his ferarū voluptatib⁹ occupatus.Cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominū tātū proprię sunt.Verba super hac re Aristotelis philosophi in medium proferam,vt quid de his infamibus voluptatibus tam clarus atq; inclytus vir sentiat,publicetur. Διατὶ οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν ἀκρατεῖς λέγονται; οἵτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι,οἵτε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις; τῆς δὲ κατὰ τὴν τροφὴν ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα, εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν

Vide Gel.lib. xiii.cap. xi.

Bellaria

De vino Gel.lib. xv.ca.ii.

Vinū fomes & īcitabulū ingenii virtutisq;.

Libētię.

Decernēdū cū vino cominus.

Sēsus hominū qnq;.

Voluptates duę.

Gel.lib. xix.ca.ii

καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν. ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις; ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ ἀτιμόταται εἰσι, καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτου ἡττώμενον ψέγομεν καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. Quis igitur habens aliquid humani pudoris voluptatibus istis duabus coeundi atq; comedendi, quę homini cũ sue atq; asino
Socrates cõmunes sunt, gratuletur? Socrates quidem dicebat, homines multos propterea velle viuere, vt ederent & biberẽt: se bibere atq; esse, vt viueret. Hippocrates autẽ diuina vir
Coitus quid est. scientia, de coitu venereo ita existimabat: Partẽ esse quãdã morbi teterrimi, quẽ nostri comitialẽ dixerũt. Nãq; ipsius verba hęc tradũtur: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. id est coitum esse paruum morbum comitialem.

VESALIENSIS.

Secũdo huic libro suũ deesse finẽ, & sequẽti item principiũ, id facili⁹ perspectu est, q̃ vt admonẽdus sit lector. Siquid tamẽ lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorũ putẽ fuisse cohęrentiã. In fine primi libri mentio facta erat de poeta Virgilio: Sed cũ cœnę tẽpus interpellaret, placitum fuit sermonẽ eũ reseruari colloquio diei sequentis. Quare cũ secũdus liber ea contineat, quę dicta erant inter cœnandum restabat, vt tertio ea quæ de Virgilio dicenda erãt, explicarentur: quorum magnã certe partẽ desiderari, nemo non facile animaduertit. Sed hęc deplorari a nobis possunt, emendari non possunt.

ASCEN. Quo potissimũ: ipse dixissem, quo poti⁹, q̃a sequit̃ q̃: nec refert q̃ ad multa respicit̃ loca, q̃a cõparatiuus comparatiue tentus in multa locum habet. Loca autem Virgiliana in suis locis, quæ adnotauimus, satis explicantur.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER. III.

Q̃ accurate Virgilius expresserit diuersos ritus sacrificandi. Cap. I.

Æne. ii. VIOLATVM quũ se nosset Æneas & multa cæde pollutũ, ait. Tu genitor cape sacra manu patrios q; Penates. Me bello e tanto digressum & cæde recenti Attrectare nefas, donec me flumine viuo Abluero.

Æn. vii. Post Caietę quoq; nutricis sepulturam, quo potissimũ nauigãs appellitur, q̃ ad eam partem per quã fluuio Tyberinus amœno in mare prorumpit, vt cõfestim in ipso Italiæ limine fluuiali vnda ablutus posset q̃purissime Iouem Phrygiãq; ex ordine matrem inuocare?
Æn. viii. Quid q̃ Euandrum aditurus per Tyberim nauigat, q̃ eum esset repperturus Herculi sacra celebrantẽ, vt sic purificatus sacris posset hospitalibus interesse? Hinc & Iuno ipsa conqueritur, non magis q̃ Æneam contigisset contra suũ velle in Italiam peruenire, q̃ q̃ optato potiretur Tybridis alueo, quia sciret eũ
Ablutio in sacris superorũ. hoc amne purificatum posse sacra etiam sibi rite perficere: Nam ne supplicari quidem sibi ab eo vellet. Nũc (quoniam purificationem ad sacra superorum pertinẽtem deorũ in Virgiliana obseruatione mõstrauimus) videamus vtrum etiam circa inferorũ deo-
Aspersio in sacris inferorũ. rum cultum proprietatem moris idem poeta seruauerit. Constat diis superis sacra facturum corporis ablutione purgari: Quũ vero inferis litandum est, satis actũ videtur, si aspersio sola contingit. De sacris igitur superorum ait Æneas: Donec me flumine viuo abluero. At Dido quũ sacra diis inferis instituit, ait.

Annam chara mihi nutrix huc siste sororem: Æn.iiii.
Dic corpus properet fluuiali spargere lympha.
Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Necnō quū Misenū sepulturę mādari facit,refert idē.Ter socios pura circūtulit vnda, Æn.vi.
Spargens rore leui.Sed & cū facit Æneam apud inferos ramū Proserpinę consecratu-
rum,ita refert.

Occupat Æneas aditum,corpusq; recenti Ibidem.
Spargit aqua.

ASCEN.Talis obseruatio &c.quia obseruamus & aīaduertimus ea q̄ rara sunt, aut rarēter cōtingūt: vt frustra laboret qui in euāgelio q̄d vere & sancte dictū obseruet, cū nullū sit aliter dictū. Voti reus est qui aliquid sub conditione vouit. damnatus voto.i.ad votū persoluēdum,vbi illud assecutus est: vñ in Buco. Vt Baccho Cererią;,tibi sic vota quotānis Agricolę faciēt: damnabis tu quoq; votis.i. ad vota psoluēda,quū p te acceperint petita. Hanc partē plenius executus est: ex hoc liquet in hoc ope multa desiderari. Litare est placato per sacrificiū deo,q̄d petat impetrare. Ansa est in vase id quo teneri facile pōt,Gallis notū vocabulū: transfert aūt ad significādū mediū opportunū aut occasionē cuiuslibet faciendi,loquendi,atq; tenendi,&c.

Q̄ proprie Virgilius vsus sit verbis ad sacra pertinentibus. Cap.II.

VErborum proprietas tam poetæ huic familiaris est,vt talis obseruatio
in Virgilio esse iam desinat:nullis tamen magis proprie vsus est,q̄ sa-
cris vel sacrificialibus verbis.Et primum non omiserim in quo plerią;
falluntur:Extaq; salsos Porriciā in fluctus: non vt quidam proiiciam, Æn.v.
existimātes dixisse Virgilium proiicienda exta, qui adiecit in fluctus: Porriciā
sed non ita est. Nam ex disciplina aruspicum & ex præcepto pontifi-
cum,verbum hoc solenne sacrificantibus est, sicut Veranius ex.i.lib.Pictoris ita disser-
tationem huius verbi executus est.Exta porriciūto diis tantū in altaria,arāve,focūve,
eove quo exta dari debebunt.Porricere ergo,non proiicere,propriū sacrificii verbū est. Porrice-
Et quia dixit Veranius in aram focūve,eove quo exta dari debebunt, nunc pro ara & re.
pro foco mare accipiendum est,quū sacrificium diis maris dicetur.Ait enim.

Dii quibus imperium est pelagi,quorum æquora curro, Æne.v.
Vobis lętus ego hoc candentem in littore taurum
Constituam ante aras voti reus,extaq; salsos
Porriciam in fluctus,& vina liquentia fundam.

Ex his docetur in mare rite potuisse porrici exta,non proiici.Constituam ante aras vo
ti reus.Hęc vox propria sacrorum est,vt reus vocetur,qui suscepto voto se numinibus Reus &
obligat:damnatus autē qui promissa vota iā soluit.Sed de hoc non opus est a me plura Dānat⁹
proferri,quū vir doctissimus Eustathius paulo ante hanc partem plenius executus sit. voti.
¶Est profundam scientiam huius poetæ in vno sæpe reperire verbo,quod fortuito di-
ctum vulgus putaret. Multifariam enim legimus ꝙ litare sola non possit oratio,nisi is Litare.
qui deos precatur,etiam aram manibus apprehendat.Inde Varro diuinarum lib.v.di- Tenere
cit aras primum ansas dictas,ꝙ esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. Ansis au aras.
tem teneri solere vasa quis dubitet? Commutatione ergo literarum aras dici cœptas: Ara.
vt Valesios & Fusios dictos prius,nūc Valerios & Furios dici. Hæc omnia illo poeta Ansa.
executus est versu.Talibus orantem dictis,arasq; tenentem Audiit omnipotens. Nōne Æn.iiii.
eo additum credideris,non quia orabat tātum,sed quia & aras tenebat auditum? Nec
non quum ait.Talibus orabat dictis,arasq; tenebat. Item.Tango aras,medios ignes & Æn.vi.
numina testor.Eandem vim nominis ex apprehensione significat.¶Idem poeta tā scien Æn.xii.
tia profundus, q̄ amœnus ingenio,nonnulla de veteribus verbis,quę ad proprietatem
sacrorum nouerat pertinere,ita interpretatus est, vt mutato verbi sono integer intel-
lectus maneret. Nam primo pontificii iuris libro apud Pictorem verbum hoc positum
est,vitulari.De cuius verbi significatu Titius ita retulit.Vitulari est voce lętari.Var- Vitula-
ro etiam in lib.xv.rerum diuinarum ita refert, ꝙ pontifex in sacris quibusdā vitulari ri.
soleat,q̄d græci παιωνίζειν vocant. Has tot interpretationis ambages q̄ paucis verbis
docta Maronis elegantia expressit?Lętūq; choro pęana canentes.Nam si vitulari est vo Æn.vi.
ce lętari,q̄d est παιανίζειν: nonne in cantu lęti παιᾶνος enarratio verbi pfecta seruata?
Et vt huic vocabulo diuti⁹ immoremur:Hyllus libro quē de diis cōposuit ait, Vitulā Vitula
vocari deā,quæ lętitię pręest. Piso ait vitulam victoriā nominari. Cuius rei hoc argu- dea.
mentum profert,ꝙ postridie nonas Iulias re bene gesta, quum pridie populus a Tuscis

Populi- fugia. in fugam versus sit, vnde Populifugia dicuntur, post victoriam certis sacrificiis fiat
vitulatio. Quidam nomen eius animaduersum putant, ꝙ potens sit vitæ tolerādę: Ideo
Bucol.3. huic deæ pro frugibus fieri sacra dicuntur, quia frugibus vita humana toleratur. Vn-
de hoc esse animaduertimus qđ ait Virgilius: Quum faciam vitula pro frugibus, ipse
Vitula. venito. vt vitula dixerit pro vitulatione, qđ nomen esse sacrificii ob lętitiam facti supe
rius expressimus. Meminerimus tamen sic legendum per ablatiuū, Quū faciam vitula
Æneas pro frugibus. i. quū faciam rem diuinam, non oue, non capra, sed vitula: tāq̃ dicat, quū
pōtifex. vitulam pro frugibus sacrificauero, qđ est, quū vitula rem diuinam fecero. Pontificem
Annales Æneam vel ex nomine referendorum laborū eius ostendit. Pontificibus enim permissa
maximi. est potestas memoriam rerum gestarum in tabulas conferendi, & hos annales appellāt
Æn.i. equidem maximos, quasi a pontificibus maximis factos. Vnde ex persona Æneæ ait. Et
vacet annales nostrorum audire laborum.

De sacro, profano, sancto & religioso, quid ea sint, & q̃ diligenter eorum proprietates expresserit Maro.

Cap. III.

Sacrum quid. ET quia inter decreta pontificum hoc maxime quęritur, quid sacrum,
quid sanctum, quid religiosum: quęrendum vtrum iis secundum defi-
nitionem suam Virgilius vsus sit, & singulis vocabuli sui proprieta-
tem more suo seruauerit. ¶Sacrum est, vt Trebatius libro primo de
religionibus refert, quicquid est qđ deorum habeť. Huius definitionis
poeta memor, vbi sacrū nominauit, admonitionē deorum pene semper
Æn.iii. adiecit. Sacra Dioneæ matri diuisq; ferebam. Item. Sacra Ioui stygio quæ rite incepta
iiii.viii. paraui. Item. Tibi enim tibi maxima Iuno Mactat sacra ferens. Profanum omnes pene
Profanū consentiunt id esse, quod extra fanaticam causam sit, quasi porro a fano & religione se-
cretum. Cuius significatus exemplum consequutus est, quū de luco & adytu inferorū
Æn.vi. sacro vtroq; loqueretur. Procul o procul este profani Conclamat vates, totoq; absistite
luco. Eo accedit, ꝙ Trebatius profanum id proprie dici ait, qđ ex religioso vel sacro in
hominū vsum proprietatēq; conuersum est. Qđ vel apertissime poeta seruauit quū ait:
Æn.xii. Faune ꝑcor miserere, inquit, tuq; optima ferrum Terra tene, colui vestros si semper ho-
nores, Quos contra Æneadę bello fecere profanos. Dixerat enim, Sed stirpem Teucri
Ibidem. nullo discrimine sacrum Sustulerant. Vnde ostēdit proprie profanum esse, qđ ex sacro
promiscuū humanis actibus accommodatum est.

Sanctū. Sanctum est, vt idem Trebatius libro. x. religionum refert, interdum idem quod sa-
crū, idemq; qđ religiosum, interdum aliud, hoc est nec sacrū nec religiosum est. Qđ ad
Æn.xii. secundā speciem pertinet: Sancta ad vos anima atq; istius nescia culpę Descendam. Nō
enim sacro aut religioso eius anima tenebatur, quā sanctam hoc est incorruptam vo-
Æn.xi. luit ostendere, vt in illo quoq;: Tuq; o sanctissima coniunx Felix morte tua. In quo ca-
Sanctę stitatis honorem incorruptę vxoris amplexus est. Vnde & sanctæ leges, quæ non debēt
leges. pœnę sanctione corrumpi. Quod autem ad priorem speciei definitionem de sancto at-
Æn.ii. tinet, id est vt non aliud sit q̃ sacrum aut religiosum: Ecce leuis summo de vertice vi-
sus Iuli Fundere lumen apex. Et paulo post: Nos pauidi trepidare metu crinemq; fla-
grantem Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes. Hic enim sanctos acsi sacros
Æn.vi. accipiemus, quia diuinitus contigerunt. Item, Tuq; o sanctissima vates Pręscia vēturi:
non aliud nisi sacram vocat, quā videbat & vatem & deo plenam & sacerdotem.

Gel.li.4 cap.ix. Superest vt quid sit religiosum cū Virgilio cōmunicemus. Seruius Sulpitius reli-
gionē esse dictam tradidit, quæ propter sanctitatem aliquam remota ac seposita a no-
Religio. bis sit, quasi a relinquendo dicta, vt a carendo cerimonia. Hoc Virgilius seruans ait.
Cerimo- nia. Est ingens gelidum lucus prope Ceritis amnem Relligione patrum late sacer. Et adie-
cit quo proprietatem religionis exprimeret: Vndiq; colles. Inclusere caui, & nigra ne-
Æn.viii. mus abiete cingit: Quæ res vtiq; faciebat lucum a cōmunione populi secretū. Et vt re
lictum locum ostenderet nō sola adeundi difficultate, adiecit & sanctitatē: Syluano fa-
ma est veteres sacrasse Pelasgos Agroꝝ pecorisq; deo. Secūdū Pōpeiū Festum, Religiosi
Geor.i. sunt, q faciēda & vitāda discernūt. Hic Maro ait: Riuos deducere nulla Relligio vetuit.
Deduco Qđ aūt ait deducere, nihil aliđ ē q̃ detergere. Nā festis dieb9 riuos veteres sordidatos

detergere licet:nouos fodere nõ licet.In transcursu & hoc notandũ est,qđ & ipse velut ꝑteriens sub vnius verbi significatione proiecit. Cauet em̃ in iure pontificio,vt qm̃ oues duab⁹ ex causis lauari solent, aut vt curetur scabies, aut vt purgetur lana: festis diebus purgandæ lanæ gratia oues lauari non liceat:liceat autem si curatione scabies abluenda sit. Ideo hoc quoq; inter concessa numerauit : Balantumq; gregem fluuio mersare.Quod si hucusq; dixisset,licita & vetita confunderet: sed adiiciendo salubri,causam concessæ ablutionis expressit.

Quid Delubrum, & dii penates : in quibus Maro suam sequitur diligentiam. CAP.IIII.

NOmina etiã sacrorũ locorũ sub congrua ꝓprietate proferre pontificalis obseruatio est.Ergo delubrũ quid pontifices ꝓprie vocẽt,& qualiter hoc nomine Virgilius vsus sit requiram⁹.Varro libro.viii.rerũ diuinarum,Delubrum ait alios extimare,in quo pręter ędem sit area assumpta deum causa,vt est in circo Flaminio Iouis statoris: alios in quo loco dei simulacrum dedicatum sit.Et adiecit, Sicut locũ in quo figerent candelam, candelabrũ appellatũ,ita in quo deum ponerent nominatum delubrũ. His a Varrone ꝑscriptis, possumus intelligere id potissimũ ab eo probatum, qđ ex sua consuetudine in vltimo posuit,vt ab dei dedicato simulacro delubrum cœperit nũcupari. Virgilius tamẽ vtrãq; rationẽ diligenter est executus. Vt enim a postrema incipiamus,obseruauit delubrũ nominaturus,aut ꝓprie deorum nomina,aut ea quæ diis accõmodarentur inserere. At gemini lapsu delubra ad summa dracones Effugiunt.Et vt mox simulacrũ noĩaret,subtexuit.Sęuæq; petũt tritonidis arcẽ,Sub pedibusq; deæ clypeiq; sub orbe tegunt.Itẽ,Nos delubra deũ miseri,quib⁹ vltim⁹ esset Ille dies.Illam vero opinionẽ de area quã Varro ꝑdixerat,nõ dimisit.Principio delubra adeunt,pacẽq; per aras Exquirũt.Et mox,Aut ante ora deũ pingues spatiatur ad aras.Quid em̃ est aliud spatiari q̃ spatio lati itineris obãbulare? ob qđ adiiciẽdo ãte aras,ostẽdit areã assumptã deorũ causa.Ita suo more velut aliud agẽdo ĩplet arcana.

Delubrũ quid. — *Æne.ii.* — *Ibidem.* — *Æn.iiii.*

¶De diis quoq; Romanorum propriis.i.penatibus aspersa est huic operi nõ incuriosa subtilitas.Nigidius enim de diis libro.xix.requirit,num Dii penates sint Troianorũ Apollo & Neptunus , qui muros eis fecisse dicuntur : & num eos in Italiam Æneas aduexerit.Cornelius quoq; Labeo libro de diis penatibus eadem existimat.Hanc opinionem sequitur Maro quũ dicit.Sic fatus meritos aris mactabat honores, Taurum Neptuno,taurum tibi pulcher Apollo.Varro humanarum secundo,Dardanum refert deos penates ex Samothrace in Phrygiam,& Æneam ex Phrygia in Italiam detulisse.Qui sint autẽ dii penates in libro quidẽ memorato Varro nõ exprimit. Sed qui diligentius eruunt veritatem,penates esse dixerunt, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus,per quos rationem animi possidemus.Esse autẽ mediũ æthera Iouem,Iunonem vero imũ aera cum terra,& Mineruam summum ætheris cacumen. Et argumẽto vtuntur,ꝙ Tarquinius Demarathi Corinthii filius Samothraciis religionibus mystice imbutus,vno templo ac sub eodem tecto,numina memorata cõiungit.Cassius vero Hemina dicit Samothracas deos,eosdẽq; Romanorum penates,proprie dici θεοὺς μεγάλους. Noster hæc sciens ait,Cum sociis natoq; penatibus & magnis diis. quod exprimit θεοὺς μεγάλους.Sed & omnia hæc nomina quum in vno de supradictis numinibus seruat,doctrinam proculdubio suam de hac omni opinione confirmat.Quum enim ait,Iunonis magnæ primum prece numẽ adora, τὴν μεγάλην nominat.Adsit lętitiæ Bacchus dator & bona Iuno,τὴν χρηστήν.Dominamq; potentem, τὴν δυνατήν.Eodem nomine appellauit & Vestam:quam de numero penatum, aut certe comitem eorum esse manifestum est, adeo vt & consules & prætores,seu dictatores quum ineunt magistratum,Lauinii rem diuinam faciant penatibus pariter & Vestæ. Sed & Virgilius vbi ex persona Hectoris dixit, Sacra suosq; tibi commendat Troia penates:mox adiecit.Sic ait,& manibus vittas Vestamq; potentem Aeternũq; adytis effert penetralibus ignem.Addidit Higinius in libro quem de diis penatibus scripsit, vocari eos θεοὺς πατρῴους. Nec hoc Virgilius ignoratum reliquit.Dii patrii seruate domum,seruate nepotem.Et alibi. Patriiq; penates.

Penates Dii. — *Æne.iii.* — *Æne.iii.* — *Magni dei.* — *Aen.iii. &.i.* — *Iuno magna,bona,& potens.* — *Vesta.* — *Aene.ii.* — *Ibidem.* — *Dii patrii.*

Q? Maro diligenter expressit Hostiarum genera:& cur Mezentium deorum dixerit contemptorem. Cap.V.

NEc minus de sacrificiorum vsu, q̃ de deorum scientia diligentiam suam pãdit.Quum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat
Hostiarũ gña. Hostiarum genera esse duo: Vnum in quo voluntas dei per exta disquiritur, alterum in quo sola anima deo sacratur (Vnde & aruspices animales has hostias vocant) Vtrunq; hostiarum genus Virgilius in carmine ostendit. Et primo quidem illud quo voluntas numinum per
Æn.iiii. exta monstratur.Mactat lectas de more bidentes. Et mox. Pecudumq; reclusis Pectoribus inhians spirantia consulit exta.Alterũ illud in quo hostia animalis dicitur, ꝙ eius tantum anima scrutatur, ostendit,quũ facit Entellum victorem Eryci mactare taurũ.
Æn.v. Nam vt expleret animalis hostiæ causas,ipso vsus est nomine.Hãc tibi Eryx meliorem
Persoluo. animam pro morte Daretis.Et vt nuncupata vota significaret,ait, Persoluo:qđ de voto proprie dicitur.Vtq; ostenderet persolutum diis,significauit,dicẽs.Sternitur exanimisq; tremens procumbit humi bos. Videndũ etiam,ne & illam hostiam ostendat ani-
Æn.ii. malem:Sanguine placastis ventos & virgine cæsa,Quũ primum Iliacas Danai venistis ad oras:Sanguine quęrẽdi reditus,animaq; litandum Argolica. Nam & animam,id est
Litare. hostiæ nomen posuit:& litare,quod significat sacrificio facto placare numen.

Hostiæ iniuges. In ipsis hostiis vel animalibus,vel consultatoriis,quædam sunt quæ hostiæ iniuges vocantur.i.quæ nunq̃ domitæ,ac iugo subditæ sunt.Harum quoq; noster poeta sic me-
Æn.vi. minit: Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos Præstiterit: totidem lectas de
Hostia eximia. more bidentes.Et vt iniuges euidentius exprimeret,adiecit.Et intacta totidem ceruice iuuencas.Eximii quoq; in sacrificiis vocabulum,non poeticum ἐπίθετον,sed sacerdotale nomen est.Veratius enim in pontificalibus quæstionibus docet,eximias dictas hostias,quæ ad sacrificium destinatæ eximantur e grege:vel ꝙ eximia specie quasi offerẽ-
Geor.4. dæ numinibus eligantur.Hinc ait,Quattuor eximios præstanti corpore tauros. Vbi ꝙ
Hostia ambaruualis. eximuntur,eximios:ꝙ eliguntur,pręstanti corpore monstrauit. Ambaruualis hostia est, vt ait Pompeius Festus, quæ rei diuinæ causa circum arua ducitur ab iis qui pro frugibus faciunt.Huius sacrificii mentionẽ in bucolicis habet,vbi de apotheosi Daphnidis loquitur.Hæc tibi semper erunt:& quum solẽnia vota Reddemus nymphis:& quũ
Lustrare lustrabimus agros.vbi lustrare significat circuire.Hinc enim videlicet & nomen hostię acquisitum est,ab ambiendis aruis.Sed & in Georgic.libro primo. Terq; nouas circum felix eat hostia fruges.

Obseruatum est a sacrificantibus, vt si hostia quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata,ostẽdissetq; se inuitam altaribus admoueri,amoueretur:quia inuito deo offerri eam putabant.Quæ autem stetisset oblata, hanc volenti numini dari existi-
Geor.ii. mabant.Hinc noster:Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras. Et alibi. Et statuam
Æn.ix. ante aras aurata fronte iuuencum.

Adeo aũt omnem pietatem in sacrificiis,quę diis exhibenda sunt,posuit: vt propter
Mezẽti⁹ qre cõtẽptor deorum. contrariam causam,Mezentium vocauerit cõtemptorem deorũ. Neq; enim (vt Aspro videtur) ideo cõtemptor diuum dictus est ꝙ sine respectu deorum in homines impius fuerit.Alioqui multo magis hoc de Busiride dixisset:quem longe crudeliorem,illaudatum vocasse contentus est.Sed veram huius contumacissimi nominis causam,in.i.lib.
Æn. viii originum Catonis diligens lector inueniet. Ait enim Mezentium Rutulis imperasse, vt sibi offerrent,quas diis primitias offerebant: & Latinos omnes similis imperii metu ita vouisse: Iuppiter si tibi magis cordi est,nos ea tibi dare potius q̃ Mezentio, vti nos victores facias.Ergo ꝙ diuinos honores sibi exegerat,merito dictus est a Virgilio con-
Æn.xi. temptor deorum.Hinc pia illa insultatio sacerdotis. Hæc sunt spolia & de rege superbo Primitiæ.vt nomine contumaciæ,cuius pœnas luit,raptas de eo notaret exuuias.

ASCEN. Profanauit.i.in fano Herculi obtulit.Cætera manifestaria censeo.

Miranda Virgilii circa sacra tum Romana,tum externa doctrina.
Cap.VI.

MIranda est huius poetę & circa nostra & circa externa sacra, doctrina. Neq̧ eñ de nihilo est, ꝙ quũ Delon venit Aeneas, nulla ab eo cęsa est hostia: nisi quũ ꝓficisceret̃, Apollini & Neptuno res diuina facta est. Constat eñ (sicut Cloacius Verrius ordinatorũ libro secũdo docet) esse Deli aram, apud quã hostia nõ cędit̃: sed tantum solẽni deũ prece venerãtur. Verba Cloacii hæc sunt. Deli ara est Apollinis γενήτορος, in qua nullũ aĩal sacrificatur: quã Pythagorã velut inuiolatã adorasse prodũt. Hanc ergo esse q̃ adorat̃ ab Aenea γενήτορος arã poeta demõstrat. siquidẽ templũ ingressus pontifex nullo acto sacrificio statim inchoat p̃cem. & vt genitora expressius nominaret. Da pater auguriũ. At vero quũ taurũ mox ĩmolat Apollini & Neptuno, apud aliã vtiq̧ aram factum intelligimus. Et bene supra tantũmodo patrẽ, qđ ibi propriũ est: & infra, qđ cõmune est, Apollinẽ nominat. Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc verba. Nutrix hæc oĩa faciebat in verbenis ac tubis sine hostiis: vt Deli ad Apollinis genitiui aram. Eodem versu non omittendum puto, cur saxo vetusto dixerit extructum templum. Velius Longus ĩmutatio est, inquit, epitheti, vult enim dicere vetustatẽ tẽpli. Hunc multi alii cõmentatores secuti sunt: sed frigidũ est ædificii ætatem notare. Epaphus autẽ vir plurimæ lectionis, lib. xvii. ait, Delphis quodam tempore euenisse, vt templũ religiosum antea & intactum, spoliatum incẽsumq̧ sit. & adiicit, multas circa Corinthum vrbes insulasq̧ proximas terræ motu haustas, Delon neq̧ antea neq̧ postea hoc incõmodo vexatam, sed semper eodẽ manere saxo. Thucydides etiã historiarũ lib. iii. idem docet. Non mirũ ergo si p̃sidio religiõis tutã insulã semp ostẽdens, & reuerentiã sibi locorũ accessisse dicit, cõtinuã saxi eiusdem. i. insulæ firmitatem. Vt seruauit Apollinis genitoris ꝓprietatem patrem vocando:

Æn. iii. — Apollinis are ĩ Delo hostia non ceditur. — Apollo pater. — Aen. iii. — Tẽplum vetusto saxo extructũ. — Delos terræ motus expers.

Idem curauit Herculem vocando victorem. Hæc, inquit, limina victor Alcides subiit. Varro diuinarũ lib. iiii. Victorẽ Herculẽ putat dictum, ꝙ omne animaliũ genus vicerit. Romæ aũt victoris Herculis ędes duæ sunt, vna ad portã trigeminã, altera in foro boario. Huius cõmenti causam Massurius Albinus memorabilium lib. i. aliter exponit. M. inquit Octauius Herẽnius prima adolescentia tibicen, postq̃ arti suæ diffisus est, instituit mercaturã: & bene re gesta, decimã Herculi ꝓfanauit. Postea quũ nauigans hoc idem ageret, a p̃donibus circũuentus fortissime pugnauit, & victor recessit. Hunc in somniis Hercules docuit sua opera seruatũ. Cui Octauius impetrato a magistratib⁹ loco ędem sacrauit, & signum, Victoremq̧ incisis literis appellauit. Dedit ergo epitheton deo, quo & argumentum veterũ victoriarũ Herculis. & cõmemoratio nouę historię quę recẽti Romano sacro causam dedit, contineretur. Nec frustra in eodẽ loco dixit. Et domus Herculei custos Pinaria sacri. Quidam eñ aram maximã quũ vicino flagraret incendio, liberatam a Pinariis ferunt: & ideo sacri custodem domũ Pinariã dixisse Virgilium κατὰ διασολὴν inquit Potitiorũ, qui ab Appio Claudio præmio corrupti sacra seruis publicis prodiderunt. Sed Veratius pontificalis in eo libro quem fecit de supplicationibus, ita ait. Pinariis qui nouissimi comeso prandio venissent, quũ iam manus pransores lauarent, p̃cepisse Herculem ne quid postea ipsi, aut ꝓgenies ipsorum ex decima gustarent sacranda sibi, sed ministrandi tantũmodo causa, non ad epulas conuenirent. Quasi ministros ergo sacri custodes vocari, vt ipse Virgilius alibi, At triuię custos iãdudũ in montibus Opis. i. ministra. Nisi forte custodem dixit eam, quę se prohibuerit & continuerit a sacris. vt ipse alibi. Et custos furum atq̧ auium cum falce saligna Hellespõtiaci seruet tutela Priapi. Hic vtiq̧ custodem prohibitorem auiũ furũq̧ significat. Hæc vbi dicta, dapes iubet & sublata reponi Pocula, gramineoq̧ viros locat ipse sedili. Non vacat qđ dixit sedili. Nã propria obseruatio est, Herculis sacris epulari sedentes. Et Cornel. Balbus ἐξηγητικῶν libr. xviii. ita ait. Apud Aram maximã obseruatum, ne lectisternium fiat. Custodit̃ in eodẽ loco, vt omnes aperto capite sacra faciant. Hoc fit, ne quis in ęde dei habitum eius imitetur. Nam ibi operto ipse capite est. Varro ait græcum hunc esse morẽ: quia siue ipse siue ab eo relicti, qui aram maximã statuerũt, gręco ritu sacrificauerũt. Hoc amplius addidit Caius Bassus. Idcirco eñ hoc fieri dicit, quia ara maxima ante aduẽtũ Ænec in Italia cõstituta est, qui hunc ritum velandi capitis inuenit.

Herculesvictor — Æn. viii. — Octaui⁹ Herẽni⁹ Profanauit. — Æn. viii. — Pinarii. — Potitii. — Custos. — Æne. xi. — Geor. 4. — Æn. viii. — Herculis sacris epulant̃ sedentes

ASCEN. Transmittuntur, sine attentione legũtur, sicut cibaria a voracibus minus illis profutura. Obseruãtiam, receptius obseruationem dixisset.

Multa negligenter in Virgilio a pluribus transmissa nõ carere sensu profundo. Et homines sacros cur occidere licuerit. CAP. VII.

Trãsmitti. Virg. lo. Aries indutus insolito colore portẽdit imperatori felicitatem.

EA quoq; quę incuriose transmittunť a legentium plebe, non carent ꝓfunditate. Nam quũ loquereť de filio Pollionis, id qđ ad principẽ suũ spectaret adiecit. Ipse sed in pratis Aries iam suaue rubẽti Murice, iam croceo mutabit vellera luto. Tradiť aũt in libro Hetruscorũ, si hoc animal insolito colore fuerit indutũ, portẽdi imperatori rerũ omniũ felicitatem. Est sup hoc liber Tarquinii transcriptus ex ostentario Tusco, ibi reperitur. Purpureo, aureove colore ouis ariesve si aspergetur, principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget, genus progeniemq; propagat in claritate, lætioremq; efficit. Huiusmodi igitur statum imperatori in transitu vaticinatur.

Æneí. x. Sacrum quid. obseruãtia. Hominẽ sacrum cur occidere liceat.

Verbis etiam singulis de ritu sacro q̃ ex alto petita significet, vel hinc licebit aduertere. Iniecere manũ parcę, telisq; sacrarunt Euandri. Nam quicquid destinatum est diis, sacrum vocatur. Peruenire autem ad eos nõ potest, nisi libera ab onere corporis fuerit anima, quod nisi morte fieri nõ potest. Ita ergo opportune sacrum Halesum facit, quia erat oppetiturus. Et hic proprietatẽ & humani & diuini iuris executus est. Nam ex manus iniectione pene mancipiũ designauit, & sacrationis vocabulo obseruantiã diuini iuris impleuit. Hoc loco non alienũ videtur, de conditione eorũ hominũ referre, quos leges sacros esse certis diis iubent: quia non ignoro quibusdã mirũ videri, ꝙ quũ cætera sacra violari nefas sit, hominẽ sacrũ ius fuerit occidi. Cuius rei causa hęc est. Veteres nullum animal sacrũ in finibus suis esse patiebanť, sed abigebãt ad fines deorũ, qbus sacrũ esset. Animas vero sacratorum hominũ, quos ζωάνας græci vocant, diis debitas existimabant. Quẽadmodũ igitur qđ sacrũ ad deos ipsos mitti non poterat, a se tamẽ dimittere nõ dubitant: sic animas quas sacras in cęlum mitti posse arbitrati sunt, viduatas corpore q̃primum illo ire voluerunt. Disputat de hoc more etiam Trebatius religionũ lib. ix. Cuius exemplum ne sim prolixus omisi. Cui cordi est legere, satis habeat, & authorem & voluminis ordinem esse monstratum.

ASCEN. Constat ἀφροδίτην Venerem dici ꝙ e spuma sit nata. hic aũt ἀφροδίτον legunt: quod si recte scriptum doceant, nescio quid ad rem faciat. putem suppositĩtiã esse vocẽ: scribendumq; ἀνδρόγυνον. i. semiuirum, vel vtrũq; sexum habẽtem: q & Hermaphroditos dicitur: sed Veneri non congruit: Dicitur enim e Mercurio & Venere genitus, & vtriusq; sexum habere. sed Venus quomodo e Venere genita? Mutata parte: Veriorem lectionem nonnulli censent, mutilata: qa dempta s litera.

Quę male enunciando corrumpantur apud Maronẽ: apud quẽ nec ea ratione careant quę fortuita esse videntur: & de aliis quibusdam. CAP. VIII.

Æneí. ii. † Discedo. Venus mas & fœmina. Aphroditon.

NOnnullorũ quę scientissime prolata sunt, male enunciando corrũpim⁹ dignitatẽ. vt quidã legunt, † Descẽdo, ac ducẽte dea flãmã inter & hostes Expedior. quũ ille doctissime dixerit, Ducente deo, nõ dea. Nam & apud Caluũ Acterianus affirmat legendũ, Pollentẽq; deũ Venerẽ, non deam. Signũ etiamhuius est Cypri barbatũ corpore, sed veste muliebri, cũ sceptro ac statura viri. Et putant eandẽ marẽ ac fœminã esse. Aristophanes eam ἀφρόδιτον appellat. Leuinus etiam sic ait. Venerẽ igitur almũ adorans siue fœmina siue mas est: ita vti alma noctiluca est. Philochorus quoq; in Atthide, eandẽ affirmat esse lunam: & ei sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili, ꝙ eadem & mas existimatur & fœmina.

Æneí. v. Auesstellis litãdę.

Hoc quoq; de prudentia religionis a Virgilio dictum est. Decidit exanimis, vitãq; reliquit in astris Aereis. Higinus eñ de proprietatibus deorum, quũ de astris ac stellis loqueretur, ait oportere his volucres immolari. Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina animã volucris remansisse, quibus ad litandum data est.

Æne. xi. Camilla Camill⁹ Ibidem.

Nec nomẽ apud se qđ fortuitum esse poterat, vacare permittit: Matrisq; vocauit Nomine Casmillę mutata parte Camillã. Nã Statius Tullianus de vocabulis rerum lib. i. ait dixisse Callimachũ, Tuscos Camillum appellare Mercuriũ: quo vocabulo significant prę ministrum deorum. Vnde Virgilius ait Metabum Camillam appellasse filiam, Dianæ scilicet prę ministram. Nam & Pacuuius, quũ de Medęa loqueretur, Cœlitum camilla expectata aduenis, salue hospita. Romani quoq; pueros puellasve nobiles & inuestes Camillos & Camillas appellant, flaminicarũ & flaminum prę ministros.

Hanc quoqꝫ obseruationẽ ei⁹ nõ cõuenit ꝑterire. Mos erat (inqt) hesperio in Latio, quẽ ꝓtinus vrbes Albanę coluere sacrũ, nũc maxima rerũ Roma colit. Varro de morib⁹, Morẽ esse dicit in iudicio animi, quẽ seq debeat cõsuetudo. Iulius Fest⁹ de verboꝝ significationibus lib.xiii. Mos est, inqt, institutũ patriũ, ꝑtinẽs ad religiones ceremoniasqꝫ maiorũ. Ergo Virg. vtrũqꝫ auctorẽ secut⁹, & primo qdẽ Varronẽ: qm̃ ille dixerat morẽ ꝓcedere, sequi cõsuetudinem, postq̃ dixit mos erat, subiũxit, quem protin⁹ vrbes Albanæ coluere, & nũc maxima rerũ Roma colit. quo ꝑseuerãtiã cõsuetudinis mõstrat. Et qm̃ Fest⁹ pertinere ad ceremonias ait, hoc idẽ docuit Maro, adiiciẽdo sacrũ: Quẽ ꝓtin⁹ vrbes Albanę coluere sacrũ. Mos ergo ꝓcessit, & cult⁹ moris secut⁹ est, qđ est cõsuetudo: & hic definitionẽ Varronis ĩpleuit. Adiiciẽdo deinde sacrũ, ostẽdit morẽ ceremoniis dicatũ, qđ Festus asseruit. Idẽ seruauit & in.xii.lib. cũ ait. Morẽ ritusqꝫ sacroꝝ Adiiciã. in quo ostẽdit aperte morẽ esse ritus sacrorũ. Sed historię quoqꝫ fidẽ in his versib⁹ secut⁹ est: Mos erat hesperio in Latio, & reliqua. Seruauit eñ regnorũ successionẽ: Quippe primi regnauerũt latini, inde Albani, & inde Romani. Ideo mos erat primum dixit hesperio in Latio, & postea, quẽ ꝓtinus vrbes Albanę coluere sacrũ: deinde subiecit, Nũc maxĩa rerũ Roma colit. Æn.vii. Mos. Cõsuetudo.

ASCEN. Vt vrbis proprium nomen ignotũ nomẽ cẽset Macrobi⁹, ita & tutelaris ei⁹ dei Virgili⁹: cui⁹ verba Aene.viii. miror huc non citata: sunt aũt hęc de capitolij, & tarpeię arcis loco Euãdri apud cũ verba: Hoc nemus, hũc, inqt, frondoso vertice collẽ (Quis de⁹ incertũ est) habitat de⁹: arcades ipsum Credũt se vidisse Iouẽ &c.

De carmine quo euocari solebant dii tutelares, & aut vrbes aut exercitus deuoueri. CAP.IX.

EXcessere oẽs adytis arisqꝫ relictis Dii qb⁹ imperiũ hoc steterat. Et de vetustissimo Romanorũ more, & de occultissimis sacris vox ista plata est. Cõstat eñ oẽs vrbes ĩ alicui⁹ dei eẽ tutela, moreqꝫ Romanorũ arcanũ & multis ignotum fuisse: vt quũ obsiderẽt vrbẽ hostiũ, eãqꝫ iã capi posse cõsiderẽt, certo carmine euocarẽt tutelares deos, qꝫ aut aliter vrbẽ capi posse nõ crederẽt, aut etiã si posset, nefas existimarẽt deos habere captiuos. Nã ꝓpterea ipsi Romani & deũ in cuius tutela vrbs Roma est, & ipsius vrbis latinũ nomẽ ignotũ esse voluerũt. Sed dei quidẽ nomen nonnullis antiquorũ, licet inter se dissidentiũ libris insitũ, & ideo vetustas ꝑsequẽtib⁹ qcquid de hoc putat̃ innotuit. Alii eñ Iouẽ crediderũt, alii lunã: sunt q Angeronã, quę digito ad os admoto silẽtiũ denũciat. Alii aũt, quorũ mihi fides videt̃ firmior, Opẽ Cõsiuiã esse dixerũt. Ipsius vero Vrbis nomẽ etiã doctissimis ignoratũ est, cauẽtibus Romanis, ne qđ sępe aduersus vrbes hostiũ fecisse se nouerãt, idẽ ipsi quoqꝫ hostili euocatione paterẽtur, si tutelę suę nomẽ diuulgaret̃. Sed videndũ ne qđ nonnulli male existimauerunt, nos quoqꝫ confundat: opinãtes vno carmine & euocari ex vrbe aliqua deos, & ipsam deuotã fieri ciuitatẽ. Nã repperi in lib.v. rerũ reconditarũ Sãmonici Sereni vtrũqꝫ carmẽ, qđ ille se ĩ cuiusdã Furii vetustissimo libro reperisse ꝓfessus est. Est aũt carmẽ hmõi, quo dii euocant̃, quũ oppugnatione ciuitas cingit̃. Si deus, si dea est, cui populus ciuitasqꝫ Carthaginensis est in tutela, teqꝫ maxime ille, q vrbis huius populiqꝫ tutelã recepisti: ꝓcor, veneror qꝫ, veniãqꝫ a vobis peto: vt vos populũ ciuitatẽqꝫ Carthaginẽsiũ deseratis: loca, tẽpla, sacra vrbẽqꝫ eorũ relinquatis, absqꝫ his abeatis: eiqꝫ populo ciuitatiqꝫ metũ, formidinẽ, obliuionẽ iniiciatis: ꝓditiqꝫ Romã ad me meosqꝫ veniatis: nostraqꝫ vobis loca, templa, sacra, vrbs acceptior, probatiorqꝫ sit: mihi quoqꝫ populoqꝫ Romano militibusqꝫ meis præpositi sitis, vt sciamus intelligamusqꝫ. Si ita feceritis, voueo vobis tẽpla ludosqꝫ facturũ. In eadẽ verba hostias fieri oportet, auctoritatẽqꝫ videri extorum, vt ea ꝓmittant futura. Vrbes vero exercitusqꝫ sic deuouent̃, iã numinibus euocatis. Sed dictatores imperatoresqꝫ soli possũt deuouere his versibus. Dis pater siue Iouis manes, siue quo alio noĩe fas est noĩare: vt oẽs illã vrbẽ Carthaginẽ exercitũqꝫ, quẽ ego me sentio dicere, fuga, formidine, terrore cõpleatis: quiqꝫ aduersus legiones exercitũqꝫ nostrũ arma telaqꝫ ferent, vti vos eos exercit⁹, eos hostes, eosqꝫ hoĩes, vrbes agrosqꝫ eoꝝ, & q in his locis regionibusqꝫ agris vrbibusqꝫ habitant, abducatis, lumine supero priuetis: exercitũqꝫ hostiũ, vrbes agrosqꝫ eoꝝ, quos me sentio dicere, vti vos eas vrbes agrosqꝫ, capita ętatesqꝫ eorũ deuotas cõsecratasqꝫ habeatis, illis legibus, qbus qñqꝫ sunt maxime hostes deuoti: eosqꝫ ego vicarios ꝓ me fide magistratuqꝫ meo, & ꝓ populo Romano exercitib⁹ legionibusqꝫ nostris do, deuoueo: vt me meãqꝫ fidẽ imperiũqꝫ legiones exercitũqꝫ nostrũ, q in his reb⁹ gerundis sunt, bene saluos sinatis

Æneí.ii. Deorum euocatio. Deus tutelaris Romæ. Angerona. Ro. nomẽ proprium ignotũ. Euocatiõis deorũ carmẽ. Deuotionis vrbiũ & exercituũ verba.

esse. Si hæc ita faxitis, vt ego sciam, sentiam, intelligã: tũc quisqs votũ hoc faxit, vbi faxit recte factum esto: ouibus atris tribus, Tellus mater, teq Iuppiter obtestor. Quũ tellurem dicit, manibus terrã tangit: quũ Iouem dicit, manus ad cælũ tollit: quũ votum recipere dicit, manibus pectus tangit. In antiquitatibus aũt hæc oppida inueni deuota: Stonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas: Hęc intra Italiam. Pręterea Carthaginẽ, & Corinthũ: sed & multos exercitus oppidaq hostium Gallorũ, Hispanorũ, Afrorum, Maurorũ, aliarũq gentiũ, quas prisci loquunt annales. Hinc est ergo, q propter eiusmodi euocationem numinũ discessioneq, ait Virgilius. Excessere oẽs adytis arisq relictis Dii. Et vt tutelares assignaret adiecit: quibus imperiũ hoc steterat. Vtq pręter euocationem etiam vim deuotionis ostenderet, in qua pręcipue Iuppiter (vt diximus) inuocatur, ait. Ferus omia Iuppiter Argos Transtulit. Videtur ne vobis probatum, sine diuini & humani iuris sciẽtia, non posse profunditatem Maronis intelligi?

Ciuitates & copię deuotę a Pop. Roma.

ASCEN. Et nos inquit manũ. Alludit ad illud Iuuenalis satyr. j. Et nos ergo manũ ferulę subduximus, & nos cõsilium dedimus Syllę priuat9 vt altũ Dormiat. qbus verbis Iuuenalis innuit se in Grãmaticorũ & Rhetorũ ludis eruditũ posse saltẽ satyrã scribere: & hic Euangelus se de sacrorũ ritib9 eruditũ posse de illis disputare.

Cur Ioui Virgilius immolari taurum fecerit, & quibus diis tauri immolari soleant. Cap. X.

Hic quũ omnes concordi testimonio, doctrinã & poetæ & narrantis ęquarent, exclamauit Euãgelus, diu se succubuisse patientiæ, nec vltra dissimulandum, quin in medium detegat inscientię Virgilianę vulnera. Et nos, inquit, manũ ferulę aliquando subduximus, & nos cepimus pontificii iuris auditũ: & ex iis quæ nota sunt nobis, Maronẽ huius disciplinã iuris nescisse constabit. Quando enim diceret, Cœlicolum regi mactabã in littore taurũ, si sciret taurũ immolari huic deo vetitum? aut si didicisset qđ Atteius Capito cõphendit? Cuius verba ex libro primo de iure sacrificioꝝ hęc sunt. Itaq Ioui, tauro, verre, ariete ĩmolari nõ licet. Labeo vero. lx. &. viii. libro ĩtulit, nisi Neptuno Apollini & Marti taurũ nõ ĩmolari. Ecce põtifex tuus, qđ apud quas aras mactet ignorat: quũ vel ędituis hęc nota sint, & veterũ nõ tacuerit industria. Ad hęc Pretextatus renidens: Quibus deorũ immolet tauro, si vis cũ Virgilio cõmunicare, ipse te docebit: Taurũ Neptuno, taurũ tibi pulcher Apollo. Vides in opere poetæ verba Labeonis. Igit vt hoc docte, ita illud argute. Nã ostẽdit deo nõ litatũ, ideo secutũ Horrẽdũ dictu & visu mirabile mõstrũ. Ergo respiciẽs ad futura, hostiã contrariã fecit. Sed & nouerat hũc errorẽ non esse inexpiabilẽ. Atteius. n. Capito, quẽ in acie cõtra Maronẽ locasti, adiecit hęc verba. Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculũ dato. Cõmittitur ergo res nõ quidẽ impiãda, insolita tamen. Et cõmittitur nõ ignorãtia, sed vt monstro locum faceret secuturo.

Æn. iii.

Taur9 qbus diis ĩmolat.

Æn. iii.

ASCEN. Ara Christianis in ea cõuiuiũ saluificũ celebrantibus mẽsę loco haberi rite potest: nec mulsũ vini, quũ ipsum non liceat consecrare, sed vinum tm̃, licet aqua tenui dilutum.

Mulso Cereri, quis non vino libari posse, & in Mensam loco arę. CAP. XI.

Subiecit Euãgelus. Si euentu excusant illicita: dic q̃so, qđ erat mõstrum secuturũ, quũ Cereri libari vino iuberet, qđ omibus sacris vetat: Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho? Vinũ aũt Cereri non libari, debuit illũ vel Plautus docere, q in Aularia ait, Cererin mi Strobile hi sunt facturi nuptias? Qui? qa temeti nihil allatũ intelligo. At hic vester flamẽ & põtifex omia, tã qđ ĩmolet, q̃ qđ libet, ignorat. Et ne nõ vbiq in libando pari errore sit deui9, in octauo ait, In mensam lęti libãt, diuosq pcant: quũ nõ in mẽsã, sed in arã secũdũ morẽ libare debuerint. Vt prius tibi (Pretextat9 inqt) de posteriore q̃stione respõdeã, fateor te nõ immerito de vsurpata in mẽsam libatiõe quęsisse: ampliusq speciem difficultatis auxeras, si magis Didonẽ in mensa similiter libãtem notasses. Dixit, & in mensa laticum libauit honorem. Nam & Pub. Tertius quũ de ritu sacrorum multa dissereret, ait sibi hunc locum in quęstionẽ venire, nec tamẽ hęsitationem suam requisita ratione dissoluit. Ego aũt quid mihi magistra lectione cõpertũ est, publicabo. In Papyriano em iure euidenter relatũ est, Arę vicẽ pręstare posse mẽsam dicatã: vt in templo inqt Iunonis populonę augustata mẽsa est. Nãq ĩ fanis alia vasorũ sunt & sacrę supellectilis, alia ornamẽtorũ. Quæ vasorum sunt, instrumẽti instar habent, quib9 semp sacrificia cõficiuntur: Quarũ rerũ principẽ locũ obtinet mensa, in qua epulæ libationesq, & stipes

Gęorg. i. Cereri vino nõ libatur.

Æneí. i.

Mẽsa dicata aræ vicẽ præstat.

reponitur.Ornamenta vero sunt clypei,coronæ,& huiuscemodi donaria.Neq; enim donaria dedicantur eo tempore,quo delubra sacrantur. At vero mensa arulæq; eodem die quo ędes ipsę dedicari solent.Vnde mēsa hoc ritu dedicata in tēplo, arę vsum & religionem obtinet puluinaris.Ergo apud Euandrū quidē fit iusta libatio:quippe apud eā mensam quæ cū ara maxima more vtiq; religionis fuerat dedicata,& in loco sacrato,& inter ipsa sacra in quibus epulabant.In conuiuio vero Didonis,qđ tantū regiū constat,nō etiā sacrū fuisse,apud humanā mēsam in triclinio,nō in tēplo,qa nō erat religiosa,sed vsurpata libatio,solā fecit libasse reginā:in cui⁹ psona nulla obseruationis necessitas, & multa ad vsurpandū in potestate pmissio.At vero hic oēs in mēsa lęti libant,diuosq; precātur: qa qđ recte fieri nouerat,ab oīb⁹ simul in tēplo epulātibus,& vni sacratę assidētib⁹ mensę factū esse memorauit.De illo aūt versu:Cui tu lacte fauos & miti dilue Baccho: paucis ꝙ Maro accusatur absoluā.Poeta em̄ ęque in reb⁹ doctrinę,& in verbis sectator elegātię,sciēs Cereri mulso libari,adiecit, miti baccho fauos dilue, scilicet mitescere vinū dicens,quū mulsum cœperit fieri.Nā mite hic vinū ita dixit,vt alibi ait domitū : Et durū bacchi domitura saporem. Notū autem esse nō diffitebere,ꝙ ad diē duodecimā Calendas Ianuarias Herculi & Cereri faciunt sue pręgnante,panibus,mulso.

Didus libatio.

Mulso Cereri litari.

ASCEN.Gemino errore cōmisit.i.peccauit:estq; elegātius q̄ si dicas geminū errorem. Salij,vt sæpe diximus sacerdotes erant martis,& vt hic probat,etiā Herculis,qa pro eodē deo idē est habitus:a saliendo dicti ꝙ ancilia .i.breuia & circūcisa scuta facta instar illius qđ de cælo delapsum credebāt,saltando ferebant:eorum aūt antistes præsul dictus est:qđ nomē summo martis sacerdoti attributū est.in oī tñ saltatione q choreā ducebat,p̄sultor dictus est:vnde apud Liuiū Iuppiter in ludis sibi celebratis p̄sultorē displicuisse dixit. Estq; p̄sultor ab effectu & officio dictus,vt ductor,cū pręsul & dux sint etiā dignitatis.Mira aūt versutia ad decipiēdos mortaliū aīos ad tripudia propensos dęmones sibi ludos & saltationes cordi esse simulabāt,vnde euocās dicebat se illis tēpla & ludos facturum:quem errorem multo ante incusserāt Israelitis circa vitulum conflatilē ex inauribus.

Salij. Pręsul. Pręsultor.

Herculi cur Salios assignarit Virgilius,& cur eos populeis ramis coronatos induxerit. CAP.XII.

OPportune mehercule Prætextate fecisti Herculis mentionē:In cuius sacra hic vester gemino errore commisit.

Tum salii ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Æn.viii.

Nā & salios Herculi dedit,quos tantū Marti dicauit antiquitas:& populeas coronas nominat,quū ad arā maximā sola lauro capita , & alia frōde non vinciāt.Videmus & in capitē prætoris vrbani laureā coronā, quū rem diuinam Herculi facit.Testat etiam Terētius Varro in ea Satyra,quæ inscribitur περὶ κεραυνῶ,maiores solitos decimā Herculi vouere:Nec decē dies intermittere,quin pollucerent populum ad ἀσύμβολον,cum corona laurea dimitterēt cubitū. Hiccine est (Vectius ait) error geminus?At ego in neutro dico errasse Virgiliū. Nā vt primū de frōdis genere dicamus,constat quidē nūc lauro sacrificantes apud arā maximā coronari.Sed multo post Romā conditam hęc consuetudo sumpsit exordium,postq̄ in auētino lauretū cœpit virere:quā rē docet Varro humanarū lib.ii.E monte ergo proximo decerpta laurus sumebatur operātibus,quā vicina offerebat occasio.Vnde recte Maro noster ad tempora respexit,quibus Euander ante vrbē conditā,apud arā maximā sacra celebrat,& vtebat populo vtiq; Alcidę gratissima.Salios aūt Herculi ꝓpter vbertatē doctrinæ altioris assignat: quia is deus & apud pontifices idē qui & Mars habetur.Et sane ita Menippea Varronis affirmat,quæ inscribitur ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς:qua quū de Hercule multa loqueret, eūdē esse ac Martē ꝓbauit.Chaldęi quoq; stellā Herculis vocant, quā reliq omnes Martis appellant.Est p̄terea Octauii Hersenii liber,q inscribit de sacris saliarib⁹ Tyburtiū,in quo salios Herculi institutos operari dieb⁹ certis & auspicato docet.Item Antonius Enipho vir doctus,cuius scholam Cicero post laborem fori frequentabat,Salios Herculi datos ꝓbat in eo volumine,quo disputat quid sit fenestra, quod est ostium minusculum in sacrario:quo verbo Ennius etiam vsus est.Idoneis (vt credo) auctoribus certisq; rationibus error qui putabatur vterq; defensus est.Siqua sunt alia quę nos cōmouēt,in medium ꝓferamus:vt ipsa collatio nostrum,non Maronis,absoluat errorem.

Populus arbor. Salii Hercul. Hercules idē & Mars. Fenestra

Tunc Euangelus:Nunq̄ ne tibi Prætextate venit in mentem,toto vt aiunt cęlo errasse Virgilium,quum Dido suam rem diuinā pro nuptiis faceret?Mactat enim,inquit,lectas de more bidētes Legiferę Cereri Phœbo patriq; Lyæo. Et quasi expergefactus adiecit,Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curæ.

Æn.iiii.

VESALIENSIS.

Et hic multa deeſſe verba, quis tam ſtupidus vt non vel ſine admonitione omni animaduertat? Nam
neqꝫ reſpondetur ad quæſtionem ab Euangelo propoſitam: neqꝫ ſequentia vlla ratione cum ijs quæ præcedunt
cohærent. Nobis apparet loci continentiam habuiſſe hoc modo. In bibliotheca (vt ex fine primi libri intelligere
licet) oſtenſum iam erat q̃ peritus iuris pontificij eſſet Virgilius: Quare cum cœnę tempus ſermonem de Virgi
lio interrumperet, dilatus eſt ſermo hic in diem ſequentem: atqꝫ interim inter cœnãdum hilariora quędam tra
ctata: quẽadmodũ & in ſecundo libro factũ videmus. Quantũ itaqꝫ ſuſpicari licet, ort⁹ inter cœnandũ ſermo fuit
de luxu: Vbi quũ Horus ſui ſeculi luxuriam nimiã reprehenderet, Cecinna ita ei reſpondet vt oſtendat antiqui
tati maiorem deliciarum curam fuiſſe q̃ ſeculo ſuo. Hori verba oĩa deſiderant: nec Cecinnę reſpõſio plena adeſt.
ASCEN. Deſiderari multa in hoc authore nunq̃ ignorauimus: verum hoc mihi perpetuum hactenus fuit in-
ſtitutum, vt ea quæ emendare aut ſupplere certo neſcirẽ, vt a maioribus impreſſa inuenerim imprimerem. cũ
itaqꝫ Macrobium non negligenter apud Venetos impreſſum haberem, eorum exemplar per omnia fere ſecutus
ſum: nunc quũ maiori diligentia & capita diſtincta, & argumenta præpoſita, & deſiderata præmonita in germa
nico exemplari conſpicerẽ, id quoqꝫ germanię ſecutus ſum, retentis ſine liuore bene emendatis, & repoſitis ſine
ſuperbia, quæ adhuc emendanda viſa ſunt: additis nonnullis ſaneq̃ leuiculis ſcholijs, qualia & huic capiti qui nõ
aſpernabit legere, vel nunc addita conſpexerit. Ad quęſtionem itaqꝫ quia reſpõſio deſideratur, potuit Prętextat⁹
Reſponſio reſpondiſſe, ſicut ad primã Euangeli obiectionẽ: ideo errantẽ in ſacrificando inductam, vt ſignificetur Dido ſibi
ad Euãgeli infelices conciliaſſe nuptias: aut Seruius qui adeſſe fingitur, vt reſpondet in cõmentarijs in dictum locum dicẽs.
obiecta. Legiferę Cęreri, quę leges dicit inueniſſe, quia ante inuentũ a Cerere frumentũ homines paſſim ſine legibus va-
gabant. Phœbo qui pręeſt auſpicijs, quibus vrbes reguntur. Patriqꝫ Lyęo, qa vrbibus aptę libertatis eſt de⁹. Sa
crificabat ergo primo dijs qui vrbibus pręſunt quaſi nuptura pro vtilitate reip. Deinde Iunoni cui vincla iuga
lia curę. Eſt etiam ſenſus altior. Nã facturi aliq̃d ante aduerſos placamus, vt Nigrã hyemi pecudẽ, Zephyris fe
licibus albã. Ergo nuptura placat prius Cererẽ, quæ ꝓpter raptũ Proſerpinę nuptias execratur, Apollinem qui
expers vxoris eſt, & Liberũ qui niſi raptaꝫ coniugem habere nõ potuit &c. Continuationẽ aũt ſermonis duplici
filo conficere poſſumus, vel quo Veſalienſis, vel vt finita reſpõſione qualẽ iã tetigimus, aut ſimili, puer a triclinio
nũciauerit paratã cœnã, ad quã vt ſe recepiſſent, Horus dur⁹ philoſophus, viſo cœnæ luxu, ſtatim in regẽ iuect⁹,
laudata priſcorũ frugalitate, præſentẽ luxũ acerbe taxarit: in cuius purgationẽ cũ Cecinna quędã nõ extantia di
xiſſet, ea quę proxime ſequent ſubiunxit. Propter pluſculas aũt rationes conijcio pluſculos veterũ mutilos: qua
Librorum rũ prima eſt, pœnuria materiæ in qua ſcribebant, ſiue mẽbranę, ſeu libri, ſeu chartę fuerint aut papyri: & ſcribẽ
mutiloruꝫ di labor, quo nos impreſſoria ars mirifica nunc leuat. Altera prolixitas ſermonis, ob quam reiecto integro ope-
cauſæ. re epitomas amplexi ſunt: vt Iuſtini in Trogũ, & Flori in Liuiũ. Tertia manifeſtariũ furtũ, vt dũ eadẽ argumẽ
ta in ſuo fonte & inuentore libentius legerent, vt huius authoris plurima collectanea in Au. Gel. In alijs quar-
ta poteſt eſſe paucitas bene dictorum, quibus receptis & retentis reliqua neglexerint & ſcribere & legere morta-
les: quę res fecit, vt q̃plurima veterũ etiã citra deſideriũ nõ extẽt ſcripta: eaqꝫ in oĩ vt dicũt ſcibili: pręcipue tñ
& in grãmatica, & in poetica. Sed finẽ facio, ne & ipſe prolixitate diſpliceã: paucula meo mõ explicatur⁹. Qđ factũ
poti⁹ tũ luxurioſe &c. laudabãt. i. citabãt & ꝯmẽorabãt, tũ magis vt factũ luxurioſe q̃ ſeuere: nõ. n. laudi dat luxu
rioſe factũ. Quinis denarijs: ne albulo minore ea ęſtimes, lege Budęũ de Aſſe, q locũ hũc mirifice explicat: q̃re Pa
Denarius. uonũ precia: apud quẽ etiã diſces denariũ trib⁹ duodenarijs gallicis & ſemiſſe ęſtimandum, atqꝫ ita ouum ſcuta
Platanus. to, vt dicunt regio, ſaltẽ dũ. xxxv. ₣. tſ. ęſtimabatur. Platanos arbores a latitudine dictas: extendunt enim mirũ
in modũ ramos. Flandri Lindas vocant, & per errorem quidam tilias putant. tanto in precio apud nõnullos ha
bitæ, vt aurea torque circũdarent. Mollis vir ad libidinem propenſus, & quaſi pathicus & ita vitio datur: in cæ
Mollis. teris mollities laudi eſt, vnde cum laude dicimus, molles aditus, molles verſus, mollẽ carnem, mollia vina, mol
les caſtaneas &c. Vt rugas. i. plicas togę. Non forte, nomen eſt. i. caſu. Induſtria, data opera. Luxuria vicit. Hoc
latius Iuue. Nunc patimur longę pacis mala, ſęuior armis Luxuria incubuit, victũqꝫ vlciſcitur orbem. Gurgi
tem. ſ. Fabiũ. Tranſenna proprie eſt ꝑ quã viſus tranſit, qualis contexitur ex viminibus in feneſtris ponenda, vt
Trãſenna. per eam qui intus ſunt videant foris tranſeuntes, & nõ videantur ab eis: Galli caueã vocãt. in ſimili ergo taber-
naculo cancellato, perinde atqꝫ in throno ſedebat Metellus. Calepinus hunc locum Salluſtij corrupte citans pro
fune extento accepit, qa non apponit vocabulũ ſedẽti. Demiſſum. ſ. ꝑ funẽ. Strepitu tonitruũ, quia Iouis ſunt in
ſignia: vnde Flandri diem Iouis diẽ tonantis vocant. imitatus eſt in hoc Metellus Salmonea. Alienę luxurię ob
iurgator: ſignãter ſed & notãter dictũ, qa Salluſt. ob ꝓpriã male a Cicerone alijſqꝫ audiebat luxuriã. Inaugura-
Echini. tus, augurio ꝑcepto cõſecrat⁹, & vt nũc dicit, inueſtit⁹. Echinos etiã Flandri paſſim crudos apponũt. ſunt de can
Pelorides. crorũ gñe ſed minutuli: ſi coxeris vt gãmari rubeſcũt. Pelorides, murices, & purpurę cõchę ſunt. Horat. Murice
Sphõdyli. Baiano melior lucrina peloris. Sphõdylos piſces nũc Schinalos vocãt. Turdus auis eſt de qua Mart. Inter aues
Aſparagus Turdus (ſi qs me iudice certet) Inter quadrupedes gloria prima lepus &c. Aſparagus ſpecies hęrbę inter ſpinas
Balanus. creſcẽs ad irritãdã gulã mẽſis appoſita. Balanus glãs eſt & gen⁹ ſuppoſitorię hęrbę loco cliſteris: opinor ꝯfectu
Glycoma- rę ſpeciẽ fuiſſe in glãdiũ formã. Glycomaridas a dulcedine cũ amarore grato dictas. Vrticas ſeu hęrbas, ſeu pi-
ridæ. ſces: vtriſqꝫ veſcimur. Lũbos capragines: lege caprugnos & aprugnos. i. caprarũ & aprorũ, in qb⁹ lumbi cõmen-
Sumen. dant. Sumina ex papillis ſuis primiperę delicatiſſima fiebãt: de qb⁹ multa ĩ illud Perſ. Calidũ ſcis ponere ſumẽ.
Patina. Sinciput anteriorẽ partẽ capitis, Aprugnũ ab apro deductũ. Patinã vbiqꝫ quaſi pro eo quẽ nũc paſtillũ vocãt ac
Querq̃du- cipere videt: nã ſi ꝓ eſcario patẽte etiã alia in patinis apponebant. Suminis, ſunt q hic ſumen interpretentur lac
læ. ſuis extractũ & denſatũ ſuẽ occiſa. Querquedulas vulgo Itali anqualias vocãt: ſunt de gñe anatũ ſemꝑ in aqs ver
Amylum. ſantes. Elixas. i. vt dicunt bullitas, in iure coctas. Amylum genus cibi ex tritico non molito factum, vnde dictuꝫ
eſt ab a priuatiua particula, & mylos mola, quaſi ſine mola: fit eñ ex triticeo lacte expreſſo, cum triticũ per ali-
quot dies in aqua purgatum & temperatum ſit: vulgus Amydum vocat. Panes picentes a loco credo dictos ꝙ
in Piceno delicatiſſimi fiebant. Edulium genera, quia adiectiue dicitur hic & hęc edulis & hoc edule. Horatius.
Vinea ſummittit capreas non ſemper eduleis. Vulgatius tamen ſubſtantiue hoc edulium dicitur. Hier. Cuius
edulio primogenita perdidit. Porcus Troianus aut hærbis ac condimentis fartus, aut alijs obſonijs vt turdis
leporibus &c. quæ illius pingui coquerentur, vt ſuum minus perdant: ſicut nuper in Aduerſa præclara Braban
tinorum vrbe, quidam mendicus claudus & impotens anguillam Philippeo æſtimatã & tanti emptam in an-
ſere pingui rotatu concoxit.

De luxu ſeu luxuria Q. Hortẽſij, Fabii Gurgitis, Merelli Pij, ac Merelli pontifi-cis maximi: Tum de Porco Troiano, deqꝫ leporum ac cochlearum ſaginatione.

CAPVT. XIII.

ACcipite & M.Varronis verba de agricultura libro tertio,qui quũ de pauonibus in villa nutriendis loqueretur,sic ait.Primus hos Quintus Hortensius augurali adiciali cœna dicitur posuisse.Qđ potius factũ tũ luxuriose q̃ seuere boni viri laudabãt.Quē cito secuti multi extulerũt eorũ precia,vt oua eorũ denariis vęneant quinis,ipsi facile quĩquagenis.Ecce res nõ admiranda solũ sed & pudenda,vt oua pauonũ quinis denariis vęneant,q̃ hodie nõ dicã vilius,sed oĩno nec vęneũt.Is Hortensius platanos suas vino irrigare cõsueuit, adeo vt ĩ quadã actione quã habuit cũ Cicerone suscepta,ꝓcario a Tullio postulasset,vt locũ dicẽdi pmutaret secũ:Abire eñ in villã necessario se velle,vt vinũ platano,quã in Tusculano posuerat,ipse suffunderet.Sed forte ad notã seculi sui non sufficit Hortensius:vir alioqui ex professo mollis,& in præcinctu ponens omnẽ decorem. Fuit enim vestitu ad munditiem curioso. Et vt bene amictus iret,faciem in speculo quęrebat:vbi se intuens,togam corpori sic applicabat,vt rugas non forte,sed industria locatas artifex nodus astringeret:& sin⁹ ex composito defluens modum lateris ambiret.Is quondam quum incederet elaboratus ad speciem,collegæ de iniuriis diem dixit,ꝙ sibi in angustiis obuius, offensu fortuito structurã togæ destruxerat : & capitale putauit, ꝙ in humero suo locum ruga mutasset.Ergo hoc prætermisso,ad viros venio triumphales,quos victores gentium luxuria vicit. Et vt taceam Gurgitem a deuorato patrimonio cognominatum,quia insignibus virtutis secutæ vitia prioris compensauit ætatis: in quam foueam luxus & superbiæ Metellus Pius successuum continuatione peruenit! Et ne multis morer, ipsa de eo Sallustii verba subieci. At Metellus in vlteriorem Hispaniam post annum regressus,magna gloria ,cõcurrentib⁹ vndiq; virili & muliebri sexu, per vias & tecta omniũ visebatur.cum questor Caius Vrbinus,aliiq; cognita voluntate eum ad cœnã inuitauerant:vltra Romanorum ac mortaliũ etiam morem,curabant,exornatis ædibus per aulęa & insignia,scænisq; ad ostentationem histrionũ fabricatis.Simul croco sparsa humus:& alia in modum tẽpli celeberrimi.Præterea quũ sedenti in transenna demissum Victorię simulacrũ cũ machinato strepitu tonitruũ,coronã ei imponebat: tũ veniẽti thure quasi deo supplicabatᷓ. Toga picta plerũq; amiculo erat ei accũbẽti. Epulę quęsitissimæ:neq; per omnẽ modo ꝓuinciã,sed trans maria ex Mauritania volucrũ & ferarũ ĩcognita antea plura genera.Quib⁹ reb⁹ aliquãtã partẽ glorię dẽpserat,maxime apud veteres & sanctos viros,sup̃ba illa,grauia, ĩdigna Romano imperio existimantes.Hæc Sallustius,grauissimus alienæ luxuriæ obiurgator & censor.

Pauonũ primus vsus.

Quintus Hortẽsi⁹ mollis.

Gurges gulosus & Metellus Pius.

Accipite inter grauissimas ꝑsonas nõ defuisse luxuriã.Refero eñ pontificis vetustissimã cœnã,quę scripta est in indice quarto Metelli illius pontificis maximi in hæc verba. Ante diẽ nonũ Kalen.Septẽbris,quo die Lẽtulus flamẽ martialis inauguratus est,domus ornata fuit:Triclinia lectis eburneis strata fuerunt.Duobus tricliniis pontifices cubuerunt,Quintus Catulus,Mar.Æmilius Lepidus,D.Syllanus,C.Cæsar rex sacrorũ,P.Scæuola Sextus,Quin.Cornelius,P.Volumnius,P.Albinouanus, & Lucius Iulius Cæsar augur,qui eum inaugurauit.In tertio triclinio Popilia,Perpenia, Licinia, Aruncia, virgines vestales:& ipsius vxor Publicia flaminica,& Sempronia socrus eius.Cœna hæc fuit. Ante cœnã,echinos,ostreas crudas quantũ vellẽt,pelori das,sphondylos, turdũ,asparagos,subtus gallinã altilẽ,patinã ostrearũ,peloridũ:balanos nigros,balanos albos.Iterum sphondylos,glycomaridas,vrticas,ficedulas,lũbos†caprugnos & aprugnos,altilia ex farina inuoluta,ficedulas,murices,& purpuras.In cœna sumina,sinciput aprugnũ,patinã pisciũ,patinã suminis,anates,querquedulas elixas,lepores,altilia assa,amylũ, panes picẽtes.Vbi iã luxuria tũc accusaretᷓ:quãdo tot reb⁹ farta fuit cœna põtificũ! Ipsa vero edu liũ gñа q̃ dictu turpia! Nã Cincius in suasione legis Fannię obiicit seculo suo,ꝙ porcum Troianũ mẽsis inferat.Quẽ illi ideo sic vocabãt,quasi aliis inclusis aĩalib⁹grauidũ,vt ille Troian⁹ equus grauidus armatis fuit.Exigebat hoc quoq; illa gulę intẽꝑãtia:vt & lepores saginarentᷓ teste Varro.q de agricultura lib.iii.quũ de leporib⁹ loq̃retᷓ, sic ait.Hoc quoq; nup institutũ,vt lepores saginaretᷓ:quũ exceptos e leporario qđã in caueis & loco clauso faciãt pigues. Sicui hoc mirũ videtᷓ qđ ait Varro,lepores ętate illa solitos saginari,accipiat aliđ qđ maiore admiratiõe sit dignũ,Cochleas saginatas:qđ idẽ Varro ĩ eodẽ

Cœna lautissima Põtificum.

Ostrea.

†Capragines.

Querq̃dulæ.

Porcus Troian⁹.

Lepores saginati.

libro refert. Verba ipſa q volet legere, vbi debeat quęrere indicaui. Neq; ego nunc anti-
quitati nos pferendos vel cõparandos dico, ſed reſpondi obiurgãti Horo, aſſerẽs vti res
habet, maiorem illis ſeculis deliciarum curam fuiſſe q̃ noſtro.

Omitto. ASCEN. Non omitto. i. non penitus ptermitto: id enim eſt omittere: differre aũt intermittere: lentius & mi-
Crotalum nus attente facere, remittere. Qua nunc caremus. i. vacui ſumus. Crotalũ Calepinus varie interpretatur: ego cre
do etiam talia crepitacula ſignificare, qualibus vtuntur qui Moriones & moriſcos nunc ſaltitant: aut qualibus
vtuntur mendicantes ferrum triãgulũ, in quo ſit annulus percutiẽtes: nã vt dicit Calepinus κρότον latine plau
ſum, & κρόυειν pulſare atq; percutere dicunt. Sed priori magis cõſonat qđ de Coppa dixit Virg. Criſpũ ſub Cro-
talo docta mouere latus. Plus quingentis. i. plus q̃ quingentos. Filium petitoris. i. qui candidatus magiſtratũ a
populo, pximo petiturus erat. Cinędi ſunt pueri turpiſſimo lucro expoſiti, dicti q; verenda turpiter moueant:
vide Calepinũ: aut q̃ ſcribunt in illud Iuue. Inter Socraticos notiſſima foſſa Cinędos. Spatiatorẽ, oſcitabũdã dea-
Cãtherius bulatorẽ: & erratorẽ authore Feſto. Feſceniũ. q; feſceninis. i. nuptialib⁹ & mollib⁹ cãtilenis indulgebat. Cãtheri⁹
eſt caſtratus equus dict⁹ q; captus ſit teſtibus: is aũt mãſuetior eſt & inter equas & mulas cohibilior, molliuſq;
Staticuli. ingrediens: Galli vngarum, Flandri runũ vocant. Staticulos. i. ſaltationes, in quibus ſubito nunc quaſi ſtandũ,
nunc proſiliẽdũ eſt. Plautus in Perſa eo vtitur vocabulo. Dare. i. exhibere, aut in ſe aut alijs per tibicines. Nã &
ſaltus dantur: vt Det motus ĩcõpoſitos &c. Ridicularia, dicteria laſciuiuſcula ad riſum excitandum excogitata:
Hiſtrio. aut ad deriſum. Plautus in Aſi. Mitte ridicularia. Hiſtrio vt tuſca lingua dicitur eſt ludio & mimus, geſtu corpo-
ris variarũ ſentẽtiarũ ętatum & perſonarũ decora & põdera imitans: vt tragœdiarũ, comœdiarũ, planipedia-
rumq; & ſimilium actores. Ducenties ſeſtertium: quanti ęſtimes conſule aureum opus Budęi de Aſſe. De ſalta-
tionis autem laude, antiquitate, & generibus Ludouicum Cælium lege in antiquarum lectionum opere. Sed eti-
am, ſi dijs placet, peritiam: grauiter interpoſita parentheſis, ſi dijs placet, ea enim interponi ſolet, dum quod di-
citur minime placere cenſetur: vti vero deo talis ſaltandi peritia. Data autem opera in fine huius partis, Licinij
meminit, vt per eius cõmemorationem ad, quod intermiſerat, de piſcibus pręſertim marinis differẽdũ rediret.

Nec ſaltandi nec cantandi deniq;, nec hiſtrionicam artem apud priſcos Romanos in-
ter turpia nominatam fuiſſe. CAP. XIIII.

SVbiecit Furius Albinus antiquitatis nõ minus q̃ Cecinna peritus: Mi-
ror te inquit non retuliſſe quãta illis affluentia marinarũ pcurari ſolita
fuerit copiarũ: cuius relatu maximã conuiuiorũ noſtrorũ ſobrietatẽ di-
ceres. Et Cecinna, Profer, inqt, in mediũ q̃ de hac quoq; pte lectu cõperi-
ſti. Vltra oẽs em̃ polles memoria vetuſtatis. Et Furius ſic ingreſſus eſt.
Vetuſtas quidẽ nobis ſemp (ſi ſapimus) adoranda eſt. Illa quippe ſecu-
la ſunt, quę hoc imperiũ vel ſanguine, vel ſudore pepererunt: qđ nonniſi virtutũ faceret
vbertas. Sed, qđ fatendũ eſt, in illa virtutũ abundãtia, vitiis quoq; ætas illa non caruit: e
quibus nonnulla noſtro ſeculo morũ ſobrietate correcta ſunt. Et de luxu quidẽ illius tẽ-
Omitto. poris circa marinas copias dicere inſtituerã, ſed quia in aſſertionẽ noſtræ emẽdationis,
alia ex aliis pferenda ſe ſuggerunt: de piſcibus non omitto, ſed differo, dũ de alia laſciuia
Saltatio qua nũc caremus admoneo. Dic em̃ Hore qui antiquitatẽ nobis obiicis, ante cuius tri-
in mẽſa. cliniũ modo ſaltatricẽ, vel ſaltatorẽ te vidiſſe meminiſti? At inter illos ſaltatio certatim
vel ab honeſtis appetebat. Ecce em̃ vt ab illo ordiar tẽpore, qđ fuit optimis morib⁹, inter
Crotala. duo bella punica: ingenui, quid dicã ingenui? filii ſenatorũ in ludũ ſaltatoriũ cõmeabant
Saltatio & illic Crotala geſtantes ſaltare diſcebãt. Taceo q; matronę etiã ſaltationẽ nõ inhoneſtã
nis ex- putabãt, ſed inter probas quoq; earũ erat ſaltãdi cura, dũmodo nõ curioſa vſq; ad artis
probra- pfectionẽ. Quid em̃ ait Salluſtius? Pſallere, ſaltare elegantius q̃ neceſſe eſt probę. Adeo &
tio. ipſe Semproniã reprehendit, non q; ſaltare, ſed q; optime ſcierit. Nobilium vero filios, &
Sal. ĩ Ca- (qđ dictu nefas eſt) filias quoq; virgines inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationẽ,
tilina. teſtis eſt Scipio Africanus Æmilianus, q in oratione cõtra legẽ iudiciariã Tyberii Grac-
chi ſic ait. Docent pſtigias inhoneſtas, cũ cinędulis & ſambuca pſalterioq; eũt in ludum
hiſtrionũ, diſcũt cantare: quę maiores noſtri ingenuis pbro ducier voluerũt. Eũt inquã
in ludũ ſaltatoriũ inter cinędos virgines puerіq; ingenui. Hęc quũ mihi quiſq̃ narrabat
non poteram animũ inducere, ea liberos ſuos nobiles hoĩes docere: ſed quũ ductus ſum
in ludũ ſaltatoriũ, plus mediuſfidius in eo ludo vidi pueris virginibuſq; quingentis. In
his vnũ (quo me reipu. maxime miſertũ eſt) puerũ bullatũ petitoris filiũ nõ minorẽ an-
nis duodecim cũ crotalis ſaltare: quã ſaltationẽ impudicus ſeruulus honeſte ſaltare nõ
poſſet. Vides quẽadmodũ ingemuit African⁹, q; vidiſſet cũ crotalis ſaltãtẽ filiũ petitoris
. i. candidati: quẽ ne tũ qdẽ ſpes, & ratio adipiſcendi magiſtratus, quo tẽpore ſe ſuoſq; ab
omni pbro debuit vindicare, potuit coercere quo minus faceret, qđ. ſ. turpe nõ habebat?
Cęcilius Cęterũ ſuperius plerãq; nobilitatẽ hęc propudia celebrare conqueſtus eſt. Sic nimirũ M.
ſpatia- Cato ſenatorem non ignobilẽ Cęcilium, ſpatiatorẽ & Feſceniũ vocat, eũq; ſtaticulos da-
tor &c. re his verbis ait. Deſcẽdit de cãtherio: inde ſtaticulos dare, ridicularia fũdere. Et alibi in

eundem. Pręterea cantat vbi collibuit: interdũ græcos verſus agit, iocos dicit, voces demutat, ſtaticulos dat. Hæc Cato: cui vt videtis, etiã cantare non ſerii hominis videtur: quod apud alios † adeo non inter turpia numeratũ eſt: vt Lucius Sylla vir tanti nominis, optime cantaſſe dicatur. Cæterũ hiſtriones nõ inter turpes habitos, Cicero teſtimonio eſt, quem nullus ignorat Roſcio & Æſopo hiſtrionib⁹ tam familiariter vſum, vt res rationeſq; eorũ ſua ſolertia tueretur. Quod quũ aliis multis, tum ex epiſtolis quoq; eius declaratur. Nã illã orationẽ quis eſt qui nõ legerit, in qua populũ Ro. obiurgauit, ꝙ Roſcio geſtũ agente, tumultuauerit? Et certe ſatis cõſtat, cõtendere eũ cum ipſo hiſtrione ſolitũ: vtrũ ille ſæpius eandẽ ſententiã variis geſtibus efficeret: an ipſe per eloquẽtię copiã ſermone diuerſo pronũciaret. Quę res ad hanc artis ſuæ fidutiã Roſcium abſtraxit, vt librũ cõſcriberet, quo eloquentiã cum hiſtrionia compararet. Is eſt Roſcius, qui etiã Lucio Syllę chariſſimus fuit: & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt. Tanta autem fuit gratia & gloria, vt mercedem diurnã de publico mille denarios ſine gregalib⁹ ſolus acceperit. Æſopum vero ex pari arte ducenties ſeſtertiũ reliquiſſe filio cõſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus, quũ Appius Claudius vir triũphalis, qui ſalius adVſq; ſenectutem fuit, pro gloria obtinuerit, ꝙ inter collegas optime ſaltitabat? Ac priuſq̃ a ſaltatione diſcedo, illud adiiciam. Vno eodemq; tempore tribus nobiliſſimis ciuib⁹ nõ modo ſtudium ſaltandi, ſed etiam (ſi diis placet) peritiam qua gloriarentur fuiſſe, Gabinio conſulari Ciceronis inimico, quod ei Cicero non diſſimulanter obiecit: & M. Cælio noto inter turbas viro, quẽ idem Cicero defendit: & Licinio Craſſo, Craſſi eius qui apud Parthos extinctus eſt, filio.

† ad decorem.

Hiſtriones non īter turpes habiti.

Roſcius Hiſtrio.

Æſopus Hiſtrio ditiſſim⁹

Appius. Claudi⁹

Saltatores clari.

Licinius Craſſus.

ASCEN. Ad prædę marinę luxum. Argute capturam piſcium prædam marinam vocat: quaſi ab hoſte extortam, cum mare piſces ſuos ęſtu, procellis, ventis, ſcopulis, aliiſq; multis defendat. Murenã Calepinus eã definit, quam vulgo lampetram vocamus: Gręcis μυραινα dicitur. Orata, vel aurata ab auro quo veſcitur, & cuius colorem fert, etiã in Rhodano capitur. Balneę penſiles, quaſi pendentes & ſuſpenſę: vt horti penſiles ſuper domos & muros ſuſpẽſi. Oſtrearia, viuaria oſtrearũ. in Baiano. ſ. lacu. De quo Horat. Ianua Baiarũ eſt, & gratum littus amœni Seceſſus. Quadraginta milibus. ſ. ſeſtertiũ.

Tanto in precio piſces fuiſſe apud priſcos Romanos, vt ab illis cognomina cõtraxerint, vt Murenę, Oratę, &c. CAP. XV.

SEd de ſaltatione veterũ ad prædę marinę tranſire luxum, Liciniorũ me nomen admonuit: quos Murenas cognominatos, ꝙ hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt, ſatis conſtat. Huic opinioni M. Varro cõſentit, aſſerẽs eodẽ modo Licinios appellatos Murenas, quo Sergius Orata cognominatus eſt, ꝙ ei piſces qui auratę vocãtur, chariſſimi fuerint. Hic eſt Sergius Orata, qui primus balneas penſiles habuit: primus oſtrearia in Baiano locauit: primus optimũ ſaporem oſtreis lucrinis adiudicauit. Fuit autẽ ætate Lucii Craſſi illius diſerti: qui q̃ grauis & ſerius habitus ſit, etiã Cicero docet. Is tamen Craſſus vir cẽſorinus (nam cum Cn. Domitio cenſor fuit) cũ ſupra cæteros diſertus haberetur, eſſetq; inter clariſſimos ciues princeps: tamen murenã in piſcina domus ſuæ mortuam atratus tanq̃ filiam luxit. Neq; id obſcurũ fuit, quippe collega Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit. Neq; id confiteri Craſſus erubuit: ſed vltro etiã (ſi diis placet) gloriatus eſt cenſor, piam affectuoſamq; rem feciſſe ſe iactans. Piſcinas autem q̃ refertas habuerint precioſiſſimis piſcibus Romani illi nobiliſſimi principes, Lucius Philippus, & Hortenſius, quos Cicero piſcinarios appellat: etiã illud indiciũ eſt, ꝙ M. Varro in lib. de agricultura refert, M. Catonem, qui poſt Vticæ periit, quũ heres teſtamento † Lucilii eſſet relictus, piſces de piſcina eius. xl. milibus vẽdidiſſe. Acceſſebant autẽ murenæ ad piſcinas noſtræ vrbis abuſq; freto ſiculo: quod Rhegyũ a Meſſana deſpicit. Illic eñ optimę a prodigis eſſe credũtur, tam Hercule, q̃ anguillę. & vtreq; ex illo loco græce plotæ vocantur, latine flutæ: ꝙ in ſummo ſupernantes ſole torrefactę curuare ſe poſſe & in aquã mergere deſinunt, atq; ita faciles captu fiunt. Et ſi enumerare velim, q̃ multi magniq; authores Murenas e freto ſiculo nobilitarint, longũ fiet. Sed dicã quid M. Varro in libro qui inſcribit̃ Gallus, de Murenis dixerit his verbis. In Sicilia quoq;, inquit, manu capi murenas flutas, ꝙ hæ in ſumma aqua præ pinguitudine fluitent. Hæc Varro. Sed quis neget indomitã apud illos & (vt ait Cęcilius) vallatam gulã fuiſſe, qui ex tam longinquo mari inſtrumẽta luxurię cõpararent? Nec rarus hic Romæ piſcis vt peregre accitus erat. Author eſt Plinius, C. Cæſarẽ dictatorẽ quum triũphales cœnas populo da

Murenæ cognomen.

Sergius Orata.

Balneæ penſiles.

L. Craſſus.

† L. Philippi.

Plotæ.

Flutæ.

ret,sex milia murẹnarũ a C.Hirrio ad pondus accepisse.Huius Hirrii villã,q̃uis nõ amplã aut latã,cõstat propter viuaria quẹ habuit quadragies sestertiũ vẹnundatam.

ASCEN.Acipenser,vt hic satis describitur,piscis est rarus inuentu,& ob id pluris ẹstimatus:qui præter aliorũ naturã squamas ad os versas habet:vnde in caudã facilius natat. De Mullo etiã Iuuenalis dicit:Mullum sex milibus emit Aequantem sane paribus sestertia libris.quorũ ẹstimationẽ Budẹus de Asse docte vt omnia explicat. Corripitur in acipensere prima:ideo c simplice scribitur. Scarus solus pisciũ ruminat.Lupus is,vt opinor, est piscis ,quem Luciũ vocamus,eo ꝙ Lycos lupus nobis dicitur:est eñ piscis acutis dentibus,vt lupus vorax. In Lucilij versu tertio ponit̃ duo ꝓ duos:sed si duos legat̃ posset s cũ vocali absumi minore licẽtia a vocali sequẽti q̃ absumitur in tyberinos solius finalitatis gratia:quod in syllaba os prẹsertim longa rarius fiebat:in us breui quãdocũq; volebant:vt in eodem:captus catillo:vbi Lupus ipse catillo dicitur.i.gulosus & deuorator,quia talis pinguis esse solet.

De Acipensere,Mullo,Scaro,Lupo. CAP.XVI.

NEc acipenser quẽ maria prodigis nutriunt, illius seculi delicias euasit.
Acipenser piscis — Et vt liq̃at secũdo Punico bello celebre nomẽ huiꝰ piscis fuisse,accipite vt meminerit eiꝰ Plautꝰ ĩ fabula,q̃ ĩscribit̃ Baccharia,ex ꝑsona parasiti.

Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnq̃,
Q̃ ego nunc sum:cuius hæc ventri portatur pompa?
Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac:
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

Et ne vilior sit testis Poeta,accipite assertore Cicerone,in quo honore fuerit hic piscis apud Publiũ Scipionẽ Africanũ illũ & Numãtinũ.Hẹc sunt in dialogo de fato verba Ciceronis.Nã quũ esset apud se ad Lauerniũ Scipio vnaq; Põtius:allatꝰ est forte Scipioni Acipẽser,q admodũ raro capit̃.Sed est piscis(vt ferũt)in primis nobilis.Quũ autẽ Scipio vnũ & alterũ ex his,q eũ salutatũ venerãt,inuitasset,pluresq; etiã inuitaturꝰ videret:in aurẽ Põtius,Scipio,inqt,vide qd agas:acipẽser iste paucorũ hoĩm est.Nec inficias eo,tꝑibus Traiani hũc piscẽ in magno ꝑcio nõ fuisse,teste Plinio Secũdo,q in naturali historia,quũ de hoc pisce loqueret̃ sic ait.Nullo nũc in honore est:qđ quidẽ miror, quũ sit rarus inuẽtu.Sed nec diu stetit hẹc parsimonia. Nã tꝑibus Seueri principis,qui ostẽtabat duritiã morũ,Sãmonicus Serenus vir vt eo seculo doctꝰ, quũ ad principẽ suũ scriberet,faceretq; de hoc pisce sermonẽ,verba Plinii quẹ superiꝰ posui,ꝑmisit:& ita subiecit.Pliniꝰ(vt scitis)advsq; Traiani imperatoris venit ẹtatẽ.Nec dubiũ est,ꝙ ait nullo honore hũc piscẽ tꝑibꝰ suis fuisse,verũ ab eo dici. Apud antiquos aũt in ꝑcio fuisse,ego testimoniis palã facio:vel eo magis ꝙ gratiã eiꝰ video ad epulas quasi postliminio redisse.Quippe q dignatiõe vestra quũ intersum cõuiuio sacro,aĩaduerto hũc piscẽ a coronatis ministris cũ tibicine introferri.Sed qđ ait Plinius de acipẽseris squamis,id verũ esse maximꝰ rerũ naturaliũ indagator Nigidius Figulꝰ ostẽdit:in cuiꝰ libro de aĩalibꝰ quarto ita positũ est.Cur alii pisces squama secũda,acipẽser aduersa sit.Hæc Sãmonicꝰ,q turpitudinẽ cõuiuii principis sui laudãdo notat:ꝓdẽs venerationẽ q̃ piscis habebat̃, vt a coronatis inferret̃ cũ tibicinis cãtu,q̃si q̃dã nõ deliciarũ,sed numinis põpa.Sed vt minꝰ mi-
Taxare. — remur acipẽserẽ graui ꝑcio taxari solitũ,Asiniꝰ Celer vir cõsularis (vt idẽ Sãmonicꝰ re-
Asinius — fert)mullũ vnũ septẽ milibus nũmũ mercatꝰ est.In qua re luxuriã illius seculi eo magis
Celer. — licet ẹstimare,ꝙ Pliniꝰ Secũdus tꝑibus suis negat facile mullũ repertũ qui duas pondo
Mullu — libras excederet. At nũc & maioris põderis passim videmus,& precia hæc insana nesci-
piscis. — mus.Nec cõtenta illa ingluuies fuit maris sui copiis. Nã Octauius præfectꝰ classis sciẽs
Inglu- — Scarũ adeo Italicis littoribus ignotũ,vt nec nomen latinũ eius piscis habeamus,incredi
uies. — bilem scarorũ multitudinẽ in variis nauibus huc aduectã inter Hostiã & Cãpaniæ littꝰ
Octauiꝰ — in mare sparsit:miroq; ac nouo exẽplo pisces in mari tanq̃ in terra fruges aliquas semi-
præfectꝰ — nauit.Ideq; tanq̃ summa in hoc vtilitatis publicẹ verteret̃,q̃nquẽnio dedit operã,vt siqs
classis. — inter alios pisces scarũ forte cepisset,incolumẽ cõfestim & ĩuiolatũ mari redderet.Quid
Scarus — stupemꝰ captiuã illius seculi gulã seruisse mari,quũ in magno,an dicã maxĩo apud pro
piscis. — digos honore fuerit etiã tyberinus lupus, & omnino oẽs ex hoc amne pisces?qđ equidẽ
Lupus — cur illis ita visum sit ignoro.Fuisse autẽ etiã M.Varro ostẽdit,qui enumerãs quẹ in qui
piscis. — bus Italiẹ partibꝰ optima ad victũ gignantur,pisci tyberino palmã tribuit,his verbis in libro rerũ humanarũ.xi. Ad victũ optima fert,ager Cãpanus frumentũ,Falernus vinũ, Cassinas oleũ,Tusculanus ficũ,mel tarẽtinus,piscẽ Tyberis. Hæc Varro de omnibus.s. huius fluminis piscibꝰ:sed inter eos, vt supra dixi,ꝑcipuũ locũ lupus tenuit:& quidẽ is qui inter duos pontes captus esset.Id ostendunt cũ multi alii,tũ etiã Caius Titius vir

ætatis Lucilianę,in oratione,qua legẽ Fanniã suasit.cuius verba ideo pono:quia nõ solũ Lex Fannia.
de lupo inter duos põtes capto erũt testimonio:sed etiã mores,quib⁹ plęriq; tũc viuebãt,
facile publicabũt. Describẽs eñ hoïes prodigos in forũ ad iudicandũ ebrios cõmeantes,
quęq; soleãt inter se sermocinari,sic ait.Ludũt alea studiose vnguẽtis delibuti,scortis sti
pati.Vbi horę.x.sunt,iubẽt puerũ vocari, vt comitiũ eat percontatũ, quid in foro gestũ
sit,qui suaserint,q dissuaserint,quot tribus iusserint,quot vetuerint.Inde ad comitiũ va
dũt,ne litẽ suã faciãt.Dũ eunt,nulla est in angiporto amphora,quã nõ impleãt:quippe q
vesicã plenã vini habeãt.Veniũt in comitiũ tristes,iubẽt dicere.Quorũ negociũ est,nar-
rãt.Iudex testes poscit.Ipsus it mictũ.Vbi redit,ait se oïa audiuisse.Tabulas poscit,Lite-
ras inspicit,Vix prę vino sustinet palpebras.Eunti in consilium ibi hęc oratio.Quid mi
hi negocii est cũ istis nugatorib⁹, potius q̃ potamus mulsum mistũ vino græco,edimus
turdũ pinguẽ,bonũq; piscẽ,lupũ germanũ,qui inter duos põtes captus fuit?Hæc Titi⁹.
Sed & Lucili⁹ acer & violẽtus poeta ostẽdit scire se hũc piscẽ egregii saporis,q ĩter duos
pontes captus esset:eũq; quasi liguritorẽ Catillonẽ appellat,scilicet q proxime ripas ster
cus insectaret.Proprie aũt Catillones dicebãtur, qui ad pollucũ Herculis vltimi quum Catillones.
venirent,catillos liguribant. Lucilii versus hi sunt.

Fingere præterea afferri quod quisq; volebat:
Illum sumina ducebant,atq; altilium lanx:
Hunc pontes Tyberinos duo inter captus catillo.

ASCEN.Patẽtibus ianuis.Vnde Iuue.Quis fercula septem Secreto cœnauit auus?Tertio anno q̃: eleganter subaudit ante.Secũdũ Gellij opinionẽ.Semel tandẽ Gelliũ laudat.Duplex fuit causa: Prima & potissima:Valla dixisset,prior & potior.Salsamẽtũ pro cõdimẽto nũc accipit:cũ frequentius sit,caro aut piscis sale cõditus in vsum cibi:vt sues & thynni salsi.Antianę legis verba nõ ponit,inuit tñ inter alia cauisse,neqs foris cœnitaret. Sponsione,depositione qua spondebat se centies sestertiũ cœnaturã.Dignus culina:quid hoc loco hæc verba significẽt,vt ingenue fateor nõ accipio:forte legendũ est,pignus custodiẽte.nã sic vetusta exẽplaria subinde exesa sunt,vt aut elemẽtũ desit,vt in pign⁹ p,pro quo lector fecerit dign⁹:aut syllaba tm̃ extet,vt cu.pro quo culina repositũ est cũ custodiente reponi debuerit:nihil tñ definio.Pollucibilẽ,splendidã.Eas aũt summas omnes Budęus in opere de asse ad nostratis monetę summaȝ redegit. Iudex seuerissimus:ironicos dictũ,quia in re stulta.Pantheũ omnium deorũ:quod omnibus sanctis post dicatum est.

De legibus latis cõtra luxuriã veterũ Romanorum. CAP.XVII.

LOngũ fiat si enumerare velim,quot instrumẽta gulę vel ingenio excogi
tata sint,vel studio cõfecta.Et hę nimirũ causę fuerũt,ꝑpter quas tot nu
mero leges de cœnis & sumptib⁹ ad populũ ferebantur,& imperari cœ-
pit,vt patentibus ianuis pransitaretur & cœnitaretur: Sic oculis ciuiũ
testibus factis,luxuriæ modus fieret.Prima autẽ omnium de cœnis lex
ad populũ Orchia peruenit.Quã tulit C.Orchius tribunus plebis de se Lex Orchia.
natus sentẽtia tertio anno q̃ Cato cẽsor fuerat.Cuius verba(quia prolixa sunt) ꝑtereo.
Summa eius pręscribebat numerum conuiuarũ.Et hæc est lex Orchia,de qua Cato mox
orationibus suis vociferat,ꝙ plures q̃ pręscripto eius cauebatur,tũ ad cœnã vocarent.
Quũq; authorẽ nouæ legis aucta necessitas imploraret,post annũ vicesimũsecũdũ legis
Orchiæ,Fãnia lex lata est,post Romã cõditã,secũdũ Gellii opinionẽ,quĩgẽtesimo octoge Lex Fannia.
simooctauo.De hac lege Sãmonicus Serenus ita refert.Lex Fãnia sanctissimi Augusti in
genti oïm ordinũ cõsensu peruenit ad populũ. Neq; eã pretores aut tribuni,vt plærasq; Gellii locus.
alias:sed ex oïm bonorũ consilio & sententia ipsi consules pertulere,quũ respublica luxu
ria conuiuiorũ maiora q̃ credi potest detrimẽta pateret.Siquidem eo res redierat,vt gu
la illecti plęriq; ingenui pueri,pudicitiam & libertatẽ suam vęnditarent:plęriq; ex plebe
Romana vino madidi in comitium venirẽt,& ebrii de reipublicę salute cõsulerent.Hęc
Sammonicus.Fanniæ autẽ legis seueritas in eo superabat Orchiã legem, ꝙ in superiore
numerus tantũmodo cœnãtiũ cohibebat,licebatq; secũdum eam vnicuiq; bona sua ĩter
paucos consumere:Fannia autẽ & sumptibus modũ fecit assibus centũ. Vnde a Lucilio
poeta festiuitatis suę more centussis vocatur.Fanniam legem post annos decem & octo
lex Didia consecuta est.Eius ferundę duplex fuit causa. Prima & potissima, vt vniuersa Lex Didia.
Italia,non sola vrbs,lege sumptuaria teneret:Italis æstimãtibus,Fanniã legem non in se,
sed in solos vrbanos ciues esse conscriptã.Deinde vt nõ soli qui prandia cœnasve maio-
re sumptu fecissent,sed etiã qui ad eas vocati essent,atq; omnino interfuissent,pœnis le
gis tenerẽtur.Post Didiam Licinia lex lata est a Publio Licinio Crasso diuite.Cuius fe- Lex Licinia.
rũdę probandæq; tantũ studium ab optimatibus impensum est,vt consulto senatus iu-

Trinūdinum. beretur, vt ea tantūmodo promulgata priusq̄ trinūdino confirmaretur, ita ab omnibus obseruaretur, quasi iam populi sententia cōprobata. Lex vero hęc paucis mutatis in plęrisq; cum Fannia congruit. In ea em̄ ferenda quęsita est nouæ legis authoritas exolescente metu legis antiquioris. Ita Hercules, vt de ipsis. xii. tabulis factum est: quarū vbi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cauebantur, in alia latorū nomina transierunt. Sed legis Licinię summa, vt Calendis, nonis, nūdinis Romanis, cuiq; in dies singulos. xxx. dūtaxat asses edūdi causa consumere liceret. Cæteris vero diebus, qui excepti non essent, ne amplius apponeretur, q̄ carnis aridę pondo tria, & salsamentorū pondo libra, quod ex terra, vite, arboreve natū sit. Video quid remordeat. Ergo indiciū sobrii seculi est, vbi tali pręscripto legū coercetur expensa cœnarū? Non ita est. Nam leges sumptuarię a singulis ferebātur, qui ciuitatis vitia corrigerent. Ac nisi pessimis effusissimisq; moribus viueretur, profecto opus ferundis legibus non fuisset. Vetus verbum est: Leges bonę ex malis moribus procreantur. Lex Cornelia. Has sequitur lex Cornelia, & ipsa sumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla dictator, in qua non conuiuiorum magnificentia prohibita est, nec gulę modus factus, verū minora precia rebus imposita: & quib⁹ rebus dii boni, q̄q; exquisitis & pene incognitis generibus deliciarū? Quos illic pisces, quasq; offulas nominat? & tamen precia illis minora cōstituit, ausim dicere vt vilitas eduliū animos hominū ad parādas opsoniorū copias incitaret, & gulę seruire etiā qui paruis essent facultatibus, possent. Dicam plane qđ sentio. Apprime luxuriosus mihi videtur & prodigus, cui hæc tanta in epulis vel gratuita ponātur. Itaq; tanto hoc seculū ad omnem incōtinentiā promptius, vt plæraq; earum rerū quæ Syllana lege, vt vulgo nota, comprehendunt, nemo nostrū vel fando cōpererit. Lepidi Lex cibaria. Sylla mortuo Lepidus consul legem tulit & ipse cibariā. Cato enim sumptuarias leges cibarias appellat. Dehinc paucis interiectis annis Lex Antii Restionis. alia lex peruenit ad populū ferente Antio Restione: quā legem, q̄uis sit optima, obstinatio tamen luxurię, & vitiorū firma concordia, nullo abrogante, irritam fecit. Illud tamē memorabile de Restione latore legis fertur: eum quoad vixit, foris postea non recœnasse, ne testis fieret contemptę legis, quā ipse bono publico pertulisset. His legibus annume Antonii edictū. rarem edictum de sumptib⁹ ab Antonio propositū, qui post triumuir fuit, ni indignum crederē inter cohibētes sumptus Antonio locū facere: cuius expensę in cœnā solitæ cōferri sola vnionis a Cleopatra vxore cōsumpti æstimatione superatę sunt. Nam quū Antonius quicquid mari, aut terra, aut etiā cælo gigneretur, ad satiandā ingluuiem suā natū existimans, faucibus ac dentibus suis subderet, eaq; re capt⁹ de Romano imperio facere vellet Ægyptiū regnum: Cleopatra vxor, quæ vinci a Romanis nec luxuria dignaretur, Cleopatrę lux⁹ in dapibus. sponsione prouocauit insumere se posse in vnam cœnā sestertiū centies. Id Antonio mirum visum, nec moratus sponsione contendit, pignus custodiente Numatio Planco, q tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra pertentans Antoniū, pollucibilem sane cœnam parauit, sed quā non miraretur Antonius: quippe qui omnia quę apponebantur ex quotidianis opibus agnosceret. Tunc regina arridens phialam poposcit, cui aceti nonnihil acris infudit, atq; illuc vnionem demptum ex aure altera festina Vnio Cleopatrę. bunda demisit, eumq; mature dissolutum, vti natura est eius lapidis, absorbuit. Et q̄uis eo facto sponsione vicisset, quippe quum ipsa margarita centies sestertiū sine contentione valuisset: manum tamen & ad alterius vnionis aurem similiter admouit, nisi Numatius Plancus iudex seuerissimus superatum Antonium mature pronunciasset. Ipse autē vnio cuius magnitudinis fuerit, inde colligi poterit, q; qui superfuit postea victa regina & capta Ægypto Romam delatus, dissectusq; est, & factæ ex vna margarita duæ, im Pantheū templū. positæq; simulacro Veneris, vt monstruosæ magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur.

ASCEN. Auellana, ab Auella oppido Cāpanię Italicę dicta: quia exigua est, Gallis nucula dicitur. Mollusca est persicū malū, seu nux, aut ꝑpersicū Gallis abricox. In versuū Sueuianorū, si recte scribūtur, ꝑmo est anapęst⁹ in quarto, & spōdęus in quinto. In tertio legā cū rege potenti, nō ponti. In libro Faborini: credo eundem esse quē Gellius Phauorinū vocat: Sed Gellius Romanus vt se græce scientē edoceat, gręce scripsit & protulit. Macrobi⁹ gręcus vt se Romane, Romane scripsit: nā quę Gręcis ph, Romanis f habēt, vt fagus, fama, fuga &c. & quæ illis vt v, Romanis sępe vt b, proferuntur: vt gręce Macroui⁹, Phoiuos, Vasileus: latine Macrobius, Phœbus, Basileus dicuntur. Faborini ergo pro Fauorini dixit, sicut qui Hegesippū transtulit, quē Romani Gabinium vocāt Gauiniū transtulit. A tereno, lego a Terento, vt in Liuio aliisq; legitur. Nux pinea, supra, sed iocose, inter mala numeranda censetur.

De nucum generibus. CAP. XVIII.

Nucum genera.

ADhuc dicēte Furio,ſecūdę mēſę illata bellaria nouo ſermoni principiū dederūt.Symmach⁹ duas attrectās manu nuces:vellē,inqt,ex te audire Serui,tāta nucibus noīa quæ cauſa vel origo variauerit,vnde tot mala cū hac vna appellatiōe vocitentur,ſiāt tñ ſeorſum diuerſa tā vocabulo ꝙ ſapore.Ac prius de nucib⁹ abſoluas volo quę tibi memoria crebrę lectionis occurrūt.Et Serui⁹.Nux iſta iuglās ſcđm nōnulloꝝ opinionē a iuuādo,& a glāde dicta exiſtimaṫ.Caius Baſſus vero ī lib.de ſignificatiōe verboꝝ hoc refert:Iuglās arbor dicta inde eſt ꝑinde ac Iouis glās. Nam id arboris gen⁹nuces habet, ꝙ ſunt ſuauiore ſapore ꝙ glans eſt.hūc fructū antiqui illi,ꝗ egregiū glādiꝗ ſimilē ipſāꝗ arborē deo dignā exiſtimabāt,Iouis glandē appellauerūt:quę nūc literis īterliſis iuglās nominatur.Cloacius autē Verrius in libro a gręcis tractorū ita memorat. Iuglās quaſi diuglans.i. διὸς βάλανος: ſicut Theophraſtus ait. Hanc Græci etiam Baſilicam vocant.

Iuglans.

Nux baſilica.

¶Nux hæc auellana ſeu præneſtina quę eſt eadē,ex arbore eſt,quæ corylus diciṫ:de qua Virg.dixit.Neue īter vites corylū ſere.Eſt aūt natio hoīm iuxta agrū Pręneſtinū,ꝗ Carſitani vocanṫ,ἀπὸ τῶν καρυῶν.Cui⁹ rei meminit Varro in logiſtorico,ꝗ inſcribiṫ,Marius de fortuna.Inde.ſ.præneſtinę nuces.Eſt & illud apud Neuium in fabula Ariolo. Quis heri apđ te Præneſtini & Lanuuini hoſpites ſuapte vtroſꝗ decuit acceptos cibo,alteris inanē bullā madidā dari,alteris nuces in procliui ꝓfundere.Hāc autē nucem Gręci Ponticam vocant,dum vnaquæꝗ natio indit huic nuci nomen ex loco, in quo naſcitur copioſior.

Nux auellana, ſiue Præneſtina.

Corylus

Carſitani pp̄ri.

Nux pōtica.

¶Nux caſtanea,de qua Virg.Caſtaneaſꝗ nuces.vocatur & heracleotica. Nā vir doctus Oppius in lib.quē fecit de ſylueſtribus arboribus ſic ait.Heracleotica hæc nux,quā qdā caſtaneā nomināt.Itēꝗ Pōtica nux,atꝗ etiā quę dicunṫ baſilicę iuglandes germina atꝗ flores agūt ſimiliter iiſdē tēporib⁹ quib⁹ gręcę nuces.

Nux caſtanea ꝙ & heracleotica.

¶Nunc dicendū eſt quæ ſit græca nux:ac ſimul hoc dicēs amygdalam de lance tulit & oſtendit.Nux græca hæc eſt,quæ & amygdala dicitur.Sed & Thaſia eadē nux vocatur.Teſtis eſt Cloacius in ordinatoꝝ gręcorū lib.iiii.quū ſic ait.Nux græca amygdala.Acca vero in ſupplicatione,nucem græcā ait,fauūꝗ adde quātū libet.

Nux gręca quę & amygdala & thaſia diciṫ.

¶Nucē molluſcā licet hyemis nobis tēpus inuideat,tñ quia de nucibus loquimur,indictā nō relinquimus.Plaut.in calceolo ſic eius meminit.Molluſcam nucem ſup eius dixit impendere tegulas. Ecce Plautus nominat quidē,ſed quæ ſit molluſca nux nō exprimit. Eſt autē Perſicū quod vulgo vocatur:& molluſca nux dicitur.ſ.ꝙ cæteris omnibus nucib⁹ mollior ſit. Huius rei idoneus aſſertor eſt Sueuius vir longe doctiſſimus in edulio,quod inſcribitur moretū. Nā quum loquitur de hortulano faciente moretū,inter cætera quę eo mittit,& hoc pomum mitti ait his verbis.

Molluſca nux, ꝙ & ꝑſicum.

Admiſce tu Acca baſilicis hæc,nux partim
Partim perſica:quod nomen ſic deniꝗ fertur
Propterea,ꝙ qui quondam cum rege † potenti
Nomine Alexandro Magno,fera prælia bello
In Perſas retulere ſuo:poſt inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus Graiis
Diſſeruere,nouos fructus mortalibus dantes.
Molluſca hæc nux eſt,nequis forte inſcius erret.

† Ponti.

¶Nux tarentina dicitur,quæ ita mollis eſt,vt vix attrectata frangatur.De qua in libro Faborini ſic repꝑiṫ.Itemꝗ quidā Tarentinas oues vel nuces dicūt quę ſunt terentinæ a Terento,qđ eſt Sabinorū lingua molle.Vnde Terentinos quoꝗ dictos putat Varrro ad Libonē primo.Quā in culpā etiā Horatius poteſt videri incidere,ꝗ ait,Et molle Tarētū.

Nux Tarētina.

Terētina.

¶Nux pinea hos nobis,qui appoſiti ſunt,nucleos dedit.Plautus in Ciſtellaria.Qui e nuce nucleos eſſe vult,frangat nucem.

Nux pinea.

ASCEN.Mala.i.poma cortice molli,ꝙ mō pomū gen⁹ eſt,malū ſpecies,nā pyrū pomū eſt nō malū:hic tñ cōfundūṫ.Perſicū.ſ.malū aut pomū inter nuces ſupra poſuit,ꝗa nucleos edules hn̄t:ad ꝗs ſi reſpexeris nux eſt,ſi ad carnē exteriorē,pomū.Citroſa veſtis quę citrei odorē pręfert.Poma & pyra,vt in diuerſis regionibus diuerſa ſunt,ita varia habēt noīa. Præcox generale nomen eius quod ante reliqua coctū.i.maturū eſt:Serū cōtra,qđ tardū eſt in matureſcēdo.Inter arbores felices nō capio quō ponaṫ ſuperus,nā propriū nō legi, ſi appellatiuū ſit dicatur ſupera:forte ſcribi debeat Sapinus. Neꝗ intelligo quid dicat his verbis, Alternū ſanguinē felicē:nō em̄ noiat felices ſed infelices,vt ficū atrā.Vide nū legendū ſit,Alnū ſanguine infelicē,aut,At myrtū ſanguine infelicē.Ab alio lacte:ſi ntūs eſt lacte,vt credo,quia priſci in ntō hoc lacte dicebāt,qđ nos lac,ablatiuus eſſet lacti:ſi nominatiuus hęc lactis,ablatiuus ab hac lacte:ſed opinor lacte in nominatiuo vetuſte dici & accuſatiuo ac vocatiuo,ſed ablatiuū vſitatius a nominatiuo lac formari.

De generibus malorũ,pyrorũ,ficuũ,olearũ,& vuarum. CAP.XIX.

Nuces. Malum. Et quia mala videmus admista bellariis,post nuces de maloꝝ gñibus disserẽdũ est.Sunt de agricultura scriptores,q nuces & mala sic diuidũt,vt nuces dicãt oẽ pomũ,qđ foris duro tegat,& intus habet quod esui est: Malũ vero qđ foris habeat qđ est esui,& durũ intus includat.Scđm hãc definitionẽ,persicũ,qđ Sueuius poeta superius inter nuces numerat,magis erit inter mala numerãdũ.His pmissis,malorũ enumerãda sunt gña, Malorũ genera. quę Cloati⁹ ordinatorũ gręcorũ lib.iiii.ita diligẽter enumerat. Sunt aũt gña malorũ,armeniũ,cotoniũ,citreũ,couimelliũ,cõditiuũ,ἐπιμελὶς,musteũ,martianũ,orbiculatũ, ogrãnũ,pręcox,pãnuceũ,persicũ,quirianũ,prosiuũ,rubrũ,scãdianũ,syluestre,sirutium,tyburverianũ. Persicũ. Citreũ. Vides persicũ a Cloatio inter mala numeratũ:qđ nomen originis suę tenuit,licet iãdudũ nostri soli germen sit. Quod aũt ait idem Cloati⁹,Citreũ,& ipsum persicum malum est,secundũ Virgiliũ:Felicis mali quo non præstantius vllum:& reliqua. Et vt nemo dubitet hæc de citreo dixisse Virgilium, accipite quæ Oppius in lib.de syluestribus arboribus dicat. Citrea item malus & persica, altera generatur in Italia, & in Media altera.Et paulopost de citreo loquẽs ait. Est aũt odoratissimũ,ex quo interiectũ vesti tineas necat.Fertur aũt venenis cõtrariũ,ꝙ tritũ cũ vino purgatiõe viriũ suarũ bibẽtes seruat.Generãtur aũt ĩ Perside oĩ tpe mala citrea.Alia eñ pręcarpũtur,alia ĩterim maturescũt.Vides hic & citreum nominari,& omnia signa poni,quæ de eo Virg. dixit:licet nomẽ citrei ille nõ dixerit.Nã & Homerus q citreũ εἶορ appellat,ostẽdit esse odoratũ Citrosa vestis. pomũ.εἶυ ἀπ᾽ καλὸρ ὀδώδει. Et quod ait Oppius inter vestem poni citreũ,idẽ significat & Home.quum dicit εἵματα. Hinc & Næuius poeta in bello punico ait,Citrosam vestem.

Pyrorũ genera. ¶Pyra hæc quæ videmus,varietas nominũ numerosa discernit. Nam idem Cloatius sic eorum vocabula describit.Antianũ,cucurbitinum,ciritum,ceruisca,calculosum,crustuminum,decimanum,græculum,lollianum,lanuuinũ,laureum,lateresianum, marapium, milesium,myrteum,næuianum,orbiculatũ, precianũ, rubile,signinum,tullianũ,titianũ, turrinianũ,Timosum,præcox,volemiũ,mespiliũ serum,sementinũ serum,sextilianum se Ficorũ genera. rũ,tarentinũ serum,valerianũ serũ. ¶Admonent nos & fici aridę,vt enumeremus genera ficorum,eodem Cloatio nos de his,vt de aliis,instruente. Sic eñ diuersas ficus diligentiæ suæ more dinumerat. Africa,albula,harũdinea,asinastra, atra,palusca, augusta, Fic⁹ felix & ĩfelix. bifera,carica,caldica,alba,nigra,calphurniana,chia,cucurbitina,duricoria,herculanea,lauiana,ludia,leptoludia,marsica,numidica,pulla,pompeiana,præcox, tellana,atra. Arbores felices & infelices. Sciendum ꝙ ficus alba ex felicib⁹ fit arborib⁹, contra nigra ex infelicibus. Docent nos vtrũꝗ pontifices.Ait eñ Veranius de verbis pontificalibus.Felices arbores putãtur esse,quercus,ęsculus,ilex,sapin⁹,fag⁹,corylus,sorb⁹,ficus alba,pyr⁹,malus,vitis,prun⁹,cornus,lo † Alnũ, vel at Myrtũ. thus.Targnius autẽ Prisc⁹ in ostẽtario arborario sic ait.Arbores q̃ inferũ deorũ,auertẽtiũꝗ in tutela sunt,eas infelices nominant.† Alternũ sanguine infelicem,ficũ atrã,quęꝗ baccam nigram,nigrosꝗ fructus ferũt:itemꝗ acrifoliũ, pyrum syluaticum,pruscum, rubum,sentesꝗ, quib⁹ portenta prodigiaꝗ mala comburi iubere oportet. Quid ꝙ ficũ tanq̃ non pomũ secerni a pomis apud idoneos reperimus? Afranius in selia.Pomum,holus,ficum,vuã.Sed & Cice.œconomicon libro.iii.Neꝗ serit vitem,neꝗ quæ sata est di† Lactis. ligenter colit:oleũ,ficus,poma non habet.Nec hoc ignorandũ est,ficum solã ex omnib⁹ Fici grossi. arboribus nõ florere.† Lacte proprie ficorũ dicitur. Grossi appellantur fici,quæ nõ maturescũt:hos Gręci dicũt ὀλύνθους.M.Attilius.In milib⁹ tot ficoꝝ nõ videbitis grossum. Et paulopost ait.Sumas ab alio lacte diffluos grossos.Et Posthumius Albinus annali primo de Bruto. Ea causa sese stultum brutumꝗ faciebat:grossulos ex melle edebat.

Olearũ genera. ¶Olearũ genera hæc enumerantur:Africana, albigerus,aquilia,alexandrina, ægyptia, culminea,conditiua,liciniana,orchas,oleaster, pausia,paulia,radius,salentina,sergiana, Vuarũ genera. termutia.Sicut vuarum ista sunt genera.Aminea.s.a regione:nam Aminei fuerunt,vbi Aminei vbi Falernum. nunc Falernũ est:asinusca,atrusca,albuierus,albena,apiana,apicia,bumãmia,aut vt gręci dicunt,βούμαθος:duracina,labrusca,melampsithia,maronia,mareotis,numentana,precia,prannia,psithia,pilliolata,rhodia,stephanitis,venũcula,variola,lagea.Inter hęc Pręt extatus:Vellem Seruiũ nostrum diutius audire,sed hora nos quietis admonet,vt exorto iubare,eloquio Symmachi domi suæ fruamur:atꝗ ita facta discessio est.

❡VESALIENSIS IN QVARTVM LIBRVM.

❡Quemadmodū libro pręcedēti pontificij iuris expertissimū fuisse Virgiliū Prętextatus ostēdit: ita hoc libro quātus in rhetorica idem poeta fuerit demōstrat Eusebius. Verū quota pars horū seruata ab interitu est? Quādo & principiū & finis cū alijs tā multis desiderātur, vt vix sextam libri huius partē extare sit veri simile. Vtinā vero aut casu, aut studiosorū industria aliqn contingat, vt hęc si nō oībus modis, at aliqua certe ex parte integritati suę restituātur. Id quod tū demum fore sperare licuerit, sicubi forte emendatius aliquod ex pulueruletis istis bibliothecis eruatur exēplar. Alioqui aut ego plane desipio, aut fieri istuc nō poterit. Hęc ille.

ASCEN. Pathos dicit affectio & passio: quas em nos passiones vocam⁹, Gręci pathe vocāt: vt sunt, miseratio, clęmētia, spes, gaudiū, cōdolētia, ira, indignatio, timor, horror, desperatio, dolor, tristitia, & siles: ad quas multis modis trahimur, ex ętate, ex psona, ex tpe, loco, causa, casu, & aliis mltis: de qb⁹ hic quartus pcipue est, nō multis qa aptus, exponēdus. Qd erat damnū verecūdiæ: lego qd erat dandū. Scintillę absistūt, abscidūt, defundūtur.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIO. LIB. IIII.

De affectu, quod pathos dicitur, mouendo ex habitu personę. CAP. I.

NEc magis incepto vultū sermone mouet: Quā si dura silex, aut stet Marpesia cautes. Tādē corripuit sese, atq īimica refugit. Itē Pathos est & in hoc versu. Obstupui, steterūtq comę, & vox faucib⁹ hęsit. Sed tota Daretis fatigatio habitu depingit. Ast illū fidi ęqles genua ęgra trahētē, Quassantēq vtroq caput, crassūq cruorē Ore eiectātē. Sociorū quoq ei⁹ trepidationē breuiter ostēdit. Galeāq ensemq vocati Accipiūt. qsi nō spōte accepturi mun⁹, qd erat dādū verecūdię. Ex eodē gn̄e est illud. Totoq loquētis ab ore Scintillæ absistūt, oclis micat acribus ignis. Est & in descriptiōe lāguoris habit⁹: vt est tota descriptio pestilētiæ apud Thucydidē. & Labit infelix studiorū atq īmemor herbę Victor equus. Et, Demissę aures, incertus ibidē Sudor: & ille qdē morituris frigid⁹. Est īter Pathe & pudor: vt circa Deiphobū pauitātē, & dira tegētē Supplicia. Et luct⁹ habitu pdit: vt in Euryali matre: Excussi manibus radii, reuolutaq pensa, Euolat infelix. Et Latinus quia miratur, Defixa obtutu tenet ora. Et Venus qa rogatura erat: Tristior & lachrymis oculos suffusa nitētes. Et Sibylla qa insanit: Subito non vultus, nō color vnus, Non comptę māsere comę.

Pathos ex habitu & persona. Æne. vi. Æne. iii. Ænei. v. Æne. xii. Geor. iii. Æne. vi. Æne. ix. Æn. vii. Ænei. i. Æne. vi.

ASCEN. Qm̄ satis. i. ad satietatē & multū indignātib⁹. Ecphonesis dr̄ pnūciatio, sʒ hic accipit p exclamatione. Exclamat. n. Iuno p indignationē dicēs Aene. vij. Heu stirpē īuisam: sic etiā accipiet i pncipio capitl. vij. hui⁹. li.

Pathos tenore ipso orationis quomodo exprimitur. CAP. II.

NVnc videam⁹ Pathos quo tenore orōnis exprimit. Ac primū qram⁹ qd de tali orōne rethorica arte pcipit. Oportet. n. vt orō pathetica, aut ad indignationē, aut ad mīam dirigat: q a græcis οἶκτος καὶ δείνωσις appellat. Horū alterū accusatori necessariū est, alterū reo. Et necesse ē initiū abruptū habeat: qm̄ satis indignātib⁹ leniter incipe nō cōuenit. Ideo apd Virgiliū Iuno sic īcipit. Quid me alta silētia cogis Rūpere? Et alibi. Me ne īcepto desistere victā? Et alibi: Heu stirpē īuisam, & fatis cōtraria nr̄is Fata Phrygū. Et Dido: Moriemur īultę? Sed moriamur, ait. Et eadē: Pro Iuppiter ibit Hic ait. Et Priam⁹. At tibi p scelere exclamat p talib⁹ ausis. Nec īitiū solū tale eē debet: sed oīs (si fieri pōt) orō pathetica: & breuib⁹ sentētiis & crebris figurarū mutatiōib⁹ debet: velut īter est⁹ iracū dię fluctuare. Vna ergo nobis virgiliana orō p exēplo sit. Heu stirpē īuisam. Initiū ab ecphonesi. Deīde sequūt breues īterrogatiūculę. Nū Sigeis occūbere capis? Nū capti potuere capi? nū īcēsa cremauit Troia viros? Deīn seqt hypbole. Medias acies, mediosq p ignes Inuenere viā. Deīde Ironia. At credo mea numina tādē Fessa iacēt: odiis haud exaturata qeui. Deinde ausus suos inefficaces qrit. Perundas Ausa sequi, & pfugis toto me oppo nere pōto. Secūda post hęc hypbole. Absumptę ī teucros vires cęliq marisq. Inde dispsę querelę. Quid syrtes aut scylla mihi, qd vasta charybdis Profuit? Iūgit inde argumētū a

Pathetica orō. Ænei. x. Ænei. i. Æn. vii. Æn. iiii. Ænei. ii. Pathetica orō ex Æn. vii.

minore,vt Pathos augeatur.Mars perdere gentem Immanem lapithum valuit.Minor.s. persona.ideo illud sequitur:Ast ego magna Iouis coniunx.Deinde quũ causas quoq; cõtulisset,quãto impetu dea dixit:Infelix quę memet in omnia verti.Nec dixit nõ possum perdere Æneam,sed vincor ab Ænea.Deinde confirmat se ad nocendũ,& quod propriũ est irascentis,etsi desperet perfici posse,tamen impedire contenta est.

Flectere si nequeo superos,Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis,esto,prohibere latinis:
At trahere,atq; moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos excindere regum.

Post hęc in nouissimo,quod irati libẽter faciunt,maledicit.Sanguine Troiano & rutulo dotabere virgo.Et protinus argumentũ a simili cõueniẽs ex pręcedẽtibus.Nec face tãtũ Cysseis pręgnãs ignes enixa iugales. Vides ꝙ̃ sæpe orationẽ mutauerit,ac frequentibus figuris variauerit:q̃a ira,quę breuis furor est,nõ potest vnũ cõtinuare sensum in loquendo.Nec desunt apud eundẽ orationes misericordiã cõmouentes.Turnus ad Iuturnam.

Æne.xii. An miseri fratris letũ vt crudele videres?Et idem quũ auget inuidiã occisorũ ꝑ se amicorũ.Vidi oculos ante ipse meos me voce vocãtẽ Muranũ. Et idem quũ miserabilem fortunã suã faceret,vt victo sibi parceretur.Vicisti:& victum tendere palmas Ausonii videre.Idem.Quos minime vellem.Et aliorũ preces orantium vitam.Per te,per qui te talem genuere parentes.& similia. Ænei.x.

ASCEN.De habitu.i.qualitate,& firma dispositiõe,pathus.i.affectiõis aut passionis:est eñ genitiuus contractus,cũ verus ab os neutri generis exeat in eos,vt pathos patheos,melos meleos,argos argeos. Loci oẽs sunt Virgiliani,in quo libro:notum est ipsum lectitantibus,inutile aũt discernere nõ lectitantibus.

Pathus ab ætate,a fortuna,debilitate,loco,tempore. CAP.III.

Pathos ab ętate. NVnc dicamus de habitu Pathus,quod est vel in ætate, vel in debilitate, & cęteris quę sequũtur.Elegãter hoc seruauit,vt ex oĩ ętate Pathos misericordię moueret.Ab infantia.Infantũq; aĩę flentes in limine primo.A pueritia:Infelix puer atq; impar congressus Achilli.Et,Paruumq; patri tendebat Iulum.Vt non minus miserabile sit periculum in paruo, ꝙ̃ in filio.Et,Superest coniunx ne Creusa,Ascaniusq; puer? Et alibi. Et parui casus Iuli. A iuuenta vero. Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum. Pubentesq; genæ,iuuenili in corpore pallor. A senecta. Dauni miserere senectæ. Et,Ducitur infelix æuo confectus Aletes.Et,Canitiem multo deformat puluere.

Pathos a fortuna. Mouit & a fortuna modo misericordiã,modo indignationem.Misericordiã.Tot quõdam populis terrisq; superbũ Regnatorem Asiæ. Et Sinon:Et nos aliquod nomenq; decusq; Gessimus.Et,Ausoniisq; olim ditissimus aruis.Indignationẽ vero ex verbis Didonis:Et nostris illuserit aduena regnis. Eleganter eñ ex contemptu Æneæ auget iniuriã suã. Et Amata:Exulib9 ne dat̃ ducẽda Lauinia teucris? Et Numan9:Bis capti Phryges.

Pathos a debilitate. Mouit Pathos mię & ex debilitate.Ex quo me diuum pater atq; hominũ rex Fulminis afflauit vẽtis,& cõtigit igni.Et alibi:Et trũcas inhonesto vulnere nares. Et de Mezẽtio: Attollit in ęgrũ Se femur.Et,Huc caput atq; illuc hũero ex vtroq; ꝑpẽdit.Et,Te decisa suũ Laride dextera quęrit. Et,Acerq; cruẽto Puluere ꝑq; ꝑdes traiectus lora tumẽtes.

Pathos a loco. Mouit Pathos misericordię frequẽter & a loco:Quũ vitã in syluis ĩter deserta ferarũ Lustra domosq; traho,& Libyę deserta pagro.Et,At nos hic alii sitiẽtes ibim9 afros,Pars Scythiã,& rapidũ Cretę veniemus oaxẽ.Et illud egregie & breuiter:Ter circũ iliacos raptauerat Hectora muros.Iliacos.i.patrię muros,quos ipse defenderat,pro quibus efficaciter ꝑ.x.annorũ spatia pugnauerat.Et illud,Nos patriã fugimus.Et,Littora quũ patrię lachrymãs portusq; relinquo.Et,Dulces moriens reminiscitur Argos.Et,Ignarũ laurẽs habet ora mimãta Lyrnesi domus alta solo laurẽte sepulcrũ.Et vt Agamẽnonẽ indigne ostẽderet occisum,assumpsit locũ:Prima inter limina dextra Oppetiit.Et illud.Mœnibus in patriis atq; ĩter tuta domorũ.Sacer vero locus ꝓcipue pathos mouet.Occisum inducit Orphea,& miserabiliorẽ ĩteritũ ei9 a loco facit.Inter sacra deũ,nocturniq; orgia Bacchi.Et in euersiõe Troię.Perq; domos & relligiosa deorũ Limina. Cassandrę quoq; raptũ vel diminutionẽ ꝙ̃ miserabilẽ facit sacer loc9? Ecce trahebat̃ a tẽplo adytisq; Mineruę.& alibi.Diuę armipotẽtis ad arã Procubuit.& Andromache,quũ de Pyrrhi nece diceret,vt ĩuidiã occidẽtis exprimeret:Excipit ĩcautũ,patriasq; obtrũcat ad aras.Et Ven9 ꝙ

Georg. iiii.

Æneas in mari vexatur ira Iunonis,q̄ inuidiose q̄ritur Neptuno de loco: In regnis hoc ausa tuis.

¶Fecit sibi Pathos sępe & ex tpe. Priusq̄ Pabula gustassent Troię Xāthūq; bibissent. Et Orpheus miserabilis ex lōgo dolore. Septē illū totos phibēt ex ordine mēses. Et Palinurus. Vix lumine quarto prospexi Italiam. Et Achimenides: Tertia iā lunę se cornua lumine complent. Et, Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas. Pathos a tēpore

ASCEN. In Galesi cęde multiplex est pathos: dicit̄ em̄ æneid. vij. Seniorq; Galesus Dū paci mediū se offert, iustissimus vnus Qui fuit, Ausonijsq; olim ditissim⁹ aruis &c. Vbi primū pathos est ab ętate, q̄a senior: secūdū a causa, q̄a dū paci mediū se offert: Tertiū ab īmerito, q̄a iustissimus vnus. Quartū a ꝯditione fortunarū, q̄a ditissimus: Durius aūt est diuiti sua relinquere p mortē, q̄ pauperi in calamitatibus victuro. Qđ aūt additur alieno vulnere, nō est de Galeso dictū, sed alterum exemplum patheos a causa, dum scilicet quis indignus sternitur alieno vulnere. i. alteri debito, & telo in alium directo. Tertiū a causa iniqua, quia bella vetabat, vt Aenei. ij. Multa gemens: pathos describitur in bruto, vtpote in tauro: Gęorg. iij. Statuę impositum. i. loco statuę assignato, vt e sublimi nuditas ignominiosior esset.

Pathos a causa, modo & materia. Cap. IIII.

FRequens apud illū Pathos a causa, re vera em̄ plerūq; efficit causa, vt res aut atrox, aut miserabilis videat̄: vt Cicero in Verrem. Qui ob sepulturā in carcere necatorū a parētib⁹ rogabat̄. Hoc em̄ nō tam ob rogari, aut pecuniā exigere, q̄ ob hāc causam, indignū erat. Et Demosthenes quū querit̄ quēdā inuidia circūuentū, ex causa auget īuidiā. Circūuenit inqt arbitrū q inter me atq; se integre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie sępe ex hoc loco traxit affectū. Occidit̄ inquit in acie Galesus. Hoc p se nō est dignū misericordia belli tēpore, sed admouit causam, Dū paci medium se offert. Idē alio loco. Sternit̄ infelix. Deīde subiicit causam miserabilem, Alieno vulnere. i. quū in aliū telū esset emissum. Et quū Palamedē indigne occisum vellet: Quē falsa sub proditione pelasgi Insontē infando indicio, quia bella vetabat, Demisere neci. Et Æneas vt ostenderet magnitudinem timoris sui, bene causam posuit. Et pariter comitiq; oneriq; timentē. Quid Iapix vt contēptis cęteris artificiis inglorius (quē admodū poeta ait) viueret, qualis causa proponitur: Ille vt depositi proferret fata parētis. Ex eodem genere est: Fallit te incautū pietas tua. Hæc em̄ causa illum hostibus etiā sic miserabilem fecit. Sed Æneas quū hortatur vt sepeliantur occisi, quā causam proponit: Qui sanguine nobis Hāc patriā peperere suo. Necnō & indignatio demōstrat̄ a causa, vt illic. Multa gemens, ignominiam plagasq; superbi Victoris, tū quos amisit inultus amores. Et illud a cā est ex affectu īdignātis. An solos tāgit Atridas iste dolor: solisq; licet capere arma Mycenis: Et illud. At tu dictis albane maneres. Et illa om̄ia. Vændidit hic auro patriam. Quiq; ob adulterium cæsi. Nec partem posuere suis. Pathos a causa. Æn. vii. Iapix. Geor. 3.

¶Ad Pathos mouēdū nec duos illos p̄termisit locos, quos rhetores appellāt a modo & a materia. Mod⁹ est quum dico, occidit manifeste vel occulte. Materia est, quū dico ferro vel veneno. Demosthenes de modo inuidiā Midię facit, se pulsatum cothurno: Cicero Verri, quū nudū quēdā dicit ab eo statuę impositū. Virgilius nō minus euidēter: Altaria ad ipsa tremētē Traxit, & in multo lapsantē sanguine nati. Et, capulo tenus abdidit ensem. Et illa oīa a modo sunt: Rostroq; immanis vultur adunco Immortale iecur tundens, & reliqua. Et, Quos super atra silex iamiā lapsura cadēti Imminet assimilis. Sed & misericordiā a modo sæpe cōmouet, vt de Orpheo. Latos iuuenē sparsere p agros. Et illud. Obruit auster aqua inuoluēs nauēq; virosq;. Et, Saxū ingēs voluūt alii. Et, Mortua qn etiā iūgebat corpora viuis. & in georgicis, Nec via mortis erat simplex. & cętera in descriptione morbi. Sed & materia apud rhetores pathos mouet, vt dū q̄rit̄ Cicero flāmā ex lignis viridib⁹ factā, atq; ibi inclusum fumo necatū. Hoc. n. a materia est: q̄m hic vsus est fumo materia ad occidēdū, vt alius gladio, alius veneno: & ideo acerrimum pathos ex hoc motū est. Idē facit & quū flagellis cęsum q̄rit̄ ciuē Romanū. Inuenies idem apud Virgiliū. At pater oīpotēs dēsa inter nubila telū Cōtorsit: nō ille faces nec fumea tędis, & reliqua. Elegāter aūt illius qdē materia elusit: ex hui⁹ aūt vera & vehemēti materia expssit iracūdiā. Et singula quidē enumerauimus, ex qb⁹ apud rhetores pathos nascit̄, qbus ostēdimus vsum Maronē. Sed nōnunq̄ Virgili⁹ in vna re ad augendū pathos duob⁹ aut plurib⁹ locis cōiūctis vtit̄: vt in Turno ab ętate: Miserere parētis Longęui. A loco. Quē nūc mœstū patria Ardea lōge diuidit. Et circa Cassandrā ex mō: Ecce trahe- Pathos a modo & a materia. Pathos a pluribus.

baṫ.Ex habitu corporis.Passis priameia virgo crinib⁹.Ex loco.A tẽplo adytisq́ Mineruę.Et circa Agamẽnonẽ a patria.Ipse Mycenęus.A fortuna.Magnorꝫ ductor achiuum. A necessitudine.Cõiugis infandũ.A loco.Prima intra limina dextra. Tacite quoq́ qua si ꝑ definitionẽ pathos mouere solet,quũ res q̃ miserationẽ mouet,nõ dilucide dicitur, sed daṫ intelligi:vt quũ Mezentius dicit,Nũc alte vuln⁹ adactũ.Quid em̃ aliud ex hoc intelligẽdũ est,q̃ hoc altũ vuln⁹ esse amittere filiũ?Et rursus idẽ:Hæc via sola fuit qua ꝑdere posses.Sed hic scilicet accipiẽdũ est ꝑire eẽ amittere filiũ. Et Iuturna quũ q̃riṫ, ꝙ adiuuare fratrẽ ꝓhibeaṫ,Immortalis ego.Quid em̃ sequitur?non est immortalitas in luctu viuere.Hęc vt dixi vim definitionis habent,& a poeta elegãter introducta sunt.

ASCEN. Vnius ob noxam. Signandum ꝙ dicit noxã leuis culpę nomen esse. Demessum.i.decerptuꝫ: pollice .i.pollicis & proximi digiti vnguib⁹. Nimium pathetice,quia rei inanimę vtpote furori,attribuit pathos animatorum,vt est fremere &c.

Pathos a simili:vtpote ab exemplo,a parabola,& ab imagine. Cap.V.

Pathos circa rẽ. SVnt & in arte rhetorica ad Pathos mouendũ etiam hi loci,qui dicũtur circa rem,& mouendis affectibus pꝛopportuni sunt:ex q̃bus prim⁹ est a simili.Huius species sunt tres,exemplum,parabola,imago.Gręce παράδειγμα, παραβολή, εἰκών. Ab exemplo. Virgilius.

Pathos ab exemplo.

Si potuit manes accersere coniugis Orpheus

Threicia fretus cithara fidibusq́ canoris,

Si fratrem Pollux alterna morte redemit: Quid Thesea?

Magnum quid memorem Alcidem? Antenor potuit mediis elapsus achiuis.&c.Hęc em̃ oĩa misericordiã mouẽt,qm̃ indignũ videṫ negari sibi,qđ aliis indultũ est.Deĩde vide vnde auget inuidiã:Si potuit manes accersere coniugis Orpheus. Habes causã disparem:manes illic coniugis,hic patris:illic accersere,hic videre. Threicia fretus cithara.Hic misericordiã eius irrisit.Si fratrẽ Pollux alterna morte redemit,Itq; reditq́ viã toties.Hoc iã a modo:Plus est enim sæpe ire,q̃ semel.Quid Thesea,magnũ quid memorem Alcidem?Hic ꝓpter egregias ꝑsonas nõ habuit q̄d minueret,vel q̄d augeret,verum qđ in illis elucebat,hoc sibi iactat cũ iis esse cõmune.Et mi gen⁹ ab Ioue summo.Simile est & illud ab indignatione.Quid.n.ait Iuno?Pallas ne exurere classem Argiuum.Iã hoc plus est classem victricem,q̃ reliquias fugiẽtiũ.Deinde cãm minuit.Vni⁹ ob noxam

Noxa. & furias Aiacis Oilei.Quã minuit vt noxã diceret,qđ leuis culpę nomẽ est: Et vni⁹,ꝙ facile possit ignosci:& furẽtis,vt nec culpa sit.& alibi.Mars ꝑdere gẽtẽ Immanẽ lapithũ valuit.vides easdẽ obseruatiões,gẽtẽ & ĩmanẽ.Deinde aliud exẽplũ:Concessit ĩ iras Ipse deũ antiquã genitor calydona Dianę.Antiquã,vt plus honoris accederet ex vetustate. Deinde ĩ vtroq́ cãm minuit.Qđ scelus aut lapithis tãtũ,aut calydone merente.

Pathos a parabola. ¶Parabola vero,qm̃ magis hoc poetę cõuenit,sępissime pathos mouit,quũ aut miserabilem,aut iracundum vellet inducere.Miserabilem sic.Qualis populea mœrens philomela sub vmbra.Qualis commotis excita sacris Thyas.Qualẽ virgineo demessum pollice florem.& aliæ plurimæ patheticæ parabolæ,in quibus miseratus est. Quid de ira? Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili,Dum fremit ad caulas.Et,Mugitus veluti fugit quum saucius aram Taurus.Et alia plura similia qui quęrit inueniet.

Pathos ab imagine. ¶Et imago,quę ẽ a simili pars tertia,idonea est mouẽdis affectib⁹.Ea fit,quũ aut forma corporis absentis describiṫ,aut oĩno q̃ nulla est fingiṫ.Vtrũq́ Virgili⁹ elegãter fecit. Illud pri⁹ circa Ascaniũ,O mihi sola mei super Astyanactis imago:Sic oculos,sic ille manus,sic ora ferebat.Fingit vero quum dicit:Quam fama secuta est, Candida succinctam latrantibus inguina mõstris.Sed prior forma οἰκτρὸν ꝑstat,hęc δεινῶσιν.i.prior misericordiam commouet,horrorem secunda.Sicut alibi. Et scissa gaudẽs vadit discordia palla: Quam consanguineo sequitur bellona flagello.& omnia illa quæ de forma dixit.Sed illud nimium pathetice.Furor impius intus Sæua sedens super arma,& centum vinctus ahenis Post tergum nodis,fremit horridus ore cruento.

ASCEN. Sortitus nõ ꝑtulit vllos.i.ꝑ sortes iter victores missas nõ agnouit dñm cui seruiret:vt ipsa prius pyrrhũ,q eã post famulã famulo heleno trãsmisit habendã.O terq́ quaterq́ beati:nõ exprimiṫ pathos,nisi addaṫ qđ sequiṫ ænei.j.Quis añ ora patrũ Troię sub mœnib⁹ altis Cõtigit oppetere.Et Homer⁹ idẽ fecit. apponẽda sunt ꝟba Homeri sicui loc⁹ occurrerit.Dicẽdo aũt nõ aliter,nõ oĩno pathos a maiore duci oñdit:q̄a lꝫ cã videaṫ maior,effectũ tñ cẽset parẽ,vtpote luctũ:& apte ad futurorꝫ historiã respiciẽs exẽplũ hoc ĩducit:q̄a Scipio q̄ eã deleuit,in eius cõflagratione fleuit. Tantũ sperare:q̄a ominis mali verbũ & reginę indecorum fuisset timere aut timuisse;ideo sperare dixit. Et ꝑdulce decus:q̄a plenũ nõ erat,adscripsi:primo certamĩe posset:ex ænei.xi.

Pathos a minori,a maiori,a præter spem,a simili passione,a sermone ad inanima,ab addubitatione,ab attestatione,& ab hyperbole. Cap.VI.

Diximus a simili,nunc dicamus a minore pathos a poeta positũ.Nempe quum aliquid proponitur quod per se magnũ sit,deinde minus esse ostenditur q̃ illud quod volumus augeri,sine dubio infinita miseratio mouetur.Vt est illud:O felix vna ante alias priameia virgo Hostilem ad tumulum Troię sub mœnibus altis Iussa mori. Primum q̃ ait felix comparationem sui fecit:deinde posuit a loco,Hostilẽ ad tumulum:& a modo,qđ non minus acerbũ est,Iussa mori.Sic ergo hęc accipienda sunt:quis hostilem ad tumulum,q̃uis iussa mori:felicior tñ q̃ ego,qa sortitus non pertulit vllos.Simile est & illud.O terq; quaterq; beati.Et quod de Pasiphae dicit:Prœtides implerunt falsis mugitibus agros.Deinde vt minus hoc esse monstraret. At non tam turpes pecudũ tñ vlla secuta est Cõcubitus.Quid illud nonne vehementer patheticũ est a minore?Nec vates Helen⁹,quũ multa horrẽda moneret,Hos mihi p̃dixit luct⁹,nõ dira Celeno.Quid hic intelligimus,nisi omnia quę passus erat minora illi visa,q̃ patris mortẽ? Pathos a minori.

¶A maiore negauerunt quidã rem augeri posse.Sed eleganter hoc circa Didonẽ Virg. induxit.Non aliter q̃ si immissis ruat hostib⁹ omnis Carthago,aut antiqua Tyrus.Dixit enim non minorem luctum fuisse ex vnius morte,q̃ si tota vrbs,quod sine dubio esset maius,ruisset.Et Homerus idem fecit. Pathos a maiore.

¶Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendũ,qui dicitur, pręter spem. Hunc Virgilius frequenter exercuit:Nos tua progenies cæli quibus annuis arcẽ.& cætera.Et Dido.Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,Et perferre soror potero.Æneas de Euandro.Et nũc ille quidẽ spe multũ captus inani Fors & vota facit. Et illud: Aduena nostri Quod nunq̃ veriti sumus,vt possessor agelli Diceret, hęc mea sunt,veteres migrate coloni.Inuenio tamen posse aliquem ex eo,quod iam sperauerit,mouere pathos:vt Euander.Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis,Et pręduce decus,primo certamine posset. Pathos a loco p̃ter spem

¶Oratores ὁμοιοπάθειαν vocant,quoties de similitudine passionis pathos nascit̃,vt apđ Virgiliũ.Fuit & tibi talis Anchises genitor.Et,Patrię strixit pietatis imago.Et,Subiit chari genitoris imago.Et Dido.Me quoq; per multos similis fortuna labores. Pathos de silitudine passionis.

¶Est & ille locus ad p̃mouẽdũ pathos,in quo sermo dirigitur,vel ad inanimalia,vel ad muta,quo loco oratores frequenter vtuntur. Vtrũq; Virgilius bene pathetice tractauit,vel quum ait Dido,Dulces exuuię dum fata deusq; sinebant.vel quum Turnus,Tu q; optima ferrum Terra tene.& idem alibi:Nunc o nunq̃ frustrata vocat⁹ Hasta meos. Et,Rhebe diu res siqua diu mortalibus vlla est,Viximus. Pathos ad inanimalia & muta.

¶Facit apud oratores Pathos etiam addubitatio,quam græci ἀπόρησιν vocãt. Est enim vel dolentis vel irascentis,dubitare quid agas.En qđ ago?Rursus ne procos irrisa priores Experiar?Et illud de Orpheo.Quid faceret?quo se rapta bis cõiuge ferret?Et de Niso.Quid faciat?qua vi iuuenem,quib⁹ audeat armis Eripere?Et Anna permouet:Quid primum deserta querar?comitem ne sororem? Pathos ab addubitatione.

¶Et attestatio rei visę apud rhetores pathos mouet.Hoc Virgilius sic exequit̃. Ipse caput niuei fultum Pallantis & ora Vt vidit,lęuiq; patens in pectore vulnus.& illud. Impleuitq; sinum sanguis. Et,Moriensq; suo se in sanguine versat. Pathos ab attestatione

Et,Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

Et,Ora virum tristi pendebant pallida tabo.

Et,Voluit̃ Euryalus leto,pulchrosq; p artus It cruor.

Et,Vidi egomet duo de numero quũ corpora nostro.

¶Facit hypbole.i.nimietas pathos,p quã exprimit̃ vel ira vel misericordia.Ira,vt quũ forte dicim⁹,milies ille p̃ire debuerat.qđ est apđ Virgiliũ.Oẽs p mortes aĩam sontẽ ip̃e dedissem.Miseratio,quũ dicit,Daphni tuũ Pœnos etiã ingemuisse leones Interitum. Pathos p hyperbolen.

¶Nascitur præter hæc de nimietate vel amatorium,vel alterius generis pathos.Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est.Et illud seorsum:Maria ante exurere Turno, q̃ sacras dabitur pinus.

Et,Non si tellurem effundat in vndas,

ASCEN. Tuentibus hircis, verius q̃ hirquis legit: qa historiã respicit qua Hirci capre amatorem trucidauerunt: apud Cęliũ. Ignarus & absit: nõ omittẽda erat & coniunctio, vt habet Aeneid. x. Sane huic libro deest finis in quo saltẽ conuiuialis erat sermo habendus. ¶ In sequentes libros, quia alterius sunt negocij, pendent em̃ ex cõparatione græcorũ & latinorũ poetarũ, & ex medicorũ de esculẽtis placitis, sũtq; alioq; facili stilo, nulla nũc quidẽ adscribam scholia: sed eos in capita distinguã, & quod videbit marginibus adnotabo.

De Patho per exclamationẽ, Silentiũ, repetitionẽ, & obiurgationem. Cap. VII.

Pathos p exclamationem.

Exclamatio, q̃ apud grecos ἐκφώνησις dicit, mouet pathos. Hæc fit interdũ ex psona poetæ, nõnunq̃ ex ipsius quẽ inducit loquẽtẽ. Ex psona qdẽ poetę est. Mãtua veh miserę nimiũ vicina Cremonę. Infelix, vtcũq; ferẽt ea fata nepotes. Crimẽ amor vestrum. & alia similia. Ex persona vero alterius. Dii capiti ipsius generiq; reseruent. Et, Dii talia graiis Instaurate, pio si pœnas ore reposco. Et, Dii talem terris auertite pestem.

Pathos p silẽtiũ

¶ Contraria huic figurę ἀποσιώπησις, quod est taciturnitas. Nã vt illic aliqua exclamando dicimus, ita hic aliqua tacendo subducimus, quæ tamen intelligere possit auditor. Hoc autem præcipue irascentibus conuenit. vt Neptunus. Quos ego. sed motos pstat componere fluctus. Et Mnestheus. Nec vincere certo!
Q̃q̃ o. sed superent, quibus hoc Neptune dedisti. Et Turnus.
Q̃q̃, o si solitæ quicq̃ virtutis adesset. Et in Bucolicis.
Nouimus & qui te transuersa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello. Sed & miseratio ex hac figura mota est a Sinone. Donec Calchante ministro. Sed quid ego hæc autem nequicq̃ ingrata reuoluo?

Pathos ex repetitione.

¶ Nascitur pathos & de repetitione, quam greci ἐπαναφορὰν vocant, quum sentẽtiæ ab iisdem nominibus incipiunt.
Hinc Vergilius. Eurydicen vox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen anima fugiente vocabat,
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud.
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat. Et illud.
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fuscinus vnda, Te liquidi fleuere lacus.

Pathos per obiurgationem.

¶ Ἐπιτίμησις, quę est obiurgatio, habet & ipsa Pathos, id est, quum obiecta iisdẽ verbis refutamus. Æneas ignarus abest? ignarus & absit.

MACROBII AVRELII
THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER QVINTVS.

Virgilius si non in aliis, saltẽ in hoc Ciceroni pferendus est, q Cicero in vno tm̃ dicẽdi genere, Virgili⁹ in oĩb⁹ excelluit. Et q quatuor sint dicẽdi gña, & stilus duplex. Ca. I.

POST HÆC quũ paulisp Eusebius qeuisset, oẽs inter se consono murmure, Virgiliũ nõ min⁹ oratorem, q̃ poetam habẽdũ pnunciabant, in quo & tanta ornãdi disciplina, & tã diligẽs obseruatio rhetoricę artis ostẽderet. Et Auienus, dicas mihi inquit volo doctorũ optime, si cõcedim⁹ (sicut necesse est) oratorẽ fuisse Virgiliũ, siqs nũc velit orãdi artẽ cõseq, vtrũ magis ex Virgilio, an ex Cicerone pficiat? Video qd agas inqt Eusebi⁹, qd intẽdas, quo me trahere coneris, eo scilicet quo minime volo, ad cõparationẽ Maronis & Tullii. Verecũde enĩ interrogasti, vter eo⁊ pr

stantior, q̃n quidē necessario is plurimū collaturus sit, qui ipse plurimū p̄stat. Sed istam mihi necessitatē altam, & p̄fundā remittas volo, qa nō nostrū inter illos tantas cōponere lites. Nec ausim in vtrāuis partē talis sentētię author videri. Hoc solū audebo dixisse, quia facundia Mantuani multiplex & multiformis est, & dicendi genus oē cōplectit: Ecce enim in Cicerone vestro vnus eloquentię tenor est: ille abūdās, & torrēs, & copiosus. Oratorū aūt nō simplex, nec vna natura est, sed hic fluit & redundat, cōtra ille breuiter & circūcise dicere affectat: Tenuis qdā & siccus & sobri⁹ amat quandam dicendi frugalitatem, alius pingui & luculenta & florida oratione lasciuit. In qua tāta oīm dissimilatione, vnus omnino inuenitur Virg. qui eloquentiam ex omni genere cōflauerit. Virgilii laus.

¶Respōdit Auienus, Apertius vellē me has diuersitates sub p̄sonarū exemplis doceres. Quatuor sunt inqt Eusebi⁹ gn̄a dicēdi. Copiosum, in quo Cicero dominat. Breue, ī quo Sallustius regnat. Siccū, qđ Frontoni ascribit. Pingue & floridū, in quo Plini⁹ secundus quōdā, & nūc nullo veterū minor noster Symmachus luxuriat. Sed apud vnū Maronē hęc quatuor gn̄a reperies. Vis audire illū tāta breuitate dicētē, vt arctari magis & contrahi breuitas ipa nō possit? Et cāpos vbi Troia fuit. Ecce paucissimis verbis maximam ciuitatē hausit & absorpsit, nō reliqt illi nec ruinā. Vis hoc ipm copiosissime dicat? Venit summa dies & ineluctabile tēpus Dardanię, fuim⁹ troes, fuit Iliū & ingēs Gloria teucrorū: ferus oia Iuppiter Argos Trāst ulit, incēsa danai dominant ī vrbe. O patria, o diuū dom⁹ Iliū, & īclyta bello Mœnia dardanidū. Quis cladē illi⁹ noctis, quis funera fando Explicet, aut possit lachrymis ęquare labores? Vrbs antiqua ruit, multos dn̄ata p annos. Quis fons, qs torrēs, qđ mare tot fluctib⁹, quot hic verbis inundauit? Cedo nūc siccū illud genus elocutiōis. Turnus vt anteuolās tardū p̄cesserat agmē, Viginti lectis eqtū comitatus, & vrbi Improuisus adest, maculis quē thracius albis Portat equus, crista q; tegit galea aurea rubra. Hoc idē quo cultu, q̃ florida oīone quū libuerit p̄feret? Forte sacer Cybele Choreus olimq; sacerdos Insignis lōge phrygiis fulgebat in armis, Spumātēq; agitabat equū, quē pellis ahenis In plumā squāmis auro cōserta tegebat: Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro Spicula torqbat lycio Cortynia cornu, Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurū. Sed hęc qdē inter se sepata sunt. Vis aūt videre quemadmodū hęc quatuor gn̄a dicendi Virgilius ipse pmisceat, & faciat vnū qđdā ex oī diuersitate pulcherrimū tēperamētū? Sępe etiā steriles incēdere p̄fuit agros, Atq; leuē stipulā crepitātibus vrere flammis, Siue inde occultas vires & pabula terrę Pinguia cōcipiūt, siue illis omne per ignem Excoquitur vitium, atq; exudat inutilis humor: Seu plures calor ille vias & cæca relaxat Spiramenta, nouas veniat qua succus in herbas: Seu durat magis, & venas astringit hiantes, Ne tenues pluuię rapidive potentia solis Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicendi genus, quod nusq̃ alibi deprehendes, in quo nec præceps breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna siccitas, nec lętitia pinguis. Dicēdi gn̄a quatuor. Absorpsit.

¶Sunt p̄terea stili dicēdi duo dispari moralitate diuersi. Vn⁹ est maturus, & grauis, q̃lis Crasso assignat. Hoc Virgili⁹ vtit, quū Latinus p̄cipit Turno. O p̄stans animi iuuenis quātū ipse feroci Virtute exuperas, tāto me impensi⁹ ęquū est Cōsulere, & reliq. Alter huic cōtrari⁹, ardēs & erectus & infensus, quali est vsus Antoni⁹. Nec hūc apđ Virgiliū nisi frustra desideraueris. Haud talia dudū Dicta dabas: morere, & fratrē ne desere frater. Vides ne eloquentiam omnium varietate distinctam? quā quidem mihi videt Virgilius, non sine quodam pręsagio, quo se omnium profectibus præparabat, de industria pmiscuisse, idq; non mortali sed diuino ingenio pręuidisse: atq; adeo non aliū ducem secutus q̃ ipsam rerum omnium matrem naturā, hanc p̄texuit velut in musica cōcordiā dissonorū. Quippe si mundū ipsum diligenter inspicias, magnam similitudinē diuini illius & huius poetici operis inuenies. Nā qualiter eloquētia Maronis ad oīm mores integra est, nūc breuis, nunc copiosa, nunc sicca, nunc florida, nūc simul oīa, interdū lenis aut torrēs: sic terra ipsa hic lęta segetib⁹ & pratis, ibi syluis & rupib⁹ hispida, hic sicca arenis, hic irrigua fontib⁹, pars vasto aperit mari. Ignoscite, nec nimiū me vocetis, q naturę rerū Virgiliū cōparaui. Intra ipm em̄ mihi visum est, si dicerē decē rhetorū q apud Athenas atticas floruerunt, stilos inter se diuersos hunc vnum permiscuisse. Stili dicēdi. ii.

Quę Virgilius traxerit a gręcis: q; q; tota Æneis effigiata sit ad exemplar Iliados atq; Odyssę Homericæ. Cap. II.

TVnc Euāgelus irridēti similis: Bene inquit opifici deo a rure Mantua no poetam comparas, quem gręcos rhetores, quoq; fecisti mentionē, nec oĩno legisse asseuerauerim. Vnde enim Veneto rusticis parentibus na to, inter syluas & frutices educato, vel leuis gręcarũ notitia literarũ?

¶Et Eustathius: Caue inquit Euāgele, gręcorum quenq̃ vel de summis authoribus tantã gręcę doctrinę hausisse copiam credas, quantam soler tia Maronis vel assecuta est, vel in suo opere digessit. Nam præter philosophiæ & astro nomiæ amplam illam copiam, de qua supra disseruimus, non parua sunt alia quę traxit a græcis, & carmini suo tanq̃ illic nata conseruit.

¶Et Prætextat⁹: Oratus sis inqt Eustathi, vt hęc quoq; communicata nobiscum velis, quantum memoria repente incitata suffecerit. Omnes Prætextatum secuti ad disseren dum Eustathium prouocauerunt. Ille sic incipit.

¶Quę Virgili⁹ traxit a gręcis dictur̃u ne me putatis ea q̃ vulgo nota sunt, ꝙ Theocri tũ sibi fecerit pastoralis operis authorē, ruralis Hesiodũ, & ꝙ in ipsis georgicis tẽpesta tis serenitatisq; signa de Arati phęnomenis traxerit? Vel ꝙ euersionē Troiæ cũ Sinone
Pisāder poeta. suo & equo ligneo cęterisq; oĩbus q̃ librũ secũdũ faciũt, a Pisādro pene ad verbũ trãscri pserit? q inter gręcos poetas eminet opere, ꝙ a nuptiis Iouis & Iunonis incipiēs, vniuer sas historias, q̃ mediis oĩb⁹ seculis vsq; ad ętatē ipsi⁹ Pisandri cõtigerũt, in vnã seriẽ co actas redegerit, & vnũ ex diuersis hiatib⁹ tẽporũ corpus effecerit. In quo ope inter hi storias cęteras īterit⁹ quoq; Troię ĩ hũc modũ relat⁹ est. Quæ fideliter Maro ĩterp̃tãdo fabricat⁹ est sibi Iliacę vrbis ruinã. Sed & hęc & talia vt pueris decãtata p̃tereo. Iã vero ęneis ipsa nõne ab Homero sibi mutuata ē errorē primũ ex Odyssea, deīde ex Iliade pu gnas? qa opis ordinē necessario rerũ ordo mutauit, quũ apđ Homerũ prius Iliacũ bellũ gestũ sit, deīde reuertẽti de Troia error cõtigerit Vlyssi: apud Maronē vero Ęneę naui gatio bella q̃ postea ĩ Italia sũt gesta, p̃cesserit. Rursus Homer⁹ ĩ prĩo quũ vellet iniquũ gręcis Apollinē facere, cãm struxit de sacerdotis iniuria: Hic vt Troianis Iunonem face ret infestã, causarũ sibi cõgeriē cõparauit. Nec illud cũ cura magna relatur⁹ sum, licet (vt existimo) nõ oĩbus obseruatũ, ꝙ quũ primo versu p̃misisset p̃ducturũ sese de Troię littorib⁹ Ęneã: Troię q prim⁹ ab oris Italiã fato p̃fugus Lauinaq; venit Littora: vbi ad ianuã narrãdi venit, Ęneę classem nõ de Troia, sed de Sicilia p̃ducit: Vix e cõspectu si culę telluris in altũ Vela dabãt lęti. qđ totũ Homericis filis texuit. Ipse enim vitans in poemate historicorũ similitudinē, qbus lex est incipere ab initio rerũ, & cõtinuã narra tionē ad finē vsq; pducere, ipse poetica disciplina a rerũ medio cœpit, & ad ĩitiũ post re
Odyss. series. uersus est. Ergo Vlyssis errorē non incipit a Troiano littore describere, sed facit eũ pri mo nauigãtē de insula Calypsonis, & ex persona sua perducit ad Phęacas: Illic in conui uio Alcinoi regis narrat ipse quēadmodum de Troia ad Calypsonē vsq; puenerit. Post Phæacas rursus Vlyssis nauigationē vsq; ad Ithacã ex persona propria poeta describit.
Æneid. series. Quē secutus Maro, Ęneã de Sicilia p̃ducit, cui⁹ nauigationē describēdo pducit ad Li byã. Illic in cõuiuio Didonis narrat ipse Æneas vsq; ad Siciliã de Troia nauigationem suã, & addidit vno versu, qđ iam copiose poeta descripserat: Hic me digressum vestris deus appulit oris. Post Africã quoq; rursus poeta ex p̃sona sua iter classis vsq; ad ipsam describit Italiã: Interea mediũ Æneas iã classe tenebat Cert⁹iter. Quid ꝙ & omne opus Virgilianũ velut de quodã Homerici opis speculo formatũ est? Nã & tẽpestas mira imi tatione descripta est. Versus v:riusq; q volet cõferat. Vt Venus in Nausicaę locũ Alci noi filię successit. Ipsa aũt Dido refert speciē regis Alcinoi cõuiuium celebrãtis. Scylla quoq; & Charybdis & Circe decēter attingit, & p̃ solis armẽtis strophades ĩsulę fingũ tur. At p̃ cõsultatione inferorũ, descẽsus ad eos cũ comitatu sacerdotis inducit. Ibi Pa linurus Elpenori, sed & infesto Aiaci infesta Dido, & Tiresiæ cõsiliis Anchisę monita re spondēt. Iã p̃lia Iliadis, & vulnerũ nõ sine disciplinę p̃fectione descriptio, & enumeratio auxilioꝝ duplex, & fabricatio armoꝝ, & ludicri certaminis varietas, ictũq; ĩter reges & ruptũ fœdus, & speculatio nocturna, & legatio reportãs a Diomede repulsam Achillis exẽplo, & sup Pallante vt Patroclo lamẽtatio, & altercatio vt Achillis & Agamẽnonis, ita Drãcis & Turni: Vtrobiq; eñ alter suũ, alter publicũ cõmodũ cogitabat. Pugna sin gularis Ęneę atq; Turni, vt Achillis & Hectoris: & captiui inferis destinati, vt illic Pa

trocli,hic Pallantis.Sulmone creatos Quatuor hic iuuenes,totidẽ quos educat Vfens Viuẽtes rapit inferias,quos imolet vmbris.Quid φ p Lycaone Homerico, q iter fugiẽtes dephensus,nõ mirũ si ad pces cõfugerat,nec tñ Achilles ppter occisi Patrocli dolorẽ pepcit,simili cõditione Magus in medio tumultu subornat⁹ est!Inde Mago pcul infestam cõtenderat hastã. Et quũ ille genua amplectens vitã supplex petisset, respõdit:Belli cõmercia Turnus Sustulit ista prior,iã tũ Pallante perempto. Sed & insultatio Achillis in ipsum Lycaonem iam peremptum, in Tarquitium a Marone transfertur.Ille ait.

ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν, οἵ σ' ὠτειλῆς Ilia.xxi.
αἷμ' ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες, οὐδέ σε μήτηρ
ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ σκάμανδρος
οἴσει δινήεις, εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον. & cætera.

At hic noster.Istic nunc metuende iace,& reliqua.

De diuersis Virgilii locis ex Homero traductis. Cap.III.

ET si vultis me & ipsos proferre versus ad verbum pene translatos,licet omnes præsens memoria non suggerat , tamen qui se dederint obuios annotabo.

νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον. Iliad.4.

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit ! Vester,licet periodo vsus,idem tamen dixit.

Et duxit longe,donec curuata coirent
Inter se capita,& manibus iam tangeret ęquis Æne.xi.
Læua aciem ferri,dextra neruoq; papillam.

ἀλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα, Ody.xii.
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρονίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς. Æne.iii.

Nec iã ampli⁹ vllæ Apparẽt terrę,cęlũ vndiq; & vndiq; põt⁹. Geor.4.
Curuata i mõtis faciẽ circũstetit vnda. Et de tartaro ille ait.

τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. Iliad.8.

Bis patet in præceps tantum,tenditq; sub vmbras, Ænei.6.
Quantus ad æthereum cæli suspectus olympum.

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο. Iliad.i.

Postq̃ exempta fames,& amor compressus edendi. Ænei.8.

ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα ζεύς, Iliad.16.
τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε,
νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε
δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.

Audiit,& voti phœbus succedere partem Ænei.n.
Mente dedit,partem volucres dispersit in auras.

καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται. Iliad.20.

Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris, Æne.iii.
Et nati natorũ & qui nascentur ab illis. Et alibi ille ait.

καὶ τότ' ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ Odys.v.
ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Hic de duobus vnum fabricatus est.

Extemplo Æneæ soluuntur frigore membra. Ænei.i.

ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν Iliad.vi.
πρηνέα δὸς πεσέειν σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Armipotens præses belli Tritonia virgo
Frange manu telum phrygii prædonis,& ipsum
Pronum sterne solo,portisq; effunde sub ipsis.

ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα Iliad.4.
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει. Ænei.4.

Ingrediturq; solo & caput inter nubila condit.

Ille de somno ait.
Locus re καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
stitutus Νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
ex Odys. Dulcis & alta quies placidæq; simillima morti.
xiii. Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Iliad.i. Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔποτε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσι λέλοιπεν
οὐδ᾽ ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψεν
φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖ τέ μιν υἷες ἀχαιῶν
ἐν παλάμης φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
πρὸς διὸς εἰρύαται. ὁ δέ τοι μέγας ἔσεται ὅρκος.
Æn.xii. Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nunq̄ fronde leui fundet virgulta neq; vmbram:
Quum semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitq; comas & brachia ferro,
Olim arbos, nunc artificis manus ęre decoro
Inclusit, patribusq; dedit gestare latinis.

¶Sed iam si videtur a collatione versuum translatorum facesso, vt nec vniformis narratio pariat ex satietate fastidium, & sermo ad alia nō minus ꝑsenti causę apta vertatur. Perge quęso, inq̄t Auienus, omnia quę de Homero subtraxit inuestigare. Quid em̄ suauius, q̄ duos pręcipuos vates audire idē loquētes? Quia quum tria hęc ex ęquo impossibilia putent, vel Ioui fulmen, vel Herculi clauā, vel versum Homero subtrahere: qd̄ etsi fieri posset, alium tamen nullū deceret vel fulmen p̄ter Iouem iacere, vel certare præter Herculē robore, vel canere qd̄ cecinit Homerus: hic opportune in opus suum quæ prior vates dixerat transferēdo fecit vt sua esse credant. Ergo pro voto omniū feceris, si cum hoc cœtu cōmunicata velis quęcūq; a vestro noster poeta mutuat⁹ est. Cedo igitur, Eustathius ait, Virgilianū volumē, qa locos eius singulos inspiciens, homericorum versuum promptius admonebor. Quūq; Symmachi iussu famulus de bibliotheca petitum librum detulisset, temere voluit Eustathius. Et dum versus quos fors obtulisset inspiceret, videte, inquit, portum ad ciuitatem Didonis ex Ithaca migrantem.

Impossibilia tria.

Ænei.i. Est in secessu longo locus, insula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos.
Hinc atq; hinc vastæ rupes, geminiq; minantur
In cælum scopuli, quorum sub vertice late
Æquora tuta silent, tum syluis scæna coruscis
Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet vmbra.
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulc es, viuoq; sedilia saxo,
Nympharum domus. hic fessas non vincula naues
Vlla tenent, vnco non alligat anchora morsu.
Odyss. Φόρκυνος δέ τις ἔστι λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
xiii. ἐν δήμῳ ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐν αὐτῷ
ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπτηυῖαι.
αἵ τ᾽ ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα,
ἔκτοθεν, ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐύσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.
αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.
ἀγχόθι δ᾽ αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.
ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
λάϊνοι, ἔνθα δ᾽ ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

De iis quę in primo Æneidos sunt ex Homero traducta. Cap.IIII.

ET cum rogasset Auienus, vt non sparsim sed ab initio per ordinem annotaret, ille manu retractis in calcem foliis, sic exorsus est.

Æole, nanque tibi diuum pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento,
Sunt mihi bis septem prestanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamque dicabo.

Tempestas Ænee Æolo concitante cum allocutione ducis res suas conclamantis, de Vlyssis tẽpestate & allocutione descripta est, in qua Æoli locum Neptunus obtinuit. Versus qm̃ vtrobique multi sunt, nõ ĩserui. Qui volet legere ex hoc versu hẽbit exordiũ.

Hæc vbi dicta, cauum conuersa cuspide montem.
Et apud Homerum de quinto Odyssee.
ὣς εἰπὼν, σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον, Odyss. v
χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ᾽ ὀρόθυνεν ἀέλλας
παντοίων ἀνέμων.
Vt primum lux alma data est, exire locosque
Explorare nouos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant, (nam inculta videt), homines ne, feræ ne,
Querere constituit, sociisque exacta referre.
ἑζόμενος δ᾽ ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν. Odys. vi
ὤμοι ἐγώ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω,
ἦ ῥ᾽ οἵγ᾽ ὑβρισταί τε καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι,
ἠὲ φιλόξενοι, καί σφι νόος ἐστὶ θεουδής;
ἀλλ᾽ ἄγ᾽ ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι, ἠδὲ ἴδωμαι.
Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
O quam te memorem virgo, nanque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem sonat, o dea certe:
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis vna?
γουνοῦμαί σε ἄνασσα, θεός νύ τις, ἦ βροτός ἐσσι. Ody. vi.
εἰ μέν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ᾽ ἄγχιστα ἐΐσκω.
O dea si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum,
Ante diem clauso componet vesper olympo.
πάσας δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω Ody. xi.
ὅσσας ἡρώων ἀλόχους ἴδον, ἠδὲ θύγατρας,
πρὶν γάρ κεν καὶ νὺξ φθῖτ᾽ ἄμβροτος.
At Venus obscuro gradientis aere sepsit,
Et multum nebule circum dea fudit amictu,
Cernere ne quis eos, neu quis contingere possit,
Moliri ve moram, aut veniendi poscere causas.
καὶ τότ᾽ ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ᾽ ἴμεν, ἀμφὶ δ᾽ ἀθήνη Ody. vii
πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ᾽ ὀδυσῆϊ,
μή τις φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
κερτομέοι τ᾽ ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ᾽ ὅτις εἴη.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secute
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnes,
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, Talem se leta ferebat, Ody. vi.
οἵη δ᾽ ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος ἰοχέαιρα,
ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον,

τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ,
πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
ὣς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.
Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit,
Os humerosq; deo similis, nãq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentę
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum Parius ve lapis circundatur auro.
τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν Διὸς ἐκγεγαυῖα,
Ody. vi. μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα, κὰδ δὲ κάρητος
οὔλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.
ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.
Coram quem quęritis, adsum
Troius Æneas Libycis ereptus ab vndis.

Quæ in Secundo Æneidos traducta sunt ab Homero.
Cap. V.

Conticuere omnes, intentiq; ora tenebant.
ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.
Lo. repo Infandum regina iubes renouare dolorem,
situs ex. 7. Troianas vt opes & lamentabile regnum
Iliados. Eruerint Danai.
Odyss. ix. σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα,
εἴρεσθ', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ,
Et molem mirantur equi, primusq; Thymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari,
Siue dolo, seu iam Troię sic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias suspectaq; dona
Pręcipitare iubent, subiectisq; vrere flammis,
Aut terebrare cauas vteri & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Ody. 8. ὣς ὁ μὲν εἱστήκει, τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον
ἥμενοι ἀμφ' αὐτόν, τρίγα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή,
ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ,
ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης,
ἢ ἐάαν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι.
Vertitur interea cælum, & ruit oceano nox
Inuoluens vmbra magna terramq; polumq;.

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achilli,
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes.

Iuuenisq; Chorebus
Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibusq; ferebat.
πέφνε γὰρ ὀθρυονῆα, καβησόθεν ἔνδον ἐόντα. Locus re
ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει, stitutus
ᾔτεε δὲ πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην ex. Iliad.
κασσάνδρην ἀνάεδνον, ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον, xiii.
ἐκ τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας ἀχαιῶν.
Sic animis iuuenum furor additus: inde lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catuliq; relicti,
Faucibus expectant siccis: per tela per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæq; tenemus
Vrbis iter, nox atra caua circũuolat vmbra.

Improuisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem:
Haud secus Androgeus visu tremefactus abibat.
ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
οὔρεος ἐν βήσσης, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα
ἄψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τέ μιν εἷλε παρειὰς, Iliad. iii.
ὣς αὖθις καθ' ὅμιλον ἔδυ τρώων ἀγερώχων
δείσας ἀτρέος υἱὸν ἀλέξανδρος θεοειδής.
Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuiis nitidusq; iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.

Non sic aggeribus ruptis, cum spumeus amnis
Exiit, oppositasq; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.
θῦνε γὰρ ἀμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Locus re
χειμάῤῥῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέων ἐκέδασε γεφύρας. stitut' ex
τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσιν, Ilia. viii.
οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων
ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ὅτε ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος
πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλ' αἰζηῶν.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus ventis volucriq; simillima somno.
τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἄνωγε, Ody. xi.
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔπτατο.

Tertius & Quartus Æneidos quæ habeant ab Homero sumpta. Cap. VI.

Alia tempeſtas Ænee hic,& illic Vlyſſis,numeroſis ambæ verſibus.
Sed hæ incipiunt ita.
Poſtq̃ altum tenuere rates,nec iam amplius vllę
Apparent terræ. Ille ait.
Lo.reſti. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
ex odyſ. φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
xiiii. δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς,
Ζεὺς δ᾽ ἄμυδις βρόντησε, καὶ ἔμβαλε νηῒ κεραυνόν.
Accipe & hæc manuũ tibi quæ monumenta mearum
Sint puer.
Lo.reſti. Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι
ex odyſ. μνῆμ᾽ Ἑλένης χειρῶν.
xv. Tendunt vela noti,fugimus ſpumantibus vndis
Qua curſum ventuſq; gubernatorq; vocabant.
Lo.reſti. ἴκμενον οὖρον ἵει πλησίστιον ἐσθλὸν ἑταῖρον
ex odyſ. Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα.
xi. ἡμεῖς δ᾽ ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
ἥμεθα, τὴν δ᾽ ἄνεμός τε κυβερνήτης τ᾽ ἴθυνεν.
Dextrum ſcylla latus,lęuum implacata Charybdis
Obſidet,atq; imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus,rurſuſq; ſub auras
Erigit alternos,& ſydera verberat vnda.
At Scyllam cęcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem,& naues in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies,& pulchro pectore virgo
Pube tenus,poſtrema immani corpore piſtris
Delphinum caudas vtero commiſſa luporum.
Præſtat trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem,longos & circũflectere curſus,
Q̃ ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi & de Scylla.

Odyſ.xii ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ᾽, ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
ἤτοι ὅτ᾽ ἐξεμέσειε, λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ,
πᾶσ᾽ ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ᾽ ἄχνη
ἄκροισιν σκοπέλοισιν ἐπ᾽ ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν.
ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ,
πᾶσ᾽ ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
ψάμμῳ κυανέη.
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago,
Sic oculos,ſic ille manus,ſic ora ferebat.
Ody.4. κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες
ὀφθαλμῶν τε βολαί, κεφαλή τ᾽, ἐφύπερθέ τε χαῖται.
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere,
Ter ſpumam eliſam,& rorantia vidimus aſtra.

Æne.4. Qualis coniecta cerua ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis,liquitq; volatile ferrum

Nescius, illa fuga syluas saltusque peragrat
Dictæos, hæret lateri letalis arundo.

Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio, & primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis siue æquora supra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat orco
Pallantes, alias sub tartara tristia mittit:
Dat somnos adimitque, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.
ὣς ἔφατ᾽· οὐδ᾽ ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης,
αὐτίκ᾽ ἔπειθ᾽ ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα, Ilia. vlti.
ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον, ἠμὲν ἐφ᾽ ὑγρὴν & alibi.
ἠδ᾽ ἐπ᾽ ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο.
εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὧν ἐθέλει, τοὺς δ᾽ αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει,
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς ἀργειφόντης.
Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant, it stridor, & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes:
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in tartara tendit.
ἔστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι, Locus restitut⁹ ex
αἵ τε ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα,
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ᾽ ἀραρυῖαι. Ilia. xii.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ἠὼς δ᾽ ἐκ λεχέων παρ᾽ ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο Iliad. xi.
ὤρνυθ᾽, ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι. & alibi.

Quæ in Quinto & Sexto libris Ænei. Virgilius ab Homero sit mutuatus. Cap. VII.

VT pelagus tenuere rates, nec iam amplius vlla Æne. V.
Occurrit tellus, maria vndique & vndique cælum,
Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyememque ferens, & inhorruit vnda
tenebris. Loc. rest.
ἀλλ᾽ ὅτε δὴ κρήτην μὲν ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη ex odys.
φαίνετο γαιάων, ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα, xiiii.
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρονίων.
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ magni, manesque Acheronte remissos. Vide
οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χεῦε, δεῦε δὲ γαῖαν, pricipiũ
ψυχὴν κικλήσκων πατροκλῆος δειλοῖο. æne. 3. &
Leuibus huic hamis consertam auroque trilicem Iliad. 23.
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoenta sub Ilio alto.

Iliad.23. τῷ μὲν ἐγὼ δώσω τόδε φάσγανον ἀργυρόηλον,
καλὸν, θρηΐκιον, τὸ μὲν ἀστεροπαῖον ἀπηύρων.
Et cursorum certamen vtrobiq; simile. Et quia versibus est apud vtrũq; numerosis, locum loco similem lector inueniet.
Initia hæc sunt.
Hæc vbi dicta, locum capiunt, signoq; repente.
Iliad. penul. ὧς ἔφατ᾽, ὤρνυτο δ᾽ αὐτίκ᾽ Οἰλῆος ταχὺς Αἴας,
ἂν δ᾽ Ὀδυσεὺς πολύμητις, ἔπειτα δὲ Νέστορος υἱός.
Pugilum certamen apud hunc incipit.
Constitit in digitos extemplo arrectus vterq;.
Apud illum.
Iliad. penul. ἄντα δ᾽ ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῇσιν ἅμ᾽ ἄμφω
σὺν ῥ᾽ ἔπεσον, σὺν δέ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν.
Si velis comparare certantes sagittis, inuenies hæc vtriusq; principia.
Protinus Æneas celeri certare sagitta.
Iliad. penul. Αὐτὰρ ὁ τοξευτῇσι τίθει ἰόεντα σίδηρον,
κὰδ δ᾽ ἐτίθει δέκα μὲν πελέκεις, δέκα δ᾽ ἡμιπέλεκκα.
Capita locorũ vbi longa narratio est dixisse sufficiet, vt quid vnde natum sit, lector inueniat.
Dixerat, & tenues fugit ceu fumus in auras.
Iliad. penul. ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς
ᾤχετο τετριγυῖα.
Æneas quo deinde ruis, quo proripis inquit?

Quẽ fugis? aut quis te a nostris cõplexibus arcet?

Ter conatus erat collo dare brachia circum,
Ter frustra compressa manus effugit imago.
Ody. xi. τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει,
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον, ἢ καὶ ὀνείρῳ
ἔπτατο.
Sepultura Palinuri formata est de Patrocli sepultura. Hæc incipit.
Principio pinguem tędis & robore secto. Ille sic ait.
Iliad. penul. κηδεμόνες δὲ παρ᾽ αὖθι μένον καὶ νήεον ὕλην,
ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ipsa vero vtriusq; tumuli insignia q̃ paria?
At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
Imposuit, suaq; arma viro remũq; tubamq;
Monte sub aerio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.
Ody. xii Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ᾽ ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ,
τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες,
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.
Tum consanguineus leti sopor.
Ilia. 14. ἔνθ᾽ Ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ Θανάτοιο.
Ody. xiii καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
νήγρετος ἥδιστος, θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.
Quod te per cæli iucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Iniice, nãq; potes, portusq; require Velinos.
Ody. xi. Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων,
πρός τ᾽ ἀλόχου καὶ πατρός, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα,

Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες,
μή μ' ἄκλαυσον, ἄθαπτον, ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν
νοσφισθείς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι,
ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσά μοι ἔστιν,
σῆμά τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
Necnon & Tityon terræ omnipotentis alumnũ
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostroq; immanis vultur adunco
Immortale iecur tundens, fœcundaq; pœnis
Viscera, rimaturq; epulis, habitatq; sub alto
Pectore, nec fibris requies datur vlla renatis.
καὶ τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν — Odyss.xi
κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί,
Λητὼ γὰρ εἵλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν,
Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου πανοπῆος.
Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea vox, omnis scelerũ comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.
πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω — Ilia.ii.
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν,
φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

In septimo & octauo Æneidos, qui versus sint ex Homero acciti. Cap. VIII.

Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum,
Setigeriq; sues, atq; in præsepibus vrsi
Sæuire, ac formæ magnorum vlulare luporum,
Quos hominum ex facie dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
Εὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης, — Odys.x.
ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες,
τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.
Quid petitis? quę causa rates, aut cuius egentis
Littus ad Ausonium tot per vada cærula vexit?
Siue errore viæ, seu tempestatibus acti,
Qualia multa mari nautę patiuntur in alto.
ὦ ξεῖνοι τίνες ἐστέ, πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα; — Ody.iii. & alibi.
ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε,
οἷά τε λῃστῆρες ὑπὲρ ἅλα τοί τ' ἀλόωνται
ψυχὰς παρθέμενοι κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;
Cum sese e pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis, & Asia longe Pulsa palus.
τῶν δ' ὥστ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ — Ilia.ii.
χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καΰστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμενα πτερύγεσσι,
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.
Illa vel intactę segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeris nec tingeret æquore plantas.

Iliad.xx. Αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπῶν θέον οὐδὲ κατέκλων.
αἱ δ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.
Vescitur Æneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & lustralibus extis.
Ilia.vii. τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων
ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι.
νώτοισι δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.
Postquam exempta fames, & amor compressus edendi,
Rex Euandrus ait.
Ilia.ix. αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν.
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma,
Et matutini volucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et tyrrhena pedum circundat vincula plantis:
Tum lateri atque humeris tegeæum subligat ensem,
Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.
Necnon & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.
Ilia.ii. ἕζετο δ' ὀρθωθεὶς, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα,
καλὸν, νηγάτεον. περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος.
ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
Odyss.2. βῆ δ' ἴμεν εἰς ἀγορὴν, παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος
οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.
O mihi præteritos referat si Iuppiter annos.
Qualis eram, quum primam aciem Præneste sub ipsa
Straui, scutorumque incendi victor aceruos,
Et regem hac Herilum dextra sub tartara misi,
Nascenti cui tris animas Feronia mater
(Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
Ter leto sternendus erat: cui tum tamen omnis
Abstulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.
Ilia.xi. εἴθ' ὣς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη
ὡς ὁπότ' ἠλείοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη
ἀμφὶ βοηλασίῃ, ὅτ' ἐγὼ κτάνον ἰτυμονῆα,
ἐσθλὸν ὑπειροχίδην, ὃς ἐν ἤλιδι ναιετάασκεν,
ῥύσι' ἐλαυνόμενος. ὁ δ' ἀμύνων ᾗσι βόεσσιν,
ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι, κὰδ δ' ἔπεσεν.
Qualis vbi oceani perfusus lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum cælo tenebrasque resoluit.
Lo.rest. ex.xxii. Iliad. οἷος δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.
En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera, ne mox aut Laurentes nate superbos,
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit,
Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
Ilia.xviii αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε,
τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς,
τεῦξε δέ οἱ κόρυθα βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν

καλήν, δαιδαλέην, ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε.
τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.
αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις,
μητρὸς ἀχιλλῆος θῆκε προπάροιθεν ἀείρας.
Ille deę donis,& tanto lætus honore
Expleri nequit,atq; oculos per singula voluit,
Miraturq;,interq; manus & brachia versat.
τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα, Ilia.xix.
αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ᾗσιν ἐτάρπετο δαίδαλα λεύσσων.

Ad nonũ Æneidos librũ assumpta ex Homero. CAP.IX.

IRi decus cæli quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?
Ἶρι θεά, τίς τ' ἄρ σε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε; Loc.rest.
Nec solos tangit Atridas Iste dolor. ex Ilia.
τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας xviii.
ἀτρείδης, ἦ οὐχ ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο; Loc.rest.
ἦ μοῦνοι φιλέουσι ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων ex Ilia.ix
ἀτρεῖδαι;
Sed vos o lecti,ferro quis scindere vallum
Apparat,& mecum inuadit trepidantia castra?

Quod superest,læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri,& pugnam sperate parati.
Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα. Ilia.xix.
Sic ait illachrymans,humero simul exuit ensem & alibi.
Auratum,mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius,atq; habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem,horrentisq; leonis
Exuuias,galeam fidus permutat Alethes.
Τυδεΐδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
φάσγανον ἄμφηκες, τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηυσὶ λέλειπτο, Ilia.x.
καὶ σάκος, ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
ταυρείην, ἄφαλόν τε καὶ ἄλοφον, ἥ τε καταῖτυξ
κέκληται, ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν.
Μηριόνης δ' ὀδυσῆϊ δίδου βιόν, ἠδὲ φαρέτρην
καὶ ξίφος.
Protinus armati incedunt,quos omnis euntes
Primorum manus ad portas,iuuenumq; senumq;
Prosequitur votis,necnon & pulcher Iulus.
Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην,
βάν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους. Ilia.x.
Egressi superant fossas,noctisq; per vmbram
Castra inimica petunt,multis tamen ante futuri
Exitio.passim somno vinoq; per herbam
Corpora fusa vident,arrectos littore currus,
Inter lora rotasq; viros simul arma iacere,
Vina simul.prior Hyrtacides sic ore locutus.
Euryale audendum dextra,nunc ipsa vocat res.
Hac iter est,tu nequa manus se attollere nobis
A tergo possit,custodi & consule longe.
Hæc ego vasta dabo,& recto te limite ducam.
Τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα, Ilia.x.
αἶψα δ' ἐπὶ θρῃκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες,

οἳ δ᾽ εὗδον καμάτῳ ἀδδηκότες, ἔντεα δέ σφιν
καλὰ παρ᾽ αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον
τριστοιχεί, παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι.

Et paulo post.

τὸν δ᾽ Ὀδυσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν Διομήδεϊ δεῖξεν.
οὗτός τοι Διόμηδες ἀνήρ, οὗτοι δέ τοι ἵπποι,
οὓς νῶϊν πίφαυσκε Δόλων, ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς.
ἀλλ᾽ ἄγε δὴ πρόφερε κρατερὸν μένος, οὐδέ τι σε χρὴ
ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν, ἀλλὰ λῦ᾽ ἵππους,
ἠὲ σύ γ᾽ ἄνδρας ἔναιρε, μελήσουσι δέ μοι ἵπποι.

Sed non augurio potuit depellere pestem.

ἀλλ᾽ οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσαν κῆρα μέλαιναν.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquēs aurora cubile.

Ilia.xi. ἠὼς δ᾽ ἐκ λεχέων παρ᾽ ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
ὤρνυθ᾽, ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσιν.

Mater Euryali ad dirū nūciū, vt excussos de manib⁹ radios & pensa demitteret, vt per muros & virorū agmina vlulās & coma scissa decurreret, vt effunderet dolorem in lamētationū querelas, totum de Andromacha sumpsit lamentante mortem mariti.

Interea pauidā volitās pennata per vrbem
Nūcia fama ruit, matrisq; allabitur aures
Euryali. At subitus miserę calor ossa reliquit,
Excussi manibus radii, reuolutaq; pensa:
Euolat infelix, & fœmineo vlulatu
Scissa comā, muros amēs atq; agmina cursu
Prima petit: nō illa virū, non illa pericli
Telorūq; memor: cęlū dehinc questubus implet.
Hunc ego te Euryale aspicio: tune illa senectę
Sera meę requies, potuisti linquere solem
Crudelis, nec te sub tanta pericula missum
Affari extremū miserę data copia matri? Et quę sequūt.

Loc⁹ illū ὣς φαμένη μεγάροιο διέσσυτο μαινάδι ἴση
ſtrat⁹ ex παλλομένη κραδίην, ἅμα δ᾽ ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.
Ilia.xxii. αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε καὶ ἀνδρῶν ἷξεν ὅμιλον,
ἔστη παπτήνασ᾽ ἐπὶ τείχει, τὸν δ᾽ ἐνόησεν
ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος.

O vere Phrygiæ, neq; enim Phryges.

Ilia.vii. ὢ μοι ἀπειλητῆρες Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ᾽ Ἀχαιοί.

Quos alios muros, quę iam vltra mœnia habetis?
Vnus homo & vestris o ciues vndiq; septus
Aggeribus tantas strages impune per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit orco?
Non infelicis patriæ veterumq; deorum
Et magni Æneę segnes miseretq; pudetq;?

Quę ī reliqs Æneidos libris Virg. imitat⁹ sit ex Homero.

CAP. X.

Æne.x. TEla manu iaciūt, quales sub nubib⁹ atris
Strymonię dāt signa grues, atq; ęthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; notos clamore secundo.

Ilia.iii. Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ᾽ ἐνοπῇ τ᾽ ἴσαν ὄρνιθες ὥς,
ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό.

αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
κλαγγῇ ταίγε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.
Ardet apex capiti, cristisq; a vertice flamma
Funditur, & vastus vmbo vomit aureus ignes. Æñ.x.
Non secus ac liquida siquando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris
Nascitur, & lęuo contristat lumine cælum.
Δαῖέ οἱ ἐκ κορυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα, Ilia.v.
λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων. Et alibi.
παμφαίνονθ', ὥς τ' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ilia.xxii.
ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν, ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
φαίνονται, πολλοῖσι μετ' ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῷ,
ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν,
λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.
Stat sua cuiq; dies, breue & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ. Æñ.x.
μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν
οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται. Loc.rest.
Νῦν δ' ἔμπης γὰρ κῆρες ἐφεστᾶσι θανάτοιο ex Ilia.6
μυρίαι, ἃς οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν οὐδ' ὑπαλύξαι. Ilia.xii.
Fata vocant, metasq; dati peruenit ad æui.
ἤιε, τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακή, θανάτοιο τέλος δέ.
Per patrios manes & spes surgentis Iuli Ilia.xiiii.
Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;. Æñ.x.
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Celati argenti, sunt auri pondera facti
Infectiq; mihi: non hic victoria Teucrum
Vertitur, aut anima vna dabit discrimina tanta.
Dixerat, Æneas contra cui talia reddit.
Argenti atq; auri memoras quæ multa talenta
Natis parce tuis. belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam læua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem.
ζώγρει ἀτρέος υἱέ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα,
πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται, Ilia.vi.
χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.
τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans, Æñ.x.
(Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
Conspexit capram, aut surgentem in cornua ceruum,
Gaudet hians immane, comasq; arrexit, & hęret
Visceribus super incumbens, lauit improba tet er
Ora cruor:
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας Ilia.iii.
εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα
πεινάων.

Æñ.xi. Spargitur & tellus lachrymis, ſparguntur & arma.
Ilia.xxiii Δεύοντο ψάμαθοι, δεύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν
δάκρυσι.
Æñ.xi. Cingitur ipſe furens certatim in prȩlia Turnus:
Iamq; adeo rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquāmis, ſuraſq; incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, laterīq; accīxerat enſem,
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.
Ilia.xix. κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
Et alibi. καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας,
δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν,
ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
εἵλετο, τοῦ δ᾽ ἀπάνευθε σέλας γένετ᾽ ἠΰτε μήνης.
Purpureus veluti cum flos ſuccīſus aratro
Langueſcit moriens, laſſoq; papauera collo
Demiſere caput, pluuia cum forte grauantur.
Ilia.viii. μήκων δ᾽ ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥ τ᾽ ἐνὶ κήπῳ
καρπῷ βριθομένη, νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν.

Quos locos ita tranſtulerit Vergilius, vt Homero videatur ſuperior.

CAPVT.XI.

ET hæc quidem iudicio legentium relinquenda ſunt, vt ipſi æſtimet quid debeant de vtriuſq; collatione ſentire. Si tamen me conſulas, non negabo, nonnunq̄ Vergilium in transferendo denſius excoluiſſe, vt in hoc loco,

Æñ.i. Qualis apes æſtate noua per florea rura
Exercet ſub ſole labor, cum gentis adultos
Educunt fœtus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt venientium, aut agmine facto
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.
Ilia.ii. ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ᾽ ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
αἱ μέν τ᾽ ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ τε ἔνθα.

Vides deſcriptas apes a Vergilio opifices, ab Homero vagas? Alter diſcurſum & ſolam volatus varietatem, alter exprimit natiuæ artis officium.

In his quoq; verſibus Maro extitit locupletior interpres.

Æñ.i. O ſocii (neq; enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi grauiora, dabit deus his quoq; finem.
Vos & Scyllæam rabiem penituſq; ſonantes
Acceſtis ſcopulos, vos & Cyclopea ſaxa
Experti, reuocate animos, mœſtumq; timorem
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.
Per varios caſus. & reliqua.
Odyſſ. xii. ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν,
οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακόν, ἢ ὅτε Κύκλωψ
εἴλει ἐνὶ σπῆϊ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι,
ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόῳ τε
ἐκφύγομεν, καί που τῶνδε μνήσεσθαι οἴω.

Vlyſſes ad ſocios vnam commemorauit ærumnam: Hic ad ſperandam præſentis mali abſolutionem, gemini caſus hortatur euentu. Deinde ille obſcurius dixit, hic apertius,

Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Sed & hoc qđ noster adiecit, solatii fortioris est. Suos enim non tantũ exemplo euadendi, sed & spe futuræ felicitatis animauit, per hos labores non solũ sedes quietas, sed & regna ꝓmittẽs. Hos quoq; versus inspicere libet.

Ac veluti summis antiquam in montibus ornum Æñ.ii.
Cum ferro accisam crebrisq; bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim: illa vsq; minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat,
Vulneribus donec paulatim euicta supremum
Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruinam.

ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς, Ilia.iiii.
ἥ ῥά τ' ἐν εἰαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει
λείη, ἀτάρ τέ οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασιν,
τὴν μέν θ' ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
ἐξέταμ', ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέϊ δίφρῳ,
ἡ μέν τ' ἀζομένη κεῖται ποταμοῖο παρ' ὄχθας.

Magno cultu vester difficultatem abscindendæ arboreæ molis expressit, verum nullo negocio Homerica arbor abscinditur.

Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes Æñ.v.
Explorat ventos, atq; auribus aera captat.
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo,
Arcturum, Pleadasq; hyadas, geminosq; triones
Armatumq; auro circunspicit Oriona.

αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνεν τεχνηέντως Odys.v.
ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
πληϊάδας τ' ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην
ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' ὠρίωνα δοκεύει,
οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Gubernator qui explorat cælum, crebro reflectere ceruicẽ debet captãdo de diuersis cæli regionibus securitatem sereni. hoc mire & velut coloribus Maro pinxit. Nam quia arcturus iuxta septẽtrionem est, Taurus vero in quo sunt hyades & Orion, in regione austri sunt, crebram ceruicis reflexionem in Palinuro sidera consulente descripsit. Arcturum inquit: ecce intuetur partem septẽtrionis. Deinde Pleadasq; hyadas: ecce ad austrũ flectitur. Geminosq; triones: Rursus ad septentriones vertit aspectum. Armatumq; auro circũspicit Oriona: Iterum se ad austrum reflectit. Sed & verbo circũspicit, varietatẽ sępe se vicissim cõuertentis ostẽdit. Homerus gubernatorem suum semel inducit intuentem pleiadas, quę in australi regiõe sũt: semel Booten & arcton, quę sunt ĩ septẽtrionali polo. Guber-natoris officiũ.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus author Æñ.iiii.
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, hyrcanæq; admorunt vbera tigres.

Νηλεές, οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα πηλεύς Ilia.xvi.
οὐδὲ θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Plane Virgilius non part[illegible]onem solam, sicut ille quem sequebatur, sed educationem quoq; nutricationis tãq̃ belualem & asperam criminatur: addit enim de suo, Hyrcanęq; admorunt vbera tigres. quoniã videlicet in moribus inolescendis magnam fere partem nutricis ingenium & natura lactis tenet, quæ infusa tenero & mista parẽtum semini adhuc recenti, ex hac gemina concretione vnam indolem configurat. Hinc est ꝙ prouidentia naturæ similitudinem natorum atq; gignentium ex ipso quoq; nutricatu pręparans fecit cum ipso partu alimoniæ copiam nasci. Nam postq̃ sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus effinxit atq; aluit, aduentante iam partus tempore idem ad corporis materni superna condescendens in naturam lactis albescit, vt recens natis idem sit altor, qui fuerat fabricator. Quamobrem non frustra creditum est, sicut valeat ad fingendas corporis atq; animi similitudines vis & natura seminis, non secus ad eandem rem Educa-tiõis vis. Ex Gel. lib.xii. cap.i. Lactis origo.

lactis quoq; igenia & pprietates valere. Neq; in hoib⁹ id solũ, sed in pecudib⁹ quoq; aiad uersum. Nã si ouiũ lacte hœdi, aut caprarũ agni forsitã alãt, cõstat ferme in his lanã duriorẽ, i illis capillũ gigni teneriorẽ. In arborib⁹ etiã & frugib⁹ ad idolẽ vel detractãdã vel augẽdã, maior plerũq; vis & potestas est aquarũ & terrarũ q̃ alũt, q̃ ipsius qđ iacit̃ seminis. Ac sępe videas lętã nitentẽq; arborẽ, si in locũ alterũ trãsferat̃, succo terræ deterioris elanguisse. Ad criminãdos igitur mores defuit Homero, quod Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, proniq; in verbera pendent.

Ilia. xxiii μάστιγι δ᾽ αἶεν ἔλαυνε κατωμαδόν, οἱ δέ οἱ ἵπποι
ὑψόσ᾽ ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.

Graius poeta equorũ tantũ meminit flagro animãte currentium: licet dici nõ posset elegantius, q̃ quod adiecit ὑψόσ᾽ ἀειρέσθην. quo expressit, quãtum natura dare poterat impetum cursus. Verum Maro & currus de carcere ruentes, & campos corripiendo præcipites mira celeritate descripsit, & accepto breui semine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora vndantia, & pronos in verbera pendentes: nec vllam quadrigarũ partẽ intactam reliquit, vt esset illius certaminis plena descriptio.

Æne. vii Magno veluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis vndantis aheni,
Exultantq; æstu latices, furit intus †aquæ vis, †aquai, pro aquę vis vet⁹ lectio.
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis,
Nec iam se capit vnda, volat vapor ater ad auras.

Ilia. xxi. ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ,
κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο
πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται.

Græci versus aheni cõtinent mentionẽ multo igne ebulliẽtis, & totũ ipsum locũ hęc verba ornãt: Nã scaturigines ex oĩ parte emergẽtes sic elegãter expressit. In latinis versib⁹ tota rei põpa descripta est, sonus flãmæ. Et pro hoc qđ ille dixerat, exultãtes ęstu latices, & amnẽ fumidum exuberantẽ spumis, atq; intus furentẽ (vnius eñ verbi nõ reperiẽs similẽ dignitatem cõpensauit qđ deerat copię varietate descriptionis) adiecit post omnia Nec iam se capit vnda: quo expressit, quod semp vsu euenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poeticę tubæ cultus, omnia quæ in hac re eueniunt comprehendẽs.

Æne. ix. Portam quæ imperio ducis est commissa recludunt
Freti armis, vltroq; inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra ac lęua pro turribus astant
Armati ferro & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue Padi ripis, Athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quærcus, intonsaq; cælo
Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.

Ilia. xii. νήπιοι. τὼ δὲ πύλῃσι δύ᾽ ἀνέρας εὗρον ἀρίστους,
υἷας ὑπερθύμους λαπιθάων αἰχμητάων,
τὸν μὲν πειριθόου υἷα κρατερὸν πολυποίτην,
τὸν δὲ λεοντῆα βροτολοιγῷ ἶσον ἄρηι,
τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων
ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι.
αἵτ᾽ ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα,
ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσ᾽ ἀραρυῖαι,
ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι,
μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον οὐδ᾽ ἐφέβοντο.

Græci milites Polipoetes & Leonteus stant p portis, & immobiles Asiũ aduenientẽ hostem velut fixæ arbores operiunt̃. Hactenus est gręca descriptio. Verũ Virgiliana Bitiã & Pandarũ portã vltro recludere facit oblaturos hosti, qđ per vota q̃rebat, vt compos castrorum fieret, per hoc futurus in hostium potestate. Et geminos heroas modo turres

vocat, modo describit luce cristarũ coruscos. Nec arborũ vt ille similitudinẽ ꝑtermisit, sed vberius eã pulchriusq; descripsit. ¶Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatũ.
Olli dura quies oculos & ferreus vrget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.
ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν, κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον. Ilia. xi.

In quibus par vtriusq; poetæ sit splendor. Cap. XII.

IN aliquibus par pene splendor amborum est: vti
Spargit rapida vngula rores
Sanguineos, mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruscus ahena.

Quęrit pars semina flammæ.
σπέρματα πυρός.
Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Siquis ebur.
ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ. Ilia. iiii.
Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare necesse est,
Et sic fata Iouis poscunt, hic terminus hęret,
At bello audacis populi vexatus & armis
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
Funera, nec cum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus arena.
Δὸς μὴ ὀδυσσῆα, πτολίπορθον οἴκαδ' ἱκέσθαι
υἱὸν λαέρτεω ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἔχοντα. Odys. ix.
ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
οἶκον ἐϋκτίμενον καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.
Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
ἤιεν, ὄφρα μέγα σπέος ἵκετο, ᾧ ἔνι νύμφη
ναῖεν ἐϋπλόκαμος, τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν, Odys. v.
πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θείου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
δαιομένων. ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.
Mœonio regi, quem serua Licinia furtim
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis.

Ille autem expirans, non me quicunq; es inulto
Victor nec longum lętabere, te quoq; fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.
οὔθην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη Ilia. xvi.
ἄγχι παρέστηκε θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή,
χερσὶ δαμέντ' ἀχιλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο.

Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira,
Nūc morere, aſt de me diuū pater atq; hoīm rex Viderit.

Ilia.xxii. τὸν καὶ τεθνηῶτα προσηύδα δῖος ἀχιλλεύς,
τέθναθι, κῆρα δ᾽ ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ᾽ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

Qualis vbi aut leporem aut candenti corpore cygnū
Suſtulit, alta petens pedibus Iouis armiger vncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus.

Ilia.xxii. οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς τ᾽ αἰετὸς ὑψιπετήεις
ὅς τ᾽ εἶσιν πεδίον δὲ διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
ἁρπάξων ἢ ἄρν᾽ ἀμαλὴν, ἢ πτῶκα λαγωόν.

Vndiq; clamor
Tollitur: inuadunt, & foſſas aggere complent.

Loc.reſt. ex Ilia.xi αὐτοὶ δὲ πρυλέες σὺν τεύχεσι θωρηχθέντες
ῥώοντ᾽, ἄσβεστος δὲ βοὴ γένετ᾽ ἠῶθι πρό,
φθὰν δὲ μέγ᾽ ἱππήων ἐπὶ τάφρον κοσμηθέντες.

In quibus Virgilius Homerici carminis maieſtatem non æquet.

CAPVT.XIII.

ET quia non eſt erubeſcendum Virgilio, ſi minorem ſe Homero vel ipſe fateatur, dicam in quibus mihi viſus ſit gracilior author.

Tum caput orantis nequicq̄ & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; reliquit.

Hi duo verſus de illo tranſlati ſunt.

Ilia.x. ἦ, καὶ ὁ μέν μιν ἔμελλε, γενείου χειρὶ παχείῃ
ἁψάμενος, λίσσεσθαι ὁ δ᾽ αὐχένα μέσσον ἔλασσε,
φασγάνῳ ἀΐξας, ἀπὸ δ᾽ ἄμφω κέρσε τένοντε,
φθεγγομένου δ᾽ ἄρα τοῦ γε κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Vide nimiam celeritatem ſaluo pondere, ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In circuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem, & alterum pene coniunctum ſequendo, qua luce ſignauit!

Ilia.xxiii αἱ φηρητιάδαο ποδώκεες ἔκφερον ἵπποι,
τὰς δὲ μετεξέφερον, διομήδεος ἄρσενες ἵπποι
τρώϊοι, οὐδέ τι πολλὸν ἄνευθ᾽ ἔσαν, ἀλλὰ μάλ᾽ ἐγγὺς,
αἰεὶ γὰρ δίφρου ἐπιβησομένοισιν ἐΐκτην.
πνοιῇ δ᾽ εὐμήλοιο μετάφρενον εὐρέε τ᾽ ὤμω
θέρμετ᾽, ἐπ᾽ αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταθέντε πετέσθην.

Humeſcunt ſpumis flatuq; ſequentum.

Mirabilior eſt celeritas conſequentis priorem curſu pedum apud eundem vatem.

Ilia.xxiii ἴχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

Eſt autem huius verſus hic ſenſus. Si per ſolū puluerē forte currat, vbi pes fuerit de terra a currēte ſublatus, veſtigiū ſine dubio ſignatū videtur, & tamen celerius cogitatione puluis qui ictu pedis fuerat excuſſus veſtigio ſuperfundit. Ait ergo diuinus poeta, ita p ximū fuiſſe q ſequebatur, vt occuparet antecedētis veſtigiū anteq̄ puluis ei ſuperfunderetur. At hic videtur idem ſignificare cupiēs quod ait, Calcemq; terit iam calce Diores.

Vide & in hoc Homeri cultum.

ἦ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος.

Iſte ait, ceruicem inflexam poſuit.

Hos quoq; verſus (ſi videtur) comparemus.

ἅρματα δ᾽ ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ
ἄλλοτε δ᾽ ἀΐξασκε μετήορα.

Iamq; humilis iamq; elati ſublime videntur
Aera per tenerum ferri.

πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα. Odys. vi.
Gradiensque deas supereminet omnes.
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι, Ilia. ii.
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα.
Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.
Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος Loc. rest. ex Iliad. xix.
ἤρυγεν ἑλκόμενος ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα,
κούρων ἑλκόντων, γάνυται δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων.
Clamores simul horrendos ad sidera tollit.
Qualis mugitus fugit quum saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Inspecto hic vtriusque filo quantam distantiam deprehendes! Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad sacrificium tracto loquens meminit & Apollinis, & Neptuni. His autem duobus præcipue rem diuinam fieri tauro, testis est ipse Virgilius.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.
ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην Ilia. ii.
οὔρεος ἐν κορυφῇς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.
ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες Ilia. iiii.
ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ
κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης,
τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.
In segetem veluti quum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta boumque labores,
Præcipitesque trahit syluas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Et duas parabolas temerauit, vt vnam faceret, trahens hinc ignem, inde torrentem, & dignitatem neutrius impleuit.

ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα, Ilia. ix.
βορέης καὶ ζέφυρος, τώ τε θρῄκηθεν ἄητον
ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.
Aduersi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusque notusque & lætus eois
Eurus equis, stridunt syluæ, sæuitque tridenti
Spumeus atque imo Nereus ciet æquora fundo.

Demet huic vitium quod superius incurrit, de duabus græcis parabolis vnam dilucidius construendo.

τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος ἀπόλλων. Ilia. i.
Prosequitur surgens a puppi ventus euntis.

Quod noster dixit ἴκμενον, vester ait, Surgens a puppi, satis decore. Sed extollunt epitheta, quæ tot & sic apta vento noster imposuit.

σὺν δὲ δύω μάρψας ὥς τε σκύλακας ποτὶ γαίῃ Odys. ix.
κόπτ', ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσσατο δόρπον,
ἤσθιε δ' ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν
ἔγκατά τε, σάρκας τε, καὶ ὀστέα μυελόεντα.
Visceribus miserorum & sanguine vescitur atro.
Vidi egomet duo de numero quum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro Frangeret ad saxum.

Narrationem facti nudam & breuem Maro posuit. Contra Homerus πάθος miscuit, & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.

τὼ δὲ μετ' Ἰφιμέδειαν ἀλωῆος παράκοιτιν Odys. xi.
εἴσιδον, ἣ δὴ φάσκε ποσειδάωνι μιγῆναι.
καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε, μινυνθαδίω δὲ γενέσθην.

Ὦτόν τ᾽ ἀντίθεον, τηλεκλειτόν τ᾽ ἐφιάλτην.
οὓς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα,
καὶ πολὺ καλλίστους μετά γε κλυτὸν ὠρίωνα.
ἐννέωροι γὰρ τοί γε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
οἵ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν ὀλύμπῳ
φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο,
ὄσσαν ἐπ᾽ ὀλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ᾽ ὄσσῃ
πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν᾽ οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη.

Hinc & Aloidas geminos īmania vidi Corpora,q̃ manibus magnū rescindere cælū Aggressi,superisq; Iouem detrudere regnis.Homerus magnitudinē corporū alte lateq; dimensus est,& verborū ambitu membra depinxit: Vester ait immania corpora,nihilq; vlterius adiecit,mensurarū nomina nō ausus attingere.Ille de construendis montibus conatū insanę molitionis expressit:Hic aggressos rescindere dixisse cōtētus est cælum. Postremo locū loco si cōpares,pudendam inuenies differentiam.

Ilia. iiii. ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
ὄρνυτ᾽ ἐπασσύτερον ζεφύρου ὑποκινήσαντος,
πόντῳ μέν τε πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα,
χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ᾽ ἄκρας
κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ᾽ ἁλὸς ἄχνην.

Fluctus vti primo cœpit quū albescere pōto,Paulatim sese tollit mare,& alti⁹ vndas Erigit,inde imo consurgit ad æthera fundo.Ille cum marino motu & littoreos fluctus ab initio describit,hoc iste ꝑteruolat.Deinde qđ ait ille, πόντῳ μέν τε πρῶτα κορύσσεται. Maro ad hoc vertit , Paulatim sese tollit mare. Ille fluctus incremento suo ait sublime curuatos littoribus illidi,& aspeginē collectę sordis expuere,qđ nulla exꝓssius pictura signaret: Vester mare a fundo ad æthera vsq; ꝑducit.

Dixerat,idq; ratū stygii ꝑ flumina fratris Per pice torrētis atraq; voragine ripas Annuit,& totum nutu tremefecit olympum.

Ilia.i. ἦ, καὶ κυανέοισιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε κρονίων,
ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο, μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Iouis vultus. Phidias quū Iouem Olympiū fingeret,interrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem : respondit archetypū Iouis in his se tribus Homeri versibus inuenisse: Nam de superciliis & crinibus totū se Iouis vultum collegisse.Quod vtrunq; videtis a Virgilio pretermissum.Sane concussum Olympū nutus maiestate nō tacuit.Iusiurādū vero ex alio Homeri loco sumpsit, vt translationis sterilitas hac adiectione cōpēsaret.

Ora puer prima signans intonsa iuuēta.Pretermissa gratia incipientis pubertatis minus gratam fecit latinam descriptionem.

Iliad.xii. ὡς δ᾽ ὅταν ἔν τε κύνεσσι καὶ ἀνδράσι θηρευτῇσι,
κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων,
οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες
ἀντίοι ἵστανται καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς
αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ᾽ οὔποτε κυδάλιμον κῆρ
ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται, ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα,
ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων
ὅππῃ τ᾽ ἰθύσῃ, τῇ τ᾽ εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν.

Vt fera,quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit,seseq; haud nescia morti
Inicit,& saltu supra venabula fertur.

Videtis in angustum latinam parabolam sic esse contractam, vt nihil possit esse ieiunus: græcam contra & verborum & rerum copia pompam veræ venationis implesse. In tanta ergo differentia pene erubescendum est comparare.

Ilia. xiii. φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ
ἀσπὶς δ᾽ ἄρ᾽ ἀσπίδ᾽ ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ᾽ ἀνήρ.

Haud aliter Troianæ acies, aciesq; latinę
Concurrũt: hęret pede pes densusq; viro vir.
Quanta sit differentia vtriusq; loci, lectori ęstimandum relinquo.

ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν, Ilia. xii.
αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν,
ἰδνωθεὶς ὀπίσω. ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ,
αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

Vtq; volans alte raptum quũ fulua draconẽ Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; vnguibus hęsit: Saucius at serpens sinuosa volumina versat, Arrectisq; horret squamis, & sibilat ore, Arduus insurgẽs: illa haud minus vrget adunco Luctãtẽ rostro, simul ęthera verberat alis. Virgilius solã aquilę prędã refert, nec Homericæ aquilę omen aduertit, quæ & sinistra veniẽs vincẽtiũ prohibebat accessum, & accepto a captiuo serpẽte morsu prædam dolore deiecit, factoq; tripudio solistimo cũ clamore dolorẽ testãte pręteruolat. quibus omnibus victorię pręuaricatio significabaț. His prętermissis quę animã parabolę dabant, velut exanime in latinis versibus corpus remansit.

Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturq; solum, & caput inter nubila condit. Ilia. iiii.

ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Homerus ἔριν hoc est contentionẽ, a paruo dicit incipere, & postea in incrementũ cœli vsq; subcrescere. Hoc idẽ Maro de fama dixit, sed incõgrue. Neq;.n. ęqua sunt argumẽta cõtẽtionis & famę: qa cõtẽtio, etsi vsq; ad mutuas vastationes ac bella ꝓcesserit, adhuc cõtentio est, & manet ipsa q̃ creuit. Fama vero quũ in immẽsum ꝓdit, fama esse iã desinit, & fit notio rei iã cognitę. Quis.n. iã famã vocet, quũ res aliqua a terra in cęlũ nota sit? Deinde nec ipsam hyperbolen potuit æquare. Ille cęlũ dixit, hic auras & nubila. Hæc aũt ratio fuit non ęquandi omnia, quę ab auctore transcripsit, ꝙ in omni operis sui parte alicuius Homerici loci imitationem volebat inserere, nec tamen humanis viribus illam diuinitatem vbiq; æquare: vt in illo loco, quem volo omniũ nostrum iudicio in commune pẽsari. Minerua Diomedi suo pugnanti dũtaxat flammarũ addidit ardorem, & inter hostium cædes fulgor capitis vel armorum pro milite minatur. Cõtẽtionis & famę cõparatio.

δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ, Ilia. V.
ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.
τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων.

Hoc miratus supra modũ Virgilius, immodice est vsus. Modo.n. ita de Turno ait. Tremũt sub vertice cristę Sãguineę, clypeoq; micãtia fulmĩa mittũt. Mõ idẽ ponit de Ænea. Ardet apex capiti cristisq; ac vertice flãma Fũditur, & vastos vmbo vomit æreus ignes. Qđ q̃ importune positũ sit, hinc apparet, ꝙ necdũ pugnabat Æneas, sed tantũ e naui veniens apparebat. Alio loco. Cui triplici crinita iuba galea alta Chimęrã Sustinet, ætneos efflantẽ faucibus ignes. Quid ꝙ Æneas recẽs allatis armis a Vulcano, & in terra positis miraț terribilẽ cristis galeã flãmasq; mouentẽ? Vultis aliam fruendi auiditatem videre? Loci huius, cuius supra meminimus, fulgore correptus,

Sero voluit loquẽti Ioui assignare parẽ reuerẽtiã. Nã quũ & in prio volumine, & i. iiii. & in. ix. loqẽ quędã Iuppiter sine tumultu: deniq; post Iunonis & Veneris iurgiũ infit: eo dicẽte, Deũ domus alta silescit, Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther, Tũ zephyri posuere, ꝓmit placida ęquora põtus: tanq̃ nõ idẽ sit q locutus sit paulo ante sine vllo mũdi totius obsequio. Siĩis †importunitas est in eiusdem Iouis lance, quã ex illo loco sũpsit. † opportunitas.

καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα, Ilia. xxii.
ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,

τὴν μὲν ἀχιλλῆος, τὴν δ᾽ ἕκτορος ἱπποδάμοιο.
ἕλκε δὲ μέσα λαβών, ῥέπε δ᾽ ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ.
ᾤχετο δ᾽ εἰς ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ φοῖβος ἀπόλλων.
Nam quum iam de Turno prædixiſſet Iuno,
Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis,
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat:
Manifeſtumq; eſſet, Turnum vtiq; periturum: ſero tamen
Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diuerſa duorum.

Virgili[9] nimius Homeri æmulator. Sed hęc & alia ignoſcēda Virgilio, qui ſtudii circa Homerū nimietate excedit modū. Et re vera non poterat non in aliquibus minor videri, qui per oēm poeſim ſuam hoc vno eſt præcipue vſus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos intendit, vt ęmularetur eius non modo magnitudinem, ſed ſimplicitatem & pręſentiam orationis, & tacitam maieſtatem. Hinc diuerſarum inter heroas ſuos perſonarum varia magnificatio, hinc deorꝝ interpoſitio, hinc auctoritas fabuloſorum, hinc affectuū naturaliū expreſſio, hinc monumentorū perſecutio, hinc parabolarū exaggeratio, hinc torrentis orationis ſonitus, hinc rerum ſingularum cum ſplendore faſtigium.

Vſqueadeo Virgilio dulcē fuiſſe imitationem Homeri, vt vitia quoq; nōnulla æmulari voluerit. Tū quantopere illius ſit imitatus epitheta, cęteraq; quæ gratiorē reddunt.

CAP. XIIII.

ADeo autem Virgilio Homeri dulcis imitatio eſt, vt & in verſibus vitia, quę a nonnullis imperite reprehendūtur, imitatus ſit, eos dico quos gręci vocăt   . Quos hic quoq; Homericū ſtilū approbăs nō refugit, vt ſunt apud ipſum Acephali, Arietat in portas, Parietib[9] textū cęcis iter, & ſimilia. Vt etiă qui in medio verſu breues ſyllabas ꝓ longis habent. Et duros obiice poſtes. Conſiliū ipſe pater & magna incepta Latin[9]. Syllabæ longiores ſunt. Quin protinus omnia. Vulcano decoquit humorem. Et Spumas miſcent argenti viuaq; ſulphura. Et Arbutus horrida.

Sunt apud Homerum verſus vulſis ac raſis ſimiles, & nihil differentes ab vſu loquendi. Hos quoq; tanq̄ heroice incomptos adamauit.
Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.
Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit.   Vt.
Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.

Homerica quoq; epitheta quantū ſit admiratus, imitando confeſſus eſt, & mille talium vocabulorum, quibus velut ſideribus micat diuini carminis variata maieſtas. Ad hæc a veſtro reſpōdetur. Maleſuada fames. Auricomos ramos. Centūgeminus Briareus. Adde & fumigeram noctem, & quicquid in ſingulis pene verſibus diligēs lector agnoſcit. Sępe Homerus inter narrandum velut ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Virgilius omiſit. Migrantes cernas, totaq; ex vrbe ruentes. Totūq; inſtructo marte videres Feruere Leucatē. Et, pelago credas innare reuulſas Cycladas. Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauădi. Itē diuinus ille vates res, vel paulo vel multo ante tranſactas, opportune ad narrationis ſuæ ſeriem reuocat, vt & hiſtoricum ſtilū vitet, non per ordinem dirigēdo quæ geſta ſunt, nec tamen pręteritorum nobis notitiam ſubtrahat. Theben Aſiæ ciuitatem, aliaſq; plurimas Achilles anteq̄ iraſceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira ſumpſit exordium. Ne igitur ignoraremus quæ prius geſta ſunt, fit eorū tempeſtiua narratio. Item ne ignoraremus, quo duce claſſis græcorꝝ ignotum ſibi Troiæ littus inuenerit, quum de Calchante quereretur ait.

Ilia. i. καὶ νήεσσ᾽ ἡγήσατ᾽ ἀχαιῶν ἴλιον εἴσω
ἣν διὰ μαντοσύνην, τήν οἱ πόρε φοῖβος ἀπόλλων.

Et ipſe Calchas narrat omen, qđ gręcis nauigantibus de ſerpente paſſerū populatore cōtigerit. Ex quo denūciatū eſt, exercitum annos decem in hoſtico futurū. Alio itē loco ſenex, vt referendis fabulis amica & loquax ętas, res refert vetuſtas.

Μέμνημαι τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὔτι νέον γε
ὡς ἦν, ἐν δ' ὑμῖν ἐρέω πάντεσσι φίλοισι.
Κουρῆτές τ' ἐμάχοντο, καὶ αἰτωλοὶ μενεχάρμαι
ἀμφὶ πόλιν καλυδῶνα καὶ ἀλλήλους ἐνάριζον.
Αἰτωλοὶ μὲν ἀμωόμενοι καλυδῶνος ἐραννῆς,
κουρῆτες δὲ διαπραθέειν μεμαῶτες ἄρηϊ.
καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος ἄρτεμις ὦρσε
χωλαμένη, ὅ οἱ οὔτι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
Οἰνεὺς ῥέξ', ἄλλοι δὲ θεοὶ δαίνυνθ' ἑκατόμβας.
οἴῃ δ' οὐκ ἔρρεξε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο,
ἢ λάθετ', ἢ οὐκ ἐνόησεν, ἀάσετο δὲ μέγα θυμῷ.

Loc. rest. ex Ili. xix

Et sequentia. Virgilius omẽ hoc genus pulcherrime ęmulatus est. Nã memini Hesionæ visentẽ regna sororis Laomedontiadem Priamũ. Et, Atq; equidẽ memini Teucrũ Sidona venire. Et, Qualis eram quũ primã aciẽ Pręneste sub ipsa Straui. Et de furto vel pœna Caci tota narratio. nec vetustissima tacuit, quin & ipsa notitię nostræ auctoris sui imitator ingereret. Nãq; ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati, & similia.

Quæ diuersitas catalogorũ sit apud Virgilium & Homerum.

CAP. XV.

Catalogi

VBi vero enumerantur auxilia, quem Gręci catalogũ vocant, eundem auctorem suum conatus imitari, in nonnullis paulum a grauitate Homerica deuiauit. Primũ q; Homerus pretermissis Athenis ac Lacedęmoniis vel ipsis Mycenis, vnde erat rector exercitus, Bœotiã in catalogi sui capite locauit, non ob loci aliquam dignitatem, sed notissimũ promontorium ad exordium sibi enumerationis elegit. Vnde progrediens modo mediterranea, modo maritima iuncta describit. Inde rursus ad vtrũq; situm cohęrentium locorum disciplina describentis, velut iter agentis accedit. Nec vllo saltu cohęrentiam regionũ in libro suo hiare ꝑmittit, sed hoc hiandi more procedens redit, vnde digressus est, & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullum in cõmemorãdis regionibus ordinem seruat, sed locorum seriem saltibus lacerat. Adducit primum Clusio & Cosis Massicum. Abas hunc sequitur, manu Populonię Iluęq; comitatus. Post hos Asilam misere Pisæ. Quæ in q̃ longinqua sint Hetruriæ parte, notius est, q̃ vt annotandum sit. Inde mox redit Cærete, & Pyrgos, & Grauiscas, loca Vrbi proxima, quib⁹ ducem Asturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus in Liguriã, Ocnus Mãtuam. Sed ne in catalogo auxiliorum Turni, si velis situm locorum mente ꝑcurrere, inuenies illum continentiam regionum secutũ. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat, etiam pugnantes vel prospera vel sinistra sorte commemorat. Et quum vult dicere occisos quos catalogo non inseruit, non hominis, sed multitudinis nomen inducit. Et quoties multam necem significare vult, messem hominũ factam dicit: nulli certũ nomẽ facile extra catalogũ vel addẽs in acie, vel detrahẽs. Sed Maro noster anxietatem huius obseruationis omisit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat ante non dictos. Sub Massico duce mille manus iuuenũ venisse dixit, q mœnia Clusi quiq; Cosas liquere. Deinde Turn⁹ naui fugit, qua rex Clusinis aduectus Osinius oris: quem Osiniũ nunq̃ ante nominauit. Et nunc ineptũ est, regem sub Massico militare. Pręterea nec Massicus, nec Osinius in bello ꝑnitus apparent: sed & illi quos dicit, fortẽq; Gyam, fortẽq; Serestũ, pulcher quoq; Equicolus, & mauortius Hęmon, & fortissimus Vmbro, & Virbius Hippolyti ꝓles pulcherrima bello, nullũ locũ inter pugnãtiũ agmina vel gloriosa vel turpi cõmemoratiõe meruerũt. Astur itẽq; Cupauo, & Cygnus insignis Cygni Phaethontisq; fabulis nullã pugnæ operã præstant: quũ Alesus & Sacrator ignotissimi pugnẽt, & Atinas ante non dictus. Deĩde in iis quos noĩat, fũt sępe apud ipsum incauta cõfusio. In nono Corinęũ sternit Asilas: Deinde in duodecimo Ebusum Corinæus interficit. Obuius ambustũ torrẽ Corinæus ab ara Corripit & veniẽti Ebuso plagamq; ferẽti Occupat os. Sic & Numã quẽ Nisus occidit, postea Æneas ꝑseqt: Fortẽq; Numã. Camertẽ in decimo Æneas sternit: At in duodecimo, Iuturna formã assimulata Camerti. Clorea in vndecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus.

Palinurus Iasides,& Iapix Iasides,quęro an fratres sint.Hyrtacides est Hippocoon,& rursus Hyrtacides Corinęũ sternit Asilas.Sed potuerunt duo vnũ nomen habuisse. Vbi est
Aiaces duo. illa in his casibus Homeri cautio:apud quem quũ duo Aiaces sint, modo dicit, λοκρῶν δὲ
Ilia.ii. ἡγεμόνευεν οἰλῆος ταχὺς αἴας.modo, μείων, οὔτι τόσος γε, ὅσος τελαμώνιος αἴας. Item alibi.
Ilia. xiii. Αἴας δ' οὐκέτι πάμπαν οἰλῆος ταχὺς υἱός
ἵστατ' ἀπ' αἴαντος τελαμωνίου, οὐδὲ ἠβαιόν.

Nec desinit,quos iũgit nomine,insignibus separare,ne cogatur lector suspiciones de varietate appellationis agitare. Deinde in catalogo suo curauit Virgili⁹ vitare fastidiũ,qđ Homer⁹ alia ratione non cauit,eadẽ figura sępe repetita . Hic aũt variat, velut dedecus aut crimen vitans repetitionẽ.Primus init bellũ Tyrrhenis asper ab oris.Filius huic iuxta Lausus.Post hos insignẽ fama p gramina currũ. Tũ gemini fratres. Nec Prænestinæ fundator. At Mesapus equum domitor.Ecce sabinorũ prisco de sanguine.Hinc Agamemnonius.Et te montosæ.Quin & Marrubia venit de gẽte sacerdos. Ibat & Hippolyti ples.Has copias fortasse putat aliquis diuinę illi simplicitati pferendas.Sed nescio quomodo Homerũ repetitio illa vnice decet,& est genio antiq poetæ digna,enumerationiq cõueniẽs,q in loco mera nomina relaturus non incuruauit se,neq minute torsit,deducendo stilũ per singulorũ varietates, sed stat in consuetudine percẽsentiũ,tanq̃ p aciẽ dispositos enumerans.Qđ non aliis q̃ numerorum fit vocabulis.Et tamẽ egregie vbi oportet de nominibus ducũ variat . Illã vero enumerationis congestionem apud Homerũ Maro admiratus ita expressit,vt pene eũ dixerim elegantius transtulisse.

Loc.rest. τεῖχος ἐδέδμητο χθαμαλώτατον, ἔνθα μάλιστα
ex Ilia.13. ζαχρηεῖς γίγνοντο μάχῃ, αὐτοί τε καὶ ἵπποι.
ἔνθα δὲ βοιωτοί, καὶ ἰάονες ἑλκεχίτωνες,
λοκροὶ καὶ φθῖοι, καὶ φαιδιμόεντες ἐπειοί,
σπουδῇ ἐπαΐσσοντα νεῶν ἔχον, οὐδ' ἐδύναντο
ὦσαι ἀπὸ σφείων φλογὶ εἴκελον ἕκτορα δῖον.
οἱ μὲν ἀθηναίων προλελεγμένοι, ἐν δ' ἄρα τοῖσιν
ἦρχ' υἱὸς πετεῶο μενεσθεύς, οἱ δ' ἅμα ἕποντο,
φείδας τε, στίχιός τε, βίας τ' ἐΰς, αὐτὰρ ἐπειῶν
φυλείδης τε μέγης, ἀμφίων τε δράκιός τε,
πρὸ φθίων τε, μέδων τε, μενεπτόλεμός τε ποδάρκης.

Et similia.ad quod exemplum illa Virgiliana sunt.

Agmina densantur campis,argiuaq pubes
Aruncæq manus,Rutuli veteresq Sicani,
Et Sacranę acies,& picti scuta Labici:
Qui saltus Tyberine tuos sacrumq Numici
Littus arant,Rutulosq exercent vomere colles
Circęumq iugum,quis Iuppiter anxuris aruis
Præsidet.& cætera.

Quæ in vtriusq catalogis similitudo:q̃ crebrę apud vtrũq sententię. Tum in quibus siue casu seu sponte ab Homero Virgilius desciscat,& in quibus imitationem ipsam dissimulet.

CAP.XVI.

VTerq in catalogo suo post difficilium rerum vel nominum narrationẽ, infert fabulam versibus amœnioribus, vt lectoris animus recreet. Homerus inter enumerãdam regionem & vrbium nomina,facit locũ fabulis,quæ horrorem satietatis excludant.

Lo.repo. οἱ δὲ πύλον τ' ἐνέμοντο, καὶ ἀρήνην ἐρατεινήν,
ex Ilia.ii. καὶ θρύον ἀλφειοῖο πόρον, καὶ εὔκτιτον αἰπύ,
καὶ κυπαρισσήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν ἔναιον,
καὶ πτελεόν, καὶ ἕλος, καὶ δώριον, ἔνθά τε μοῦσαι
ἀντόμεναι, θάμυριν τὸν θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς
οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' εὐρύτου οἰχαλιῆος.
στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταί
μοῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο.
αἱ δὲ χολωσάμεναι, πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδήν

θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.
τῶν, αὖθ' ἡγεμόνευε γερήνιος ἱππότα νέστωρ.

Et reliqua, quibus protraxit iucũditatẽ. Virgilius in hoc secut⁹ auctorẽ, in priore cata logo modo de Auentino, modo de Hippolyto fabulatur, in secũdo Cygnus ei fabula est, & sic amœnitas intertexta fastidio narrationũ medetur. In omnibus vero Georgicorum libris hoc idem summa cum elegantia fecit. Nam post pręcepta, quę natura res dura est, vt legentis animũ vel auditũ nouaret, singulos libros acciti extrinsecus argumẽti interpositione conclusit, primũ de signis tempestatũ, de laudatione rusticę vitę secundũ, & tertius desinit in pestilentiam pecorum, quarti finis est de Orpheo & Aristeo nõ ociosa narratio. Ita in omni opere Maronis Homerica lucet imitatio.

Homerus omnẽ poesim suam ita sententiis farsit, vt singula eius ἀποφθέγματα vice prouerbiorum in omnium ore fungantur. vt,

οὐ γάρ πω τὶς ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω. Odyss. i.
παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται. Odys. ii.
οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων. Odys. iii

Et alia innumerabilia, quę sententialiter proferuntur. Nec hęc apud Virg. frustra desideraueris. Nõ oĩa possumus oẽs. Omnia vincit amor. Labor improbus oĩa vincit. Vsqueadeo ne mori miserũ est? Stat sua cuiq; dies. Dolus an virtus qs in hoste reqrat? Et qd quęq; ferat regio, & qd quęq; recuset. Auri sacra fames. Et ne obtundam nota referẽdo, mille sententiarum taliũ, aut in ore sunt singulorũ, aut obuię intentioni legentis occurrunt. *Sentẽtiæ Virgilii.*

In nonnullis ab Homerica secta haud scio casu ne an sponte desciscit. Fortunam Homerus nescire maluit, & soli decreto, quã μοῖραν vocat, omnia regenda cõmittit: adeo vt hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominet. Contra, Virgilius nõ solum nouit & meminit, sed omnipotentiam quoq; eidem tribuit, quã & philosophi qui eam nominant, nihil sua vi posse, sed decreti siue prouidentiæ ministram esse voluerunt. *Virg. ab Homero descicit. Fortunã Homer⁹ nescit.*

Et in fabulis seu in historiis nonnunq̃ idem facit. Ægęon apud Homerum auxilio est Ioui: Hunc contra Iouem armant versus Maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara animo manibusq; parentem refert, quum apud Homerum Dolo imbellis sit. Nullam cõmemorationem de iudicio Paridis Home. admittit. Idem vates Ganymedem, non vt Iunonis pellicẽ a Ioue raptũ, sed Iouialiũ poculorum ministrũ in cęlũ a diis ascitũ fert, velut decorũ. Virg. tantã deã, qd cuiuis de honestis fœminę deforme est, velut specie victã Paride iudicante doluisse, & propter catamiti pellicatũ totã gẽtẽ ei⁹ vexasse cõmemorat. *Ægęon. Dolo. Ganimedes.*

Interdũ sic auctorem suũ dissimulanter imitatur, vt loci inde descripti solã dispositionẽ mutet, & faciat velut aliud videri. Homerus ingenti spiritu ex perturbatione terrę ipsum Ditem patrem territum prosilire, & exclamare quodammodo facit.

δεινὸν δὲ βρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε Loc. rest.
ὑψόθεν. αὐτὰρ ἔνερθε ποσειδάων ἐτίναξε ex Ili. xx.
γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ' αἰπεινὰ κάρηνα.
πάντες δ' ἐσσείοντο πόδες πολυπιδάκου ἴδης
καὶ κορυφαί, τρώων τε πόλις καὶ νῆες ἀχαιῶν.
ἔδδεισεν δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἐνέρων ἀϊδωνεύς,
δείσας δ' ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε μή οἱ ὕπερθε
γαῖαν ἀναρρήξειε ποσειδάων ἐνοσίχθων,
οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη,
σμερδαλέ' εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ.
τόσσος ἄρα κτύπος ὦρτο θεῶν ἔριδι ξυνιόντων.

Hoc Maro non narrationis, sed parabolę loco posuit, vt aliud esse videretur. Nõ secus ac siqua penitus vi terra dehiscens Infernas reseret sedes, & regna recludat Pallida diis inuisa, superq; immane barathrũ Cernatur, trepidentq; immisso lumine manes. ¶Hoc quoq; dissimulando surripuit. Nam quum ille dixisset deos sine labore viuere, θεοὶ ῥεῖα ζώοντες, hoc idem dixit occultissime. Dii Iouis in tectis casum miserantur inanem Amborũ, & tãtos mortalibus esse labores, quibus ipsi scilicet carent.

¶Non satis apte Virg. fecisse initiũ belli inter Troianos & Latinos. Inde quæ ex Apollonio & Pindaro traduxerit: q̃q; gręcorum cũ vocabulis tũ inflexiõe sit delectat⁹. Cap. XVII.

QVid Virgilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet, q̄ vbi rerũ necessitas exegit a Marone dispositionẽ inchoandi belli, quã nõ habuit Home. quippe q Achillis irã exordiũ sibi fecerit, quę. x. demũ belli anno contigerit, laborauit ad rei nouę partũ: ceruũ fortuito sautiũ fecit causam tumultus. Sed vbi vidit hoc leue nimisq̄ puerile, dolorẽ auxit agrestiũ, vt impetus eorũ sufficeret ad bellũ. Sed nec seruos Latini, & maxime stabulo regio curãtes, atq̄ ideo qđ fœderis cũ Troianis Latinus icerit, ex munerib⁹ equorum & currus iugalis non ignorãtes, bellum generi deum oportebat inferre. Quid igitur? deorũ maxima deducit̃ e cælo, & maxima furiarũ de tartaris asciscit̃. Spargunt̃ angues, velut in scæna parturiẽtes furorẽ. Regina nõ solũ de penetralib⁹ reuerẽtię matronalis educit̃, sed & p vrbẽ mediã cogit̃ facere discursus. Nec hoc cõtẽta syluas petit accitis reliquis matrib⁹ in societatẽ furoris. Bacchat̃ chorus quondã pudic⁹, & orgia insana celebrant̃. Quid plura? Maluissem Maronẽ, & in hac parte apud auctorẽ suũ, vel apud quẽlibet græcorũ aliũ qđ sequeret̃ habuisse. Aliũ nõ frustra dixi: q̄a nõ de vni⁹ racemis vindemiã sibi fecit, sed bene in rẽ suã vertit q̄cq̄d vbicũq̄ inuenit imitandũ: adeo vt de Argonauticorũ quarto, quorũ scriptor est Apollonius, librũ Æneidos suę quartũ totũ pene formauerit, ad Didonẽ vel Æneã, amatoriã continentiã Medeę circa Iasonẽ transferẽdo: qđ ita elegãtius auctore digessit, vt fabula lasciuientis Didonis, quã falsam nouit vniuersitas, per tot tamen secula speciẽ veritatis obtineat, & p vero per ora oĩm volitet: vt pictores fictoresq̄, q figmẽtis liciorũ contextas imitant̃ effigies, hac materia vel maxime in efficiendis simulacris tanq̄ vnico argumento decoris vtant̃: Nec minus histrionũ perpetuis & gestibus & cantibus celebrat̃. Tantũ valuit pulchritudo narrãdi, vt oẽs Phœnissæ castitatis conscii, nec ignari manũ sibi iniecisse reginã ne pateret̃ damnũ pudoris: conniueant tamẽ fabulę, & intra cõscientiã veri fidẽ premẽtes malint pro vero celebrari, qđ pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit.

Æneidos quartus sumptus ab Apollonio argonauticorũ scriptore.

Gel. li. 17 cap. x.

Videam⁹ vtrũ attigerit & Pindarũ, quẽ Flac. imitationi inaccessum fatet̃. Et minuta q̄dẽ atq̄ rorãtia, q̄ inde subtraxit, relinquo: vnũ vero locũ, quem tentauit ex integro pene transcribere, volo cõmunicare vobiscũ, q̄a dignus est, vt eum velimus altius intueri.

Ætna iuxta imitationẽ Pindari.

Quũ Pindari carmẽ qđ de natura atq̄ flagrãtia motis Ætnæ compositum est, ęmulari vellet, eiusmodi sententias & verba molitus est, vt Pindaro quoq̄ ipso, qui nimis opima & pingui facundia existimatus est, insolentior hoc q̄dem in loco tumidiorq̄ sit. Atq̄ vti vosmetipsos eius quod dico arbitros faciam, carmen Pindari qđ est super monte Ætna quantulum est mihi memoriæ dicam.

κίων δ᾽ οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ᾽ αἴτνα πάνετες
χιόνος ὀξείας τιθήνα,
τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί, ποταμοὶ
δ᾽ ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
αἴθων᾽. ἀλλ᾽ ἐν ὀρφναῖσι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.
κεῖνο δ᾽ ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite nunc Virg. versus, vt inchoasse eum verius q̄ perfecisse dicatis.

Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis.
Interdumq̄ atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla,
Atollitq̄ globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos auulsaq̄ viscera montis
Erigit eructans, liquefactaq̄ saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq̄ exæstuat imo.

Iam principio Pindarus veritati obsecut⁹ dixit qđ res erat, quodq; illic oculis deprehendit: interdiu fumare Ætnã, noctu flãmigare. Virgilius autẽ dũ in strepitu sonituq; verborũ cõquirendo laborat: vtrũq; tempus nulla discretione facta confundit. Atq; ille græcos quidem imitatus, fontes ignis eructare, & fluere amnes fumi, & flammarũ fulua & tortuosa volumina ĩ plagas maris ferri quasi quosdã igneos † angues luculẽter dixit. At hic vester atram nubem turbine piceo & fauilla fumantẽ ῥόον καπνοῦ ἄιθωνα interpretari volẽs, crasse & immodice cõgessit: globosq; flammarũ, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter posuit & ἀκύρως. Hoc vero inenarrabile est, q nubem atram fumare dixit turbine piceo & fauilla candente. Non eñ fumare solent neq; atra esse, quę sunt candentia, nisi forte candente dixit peruulgate & improprie pro feruenti, nõ pro re lucenti. Nã candẽs. s. a candore non a calore dictum. Q autẽ scopulos eructari & erigi, eosdẽq; ipsos statim liquefieri & gemere atq; glomerari sub auras dixit: hoc nec a Pindaro scriptum, nec vnq̃ fando auditum: & omniũ quæ monstra dicuntur, monstruosissimum est.

†Amnes

Candẽs.

Postremo Graiæ linguæ q̃ se libenter addixerit, de crebris q̃ vsurpat vocabulis æstimate. Dirus Vlysses. Spelæa ferarum. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Altaq; Panchæa. Atq; getę, atq; hebr⁹, atq; actias orithyia. Et, Thyas vbi audito stimulãt trieterica Baccho Orgia, nocturnusq; vocat clamore cytheron. Et, Nõ tibi tyndaridis facies ĩuisa lacænæ. Et, Ferte simul fauniq; pedem dryadesq; puellæ. Et, Hinc atq; hinc glomerantur oreades. Et, Pars pedibus plaudunt choreas. Et, Milesia vellera nymphæ Carpebant hyali saturo fucata colore. Et, Drymoq; xãthoq; lygeaq; phyllodoceq;. Et, Melite Panopęaq; virgo, Nesęa Spioq; thaliaq; cymodoceq;. Et, Alcandrumq; Haliumq; Noemonaq; Prytaninq;. Et, Amphion dircęus in acteo aracyntho. Et, Senior glauci chorus, inousq; Palæmon. Versus est Parthenii, quo grãmatico in gręcis Virgilius vsus est. Hic ait, Glauco & Panopeę & inoo Melicertę. Et, Tritonesq; citi. Immania cete.

Græca vocabula q̃ libẽter Vir. vsurpauerit.

Parthenius.

Adeo aũt & declinationib⁹ gręcis delectatur, vt Mnesthea dixerit pro Mnestheũ. Sicut ipse alibi, Nec fratre Mnestheo. Et pro Orpheo dicere maluerit Orphi, gręce declinãdo, vt Orphi Calliopea Lino formosus Apollo. Et, Vidimus o ciues Diomede. Et taliũ nominũ accusatiu⁹ græcus est in e desinẽs. Nã siquis eũ putat latine dixisse Diomedẽ, sanitas metri in versu desiderabitur. Deniq; oĩa carmina sua gręca maluit inscribere Bucolica, Georgica, Æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatis aliena est.

Quæ Virgilius tã occulte a græcis traxerit, vt vix vnde ducta sint agnosci possit: Quod ex eo liquet q nullus locus ex illis sit restitutus.

CAPVT. XVIII.

Sed de his hactenus, quorũ plura oĩbus, aliqua nõnullis Romanorũ nota sunt. Ad alia venio, quæ de græcarũ literarũ penetralibus eruta nullis cognita sunt, nisi q gręcã doctrinã diligẽter hauserũt. Fuit eñ hic poeta vt scrupulose & anxie, ita dissimulãter, & quasi clanculo doctus, vt multa transtulerit, quæ vnde translata sint difficile sit cognitu. In exordio Georgicorum posuit hos versus.

Liber & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis acheloia miscuit vuis.

Nihil in his versibus grammaticorũ cohors discipulis suis amplius tradit, nisi illud, opera Cereris effectum, vt homines ab antiquo victu desisterent, & frumento pro glandibus vterentur. Liberum vero vitis repertorem præstitisse humano potui vinum, cui aqua admisceretur. Cur autem Acheloum amnem potissimum Virgil. quum aquã vellet intelligi, nominauit: nemo vel quærit, vel omnino subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati animaduertimus doctum poetam antiquissimorum græcorum more, sicut docebit authoritas, elocutum: apud quos proprie in aquæ significatione ponebatur Achelous. Neq; id frustra, nam causa quoq; eius rei cum cura relata est. Sed prius q̃ causam propono, illud antiquo poeta teste monstrabo, hunc morem loquendi peruagatũ fuisse, vt Acheloũ pro quauis aqua dicerent. Aristophanes vetus comicus in Comœ. Cotalo sic ait. Grauabor, inquit, vino cui Achelo⁹ non fuisset admixt⁹. i. mero.

Cur autem sic loqui soliti sunt, Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his verbis.

Potest ne lucidius ostendi Acheloum a græcis veteribus pro quacunq; aqua dici solitum? Vnde doctissime Virgilius ait vinum Acheloo Liberum patrem miscuisse. Ad quã rem etsi satis testium est, quum Aristophanis comici & Ephori historici verba prodiderimus, tamen vltra progrediemur. Didymus enĩ grammaticorũ facile eruditissimus posita causa, quam superius dixit Ephorus, alteram quoq; adiecit his verbis.

Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui, quo ita loquẽdi vsus fuit, vt Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur: tamen his quoq; & Euripidis nobilissimi tragœdiarũ scriptoris addetur authoritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris quos ξαγφδουμλύκς ἀέτεος scripsit, posuit his verbis.

Hernici populi.

Sunt in libro septimo illi versus, quibus Hernici populi, & eorum nobilissima, vt tunc erat, ciuitas Anagnia enumerantur.

Quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater, non illis omnibus arma,
Nec clypei currusve sonãt, pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, vestigia nuda sinistri
Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Mos eũdi in bellũ altero pede nudo.
Pelasg9 Hernic9

Hunc morem in Italia fuisse, vt vno pede calceato, altero nudo iretur ad bellũ, nusq̃ adhuc quod sciam repperi, sed eam græcorum nonnullis consuetudinem fuisse locupleti authore iam palam faciam. In qua quidem re mirari est poetæ huius occultissimã diligentiam. Qui quũ legisset Hernicos quorum est Anagnia, a Pelasgis oriundos, appellatosq; ita a Pelasgo quodam duce suo, qui Hernicus nominabatur, morẽ quem de Ætolia legerat Hernicis assignauit, qui sunt vetus Colonia Pelasgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelasgum ducem Hernicis fuisse Iulius Higinus in libro secũdo vrbium, non paucis verbis probat. Morem vero Ætolis fuisse vno tantũmodo pede calceato in bellum ire, ostendit clarissimus Euripides scriptor tragicus. In cuius tragœdia quæ Meleager inscribitur, nuncius inducitur describẽs, quo quisq; habitu fuerit ex ducibus, qui ad aprum capiendum conuenerant. In eo hi versus sunt.

Animaduertis diligentissime verba Euripidis a Marone seruata? Ait enim ille.

Et eundem pedem nudum Virgilius quoq; dixit: Vestigia nuda sinistri Instituere pedis. In qua quidem re, quo vobis studiũ nostrum magis comprobetur, non reticebimus rem paucissimis notam, reprehensum Euripidem ab Aristotele, qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit: Ætolos enim non læuum pedem habere nudum, sed dextrũ. Quod ne affirmem potius q̃ probem, Aristotelis verba ponam ex libro, quem de poetis secundo supra scripsit. In quo de Euripide loquens ait.

Quum hæc ita sint, videtis tamen Virgilium Euripide authore q̃ Aristotele vti maluisse. Nam vt hæc ignorauerit vir tam anxie doctus, minime crediderim. Iure autẽ prætulit Euripidẽ, Est enim ingens ei cum græcarum tragœdiarũ scriptoribus familiaritas: quod vel ex præcedentibus licet, vel ex iis quæ mox dicentur, opinari.

De aliis locis quos Virgilius a Græcis sumpserit quarto & nono Æneidos.
CAPVT. XIX.

IN lib. iiii. in describenda Elissæ morte ait, ꝙ ei crinis abscissus esset his versibus. Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, stygioqꝫ caput damnauerat orco.
Deinde Iris a Iunone missa abscidit ei crinem, & ad orcum refert. Hanc Virgilius non de nihilo fabulam fingit: sicut Aurelius, vir alias doctissimus, Cornutus extimat, qui adnotationem eiusmodi apposuit his versibus. Vnde hæc historia, vt crinis auferendus sit morientibus, ignorat: Sed assueuit poetico more aliqua fingere, vt de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet ꝙ tantus vir græcarum etiam doctissimus literarum ignorauit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim. In hac enim fabula in scænã † Orcus inducitur gladium gestans, quo crinẽ abscidit Alcestidi, & sic loquitur.

Crinis abscindi tur morientib⁹.

† Charõ.

Loquit̃ Charon.

πόλλ' ἂν σὺ λέξας, οὐδὲν ἂν πλέον λάβοις.
ἡ δ' οὖν γυνὴ κάτεισιν εἰς ἅδου δόμους.
στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει.
ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
ὅτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Euripidis loc⁹ restitut⁹ a Bap. Pio.

Proditum est (vt opinor) quem secutus Virgilius fabulam abscindendi crinis induxerit. ἁγνίζει autem dicunt diis consecrare. vnde poeta noster ait ex Iridis persona. Hunc ego diti Sacrum iussa fero, teqꝫ isto corpore soluo.

Nunc quia plęraqꝫ omnia quę supradixi, instructa authoritate tragicorũ probaui, id quoqꝫ quod a Sophocle tractum est, annotabo. In libro enĩ quarto Virgilius Elissam facit postq̃ ab Ænea relinquitur, velut ad sacricolarũ sagarumqꝫ carmina & deuotiones fugientem, & inter cætera ait, sedandi amoris gratia hærbas quæsitas, quæ æneis falcib⁹ secarentur. Hęc res nonne quęstione digna est, Vnde Virgilio æneæ falces in mentẽ venerint? Ponam itaqꝫ Virgilianos versus, mox & inde Sophoclis, quos Maro æmulat⁹ est.
Falcibus & messę ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes hærbę nigri cum lacte veneni.
Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiam titulo præfert. Inscribitur enim Rhizotomoi, in qua Medeam describit maleficas hęrbas secantem, sed auersam, ne vi noxii odoris ipsa interficeretur, & succum quidem hærbarum in cados æneos refundentẽ, ipsas autem hærbas æneis falcibus execantem. Sophoclis versus hi sunt.

Hæc Sophocles. Quo authore sine dubio Virgilius ꝓtulit æneas falces. Oĩno autẽ ad rẽ diuinã plęraqꝫ ænea adhiberi solita multa indicio sunt, & in his maxime sacris, quib⁹ delinire aliquos, aut deuouere, aut deniqꝫ exigere morbos volebant. Taceo illud Plautinum quũ ait, Mecũ habet pagus morbus æs: & quod alibi Virgilius, Curetũ sonit⁹ crepitantiaqꝫ æra. Sed Carminii curiosissimi & docti verba ponam, qui in libro de Italia secundo sic ait. Prius itaqꝫ & Tuscos æneo vomere vti, cum conderentur vrbes, solitos, in traiectitiis eorum sacris inuenio: & in Sabinis ex ære cultros, quibus sacerdotes tonderẽtur. Post hæc Carminii verba, longũ fiat, si velim ꝑcensere q̃ multis in locis græcoꝵ vetustissimi æris sonos tanq̃ rem validissimã adhibere soliti sunt. Sed præsenti opere docuisse nos sufficit, falces æneas Maronis, exemplo græci authoris inductas.

Falx ænea in sacris.

Carminius.

Vomer æneus ĩ signãdis mœnib⁹ vrbis.

IN libro nono Virgilius posuit hos versus.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis
Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus ibera,
Insignis facie, genitor quem miserat Arcens
Eductum matris luco Symetia circum
Flumina, pinguis vbi & placabilis ara Palici.

Quis hic Palicus deus, vel potius qui dii Palici (nã duo sunt) apud nullũ ꝑenit⁹ authorem latinũ quod sciam repperi: sed de græcorũ ꝑenitissimis literis hãc historiã eruit Maro. Nã primũ vt Symetus fluuius, cuius in his versibus meminit, in Sicilia est: ita & dii Palici in Sicilia coluntur, quos primũ omniũ Æschylus tragicus vir vtiqꝫ Siculus in literas dedit. Interpretationem quoqꝫ nominis eorum, quam Græci ἐτυμολογίαν vocant,

Palici dii.

Symet⁹ fluuius.

expressit versibus suis. Sed priusq̃ versus Æschyli ponam, paucis explananda est histo-
Thalia. ria Palicorum. In Sicilia Symetus fluuius est. Iuxta hunc nympha Thalia compressu Io
uis grauida, metu Iunonis optauit, vt sibi terra dehisceret, quod & factum est. Sed vbi
venit tempus maturitatis infantũ, quos aluo illa gestauerat, reclusa terra est, & duo in
fantes de aluo Thalię ꝓgressi, emerserunt: appellatiq; sunt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι: qm̃
Crateres lacus. prius in terram mersi, denuo inde reuersi sunt. Nec longe inde lacus breues sunt, sed im
mensum profundi, aquarũ scaturigine semper ebullientes, quos incolę crateras vocant,
& nomine Dellos appellant, fratresq; eos Palicorum extimant, & habentur in cultu ma-
ximo. Præcipueq; circa exigendum iuxta eos iusiurandũ, præsens & efficax numen ostẽ-
ditur. Nam quum furti negati vel eiuscemodi rei fides quæritur, & iusiurandũ a suspe-
cto petitur: vterq; ab omni contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fide-
iussore a persona quæ iuratura est, de soluendo eo quod peteretur, si addixisset euen-
tus. Illic inuocato loci numine testatum faciebat esse iurator, de quo iuraret. Quod si fi-
deliter faceret, discedebat illæsus: Si vero subesset iuriiurando mala conscientia, mox in
lacu amittebat vitam falsus iurator. Hæc res ita religiones fratrum commendabat, vt
crateres quidem implacabiles vocarentur. Nec sine diuinatione est Palicorum templũ.
Nam quum Siciliam sterilis annus arefecisset, diuino Palicorum responso admoniti si-
culi, Heroi cuidam certum sacrificium celebrauerunt, & reuertit vbertas. Qua gratia
Siculi omne genus frugum congesserunt in aram Palicorum. Ex qua vbertate ara ipsa
pinguis vocata est. Hæc est omnis historia, quæ de Palicis eorumq; fratribus in græcis
tantummodo literis inuenitur, quas Maro non minus q̃ latinas hausit. Sed hæc quæ di
ximus authoritatibus approbanda sunt. Æschyli tragœdia est, quæ inscribitur Ætna.
In hac quum de Palicis loqueretur sic ait.

Hæc Æschylus.

Callias autem in septima historia de rebus ita describit.

Hactenus Callias. Polemon vero sic ait, in libro qui inscribitur

Hęc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia historia sua de loci diuinatione ita scribit.

Absoluta est (extimo) & authoribus idoneis asserta explanatio Virgiliani loci, quem literatores nostri nec obscurum putant, contenti vel ipsi scire vel insinuare discipulis, Palicum dei esse cuiusdam nomen. Quis sit autem deus iste vel vnde sit dictus, tam ne-sciunt, q̃ scire nolunt: quia nec vbi quærant suspicãtur, quasi græcæ lectionis expertes.

De Gargaris & Mysia ex primo Georgicon. CAP. XX.

NEc illos versus relinquemus intactos, qui sunt in primo γεωργικῶν.

Humida solstitia, atq; hyemes orate serenas
Agricolæ. Hiberno lætissima puluere farra,
Lętus ager. nullo tantum se Mysia cultu
Iactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes.

Sensus hic quum videatur obscurior, pauloq; perplexius, q̃ poetę hu
ius mos est pronunciatus: tamen habet in se animaduertendam quæstionem ex græca
antiquitate venientem, quæ sint ista Gargara quæ Virg. esse voluit fertilitatis exem-
Mysia. plar. Gargara hæc igitur sunt in Mysia, quæ est Hellesponti prouincia. Sed significatio
Gargara nominis & loci duplex est. Nam & cacumen montis Idæ, & oppidum sub eodem mon-

te hoc nomine vocantur. Homerus significationem cacuminis ita posuit. ἤρη δὲ κραιπνῶς προσεβήσετο γάργαρον ἄκρον ἴδης ὑψηλῆς. Loc. rest. ex Ilia. xiiii.

Hic Gargarũ pro excelsissimo mõtis loco accipi cõuenire, & ipse sensus indiciũ facit: nã de Ioue loquitur. Sed & alibi eodem Homero teste manifestius exprimitur. Et Epicharmus vetustissimus poeta in fabula quæ inscribitur Troes, ita posuit.

Ex his liquido claret, gargara cacumen Idæ montis appellitari. Pro oppido autem Gargara qui dixerint, enumerabo. Ephorus notissimus historiarũ scriptor in libro. v. sic ait.

Nec Ephor⁹ solus, sed etiã Phileas vetus scriptor in eo lib. q̃ inscribit Asia, sic meminit.

Arati etiam liber elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poeta sic ait.

Ex his versibus etiam ciuium nomen innotuit, quia Gargares vocantur. Quum igitur constet Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido sub eodem monte posito accipienda, Virgi. non de summo monte, sed de oppido loquitur. Cur tamen Gargara posuerit, vt locum frugum feracem, requiramus. Et omnem quidem illam Mysiã opimis segetibus habitam satis constat, scilicet ob humorem soli. Vnde Virgilius in supradictis versibus quum dixisset, Humida solstitia, intulit: nullo tantum se Mysia cultu iactat, atq; diceret, Omnis regio quæ opportunos habuerit humores, æquiparabit fœcunditates aruorum Mysię. Sed Homerus quum ait, ἴδην δ' ἵκανε πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν γάργαρον. humidũ designat subiacentem monti agrum. Nam polypidaka significat fontibus abundantem. Vnde hęc Gargara tanta frugum copia erãt, vt qui magnum cuiusq; rei numerũ vellet exprimere, pro multitudine immensa Gargara nominaret. Testis Alcęus, qui in cęlo tragœdia sic ait.

Garga- ra oppi- dum.

Loc. rest. ex Ilia. viii.

Gargara vt videtis manifeste posuit pro multitudine. Nec aliter Aristomenes. Loc⁹ restitutus.

ἐν βοηθοῖς, ἔνδον γὰρ ἡμῖν γάργαρα.

Aristophanes autem comicus composito nomine ex arena & Gargaris, inumerabilem, vt eius lepos est, numerum conatur exprimere. In fabula enim Achaneusin ait. Loc⁹ restitutus.

ὅσα δὴ δέδηγμαι τὴν ἐμαυτοῦ καρδίαν.
ἥσθην δὲ βαιά, πάνυ δὲ βαιά, τέτταρα,
ἃ δ' ὠδυνήθην, ψαμμοκοσιογάργαρα.
φέρ' ἴδω τί δ' ἥσθην ἄξιον χαιρηδόνος.

Arenam autem seorsum pro multis Varro sępe in Menippeis suis posuit. Sed Aristophanes adiecit Gargara ad significationem numerositatis innumeræ. Est ergo secundũ hęc sensus horum versuum talis. Quum ea sit anni temperies, vt hyems serena sit, solstitium vero imbricum, fructus optime proueniunt. Hęc autem adeo agris necessaria sunt, vt sine iis, nec illi natura fœcundissimi Mysię agri responsuri sint opinioni fertilitatis, quę de his habetur. Addit Mysię nominatim Gargara, q̃ ea vrbs posita in imis radicibus Idę montis, defluentibus inde humoribus irrigetur, possitq; videri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam, q̃ vliginosa sint nõ sola Gargara prouincia montis, sed & vniuersę Mysię arua, adhiberi potest testis Æschylus.

Quid de Gręcis in hoc loco traxerit diximus. Addemus pręterea hoc cum iucunditatis gratia, vt liqueat Virgilium nostrum vndiq; veterum sibi ornamenta traxisse, vnde hoc dixerit, Hiberno lætissima puluere farra. In libro enim vetussimorum carminum, qui ante omnia quę a latinis scripta sunt, compositus ferebatur, inuenitur hoc rusticum vetus canticum: Hiberno puluere, verno luto, grandia farra Camille metes.

De poculorum generibus ex diuersis Virgilii locis.

CAPVT. XXI.

Ex diuersis Virgi. locis.

NOmina poculorũ Virgilius plerũq; græca ponit, vt Carchesia, vt Cymbia, vt Cantharos, Scyphos. De Carchesiis ita. Cape Mæonii Carchesia Bacchi, Oceano libemus ait.
Et alibi. Hic duo rite mero libans Carchesia Baccho.
De Cymbiis. Inferimus tepido spumantia Cymbia lacte.
De Canthiaro. Et grauis attrita pendebat Cantharus ansa.

Poculorũ varia genera & figuræ

De Scyphis. Et sacer impleuit dextram Scyphus. Ea autẽ cuius figuræ sint, quis ve eorũ fecerit mentionẽ, nemo quærit, contenti scire huiuscemodi esse pocula. Et Scyphos quidem Cantharosq; consueta vulgi nomina ferendũ si trãseant. Sed de Carchesiis Cymbiisq;, quæ apud latinos haud scio an vnq̃ reperias, apud græcos autẽ sunt rarissima, nõ video cur nõ cogãtur inquirere, quid sibi noua & peregrina greca nomina velint.

Carchesium.

Est autem Carchesium poculũ grecis tantũmodo notũ. Meminit eius Pherecydes in libris historiarũ: aitq; Iouem Alcumenæ precium concubitus Carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitq; in fabula Amphitryone, pateram datam, quum longe vtriusq; poculi figura diuersa sit.

Patera.

Patera enim, vt & ipsum nomen indicio est, planum ac patens est. Carchesium vero procerum & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis a summo ad infimũ pertingentibus. Asclepiades autem vir inter græcos apprime doctus ac diligens, Carchesia a nauali re existimat dicta.

Veli partes.

Ait enim naualis veli partem inferiorem pateram vocari, at circa mediam ferme partẽ τράχηλον dici, summam vero partem Carchesium nominari, & inde diffundi in vtrũq; veli latus, eaq; cornua vocantur. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi, sed & alii illustres poetæ, vt Sappho, quæ ait,
Sophocles in fabula quæ inscribitur

Cymbia.

Hæc de Carchesiis ignoratis latinitati, & a sola græcia celebratis. Sed nec Cymbia in nostro sermone reperies. Est enim a græcorum paucis relatum. Philemon notissimus comicus in Phantasmate ait.

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis

Meminit eius & Demosthenes in oratione quę est in Midiã. Cymbia autẽ hęc vt ipsius nominis figura indicat, diminutiue a Cymba dicta, quod & apud græcos & apud nos ab illis trahẽtes, nauigii genus est. Ac sane animaduerti ego apud græcos multa poculorũ genera a re nauali cognominata, vt Carchesia supra docui, vt hæc Cymbia pocula procera ac nauibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes vir longe doctissimus in epistola ad Agetorẽ Lacedęmoniũ his verbis. Fuerunt

Cissymbium.

qui Cymbiũ a Cissymbio per syncopã dictũ existimauerũt. Cissymbii autẽ (vt de Homero taceã, qui hoc poculũ Cyclopi ab Vlysse datũ memorat) multi faciũt mentionem, voluntq; nõnulli proprie cissymbiũ ligneum esse poculum ex hedera, id est κισσοῦ. Et Nicander quidam Colophonius in primo Hialicon sic ait.

Sed & Callimachus meminit huius poculi.

Qui autem cissymbium ex hedera factum poculum οἷον ἐκ κισσοῦ nõ dici arbitrantur, Euripidis authoritate niti videntur, qui in Andromacha sic ait.

Cãtharus.

Hæc de cymbio. Sequitur vt quando canthariũ & poculi & nauigii genus esse supra diximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res est, vel ex ipso Virgilio, qui aptissime propriũ Liberi patris poculum assignat Sileno. Sed id vt supra polliciti sumus etiam pro nauigio poni solitum debemus ostendere. Menander in nauclero.

Scyphus Herculis.

Et sacer impleuit dextram scyphus. Scyphus Herculis poculum est, ita vt Liberi patris cantharus. Herculem vero fictores veteres non sine causa cum poculo fecerũt, & nõ nunq̃ quassabundum & ebrium, non solum q; is heros bibax fuisse perhibetur: sed

etiam quod antiqua historia est, Herculem poculo tanquam nauigio ventis immensa maria transisse. Sed de vtraque re pauca ex græcis antiquitatibus dicam. Et multibibum heroa istum fuisse, vt taceam quæ vulgo nota sunt, illud non obscurum argumentum est, quod Ephippus in Busiride inducit Herculem sic loquentem.

Hercules multibibus.

Est etiam historia nō adeo notissima, nationem quandam hominū fuisse prope Heracleā ab Hercule constitutam Cylicranorū, composito nomine ἀπὸ τοῦ κύλικος. Quod poculi genus nos vna litera immutata calicem dicimus. Poculo autem Herculem ductum, ad ἐγύπηρα Hispaniæ insulam nauigasse, & Pimastis egregius scriptor græcorū dicit, & Pherecydes author est: quorū verba subdere supersedi, quia propiora sunt fabulæ quam historię. Ego tamen arbitror non poculo Herculem maria transuectū, sed nauigio, cui scypho nomen fuit, ita vt supra cantharum & carchesium, & a cymbis deriuata cymbia, omnia hæc asseruimus esse nauigiorū vocabula.

Calix. Hercules poculo nauigans. Cymbia.

De aliis quibusdam Virgilii locis. CAP. XXII.

Nomina quoque Virgilius nonnunquam ex antiquissimis græcorum historiis mutuatur. Scitis apud illum vnam ex comitibus Dianæ Opin vocari. Quod nomen vulgo fortasse temere impositum, vel etiam fictum putatur ab ignorantibus ingeniosum poetā, cognomen quod a veteribus gręcis scriptoribus ipsi Dianæ fuerat impositum, comiti eius assignare voluisse. Sed Virgilius sic ait.

Opis nympha

Velocem interea superis in sedibus Opin,
Vnam ex virginibus sociis sacraque caterua
Compellabat, & has tristis Latonia voces Ore dabat. Et infra.
At Triuię custos iandudum in montibus Opis.

Opin, inquit, comitem & sociam Dianæ. Sed audite vnde Virgilius hoc nomen acceperit: qui vt dixi, quod epitheton ipsiusce legerat, socię eius imposuit. Alexāder Ætolus poeta egregius in libro qui inscribitur Musę, refert quāto studio populus Ephesius dedicato templo Dianæ curauerit præmiis propositis, vt qui tunc erāt poetę ingeniosissimi, in deam carmina diuersa componerent. In his versibus, Opis non comes Dianæ, sed Diana ipsa vocata est. Loquitur autem (vt dixi) de populo Ephesio.

Alexād. Ætolus. Opis Diana.

Apparuit (ni fallor) Opin Dianam dictam, & Virgilium de nimia doctrina hoc nomē in eius comitem transtulisse.

Excessere omnes adytis arisque relictis Dii. Hoc vnde Virgilius dixerit, nullus inquirit: sed constat illum de Euripide traxisse, qui in fabula Troadibus inducit † Apollinem quum Troia capienda esset, ista dicentem.

ἐγὼ δὲ, νικῶμαι γὰρ ἀργείας θεᾶς
ἥρας, ἀθάνας θ', αἳ συνεξεῖλον φρύγας,
λείπω τὸ κλεινὸν ἴλιον, βωμούς τ' ἐμούς.
ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακὴ,
Νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

† Neptunum. Loc. rest. Inducit autē Neptunus nō Apollo.

Qui versus docent vnde Virgilius vsurpauerit, discessisse deos a ciuitate iam capta.

Nec hoc sine authoritate gręcę vetustatis est, quod ait:
Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Mineruā ventos contra grecorum classem a Neptuno petentē, dicentemque, debere illū facere quod Iuppiter fecerit, a quo in gręcos fulmen acceperit.

Minerua

Apud Virg. Pan niueo lanę munere lunā illexisse phibet ī nemora alta vocās: Munere sic niueo lanę, si credere dignū est: & reliqua. In hoc loco Vale. Probus vir perfectissimus notat, nescire se hanc historiam siue fabulā, quo referat authore. Quod tantū virum fugisse miror. Nam Nicander huius est author historię poeta, quem Didymus grammaticorum omniū quique sint, quique fuerint instructissimus, fabulosum vocat. Quod sciēs Virgilius adiecit, si credere dignum: adeo se fabuloso vsum authore fatetur.

Panis fabula. Nicāder

In tertio libro cursim legitur, neq; vnde trãslatũ sit quæritur, Quæ Phœbo pater oĩpotens, mihi Phœbus Apollo Prędixit. & cętera. In talibus locis grammatici excusantes imperitiam suã, inuentiones has ingenio magis q̃ doctrinę Maronis assignant, nec dicũt eum ab aliis mutuatum, ne nominare authores cogantur. Sed affirmo doctissimum vatem etiam in hoc Æschylũ eminentissimũ tragœdiarum scriptorem secutũ, qui in fabula, quæ latino Sacerdotis inscribitur, sic ait.

Æschil[9].

Ecquid clarũ factum, inde sumpsisse Vergilium, q; Apollo ea vaticinetur, quę sibi Iupiter fatur? Probatum ne vobis est, Vergilium, vt ab eo intelligi non potest, qui sonũ latinæ vocis ignorat, ita nec ab eo posse, qui Græcã non hauserit extrema satietate doctrinam? Nam si fastidium facere non timerem, ingentia poteram volumina iis quæ a penitissima Græcorũ doctrina trãstulisset, implere. Sed ad fidẽ rei ꝓpositę relata sufficient.

Virgiliũ nõ recte intelligi sine eruditione gręca.

SATVRNALIORVM LIBRI QVINTI FINIS.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM, LIBER. VI.

De iis versib[9] quos a Latinis Maro vl' dimidiatos vl' solidos ĩ opus suũ trãstulit. CAP. I.

HIC PRÆTEXTATus: mirũ inquit, in modũ digessit Eustathius quę de gręca antiqtate carmini suo Virgilius inseruit. Sed meminimus viros inter oẽs nostra ętate longe doctissimos, Furium, Cecinnãq; Albinũ ꝓmisisse se ꝓdituros, qd idem Maro de antiquis Romanis scriptoribus traxerit. Qđ nũc vt fiat, tẽpus admonet. Quũq; omnibus idem placeret, tũ Furius Albinus: Etsi vereor, ne dũ ostendere cupio quãtũ Virgilius noster ex antiquorũ lectione profecerit, & quos ex oĩbus flores, vel quæ in carminis sui decorem ex diuersis ornamenta libauerit, occasionẽ reprehẽdẽdi vel imperitis vel malignis ministrem, exprobrãtibus tanto viro alieni vsurpationẽ, nec cõsiderãtibus hũc esse fructũ legendi, æmulari ea quę in aliis probes, & quę maxime inter aliorũ dicta mireris, in aliquem vsum tuũ opportuna deriuatione cõuertere. quod & nostri tã inter se q̃ a græcis, & græcoꝝ excellentes inter se sępe fecerũt. Et vt de alienigenis taceã, possem pluribus edocere quantũ se mutuo compilarint bibliothecę veteris authores. Qđ tñ opportune alias (si volentibus vobis erit) probabo. Vnũ nũc exemplũ proferam, quod ad probanda quæ assero pene sufficiet. Afranius eñ togatarũ scriptor in ea togata, quæ Compitalia inscribitur, nõ inuerecunde respondens arguẽtibus, q; plura sumpsisset a Menandro: Fateor, inquit, sumpsi: non ab illo modo, sed vt quisquis habuit quod cõueniret mihi, quodq; me non posse melius facere credidi, etiã a latino. Qꝫ si hæc societas & rerũ cõmunio poetis scriptoribusq; omnibus inter se exercenda cõcessa est, quis fraudi Virgilio vortat, si ad excolendũ se quædã ab antiquioribus mutuat[9] sit? Cui etiã gratia hoc nomine est habenda, q; nõnulla ab illis in opus suũ, quod ęterno mãsurũ est, trãsferẽdo fecit ne omnino memoria veterũ deleretur: quos (sicut præsens tempus ostendit) non solũ non lectui, verũetiam risui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferendi, & modo imitandi consecutus est, vt quod apud illũ legerimus alienũ, aut illi[9] esse malimus, aut melius hic q̃ vbi natum est, sonare miremur. Dicam itaq; primũ, quos ab aliis traxit vel ex dimidio sui versus, vel pene solidos. Post hoc, locos inte-

Furius.

Afrani[9]

gros cum parua quadam mutatione translatos, sensusve ita transcriptos, vt vnde essent eluceret: immutatos alios, vt tamen origo eorum non ignoraretur. Post hęc quædā de iis, quæ ab Homero sumpta sunt, ostendam nō ipsum ab Homero tulisse, sed prius alios inde sumpsisse, & hūc ab illis, quos sine dubio legerat, transtulisse.

Virgilius.
Vertitur interea cælum & ruit oceano nox.
Ennius in sexto.
Vertitur interea cælum cū ingentibus signis.
Virgilius.
Axem humero torquet stellis ardētibus aptū.
Ennius in primo.
Qui cęlū versat stellis fulgētib⁹ aptū. Et.in.iii.
Cælum ꝓspexit stellis fulgētibus aptū. Et in.x.
Hic nox præcessit stellis ardentibus apta.
Virgilius.
Conciliūq; vocat diuum pater atq; hoīm rex.
Ennius in sexto.
Tum cum corde suo diuū pater atq; hoīm rex
Effatur. Virgilius.
Est locus, hesperiam Graii cognomine dicunt.
Ennius in primo.
Est locus hesperiā quā mortales ꝑhibebant.
Virgilius.
Tuq; o tybri tuo genitor cum flumine sancto.
Ennius in primo.
Teq; pater Tyberine tuo cum flumine sancto.
Virgilius.
Accipe daq; fidē: sūt nobis fortia bello Pectora.
Ennius in primo.
Accipe daq; fidem, fœdusq; feri bene firmum.
Virgilius.
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Ennius in primo.
Quum superū lumen nox intempesta teneret.
Virgilius.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Persolues. Ennius in primo.
Nec pol homo quisq̄ faciet impune animatus
Hoc, nisi tu: mihi nā calido das sāguīe pœnas.
Virgilius.
Concurrunt vndiq; telis Indomiti agricolæ.
Ennius in tertio.
Postq̄ defessi sunt, stant, & spargere sese
Hastis: ansatis concurrunt vndiq; telis.
Virgilius.
Summa nituntur opum vi.
Ennius in quarto.
Romani scalis sūma nitunt̄ opū vi. Et in.xvi.
Reges ꝑ regnū statuasq; sepulcraq; quærunt.
Ædificant nomen summa nituntur opum vi.
Virgilius.
Et mecum ingentis oras euoluite belli.
Ennius in sexto.
Quis potis ingentis oras euoluere belli?

Virgilius.
Nequa meis dictis esto mora, Iuppiter hac stat.
Ennius in septimo.
Nō semp vestra euertit, nūc Iuppiter hac stat.
Virgilius.
Inuadunt vrbem somno vinoq; sepultam.
Ennius in octauo.
Nunc hostes vino domiti somnoq; sepulti.
Virgilius.
Tollitur in cælum clamor, cunctiq; latini.
Ennius in decimoseptimo.
Tollitur in cælum clamor exortus vtrisq;.
Virgilius.
Quadrupedāte putrē sonitu q̄tit vngula cāpū.
Ennius in sexto.
Explorāt numidę, totā q̄tit vngula terrā. & ī 8.
Cū seq̄t̄ sūmo sonitu q̄tit vngula terrā. & ī.17.
It eques, & plausu caua cōcutit vngula terrā.
Virgilius.
Vnus qui nobis cunctando restituis rem.
Ennius in duodecimo.
Vnus homo nobis cunctando restituit rem.
Virgilius.
Corruit in vulnus, sonitū sup arma dederunt.
Ennius in decimosexto.
Cōcidit, & sonitū simul insup arma dederunt.
Virgilius.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras.
Lucretius in secundo.
Quum primū aurora respergit lumine terras.
Virgilius.
Flammarum longos a tergo inuoluere tractus
Lucretius in secundo.
Nonne vides lōgos flammarum ducere tract⁹.
Virgilius.
Ingeminant abruptis nubibus ignes.
Lucretius in secundo.
Nunc hinc, nūc illinc abruptis nubibus ignes.
Virgilius.
Belli simulacra ciebat.
Lucretius in secundo.
Componūt, complent, belli simulacra cientur.
Virgilius.
Simulacraq; luce carentum.
Lucretius in quarto.
Quum sæpe figuras
Contuimur miras, simulacraq; luce carentum.
Virgilius.
Asper acerba tuens retro redit.
Lucretius in quinto.
Asper acerba tuens immani corpore serpens.

Virgilius.
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Furius in primo annali.
Interea oceani linquens aurora cubile.
Virgilius.
Qd gen⁹hoc hoīꝫ:queve hūc tā barbara morē.
Furius in sexto.
Quod genus hoc hoīm Saturno sancte create!
Virgilius.
Rumoresq́ʒ serit varios,ac talia fatur.
Furius in decimo.
Rumoresq́ʒ serunt varios,ac multa requirunt.
Virgilius.
Nomine quēq́ʒ vocans reficitq́ʒ in p̄lia pulsos.
Furius in decimo.
Nomine quēq́ʒ ciet,dictorum tempus adesse
Commemorat. Deinde infra.
Confirmat dictis,simul atq́ʒ exuscitat acreis
Ad bellandū animos,reficitq́ʒ ad prælia mētes.
Virgilius.
Dicite pierides,non omnia possumus omnes.
Lucretius in quinto.
Maior erat natu,non omnia possumus omnes.
Virgilius.
Diuersi circunspiciunt,hoc acrior idem.
Pacuuius in Medea.
Diuersi circunspicimus,horror percipit.
Virgilius.
Ergo iter inceptum peragunt rumore secūdo.
Sueuius in libro quinto.
Redeunt referuntq́ʒ petita rumore secundo.
Virgilius.
Nūq̄ hodie effugies,veniam quocūq́ʒ vocaris.
Nęuius in equo Troiano.
Nunq̄ hodie effugies,qn mea manu moriare.
Virgilius.
Vęndidit hic auro patriā,dominūq́ʒ potentem
Imposuit,fixit leges precio atq́ʒ refixit.
Varius de morte.
Vęndidit hic latium populis,agrosq́ʒ quiritū
Eripuit,fixit leges precio atq́ʒ refixit.
Virgilius.
Vt gemma bibat,& Sarano dormiat ostro.
Varius de morte.
Incubet & tyriis,atq́ʒ ex solido bibat auro.
Virgilius.
Talia secla suis dixerunt currite fusis.
Catullus.
Currite ducentes subtegmina currite fusi.
Virgilius.
Felix heu nimium felix si littora tantum
Nunq̄ Dardanię tetigissent nostra carinæ.
Catullus.
Iuppiter omnipotens vtinam nō tēpore primo
Gnosia Cecropiæ tetigissent littora puppes.
Virgilius.
Magna ossa lacertosq́ʒ Extulit.
Ennius in decimoseptimo.
Magna ossa lacertiq́ʒ Apparent homini.
Virgilius.
Placidam per membra quietem Irrigat.
Furius in primo.
Mitemq́ʒ rigat per pectora somnum.
Lucretius in quarto.
Nūc qb⁹ille modis somnus p membra quietem
Irrigat. Virgilius.
Camposq́ʒ liquentes.
Lucretius in sexto,de mari simile.
Et liquidam molem camposq́ʒ natantes.
Virgilius.
Et geminos duo fulmina belli Scipiadas.
Lucretius in tertio.
Scipiades belli fulmen Carthaginis horror.
Virgilius.
Et ora Tristia tētantū sensu torquebit amaror.
Lucretius in secundo.
Fœdo pertorquent ora sapore.
Virgilius.
Morte obita qualis fama est volitare figuras.
Lucretius in primo.
Cernere vti videamur eas audireq́ʒ coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Hinc est & illud Virgilii.
Et patris Anchisę gremio complectitur ossa.
Virgilius.
Ora modis attollens pallida miris.
Lucretius in primo.
Sed quędam simulacra modis pallentia miris.
Virgilius.
Tum gelidus toto manabat corpore sudor.
Ennius in.xvi.
Tunc timido manat ex omni corpore sudor.
Virgilius.
Labitur vncta vadis abies.
Ennius in.xiiii.
Labit̄ vncta carina,volat sup impetus vndas.
Virgilius.
Ac ferreus ingruit imber.
Ennius in octauo.
Hastati spargunt hastas,fit ferreus imber.
Virgilius.
Apicem tamen incita summum Hasta tulit.
Ennius in.xvi.
Tamen inde volans secū abstulit hasta Insigne
Virgilius.
Puluerulentus eques furit,oēs arma requirūt.
Ennius in sexto.
Balatum pecudes quatit,oēs arma requirunt.

Virgilius.
Nec visu facilis, nec dictu affabilis vlli.
Accius in Philoctete.
Quem neq; tueri contra neq; affari queas.
Virgilius.
Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni.
Accius in armorum iudicio.
Nã trophęũ ferre me a forti viro pulchrũ est.
Si aũt & vincar, vinci a tali nullum est ꝓbrũ.
Virgilius.
Nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mẽdacẽq; improba finget.
Accius in Telepho.
Nam si a me regnum fortuna atq; opes
Eripere quiuit, & virtutem nequiuit.
Virgilius.
Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem,
Fortunam ex aliis.
Accius in armorum iudicio.
Virtuti is par, dispar fortunis patris.
Virgilius.
Iamiam nec maxima Iuno,
Nec saturnius hęc oculis pater aspicit ęquis.
Accius in Antigona.
Iam iam neq; dii regunt
Neq; profecto deũ summus rex omnibꝰ curat.
Virgilius.
Nũ capti potuere capi? nũ ĩcẽsa cremauit Troia
viros? Ennius in .x. quũ de Pergamis loq̃ret.
Quę neq; Dardaniis campis potuere perire,
Nec quũ capta capi, nec quũ cõbusta cremari.
Virgilius.
Multi præterea, quos fama obscura recondit.
Ennius in Alexandro.
Multi alii aduẽtãt, pauptas q̃rũ obscurat noĩa.
Virgilius.
Audentes fortuna iuuat.
Ennius in septimo.
Fortibus est fortuna viris data.
Virgilius.
Recoquunt patrios fornacibus enses,
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.
Lucretius in quinto.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaq; in obscurum species est falcis ahenæ.
Virgilius.
Pocula sunt fontes liq̃di atq; exercita cursu
Flumina. Lucretius in quinto.
Ad sedare sitim fluuii fontesq; vocabant.
Virgilius.
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit.
Lucretius in quinto.
Qđ sol atq; imbres dederãt, qđ terra crearat
Sponte sua, satis id placarat pectora donum.

Quos locos aut integros aut paucis admodũ mutatis ex antiquis latinis Maro transtulerit, aut ita mutauerit vt origo tamen agnoscatur. CAP. II.

Post versus ab aliis vel ex integro, vel ex parte translatos, vel quędã immutãdo verba tanq̃ succo alio tinctos, nunc locos locis cõponere sedet animo, vt vnde formati sint, quasi de speculo cognoscas. Virgilius.

Nec sũ animi dubius verbis ea vincere magnũ
Q̃ sit, & angustis hũc addere rebus honorem.
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor, iuuat ire iugis qua nulla priorũ
Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.
Lucretius in primo.
Nec me animi fallit q̃ sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meũ cor,
Et simul incussit suauem mi in pectus amorem
Musarum, quo nunc instinctus mente vigenti
Auia pieridum peragro loca nullius ante
Trita solo.

Accipe & alterũ locũ Maronis illi vnde traxerat cõparãdũ, vt eũdẽ colorẽ ac pene similẽ sonũ loci vtriusq; reperias. Virgilius.

Si nõ ingentẽ foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit ędibus vndam,
Nec varios inhiant pulchra testudine postes.
Et mox.
At secura quies & nescia fallere vita
Diues opum variarum, at latis ocia fundis,
Speluncæ viuiq; lacus, at frigida tempe,
Mugitusq; boum, mollesq; sub arbore somni:
Non absunt illic saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum paruoq; assueta iuuentus.
Lucretius in secundo.
Si non aurea sunt iuuenum simulacra ꝑ ædes
Lampadas igniferas manibus retinẽtia dextris
Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq; renidens,
Nec citharã reboãt laqueata aurataq; templa:
Cũ tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquę riuum sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus iucunde corpora curant,
Præsertim cum tempestas arridet, & anni
Tẽpora cõspargunt viridantis floribꝰ hærbas.
Virgilius.
Non vmbrę altorũ nemorũ nõ mollia possunt
Prata mouere animũ, non qui ꝑ saxa volutus
Purior electro campum petit amnis.
Lucretius in secundo.

Nec teneræ salices, atq; herbę rore vigentes,
Fluminaq; vlla queũt summis labentia ripis
Oblectare animũ, subitamq; auertere curam.

Ipsi⁹ vero pestilẽtię, q̃ est i.iii. Georg. color to t⁹ & lineamẽta pene oĩa tracta sũt de descriptione pestilẽtię q̃ ẽ i.vi. Lucr. Nã virgiliana ĩcipit.

Hic quondã morbo cæli miseranda coorta est
Tempestas, totoq; autumni incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudũ dedit, oĩe ferarũ.

Lucretii vero sic incipit.

Hęc ratio quondã morborũ & mortifer ęstus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros,
Vastauitq; vias, exhausit ciuibus vrbem.

Sed quatin⁹ totũ locũ vtriusq; ponere satis lõgũ est, excerpã aliqua, ex qb⁹ similitudo geminę descriptionis appareat. Virgilius.

Tũ vero ardẽtes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis, imaq; longo
Ilia singultu tendunt, it naribus ater
Sãguis, & oppressas fauces p̃mit aspera lĩgua.

Lucretius.

Principio caput incensum feruore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, & hulcerib⁹ vocis via septa coibat:
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu grauis, aspera tactu.

Virgilius.

Hęc ante exitium primis dant signa diebus.

Et quæ darent signa, supra retulit idem.

Demissę aures, †incertus ibidẽ †syncerus
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & attactu tractanti dura resistit.

Lucretius.

Multaq; p̃terea mortis tunc signa dabantur.
Perturbata animi mens in mœrore metuq;,
Triste supercilium, furiosus vultus & acer,
Sollicitæ porro plenęq; sonoribus aures,
Creber spiritus ac ingens raroq; coortus,
Sudorisq; madens per collũ splẽdidus humor,
Tenuia sputa minuta croci contacta colore,
Salsaq; per fauces raucas vix edita tussis.

Virgilius.

Profuit inserto latices infundere cornu
Lenęos, ea visa salus morientibus vna,
Mox erat hoc ipsum exitio.

Lucretius.

Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Quod nam aliis dederat vitalis aeris auras
Voluere in ore licere, & cæli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, letumq; parabat.

Virgilius.

Præterea nec iam mutari pabula refert,
Quæsitæq; nocent artes, cessere magistri.

Lucretius.

Nec requies erat vlla mali, defessa iacebant
Corpora, mussabat tacito medicina timore.

Virgilius.

Ipsis est aer auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.

Lucretius.

Nec tamen omnino temere illis sedibus vlla
Comparebat auis, nec tristia secla ferarum
Exibant syluis, languebant pleraq; morbo,
Et moriebantur.

Nõne videnť nobis mẽbra hui⁹ descriptiõis ex vno fõte manasse? Sed rursus locos alios cõparemus. Virgilius.

Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioq; domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant, diuitiasq;
Conduplicant auidi cędem cęde accumulãtes,
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.

Virgilius.

Multa dies variusq; labor mutabilis æui
Rettulit in melius, multos alterna reuisens
Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.

Ennius in octauo.

Multa dies in bello conficit vnus,
Et rursus multæ fortunę forte recumbunt.
Haudquaq̃ quenq̃ semper fortuna secuta est.

Virgilius.

O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impensius ęquũ est
Consulere, atq; oẽs metuẽrem expendere casus.

Accius in Antigona.

Quanto magis te istiusmodi esse intelligo,
Tanto Antigona magis me par est tibi
Consulere & parcere.

Virgilius.

O lux Dardanię, spes o fidissima teucrum.
& reliqua. Ennius in Alexandro.

O lux Troię germane Hector,
Quid ita cum tuo lacerato corpore miser?
Aut qui te sic respectãtibus tractauere nobis?

Virgilius.

Fręna Pelethronii Lapithę gyrosq; dedere
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Varius de morte.

Quẽ non ille sinit lentæ moderator habenæ,
Qua velit ire, sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis, fingitq; morando.

Virgilius.

Talis amor Daphnim, qualis quũ fessa iuuẽcũ
Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos
Propter aquę riuũ viridi procumbit in vlua.

Perdita,nec serę meminit decedere nocti.

Varius de morte.

Ceu canis vmbrosam lustrans Gortynia vallē,
Si veteris potuit ceruæ comprendere lustra,
Sęuit in absentem, & circum vestigia lustrans
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii,non ardua tardant,
Perdita nec serę meminit decedere nocti.

Virgilius.

Nec te tua funera mater
Produxi,pressive oculos,aut vulnera laui.

Ennius in Ctesiphonte.

Neq; terram iniicere,neq; cruenta
Conuestire mihi corpora licuit,
Neq; miserę lauere lachrymę salsum sāguinē.

Virgilius.

Namq; canebat vti magnum per inane coacta
Semina terrarumq;,animęq;,marisq; fuissent,
Et liquidi simul ignis,vt iis exordia primis
Omnia,& ipse tener mundi concreuerit orbis:
Tum durare solum, & discludere Nerea pōto
Cœperit,& rerum paulatim sumere formas,
Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem.

Lucretius in quinto,vbi de confusione orbis ante hunc statum loquitur.

His neq; tum solis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, neq; magni sidera mundi,
Nec mare,nec cælum,nec deniq; terra,nec aer:
Nec similis nostris rebus res vlla videri,
Sed noua tempestas quædam,molesq; coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere,paresq;
Cum paribus iungi res, & discludere mundū,
Mēbraq; diuidere,& magnas disponere partes,

Et infra.

Hoc est a terris magnum secernere cælum,
Et seorsum mare vti secreto humore pateret,
Seorsum item puri secretiq; ętheris ignis

Et infra.

Omnia em̄ magis hęc ex læuibus atq; rotūdis.

Virgilius.

Cum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama,& armatū pedite grauis attulit aluo.

Ennius in Alexandro.

Nam maximo saltu superauit
Grauidus armatis equus,
Qui suo partu ardua perdat Pergama.

Virgilius.

Tum pater omnipotēs rerū cui sūma potestas
Infit,eo dicente deum domus alta silescit,
Et tremefacta solo tellus,silet arduus æther:
Tū vēti posuere,premit placida ęquora pōtus.

Ennius in Scipione.

Mundus cæli vastus constitit silentia,
Et Neptun⁹ sęuus vndis asperis pausam dedit,
Sol equis iter repressit vngulis volantibus,
Cōsistere amnes perennes, arbores vēto vacāt.

Virgilius.

Itur in antiquā syluam stabula alta ferarum,
Procumbunt picęę,sonat icta securibus ilex,
Fraxineęq; trabes,cuneis & fissile robur
Scindit,aduoluūt ingentes montibus ornos.

Ennius in sexto.

Incedunt arbusta per alta securibus cędunt,
Percellunt magnas quęrcus,exciditur ilex,
Fraxinus frangit,atq; abies consternitur alta:
Pinus proceras peruertunt,omne sonabat
Arbutum fremitu syluai frondosai.

Virgilius.

Diuersi magno ceu quondam turbine venti
Cōfligūt,Zephyrusq;,notusq; & lętus eois
Eurus equis.

Ennius in decimoseptimo.

Concurrūt veluti venti quum spiritus austri
Imbricitor aquiloq; suo cum flamine contra,
Inde mari magno fluctus extollere certant.

Virgilius.

Nec tamē,hęc cū sint hoīmq; boumq; labores
Versando terrā experti nihil improbus anser.

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæsita labore
Quū iam per terras frōdēt atq; omnia florent:
Aut nimiis torrens feruoribus ęthereus sol,
Aut subiti perimūt imbres gelidęq; pruinæ,
Flabraq; ventorum violento turbine vexant.

Sunt alii loci plurimorum versuū,quos Maro in opus suū cū paucorꝝ immutatione verborꝝ a veterib⁹ trāstulit.Et qa lōgū est vniuersos ex vtroq; trāscribere, libros veteres notabo, vt q volet,illic legēdo,ęqualitatē locorꝝ cōferēdo mireť.In primo Æneid.tēpestas describiť, & Ven⁹ apd Iouē qriť de periculis filii,& Iuppiter eā de futurorū ꝓsperitate solať. Hic locus totus sumpt⁹ a Nęuio est ex primo libro belli Punici.Illic em̄ ęque Venus Troianis tēpestate laborantibus cū Ioue queriť,& sequunť verba Iouis filiā consolātis spe futurorū.Itē de Pandaro & Bitia aperientibus portas,locus acceptus est ex libro quintodecimo Ennii, q induxit Histros duos in obsidione erupisse portā,& stragē de obsidente hoste fecisse.Nec Tullio cōpilādo dūmō vndiq; ornamēta sibi cōferret,abstinuit.O fama ingēs ingētior armis Vir Troiane.Nēpe hoc ait,Æneam famā suā factis fortibus supgressum,quū plerūq; fama sit maior rebus.Sēsus hic in Catone Ciceronis his verbis.Cōtingebat in eo,qđ plerisq; cōtra solet,vt maiora oīa re q̄ fama viderenť: id qđ non sępe euenit, vt expectatio cognitione,aures ab oculis vincerentur. Item. Proximus huic longo,

ſed proximus interuallo. Cicero in Bruto. Duobus igit̃ ſummis Craſſo & Antonio Lucius Philippus proximus accedebat, ſed longo interuallo, tamen proximus.

Quos locos prius alii ex Homero trãſtulerit, deinde Virgili⁹ opi ſuo aſciuerit. Cap. III.

SVnt quędã apud Virgiliũ quę ab Homero credit̃ trãſtuliſſe: ſed ea docebo a noſtris auctoribus ſumpta, qui priores hæc ab Homero in carmina ſua traxerãt: qđ qdẽ ſumm⁹ homericę laudis cumulus eſt, ꝙ quũ ita a plurimis aduerſus eum vigilatum ſit, coactęꝗ omnium vires manum contra fecerint, ille velut pelagi rupes immota reſtitit. Homerus de Aiacis forti pugna ait.

Loc. reſt. ex Iliad. xvi.

ἄιας δ᾽ οὐκέτ᾽ ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι.
δάμνα μὲν ζηνός τε νόος, καὶ τρῶες ἀγαυοὶ
βάλλοντες, δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε. βάλλετο δ᾽ αἰεὶ
καπ φάλαρ᾽ εὐποίηθ᾽. ὁ δ᾽ ἀριστερὸν ὦμον ἔκαμνεν
ἔμπεδον αἰὲν ἔχον σάκος αἰόλον, οὐδὲ δύναντο
ἀμφ᾽ αὐτῷ πελεμίξαι, ἐρείδοντες βελέεσσιν.
αἰεὶ δ᾽ ἀργαλέῳ ἔχετ᾽ ἄσθματι. καδ δὲ οἱ ἱδρὼς
πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν. οὐδέ πῃ εἶχεν
ἀμπνεῦσαι. πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

Hunc locum Ennius in decimoquinto ad pugnam Cęlii tribuni his verſibus trãſfert.

Vndiꝗ conueniunt, velut imber, tela tribuno
Configunt parmam, tinnit haſtilibus vmbo,
Ærato ſonitu galeæ, ſed nec pote quiſꝗ
Vndiꝗ nitendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitꝗ quatitꝗ.
Totum ſudor habet corpus, multumꝗ laborat.
Nec reſpirandi fit copia præpete ferro.
Hiſtri tela manu iacientes ſollicitabant.

Hic Virg. eũdẽ locũ de icluſo Turno gr̃a elegãtiore cõpoſuit.

Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum,
Nec dextra valet, obiectis ſic vndiꝗ telis
Obruitur, ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida ęra fatiſcunt,
Diſcuſſęꝗ iubę capiti, nec ſufficit vmbo
Ictibus, ingeminant haſtis & Troes & ipſe
Fulmineus Mneſtheus, tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Fulmen agit, feſſos quatit ęger anhelitus artus.

Homerus.

Loc. reſt. ex Iliad. xii.

φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ,
ἀσπὶς δ᾽ ἄρ ἀσπίδ᾽ ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ᾽ ἀνήρ.

Furius in quarto annali.

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

Hinc Virgilius ait.

Hæret pede pes, denſuſꝗ viro vir.

Homeri eſt.

Ilia. ii.

πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω
οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν
φωνὴ δ᾽ ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Hunc ſecutus Hoſtius poeta in libro ſecundo belli hiſtrici ait.

Non ſi mihi linguæ Centum atꝗ ora ſient, totidem voceſꝗ liquatæ.

Hinc Virgilius ait.

Non mihi ſi linguæ centum ſint oraꝗ centum.

Loc. reſt. ex Ili. vi.

Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in hęc verba.

ὡς δ᾽ ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ

Δεσμὸν ἀπορρήξας, θείει πεδίοιο κροαίνων
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐυρρεῖος ποταμοῖο
κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ᾽ ἀγλαΐηφι πεποιθώς.

Loc⁹ restitutus ex Ili. vi.

Ennius hinc traxit.

Et tum ſicut equus qui de præſepibus actus
Vincla ſuis magnis animis abrupit, & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaq́ꝫ prata
Celſo pectore, ſæpe iubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.

Virgilius.

Qualis vbi abruptis fugit præſepia vinclis. &c.

Nemo ex hoc viles putet veteres poetas ꝙ verſus eoꝝ ſcabri nobis videt̃. Ille. n. ſtyl⁹ Enniani ſecl'i aurib⁹ ſol⁹ placebat, & diu laborauit ętas ſecuta, vt magis huic molliori ſtylo acqeſceret̃. Sed vlteri⁹ ne moror Cecinã, qn & ipe ꝓdat, q̃ meminit ex ãtiqtate trãſtuliſſe. [Ennii ſtylus.]

De vocabulis latinis, grecis, barbariſq́ꝫ, quibus Virgilius primus vſus eſſe videri poſſit: cum tamen ante eum veteres iiſdem vſi ſint. CAP. IIII.

Tum Cecinna. In verſibus vel in locis quãtũ ſibi Maro ex antiqtate q̃ſiuerit, Furius vt memor & veteris & nouę auctorũ copię diſſeruit. Ego conabor oſtẽdere hũc ſtudioſiſſimũ vatẽ, & de ſingulis verbis veterũ aptiſſime iudicaſſe, & ĩſeruiſſe lecta operi ſuo verba, q̃ nobis noua videri facit incuria vetuſtatis. vt ecce Addita, ꝓ inimica & ĩfeſta, qs nõ extimet poetã arbitrio ſuo nouũ verbũ ſibi voluiſſe fabricare? Sed nõ ita eſt, nã quod ait, Nec ſeuis addita Iuno Vſq́ꝫ aberit. i. affixa & p hoc infeſta: hoc iã dixerat Lucilius in libro. xiiii. his verſibus. [Additus ꝓ ĩfeſto.]

Si mihi non pretor fiet additus, atq́ꝫ agitet me,
Non male ſic ille vt dico me extenderat vnus.

Virgilius.

Mane ſalutantum totis vomit ædibus vndam.

Pulchre vomit vndã & antique. Nã ait Ennius. [Vomere]

Et Tyberis flumen vomit in mare ſalſum.

Vnde & nunc vomitoria in ſpectaculis dicimus, vnde homines glomeratim ingredientes in ſedilia ſe fundunt. [Vomitoria ĩ ſpectaculis.]

¶ Agmen pro actu & ductu quodam ponere non inelegans eſt, vt Leni fluit agmine Tybris, immo & antiquum eſt. Ennius enim in quinto ait. [Agmen.]

Quod per amœnam vrbem leni fluit agmine flumen.

¶ Qꝫ ait, Crepitãtib⁹ vrere flãmis, nõ nouũ vſurpauit verbũ, ſed prior Lucre. i. vi. poſuit. [Crepitãtibus flãmis.]

Nec res vlla magis q̃ Phœbi delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.

¶ Tum ferreus haſtis Horret ager: horret mire ſe habet. Sed & Ennius in. xiiii. [Horret ager.]

Horreſcit telis exercitus aſper vtrinq́ꝫ. Et in Erectheo.

Arma rigent horreſcunt tela. Et in Scipione.

Sparſis haſtis longis campus ſplendet & horret. Sed & ante omnes Homerus.

ἔφριξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσι
μακρῇς, ἃς εἶχον ταμεσίχροας.

¶ Splendet tremulo ſub lumine pontus. Tremulũ lumẽ de imagine rei ipſi⁹ expreſſũ eſt. Sed prior Enni⁹ in Menalippe. Lumine ſic tremulo terra & caua cęrula candẽt. Et Lucr. in. vi. Pręterea ſolis radiis iactatur aquai Humor, & in lucem tremulo rareſcit ab æſtu. [Tremulũ lumẽ.]

¶ Hic cãdida populus antro Imminet, & lẽtę texũt vmbracula vites. Sũt q extimẽt hoc verbũ vmbracula Virg. authore cõpoſitũ, quũ Varro rerũ diuinarũ lib. x. dixerit: Nonnullis magiſtratibus in oppido id gen⁹ vmbraculi cõceſſum. Et Cic. in. v. de legib⁹. Vis ne igit̃ (qm̃ ſol paululũ a meridie iã deuex⁹ videt̃, neq́ꝫ dũ ſatis ab his nouellis arborib⁹ oĩs hic locus opacat̃) deſcẽdat̃ ad Lirim? eaq́ꝫ q̃ reſtant in illis alnorũ vmbraculis pſequamur? Similiter in Bruto. Sed vt & Theophraſti doctiſſimi hominis vmbraculis. [Vmbracula.]

¶ Tranſmittunt curſu campos, atq́ꝫ agmina cerui.

Trāſmittere. Puluerulenta fuga glomerant. quod ait ſpecioſe tranſmittunt pro tranſeunt, Sic & Lucretius in ſecundo.

Et circumuolitant equites, medioſq; repente
Tranſmittunt valido quatientes impete campos.

Sed & Peſtanus Iubonenſis ſic ait: Pedibus equos trāſmiſimus: qđ eſt tranſiuimus.

Defluere ad terrā. ¶Quam tota cohors imitata relictis Ad terram defluxit equis. Sic Furius in primo.

Ille graui ſubito deuinctus vulnere habenas
Miſit equi, lapſuſq; in humum defluxit, & armis Reddidit ęratis ſonitum.

Diſcludere. ¶Tum durare ſolum & diſcludere nerea ponto Cœperit. Ferit aures noſtras hoc verbū diſcludere, vt nouum. Sed prior Lucretius in quinto.

Diffugere inde loci partes cœpere, pareſq;
Cum paribus iungi res, & diſcludere mundum.

Deductū carmen. ¶Paſtorē Tityre pingues Paſcere oportet oues, deductū dicere carmen. Deductū p̄ tenui & ſubtili eleganter poſitū eſt. Sic aūt & Afranius in virgine. Verbis pauculis reſpondit triſtis voce deducta, malleq; ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornificiū. Deducta mihi voce garryenti. Sed hæc ab illo fluxerunt, qđ Pomponius in Atellana quę Calendę Martię inſcribit, ait. Vocē deducas oportet, vt mulieris videant verba. Iube modo afferatur vnus, ego vocem reddam tenuem & tinnulam. Et infra. Etiam nunc vocem deducam.

Proiecta ſaxa. ¶Proiectaq; ſaxa Pachyni Radimus. Proiecta ſi ſecundū cōſuetudinē dicit, intelligit ab iecta. Si ſecūdū veteres, p̄iecta porro iactata. Alibi ait. Proiecto dū pede lęuo Aptat ſe pugnę. Sed & Siſenna in ſecūdo dixit. Et Marſi p̄pius ſuccedūt, atq; ita ſcutis p̄iectis, tectis ſaxa certatim lēta manibus coniiciūt in hoſtes. Et in eodē. Vetus atq; ingens erat arbor ilex, quę circū p̄iectis ramis maiorem partē loci ſummi tegebat. Et Lucretius in tertio.

Quamlibet immani proiectu corporis extet.

Tēpeſtiua pin⁹. ¶Et tempeſtiuam ſyluis euertere pinum. Hoc verbū de pino tēpeſtiua a Catone ſūpſit, q̄ ait: Pineā nucē quū effodies, luna decreſcēte eximito poſt meridiē ſineuēto Auſtro. Tū vero erit tēpeſtiua, cū ſemē ſuū maturū erit. ¶Inſeruit operi ſuo & gręca verba, ſed nō prim⁹ hoc auſus. Auctorū. n. veterū audaciā ſecut⁹ eſt.

Lychni. Depēdēt Lychni laq̄arib⁹ aureis. Sicut Enni⁹ in. ix. Lychnorū lumina bis ſex. Et Lucret. in. v. Quin etiā nocturna tibi terreſtria q̄ ſūt Lumina pēdētes Lychni. Lucili⁹ i. i. Porro chęnopoda clinopodas lychnoſq;, & dicim⁹ cēnos āte pedes lecti, atq; lucernas. Et

Æthra. qđ dixit, Nec lucid⁹ ęthra Syderea polus: Enni⁹ prior dixerat i. xvi. Interea fax Occidit, oceanūq; rubra tracti obruit ęthra. Et Ilius in Theutrāte. Flāmineā p ęthrā alte feruidā ferri facē.

Dędalus. Reboare. Dędala Circe. q̄a Lucre. dixerat, Dędala tellus. ¶Reboāt ſylueq; & magn⁹olympus. q̄a eſt apud Lucretiū: Nec cithara reboāt laqueata aurataq; tecta. Sed hac licētia largius ſunt vſi veteres, parcius Maro. Quippe illi dixerūt & pauſam, & machęrā, & acotiā, & malacē, & alia ſiīia. Nec nō & punicis oſciſq; verbis vſi ſunt veteres, quorū imitatione Virgili⁹ peregrina verba nō reſpuit: vt in illo: Sylueſtres vri aſſidue.

Vri. Camur⁹ Camera. Vri eīm gallica vox eſt, qua feri boues ſignificant. Et, Camuris hirtę ſub cornibus aures. Camuris peregrinū verbū eſt. i. in ſe redeūtib⁹. Et forte nos quoq; hac ratione cameram figurauimus.

Epitheta q̄ apud Virgiliū noua vident, vetuſtiorib⁹ quoq; in vſu fuiſſe. CAP. V.

Epitheta noua. Mulciber. Multa quoq; epitheta apud Virg. ſunt q̄ ab ipſo facta credunt, ſed & hęc a veterib⁹ tracta mōſtrabo. Sūt aūt ex his alia ſimplicia, vt gradiuus, Mulciber: alia cōpoſita, vt arcitenēs, vitiſator. Sed prius de ſimplicib⁹ dicā. Et diſcinctos mulciber aphros. Mulciber eſt Vulcan⁹, q̄ ignis ſit, & oīa mulceat ac domet. Acti⁹ in Philoctete. Heu Mulciber arma ignauo iuicta es fabricat⁹ & manu. Et Egnatius de rerū natura libro. i. Deniq; mulciber & ipſe ferēs altiſſima cęli cōtingunt.

Petulci hœdi. Hœdiq; petulci Floribus inſultent. Lucret. in ſecūdo. Pręterea teneri tremulis in vocib⁹ hœdi Corniferas norūt matres agniq; petulci.

Liq̄dus ignis. Illud audacię maximę videri poſſit, qđ ait in Bucolicis, Et liq̄di ſimul ignis, p̄ puro vel lucido, ſeu p̄ effuſo & abūdanti: niſi prior hoc epitheto Lucretius vſus fuiſſet in ſexto.

Hac etiam fit vti de cauſa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Tristis pro amaro translatio decens est, vt Tristesq; lupini. Et ita Ennius in libro Sabinarum. iiii. Neq; triste quęritat sinapi, neq; cępe mœstũ. ¶ Auritos lepores nõ Maro primus vsurpat, sed Afranium sequitur, qui in prologo ex psona Priapi ait, Nã qđ vulgo pdicant aurito me parente natum, non ita est. ¶ Et vt cõposita subiũgam, qđ ait Virgi. Tristis p amaro. Auritus lepus.

Vidit Thuricremis quũ dona imponeret aris.

Iam Lucretius in secundo dixerat. Thuricremæ arę.

Nam sæpe ante deum vitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras.

¶ Quam pius arcitenens. Hoc epitheto vsus est Nęuius belli Punici libro secundo. De inde pollens sagittis inclytus arcitenẽs sanctusq; Delphis prognatus Pythius Apollo. Idem alibi. Cum tu arcitenens sagittis pollens dea. Arcitenens.

Sed & Hostius libro secundo belli Histrici.

Dia Minerua, simul autẽ inuictus Apollo, Arcitenẽs, Latonius.

¶ Etiam, Syluicolæ fauni. Nęuius libro primo belli Punici. Syluicolæ.

Syluicolę homines belliq; inertes. Actius in Bacchis.

Syluicolæ ignota inuisentes loca.

¶ Despiciens mare veliuolum.

Liuius in Helena. Veliuolum.

Tu qui permensus ponti maria alta veliuola.

Ennius in decimoquarto.

Quũ procul aspiciunt hostes accedere vẽtis Nauib9 veliuolis.

Idem in Andromache.

Rapit & ex alto naues veliuolas.

¶ Vitisator seruans curuam sub imagine falcem. Vitisator.

Actius in Bacchis.

O Dionyse pater optime vitisator Semela genitus euchia.

¶ Almaq; curru Noctiuago Phoebe. Noctiuagus.

Egnatius de rerum natura libro primo.

Rosida noctiuagis astris labentibus Phœbe
Pulsa loco cessit concedens lucibus altis.

¶ Tu nubigenas inuicte bimembres.

Cornificius in Glauco. Bimembres.

Centauros fodere bimembres.

¶ Caprigenumq; pecus nullo custode per hęrbas. Caprigenum.

Pacuuius in Paulo.

Quis caprigeno pecori grandior gressio est.

Actius in Philoctete.

Caprigenum trita vngulis. Idem in Minotauro. Taurigenum.

Taurigeno semine ortum fuisse an humano.

¶ Decenter & his epithetis Virgilius vsus est, pro sagitta volatile ferrũ, & pro Romanis gentem togatam: quorum altero Sueuius, altero Laberius vsus est. Nam Sueuius in lib. v. ait. Volucrumq; volatile telum. Ac Laberius in Ephebo. Licẽtiã ac libidinẽ vt tollam petis togatæ stirpis. Idem infra. Idcirco ope dilatatum est dominium togatę gẽtis. Volatile ferrũ. Togata gens.

De figuris, quæ ita Virgilio sunt peculiares, vt apud alios raro aut nunq̃ reperiantur. Cap. VI.

Figuras vero quas traxit de vetustate, si volentibus vobis erit, quũ repentina memoria suggesserit enumerabo. Sed nũc dicat volo Serui9 quæ in Virgilio notauerit ab ipo figurata, non a veteribus accepta, vel ausu poetico noue quidem, sed decẽter vsurpata. Quotidie enim Romanæ indoli enarrando eundem vatem, necesse est habeat huius annotationis scientiam promptiorem.

¶ Placuit vniuersis electio: in reliqua suffecti etiã adhortati sunt Seruiũ, vtque in se refusa sunt annotaret. Ille sic icipit. Vates iste venerabilis, varie, mõ verba, mõ sensus figurando multũ latinitati leporis adiecit. q̃lia sunt hęc. Supposita de ma Figuratę posita

Creauit tre nothos furata creauit:vt ipsa creauerit quos creari fecerit.Tepidaq́ recentem Cę
Recens. de locum.quum locus recens cęde,noue dictus sit.Et,Hęc ait,& socii cesserunt æquo-
Iussus. re iusso.pro eo qđ iussi cesserũt.Et cęso sparsurus sanguine flammas.qui ex cęsis vide-
Cęso sá. licet profundit.Vota deum primo victor soluebat eoo. pro quę diis vota sunt. Et me
Vota consortem nati concede sepulcro.Alius dixisset:Et me consortẽ nato cõcede sepulcri.
deum. & Illa viam celerans per mille colorib⁹ arcũ,id est per arcum mille colorum.& Hic alii
Consors spolia occisis direpta latinis Coniiciunt igni,pro in ignẽ.& Corpore tela mõ,atq́ ocu
Mille co lis vigilantibus exit.Tela exit,pro vitat.& Senior leto canentia lumina soluit. pro ve-
loribus tustate senilia.Exesęq́ arboris antro.pro cauerna.& Frontẽ obscœnã rugis arat. Arat
arcum. non nimie,sed pulchre dictum. Ter secum ærato circũfert tegmine syluã.pro iaculis.
Exit tela & Vir gregis,pro capro.Et illa q̃ pulchra sunt.Aquæ mons,telorum seges,ferreus im-
Vir gre. ber,vt apud Homerum.

Mõs aq̃. εἰ δὴ κυάνεον τρώων νέφος ἀμφιβέβηκε — Loc.rest.
Seges te. νηυσὶν ἐπικρατέως. — 16.&.17.
Imber ὣς οἱ μὲν μάρναντο, σιδήρειος δ' ὀρυμαγδὸς — Iliados.
ferreus. χάλκεον οὐρανὸν ἷκε, δι' αἰθέρος ἀτρυγέτοιο.

Et Dona laboratę cereris.& Oculisq́ aut pectore noctem accipit.& Vocisq́ offensa re
sultat imago.& Pacemq́ per aras exquirunt.& Paulatim abolere Sycheum incipit. Sę-
Verba p̄ pe etiam verba pro verbis pulchre ponit. Oraq́ corticibus sumunt horrenda cauatis.
verbis. ora p̄ personis.& Discolor vnde auri p̄ ramos aura refulsit.Quid est enĩ aura auri?aut
quemadmodum aura refulget? Sed tamen pulchre vsurpauit.& Simili frondescit vir-
ga metallo.q̃ bene vsus est frondescit metallo?& Nigri cum lacte veneni.nigro impone
re nomen lactis.& Haud aliter iustæ quibus est Mezẽtius iræ.Odio esse aliquẽ vsitatũ,
irę esse,iuentum Maronis est.Item de duobus incipit dicere, & in vnũ desinit.Interea
reges ingenti mole Latinus Quadriiugo vehitur curru.vt est apud Homerum.

Et Protinus Orsilochum & Buthen duo maxima Teucrum
Corpora,sed Buthen aduersum cuspide fixit,& cætera.
Iuturnã Iuturnam misero fateor succurrere fratri Suasi.
suasi. Quum solitum sit dici,Iuturnę suasi.& Vrbẽ quã statuo vestra est.&,Tu modo quos in
spem statues submittere gentis,Pręcipuũ iã inde a teneris impẽde laborẽ.pro in eos im-
Repeti- pẽde.Facit pulcherrimas repetitiões.Nã neq́ Parnassi vobis iuga, nam neq́ Pindi Vlla
tiones. morã fecere.Quę vobis q̃ digna viri p̄ talibus ausis?Vidistis quo Turnus equo,quibus
Parẽthe ibat in armis?Nec interpositiones eius ociosę sunt.Si te nulla mouet tantarũ gloria re
ses. rũ:At ramũ hunc(aperit ramũ qui veste latebat)Agnoscas.Vt sceptrũ hoc(dextra sce
Personæ ptrum nã forte gerebat)Nunq̃ fronde leui.Et illa mutatio elegantissima est,vt de quo
mutatio loquebat̃ subito ad ipsum verba cõuertens.Vt bello egregias idẽ disiecerit vrbes,Tro-
iãq́ œchaliamq́,& duros mille labores Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquę Pertu
lerit.tu nubigenas inuicte bimembris.& reliqua.Illa vero intermissio:Quos ego:sed mo
tos præstat componere fluctus,tracta est a Demosthene.

Indigna Hæc vero q̃ poetica indignatio.Pro Iuppiter ibit Hic ait.Hæc miseratio.O patria o ra
tio poe- pti nequicq̃ ex hoste penates.Et illa trepidatio:Ferte citi ferrum,date tela, & scandite
tica. muros:Hostis adest.Et conquestio.Me ne igitur socium tantis adiũgere rebus Nise fu-
Trepida gis?Quid illa excogitatio nouorum intellectuum?vt Mentitaq́ tela,& Ferrumq́ arma-
tio. re veneno,& Cultusq́ feros mollire colẽdo.Exuerint sylueſtrem animum.& Virgineũ
Cõqſtio q́ alte bibit acta cruorem.vt apud Homerum de hasta.
Intelle-
ctus no- Et,Pomaq́ degenerant succos oblita priores:Et,Glacie cursus frẽnaret aquarũ: Et,Mi-
ui. staq́ ridenti colocasia fundet acantho.&,Est mollis flãma medullas Interea, & tacitũ vi
uit sub pectore vulnus.Et,Duro sub robore viuit Stuppa mouẽs tardum fumũ.Et,Sæ-
uirq́ canum latratus in auras.Et,Cęlataq́ amnẽ fundẽs pater Inachus vrna.Et,Affixæ
Apib⁹at venis animasq́ in vulnera ponunt.Et quicquid de apibus dixit in virorum fortiũ simi
tributa. litudinem,vt adderet quoq́ mores & studia , populos & p̄lia.quid plura?vt & quirites

vocaret. Dies me deficiet, si omnia persequi a Virgilio figurata velim. Sed ex iis quę dicta sunt, omnia similia lector diligens annotabit.

De obscure a Virgilio dictis: & quid apud eũ Vexare, Illaudat⁹, & Squalere significent, quantumq; vehementiæ habeant. Cap. VII.

QVum Serui⁹ ista dissereret, Prætextatus Auienũ Eustathio insusurrãtem vidẽs, quin age, inquit, Eustathi, verecũdiã Auieni probi adolescẽtis iuua, & ipse publicato nobis qđ immurmurat. Eustathius, iãdudũ ĩquit multa de Virgilio Seruiũ gestit ĩterrogare, quorũ enarratio respicit officiũ literatoris, & tẽpus indulgeri optat, quo de obscuris ac dubiis sibi a doctiore fiat certior. Et Prætextat⁹, Probo inquit, mi Auiene ꝙ ea de quibus ambigis, clam te esse nõ pateris. Vnde exoratus sit a nobis doctissim⁹ doctor, vt te secũ negociũ habere patiaṫ, quia in cõmune ꝓficient q̃ desideras audire. Nec tu modo vltra cesses aperire Seruio viã de Virgilio disserendi. Tunc Auienus tot⁹ cõuersus in Seruiũ, Dicas volo, inqt, doctorũ maxime, quid sit, ꝙ quũ Virgil. anxie semper diligens fuerit in verbis ꝓ causę merito vel atrocitate ponẽdis, incuriose & abiecte in his versibus verbũ posuit. Cãdida succinctã latratib⁹ inguina mõstris Dulichias vexasse rates. vexasse eñ verbũ est leuis ac parui incõmodi, nec tã atroci casui cõgruens, quũ repente hoĩes a belua immanissima rapti laniatiq; sint. Sed & aliud huiuscemodi deꝑhendi. Quis aut Eurysthea durũ, Aut illaudati nescit Busiridis aras? Hoc eñ verbum illaudati nõ est idoneũ ad exprimendã sceleratissimi hoĩs detestationẽ, qui ꝙ hoĩes oĩm gentiũ immolare solit⁹ fuit, nõ laude tñ indignus ẽst, sed detestatione execrationeq; totius generis humani dignus est. Sed nec hoc verbũ ex diligentia Virgiliana venire mihi videṫ. Per tunicam squalentem auro. non eñ cõuenit dicere auro squalentẽ, qñ nitori splẽdoriq; auri cõtraria sit squaloris illuuies. Et Seruius. De verbo vexasse, ita respõderi posse arbitror. Vexasse graue verbũ est, tractũq; ab eo videṫ qđ est vehere, in quo ĩ est iam vis quędã alieni arbitrii, non eñ sui potẽs est qui vehiṫ. Vexasse aũt, qđ ex eo inclinatũ est, vi atq; motu ꝓculdubio vastiore est: nã qui ferṫ & raptaṫ, atq; huc atq; illuc distrahiṫ, is vexari ꝓprie diciṫ: sicuti taxare pressius crebriusq; est, q̃ tãgere, vnde id ꝓculdubio inclinatũ est: & iactare multo fusi⁹ largiusq; est q̃ iacere, vnde id verbũ traductum est: Quassare etiã q̃ quatere graui⁹ violẽtiusq; est. Nõ igiṫ qa vulgo dici solet vexatũ esse, quẽ fumo aut vẽto aut puluere laborare videm⁹, ꝑpterea debet vis vera atq; †natura verbi deperire, q̃ a veterib⁹ q ꝓprie & signate locuti sũt, ita vt decuit obseruata est. M. Catonis verba sunt, ex orõne quã de Acheis scripsit. Quũq; Annibal terrã Italiã laceraret atq; vexaret. vexatã Italiã dixit Cato ab Annibale, qñ nullum calamitatis, aut sęuitię, aut immanitatis genus repiri q̃at, qđ eo tpe Italia nõ ꝑpessa sit. M. Tulli⁹ q̃rto in Verrẽ. Quę ab isto sic spoliata atq; direpta est, vt non ab hoste aliquo, q tñ in bello religionem & cõsuetudinis iura retineret, sed vt a barbaris p̃donib⁹ vexata eẽ videatur. De illaudato aũt duo videnṫ respõderi posse. Vnũ est eiusmodi. Nemo quisq̃ tã afflictis est morib⁹, quin faciat aut dicat nonnunq̃ aliqđ qđ laudari queat. Vnde hic antiquissimus versus vice prouerbii celebratus est, † πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. Sępe etiã est holitor valde opportuna locut⁹. Sedeñ qui in oĩni re atq; in oĩ tpe oĩ laude vacat, is illaudat⁹ est, isq; oĩm pessim⁹ deterrimusq; est. Sicuti oĩs culpę priuatio ĩculpatũ facit: ĩculpat⁹ aũt instar est absolutę virtutis: Illaudat⁹ quoq; igiṫ finis est extremę malitiæ. Itaq; Home. non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare ampliter solet. Hoc enim est. τὼ δ᾽ οὐκ ἄκοντε πετέσθην. Illi haud inuiti volarunt.
ἔνθ᾽ οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον, Tũc neq; cernere erat torpẽtẽ Agamẽnona diũ,
οὐδὲ καταπτώσσοντ᾽, οὐδ᾽ οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι. Nec pauidum nec nolentẽ decernere ferro.
Epicurus quoq; simili modo maximã voluptatẽ, priuationẽ detractionẽq; oĩs doloris definiuit his verbis. ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadẽ ratione idẽ Virgilius inamabilẽ dixit stygiã paludẽ. Nã sicut illaudatũ κατὰ στέρησιν laudis, ita inamabilem ꝑ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo illaudatus ita defendiṫ. Laudare significat prisca lingua nominare, appellareq;. Sic in actionib⁹ ciuilibus author laudari diciṫ, qđ est noĩari. Illaudatus ergo est, quasi illaudabilis, id est nunq̃ nominãdus: sicuti quõdã a communi cõsilio Asię decretũ est, vti nomen eius, q tẽplũ Dianę Ephesię incẽderat, ne qs vllo in tpe noĩaret.

[Margin: Ambigis. — Ex Gel. li. ii. ca. vi. — Vexare. — Taxare. Iactare. Quassare. — †natiua — Illaudatus. — † πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνήρ. — Inculpatus. — Volupt. defini. i. priuationem. — Laudare quid significat]

ret. Tertiũ restat ex iis q̃ reprehẽsa sunt, ꝙ tunicam squalẽtem auro dixit. Id aũt significat copiam densitatẽq; auri in squamarũ speciem intexti. Squalere enim dictũ ab squamarũ crebritate asperitateq;, quę in serpẽtũ pisciũve coriis visuntur. Quam rem & alii, & hic idem poeta locis aliquot demõstrat. Quẽ pellis inqt ahenis In plumã squamis auro conserta tegebat. Et alio loco. Iamq; adeo rutilum thoraca indutus ahenis Horrebat squamis. Actius in Pelopidibus ita scribit. Eius serpẽtis squamę squalido auro & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatũ obsitũq; aliqua re erat, vt incuteret visentibus facie noua horrorẽ, id squalere dicebatur. Sicut in corporib⁹ incultis squamosisq; alta congeries sordium squalor appellatur. Cuius significationis multo assiduoq; vsu totum id verbum ita contaminatum est, vt iam squalor de re alia nulla q̃ de solis inquinamentis dici cœperit.

Squalere. Squalor

Alii tres loci apud Vergiliũ explicati: qui sũt, Ipse quirinali lituo &c. Maturate fugam. Vestibulũ ante ipsum &c. quid sit vestibulum. Cap. VIII.

Gratum mihi est, Auienus inqt, correctũ, qđ de optimis dictis male opinabar. Sed in hoc versu mihi videť deesse aliquid. Ipse quirinali lituo paruaq; sedebat Succinctus trabea. Si enim nihil deesse concedimus, restat vt fiat lituo & trabea succinct⁹, qđ est absurdissimũ: quippe quũ lituus sit virga breuis in parte qua robustior est incurua, qua augures vtuntur. Nec video qualiter possit lituo succinctus videri. Respondit Seruius, sic hoc dictum esse, vt pleraq; dici per defectionẽ solẽt. Veluti cũ diciť. M. Cicero homo magna eloquentia, & Roscius histrio summa venustate, non plenũ hoc vtrũq;, neq; perfectũ est, sedenim pro pleno ac perfecto auditur: vt Virgilius alio in loco. Victorem Buten immani corpore. i. corpus immane habentẽ. Et item alibi. In medium geminos immani pondere cęstus Proiicit: ac similiter, Domus sanie dapibusq; cruentis. Sic igitur id quoq; dictũ videri debet: Ipse quirinali lituo, id est lituum quirinalem tenens. Quod minime mirandum foret, si ita dictum fuisset, Picus quirinali lituo erat, sicuti dicimus, statua grandi capite erat. Et est autem, & erat, & fuit, plerũq; absunt cum elegãtia, sine detrimento sententiæ. Sed qm̃ litui facta mentio est, prætermittendum non est, quod posse quęri animaduertimus, vtrum a tuba lituus auguralis appelletur, an tuba a lituo augurũ, lituus dicta sit. Vtrũq; enim pari forma & pariter ĩ capite incuruũ est. Sed si (vt quidam putant) tuba a sonitu lituus appellata est, ex illo Homeri versu λίγξε βιός, necesse est vt virga auguralis a tubę similitudine lituus voceť. Vtiť aũt vocabulo isto Virgilius pro tuba. vt ibi: Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.

Ex Gel. lib. v. ca. viii. Lituus. Grãma. regula.

¶Subiecit Auienus. Maturate fugam, quid sit parum mihi liquet. Cõtraria enim mihi videtur fuga maturitati: vnde quid de hoc verbo sentiendum sit, quęso me doceas. Et Seruius. Nigidius homo omniũ bonarũ artium disciplinis egregius: Maturare inqt est, qđ neq; citius, neq; serius, sed mediũ quiddã & tẽperatũ est. Bene atq; ꝓprie Nigidius: Nã & ĩ frugib⁹ & ĩ pomis matura dicunť, q̃ neq; cruda & ĩmitia sunt, neq; caduca & nimium cocta, sed tempore suo tẽperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam diuus Augustus duobus verbis gręcis eleganter exprimebat. Nam & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solitum ferũt, σπεῦδε βραδέως, per qđ monebat, vt ad rem agẽdam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & tarditas diligentiæ: Ex quibus duob⁹ cõtrariis, fit maturitas. Sic ergo Virgilius inducit Neptunũ discessum ventis imperantem, vt & tam cito discedãt tanq̃ fugiant, & tamen standi mediocritatem in regressu teneant, tanq̃ mature, id est temperate abeuntes. Veretur em̃ ne in ipso discessu classi noceant, dum raptu nimio tanq̃ per fugam redeunt. Idem Virgilius duo ista verba maturare & properare tanq̃ plene cõtraria scitissime separauit his versib⁹. Frigidus agricolam siquando continet imber: Multa forent, quæ mox cęlo properanda sereno Maturare datur. Bene & elegãter duo ista verba diuisit. Nãq; in pręparatu rei rusticę per tempestates & pluuias, qm̃ & necessitate ocium est, maturari potest: per serenas vero qm̃ tẽpus instat, ꝓperari necesse est. Sane quum significandum est coactius quid & festinatius factum, rectius hoc dicitur pręmature factum, q̃ mature. Sicuti Afranius dixit in togata, cui tituli nomẽ est, Appetis dñatũ demẽs ꝓmature ꝓcocẽ. In quo versu aiaduertẽdũ est, ꝙ ꝓcocẽ inquit non pręcoquẽ. Est em̃ casus eius rectus nõ ꝓcoquis, sed præcox.

Ex Gel. li. x. cap. xi. Maturare. Festina lente. Pręmature. Præcox cis.

Hic Auienus rursus interrogat.Quũ Virgilius(inqt)Æneã suũ tanq̃ hoiem piũ a cõtagione atrocis visus apud inferos vindicauerit,& magis eũ fecerit audire reorum gemitus,q̃ ipsa videre tormenta,in ipsos vero cãpos piorũ licenter induxerit:cur hoc tamẽ versu ostẽdit illi partem locorũ quibus impii cohibebant̃: Vestibulũ ante ipsum primisq; ĩ faucib⁹ orci?Qui eñ vestibulũ & fauces videt,intra ipsam ędẽ iã sine dubitatione successit:aut siqd aliud de vestibuli vocabulo intelligẽdũ,scire desidero. Ad hęc Seruius.Pleraq; sunt vocabula quibus vulgo vtimur,non tñ liquido aĩaduertimus, qd ea ex vera ꝓprietate significent:sicuti est vestibulum in sermonibus celebre atq; obuiũ verbum, non oĩbus tñ qui illo facile vtunt̃ liquido spectatũ. Putant eñ vestibulũ esse partem domus priorem,quã atrium vocãt.Sed Cecilius Gallus vir doctissimus,in libro de significatione verboꝝ q̃ ad ius ciuile ptinẽt,secũdo, Vestibulum dicit esse nõ in ipsis ædibus,neq; ædiũ partẽ,sed locũ ante ianuã dom⁹ vacuum,ꝑ quẽ de via aditus accessusq; ad fores ędiũ fit.Ipsa enim ianua procul a via fiebat area intersita q̃ vacaret.Quæ porro huic vocabulo ratio sit,quęri multum solet:sed quę scripta apud idoneos authores legi,proferre in mediũ non pigebit. Ve particula sicuti quædam alia tum intensionem significat,tũ minutionẽ.Nam vetus & vehemens,alterũ ab ętatis magnitudine cõpositũ elisumq; est,alterũ a nimio ĩpetu & vi mẽtis instructũ. Vecors aũt & Vesan⁹ priuationẽ significãt sanitatis & cordis.Diximus aũt superius eos qui amplas domus antiquitus faciebant,locum ante ianuã vacuũ relinq̃re solitos,qui inter fores dom⁹ & viã medius esset.In eo loco q dñm eiusdẽ domus salutatũ venerant, prius q̃ admitterẽtur, cõsistebãt,& neq; in via stabãt,neq; intra ędes erãt.Ab illa ergo grandis loci cõstitione, & quasi quadã stabulatiõe vestibula appellata sunt spatia,in qbus multũ staret̃ ab aduenientibus,prius q̃ intromitterent̃ in domũ.Alii cõsentientes vestibula eadem esse q̃ diximus,in sensu tñ vocabuli dissentiũt.Referunt eñ nõ ad eos qui adueniũt,sed ad illos qui in domo cõmanent:qm̃ illic nunq̃ consistunt,sed solius transitus causa ad hunc locũ veniunt exeũdo siue redeundo.Siue igit̃ secũdũ priores per augmẽtũ, siue p secũdos per diminutionem intelligendũ est,tñ vestibula constat aream dici,quæ a via domũ diuidit.Fauces aũt iter angustum est,ꝑ quod ad vestibulũ de via flectitur.Ergo Æneas, quum videt fauces atq; vestibulũ domus impiorũ,non est intra domũ,nec cõtactu ędiũ execrabili sæuoq; polluit̃,sed de via videt loca inter viam & ædes locata.

Ex Gellio li.xvi cap.v. *Vestibulum.* *Ve par.* *Vetus.* *Vehemens.* *Vecors.* *Vesan⁹.* *Fauces.*

Bidentes quid significẽt apud Virgiliũ:& equitẽ pro equo subinde poni. Cap.IX.

Bidentes hostię quid essent,inquit Auienus,interrogaui quẽdã de grãmaticorum cohorte:& ille bidẽtes oues esse respõdit,idcircoq; lanigeras adiectũ,vt oues planius demõstrarent̃.Esto inquã oues bidẽtes dicantur:Sed q̃ ratio huius in ouibus epitheti scire inquã volo.Atq; ille nihil cunctatus,oues inquit bidentes dictę sunt,q; duos tãtũ dẽtes habeãt.Tũc ego,vbi terrarũ quęso te inquã duos solos p naturã dẽtes habere oues aliqñ vidisti?Ostentũ eñi hoc est,& factis piaculis procurandũ.Tũ ille ꝑmotus mihi,& irritatus,quęre inqt ea potius,q̃ a grammatico quęrẽda sunt.Nam de ouiũ dentibus opiliones ꝑcontator.Facetias ego nebulonis hominis risi,& reliqui.Sed te ꝑcontor quasi ipsius verboꝝ naturę consciũ.Tũ Seruius,de numero dentiũ quẽ ille opinatus est,rephẽdẽdus a me nõ est,quũ ipse iã riseris.Verũ ꝓcurãdũ mihi ẽ,ne illud obrepat,q; bidentes epitheton sit ouiũ,quũ Põponius egregius Atellanarũ poeta in Gallis transalpinis hoc scripserit.Mars tibi voueo facturũ,si vnq̃ rediero,bidẽte verre.Publius aũt Nigidius in libro quem de extis composuit,bidentes appellari ait, nõ oues solas,sed oẽs bestias bimas.Neq; tamen dixit,cur ita appellent̃.Sed in commẽtariis ad ius pontificium ꝑtinentibus,lẹgi bidentes primo dictas d.litera ex supfluo(vt sæpe assolet)interiecta,sicut pro reire redire dicitur,& pro reamare redamare, & redarguere ꝓ rearguere.Ad hiatũ enim duarum vocalium procurandũ,interponi solet d litera.Ergo bidentes primũ dictę sunt quasi bidẽnes,& lõgo vsu loquẽdi corrupta est vox, & ex bidennibus bidentes dictę.Higinus tamen,qui ius pontificium non ignorauit, in quinto librorũ,quos de Virgilio fecit,bidentes appellari scripsit hostias,quæ ꝑ ætatẽ duos dẽtes altiores haberẽt,per quos ex minore in maiorem transcendisse cõstaret ętatem.

Ex Gel. lib.xvi. cap.vi. *Bidẽtes* *D.interpositio.* *Ex Gel. lib.xviii cap.v.*

Cęterũ quęrit Auienus.In his versibus. Fręna Pelethronii Lapithę gyrosq; dedere Im-

poſiti dorſo,atq; equitem docuere ſub armis Inſultare ſolo,& greſſus glomerare ſuperbos.cur Virgilius equi officium equiti dederit.Nam inſultare ſolo,& glomerare greſſus,equi conſtat eſſe,non equitis.Bene inquit Seruius,hęc tibi q̃ſtio nata ex incuria veteris lectionis.Nam quia ſeculũ noſtrum ab Ennio,& omni bibliotheca vetere deſciuit, multa ignoramus,q̃ non laterent ſi veterum lectio nobis eſſet familiaris.Oẽs enim antiqui ſcriptores,vt hominẽ equo inſidentẽ,ita & equũ quũ portaret hominẽ,equitem vocauerunt,& equitare non hominem tãtum,ſed equum quoq; dixerũt. Ennius libro annaliũ ſeptimo ait.Deniq; vi magna quadrupes eques,atq; elephanti Proiiciũt ſeſe. Nunquid dubium eſt quin equitem in hoc ipſum equũ dixerit,quũ addidiſſet illi epitheton quadrupes? Sic & equitare,q̃d verbũ e vocabulo eq̃tis inclinatũ eſt,& homo vtẽs equo, & equus ſub hoĩe gradiens dicebat̃.Lucilius nãq; vir apprime lingue latinæ ſcius,equũ & currere & equitare dicit hoc verſu . Nempe hunc currere equum nos atq; equitare videmus.Ergo & apud Maronem,qui antiquæ latinitatis diligens fuit,ita intelligendũ eſt:Atq; equitem docuere ſub armis.Id eſt docuerunt & equum portantem hominẽ inſultare ſolo,& greſſus glomerare ſuperbos.

Eques & equitare

¶Subiecit Auienus . Quum iam trabibus contextus acernis Staret equus.ſcire vellem in equi fabrica caſu ne an ex induſtria hoc genus ligni nominauerit. Nam licet vnum pro quolibet ligno ponere poeticæ licentiæ ſit,ſolet tamen Virgilius temeritatem licẽtiæ non amare,ſed rationis certę vim in rerum vel nominum electione ſeruare.

VESALIENSIS.

Dolendũ erat profecto,ne hunc quidem librum haberi integrum:ſi quæ in prioribus libris deſiderantur,non ita magni eſſent momenti.Nunc quemadmodum grauiores nonnunq̃ morbi eſſe ſolent in cauſa, vt qui deinde morbi accedunt,non facile ſentiantur:ita præcedentium librorum hiatus,tanto nimirum ſtudioſos oĩs dolore afficiunt,vti hic vix vllus eſſe poſſit dolori locus.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER SEPTIMVS.

Quando & quibus de rebus philoſophandum ſit in conuiuo. Cap.I.

PRIMIS Menſis poſt epulas iã remotis,& diſcurſim variantibus poculis minutioribꝰ, Prętextatus, ſolet cibꝰ inquit,quũ ſumit tacitos efficere, potus loquaces. At nos & inter pocula ſilemus, tanq̃ debeat ſeriis,vel etiam philoſophicis carere tractatibus tale cõuiuium. Et Symmachus.Vtrũ ne ita ſentis Vecti,vt philoſophia conuiuiis interſit,& non tanq̃ cenſoria q̃dam,& plus nimio verecũda materfamilias penetralibus ſuis contineat̃,nec miſceat ſe Libero,cui etiã tumultꝰ familiares ſunt: quum ipſa huius ſit verecũdię,vt ſtrepitum nõ modo verborũ, ſed ne cogitationũ quidẽ,in ſacrariũ ſuę quietis admittat? Doceat nos vel peregrina ĩſtitutio & diſciplina a Parthis petita,qui ſolent cũ concubinis nõ cõiugibus inire conuiuia, tanq̃ has & in vulgus produci & laſciuire quoq;,illas non niſi domi abditas tueri deceat rectum pudorem.An ego cenſeam producẽdam philoſophiam quo rhetorica venire ars & profeſſio popularis erubuit?Iſocrates enim Gręcus orator,qui verba priꝰ libera ſub numeros ire primus coegit,quum in conuiuio a ſodalibus oraretur, vt aliq̃d in mediũ de eloquẽtię ſuę fonte ꝑferret,hãc veniã depcatus eſt.Quæ p̃ſens inq̃t locus & tp̃s exigit,ego nõ calleo:quæ calleo,nec loco p̃ſenti ſunt apta,nec tẽpori. Ad hęc Euſtathius:

Parthorũ continentia.

Iſocrates.

Probo Symmache ꝓpositũ tuũ,ꝙ philoſophiã ea, quã maximã putas, obſeruatione ve‑neraris, vt tm̃ intra ſuũ penetral exiſtimes adorandam. Sed ſi propter hoc a conuiuiis exulabit,procul hinc faceſſant & alumnæ eius, honeſtatem dico & modeſtiam,nec mi‑nus cũ ſobrietate pietatem. Quã enim harũ dixerim minus eſſe venerabilem?Ita fit vt ab eiuſmodi cœtibus relegatus matronarũ taliũ chorus libertatem conuiuiorꝝ ſolis cõcubinis,id eſt vitiis & criminib⁹ addicat.Sed abſit,vt philoſophia q̃ in ſcholis ſuis ſol‑licite tractat de officiis conuiuialibus,ipſa cõuiuia reformidet:tanq̃ non poſſit reb⁹aſſerere,quę ſolet verbis docere:aut neſciat ſeruare modũ,cuius in omnibus humanæ vitę actibus terminos ipſa conſtituit.Neq̧ em̃ ita ad menſas inuito philoſophiam,vt non ſe ipſa modereť,cuius diſciplina eſt,rerũ omniũ moderationẽ docere. Vt ergo inter te & Vectiũ velut arbitrali iudicatiõe cõponã,aperiã quidẽ philoſophię tricliniorꝝ fores,ſed ſpõdeo ſic interfuturã,vt nõ mẽſurã notę ſibi ac ſectatorib⁹ ſuis diſpẽſationis excedat. Tunc Furius.Quia te vnicũ Euſtathi,inquit,ſectatorem philoſophię noſtra ętas tulit, oratus ſis,vt modũ diſpenſationis,quã das ei conuiuanti,nobis ipſe patefacias.Et Euſtathius,Primũ hoc eam ſcio ſeruaturam,vt ſecũ ęſtimet pręſentiũ ingenia conuiuarũ.Et ſi plures peritos,vel ſaltẽ amatores ſui in cõuiuii ſocietate repperit,ſermonẽ de ſe patieť agitari.Quia velut paucę literę mutę diſperſę inter multas vocales in ſocietatẽ vocis facile manſueſcunt: ita rariores imperiti gaudentes cõſortio peritorũ,aut conſonãt ſiqua poſſunt, aut rerũ talium capiunť auditu. Si vero plures ab inſtitutione huius diſciplinę alieni ſint,prudentib⁹ q pauciores intererũt,ſanciet diſſimulationem ſui,& patieť loquacitatẽ maiori parti amiciorẽ ſociare, ne rara nobilitas a plebe tumultuoſiore turbeť.Et hęc eſt vna de virtutibus philoſophię.qa quũ orator non aliter niſi orãdo ꝓbeť,philoſophus nõ minus tacẽdo ꝑ tẽpore q̃ loquẽdo philoſophať.Si ergo pauci aderũt doctiores,in cõſenſum rudis cõſortii,ſalua & inter ſe quieſcẽte veri notione migrabũt,vt oĩs diſcordię ſuſpicio faceſſat.Nec mirũ ſi doct⁹ faciet,qđ fecit quodã Piſiſtrat⁹ Athenarũ tyrãnus,qui quũ filiis ſuis rectũ dando cõſiliũ nõ obtinuiſſet aſſenſum,atq̧ ideo eſſet in ſimultate cũ liberis:vbi hoc ęmulis cauſam fuiſſe gaudii cõperit,ex illa diſcordia ſperãtib⁹ in domo regnãtis naſci poſſe nouitatẽ,vniuerſitate ciuiũ cõuocata ait, ſuccẽſuiſſe quidẽ ſe filiis nõ acquieſcẽtib⁹patrię volũtati,ſed hoc ſibi poſtea viſum paternę aptius eſſe pietati,vt in ſentẽtiã liberorũ ipſe cõcederet.Sciret igiť ciuitas ſobolẽ regis cũ patre eſſe cõcordem.Hoc cõmento ſpem detraxit inſidiãtibus regnantis quieti.Ita in omni vitę genere pręcipueq̧ in lętitia cõuiuali,omne qđ videť abſonũ, in vnã cõcordiã ſoni ſalua innocẽtia redigẽdũ eſt.Sic Agathonis cõuiuiũ,quia Socrates,Phædros,Pauſanias,& Eriſymachos habuit,Sic ea cœna quã Callias doctiſſimis dedit, Carneadẽ dico,Antiſthenẽ & Hermogenẽ cęteroſq̧ his ſimiles,verbũ nullũ niſi phicũ ſenſit.At vero Alcinoi vel Didonis mẽſa,quaſi ſolis apta deliciis,habuit hęc Ioppã,illa †Polyphemũ cithara canẽtes.Nec deerãt apud Alcinoũ viri ſaltatores,& apud Didonẽ Bitias,ſic hauriẽs merũ,vt ſe totũ ſupflua eius effuſione ꝑlueret.Nõne ſiqs aut ĩter Phæacas,aut apud Pœnos,ſermones de ſapiẽtia erutos cõuiuialib⁹ fabulis miſcuiſſet,& gratiã illis cœtib⁹ aptã ꝑderet,& in ſe riſum plane iuſte moueret?Ergo prima ei⁹ obſeruatio erit ęſtimare cõuiuas.Deĩde vbi ſibi locũ patere viderit,nõ de ipſis ꝓfunditatis ſuæ inter pocula ſecretis loqueť,nec nodoſas & anxias,ſed vtiles quidem facileſq̧ queſtiões mouebit.Nã ſicut inter illos,qui exercitii gen⁹ hñt in mediis ſaltare cõuiuiis,ſiqs vt ſe amplius exerceat,vel ad curſum,vel ad pugillatũ, ſodales laceſſiuerit,quaſi inept⁹ relegabiť ab alacritate cõſortii: Sic apud mẽſam qñ licet aptis philoſophãdũ eſt,vt crateri liquoris ad lętitiã nati adhibeať nõ modo nympharũ,ſed muſarũ quoq̧ admiſtione tẽperies.Nã(ſicut fateri neceſſe eſt)in oĩ cõuẽtu aut tacẽdũ eſt,aut loquẽdũ.Quæram⁹,ſilentiũ ne cõuiuiis,an opportunus ſermo cõueniat.Nam ſi,ſicut apud Athenas Atticas Ariopagitę tacẽtes iudicãt,ita inter epulas oportet ſemp ſileri:nõ eſt vltra q̃rẽdũ inter mẽſas philoſophãdũ nec ne ſit.Si vero nõ erũt muta cõuiuia,cur ibi ſermo permittiť inhoneſt⁹,honeſt⁹ ꝓhibeť?maxime quũ nõ min⁹q̃ dulcedo vini,hilarẽt verba cõuiuiũ.Nã ſi Homeri latẽtẽ prudẽtiã inſcruteris altius,delinimẽtũ illud qđ Helena vino miſcuit, nõ hęrba fuit,non ex India ſuccus,ſed narrandi opportunitas,quę hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Vlyſſis enim pręclara facinora filio pręſente narrabat.

[Margin notes:] Penetral — Pĥo imprimis noſcẽda ſunt cõuiuarũ ingenia,& iuxta ea nunc loquendũ, nũc tacẽdum. — Piſiſtrati aſtus. — Agathonis conuiuium. — †Demodocum. — Philoſophatio cõuiuio apta. — Ariopagitæ. — Helenæ potio.

Ody.4. πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω
ὅσοι ὀδυσσῆος ταλασίφρονος εἰσὶν ἄεθλοι,
ἀλλ᾽ οἷον τόδ᾽ ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
Δήμῳ ἐνὶ τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ᾽ ἀχαιοί.

Ergo paternam gloriam & singula eius fortia facta dicendo, animum filii fecit alacriorem: & ita credita est contra mœrorem vino remedium miscuisse. Quid hoc inquis ad philosophiam? Immo nihil tam cognatum sapientiæ, q̃ locis & tẽporibus aptare sermones, personarum quæ aderunt æstimatione in medium vocata. Alios enim relata incitarunt exempla virtutum, alios beneficiorum, nonnullos modestiæ, vt & q aliter agebãt, sæpe auditis talibus ad emendationem venirent. Sic autem vitiis irretitos, si & hoc in conuiuiis exegerit loquẽdi ordo, feriet philosophia non sentientes, vt Liber pater thyrso ferit per obliquationem circunfusæ hederæ latente mucrone: quia non ita profitebitur in conuiuio censorem, vt palam vitia castiget. Cæterum his obnoxii repugnabunt, & talis erit conuiuii tumultus, vt sub huiusmodi inuitati videantur edicto.

Bacch⁹ quõ ferit.

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam sperate parari.

Aut vt vt Homerus breuius & expressius dixit.

Ilia.xix. νῦν δ᾽ ἔρχεσθ᾽ ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.

¶Ergo si opportunitas necessariæ reprehẽsionis emerserit, sic a philosopho proficiscetur vt & tecta & efficax sit. Quid mirum si feriet sapiens vt dixi non sentientes, quũ interdum sic reprehendat vt reprehensus hilaretur? Nec tantum fabulis suis, sed interrogationibus quoq; vim philosophiæ nihil ineptum loquentis ostendet. Hãc ergo nullus honestus actus locusve, cœtus nullus excludat, quę ita se aptat, vt vbiq; sic appareat necessaria, tanq̃ abesse illam nefas fuerit.

De quibus libenter quisq; interrogetur. Cap.II.

ET Auienus: Nouas mihi duas disciplinas videris inducere, interrogandi vel etiam reprehẽdendi, vt alacritas vtrinq; iis ad quos sermo est excitetur, quum dolor semper reprehẽsionem vel iustam sequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigisti fac quęso enarrãdo planiora. Primũ inquit Eustathius, hoc teneas volo, non de ea me reprehensione dixisse, quę speciẽ accusationis habet, sed quę vituperationis instar est (hoc gręci scomma vocant) non minus quidẽ amarũ q̃ accusatio, si importune proferaſ: Sed a sapiente sic ꝓferetur, vt dulcedine quoq; nõ careat. Et vt prius tibi de interrogando respondeã: Qui vult amœnus esse consultor, ea interrogat, quæ sunt interrogato facilia respõsu, & quę scit illum sedula exercitatione didicisse. Gaudet eñ quisquis prouocatur ad doctrinam suam in medium proferendam, quia nemo vult latere quod didicit, maxime si scientia quam labore quęsiuit, cum paucis illi familiaris, & plurimis sit ĩcognita, vt de Astronomia, vel Dialectica, cæterisq; similibus. Tunc enim videntur consequi fructum laboris, quum adipiscuntur occasionem publicandi quæ didicerant sine ostẽtationis nota, qua caret qui non ingerit, sed inuitatur vt proferat. Contra magnæ amaritudinis est si coram multis interroges aliquem, quod non optima scientia quęsiuit. Cogitur enim aut negare se scire, quod extremum verecundiæ damnum putant: aut respondere temere, & fortuito se euentui veri falsive committere: Vnde sæpe nascitur inscitiæ proditio, & omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti. Necnõ & qui obierunt maria & terras, gaudent quũ de ignoto multis vel terrarũ situ vel sinu maris interroganſ, libenterq; respõdent, & describunt modo verbis, modo radio loca, gloriosissimũ putãtes, quę ipsi viderit aliorũ oculis obiicere. Quid duces & milites, qui fortiter a se facta semper dicturiunt, & tamen tacent arrogantiæ metu? Nonne si vt hęc referant inuitentur, mercedem sibi laboris extimant persolutam, remunerationem putantes inter volentes narrare quę fecerint? Adeo aũt id genus narrationũ habet quẽdam glorię saporem, vt si inuidi vel æmuli forte pręsentes sint, tales interrogationes obstrependo discutiãt, & alias inserendo fabulas prohibeant illa narrari, quæ solẽt narrãti laudẽ creare. Pericula quoq; pterita vel ęrumnas penitus absolutas q euasit, vt referat, gratissime ꝓuocaſ. Nã qui adhuc in ipsis vel paululum detineſ, horret admonitionẽ, & formidat relatũ. Ideo

Interrogãda sũt interrogato peculiariter nota

Dicturiunt.

Pręterita picula referre dulce

Euripides expressit, adiecit enim σωθέντα, vt ostenderet post finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta noster adiiciendo olim, quid nisi post emensa infortunia futuro tẽpore iuuare dicit memoriam sedati laboris? Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Nec negauerim esse malorum genera, quæ non vult qui: pertulit vel transacta meminisse, nec minus interrogatus offenditur, q̃ cum in ipsis malis fuit: vt qui carnifices expertus est & tormenta membrorum, vt qui infaustas pertulit orbitates, vel cui nota quondam afflicta censoria est. Caue interroges, ne videaris obiicere. Illum sæpe si potes ad narrandum prouoca, qui recitando fauorabiliter exceptus est, vel qui libere & feliciter legationem peregit, vel qui ab imperatore comiter affabiliterq; susceptus est, vel siquis tota pene classe a Piratis occupata, seu ingenio, seu viribus solus euasit: quia vix implet desiderium loquentis, rerum talium vel longa narratio. Iuuat, si quem dicere iusseris amici sui repentinam felicitatem, quã sponte non audebat vel tacere vel dicere, modo iactantiæ, modo malitię metu. Qui venatibus gaudet, interrogetur de syluę ambitu, & ambage lustrorum, de venationis euentu. Religiosus si adest, da illi referendi copiam, quibus obseruationib9 meruerit auxilia deorum, quantus illi cerimoniarũ fructus: quia & hoc genus religionis existimant, numinũ beneficia non tacere: Adde quia volunt & amicos se numinibus extimari. Si vero & senex præsens est, habes occasionem qua plurimũ illi contulisse videaris, si eum interroges, vel quę ad illum omnino non pertinent. Est enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc sciens Homerus, quãdã congeriem simul interrogationum Nestori fecit offerri. Senes loquaces.

Νῦν δ' ἐθέλω ἕτερον ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
Νέστορ', ἐπεὶ περίοιδε δίκας ἠδὲ φρόνιν ἄλλων,
τρὶς γὰρ δή μιν φασὶν ἀνάξασθαι γένε' ἀνδρῶν, Locus illustrat9
ὥς τε μοι ἀθανάτοις ἰνδάλλεται εἰσοράασθαι.
ὦ νέστορ νηληϊάδη, σὺ δ' ἀληθὲς ἔνισπε, ex. iii.
πῶς ἔθαν' ἀτρείδης εὐρυκρείων ἀγαμέμνων; Odyss.
ποῦ μενέλαος ἔην; τίνα δ' αὐτῷ μήσατ' ὄλεθρον
αἴγιστος δολόμητις, ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείω;
ἦ οὐκ ἄργεος ἦεν ἀχαιϊκοῦ, ἀλλά πη ἄλλῃ
πλάζετ' ἐπ' ἀνθρώπους, ὁ δὲ θαρσήσας κατέπεφνε;

Tot loquendi semina interrogando congessit, vt pruritum senectutis expleret. Et Vergilianus Æneas gratum se ad omnia præbens Euandro, varias illi narrandi occasiones ministrat. Neq; enim de vna re aut altera requirit, sed singula lætus Exquiritq;, auditq; virum monumenta priorum. Et Euander consultationibus captus, scitis q̃ multa narrauerit.

De vario scommatum genere, & q̃ caute iis vtendum inter conuiuas.

Caput. III.

HÆc dicentem fauor excepit omnium. Sed mox subiecit Auienus. Vos oẽs qui doctorum doctissimi adestis orauerim, vt hortatu vestro Eustathius, quæ de scommate paulo ante dixerit, animetur aperire. Omnibus ad hoc prouocantibus ille contexuit. Præter categorian quæ est ψόγος, & præter διαβολὴν quæ delatio est, sunt alia duo apud Græcos nomina Lœdoria & Scomma, quibus nec vocabula latine reperio, nisi forte dicas Lœdoriam exprobrationem esse ad directam contumeliam. Scomma enim pene dixerim morsum figuratum, quia sæpe fraude vel vrbanitate tegitur, vt aliud sonet, aliud intelligas. Nec tamen semper ad amaritudinem pergit, sed nonnunq̃ iis in quos iacitur & dulce est. Quod genus maxime vel sapiens, vel alias vrbanus exercet, præcipue inter mensas & pocula, vbi facilis est ad iracundiam prouocatio. Nam sicut in præcipiti stantem vel leuis tactus impellit: ita vino vel infusum vel aspersum, paruus quoq; dolor incitat in furorem. Ergo cautius in conuiuio abstinendum scommate quod tectam intra se habet iniuriam. Tanto enim pressius hærent talia dicta q̃ directæ Lœdoriæ, vel hami coagulosi q̃ directi mucrones tenacius infiguntur: maximeq; dicta huiusmodi risum præsentibus mouent, quo velut assensus genere confirmatur iniuria. Est autem Lœdoria huiusmodi. Oblitus ne es quia salsamenta vendebas? Scomma Lœdoria & Scõma.

autem, quod diximus sæpe contumeliam esse celatam, tale est. Meminimus quando brachio te emungebas. Nam quum res eadem vtrobiq; dicta sit: illud tamen Lœdoria est, quod aperte obiectum exprobratumq; est, hoc scomma, quod figurate. Octauius qui natu nobilis videbatur, Ciceroni recitanti ait: Non audio quæ dicis. Ille respondit. Certe solebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum est, quia Octauius Libys oriundus dicebatur, quibus mos est aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius, quum ab eo ad consessum non reciperetur, dicentem, Reciperem te nisi anguste sederemus: ait ille nimis mordaciter, Atqui solebas duabus sellis sedere: obiiciens tanto viro lubricum fidei. Sed id quod Cicero dixit, nisi anguste sederemus: scomma est in C. Cæsarem, qui in senatum passim tam multos admittebat, vt eos. xiiii. gradus capere non possent. Tali ergo genere, quod fœtum contumeliæ est, abstinendum sapienti semper, cæteris in conuiuio est. Sunt alia scommata minus aspera quasi edentatæ belluę morsus: vt Tullius in consulem qui vno tātū die consulatum peregit: Solent, inquit, esse flamines diales, modo consules diales habemus. Et in eundem: Vigilantissimus est consul noster, qui in cōsulatu suo somnū non vidit. Eidemq; exprobranti sibi, ꝙ ad eundem consulem non venisset: Veniebam, inquit, sed nox me comprehendit. Hæc & talia sunt, quæ plus vrbanitatis, minus amaritudinis habent: vt sunt & illa de nonnullis corporis vitiis aut parū, aut nihil gignentia doloris: vt si in caluitium cuiusq̃ dicas, vel in nasum, seu curuam erectionem, seu Socraticam depressionem. Hæc enim quanto minoris infortunii sunt, tanto lenioris doloris. Contra oculorum orbitas non sine excitatione cōmotionis obiicitur. Quippe Antigonus rex Theocritū Chium, de quo iurauerat ꝙ ei parsurus esset, occidit, propter scomma ab eodem de se dictum. Quū enim quasi puniendus ad Antigonum raperetur, solantibus eum amicis, ac spem pollicentibus, ꝙ omnino clemētiam regis experturus esset: quū ad eius oculos venisset, respondit: Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis. Erat autem Antigonus vno orbatus oculo: & importuna vrbanitas maledicacem luce priuauit. Nec negauerim philosophos quoq; incurrisse nōnūq̃ per indignationem hoc genus scommatis. Nam quum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus, philosophos ad conuiuium congregasset, & irridendo eorum minutulas quæstiones, scire se velle dixisset, cur ex nigra & alba faba pulmentum vnius coloris edatur: Aridices philosophus indigne ferens, tu nobis, inquit, absolue: cur de albis & nigris loris similes maculæ gignantur. Sunt scommata quæ in superficie habent speciem contumeliæ, sed interdum non tangunt audientes, quū eadem si obnoxio dicātur exagitent: vt contra sunt quæ speciem laudis habent, & personam audientis efficiunt contumeliæ plenam. De priore prius dicam. Lucius Quintus prætor de prouincia nuper reuerterat, obseruata quod mireris Domitiani temporis præturę maxima castitate. Is quū æger assidenti amico diceret, frigidas se habere manus: renidens ille ait. Atq̃ eas de prouincia calidas paulo ante reuocasti. Risit Quintus, delectatusq; est: quippe alienissimus a suspicione furtorum. Contra si hoc diceretur male sibi conscio & sua furta recolenti, exacerbasset auditum. Critobolum famosę pulchritudinis adolescētem Socrates quū ad comparationem formæ prouocaret, iocabatur, non irridebat. Certe si dicas consummatarum diuitiarum viro, tibi excito creditores tuos: aut si nimis casto, gratæ sunt tibi meretrices, quia continua eas largitate ditasti: vtiq; delectabuntur, sciētes his dictis suam conscientiam non grauari. Sicut contra sunt, quæ sub specie laudis exagitant, sicut paulo ante diuisi. Nam si timidissimo dixero, Achilli vel Herculi comparandus es: aut famosæ iniquitatis viro, ego te Aristidi in ęquitate præpono: sine dubio verba laudem sonantia ad notam vituperationis suæ vterq; tracturus est. Eadem scommata eosdem modo iuuare, modo mordere possunt, pro diuersitate pręsentiū personarum. Sunt enim quæ si coram amicis obiiciantur nobis, libenter audire velimus: Vxore vero seu parentibus magistrisve præsentibus dici in nos aliquod scomma nolimus, nisi forte tale sit, quod illorum censura libenter accipiat. Vt siquis adolescentem coram parentibus vel magistris irrideat, ꝙ insanire possit continuis vigiliis lectionibusq; nocturnis: aut vxore præsente, ꝙ stulte faciat vxoriū se præbendo, nec vllam elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicuntur, & pręsentes hilaritate ꝑfundunt. Commendat scomma & conditio dicentis, si in eadem causa sit: vt si alium de

Octaui⁹ Libys. Laberii scōma. Scōmata inter dicteria prius posita. Theocrit⁹ Chius. Aridices phs. Scōmatū duæ species. L. Quīt⁹ prętor. Critobolus.

paupertate pauper irrideat,si obscure natũ natus obscure.Nã Tharsius Amphias quũ ex hortulano potens esset,& in amicũ quasi degenerem nõnulla dixisset,mox subiecit: Sed & nos de eisdẽ seminibus sumus:& omnes pariter lętos fecit. Illa vero scommata directa,lętitia eũ in quẽ dicũtur infundũt,si virum fortem vituperes, quasi salutis suæ prodigũ,& pro aliis mori volentẽ:aut si obieceris liberali,ꝙ res suas profundat minus sibi q̃ aliis consulendo.Sic & Diogenes Antisthenẽ Cynicũ magistrũ suũ solebat veluti vituperando laudare.Ipse enim aiebat,mendicum me fecit e diuite,& pro ampla domo in dolio fecit habitare.Melius aũt ista dicebat,q̃ si diceret:gratus illi sum,quia ipse me philosophũ & cõsummatę virtutis virũ fecit.Ergo quũ vnũ nomẽ scõmatis sit,diuersi continentur in eo effectus.Ideo apud Lacedæmonios inter cętera exactę vitę instituta, hoc quoq; exercitii genus a Lycurgo est institutũ,vt adolescẽtes & scõmata sine morsu dicere,& ab aliis in se dicta perpeti discerent. Ac siquis eorum in indignationẽ ob tale dictum prolapsus fuisset,vlterius ei in alterum dicere nõ licebat. Quũ ergo videas mi Auiene (instituenda est enim adolescẽtia tua,quæ ita docilis est,vt discẽda præcipiat) quũ videas inquã,anceps omne esse scommatũ genus,suadeo in conuiuiis,in quibus lętitię insidiatur ira,ab eiusmodi dictis facessas, & magis quęstiones cõuiuiales vel proponas,vel ipse dissoluas.Qđ genus veteres ita ludicrũ non putarunt,vt & Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit,& Plutarchus,& vester Apuleius. Nec contemnẽdum sit, quod tot philosophantium curam meruit.

Amphias.

Diogenes.

Lacedę. scõmata

Ludicrũ

Sermo conuiuialis,ꝙ Cibus simplex quia digestu facilior,ꝓferẽdus sit multiplici.

Cap.IIII.

SET Pretextatus:Hoc quæstionũ genus, quũ & senilẽ deceat ætatem,cur soli iuueni suadetur? Quin agite omnes qui adestis hic, apta cõuiuio fabulemur,nec de cibatu tantum,sed & siqua de natura corporum,vel alia,præsente maxime Disario nostro, cuius plurimũ ad hoc genus q̃stionũ poterit ars & doctrina conferre:sortiamurq; (si videtur)vt per ordinem vnusquisq; proponat quam soluẽdam existimet quæstionem. Hic assensi omnes,Prætextato anteloquiũ detulerunt, orantes vt quum ipse cœpisset, cæteris ex filo consultationis eius,interrogandi constitueretur exemplum.

Cibatu.

Anteloquium.

Tum ille: Quero,inquit,vtrum simplex an multiplex cibus digestu facilior sit,quia multos hunc,nonnullos illum sectantes videmus.Et est quidẽ superba ac contumax & veluti sui ostentatrix cõtinentia,contra amœnã se & comẽ appetẽtia vult videri.Quũ ergo vna censoria sit,delicata altera,scire equidem velim,quæ seruandę aptior sit sanitati.Nec longe petẽdus assertor est,quũ Disarius adsit,qui qđ cõueniat corporibus humanis nõ minus callet,q̃ ipsa natura huius fabricę author & nutrix.Dicas ergo velim, quid de hoc qđ queritur medicinę ratio persuadeat.Si me (Disarius inquit)aliquis ex plebe imperitorũ de hac quæstione consuluisset,quia plebeia ingenia magis exemplis q̃ ratione capiũtur,admonuisse illũ contentus forem institutionis pecudũ,quibus† si simplex & vniformis cibus sit,multo saniores sunt corporibus humanis,& inter ipsas illæ morbis implicantur, quibus (vt altiles fiant) offę compositę & quibusdã condimentis varię farciuntur:nec dubitaret posthac, quũ aduertisset animalibus simplici cibo vtẽtibus familiarẽ sanitatẽ,ægrescere autẽ quæ saginantur,& composita varietate crudescere.Fortasse illum attentiorẽ exẽplo altero fecissem, vt consideraret nullũ vnq̃ fuisse medicorum circa curas ægrescentiũ tam audacis negligentiæ,vt febriẽti varium & nõ simplicem cibum daret.Adeo constat q̃ facilis digestu sit vniformis alimonia,vt ei vel cum infirma sit,natura sufficiat.Nec tertium defuisset exemplũ, ita esse vitandam ciborum varietatem,vt varia solent vina vitari.Quis enim ambigat,eum qui diuerso vino vtitur,in repentinam ruere ebrietatem,necdum hoc potius copia postulante? Tecũ autem Vecti,cui soli perfectionem disciplinarum omniũ contigit obtinere,non tã exẽplis,q̃ ratione tractandum est, quæ & me tacente clam te esse non poterit. Cruditates eueniũt,aut qualitate succi,in quem cibus vertitur,si nõ sit aptus humori,qui corpus obtinuit:aut ipsius cibi multitudine,non sufficiente natura ad omnia q̃ congesta sunt concoquenda.Ac primũ de succi qualitate videamus. Qui simplicem cibum sumit,facile quo succo eius corpus vel iuuetur vel grauetur,vsu docẽte cognoscit. Nec enim

Cib⁹ ne simplex, an multiplex digestu facilior sit

†quũ.

ambigit cuius cibi qualitate possessus sit,quū vnū sumpserit:& ita fit,vt noxa cui⁹ causa dephēsa est facile vitetur. Qui autē multiplici cibo alitur,diuersas patiť qualitates ex diuersitate succorū,nec cōcordāt humores ex materię varietate nascentes,nec efficiūt liquidū purūve sanguinē,in quē iecoris ministerio vertūtur, & in venas cū tumultu suo transeūt.Hinc morborū scaturigo,qui ex repugnātiū sibi humorū discordia nascunť.Deinde quia nō omniū q̄ esui sunt,vna natura est,nō oīa simul coquūtur,sed alia celerius,tardius alia,& ita fit vt digestionū sequētiū ordo turbetur. Neq̧ em̄ cibi quē

Digestiones cibi quatuor. Virtutes nutritiuæ q̄tuor.

sumimus,vna digestio est,sed vt corpus nutriat,quatuor patitur digestiones: quarum vnā oēs,vel ipsi quoq̧ hebetes,sentiūt,alias occultior ratio dephendit.Qđ vt omnibus liqueat,paulo altius mihi causa repetēda est.Quatuor sunt in nobis virtutes,quę admīnistrandā alimoniā recepērūt:Quarū vna diciť καθεκτική: quę deorsum trahit cibaria confecta mandibulis.Quid em̄ tā crassam materiā p fauciū angusta fulciret, nisi eā vis naturæ occultior hauriret? Hausta vero nō cōtinuo lapsu p omne corpus succedētib⁹ sibi foraminibus peruiū ad imū vsq̧ descendūt,& talia qualia accepta sunt,egeruntur, sed salutare officiū digestionis expectāt.Secūdę hoc cura virtutis est,quā græci,quia retentatrix est,vocāt καταδεκτικήν.Tertia,quia cibū in aliud ex alio mutat,vocať ἀλλοιωτική. Huic obsequūtur oēs,qa ipsa digestionibus curat. Ventris em̄ duo sunt orificia.

Curat digestionibus. Stomachus prīfamilias. Retrimenta. Iecur qd.

Quorū superius erectū recipit deuorata,& in follē vētris recōdit. Hic est stomachus,q paterfamilias dici meruit,quasi omne animal solus gubernās.Nā si ægrescat,vita in ancipiti est,titubante alimonię meatu:cui natura tāq̄ rationis capaci velle ac nolle contribuit.Inferius vero demissum intestinis adiacētibus inseriť,& inde via est egerendis. Ergo in ventre fit prima digestio virtute alloeotica in succū vertente quicqd acceptū est:cuius fęx retrimenta sunt,quę p intestina inferiore orificio tradēte labūtur:& officio quartę virtutis,cui ἀποκριτική nomē est,procurať egestio.Ergo postq̄ i succū cibus reformať,hic iā iecoris cura succedit. Est autē iecur concretus sanguis : & ideo habet natiuū calorē,qui confectū succū vertit in sanguinē.Et sicut cibū in succū verti prima est,ita succū transire in sanguinē,secūda digestio est. Hūc calor iecoris administratum per venarū fistulas in sua queq̧ membra dispergit,pte quę ex digestis frigidissima est in

Lyen. Dexterę ptes cur validiores, sinistræ minus. Vrina quō fit.

lyenem refusa,qui vt iecur caloris,ita ipse frigoris domiciliū est. Nā ideo oēs dexteræ partes validiores sunt,& debiliores sinistrę,quia has regit calor visceris sui,illę contagione frigoris sinistra obtinētis hebetātur.In venis autē & arteriis,q̄ sunt receptacula sanguinis & spiritus,tertia fit digestio. Nā acceptū sanguinē quodāmodo defęcant,& qđ in eo aquosum est,venę in vesicā refundūt, liquidū vero purūq̧ & altilem sanguinē singulis totius corporis mēbris ministrāt.Et ita fit,vt cū cibum solus venter accipiat, eius alimonia dispersa p vniuersos mēbrorū meatus, ossa quoq̧ & medullas & vngues nutriat & capillos.Et hęc est quarta digestio,q̄ in singulis mēbris fit, dum qđ vnicuiq̧ mēbro datum est,ipsi mēbro fit nutrimentū.Nec tñ huic toties defæcato retrimēta sua desunt:quę quū mēbra oīa in sua sunt sanitate,p occultos euanescūt meatus. Siqua vero pars corporis ægrescat, in ipsam quasi infirmiorē, vltima illa q̄ diximus retrimenta

Reuma. Morbor̄ causę.

labūtur.Et hinc nascunť causę morbor̄,quę ῥεύματα medicis vocare mos est. Si enim fuerit vltimi succi iusto vberior multitudo, hāc a se repellit pars corporis illa,q̄ sanior est,& sine dubio labiť in infirmā,q̄ vires nō habet repellēdi. Vñ & alieni receptio distēdit locū in quē ceciderit,& hinc creanť dolores.Hęc est ergo triplex causa vel podagræ vel cuiuslibet ex cōfluentia morbi.i.multitudo humoris,fortitudo mēbri a se repellentis,& recipiētis infirmitas. Quū igiť asseruerimus,quatuor ī corpore fieri digestiones, quarū altera pēdet ex altera,& si p̄cedēs fuerit impedita,nullus fit sequētis effectus:recurramus animo ad illā primā digestionē,q̄ in ventre cōficiť,& inuenietur qd impedimēti ex multiformi nascať alimonia.Diuersor̄ em̄ ciborū diuersa natura est, & sunt q celerius,sunt q tardius digerunť.Quū ergo prima digestio vertiť in succū,qa nō simul accepta oīa vertūtur,qđ prius versum est,dū alia tardius vertūtur acescit:& hoc sæpe etiā eructādo sentimus.Alia quoq̧ qbus tarda digestio est,velut ligna humida,q̄ vrgēte igne fumū de se creant,sic illa īminēte igne naturæ,fumāt,dū tardius coquūtur,sigdem nec hoc sensum eructātis euadat.Cibus autē simplex nō habet cōtrouersam morā dū in simplicē simul succū vertitur:Nec digestio vlla turbatur,dū oēs sibi stata momē-

torū dimensione succedit. Siquis autē (quia nihil impatiētius imperitia) rationes has dedignetur audire, extimans nō impediri digestionē, nisi sola ciborum multitudine, nec velit de qualitate tractare, hic quoq; multiformis alimonia deprehenditur causa morborum. Nam pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula vltra q̄ naturæ necesse est, lacessitur, & fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius vel certe de singulis parua libātur. Hinc Socrates suadere solitus erat illos cibos potusve vitandos, qui vltra sitim famēve sedandam producunt appetentiam. Deniq; vel propter hoc edendi varietas repudietur, quia plena est voluptatis, a qua seriis studiosis cauendum est. Quid enim tam contrarium, q̄ virtus & voluptas? Sed modum disputationi facio, ne videar hoc ipsum in quo sumus, licet sobrium sit, tamen quia varium est, accusare conuiuium. Socratis monitio

¶Argumentantur cibum multiplicem aptiorem esse q̄ sit simplex. Cap. V.

HÆc quū Prætextato & cæteris prona assensione placuissent, Euangelus exclamauit: Nihil tam indignum toleratu, q̄ ꝙ aures nostras græca lingua captiuas tenet, & verborum rotunditati assentire cogimur circūuenti volubilitate sermonis, qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrānū. Et quia his loquēdi labyrinthis impares nos fatemur, age Vecti hortemus Eustathium, vt recepta contraria disputatione, quicquid pro vario cibo dici potest, velit cōmunicare nobiscū, vt suis telis lingua violenta succumbat, & græcus græco eripiat hunc plausum, tāq̄ cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem iucundam Euangele amarius postulasti. Audere enim contra tam copiose & eleganter inuenta, res est quæ habeat vtilem voluptatem: sed nō tāq̄ ingeniis insidiantes, & gloriosis tractatibus inuidentes hoc debemus expetere. Nec abnego potuisse me quoq; tāq̄ palinodiam canere: Est enim rhetorica prelusio, communes locos in vtrāuis partem inuētorum alternatione tractare. Sed quia facilius græcorum inuentionibus a græcis forte aliis relata respōdent, te Eustathi oramus omnes, vt sensa & inuenta Disarii contrariis repellendo, in integrum restituas exauthoratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a se officium deprecatus, vbi tot impellētium procerum quibus obuiandum non erat, hortatui succubuit: Græci sermōis volubilitas.

Bellum, inquit, duobus mihi amicissimis cogor indicere, Disario & continentiæ. Sed ab authoritate vestra tanq̄ ab edicto prætoris impetrata venia, gulæ patronum (quia necesse est) profitebor. In primo speciosis magis q̄ veris penes nos Disarius exēplis, vt docebitur, nostri cepit ingenium. Ait enim pecudes vti simplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum q̄ hominū sanitatem. Sed vtrunq; falsum probabo. Nam neq; simplex est animalibus mutis alimonia, nec ab illis q̄ a nobis morbi remotiores. Testatur vnum varietas pratorum quæ depascuntur, quibus hærbæ sunt amaræ pariter & dulces; aliæ succum calidum, aliæ frigidum nutrientes, vt nulla culina possit tam diuersa condire, q̄ in hærbis natura variauit. Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comoediæ poetas. Is in fabula quæ inscribitur æges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se verba iactantes. βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς. Videtur ne vobis ciborum ista simplicitas, vbi tot enumerantur vel arbusta vel frutices, non minus succo diuersa q̄ nomine? Q2 autem non facilius morbis homines q̄ pecudes occupentur: Homero teste contentus sum, qui pestilentiam refert a pecudibus esse inchoatam, quando morbus anteq̄ in homines posset irrepere, facilius captis pecoribus incubuit. Sed & quanta sit mutis animalibus infirmitas, vitæ breuitas indicio est. Quid em̄ eorū quibus notitia nobis in vsu est, potest annos hominis æquare? nisi recurras forte ad ea, quæ de coruis atq; cornicibus fabulosa dicuntur. Quos tamen videmus omnibus inhiare cadaueribus, vniuersisq; seminibus insidiari, fructus arborum persequi. Nā non minus edacitatis habent, q̄ de longeuitate eorum opinio fabulatur. Secundum (si bene recordor) exemplum est, solere medicos ægris simplicem cibum offerre, non varium: quum hunc offeratis (vt opinor) nō quasi digestu faciliorem, sed quasi minus appetendum, vt horrore vniformis alimoniæ, edendi desideriū languesceret, quasi multis concoquendis per infirmitatē nō sufficiente natura. Ideo siquis ægrescentiū vel de Cib⁹ varius facile digeritur.

ipso simplici amplius appetat,subducitis adhuc desiderāti. Ideo vobis cōmēto tali nō qualitas,sed modus queritur. Qꝫ autē in edendo sicut in potando suades varia vitari, habet latētis captionis insidias,quia nomine similitudinis coloratur. Cæterū lōge alia ciborū ratio est.Quis enim vnq̄ edēdo plurimū,mēte sautiatus est?qđ in bibendo cōtingit.Fartus cibo,stomacho vel vētre grauatur,infusus vino fit similis īsano. Opinor,qꝛ crassitudo cibi vno in loco ꝑmanēs expectat administrationē digestionis, & tunc demū mēbris sensim cōfectus illabit: potus vt natura leuior mox altū ꝑtit,& cerebrū, qđ in vertice locatū est,ferit fumi calentis aspergine:& ideo varia vina vitant,ne res q̄ ad possidendū caput repētina est,calore tam diuerso q̄ subito cōsilii sedē sautiet.Qđ æque in cibi varietate metuēdū,nulla similitudo,ratio nulla ꝑsuadet. In illa vero disputatione, qua digestionū ordinē sermone luculento & vario digessisti:illa oīa q̄ de natura humani corporis dicta sunt,& nihil nocēt ꝓpositę q̄stioni,& eloquēter dicta non abnego: Illi soli nō assentior,q̄ succos varios de ciboꝝ varietate cōfectos dicis cōtrarios esse corporibus,quū corpora ipsa de cōtrariis qualitatib⁹ fabricata sint.Ex calido em̄ & frigido, de sicco & humido cōstamus.Cibus vero simplex cui adest, succū de se vni⁹ qualitatis emittit.Scimus aūt similibus similia nutriri.Dic q̄so vnde alię tres qualitates corporis nutriētur?Singula autē ad se similitudinē sui rapere testis est Empedocles,qui ait.

Vinū q̄re inebriat.

Te autem sæpe audio Hippocratis tui verba cum admiratione referentem.

Ergo homo non vnū,nutriendus est nō ex vno.Nā & deus omniū fabricator,aerem, quo circūfundimur,& cuius spiramus haustu, nō simplicē voluit habere qualitatē, vt aut frigidus sit semper,aut caleat:sed nec continuę siccitati, nec perpetuo eum addixit humori,quia vna nos nō poterat qualitate nutrire de ꝑmistis quatuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit & humectum , Sicca æstas & calida , Autumnus siccus & frigidus, Hyems humida pariter & frigida est.Sic & elementa quæ sunt nostra principia, ex diuersitatibus etiā ipsa constant,& nos nutriūt.Est enim ignis calidus & siccus,Aer humectus & calidus,Aqua similiter humecta & frigida,Terra frigida pariter & sicca.Cur ergo nos ad vniformē cibū redigis,quū nihil nec in nobis,nec circa nos,nec in iis de q̄bus sumus,vniforme sit?Qꝫ autē acescere,vel nōnūq̄ fumare in stomacho cibū,vis assignare varietati,vt credamus pronūcies oportet, aut semper eū qui vario cibo vtit hęc pati,aut nūq̄ illū pati qui simplicē sumit. Si vero & q̄ mensa fruitur copiosa hoc vitiū sæpe nō sentit,& q̄ se vno cibo afficit,sæpe sustinet qđ accusas:cur hoc varietati,& non modo edacitatis assignas? Nam & de simplici auidus noxā patitur cruditatis,& in vario moderatus digestionis cōmodo fruitur. At inquies,ipsa immoderatio ex ciboꝝ varietate nascit,titillante gula,& ad assumenda plura q̄ necesse est prouocāte. Rursus ad ea quę iā dixi reuoluor,cruditates de modo,nō de qualitate prouenire. Modū em̄ seruat,qui sui potēs est,& in mēsa sicula vel Asiana:excedit impatiēs,etiā si solis oliuis aut holere vescat.Et tamē ille copiosus,si moderationē tenuit,sanitatis cōpos est:cōtra insanus fit ille,cui merus sal cibus est,si hoc ipsum voraciter inuaserit.Postremo si in iis quę sumimus varietatē noxiam putas,cur potionū remedia quæ per os humanis visceribus infunditis,ex tā cōtrariis ac sibi repugnātibus mista cōponitis?Succo papaueris admiscetis euphorbiū, mādragorā aliasq; hęrbas cōclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec mōstruosis carnibus abstinetis,inserentes poculis testiculos castorū & venenata corpora viperarū,q̄bus admiscetis q̄cq̄d nutrit India,q̄cq̄d deuehit hęrbarū, quibus Creta generosa est.Quū ergo ad custodiā vitę hoc faciāt remedia,qđ cibus,siq̄dem illa eā reuocēt,iste cōtineat:cur illis ꝓuidere varietatē laboras, isti squalorē vniformitatis adiicis?Post omnia in voluptatē censura cothurnati sermonis inuectus es, tanq̄ voluptas virtuti semp inimica sit,& nō quū in luxū spreta mediocritate prolapsa est. Quid enim agit ipse seruus,non edendo nisi cogente fame,nec potando ꝑter sitim, nisi vt de vtroq; capiat voluptatē? Ergo voluptas nō mox nomine ipso infamis est, sed fit modo vtendi vel honesta vel arguēda.Parū est si accusata sit, & nō etiam laudetur voluptas.

Nam cibus qui cum voluptate sumitur, desiderio tractus in ventrem reconditur patula expectatione rapientem,& dum animose fruitur,mox eum concoquit. Quod non exęquo cibis euenit,quos nulla sui dulcedo commendat. Quid ergo accusas varietatem quasi gulæ irritamentum,quũ salus sit hominis, vigere appetentiã,qua deficiente languescit & periculo fit propior? Nam sicut in mari gubernatores vento suo,etiam si nimius sit,contrahendo in minorem modum vela prętervolant,& flatum quum maior est coercent, sopitum vero excitare non possunt: ita & appetentia quum titillatur & crescit,rationis gubernaculo temperatur,si semel ceciderit,animal extinguitur. Si ergo cibo viuimus,& cibum appetentia sola commendat, elaborandum nobis est cõmento varietatis, vt hæc semper prouocetur,quũ præsto sit ratio, quæ intra moderationis suæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adesse, non anxio. Nec sic admitto varietatem,vt luxum probem,vbi quęruntur æstiuę niues,& hybernę rosæ:& dum magis ostentui,q̃ vsui seruitur,syluarum secretũ omne lustratur,& peregrina maria sollicitantur. Ita enim fit,vt etiam si sanitatem sumẽtium mediocritas obseruata non sautiet:ipse tamen luxus morum fit ægritudo. Appetẽtia. Titillat. Ostẽtui.

Vinũ natura frigidum potius videri q̃ calidum. Et quamobrem fœminę rarenter & tarde,senes crebrius & citius inebrientur. Cap. VI.

His fauorabiliter exceptis,Disarius,Obsecutus es,inquit,Eustathi dialecticę,ego medicinæ. Qui volet eligere sequenda,vsum consulat: & qd sit vtilius sanitati experientia docebit. Post hæc Flauianus. Et alios quidem medicos idem dicentes semper audiui,vinum inter calida censendum:Sed & nunc Eustathius quum causas ebrietatis attingeret,prædicabat vini calorem. Mihi autem sæpe hoc mecum reputanti visa est vini natura frigori propior q̃ calori:& in medium profero, quibus ad hoc extimãdum trahor, vt vestrum sit de mea extimatione iudicium. Vinum quantum mea fert opinio,sicut natura frigidum est,ita capax vel etiam appetens caloris fit,quum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum quum tactu sit frigidum, ψυχρὸν χαλκὸν ὄλυις, si tamen solem pertulerit,concalescit,& calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc vtrum ita esse ratio persuadeat requiramus. Vinũ,quod aut potu interioribus conciliatur, aut fotu vt superficiem curet adhibetur, quum infunditur cuti: quin frigidum sit nec medici inficias eunt:calidum tamen in interioribus prædicant, quum non tale descendat, sed admistum calidis concalescat. Certe respondeant volo,cur stomacho in lassitudinẽ degeneranti,ad instaurandas constrictione vires offerant ægrescenti vinum, nisi frigore suo lassata cogeret,& colligeret dissoluta? Et quum lasso (vt dixi) stomacho nil adhibeant calidũ,ne crescat vlterius lassitudo,a vini potu nõ prohibent,defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indiciũ accidentis magis vino q̃ ingeniti caloris. Nam siquis aconitũ nesciens hauserit, non nego haustu eũ meri plurimi solere curari. Infusum enim visceribus trahit ad se calorem,& veneno frigido quasi calidũ iam repugnat. Si vero aconitũ ipsum cũ vino tritum potui datum sit,haurientẽ nulla curatio a morte defendit. Tunc enim vinũ natura frigidum admistione sui frigus auxit veneni. Nec in interioribus iam calescit,quia non liberum,sed admistũ alii, immo in aliud versum descendit in viscera. Sed & sudore nimio vel laxato ventre defessis vinũ ingerit, vt in vtroq; morbo constringat meatus. Insomnẽ medici frigidis oblinũt, modo papaueris succo,modo mandragora vel similibus,in quibus est & vinũ. Nam vino somnus reduci solet:qđ non nisi ingentis frigoris testimoniũ est. Deinde omnia calida venerẽ prouocant,& semen excitant,& generationi fauẽt. Hausto autem mero plurimo,fiunt viri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt, quia vini nimietas vt frigidi,facit semen exile vel debile. Hoc vero vel manifestissimam extimationis meę habet assertionem, ꝙ quęcunq; nimiũ algentibus eadem contingunt ebriis:fiũt enim tremuli,pallidi,graues,& saltu tumultuãtis spiritus artus suos & membra quatiũtur. Idẽ corporis torpor ambobus,eadẽ linguæ titubatio. Multis etiã morbus ille,quẽ πάλυσιν græci vocant,sic nimio vino,vt multo algore contingit. Respice etiam quę genera curationũ adhibeantur ebriis. Nonne cubare sub multis operimentis iubentur, vt extinctus calor refoueatur? non & ad calida lauacra ducuntur? non illis vnctionũ tepore ca- Vinũ natura frigidum. Aconitũ

lor corporis excitatur? Postremo qui fiunt crebro ebrii, cito senescunt. Alii ante tempus competentis ætatis vel caluitio vel canitie insigniuntur, quæ non nisi inopia caloris eueniunt. Quid aceto frigidius, quod culpatum vinum est? Solum enim hoc ex omnibus humoribus crescentem flammam violenter extinguit, dum per frigus suum calorem vincit elementi. Nec hoc prætereo, ꝙ ex fructibus arborum illi sunt frigidiores, quorum succus imitatur vini saporem, vt mala seu simplicia seu granata seu Cydonia, quæ Cotonea vocat Cato. Hoc ideo dixerim, ꝙ me sæpe mouit & exercuit mecum disputantem, quia in medium proferre volui quid de vino extimauerim sentiendum. ¶Cæterũ consultationem mihi debitam non omitto. Te enim Disari conuenio, vt quod quęrendum mihi occurrit absoluas. Legisse apud græcum philosophum memini, (ni fallor, ille Aristoteles fuit) in libro, quẽ de ebrietate composuit, Mulieres raro in ebrietatem cadere, crebro senes: nec causam vel huius frequentiæ vel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc quęstio pertinet, quam nosse & industrię tuæ & professionis officium est, volo te causas rei, quam ille sententiæ loco dixit, si tamen philosopho assentiris, aperire.

Acetũ.

Cotonea

Tum ille: Recte & hoc Aristoteles vt cætera: nec possum non assentiri viro, cuius inuentis nec ipsa natura dissentit. Mulieres, inquit, raro inebriantur, crebro senes. Rationis plena gemina ista sententia, & altera pendet ex altera. Nam quũ didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat, iam tenemus quid senes ad hoc frequenter impellat. Contrariam enim naturam sortita sunt muliebre corpus, & corpus senile. Mulier humectissimo est corpore: Docet hoc & lęuitas cutis & splendor, docẽt præcipue assiduę purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Quũ ergo epotum vinum in tam largum ceciderit humorem, vim suam perdit, & fit dilutius, nec facile cerebri sedem ferit fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat sententiæ veritatem, ꝙ muliebre corpus crebris purgationibus deputatum, pluribus consertum foraminibus, vt pateat in meatus, & vias præbeat humori in egestionis exitum confluenti: Per hæc foramina vapor vini celeriter euanescit. Contra senibus siccum corpus est: quod probat asperitas & squalor cutis. Vnde & hæc ætas ad fletum fit difficilior, quod est indicium siccitatis. Intra hos vinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, & integra vi sua adhæret corpori arido, & mox loca tenet, q̃ sapere homini ministrant. Dura quoq; esse senum corpora nulla dubitatio est, & ideo etiam ipsi naturales meatus in membris durioribus obserantur, & hausto vino exhalatio nulla contingit, sed totum ad ipsam sedem mentis ascendit. Hinc fit vt & sani senes malis ebriorum laborent, tremore mẽbrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ concitatione, quibus tam subiacent iuuenes ebrii, q̃ senes sobrii. Si ergo leuem pertulerint impulsum vini, nõ accipiunt hæc mala, sed incitant, quibus ætatis ratione iam capti sunt.

Mulieres cur rarius, Senes crebrius inebrientur.

¶Fœminis vtrũ frigidior an calidior sit natura q̃ viris, & cur mustũ minus inebriet. Cap. VII.

PRobata omnibus Disarii disputatione subiecit Symmachus: Vt spectata est tota ratio, quã de muliebris ebrietatis raritate Disarius inuenit, ita vnum ab eo prætermissum est: nimio frigore, qđ in earum corpore est, frigescere haustum vinũ, & ita debilitari, vt vis eius quæ elanguit, nullum calorem possit, de quo nascitur ebrietas, excitare.

¶Ad hæc Horus: Tu vero Symmache frustra opinaris frigidam mulierum esse naturam, quam ego calidiorem virili (si tibi volenti erit) facile probabo. Humor naturalis in corpore, quando ætas transiit pueritiam, fit durior, & acuitur in pilos: Ideo tunc & pubes & genę & alię partes corporis vestiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore siccante fit inopia pilorum: & ideo in corpore sexus huius manet continuus splendor & lęuitas. Est & hoc in illis indicium caloris, abundãtia sanguinis, cuius natura feruor est: Qui ne vrat corpus si insidat, crebra purgatione subtrahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo potest negare plenas caloris, quia sanguinis plenæ sunt? Deinde licet vrendi corpora defunctorum vsus nostro seculo nullus sit, lectio tamen docet eo tempore, quo igni dari honor mortuis habebatur, siquãdo vsu ve-

Mulierũ naturã calidiorẽ esse virili.

Pili q̃re i viro & nõ i fœmina.

nisset, vt plura corpora simul incenderentur, solitos fuisse funerum ministros denis virorum corporibꝰ adiicere singula muliebria, & vnius adiutu, quasi natura flammei & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec veteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, ꝙ quũ calor semper generationis causa sit, fœminę ideo celerius q̃ pueri fiunt idoneæ ad generandũ, quia calent amplius. Nam & secundũ iura publica duodecimus annus in fœmina, & quartusdecimus in puero definit pubertatis ætatem. Quid plura? Nonne videmus mulieres quando nimium frigus est, mediocri veste contentas, nec ita operimentis plurimis inuolutas, vt viri solent. s. naturali calore contra frigus quod aer ingerit, repugnante?

Responsio ad prædicta.

Ad hęc renidens Symmachus. Bene, inquit, Horus noster tentat videri orator ex cynico, qui in contrarium vertit sensus, quibus potest muliebris corporis frigus probari. Nã ꝙ pilis, vt viri, non obsidentur, inopia caloris est. Calor est enim qui pilos creat. Vnde & Eunuchis desunt, quorum naturam nullus negauerit frigidiorem viris. Sed & in corpore humano illę partes maxime vestiuntur, quibus amplius inest caloris. Lęue autem est mulierũ corpus, quasi naturali frigore denset. Comitat̃ eñ algorẽ densitas, lęuitas densitatem. Qꝫ vero sępe purgantur, non multi sed vitiosi humoris indicium est. Indigestum est enim & crudum quod egeritur, & quasi infirmum effluit, nec habet sedem, sed natura quasi noxiũ & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur, quia mulieribus quũ purgantur, etiam algere contingit. Vnde intelligitur frigidum esse quod effluit, & ideo in viuo corpore non manere quasi inopia caloris extinctum. Qꝫ muliebre corpus iuuabat ardentes viros, non caloris erat, sed pinguis carnis & oleo similioris, quod non illis contingeret ex calore. Qꝫ cito admouentur generationi, non nimii caloris, sed naturæ infirmioris est, vt exilia poma celeriꝰ maturescũt, robusta seriꝰ. Sed si vis ĩtelligere in generatione veram rationem caloris, considera viros longe diutius perseuerare in generãdo, q̃ mulieres in pariendo. Et hæc tibi sit ĩdubitata probatio in vtroꝗ sexu, vel frigoris vel caloris: Nã vis eadem ĩ frigidiore corpore celerius extinguitur, in calidiore diutius perseuerat. Qꝫ frigus aeris tolerabiliꝰ viris ferunt, facit hoc frigus suum: Similibus eñ similia gaudent. Ideo ne corpus earũ frigus horreat, facit consuetudo naturæ, quã sortitę sunt frigidiorẽ. ¶Sed de his singuli vt volunt iudicent. Ego vero ad sortẽ consulendi venio, & qđ scitu dignum extimo, ab eodem Disario quęro, & mihi vsꝗ ad effectum nimio amico, & cũ in cęteris tũ in his optime docto. Nuper in Tusculano meo fui, cũ vindemiales fructus pro annua solẽnitate legerentur. Erat videre permistos rusticis seruos haurire vel de expresso, vel de sponte fluente mustum, nec tamen ebrietate capi. Qđ in illis præcipue admirabar, quos impelli ad insaniam paruo vino noueram. Quęro quæ ratio de musto ebrietatem, aut tardam fieri faciat, aut nullam.

Mulierẽ esse frigidiorẽ viro.

Eunuchis cur pili desunt.

Mustum cur non inebriet.

Ad hęc Disarius. Omne quod dulce est cito satiat, nec diuturnã desiderii sui fidem tenet, sed in locũ satietatis succedit horror. In musto aũt sola dulcedo est, suauitas nulla. Nam vinũ cũ in infantia est, dulce: quũ pubescit, magis suaue q̃ dulce est. Esse autem harum duarum rerum distantiam certe Homerus testis est, qui ait.

Dulcia cito satiant.

μαῖα ἄγε δή μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
ἡδύν.
καίεο δ' ἔντ' ἐσθῆτα θεῶν καὶ ἀλείφατι πολλῷ
καὶ μέλιτι γλυκερῷ.

Vinum suaue. Mustum dulce.

Vocat eñ mel dulce, & vinũ suaue. Mustũ igit̃ quũ necdũ suaue est, sed tantũmodo dulce, horrore quodam tantũ sumi de se non patitur, quãtũ sufficiat ebrietati. Addo aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinẽ repugnare, adeo vt medici eos qui vsꝗ ad periculũ distenduntur vino plurimo, cogant vomere, & post vomitum contra fumum vini qui remansit in venis, panem offerunt melle illitum, & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo nõ inebriat mustum, in quo est sola dulcedo. Sed & hoc idonea ratione defendit, ꝙ mustum graue est & flatus & aquę permistione, & pondere suo cito in intestina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxiis ebrietati. Delapsum vero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturę suę, quarum altera in flatu, altera in aquæ substantia est. Sed flatus qdem quasi ęque ponderosus in ima delabitur, aquę vero qualitas nõ solũ ipsa nõ ĩpellit in insaniã, sed & siqua vinalis fortitudo in hoĩe resedit,

Dulcia ebrietati resistunt

Musto aquam inesse.

hanc diluit & extinguit. Inesse aũt aquã musto vel hinc docet, ꝙ quũ in vetustatẽ ꝓcedit, fit mẽsura minus, sed acrius fortitudine, qa exhalata aqua qua molliebat, remanet vini sola natura cũ fortitudine sua libera, nulla diluti humoris permistione mollita.

De facili vel difficili digestione quorũdam ciborum, deq; aliis scitu non indignis.

CAP. VIII.

Isitiũ cur difficile digestu sit. Varro insitia vocat.

POst hæc Furius Albinus: Ego quoq; pro virili portione Disariũ nostrũ inexercitum non relinquo. Dicas quæso quæ causa difficile digestu facit isitium (quod ab insectione insitiũ dictum, amissione enim literę, post ea quod nunc habet nomẽ obtinuit) quum multũ in eo digestionem futuram iuuerit tritura tã diligens, & quicquid graue erat carnis absumpserit, consummationeq; eius multa ex parte confecerit. Et Disarius. Inde hoc genus cibi difficile digeritur, vnde putas ei digestionem ante prouisam. Leuitas enim quã tritura præstitit, facit vt innatet vdo cibo, quẽ in medio ventris inuenerit, nec adhæreat cuti ventris, de cuius calore digestio promouet: sic & mox tritum atq; firmatũ, quũ in aquã coniicit natat. Ex quo intelligit, ꝙ idem faciens in ventris humore subducit se digestionis necessitati, & tam sero illic coquitur, q̃ tardius conficiuntur quæ vapore aquæ q̃ quæ igne soluuntur. Deinde dum instantius teritur, multus ei flatus inuoluitur, qui prius in ventre consumendus est, vt tum demum conficiatur quod remansit de carne iam liberum.

Carnes validiores quare aliqui facili⁹ digerunt q̃ tenues.

Hoc quoq; scire habeo, Furius inquit, quæ faciat causa nõnullos carnes validiores facilius digerere q̃ tenues. Nã quũ cito coquant offas bubulas, in asperis piscibus coquendis laborant. In his, Disarius ait, huius rei auctor est nimia in homine vis caloris, quæ si idoneam materiem suscipit, libere congredit, & cito eam in concertatione consumit, leuem modo præterit vt latentem, modo in cinerem potius q̃ in succum vertit: vt ingentia robora in carbonum frusta lucentia igne vertũtur, paleæ si in ignem ceciderint, mox solum de eis cinerẽ restat videri. Habes & hoc exemplũ non dissonũ, ꝙ potẽtior mola ampliora grana confringit, integra illa quæ sunt minutiora transmittit: Vẽto nimio abies aut quercus auellitur, cannã nulla facile frangit procella.

Sinapi & piper cur apposita cuti vulnus excitẽt, deuorata non lædant.

Quum Furius delectatus enarrãtis ingenio plura vellet interrogare, Cecinna se Albinus obiecit: Mihi quoq; desiderium est habendi paulisper negocii cũ tam facunda Disarii doctrina. Dic oro te, inqt, quæ facit causa, vt sinapi & piper si apposita cuti fuerint, excitent vulnus & loca perforent, deuorata vero nullã ventris corpori inferãt lęsionem. Et Disarius, Species inquit & acres & calidę superficiem cui apponunt exulcerant, quia integra virtute sua sine alterius rei admistione vtuntur ad noxiam. Sed si in ventrẽ recepta sint, soluit vis earũ ventralis humoris alluuione, qua fiunt dilutiores: Deinde prius vertunt in succũ ventris calore, q̃ vt integra possint nocere.

Vina frigida in Ægypto. Aquæ in puteis cur hyeme fumant, æstate frigescunt.

Cecinna subiecit. Dum de calore loquimur, admoneor rei, quã semper quęsitu dignam putaui: Cur in Ægypto quæ regionũ aliarũ calidissima est, vinũ non calida, sed pene dixerim frigida virtute nascatur. Ad hoc Disarius: Vsu tibi Albine cõpertũ est, aquas quę vel de altis puteis, vel de fontibus hauriunt, fumare hyeme, æstate frigescere. Qđ fit nõ alia de causa, nisi ꝙ aere, qui nobis circunfusus est, propter tẽporis rationem calente, frigus in terrarũ ima demergit, & aquas inficit, quarũ in imo est scaturigo: Et contra quũ hyemem aer pręfert, calor in interiora demergens aquis in imo nascentib⁹ dat vaporem. Qđ ergo vbiq; alternat varietate tẽporis, hoc in Ægypto semp est, cui⁹ aer semper est in calore. Frigus enim ima petens, vitium radicibus inuoluitur, & talẽ dat qualitatem succo inde nascenti. Ideo regionis calidæ vina calore caruerunt.

Aqua calida mota fit calidior.

Tractatus noster, Albinus inquit, semel ingressus calorem, non facile alio digredit. Dicas ergo volo, cur qui in aquam descendit calidam, si se non mouerit, minus vritur, sed si agitatu suo aquã mouerit, maiorem sentit calorem, & totiẽs aqua vrit amplius, quotiẽs nouus ei motus accesserit. Et Disarius: calida inquit, quæ adhęserit nostro corpori, mox præbet tactum sui mansuetiorem, vel quia cuti assueuit, vel quia frigus accepit a nobis. Motus vero aquã nouã corpori applicat, & cessante assuetudine, de qua pauloante diximus, semp nouitas auget sensum caloris.

Cur ergo, Albinus ait, ęstate quum aer calidus flabro mouetur, nõ calorem, sed frigus

acquirit? eadē enim ratione & in hoc feruorem deberet motus augere. Non eadē ratio est (Disarius inqt) in aquę & aeris calore. Illa eñ corporis solidioris est: & crassa mate- *Aer mo*
ries, quū mouetur, integra vi sua superficiē cui admouetur inuadit. Aer motu in vētū *tus æsta*
soluitur, & liquidior se factus agitatu, flatus efficitur. Porro vt flatus illud remouet qđ *te frige*
circūfusum nobis erat: erat autem circa nos calor. Remoto igitur per flatum calore, re- *scit.*
stat vt aduenam sensum frigoris pręstet agitatus.

Cur se in orbē rotantes patiantur vertiginē capitis. Et quomodo cerebrū ipsum sensus expers, sensus tñ in cęteris mēbris gubernet: & quæ in homine sensu careant.

Cap. IX.

INterpellat Euangelus pergentē consultationē, & exercebo inquit Disarium nostrum, si tamē minutis illis suis & rotātibus responsionibus satisfaciet consulenti. Dic Disari cur qui ita se vertunt, vt sępe in orbē *Rotātes*
rotentur, & vertiginem capitis & obscuritatem patiuntur oculorum, *se ī orbē*
postremo si perseuerauerint, ruūt: quum nullus alius motus corporis *cur ver-*
hanc ingerat necessitatem? Ad hæc Disarius: Septem, inquit, corporei *tiginem*
motus sunt. Aut enim accedit priorsum, aut retrorsum recedit: aut ī dexteram lęuāve *patiūtur*
deuertitur: aut sursum pmouetur, aut deorsum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis septē *Mot⁹ cor*
motibus, vnus tātū in diuinis corporibus inuenitur: sphęralem dico, quo mouetur cę- *poris.*
lum, quo sidera, quo cætera mouentur elementa. Terrenis animalibus illi sex præcipue familiares sunt: sed nonnūq̄ adhibetur & septimus. Sed sex illi vt directi, ita & innoxii. Septimus, id est q gyros efficit, crebro conuersu turbat, & humoribus capitis inuoluit spiramentum, qđ animam cerebro quasi omnes corporis sensus gubernanti ministrat. Hoc est autē spiramentū, qđ ambiens cerebrum singulis vim suam sensibus pręstat: hoc est qđ neruis & musculis corporis fortitudinem prębet. Ergo vertigine turbatum, & simul agitatis humoribus oppressum languescit, & ministerium suū deserit. Inde fit iis qui raptantur in gyros hebetior auditus, visus obscurior. Postremo neruis & musculis nullam ab eo virtutem quasi deficiente sumentibus, totum corpus qđ iis sustinetur & in robur erigitur, desertum iam fulcimentis suis labitur in ruinam. Sed cōtra hæc oīa consuetudo, quā secūdam naturam pronunciauit vsus, illos iuuat, qui in tali motu sępe versantur. Spiramentum enim cerebri, qđ pauloante diximus, assuetum rei iam nō sibi nouę, non pauescit hunc motū, nec ministeria sua deserit. Ideo consuetis etiam iste agitatus innoxius est. Euangelus. Irretitum te iam Disari teneo, & si vere opinor, nusq̄ hodie effugies. Et alios enim in arte tibi socios, & ipsum te audiui sæpe dicentem, cerebro non esse sensum, sed vt ossa, vt dentes, vt capillos, ita & cerebrum esse sine sensu. Verū ne est hæc vos dicere solitos? an vt falsum refelles Disari? Verum ait ille. Euangelus: Ecce iam clausus es: vt enim concedam tibi præter capillos in homine aliquid esse sine sensu, quod non facile persuasu est, tamen cur sensus omnes pauloante dixisti a cerebro ministrari, quum cerebro non inesse sensum ipse fatearis? Potest ne excusare huius contrarietatis ausum, vel vestri oris nota volubilitas?

¶Et Disarius renidens. Retia quibus me irretitum tenes, nimis rara sunt, nimis patula. Ecce me Euangele sine nisu inde exēptū videbis. Opus naturæ est, vt sensum vel nimiū sicca, vel nimiū humecta nō capiāt. Ossa, dentes cū vnguibus & capillis nimia siccitate *Dentes,*
ita densata sunt, vt penetrabilia non sint effectui animę, quæ sensum ministrat. Adeps, *ossa & a-*
medulla & cerebrum ita in humore atq; mollitie sunt, vt eūdem effectum animę, quem *lia q̄dā ī*
siccitas non recipit, mollities ista non teneat. Ideo tam dentibus, vnguibus, ossibus, & ca- *hoīe ca-*
pillis, q̄ adipi, medullis, & cerebro, sensus inesse nō potuit. Et sicut sectio capillorꝫ nihil *rere sen-*
doloris ingerit, ita si secetur vel dens, vel os, seu adeps, seu cerebrū, seu medulla, aberit *su.*
omnis sensus doloris. Sed videmus, inquis, tormētis affici, q̄bus secantur ossa, torqueri hoīes & dolore dentiū. Hoc verū quis abneget? Sed vt os secetur, omentū, qđ impositū *Omētū.*
est ossi, cruciatū dū sectionē patitur, importat: Qđ quū medici manus transit, os iam cū medulla, quā cōtinet, habet indolentiā sectioni similē capillorū. Et quū dētiū dolor est, nō os dentis in sensu est, sed caro q̄ cōtinet dentē. Nā & vnguis quātus extra carnē crescendo pergit, sine sensu secatur: qui carni adhęret iam facit si secetur dolorē, non suo, sed sedis suę corpore. sicut capillus dū superior secatur, nescit dolorē: si auellat, sensum

accipit a carne quã deserit. Et cerebrũ qđ tactu sui hoiem vel torquet vel frequẽter inᵭterimit, non suo sensu, sed vestitus sui. i. omenti, hũc importat dolorẽ. Ergo diximus q̃ in homine sine sensu sint, & quę hoc causa faciat, indicatũ est. Reliqua pars debiti mei de eo est, cur cerebrũ, quũ sensum non habeat, sensus gubernet. Sed de hoc quoq; tentabo si potero esse soluẽdo. Sensus de quibus loquimur, quinq; sunt, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus. Hi aut in corpore sunt, aut circa corpus, solisq; sunt caducis corporibus familiares: Nulli enim diuino corpori sensus inest. Anima vero omni corpore, vel si diuinũ sit, ipsa diuinior est. Ergo si dignitas diuinorum corporum, sensum dedignatur, quasi aptum caducis, multo magis anima maioris est maiestatis, q̃ vt sensu egeat. Vt autem homo constet & viuũ animal sit, anima pręstat, quę corpus illuminat. Porro illuminat inhabitando, & habitatio eius in cerebro est. Et sphęralis enim natura, & ad nos de alto veniẽs, partem in homine altã & sphæralem tenuit, & quę sensu careat, qui nõ est animæ necessarius. Sed quia necessarius animali est, locat in cauernis cerebri spiramentũ de effectibus suis. Cuius spiramenti natura hæc est, vt sensus & ingerat & gubernet. De iis ergo cauernis, quas vẽtres cerebri nostra vocauit antiquitas, nascũtur neruorũ septem συζυγίαι, cui rei nomen qđ ipse voles latinũ facito. Nos enim συζυγίαν neruorũ vocamus, quũ bini nerui pariter emergunt, & in locum certũ desinũt. Septem igitur neruorũ συζυγίαι de cerebri ventre nascentes, vicem implent fistularũ, spiramentũ sensificũ ad sua queq; loca naturali lege ducẽtes, vt sensum vicinis & lõge positis membris animalis infundãt. Prima igitur συζυγία neruorũ taliũ petit oculos, & dat illis agnitionẽ specierũ, & discretionẽ colorũ. Secũda in aures se diffundit, per quã eis innascitur notitia sonorũ. Tertia naribus inseritur, vim ministrãs odorãdi. Quarta palatũ tenet, per qđ de gustibus iudicatur. Quinta vi sua corpus omne implet. Omnis enim pars corporis mollia & aspera, frigida & calida discernit. Sexta de cerebro means stomachũ petit, cui maxime sensus est necessarius, vt q̃ desunt appetat, superflua respuat, & in homine sobrio se ipse moderetur. Septima συζυγία neruorum infundit sensum spinali medullę, quę hoc est animali, qđ est naui carina. Et adeo visu aut dignitate pręcipua est, vt longũ cerebrũ a medicis sit vocata. Ex hac deniq; vt ex cerebro diuersi nascũtur meatus virtutẽ tribus animæ propositis ministrãtes. Tria sunt enim quę ex animę prouidẽtia accipit corpus animalis, vt viuat, vt decore viuat, & vt immortalitas illi successione q̃ratur. His tribus ppositis, vt dixi, animę per spinalem medullam pbetur effectus. Nam cordi & iecori & spirandi ministeriis, quę omnia ad viuẽdũ pertinẽt, víares de spinalibus quos diximus meatibus ministrãtur. Neruis etiam manuũ, pedũ, aliarũve partiũ per quas decore viuitur, virtus inde præstatur. Et vt ex his successio procuretur, nerui ex eadem spinali medulla pudendis & matrici, vt suũ opus impleant ministrantur. Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento, qđ in ventre cerebri locatum est, & sine spinalis medullæ beneficio constat. Sic ergo fit, vt quũ ipsum cerebrũ sensu careat: sensus tamen a cerebro in omne corpus proficiscatur.

Cerebrũ sensu ca rés quõ corporis sensus guber- net.

Aię do- miciliũ.

Cerebri ventres.

Συζυγίαι. neruoꝝ.

Spinalis medulla

Tria ani mę ppo- sita in corpore.

Euge Græculus noster, Euangelus ait, tam plane nobis ostendit res opertu naturæ tectas, vt quicquid sermo descripsit, oculis videre videamur. Sed Eustathio iam cedo, cui præripui consulendi locum. Eustathius modo, vel vir omniũ disertissim⁹ Eusebius, vel quicunq; volent alii ad exercitium consultationis accedant. Nos postea liberiore ocio congrediemur.

Qui fiat, vt caluitiũ pariter atq; canities anteriores capitis partes primũ inuadant: deinde cur fœminis atq; eunuchis vox sit q̃ viris exilior. Cap. X.

Canities & calui- tiũ cur pri⁹ sin- ciput oc cupent.

ERgo (ait Eusebius) habẽdus mihi sermo est Disari tecũ de ætate, cuius ianuam iã pene ambo pulsamus. Homerus cum senes πολιοκροτάφους vocat, quęro vtrũ ex parte poetico more totum caput significare velit, an ex aliqua ratione canos huic pręcipue parti capitis assignet. Et Disarius: Et hoc diuinus ille vates prudenter vt cætera. Nam pars anterior capitis humidior occipitio est, & inde cerebro solet incipere canities. Et si pars anterior (ait ille) humidior est, cur caluitium patitur, quod non nisi siccitate contingit? Opportuna, inquit Disarius, obiectio, sed ratio non obscura est. Partes enim priores capitis fecit natura rariores, vt quicquid superflui aut fumei fla-

tus circa cerebrum fuerit,euanescat per plures meatus. Vnde videmus in siccis defunctorum capitibus velut quasdam suturas,quib⁹ hemisphęria(vti ita dixerim) capitis illigantur.Quibus igit̃ illi meat⁹ fuerint ampliores,humorẽ siccitate mutant, & ideo tardius canescũt,sed non caluitio carent. Si ergo siccitas caluos efficit,vt posteriora capitis ssicciora esse dixisti:cur caluũ occipitiũ nunq̃ videmus? Ille respondit,Siccitas occipitii non ex vitio, sed ex natura est: Ideo omnibus sicca sunt occipitia.Ex illa aũt siccitate caluitiũ nascit̃,quę per malã tẽperiẽ quã Græci ἀκρασίαν vocare solent,contingit.Vnde capillo crispi,qa ita temperati sunt,vt capite sicciore sint,tarde canescũt,cito in caluitiũ transeunt.Contra q capillo sunt rariore, non eo facile nudant̃, nutriente humore quod φλέγμα vocitatur:sed fit illis cita canities. Nã ideo albi sunt cani, qa colorem humoris, quo nutriunt̃ imitant̃.Si ergo senibus abũdantia humoris capillos in canitiẽ tingit, cur senecta opinionem exactæ siccitatis accepit? Quia senecta,ille inqt, extincto per vetustatẽ naturali calore fit frigida,& ex illo frigore gelidi & supflui nascunt̃ humores.Cæterum liquor vitalis longęuitate siccatus est.Inde senecta sicca est inopia naturalis humoris,humecta est abundantia vitiosi ex frigore ꝓcreati.Hinc est ꝙ ex vigiliis ętas grauior efficitur,qa somnus qui maxime ex humore contingit,de non naturali humore nascit̃.Sicut est multus in infantia, quæ humida est abũdantia non superflui sed naturalis humoris. Eadem ratio est,quę pueritiã canescere non patit̃,quũ sit humectissima,qa non ex frigore nato phlegmate humida est,sed illo naturali & vitali humore nutrit̃.Ille eñ humor,q aut de ętatis frigore nascit̃,aut cuiuslibet vitiositatis occasione cõtrahit̃,vt superfluus, ita & noxius est.Hũc videmus in fœminis,vbi non crebro egerat̃, extrema minitantem. Hũc in eunuchis debilitatẽ tibiis ingerentem,quarũ ossa quasi semp in superfluo humore natãtia naturali virtute caruerũt,& ideo facile intorquent̃ dũ põdus suppositi corporis ferre non possunt,sicut canna pondere sibi imposito curuatur.

Crispi capillo tarde canescunt.

Cani qre sunt albi

Et Eusebi⁹. Quoniã nos a senectute vsq; ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio,dicas volo,cur ita acutæ sint vocis,vt sępe mulier an eunuchus loquatur,nisi videas,ignores? Id quoq; facere superflui humoris abũdantiam ille respõdit.Ipse eñ ἀρτηρίαν per quã sonus vocis ascendit, efficiẽs crassiorẽ, angustat vocis meatũ,& ideo vel fœminis vel eunuchis,vox acuta est,viris grauis,qbus vocis transitus habet liberũ & ex integro patentẽ meatũ.Nasci aũt in eunuchis,& in fœminis ex pari frigore parem pene importuni humoris abũdantiam,etiam hinc liquet,ꝙ vtrũq; corpus sępe pinguescit.Certe vbera prope similirer vtriq; grandescunt.

Vox ĩ fœminis & eunuchis qre tenuior sit.

Cur ii quos pudet,aut qui gaudent,rubescunt:at metuẽtes pallor inuadat.

CAP.XI.

DIctis his,cum ad interrogãdũ ordo Seruium iam vocaret,naturali pressus ille verecundia vsq; ad proditionem coloris erubuit. Et Disarius, Age Serui non solũ adolescentium qui tibi æquęui sunt,sed senũ quoq; omniũ doctissime,cõmascula frontem, & sequestrata verecundia,quã in te facies rubore indicat,confer nobiscũ libere qđ occurrerit,interrogatibus tuis non minus doctrinæ collaturus,q̃ si aliis cõsulẽtib⁹ ipse respõdeas.Quũq; diutule tacentẽ crebris ille hortatibus excitaret: Hoc,inquit Seruius,ex te quęro,qđ mihi contigisse dixisti.Quæ facit causa,vt rubor corpori ex animi pudore nascat̃? Et ille,natura,inqt,quũ qd ei occurrit honesto pudore dignum,imũ ꝑtẽdo ꝑnetrat sanguinẽ,quo cõmoto atq; diffuso cutis tingit̃,& inde nascit̃ rubor. Dicũt etiã Physici, ꝙ natura pudore tacta ita sanguinẽ ante se pro velamẽto tendat, vt videm⁹ quẽq; erubescentẽ manũ sibi ante faciẽ frequẽter opponere.Nec dubitare de iis poteris, quũ nihil aliud sit rubor,nisi calor sanguinis.Addit Seruius.Et q gaudent cur rubescunt? Disarius, gaudiũ inqt extrinsecus cõtingit.Ad hoc animoso occursu natura festinat,quã sanguis comitãdo quasi alacritate integritatis suæ cõpotẽ,tingit cutẽ.Et inde similis color nascitur.Idẽ refert.Cõtra q metuũt qua ratione pallescũt? Nec hoc Disari⁹ ait in occulto est. Natura enim quum quid de extrinsecus contingentibus metuit,in altum tota demergitur:sicut nos quoq; quum timemus,latebras & loca nos occulentia quęrimus.Ergo tota descendens vt lateat,trahit secum sanguinem,quo velut curru semper vehitur:hoc de-

Cõmascula.

Rubor ex pudore & gaudio.

Pallor ex timore.

Tremor vñ pcedit.

Timētes quare laxent ventrem.

merso,humor dilutior cuti remanet,& inde pallescit.Ideo timētes & tremunt,q̄a virtus animæ introrsum fugiens neruos relinquit,quibus tenebatur fortitudo membrorum,& inde saltu timoris agitantur.Hinc & laxamentum ventris comitatur timorem,quia musculi,quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrsum animæ virtute deserti,laxant vincula quibus retrimenta vsq; ad digestionis opportunitatem continebātur.Seruius his dictis venerabiliter assensus obticuit.

De Questiunculis tredecim Disario ab Auieno propositis,& ab illo solutis.

CAP.XII.

Laridum cur sal cōseruet

Sal quare cōseruat carnes.

TVnc Auienus,quia me ordo ait ad similitudinem consultationis applicat,reducendus est mihi ad conuiuiū sermo,qui longius a mensa iā fuerat euagatus,& ad alias transierat quæstiones.Sępe apposita salita carne quā Laridū vocamus(vt opinor)quasi large aridū,quærere mecum ipse constitui,qua ratione carnem ad diuturnitatem vsus admistio salis seruet.Hoc licet extimare mecum possim:malo tamē ab eo, qui corpora curat,certior fieri.Et Disarius.Omne corpus suapte natura dissolubile & marcidum est,& nisi quodam vinculo contineatur,facile defluit.Continentur aūt q̄diu inest anima reciprocatione aeris,qua vegetantur conceptacula spiritus, dum semper nouo spirandi nutriunt alimento.Hoc cessante per animę discessum mēbra marcescunt, & omne pondere suo cōflictum corpus obteritur.Tum sanguis etiam,qui q̄diu fuit compos caloris dabat membris vigorem,calore discedente versus in saniē,non manet intra venas,sed foras exprimitur,atq; ita laxatis spiramentis effluit tabes fęculenta.Id fieri sal admistus corpori prohibet.Est enim natura siccus & calidus:& fluxū quidem corporis calore cōtrahit,humorem vero siccitate vel coercet vel exorbet.Certe humorem sale differri siue consumi fit hinc cognitu facile,q; si duos panes pari magnitudine feceris,vnum sale aspersum,sine sale alterum,inuenies indigentem salis pondere propensiorem, scilicet humore in eo per salis penuriam permanente.

Vinū defęcatum.

Etiam hoc a Disario meo quęsitum volo,cur defęcatū vinū validius sit viribus,sed infirmius ad permanendū,& tam bibentem cito permouet,q̄ ipsum si manserit facile mutatur.Qz cito,inquit Disarius,permouet,hæc ratio est, quia quanto penetrabilius in venas efficitur bibentis,tāto fit liquidius fęce purgata.Ideo aūt facile mutatur,q; nullo firmamento nixum vndiq; sui ad noxam patet.Fęx enim vino sustinendo & alendo,& viribus sufficiendis quasi radix eius est.

Fęx melli supernatat.

Et hoc q̄ro,Auienus ait,cur fęx in imo subsidit oīm nisi mellis:mel.n.solū est qđ in summū fęcem expuat.Ad hoc Disarius:Fęcis materia vt spissa atq; terrena cæteris laticibus pondere præstat,melle vincitur.Ideo in illis grauitate deuergēs ad fundū decidit:in melle vero,vt leuior,de loco victa sursum pellitur.

Mel & vinum q̄ optima.

Quoniā ex iis quæ dicta sunt,ingerūt se similes q̄stiones:cur Disari ita mel & vinū diuersis ętatibus habent optima:mel quod recentissimū,vinū quod vetustissimū? Vnde est & illud prouerbium,quo vtuntur gulones.Mulsum quod probe temperes miscendū esse nouo hymettio,& Falerno vetulo.Propterea,inq̄t ille,quia inter se ingenio diuersa sunt. Vini enim natura humida est, mellis arida.Si dicto meo addubitaueris,medicinæ contē-

Vdanda

plator effectū.Nā quę vdanda sunt corporis,vino fouent,quę siccanda sunt, melle detergunt.Igitur longinquitate temporis de vtroq; aliq̄d exorbente vinum meracius fit,mel aridius:& ita mel succo priuatur,vt vinum aqua liberatur.

Vasa vini oleiq; cōtraria

Nec hoc quod sequitur dissimile quęsitis est: cur si vasa vini atq; olei diutule semiplena custodias,vinū ferme in acorem corrūpitur,oleo contra sapor suauior cōciliat? Vtrū q; Disarius ait,verum est.In illud enim vacuum,quod superne liquido caret,aer aduena incidit,qui tenuissimum quęq; humorem elicit & exorbet:Eo siccato vinum,quasi spoliatum viribus,prout ingenio imbecillum,aut validum fuit,vel acore exasperatur,vel austeritate restringitur.Oleum aūt superuacuo humore siccato,velut mucore qui in eo latuit absterso,acquirit nouam suauitatem saporis.

Vinū in medio.

Rursus ait Auienus.Hesiodus quum ad medium dolii peruentū est,cōparcendū,& cæteris eius partibus ad satietatē dicit abutendū,optimū vinum sine dubio significans quod in dolii medietate consisteret.Sed & hoc vsu probatū est,in oleo optimū esse qđ supernatat,in melle quod in imo est.

Quæro igitur cur oleum qđ in summo est, vinũ quod in medio, mel qđ in fundo, optima esse credantur. Nec cũctatus Disarius ait, Mel quod optimũ est, reliquo ponderosius est. In vase igitur mellis pars, quæ in imo est, vtiq; pręstat pondere, & ideo supernatante preciosior est. Contra in vase vini pars inferior admixtione fęcis non modo turbulenta, sed etiam sapore deterior est. Pars vero summa aeris vicinia corrũpitur, cuius admistione fit dilutior. Vnde agricolę dolia non contenti sub tectum reposuisse, defodiũt, & operimentis extrinsecus illitis muniũt, remouentes inquantũ fieri potest a vino aeris contagionem, a quo tam manifeste lęditur, vt vix se tueatur in vase pleno, & ideo aeri min⁹ peruio. Cæterum si inde hauseris, & locũ aeris admistioni patefeceris, reliquũ qđ remansit, omne corrumpitur. Media igitur pars quantum a confinio summi vtriusq;, tantũ a noxa remota est, & quasi nec turbulenta nec diluta. In Oleo autẽ quod superfluit ideo creditur pręcellere, quoniã aeriũ sit, ac pinde superna scandat naturę suæ vi. Oleũ in summo, vinũ in medio, mel ĩ fundo optima.

Adiecit Auienus, Cur eadem potio meracior videtur ieiuno, q̃ ei qui cibum sumpsit? Et ille, Venas inedia vacuefacit, saturitas obstruit. Igitur quũ potio per inanitatem penitus influit: quia nõ obtusas cibo venas inuenit, neq; fit admistione dilutior, per vacuũ means gustatu fortiore sentitur. Potio cur meracior ieiunis.

Hoc quoq; sciendum est mihi, Auienus inquit: Cur qui esuriens biberit, aliquantulum famem subleuat, qui vero sitiens cibum sumpserit, non solum non domat sitim, sed magis cupidinem potus accendit. Nota est, inquit, Disarius causa. Nam liquori quidem nihil officit, quin sumptus ad omnes corporis partes quoquo versus permanet, & venas compleat. Et ideo inedia quę inanitatem fecerat, accepto potus remedio, quasi iam non in totum vacua recreatur. Cibatus vero vtpote concretior & grandior, in venas non nisi paulatim confectus admittitur. Ideo sitim quã reperit nullo solatio subleuat, immo quicquid foris humoris nactus est, exorbet, & inde penuria eius quę sitis vocatur augeť. Nec hoc mihi Auienus ait ignoratum relinquo, cur maior voluptas est, quum sitis potu extinguitur, q̃ quum fames sedatur cibo. Et Disarius, Ex pręd ictis quoq; liquet. Nam potionis totus haustus in omne corpus simul penetrat, & omnium partium sensus facit vnam maximã & sensibilem voluptatem. Cibus autem exiguo subministratu paulatim penuriam consolatur. Ideo voluptas eius multifariam comminuitur. Potio famem aliquãtulũ leuat, nõ cibus sitim.

Hoc quoq; (si videtur) addo q̃sitis, cur qui auidius vorant, facilius satias capiũt, q̃ qui eadem quietius ederint. Breuis est, inqt, illa responsio. Nam vbi auide deuorať, tũc mult⁹ aer cum eduliis inferť propter hiatum rictus & crebritatem respirandi. Igiť vbi aer venas cõpleuit, ad adiiciendũ fastidium pro cibo pensatur. Voraces citius satiantur.

Ni molestus sum Disari, patere plus nimio ex discendi cupidine garrientem, & dicas quęso, cur edulia satis calida facilius comprimimus ore, q̃ manu sustinemus, & si qd eorũ plus feruet, q̃ vt diutius mandi possit, ilico deuoram⁹, & tamen aluus non perniciose vritur. Et ille. Intestinus calor qui in aluo est, quasi multo maior vehemẽtiorq;, quicquid calidum accipit magnitudine sua circũuenit ac debilitat. Ideo præstat, si quid ori feruidũ admoueris, non vt quidam faciũt hiare, ne nouo spiritu feruori vires ministres, sed paulisper labra cõprimere, vt maior calor q de ventre etiã ori opitulať, cõprimat minorẽ calorẽ. Manus aũt vt rem feruidam ferre possit, nullo proprio iuuatur calore. Calida facili⁹ ore & aluo q̃ manu toleranť.

Iamdudũ inqt Auienus nosse aueo, cur aqua quę obsita globis niuiũ perduciť ad niualem rigorẽ nõ min⁹ in potu noxia est, q̃ ex ipsa niue aqua resoluta. Scim⁹ enim quot quãtęq; noxę epoto niuis humore nascanť. Et Disarius. Addo aliqd ante q̃sitis: aqua eñ ex niue resoluta etiã si igne calefiat, & calida bibať, ęque noxia est, ac si epota sit frigida. Ergo non solo rigore niualis aqua pniciosa est, sed ob aliã causã, quã nõ pigebit aperire auctore Aristot. q in Physicis q̃stionib⁹ suis hãc posuit, & in hũc sensum (nisi fallor) absoluit. Oĩs aqua inqt habet in se aeris tenuissimi portionẽ, quo salutaris est, habet & terreã fęcẽ, q̃ est corpulẽta post terrã. Quũ ergo aeris frigore & gelu coacta coalescit, necesse est p euaporationẽ velut exprimi ex ea aurã illã tenuissimã, q̃ discedẽte cõueniat ĩ coagulũ, sola terrea ĩ se remanẽte natura. Qđ hinc apparet, qa quũ fuerit eadẽ aqua solis calore soluta, minor mod⁹ ei⁹ reperiť, q̃ fuit anteq̃ cõgelasceret: Deest. n. qđ euaporatio solũ ĩ aqua salubre consumpsit. Nix ergo q̃ nihil aliud est, q̃ aqua ĩ aere dẽsata, tenuitatẽ sui quũ densareť amisit, & ideo ex ei⁹ resolutę potu diuersa morborũ gña visceri b⁹ inseminanť. Aqua niualis noxia. Gel. li. 19. cap. v.

Vina nõ Nominatum gelu,veteris quæ me solebat agitare admonuit quæstionis,cur vina aut
cõgela- nunq̃ aut rarenter congelascant,cęteris ex magna parte humoris nimietate frigoris co-
scunt.ex gi solitis.Num quia vinum semina quędam in se caloris habet,& ob eam rem Homerus
Gel.li.17 dixit αἴθοπα οἶνον, non vt quidam putant propter colorem:an alia quæpiam causa est?
cap.viii. quam quia ignoro scire cupio. Ad hæc Disarius.Esto vina naturali muniantur calo-
re,num oleum minus ignitum est,aut minorem vim in corporibus calefactandis habet?
& tamẽ gelu stringit.Certe si putas ea q̃ calidiora sunt difficilius cõgelascere,cõgruens
Acetum erat nec oleũ concrescere,& ea quę frigidiora sunt,facile gelu cogi.Acetũ aũt omniũ ma
cur non xime frigorificũ est, atq; id tamẽ nũq̃ gelu stringit.Nũ igit oleo magis causa est coaguli
congela celerioris,ꝙ & lęuigatius & spissius est?faciliora eñ ad coeundũ videnť,quę lęuatiora dẽ
scat. siora q; sunt.Vino aũt non contingit tãta mollities,& est q̃ oleũ multo liq̃dius.Acetũ ve
ro & liq̃dissimũ est inter cęteros humores,& tãto acerbius,vt sit acore tristificũ:& exem
plo marinę aquę,quę ipsa quoq; amaritudine sui aspera est,nunq̃ gelu contrahitur.Nam
quod Herodotus historiarum scriptor,contra omnimm ferme qui hæc quæsierunt opi-
Mare nionem scripsit,mare Bosphoricũ,q̃d & Cimmerium appellat, earũq; partiũ mare omne
q̃d con- quod Scythicũ dicitur.gelu constringi & consistere,aliter est ac putatur.Nam non mari
gelascit. na aqua contrahitur,sed quia plurimũ in illis regionib⁹ fluuiorũ est & paludum in ipsa
maria influẽtiũ,superficies maris cui dulces aquæ innatant cõgelascit, & incolumi aqua
marina videtur in mari gelu,sed de aduenis vndis coactũ.Hoc & in Ponto fieri videm⁹,
† ꝑficiæ. in quo frusta quędam,&(vt ita dixerim)†superficies gelidę feruntur,cõtractę de fluuialiũ
vel palustrium vndarum multitudine,in quas licet frigore concretę, tamen sunt natan-
tes,quasi leuatiores marina.Plurimũ autem aquarũ talium influere Ponto,& totam sup
ficiem eius infectam esse dulci liquore:propter quod ait Sallustius, mare Ponticum dul-
cius q̃ cętera.Est hoc quoq; testimonio,ꝙ si in põtũ,vel paleas,vel ligna, seu quęcũq; alia
natantia proieceris,foras extra pontũ feruntur in propontidẽ,atq; ita in mare,q̃d alluit
Asię oram,cum constet in pontũ influere maris aquã,nõ effluere de ponto. Meatus enim
qui solus de oceano receptas aquas in maria nostra trãsmittit,in freto est Gaditano, q̃d
Hispaniam Africamq; interiacet,& sine dubio inundatio ipsa per Hispaniense & Gallica
nũ litora,in Tyrrhenũ prodit,Inde Hadriaticũ mare facit: Ex quo dextra in Partheniũ,
lęua in Ionium, & directim in Ægeum pergit,atq; ita ingredit in pontũ. Quæ igitur ra-
Riuatim tio facit,vt riuatim aquæ de ponto fluant,cum foris influẽtes aquas põtus accipiat? Sed
cõstat vtraq; ratio.Nam superficies ponti propter nimias aquas, quæ de terra dulces in
fluũt,foras effluit,deorsũ vero intro pergit influxio.Vnde ꝓbatũ est,natãtia q̃ (vt supra
dixi)iaciunt in pontũ,foras pelli:Si vero columna deciderit,introrsum innare.Et hoc sæ
pe vsu probatũ est,vt grauiora quęq; in fundo propõtidis ad ponti interiora pellantur.
Dulcia Adiecta hac vna consultatione reticebo:Cur omne dulce magis dulce videtur quum
si frigi- frigidum est,q̃ si caleat?Respondit Disarius,Calor sensum occupat,& gustatum linguæ
damagis feruor interpedit.Ideo ex asperatione oris prouenta suauitas excluditur.Qz si caloris ab-
dulcia. sit iniuria,tum demũ potest lingua incolumi blandimento , dulcedinem pro merito eius
Prouẽta excipere.Præterea succus dulcis per calorem non impune penetrat venarum receptacu-
la,& ideo noxa minuit voluptatem.

Prima. Quæstiones tres quas Horus Disario proposuit. CAP.XIII.

questio. S Vccessit Horus,& quũ multa,inquit,de potu & cibatu quæsisset Auie-
Ieiuni nus,vnum maxime necessarium(sponte an oblitus ignoro)prætermi-
cur ma- sit:cur ieiuni magis sitiant q̃ esuriant . Hoc in commune nobis Disari
gis sitiãt si videt absolue.Et ille.Rem tractatu dignam,inquit,Hore quęsisti,sed
q̃ esuriãt cuius ratio in aperto sit.Quum enim animal ex diuersis constet elemẽ
tis,vnum est de iis quę corpus efficiunt, quod & solum,aut maxime vl
tra cætera,aptum sibi quærat alimentum:calorem dico,qui liquorem sibi semper exigit
ministrari.Certe de ipsis quatuor elementis extrinsecus videmus,nec aquam,nec aerem,
neq; terram aliquid quo alatur,aut quod consumat exigere,nullamq; noxam vicinis vel
appositis sibi rebus inferre.Solus ignis alimenti perpetui desiderio quicquid offendit ab
sumit.Inspice & primæ ætatis infantiam,quantum cibum nimio calore conficiat:& con
tra senes cogita facile tolerare ieiunium,quasi extincto in ipsis calore, qui nutrimentis

recreari solet. Sed & media ætas si multo exercitio excitauerit sibi naturalem calorem, animosius cibum appetit. Consideremus & animalia sanguine carentia, quæ nullum cibum quærant penuria caloris. Ergo si calor in appetentia semper est, liquor autem propriũ caloris alimentum est, bene in nobis, quum ex ieiunio corpori nutrimenta quærun tur, præcipue calor suum postulat, quo accepto corpus omne recreatur, & patientius expectat cibum solidiorem.

His dictis, Auienus annulum de mensa retulit, qui illi de breuissimo dexteræ manus digito repẽte deciderat. Quũq; a præsentibus quęreretur, cur eũ alienę manui & digito & non huic gestamini deputatis potius insereret, ostendit manũ lęuã ex vulnere tumidiorem. Hinc Horo nata quęstionis occasio. Et dic, inquit, Disari: Omnis eñ situs corporis pertinet ad medici notionem, tu vero doctrinã & vltra q̃ medicina postulat cõsecutꝰ es: dic inquã, cur sibi cõmunis assensus annulũ in digito, qui minimo vicinꝰ est, quẽ etiã medicinalem vocãt, & manu pręcipue sinistra gestãdum esse persuasit. Et Disariꝰ. De hac ipsa quęstione sermo quidã ad nos ab Ægypto venerat, de quo dubitabã, fabulam ne, an verã rationẽ vocarem: sed libris anatomicorũ postea cõsultis, verũ repperi, neruũ quendam de corde natũ priorsum pergere vsq; ad digitũ manus sinistræ minimo proximum, & illic desinere implicatũ cæteris eiusdem digiti neruis: & ideo visum veteribus, vt ille digitus annulo tanq̃ corona circũdaretur. Et Horus: Adeo, inquit, Disari verũ ita vt dicis Ægyptios opinari, vt ego sacerdotes eorũ, quos prophetas vocant, quũ in templo vidissem circa deorũ aras hũc in singulis digitũ cõfectis odoribus illinire, & eius rei causas inquisissem, & de neruo quod iã dictũ est principe eorũ narrãte didicerim, & insuper de numero qui per ipsum significat. Cõplicatus eñ senariũ numerũ digitus iste demonstrat, qui omnifariã plenus perfectus atq; diuinus est. Causasq; cur plenus sit hic numerus, ille multis asseruit: ego nũc vt præsentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc sunt quæ in Ægypto diuinarũ omniũ disciplinarũ cõpote, cur annulus huic digito magis inferatur, agnoui. Inter hæc Cecinna Albinus: Si volentibꝰ erit vobis inquit, in mediũ profero quę de hac eadem causa apud Atteiũ Capitonẽ pontificii iuris inter primos peritũ legisse memini: qui quũ nefas esse sanciret deorũ formas insculpi annulis, eo vsq; ꝓcessit, vt & cur hoc digito vel in hac manu gestaretur annulus, nõ taceret. Veteres, inquit, nõ ornatus, sed signãdi causa annulũ secum circunferebant. Vnde nec plus habere q̃ vnum licebat, nec cuiq̃ nisi libero, quos solos fides decerneret, quæ signaculo continetur. Ideo ius annulorũ famuli nõ habebãt. Imprimebat aũt sculptura materię annuli, siue ex ferro, siue ex auro foret, & gestabat vt qsq; vellet, quacũq; manu, quolibet digito. Postea, inqt, vsus luxuriantis ætatis signaturas preciosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessiuit, vt de augmẽto precii quo sculpendos lapides parassent, gloria rentur. Hinc factũ est, vt vsus annulorũ exemptus dexterę, quæ multũ negociorũ gerit, in læuam relegaretur, quę ociosior est, ne crebro motu & officio manus dexteræ preciosi lapides frangerentur. Electus autẽ, inquit, ipsa lęua manu digitus minimo proximus, quasi aptior cæteris, cui cõmendaretur annuli preciositas. Nam pollex, qui nomen ab eo ꝙ pollet, accipit: nec in sinistra cessat, nec minus q̃ tota manus semper in officio est. Vnde apud Gręcos ἀντίχειρ inquit, vocatur, quasi manus altera. Pollici vero vicinus, nudus, & sine tuitione alterius appositi videbatur. Nam pollex ita inferior est, vt vix radicem eius excedat. Medium & minimum vitauerunt, inquit, vt ineptos, alterum magnitudine, breuitate alterum: & electꝰ est, qui ab vtroq; clauditur, & minus officii gerit, & ideo seruando annulo magis accommodatus. Hæc sunt quæ lectio pontificalis habet. Vnusquisq; vt volet, vel hetruscam, vel ægyptiam opinionem sequatur.

Inter hęc Horus ad consulendum seuerus: Scis, inquit, Disari, pręter hunc vestitum qui me tegit, nihil me a nominis cẽsu aliud habere. Vnde nec seruus mihi est, nec vt sit opto, sed omnem vsum, qui viuo ministrandus est, ego mihimet subministro. Nuper ergo quum in Hostiensi oppido morarer, sordidatum pallium meum in mari diutule laui, & super littus sole siccaui, nihiloq; minus eędem in ipso, post ablutionem, maculę sordiũ visebantur. Quumq; me res ista stupefaceret, assistens forte nauta, quin potius ait in fluuio ablue palliũ tuũ, si vis emaculatũ. Parui vt verum probarem, & aqua dulci ablutũ atq; siccatum vidi splendori suo redditum. Et ex illo causam requiro, cur magis dulcis

Secũda.

Annulꝰ cur in digito minimo pximo geratur.

Gel.lib. x.cap.x.

Senariꝰ digito signatus quarto.

Pollex.

Tertia. Aq̃ dulcis cur abluēdis sordibus magis idonea sit q̃ salsa.

aqua,q̃ salsa idonea sit sordibus abluendis.Iamdudum,Disarius inquit, hæc quæstio ab Aristotele & proposita & soluta est. Ait enim aquam marinam multo spissiorem esse,q̃ est dulcis:immo illam esse fęculentam,dulcem vero puram atq; subtilem. Hinc facilius ait,vel imperitos nandi sustinet mare,quum fluuialis aqua,quasi infirma,& nullo adiumento fulta mox cedat, & in imum pondera accepta transmittat. Ergo aquam dulcem dixit,quasi natura leuem celerius immergere in ea quæ abluenda sunt, & dum siccatur secum sordium maculas abstrahere:marinam vero quasi crassiorem,nec facile penetrare purgando propter sui densitatem,& dum vix siccatur non multum sordium secum trahere.Quumq; Horus iis assentire videretur,Eustathius ait. Ne decipias quæso credulum,qui se quæstionemq; suam commisit fidei tuæ.Aristoteles enim vt nōnulla alia magis acute q̃ vere ista disseruit. Adeo autem aquæ densitas non nocet abluendis,vt sæpe

Species.

qui aliquas species purgatas volũt,ne sola aqua vel dulci tardi⁹ hoc efficiãt,admisceãt illi cinerem,vel(si defuerit)terrenum puluerem,vt crassior facta celerius possit abluere. Nihil ergo impedit marinæ aquæ densitas.Sed nec ideo quia salsa est,minus abluit. Salsitas enim findere,& velut aperire meatus solet, & ideo magis elicere debuit abluenda.

Aqua maris pinguis.

Sed hæc vna causa est, cur aqua marina non sit ablutioni apta,quia pinguis est:sicut & ipse Aristoteles sæpe testatus est, & sales docent, quibus inesse quiddam pingue nullus ignorat.Est & hoc indicium pinguis aquæ marinæ,ꝙ quũ inspergitur flammæ,nō tam extinguit,q̃ pariter accenditur,aquæ pinguedine alimoniã igni subministrante. Postremo Homerum sequamur,qui solus fuit naturæ conscius. Facit enim Nausicaã Alcinoi filiam abluentem vestes,quũ super mare esset,non in mari,sed in fluuio. Idem locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddam inesse pingue permistum.Vlysses enim quũ iandudum mare euasisset,& staret siccato corpore,ait ad Nausicaę famulas.

Odyss. sexto.

ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
χρίσομαι, ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή.

Post hæc quum descendisset in fluuium,diuinus vates,qui in omni re naturam secutus est,expressit quod fieri solet,vt qui ascendunt de mari si in sole steterint, aqua quidem celeriter sole siccetur, maneat autem in corporis superficie veluti flos quidam, qui & in detergendo sentiatur. Et hæc est aquæ marinæ pinguedo quæ sola impedit ablutionem.

Simulacra cur sub aquis maiora videantur q̃ reuera sint.Tum in vniuersum quo modo visio fiat:an susceptione simulacrorũ quę ab rebus in oculos promanant:an potius emissione radiorum ex ipsis oculis. CAP.XIIII.

Simulacra maiora veris cur in aq̃ videanť.

ET quiã a cæteris expeditus mihi te paulisper indulges,modo autem nobis de aqua sermo fuit,quæro cur in aqua simulacra maiora veris videãtur:quod genus apud popinatores plęraq; scitamentorũ cernimus proposita ampliora specie q̃ corpore:quippe videmus in doliolis vitreis aquæ plenis,& oua globis maioribus,& iecuscula fibris tumidioribus, & beluas spiris ingentibus:& omnino ipsum videre,qua nobis ratione constet:quia solent de hoc nonnulli nec vera nec verisimilia sentire. Et Disarius,aqua inquit,densior est aeris tenuitate,& ideo eam cunctatior visus penetrat, cuius offensa percussa vidēdi acies scinditur,& in se recurrit. Scissa dum redit iam non directo ictu, sed vndiq; versum incurrit lineamenta simulacri, & sic fit vt videatur imago archetypo suo grandior.Nam & solis orbis matutinus solito nobis maior apparet,quia interiacet inter nos & ipsum aer adhuc de nocte roscidus, & grandescit imago eius tanq̃ in aquæ speculo visatur. Ipsam vero videndi naturam non insubide introspexit Epicurus,cuius in hoc non est(vt extimo)improbanda sententia,astipulante præcipue Democrito:quia sicut in cæteris,ita & in hoc paria senserunt.Ergo censet Epicurus ab omnibus corporibus iugi fluore quæpiam simulacra manare,nec vnq̃ tantulam moram interuenire,quin vltro ferantur inani figura cohærentes corporum exuuię,quarum receptacula in nostris oculis sunt,& ideo ad deputatam sibi a natura sedem proprii sensus recurrunt. Hæc sunt quæ vir ille commemorat: quibus si occurris obuius, expecto quid

Sol mane maior apparet. Visus ratio. Insubide Gel.lib. v.ca.xvi.

referas. Ad hæc renidēs Euſtathius: in propatulo eſt inquit, quod decepit Epicurum. A *Propatulo.*
vero enim lapſus eſt, aliorū quatuor ſenſuū ſecutus exemplum: quia in audiendo & gu-
ſtando & odorando atq; tāgendo nihil e nobis emittimus, ſed extrinſecus accipimus,
quod ſenſum ſui moueat. Quippe & vox ad aures vltro venit, & auræ in nares influūt,
& palato ingeritur quod gignat ſaporem, & corpori noſtro applicantur tactu ſentien-
da. Hinc putauit & ex oculis nihil foras proficiſci, ſed imagines rerum in oculos vltro *Prima ratio ꝙ viſio fiat emittendo.*
meare. Cuius opinioni repugnat, ꝙ in ſpeculis imago aduerſa contemplatorem ſuum
reſpicit, quū debeat (ſi quidem a nobis orta recto meatu proficiſcitur) poſteram ſui par-
tem quum diſcedit oſtendere, vt læua læuam, dextera dexteram reſpiciat. Nam hiſtrio
perſonam ſibi detractam ex ea parte videt, qua induit, ſcilicet non faciem, ſed poſterio-
rem cauernam. Deinde interrogare hunc virum vellem, an tunc imagines e rebus auo- *Secūda.*
lant, quum eſt qui velit videre: an & quū nullus aſpicit, emicant vndiq; ſimulacra. Nam
ſi quod primum dixi teneat, quæro cuius imperio ſimulacra præſto ſint intuenti, & quo
ties quis voluerit ora conuertere, toties ſe & illa conuertant. Sin ſecundo inhæreat, vt
dicat perpetuo fluore rerum omnium manare ſimulacra, quæro q̃diu cohærentia ꝑma
nent nullo coagulo iuncta ad ꝑmanendum. Aut ſi manere dederimus, quemadmodū
aliquem retinebunt colorem, cuius natura quum ſit incorporea, tamen nunq̃ poteſt eſſe
ſine corpore? Deinde quis poteſt in animū inducere, ſimul atq; oculos verteris, incurre- *Tertia.*
re imagines cæli, maris, littoris, prati, nauium, pecudum, & innumerabilium præterea
rerum, quas vno oculorum iactu videmus, quū ſit pupilla quæ viſu pollet, oppido par-
ua? Et quonam modo totus exercitus viſitur? an de ſingulis militibus profecta ſimula- *Quarta.*
cra ſe congerūt, atq; ita collocata tot milia ꝑnetrant oculos intuentis? Sed quid labo-
ramus opinionem ſic inanem verbis verberare, quum ipſa rei vanitas ſe refellat? Cōſtat
autem viſum nobis hac prouenire ratione. Genuinum lumen e pupilla quacunq; eā ver
teris, directa linea emicat. Id oculorū domeſticum profluuium ſi repererit in circunfuſo
nobis aere lucem, per eam directim pergit, q̃diu corpus offendat. Et ſi faciem verteris
vt circunſpicias, vtrobiq; acies videndi directa procedit. Ipſe autem iactus, quem dixi-
mus de noſtris oculis emicare, incipiens a tenui radice in ſumma fit latior, ſicut radii
a pictore finguntur. Ideo per minutiſſimū foramen contemplans oculus videt cæli pro-
funditatem. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſunt ad effectum videndi: lumē quod de no- *Viſui tria eſſe neceſſaria.*
bis emittimus, & vt aer qui interiacet lucidus ſit, & corpus, quo offenſo deſinat inten-
ſio. Quæ ſi diutius pergat, rectam intenſionem laſſata non obtinet: ſed ſciſſa in dexteram
læuamq; diffunditur. Hinc eſt ꝙ vbicunq; terrarū ſteteris, videris tibi quandam cęli cō-
cluſionem videre, & hoc eſt quod horizontem veteres vocauerunt: quorum indago fide *Horizō.*
liter deprehendit directam ab oculis aciem per planum contra aſpicientibus non perge
re vltra centum octoginta ſtadia, & inde in orbem iam recuruari. Per planum ideo adie
ci, quia altitudines longiſſime aſpicimus, quippe qui ad cælum videmus. Ergo in omni
horizontis orbe ipſe qui intuetur centron eſt. Et quia diximus quātum a centro acies
vſq; ad partem orbis extenditur, ſine dubio in horizonte διάμετρος orbis trecentorū ſexa- *Diameter orbis*
ginta ſtadiorum eſt, & ſi vlterius qui intuetur acceſſerit, ſeu retrorſum receſſerit, ſimi-
lem circa ſe orbem videbit. Sicut igitur diximus, quum lumen quod pergit e nobis, per
aeris lucem in corpus inciderit, impletur officium videndi. Sed vt poſſit res viſa cogno
ſci, renunciat viſam ſpeciem rationi ſenſus oculorum, & illam aduocata memoria reco-
gnoſcit. Ergo videre oculorum eſt, iudicare rationis, memoriæ meminiſſe: quia trinum
eſt officium quod viſum complet ad dignoſcendam figuram, ſenſus, ratio, memoria. Sen
ſus rem viſam rationi refundit. Illa quid viſum ſit recordatur. Adeo autem intuendo
neceſſarium eſt rationis officium, vt ſæpe in vno videndi ſenſu, etiam alium ſenſum me
moria ſuggerēte ratio deprehendat. Nā ſi ignis appareat, ſcit eū & ante tactū ratio ca-
lere. Si nix ſit illa quæ viſa eſt, intelligit in ipſa ratio etiam tactus rigorem. Hac ceſſan-
te, viſus inefficax eſt, adeo vt ꝙ remus in aqua fractus videtur, vel ꝙ turris eminus vi-
ſa quum ſit anguloſa, rotunda extimatur, faciat rationis negligentia: quæ ſi ſe intende-
rit, agnoſcit in turre angulos, & in remo integritatem. Et omnia illa diſcernit, quæ aca- *Academici.*
demicis damnandorū ſenſuum occaſionem dederunt, quum ſenſus vnus inter certiſſi-
mas res habendus ſit comitante ratione, cui nonnunq̃ ad diſcernendam ſpeciem nō ſuf-

ficit sensus vnus. Nam si eminus pomi, quum malum dicitur, figura visatur, nō omnino
id malum est: Potuit eñ ex aliqua materia fingi mali similitudo. Aduocandus est igitur
sensus alter, vt odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum positũ auram odoris
ipsius concepisse. Hic tactus consulendus est, qui potest de pondere iudicare. Sed metus
est ne ipse fallatur, si fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaretur, elegit. Consu
giendum est igitur ad saporem, qui si formæ consentiat, malum esse nulla dubitatio est.
Sensus ĩ Sic probatur, efficaciam sensuum de ratione pendere. Ideo deus opifex omnes sensus in
capite. capite, id est circa sedem rationis locauit.

Satisne recte scriptum sit a Platone, cibum per stomachum trahi, potum vero
per arteriam quę τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi. CAP. XV.

Gel. lib. xvii. ca. xi. His dictis fauor ab omnibus exortus est admirantibus dictorum solidita
tem, adeo vt attestari vel ipsum Euangelum non pigeret. Disarius de
inde subiecit. Isti plausus sunt, qui prouocāt philosophiā ad vindican
dos sibi de aliena arte tractat⁹: vnde sæpe occurrit in manifestos erro
Contra Platonē. res. vt Plato vester, dũ nec anatomica, quæ medicinæ propria est, absti
net, risum de se posteris tradidit. Dixit enim diuisas esse vias deuorā
Potus & cibi viæ. dis cibatui & potui: & cibum quidem per stomachũ trahi, potum vero per ἀρτηρίαν, quę
Erasistratus. τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi. Quod tantũ virum vel extimasse, vel in libros re
tulisse mirandum est, vel potius dolendũ. Vnde Erasistratus medicorum veterum nobi
lissimus in eum iure inuectus est, dicens illum retulisse longe diuersa q̃ ratio deprehen
dit. Duas enim esse fistulas instar canalium, easq; ab oris faucibus proficisci deorsum,
& p earũ alteram induci delabiq; in stomachũ esculenta omnia & poculenta, ex eoq; fer
ri in ventriculum, quod græce appellatur ἡ κάτω κοιλία, atq; illic subigi digeriq;: ac dein
de aridiora ex his retrimenta in aluum conuenire, quod græce κῶλον dicitur, humidio
Trachia ra autem per renes in vesicam trahi: & per alteram de duobus superioribus fistulā, quæ
gręce appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum a summo ore in pulmonem, atq; inde rursum
in os & in nares commeare, perq; eandem vocis fieri meatum. ac ne potus cibusve ari
dior, quem oporteret in stomachum ire, procederet ex ore, laberetur q; in eam fistulā per
Epiglottis. quam spiritus reciprocatur, ex eaq; offensione intercluderetur animę via, impositā esse
arte quadam & ope naturæ ἐπιγλωττίδα quasi claustrum mutuum vtriusq; fistulæ, quæ
sibi sunt cohęrentes: eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumq; operire ac protegere
τὴν τραχεῖαν, ne quid ex esca potuve incideret in illud quasi ęstuantis animæ iter: ac pro
pterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ communito. Hæc Erasistra
tus, cui (vt extimo) vera ratio consentit. Quum enim cibus non squalidus siccitate, sed
humoris temperie mollis ventri inferendus sit, necesse est eandem viam ambobus pate
re, vt cibus potu temperatus per stomachum in ventrem condatur: nec aliter natura cō
poneret, nisi quod salutare esset animali. Deinde cum pulmo & solidus & lęuigatus sit,
si quid spissum in ipsum deciderit, quemadmodũ penetrat, aut transmitti potest ad lo
cum digestionis, quum constet, siquando casu aliquid paulo densius in pulmonem vio
lentia spiritus trahente deciderit, mox nasci tussim nimis asperam, & alias quassationes
vsq; ad vexationem salutis? Si autem naturalis via potum in pulmonem traheret, quum
corpulēta bibuntur, vel quum hauritur potus admistus granis, seu ex re aliqua densio
re, quid iis sumptis pulmo pateretur? Vnde ἐπιγλωττὶς a natura prouisa est, quę quum ci
bus sumitur operimento sit arteriæ, ne quid per ipsam in pulmonem spiritu passim tra
hente labatur. Sicut quum sermo emittendus est, inclinatur ad operiendam stomachi
Sēsim potantes. viam, vt ἀρτηρίαν voci patere permittat. Est & hoc de experiētia notum, ꝙ qui sensim tra
hunt potum, ventres habēt humectiores, humore qui paulatim sumptus est diutius per
manente. Si quis vero auidius hauserit, humor eodem impetu quo trahitur, præterit in
vesicam, & sicciori cibo prouenit tarda digestio. Hæc autem differentia non nasceretur,
Alcęi loc⁹ repositus pro Platone. si a principio cibi & potus diuisi essent meatus. Quod autem Alcæus poeta dixit, vt vul
go canitur, τὸν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται, ideo dictum est, quia pulmo re ve
ra gaudet humore, sed trahit quantum sibi extimat necessariũ. Vnde satius fuisset phi
losophorum omnium principi, alienis abstinere, q̃ minus nota proferre.

¶Ad hęc Eustathius paulo commotior,non minus te inquit Disari philosophis q̃ me- Pro Pla-
dicis inserebam,sed modo videris mihi rem cõsensu generis humani decãtatã & credi tone.
tam obliuioni dare,phiam artem esse artiũ & disciplinã disciplinarum:& nũc in ipsam Phiæ
inuehitur parricidali ausu medicina,quum philosophia illic habeat augustior, vbi de laus.
rõnali parte.i.de incorporeis disputat,& illic inclinetur,vbi de physica,quod est de di
uinis corporibus vel cæli vel syderũ,tractat.Medicina autẽ physicę partis extrema fæx Medici-
est,cui ratio est cum testeis terrenisq; corporibus. Sed qd rationem noiaui,quũ magis na fæx
apud ipsam regnet cõiectura q̃ ratio? Quæ ergo coniicit de carne lutulenta,audet ineq physicę.
tare philosophiæ,de incorporeis & vere diuinis certa ratione tractanti. Sed ne videat
communis ista defensio tractatum vitare pulmonis:accipe causas,quas Platonica maie
stas secuta est.ἐπιγλωττὶς quã memoras,inuẽtũ naturę est ad tegendas detegẽdasq; cer-
ta alternatione vias cibatus & potus,vt illum stomacho transmittat,hũc pulmo susci-
piat.Propterea tot meatibus distinctus est,& interpatet rimis,non vt spiritus egressio- Pulmo
nes habeat,cui exhalatio occulta sufficeret,sed vt per eos siquid cibatus in pulmonẽ de rimosus
ciderit,succus eius mox migret in sedem digestionis.Deĩde ἀρτηρία si quo casu scissa fue
rit,potus non deuorat,sed quasi scisso meatu suo,reiectatur foras incolumi stomacho:
quod non contingeret,nisi ἀρτηρία via esset humoris.Sed & hoc in propatulo est, qa q- Pulmo
bus æger est pulmo,accendunt in maximam sitim:qđ non eueniret,nisi esset pulmo re- potus re
ceptaculum potus.Hoc quoq; intuere,ꝙ animalia quibus pulmo non est,potũ nesciũt. ceptacu
Natura enim nihil superfluum,sed membra singula ad aliquod viuendi ministerium fe lum.
cit:quod quũ deest,vsus eius non desideratur. Vel hoc cogita,quia si stomachus cibum
potũq; susciperet,superfluus foret vesicæ vsus.Poterat enim vtriusq; rei stomachus re-
trimenta intestino tradere,cui nunc solius cibi tradit:nec opus esset diuersis meatibus
quibus singula traderentur,sed vnus vtriq; sufficeret ab eadem statione trãsmisso. Mo
do autem seorsum vesica,& itestinum seorsum saluti seruit, quia illi stomachus tradit,
pulmo vesicæ.Nec hoc prætereundum est,ꝙ in vrina quæ est retrimentum potus,nul-
lum cibi vestigium reperitur,sed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum vel colo- Vrina.
ris vel odoris inficitur.Qꝫ si in ventre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitas
inficeretur.Nam postremo lapides qui de potu in vesica nascuntur,cur nunq̃ in ventre Lapides
coalescunt,quum non nisi ex potu fiant,& nasci in ventre quoq; debuerint,si venter es in vesica
set receptaculum potus? In pulmonem defluere potum nec poetæ nobiles ignorãt.Ait
enim Eupolis in fabula,quæ inscribitur Cœlaces.
Euripides vero huius rei manifestissimus astipulator est.Quum igitur & ratio corpo-
reę fabricæ,& testiũ nobilis authoritas astipulet Platoni,nõne qsqs cõtra sentit,isanit?

Vtrum prius fuerit ouum,an gallina. Cap.XVI.

INter hæc Euãgelus gloriæ gręcoꝝ iuidẽs & illudẽs,facessant ait hęc,q̃
inter vos in ostentationem loquacitatis agitantur. quin potius si quid
callet vestra sapientia,scire ex vobis volo,ouum ne prius extiterit,an Ouũ ne
gallina? Irridere te putas,Disarius ait:& tamen quæstio quam mouisti, prius ex
& inquisitu & scitu digna est. Tu enim me tibi de rei vilitate compa- titerit
rans consuluisti,vtrum prius gallina ex ouo,an ouum ex gallina pro- an galli
dierit.Sed hoc ita seriis inserendũ est,vt de eo debeat vel anxie disputari. Et proferam na.
quæ in vtrãq; partem mihi dicenda subuenient,relicturus tibi vtrum eorum veri⁹ ma
lis videri.Si concedimus omnia quæ sunt,aliquando cœpisse,ouum pri⁹ a natura factũ
iure extimabitur.Semper enim quod incipit,imperfectum adhuc & informe est,& ad pꝫ
fectionem sui per procedentis artis & temporis additamenta formatur.Ergo natura fa
bricans auem ab informi rudimento cœpit,& ouum in quo necdum est species, extitit
procedente paulatim maturitatis effectu.Deinde quicquid a natura variis ornatibus
comparatum est,sine dubio cœpit a simplici,& ita contextionis accessione variatũ est.
Ergo ouum visu simplex & vndiq; versum pari specie creatum est,& ex illa varietas or
natuum quibus constat auis species absoluta est.Nam sicut elementa prius extiterunt,
& ita reliqua corpora de commixtione eorum creata sunt:ita rationes seminales quæ ĩ

ouo sunt,si venialis erit ista translatio,velut quędam gallinæ elementa credenda sunt. Nec importune elementis de quibus sunt omnia,ouum comparauerim. Omni enim genere animantium quę ex coitione nascunť,inuenies ouum aliquorum esse principiũ instar elementi. Aut enim gradiuntur animantia,aut serpunt, aut nando volandove viuunt. In gradientibus lacertæ & similia ex ouis creãtur. Quę serpũt ouis nascunť. Exordio volantia vniuersa de ouis ꝓdeunt,excepto vno quod incertę naturę est. Nam vespertilio volat quidem pellitis alis,sed inter volantia non habendus est, qui quatuor pedibus graditur,formatosq; pullos parit,& nutrit lacte quos generat. Natãtia pene oĩa de ouis oriuntur generis sui:crocodilus vero etiam de testeis,qualia sunt volãtium. Et ne videar plus nimio extulisse ouum elementi vocabulo,consule initiatos sacris Liberi patris,in quibus hac veneratione ouũ colit,vt ex forma tereti ac pene sphærali atq; vndiq; versum clausa & includente intra se vitã,mũdi simulacrũ vocetur. Mundũ autẽ consensu omniũ constat vniuersitatis esse principiũ. ¶Prodeat qui priorẽ vult esse gallinã, & in hęc verba tentet qđ defendit asserere. Ouũ rei cuius est,nec initium nec finis est. Nam initiũ semen est,finis auis ipsa formata:Ouũ vero digestio est seminis. Quũ ergo semen animalis sit,& ouũ seminis,ouũ ante animal esse nõ potuit:sicut nõ potest digestio cibi fieri anteq̃ sit qui edit. Et tale est dicere ouũ ante gallinã factũ,ac si quis dicat, matricẽ ante mulierẽ factã. Et q interrogat queadmodũ gallina sine ouo esse potuit,similis est interrogãti quonã pacto hoĩes facti sunt ante pudẽda,de qbus hoĩes ꝓcreanť. Vnde sicut nemo recte dicet,hominẽ seminis esse,sed semen hoĩs:ita nec oui gallinam, sed ouũ esse gallinæ. Deinde si cõcedamus,vt ab aduersa parte dictũ est, hęc q̃ sunt,ex tẽpore aliquod sumpsisse principiũ:natura primũ singula animalia pfecta formauit,deinde ꝑpetuã legẽ dedit,vt cõtinuaretur ꝓcreatione successio. Perfecta autẽ in exordio fieri potuisse,testimonia sunt,nũc quoq; nõ pauca animãtia, q̃ de terra & imbre pfecta nascũtur:vt ĩ Ægypto mures,& aliis locis ranę serpẽtesq;,& silia. Oua aũt nũq̃ de terra sunt ꝓcreata,qa in illis nulla pfectio. Natura vero pfecta format,& de pfectis ista procedũt,vt de integritate partes. Nã vt cõcedã oua auiũ esse seminaria,videamus qđ de semine ipso philosophorũ definitio testať,q̃ ita sensit. Semen generatio est ad eius ex quo est similitudinẽ pergens. Nõ potest autẽ ad similitudinẽ pergi rei q̃ necdũ est: sicut nec semẽ ex eo qđ adhuc nõ subsistit,emanat:Ergo in primo rerũ ortu intelligamus,cũ cęteris animãtibus q̃ solo semine nascunť,de qbus nõ ambigiť,qn pri⁹fuerint q̃ semẽ suũ, aues quoq; opifice natura extitisse pfectas. Et qa vis generãdi inserta sit singulis,ab his iã ꝓcedere nascẽdi modos,quos ꝓ diuersitate animãtiũ natura variauit. Habes Euãgele vtrobiq; qđ teneas:& dissimulata paulisper irrisione tecũ delibera quid sequaris.

Vespertilio. *Semẽ qd*

¶Et Euangelus. Quia etiã ex iocis seria facit violentia loquẽdi,hoc mihi absoluatis volo,cuius diu me exercuit vera deliberatio. Nup em̃ mihi de Tyburti agro meo exhibiti sunt apri,quos obtulit sylua venãtibus. Et qa diutule cõtinuata venatio est,perlati sunt alii interdiu,noctu alii:quos pduxit dies,integra carnis incolumitate durarũt: q vero p noctẽ lunari plenitudine lucente portati sunt,putruerũt. Qđ vbi scitũ est,q sequẽti nocte deferebãt,infixo cuicũq; parti corporis acuto æneo,apros carne integra ptulerũt. Quęro igiť,cur noxã quã pecudibus occisis solis radii nõ dederũt,lunare lumẽ effecerit? Facilis est,inqt Disarius,& simplex ista respõsio. Nullius em̃ rei fit aliqñ putredo,nisi calor humorq; cõuenerint. Pecudũ autẽ putredo nihil aliud est,nisi quũ defluxio quędã latens soliditatẽ carnis in humorẽ resoluit. Calor autẽ si tẽperatus sit & modicus,nutrit humores:si nimius,exiccat,& habitudinem carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis sol vt maioris caloris haurit humorẽ: lunare lumen, in quo est nõ manifestus calor,sed occultus tepor,magis diffundit humecta. Et inde ꝓuenit iniecto tepore & aucto humore putredo. His dictis,Eustathiũ Euangelus intuẽs,si rationi dictę assentiris ait,annuas oportet:aut si est qđ moueat,pferre nõ pigeat: quia vis vestri sermonis obtinuit,ne iuita aure vos audiã. Oĩa,inqt Eustathius,a Disario & luculẽte, & ex vero dicta sunt. Sed illud pſſius ĩtuẽdũ est,vtrũ mẽsura caloris sit causa putredinis:vt ex maiore calore nõ fieri,& ex minore ac tẽperato ꝓuenire dicať. Solis.n.calor q nimiũ feruet,qñ ann⁹ ĩ ęstate ẽ,& hyeme tepescit,putrefacit carnes ęstate,nõ hyeme. Ergo nec luna pp sũmissiorẽ calorẽ diffũdit hũores. Sȝ nescio q̃ ꝓprietas,quã gręci ἰδίωμα

Carnes pecudũ cur nocte magis q̃ die putrescant.

vocant,& quędam natura inest lumini quod de ea defluit,quę humectet corpora,& ve= Lunare
lut occulto rore madefaciat,cui admistus calor ipse lunaris putrefacit carnem,cui diu= lumen.
tule fuerit infusus. Neq; em̄ omnis calor vnius est qualitatis,vt hoc solo a se differat,si
maior minorve sit:Sed esse ĩ igne diuersissimas qualitates nullā secū habētes societatem Ignium
rebus manifestis probatur. Aurifices ad formādum aurum nullo nisi de paleis vtuntur varietas
igne,quia cæteri ad producendā hanc materiam inhabiles videntur. Medici in remediis
cōcoquendis magis sarmentis,q̄ ex alio ligno ignem requirunt. Qui vitro soluendo fir= Curo cū
mandoq; curant,de arbore cui myricę nomen est,igni suo escam ministrant. Calor de li= datiuo.
gnis oleę,quum sit corporibus salutaris, perniciosus est balneis, & ad dissoluendas iun=
cturas marmorū efficaciter noxius est. Ergo nō mirū,si ratione proprietatis quæ singu=
lis inest,calor solis arefacit,lunaris humectat. Hinc & nutrices pueros alentes operimē
tis obtegunt,quū sub luna prætereunt,ne plenos per ætatem naturalis humoris ampli9
lunare lumen humectet: & sicut ligna adhuc virore humida,accepto calore curuantur,
ita & illorū membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quoq; notū est,quia siquis diu
sub luna somno se dederit,ęgre excitatur,& proxim9 fit insano,pondere pressus humo=
ris,qui in omne eius corpus diffusus atq; dispersus est,proprietate lunari,quę vt corp9
infundat,omnes eius aperit & laxat meatus. Hinc est q̄ Diana,quę luna est,ἄρτεμις dicitˉ Artemis
quasi ἀερότεμις hoc est aerem secans. Lucina a parturientibus inuocatur,quia proprium vnde.
eius munus est distendere rimas corporis, & meatibus viam dare,quod est accelerando Lucina.
partui salutare. Et hoc est quod eleganter poeta Timotheus expressit.

Nec minus circa inanima lunę proprietas ostēditur. Nam ligna quę vel luna iam plena, Lunę p=
vel adhuc crescente deiecta sunt,inepta sunt fabricis,quasi emollita per humoris conce= prietas.
ptionem. Et agricolis curę est frumenta de agris non nisi luna deficiente colligere,vt sic
ca pmaneāt. Cōtra quę humecta desideras,luna crescēte cōficies. Tūc apti9 & arbores se
res,maxime quū illa est super terram,quia ad incrementa stirpium necessarium est hu=
moris alimentū. Aer ipse proprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. Nam quū
luna plena est,vel quum nascitur(& tunc em̄ a parte qua sursum suspicit plena est)aer
aut in pluuiam soluitur,aut si sudus sit,multū de se roris emittit. vnde Alcman lyric9 Roris
dixit rorem aeris & lunæ filiū. Ita vndiq; versum probatur,ad humectandas dissoluen= origo.
dasq; carnes inesse lunari lumini proprietatē,quā magis vsus q̄ ratio deprehēdit. Quod
autem dixisti Euangele de acuto ęneo (ni fallor coniectura mea) a vero non deuiat. Est Æris p=
em̄ in ęre vis acrior,quā medici stipticam vocant. Vnde squāmas eius adiiciunt reme= prietas.
diis,quæ contra perniciem putredinis aduocantur. Deinde qui in metallo æris moran=
tur,semp oculorū sanitate pollēt. Et quib9 ante palpebræ nudatę fuerāt,illic cōuestiun=
tur. Aura enim quæ ex ære procedit,in oculos incidens haurit & exiccat quod male in=
fluit. Vnde & Homerus modo, Ὄσσε δ᾽ ἄμερδεν Loc. rest.
Αὐγὴ χαλκείη, κορύθων ἄπο λαμπομενάων, ex. xiii.
Θωρήκων τε νεοσμήκτων, σακέων τε φαεινῶν Iliados.
ἐρχομένων ἄμυδις.
has causas secutus appellat. Aristoteles vero author est, vulnera quæ ex æreo mucrone
fiunt,minus esse noxia,q̄ ex ferreo,faciliusq; curari:quia inest inquit æri vis quædam re
medialis & siccifica,quam dimittit in vulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecu=
dis,lunari repugnat humori.

VESALIENSIS.

Qui finem primi libri cum fine huius contulerit,facile animaduertet quædam adhuc operis huius absolutio=
ni deesse. Verum ea author ne ipse siue aliis pręceditus,siue morte pręreptus,hauddū adiecerit, an librariorū
incuria interciderint,facile dici non potest.

Macrobii Aurelii viri consularis & illustris Saturnaliorū Libri nouiter reco=
gniti,infinitisq; erroribus expurgati,additis cōpluribus quę desiderabantur ex
authoribus grecis, q̄diligentissime nūc rursum cum scholiis quibusdā impressi
Parrhisiis accuratione Ascensiana, Ad Calēdas Ianuarii. M.D.XXIIII.

CENSORINI OPVSCVLVM, DE DIE NATALI, AD Q. CERELLIVM. CAP.I.

MVNERA EX AVRO VEL QVAE EX ARGENTO NItent, cęlato opere nonnunq̃ materia cariora, cæteraq́ꝫ hoc gen⁹ blandiméta fortunę inhiát ii qui vulgo diuites vocant: Te autem Q. Cerelli virtutis non minus q̃ pecuniarũ diuitem, id est vere diuitem, ista nõ capiũt. Non ꝙ earũ possessionẽ vel etiam vsum a te omino abieceris: Sed ꝙ sapientiũ disciplina format⁹ satis liquido cõprẽdisti huiusmodi sita ĩ lubrico bona, malave per se non esse, sed τῶν μέσων, hoc est bonorũ malorumq́ꝫ media cẽseri. Hęc vt comicus ait Terentius, perinde sunt, vt illius est animus, qui ea possidet. Qui vti scit, ei bona: illi qui nõ vtit̃ bene, mala. Igitur quoniam quisq́ꝫ non quãto plura possidet, sed quãto pauciora optat, tãto est locupletior: opes tibi in animo maximę, & ea q̃ nõ modo bona generis humani p̃cedunt, sed quę ad deorum immortalium ęternitatem penitus accedunt. Qđ em̃ Xenophon socraticus dicit, Nihil egere est deorum: Q̃ꝫ minimum aũt, proximũ a diis. Quare cum dona p̃ciosa neq́ꝫ tibi per animi virtutem desint, nec mihi per rei tenuitatem supersint: quodcũq́ꝫ hoc libri est, meis opib⁹ cõparatũ Natalitii titulo tibi misi. in quo nõ vt plerisq́ꝫ mos est, aut hic apertę philosophię p̃cepta ad beate viuẽdũ, q̃ tibi scriberem, mutuatus sum, aut ex artibus rhetorũ locos laudib⁹ tuis celebrandis persecut⁹ (Ad id enim virtutum omniũ fastigium ascendisti, vt cuncta ista, quę vel sapienter monent̃, vel familiariter p̃dicant̃, vita moribusq́ꝫ superaueris) Sed ex philologis cõmẽtariis quasdã quęstiunculas delegi, q̃ congestę possunt aliquantum volumen efficere. Idq́ꝫ a me vel docẽdi studio, vel ostentandi voto nõ fieri p̃dico, ne in me vet⁹ elogiũ iure dicat̃, Sus Mineruam docet. Cũ tuo collatu scirẽ me didicisse, ne bñficiis tuis viderer ingrat⁹, nostrorũ veterũ sanctissimoꝶ hominum exempla sum secutus. Illi enĩ ꝙ alimenta, patriam, lucẽ, se deniq́ꝫ ipsos deorum dono habebãt, ex omnibus aliquid deis sacrabãt: magis adeo, vt se gratos approbarẽt, q̃ ꝙ deos arbitrarent̃ hoc indigere. Itaq́ꝫ cũ perceperant fruges: anteq̃ vescerentur, deis libare instituerũt. Et cum agros atq́ꝫ vrbes deorũ munere possiderent, partem quandam templis sacellisq́ꝫ vbi eos colerent, dicauere. Quidam etiã pro cętera bona corporis valetudine crinem deo sacrum pascebãt. Ita ego a quo plura in literis p̃cepi, tibi hęc exigua reddo libamina. Nũc qm̃ liber de Die Natali inscribit̃, a votis auspicia sumant̃. Itaq́ꝫ hũc diẽ (qđ ait Persius) Numera meliore lapillo: idq́ꝫ q̃ sępissime facias, exopto, Et qđ idẽ subiungit, Funde merum genio. Hic forsitan quis quærat: Quid causæ sit, vt merum fundendum genio, non hostia faciendum putauerit. Q̃ꝫ s. vt Varro testatur in eo libro cui titulus est Articulus, siue de numeris, id moris ĩstitutiq́ꝫ maiores nostri tenuerunt, vt cum die natali munus annale genio soluerent, manũ a cæde ac sanguine abstinerent, ne die qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent. Deniq́ꝫ Deli ad Apollinis genitoris aram, vt Timęus auctor est, nemo hostiam cędit. Illud etiam ĩ hoc die obseruandum, ꝙ genio facta neminem oportet ante gustare, q̃ eum, qui fecerit. Sed hoc a quibusdam sæpe quæsitum soluendum videtur, Quid sit Genius? curve eum potissimum suo quisq́ꝫ natali veneretur?

Vere diues.

Bona bene vtenti.

Nihil egere est deoꝶ.

Sus Mineruam.

Primitiæ frugũ diis.

Crinis deo sacer.

Funde merũ Genio.

Qualiter genio die natali sacrificetur.

Ad Aram Apollinis nulla hostia cædebatur.

De Genio & Lare. Cap.II.

Genius est deus, cuius in tutela, vt q̃sq́ꝫ nat⁹ est, viuit. Siue ꝙ vt generemur, curat, siue ꝙ vna gignit̃ nobiscũ, siue etiã ꝙ nos genitos suscipiat, ac tueat̃: Certe a gignẽdo Geni⁹ appellat̃. Eũdẽ esse Geniũ & Larẽ multi veteres memorię p̃diderũt. In quis etiã C. Flaccus ĩ libro quẽ ad Cæsarẽ de indigitamentis reliquit scriptũ. Hũc in nos maximã, quinimmo oẽm habere potestatẽ creditũ est. Nõnulli binos Genios in iis dũtaxat domibusq̃ essent maritę, colendos putauere. Euclides autem socraticus duplicem oĩb⁹ omnino nobis Genium dicit appositum. Quam rem apud Lucilium in libro satyrarum ix. licet cognoscere. Genio igit̃ potissimum per omnem ætatem quotannis sacrificamus: q̃q̃ nõ solũ hic, sed & alii sunt p̃terea dei cõplures hoĩ vitã p̃ sua q̃sq́ꝫ porrione adminiculãtes: Quos volẽtẽ cognoscere Indigitamentorum libri satis edocebũt. Sed oẽs ii se-

Genius q, & vnde.

mel in vnoquoq; hoie numinũ suorũ effectũ repsentant. Quocirca nõ p omne vitæ spa-
tium nouis religionibus arcessunt. Genius aũt ita nobis assiduus obseruator appositus
est, vt ne pũcto quidẽ temporis longius abscedat, sed ab vtero matris acceptos ad extre
mũ vitę diẽ comitet. Sed cũ singuli homines suos tantũmodo proprios colant natales,
ego tñ duplici quotannis officio huiusce religionis astringor. Nã cũ ex te tuaq; amici-
tia honorẽ, dignitatẽ, decus, atq; psidiũ, cũcta deniq; vitę pręmia recipiã: nefas arbitror,
si diẽ tuũ, qui te mihi in hanc lucẽ edidit, meo illo proprio negligentius celebrauero. Il
le enim mihi vitã, iste fructum vitę atq; ornamentũ pepererũt. At qm̃ ætas a die natali ĩi
tium sumit, suntq; ante hunc diem multa, quæ ad hominum pertinẽt originem: nõ alie-
num videtur de his dicere prius, quæ sunt naturæ propria. Igitur quæ veteribus de na
tura humana fuerint opiniones, ex his quædam breuiter exponam.

Varię opiniones veterum philosophorum de generatione. Cap. III.

PRima & generalis quęstio inter antiquos sapiẽtię studiosos versata est,
Homines semper fuisse. ꝙ cũ cõstet homines singulos ex parentũ seminibus esse pcreatos, suc-
cessione prolis multa secula progare: alii semp homines fuisse, nec vnq̃
nisi ex hominibus natos, atq; eorũ gratia caput exordiũq; nullũ extitis-
se arbitrati sunt: Alii vero fuisse tẽpus, cũ hoies nõ essent, & his ortum
aliqñ principiumq; natura tributum. Sed prior illa sententia, qua semp
humanum genus fuisse creditur, auctores habet Pythagoram Samium, & Cereium Lu-
canũ, & Architam Tarentinum, omnesq; adeo Pythagoricos: sed & Plato Atheniẽsis &
Xenocrates & Dicęarchus Messenius, item antiquę Academię philosophi nõ aliud vi-
dentur opinari: Aristoteles quoq; Stagirites & Theophrastus, multiq; pręterea nõ igno
biles peripatetici idẽ scripserũt: eiusq; rei exempla dicunt, ꝙ negant oĩno posse reperiri
Aues ne ante, an oua. aues ne ante an oua generata sint, cum & oua sine aue, & auis sine ouo gigni nõ possit.
Itaq; & omnium quę in sempiterno isto mundo semper fuerunt, futuraq; sunt, aiũt pri-
cipium fuisse nullũ, sed orbẽ esse quendam generãtiũ nascẽtiumq;, in quo vniuscuiusq;
Primigenii homines. geniti initium simul & finis esse videat. Qui aũt hoies alios primigenios diuinitꝰ natu-
ra factos crederẽt, multi fuerũt: sed aliter atq; aliter hac existimatione versati. Nam vt
Poetę. omittã qđ fabulares poetarũ historię ferũt, homines primos aut Promethei molli luto
esse formatos, aut Deucalionis Pyrrhęq; duris lapidibus esse natos. Virg. Hinc lapides
Pyrrhę iactos Saturnia regna. & alibi. Quo tẽpore primũ Deucaliõ vacuũ lapides iacta
uit in orbem, Vnde homines nati durũ genus. Quidam ex ipsis sapiẽtię professoribꝰ ne
scio an magis monstruosas, certe nõ minus incredibiles rationũ suarũ proferũt opinio-
Anaximander. nes. Anaximãder Milesius videri sibi ex aqua terraq; calefactis exortos esse siue pisces, si
ue piscibus similia animalia: in his homines cõcreuisse, fœtusq; ad pubertatẽ intus retẽ
Empedocles. tos: tum demũ ruptis illis viros mulieresq;, qui iam se alere possent, processisse. Empedo
cles autem egregio suo carmine, quod huiusmodi esse prędicat Lucretius, vt vix hũana
videatur stirpe creatus, tale quiddã cõfirmat: primo membra singula ex terra quasi pręg-
gnante passim edita: deinde coiisse, & effecisse solidi hoĩs materiam, igni simul & humo
ri permistam. Cætera quid necesse est persequi, quæ non capiant similitudinẽ veritatis?
Hęc eadẽ opinio etiã in Parmenide vel inserta fuit pauculis exceptis ab Empedocle dis
Democritus. sentiente. Democrito vero Abderitę ex aqua limoq; primũ visum esse hoĩes procreatos.
nec longe secus Epicurus. Is em̃ credidit limo calefacto vteros nescio quos radicibꝰ ter
Epicurus. rę increuisse, & infantibus ex se editis ingenitum lactis humorẽ natura ministrante p-
Zeno. buisse, quos ita educatos & adultos genꝰ hoĩm ppagasse. Zenon Citieus stoicę sectę con
ditor, principiũ humano generi ex nouo mũdo cõstitutũ putauit, primosq; hoĩes ex so-
lo adminiculo diuini ignis. i. dei puidẽtia genitos. Deniq; etiã vulgo creditũ est, vt ple-
riq; genealogię auctores sunt, quarũdam gentiũ, q̃ ex aduẽtitia stirpe nõ sint, principes
Autochthones. terrigenas eẽ, vt ĩ Attica & Arcadia Thessaliaq;, eosq; Autochthonas vocitari, vt ĩ Ita
lia poeta cecinit nymphas, ĩdigenasq; faunos nemora q̃dã tenuisse nõ difficile rudis ãti
quorũ credulitas recepit. Nũc vero eo licẽtię poeticę pcessit libido, vt vix auditu ferẽda
cõfingat, post hoĩm memoriã pgeneratis iã gẽtibꝰ & vrbibꝰ cõditis hoĩes e terra diuer
Erichthonius. sis modis editos, vt in Attica fert regione Erichthonius ex Vulcani semine hõ exortꝰ,
& in Colchide vel Bœotia cõsitis anguis dẽtibꝰ armati partꝰ, e qbꝰ mutuo ĩter se neca

tis pauci superasse traduntur, qui in conditu Thebarum Cadmo fuerũt adiumẽto. Nec non in agro Tarquiniensi puer dicitur diuinitꝰ exortus nomine Tages, qui disciplinã cecinerit extispicii, quã Lucumones Hetruriæ potentes exscripserunt.

Tages cõditor extispicii.

De Semine hominis. Cap. IIII.

HActenus de prima hominũ origine. Cæterum quod ad p̄sentes nostros pertinet natales, eorumq́ꝫ initia, q̃ potero compendiose dicã. Igit̃ semen vnde exeat inter sapientię professores non cõstat. Parmenides enĩ tum ex dextris, tum lęuis partibus oriri putauit. Hipponi vero Metapontino, siue vt Aristoxenus auctor est, Samio, ex medullis profluere semẽ videtur. Idq́ꝫ eo probari, ꝙ post emissionem pecudum siquis mares perimat, medullas vtpote exhaustas non reperiat. Sed hanc opinionem nonnulli refellũt, vt Anaxagoras, Democritus, & Alcmęon Crotoniates. Hi enim post gręcam contentionem nõ medullis modo, verũ & adipe multaq́ꝫ carne mares exhauriri respondent. Illud quoq́ꝫ ambiguam facit inter auctores opinionem, vtrum ne ex patris tantũmodo semine partus nascatur, vt Diogenes, & Hippon, stoiciq́ꝫ scripsere: an etiam ex matris, vt Anaxagorę, & Alcmęoni, necnõ Parmenidi Empedocliq́ꝫ & Epicuro visum. Quæ differens nõ definite se scire Alcmęon cõfessus est, ratus neminem posse perspicere.

Vnde semen exeat.

Quid primum in infante formetur, & quomodo alatur in vtero, & cur mas aut fœmella &c. Cap. V.

EMpedocles, quem in hoc Aristoteles secutus est, ante omnia cor iudicauit increscere, ꝙ hominis vitam maxime cõtineat. Hippon vero caput, in quo est animi principale, cerebrum. Democritus aluũ cũ capite, quæ plurimũ habent ex inani. Anaxagoras cerebũ, vnde oẽs sunt sensus. Diogenes Apolloniates, ex humore primũ carnem fieri existimauit, tum ex carne neruos & ossa & cęteras partes enasci. At Stoici vna totũ infantẽ figurari dixerunt, vt vna nascat̃, alaturq́ꝫ. Sunt qui id opinẽtur ipsa fieri natura, vt Aristoteles atq́ꝫ Epicurus: Sunt qui potentia spiritus semen comitantis, vt stoici ferũt vniuersi: Sunt qui æthereum calorem inesse arbitrantur qui membra disponat, Anaxagoram secuti. ¶ Vtcunq́ꝫ tamen formetur infans, quemadmodum in matris vtero alat̃, duplex opinio est. Anaxagoræ enim cum aliis pluribus per vmbilicũ cibus administrari videtur. At Diogenes & Hippon existimauere esse in aluo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat, ex eoq́ꝫ alimentum ita trahat, vt cum editus est, ex matris vberibus. Cæterum vt mares fœminæve nascantur, quid causæ esset, varie ab eisdem philosophis proditum est. Nam ex quo parente seminis amplius fuit, eius sexum repręsentari dixit Alcmęon. Ex seminibus autem tenuioribus, fœminas, ex dẽsiorib ꝰ mares fieri Hippon affirmat. Vtrius vero parẽtis sedẽ prius occupauerit, eius reddi naturam Democritus retulit. At inter se certare fœminas & mares, & penes vtrum victoria sit, eius habitum referri, auctor est Parmenides. Ex dextris partibus profuso semine mares gigni, ex lęuis fœminas, Anaxagoras Empedoclesq́ꝫ consentiunt. Quorum opiniones vt de hac specie congruę: ita de similitudine liberorum dispariles. Super qua re Empedoclis disputata ratio talis profertur. Si par calor in parentum seminibus fuit, patri similẽ marẽ procreari: si frigidus, fœminam matri similẽ. ꝙ si patris calidus erit, & frigidus matris, puerũ fore qui matris vultũ repsentet: At si calidus matris, patris aũt erit frigidꝰ, puellam futurã q̃ patris reddat similitudinem. Anaxagoras aũt eius parẽtis faciẽ referre liberos iudicauit, qui seminis amplius cõtulisset. Cęterũ Parmenidis sententia est, cum dexterę partes dederint, tũc filios patri cõsimiles: cum lęuæ, tunc matri. ¶ Sequit̃ vero de geminis, q vt aliq̃n nascãtur modo seminis fieri Hippon ratus, id enĩ cum amplius est q̃ vni satis fuerit, bifariã diduci. Id ipsum ferme Empedocles videt̃ sensisse. Nam causas quidẽ cur diuideret, non posuit, partũ tãtũmodo ait si vtrũq́ꝫ sedes ęque calidas occupauerit, vtrũq́ꝫ marẽ nasci: Si frigidas ęque, vtrãq́ꝫ fœminã: Si vero alterũ calidiorẽ, alterum frigidiorẽ, dispari sexu partũ futurũ. De conformatione aũt partus nihilominus in prima hebdomade dẽtes hoĩ cadere: in secũda pubẽ apparere: in tertia barbã nasci: ĩ quarta, vires: in q̃nta, maturitatẽ ad stirpẽ relinquẽdã: in sexta, cupiditatibꝰ tẽtari: in septima, prudentiã linguãq́ꝫ cõsummari: in octaua, eadẽ manere: in decima, hominẽ fieri morti matu

Ex cerebro sensus.

Alendi modus.

Per vmbilicũ cibꝰ fœtui ĩ vtero.

Cur mares

Cur fœminæ.

De similitudine parentum in filiis.

Causa geminorum.

Conformatio fœtus.

In prima hebdomade dentes.

Decem hebdomades annorum.

rum.tamen in secũda hebdomade vel incipiente tertia,vocẽ crassiorem & inæquabilem
Hirquitallire. fieri:qđ Aristoteles appellat τραγίζειν,antiqui nostri hirquitallire:& inde ipsos putãt hir
quitallos appellari,ꝙ tũ corpus hircũ olere incipiat.De tertia aũt ętate adulescẽtulorũ
Hirquitalli. tres gradus esse factos in gręcia prius q̃ ad viros perueniat:ꝙ vocent annorũ.xiiii.παῖδα,,mellephebon autem.xv.deinde.xvi.ephebon,tũc.xvii.ἔξέφηβον.Pręterea multa sunt
Ephebus. de his hebdomadibus,q̃ medici ac philosophi libris mandauerunt.Vnde apparet vt in
Exepheb⁹. morbis dies septimi suspecti sunt,& crisimi dicuntur:ita per omnẽ vitam septimũ quẽq;
Crisimi dies. annum periculosum & velut crisimon esse,& climactericũ vocari.Sed ex his genethliaci alios aliis difficiliores esse dixerunt.Et nonnulli eos potissimũ,quos ternę hebdoma
Climactericus annus. des cõsiciunt,putant obseruandos. Hoc est vnũ &.xx.&.xlii.& deinde.lxiii.postremum
lxxxiiii.in quo Staseas terminũ vitę defixit.Alii aũt non pauci vnũ omniũ diffillicimũ
Vndequinquagesim⁹ annus. climactera prodidere,anno scilicet vndequĩquagesimo,quem cõplẽt anni septies septẽ.
Ad quam opinionem plurimorum consensus inclinant.Nam quadrati numeri potẽtissimi dicuntur.Deniq; Plato ille,venia cęterorum,philosophię sanctissimus,quadrato nu
Plato sanctissim⁹ philosophiæ. mero annoꝝ vitam humanã consummari putauit,scilicet nouenario:qui complent annos.lxxx.& vnũ.Fuerunt etiã qui vtrũq; reciperẽt numerũ,vndequinquaginta,&.lxxxi.
& minorem nocturnis genesibus,maiorem diurnis ascriberent.Pleriq; aliter moti,duos
istos numeros subtiliter discreuere,dicẽtes Septenarium ad corpus,nouenarium ad ani
Musica lenit pathe. mũ ptinere:Hũc medicinę corporis & Apollini attributum:illum musis, q̃a morbos animi,quos appellant pathe,musica lenire ac sanare consueuerit.Itaq; primũ climactera an
nũ.xlix.esse ꝓdiderũt:Vltimũ autẽ.lxxxi.Medium vero ex vtroq; ꝑmixtũ anno.iii.&.lx.
quẽ hebdomades.ix.vel.vii.enneades cõficiũt.Hũc licet quidã periculosissimũ dicant,ꝙ
ad corpus & animũ pertineat,ego tñ cęteris non duco infirmiorem,nã vtrũq; quidẽ supradictum continet numerũ,sed neutrũ quadratũ:& vt est ab vtroq; non alienus,ita in
Qua ætate obiit Aristoteles. neutro potẽs.Nec multos sane,quos vetustas claro nomine celebrat,hic annus absumpsit.Aristotelem Stagiritem reperit:sed hunc ferunt naturalem stomachi infirmitatem
crebrasq; morbidi corporis offensiones adeo virtute animi diu sustentasse,vt magis mirũ sit ad annos.lxiii.eũ vitã pertulisse,q̃ vltra nõ pertulisse.Quare sanctissime Cerelli cũ
istũ annũ,qui maxime fuerat corpori formidolosus,sine vllo incõmodo trãsieris,cęteros
q̃ leuiores sunt climacteras minus tibi extimesco.Presertim cũ in te animi potius q̃ corporis naturã sciã dñari:eosq; viros,qui tales fuerũt,nõ pri⁹ vita excessisse,q̃ ad annũ il
Plato periit anno.lxxxi lũ.lxxxi.puenerĩt:in quo Plato finẽ vitę & legitimũ esse existimauit,& habuit legitimũ.
Hoc anno & Dionysi⁹ Heracleotes,vt vita abiret,cibo abstinuit: & cõtra Diogenes cy
Diogenes. nicus cibi cruditate in cholerã solutus est.Eratosthenes quoq; ille orbis terrarũ mẽsor,
Eratosthenes mẽsor orbis. & Xenocrates Platonicus veteris Academię princeps ad eũdẽ annũ vixerũt.Non pauci
etiã per animi spũm molestiis corporis superatis limitẽ istũ transgressi sunt,vt Carneades,a quo tertia Academia est,quæ dicĩt noua:vel Cleãthes,qui minus vno cẽtũ expleuit.At Xenophanes Colophonius maior annorũ centũ fuit.Democritũ quoq; Abderi
Democrit⁹ Isocrates longęui. tẽ,& Isocratẽ rhetorem fere ꝑpe ad id ętatis puenisse,quo Gorgiã Leontinũ:quẽ oĩm ve
terũ maxime senẽ fuisse,&.viii.supra cẽtũ annos habuisse constat.Q̃ si cultorib⁹ sapiẽ
Gorgias. tię,siue per animi virtutẽ,seu lege fati diutina obtigit vita, nõ despero q̃n te quoq; diu
Laus Cerelli. corpore atq; aĩo valẽtẽ lõgior maneat senect⁹.Quẽ enĩ veterũ nũc memoria suscepim⁹,
quem prudentia,vel tẽperantia,iustitia,vel fortitudine tibi antestare dicimus?Quis eo
rũ si adesset,nõ in te omniũ virtutũ ꝑdicationẽ cõferret? Quis tuis laudibus se postponi erubesceret?Illud certe vt arbitror,dignũ est ꝑdicatiõe,ꝙ cũ illis ferme oĩb⁹ q̃uis pru
dentissimis & procul a repub.motis non contigerit sine offensiõe & odio plerũq; capita
li vitã degere:Tu tñ officiis municipalibus funct⁹,honore sacerdotis in principib⁹ tuæ
ciuitatis cõspicuus,ordinis etiã equestris dignitate gradũ ꝓuincialiũ supgressus:nõ mo
do sine rephẽsione & inuidia semp fuisti,verũ etiam omnium omnino amorẽ cum maxima gloria cõsecut⁹.Quis a te nosci aut ex amplissimo senat⁹ ordine non expetiuit,aut
ex humiliore plebis nõ optauit?Quis mortaliũ vel te vidit,vł de tuo noĩe accepit,q̃n &
loco frĩs germani diligat,& iure parẽtis venereẽ?Quis ignorat ꝓbitatẽ primã, fidẽ sum
mã,benignitatẽ ĩcredibilẽ,modestiã,verecũdiãq; singularẽ,cęteraq; hũanitatis officia pe
nes te vnũ eẽ,& q̃dẽ maiora,q̃ possint digne a quoq̃ referri?Quare & ego his nũc cõme

morandis supersedebo. De eloquētia quoq; sileo: quā oīa nostrarū ꝑuinciarū tribunalia, oēs pręsides nouere: quā deniq; vrbs Roma & auditoria sacra mirata sunt. hęc se & ad ꝑsens & ī futura secula satis ipsa nobilitat. Nūc vero quaten⁹ de die natali scribo, meū mun⁹ implere conabor. Tēpus quoq; hodiernū quo maxime flores, q̄ potero lucidissimis notis signabo. Ex quo etiam primus ille tuus natalis liquido noscet. Tēpus aūt nō diem tantūmodo. i. mensem vel annū vertētē appello, sed & qđ quidā lustrū, aut vnū annū magnū vocāt, & qđ seculū nominant. Cęterum de æuo, qđ est tempus vnū & maximū: non multum est, qđ in pręsentia dicatur. Est em̄ immēsum, sine origine, sine fine, qđ eodē mō semper fuit, semper futurū est: neq; ad quenq̄ hominū magis q̄ ad alterum pertinet. Hoc in tria diuiditur tempora: ꝑteritum, pręsens, futurum. ex quibus pręteritū initio caret, exitu futurum: Pręsens autem, qđ mediū est, adeo exiguum & incomprehensibile est: vt nullam accipiat longitudinē: neq; aliud esse videatur, q̄ transacti futuriq; cōiūctio: adeo porro instabile vt idem sit nunq̄: & quicquid trāscurrit, a futuro decerpit. Hæc inter se tempora, anteactum dico & futurum, neq; propria sunt, neq; ita vt alterū altero lōgius breuiusve videatur. Quicquid enim non habet finem, collationem mensuræ nō recipit. Quapropter æuum neq; annoꝝ neq; seculoꝝ numero, nec deniq; vllo finito tēporis modulo metiri conabor. Hęc em̄ ad ætatem infinitam nō sunt brumalis vnius instar horę. Itaq; vt secula possim percurrere, & hoc nostrum pręsens designare, omissis aureis argēteisq; & hoc genus poeticis, a cōditu vrbis Romę patrię nostrę communis exordiar.

Eloquētia Cerellii.
Tempus.
Aeuum.
Tria tempora.
Præsens in comprehēsibile.

De Seculo. Cap. VI.

Seculum est spatium vitę humanę longissimū partu & morte definitū. Quare qui annos. xxx. seculū putarūt, multū vident̄ errasse. hoc em̄ tēpus genean vocari Heraclitus auctor est, quia orbis ętatis in eo sit spatio. Orbem autem vocant ætatis, dū natura humana ad sementē reuertit̄. Hoc quidē geneas tēpus alii aliter definiere. Heraclitus annos. v. & xx. scribit dici Genean: Zenon. xxx. Seculū aūt quid sit vsq; adhuc arbitror ad subtile examinatum non esse. Poetę quidem multa incredibilia scripserunt, nec minus historici gręci, q̄uis a vero par nō fuit decedere: vt Herodotus, apud quem legimus, Arganthoniū Tartessiorū regem. c. & l. annorū fuisse. Aut Ephorus, qui tradit Arcadas dicere, apud se reges antiquos aliquot ad. ccc. vixisse annos. Verū hęc vt fabulosa prætereo. Sed inter ipsos astrologos, qui in stellarū signorūq; ratione verū scrutātur, nequaq̄ etiam cōuenit. Epigenes. cxii. annis lōgissimā vitā cōstituit: Berosus aūt. cvi. Alii ad. cxx. annos produci posse: Quidā etiam vltra credidere. Fuere qui non idē putarent vbiq; obseruandum, sed varie per diuersas regiones: prout in singulis sit cęli ad circulū finitorem inclinatio, qđ vocat̄ clima. Sed licet veritas in obscuro lateat, tū in vnaquaq; ciuitate q̄ sint naturalia secula Rituales Hetruscorum vident̄ docere: in quib⁹ scriptū esse fertur, initia sic poni seculorū. Quo die vrbes atq; ciuitates cōstituerent̄, de his qui eo die nati essent, eū qui diutissime vixisset, die mortis suæ primi seculi modulū finire. Eoq; die qui essent reliqui in ciuitate, de his rursum eius mortem qui q̄longissimā egisset ętatē, finem esse seculi secūdi. Sic deinceps tēpus reliquorū terminari. Sed ea q̄ ignorarent hoīes, portenta mitti diuinitus, quib⁹ admonerent̄ vnūquodq; seculū esse finitū. Hęc portēta Hetrusci pro aruspicii disciplineq; suę peritia diligēter obseruata ī libros retulerunt. Quare in Tuscis historiis, q̄ octauo eorū seculo scriptę sunt, vt Varro testatur, & quot numero secula ei genti data sint, & transactorum singula quanta fuerīt, quibusve ostentis eorum exitus designati sint, continetur. Itaq; scriptum est, Quatuor prima secula annoꝝ fuisse. cv. Quintum. cxxiii. Sextum vndeuiginti & cētum. Septimū totidē. Octauū tū demū agi. Nonum & decimū superesse. Quibus trāsactis finē fore noīs Hetrusci. Romanorū autem secula quidā ludis secularib⁹ putāt distigui. Cui rei fides si certa est, modus Ro. seculi est incertus. Temporum enim interualla, quib⁹ ludi isti debeāt referri, non modo quāta fuerint retro, ignorat̄: sed ne quāta quidē esse debeāt, scit̄. Nā ita institutū esse, centesimo quoq; anno fieret. Id tū Antias aliiq; historici auctores sunt, tū Varro de scęnicis originibus libro primo ita scriptū reliquit. Cū multa portēta fierēt, & murus & turris, q̄ sunt inter portā Collinā, & Exquilinā, de cælo essent tacta, & ideo libros Sibyllinos decēuiri adissent: renunciauerunt, vti Diti patri & Proserpinę

Seculum quid.
Genea qđ.
Argāthonius.
Plinius in septimo.
Clima.
Rituales libri.
Hac dictione Au. Gellius vtitur
Secula Hetruscorum
Secula Romanorum.
Seculares ludi.
Va. Antias

Ludi Terẽtini. ludi Terentini in campo Martio fierent tribus noctibus,& hostę furuę immolarent̃:vti ꝙ ludi centesimo quoq; anno fierent.Item T.Liuius lib.cxxxvi.Eodem anno ludos secu lares Cęsar ingenti apparatu fecit. Quos cẽtesimo quoq; anno,is enim terminus seculi, fieri mos.Vtq; centesimodecimo quoq; anno repetantur,tam commentarii.xv.virorũ, q̃ diui Augusti edicta testari videntur: adeo vt Horatius Flaccus in carmine,qđ de se*Horatii carmen seculare.* cularibus ludis cãtatum est,id tempus hoc modo designauerit.Certus vndenos decies ꝑ annos Orbis vt cãtus referatq; ludos,Ter die clara totidemq; grata Nocte frequẽtes.

De temporibus ad pariendum aptis. Cap.VII.

SVpęrest dicere de temporibus,quib⁹ partus soleant esse ad nascẽdum maturi. Qui locus eo mihi cura maiore tractãd⁹ est,ꝙ q̃dã necesse est de Astrologia,Musicaq;,& Arithmetica attĩgere.Iã primũ quoto post conceptionẽ mẽse infantes edi soleant,frequẽter agitatũ inter veteres nondũ cõuenit.Hippon Metapõtinus a septimo ad decimũ mẽsem nasci posse existimauit.Nã septimo partũ iam esse maturũ,eo ꝙ in omni*Macrobius in somniũ.* bus numeris septenarius plurimũ possit.Siquidem septimis a partu forment̃ dentes mẽ sibus,additisq; alteris recti consistere incipiamus,& post septimũ cadant annũ.xiiii.aũt pubescere soleamus.Sed hãc a septẽ mensib⁹ incipiẽtẽ maturitatẽ vsq; ad decimũ ꝑdu ctam ideo,ꝙ in aliis omnibus hęc eadẽ natura est,vt.vii.mensibus annisve,tres aut men ses,aut anni ad cõsummationẽ accedãt.Nã dẽtes.vii.mẽsium infanti nasci,& maxime.x. ꝑfici mẽse.vii.anno primos eorũ excidere:decimo vltimos.Post.xiiii.annũ nõnullos,sed omnis intra.xvii.annũ pubescere.Huic opinioni in parte aliqui repugnãt,Alii in parte cõsentiũt.Nã septimo mense parere mulierẽ posse plurimi affirmant,vt Theano Pytha*Septimestris part⁹.* goricus,Aristoteles Peripateticus,Diocles,Euenus,Straton,Empędocles,Epigenes,mul tiq; pręterea:quorum omnium consensus,Euriphonem Gnidium non deterret,id ipm intrepide pęrnegãtẽ.Cõtra eum ferme oẽs Epicharmũ secuti octauo mẽse nasci negaue rũt.Diocles tñ Caristi⁹ & Aristoteles Stagirites aliter sentiũt.Nono aũt & decimo mẽ se,tum Chaldęi plurimi,& idem supranominat⁹ Aristoteles edi posse partũ putauerũt. Neq; Epigenes Byzantius.ix.fieri posse contendit,Nec Hippocrates Cous.x.Cęterũ.xi.*Mense.xi. partum edi posse.* mẽse Aristoteles solus recipit,Cęteri vniuersi ĩprobarũt.Sed nũc Chaldęoꝝ ratio breui ter tractãda est.Explicãdũq; cur.vii.mense,&.viii.&.x.tãtũ posse nasci hoĩes arbitrẽtur.

Rationes Chaldęorum de tempore partus. Cap.VIII.

Placita Chaldęorũ de partu. ANte omnia igit̃ dicũt actũ vitãq; nostrã stellis tam vagis q̃ stantib⁹ esse subiectã,earũq; vario multiplicíq; cursu genus humanũ gubernari:Sed ipsarum motus schemataq; & effectus a sole crebro immutari.Nam vt alię occasum,nõnullę statiomẽ faciãt,nosq; oẽs hac sua disparilitate pa*Sol potentissimus in nos.* riter afficiant,Solis fieri potentia.Itaq; eum,qui stellas ipsas,quib⁹ mo uemur,ꝓmouet:aĩam nobis dare,qua regamur,potẽtissimũq; in nos esse, moderariq; qñ post conceptionẽ veniamus in lucẽ.Sed hoc ꝑ tres facere cõspect⁹.Quid autem sit conspectus,& quot eius genera,vt liquido pęrspici possit,pauca prędicam.

De Circulo Zodiaci,& de aspectibus. Cap.IX.

CIrculus est(vt ferunt) signifer,quẽ Gręci vocant Zodiacon,in quo sol & luna cęterç; stellę vagę ferũtur,hic in.xii.partes totidẽ signis red ditas ęquabiliter diuisus est:eum sol annuo spatio metitur:ita in vno quoq; signo ferme vnũ mẽsem morat̃.Sed signũ qđlibet cũ cęteris singulis habet mutuum conspectum:non tamen vniformem cũ omnibus: nam validiores alii,infirmiores alii habẽtur.Igitur quo tempore partus concipitur,sol in aliquo signo sit necesse est in aliqua eius particula:quem locũ con ceptionis proprie appęllant.Sunt autem hę particulę in vnoquoq; signo tricenę,toti⁹ve ro Zodiaci numero.ccclx.has μέρας Gręci vocãt.& hę particulę,nobis velut fata sunt: nam qua potissimum oriente nascantur plurimum refert.Sol ergo cum in proximum si gnum transcendit,locum illum conceptionis aut imbecillo videt conspectu,aut etiam nec conspicit:Nam plures proximantia sibimet Zodia inuicem se videre omnino negaue re:at cum in tertio est signo hoc est vno medio interposito,tum primum illum locũ vnde profectus est,videre dicit̃,sed valde obliquo & inualido lumine:qui conspect⁹ dici

tur κατὰ ἑξάγωνον,quia sextam partẽ circuli subcędit.Natura cuius a primo Zodio ad tertiũ,sic a tertio ad quintũ,inde porro ad septimũ,ac deinceps alternę lineę emittant hexagonię,qui lateralis forma in eodẽ circulo scriberet. Hunc qdã cõspectũ nõ vsquequaq receperũt,ꝙ minimũ ad maturitatẽ partus videbat cõferre.Cũ vero in quartũ signũ ꝑuenit,& media duo sunt,videt κατὰ τετράγωνον:quoniam illa linea qua visus ꝑtendit,quartam partem orbis abscidit.Cũ aũt in quinto est tribus interiacentib⁹ mediis κατὰ τρίγωνον aspicit:nã tertiã signiferi partẽ visus ille metitur.Quę duę visiones τετράγωνοι, καὶ τρίγωνοι perq̃ efficaces incrementũ partus multũ adminiculant.Cæterũ a loco sexto conspect⁹ omni caret efficientia.eius em̃ linea nullius polygonię efficit latus. At a septimo Zodio qđ est cõtrariũ,plenissimus potẽtissimusq cõspectus quosdam iã maturos infantes educit:qui septimestres appellant,quia septimo mẽse nascunt. At si intra hoc spatiũ maturescere vterus non poterit.viii.mense non editur.ab octauo enim signo vt a sexto ineficax visus:sed vel nono mense vel.x.Sol enim a nono Zodio particulã cõceptionis rursum conspicit κατὰ τρίγωνον,& a.x.κατὰ τετράγωνον,qui conspectus vt supra iã dictum est,perq̃ efficaces sunt.Cęterũ.xi.nõ putãt nasci,qa lãguido iam radio infirmũ lumẽ κατὰ ἑξάγωνον mittat:multo minus.xii.vnde cõspect⁹ ꝓ nullo habet.Itaq secũdũ rationẽ hãc ἑπτάμηνοι nascunt κατὰ διάμετρον,ἐννεάμηνοι autem κατὰ τρίγωνον,δεκάμηνοι vero κατὰ τετράγωνον.

Sextilis aspectus. — *A septimo Zodio potẽtissimus.* — *ἐννεάμηνοι κατὰ τρίγωνον.*

Opiniones Pythagoricæ de partu. Cap.X.

HAc Chaldęorum sententia explicata transeo ad opinionem Pythagoricam Varroni tractatam in libro qui vocatur Tubero, & int⁹ scribitur de origine humana:quę quidem ratio pręcipue recipienda ad veritatẽ ꝓxime videtur accedere.Alii em̃ pleriq cũ oẽs partus non vno tpe fiãt maturi,vna tñ eademq tempora omnibus conformandis dederunt:vt Diogenes Apolloniates,qui masculis ait corpus quatuor mẽsibus formari,& fœminis quinq:& Hippon qui diebus.lx.infantem scribit formari,& quarto mẽse carnem fieri concretam,quinto vngues capillumve nasci.vii.iam hominem esse perfectum.Pythagoras autem quod erat credibilius,dixit partus esse genera duo, alterũ.vii.mensium,alterum.x.sed priorem,aliis dierum numeris cõfirmari, aliis posteriorem.eos vero numeros,qui in vnoquoq partu aliquid ferunt mutationis dum aut semen in sanguinem,aut sanguis in carnem,aut caro in hominis figuram conuertitur:inter se collatos rationem habere eam quam voces habent , quæ in Musica σύμφωνοι vocantur. Sed hæc quo sint intellectu apertiora prius aliqua de musicæ regulis huic loco necessaria dicentur,eo quidem magis,ꝙ ea dicam,quę ipsis musicis ignota sunt.Nã sonos sciẽter tractauere,& congruẽti ordine reddidere illos: Ipsis autem sonis motuum modum mensuramq inuenere geometræ magis q̃ musici.

De Musica. Cap.XI.

MVsica igitur est scientia bene modulãdi. hęc aũt in voce:sed vox alias grauior mittitur,alias acutior.Singulę tñ voces simplices, & vtcunq emissę φθόγγος vocatur.discrimen vero quo alter φθόγγος acutior est, alter grauior,appellatur διάστημα.Inter infimam summãq vocẽ multa esse possunt in ordine posita,qua Diastemata alia aliis maiora minorave:vt est illud qđ Tonon appellant,vel hoc minus semitonion, vel duorum triumve ac deinceps aliquot tonorum interuallum . Sed non permixtæ voces oẽs cum aliis vt libet iunctę concordabiles in cantu reddunt effectus.vt literæ nostrę si inter se passim iungantur,& non congruenter,sæpe nec verbis nec syllabis copulandis cõcordabunt.Sic in musica certa quædam sunt interualla,quæ symphonias possint efficere.Est autem Symphonia duarum vocum disparium inter se iunctarum dulcis concentus.Symphoniæ simplices ac primæ sunt tres,quibus reliquæ constant.Vna duorũ tonorum & semitonii habens διάστημα.,quæ vocatur Diatessaron.Alia trium & semitonii, quã vocant Diapente.Tertia est Diapason,cuius Diastema continet duas priores.est em̃ sex tonorũ vt Aristoxenus musiciq asseuerant:vel quinq & duorũ hemitonioꝝ,vt Pythagoras.Geometręq demõstrãt tria semitonia tonum complere nõ posse: quare etiam huiusmodi interuallũ Platoni abusiue semitonion,ꝓprie Diesis vel Lima appellat. Nũc vero vt ligde appareat quẽadmodũ voces nec sub oculos nec sub tactũ cadẽtes habere

Diastema. — *Symphonia qd sit.* — *Diatessaron.* — *Diapente.* — *Diapason.* — *Semitoniũ*

possint mẽsuras,admirabile Pythagorę referã cõmentũ,qui secreta naturę scrutãdo re-
perit Phthongos musicoꝝ conuenire ad rationẽ numerorũ.nã chordas æque crassas pa
riq; longitudine diuersis põderibus tetẽdit:quibus sępe pulsis phthõgis ad vllam Sym
phoniã cõcordantib⁹ pondera mutabat inter se collata:& identidem frequenter exper-
tus postremo dephẽdit tunc duas chordas cõcinere,id qđ est Diatessaron,cum earũ põ
dera inter se collata rationẽ haberẽt quam ad quatuor,quem phthongon Arithmetici,
Epitritos. Gręci Epitriton vocãt,Latini supertertiũ:ad eã symphoniã,q̃ Diapente dicit:vbi inuenit
Hemiolios põderũ discrimen in sesquitertia portione,quã duo faciũt ad tria collata, qđ Hemioliõ
appellant.Cũ altera chorda duplo maiore põdere,q̃ altera tẽderet,& esset Displasion,lo
cus Diapason sonabat.hoc & in tibiis si cõueniret,tentauit,nec aliud inuenit. Nã qua-
tuor tibias pari cauo putauit,impares longitudine.Primam,verbi causa,longam digi-
tos sex:secũdã tertia parte addita,id est digitorum octo:tertiã digitorũ.ix.sescuplo lon
giorem,q̃ primã:quartam vero.xii.digitoꝝ,quę primã lõgitudine duplicaret.His itaq;
inflatis,& binarũ facta collatione oĩm musicorũ auribus approbauit:primã & secundam
reddere eam conueniẽtiam,quã reddit Diatessaron symphonia,Ibiq; esse portionẽ sup-
tertiã.Inter primam vero ac tertiam tibiam, vbi sescupla portio est,resonare Diapẽte.
Primę aũt & quartę interuallum,qđ habet duplam portionem,Diastema facere Diapa-
son.Sed inter tibiarũ chordarũq; naturã hoc interest,ꝙ tibię incremẽto lõgitudinis sũt
grauiores:chordę aũt augmẽto additi põderis, acutiores.vtrobiq; tñ est eadẽ ꝓportio.

Pythagorę opinio de partu. Cap.XII.

HIs expositis forsitan quidẽ obscure,sed q̃ potui lucidissime,redeo ad ꝓ-
positũ, vt doceã qd Pythagoras de numero dierũ ad partus ꝑtinẽtium
senserit. Primũ vt supra memoraui,generaliter esse part⁹ oĩno duos di
Septime-strís. xit. Alterũ minorem,quẽ vocãt Septimestrem,qui ducentesimo & deci
mo die post cõceptionẽ exeat ab vtero. Alterum maiorẽ Decimestrem,
Decime-strís. qui edatur die.cclxxiiii. Quorum prior ac minor senario maxime con-
tinetur numero.Nã qđ ex semine conceptũ est:sex(vt ait)primis diebus humor est la-
cteus.Deinde proximis octo,sanguineus.Qui octo cum ad primos sex accesserũt,faciũt
primã symphoniã Diatessaron.Tertio gradu nouem dies accedũt,iã carnẽ faciẽtes. Hi
cum sex illis primis collati,sescuplam faciũt rationẽ,& secundam symphoniam Diapen
te.Tũ deinceps sequẽtibus duodecim dieb⁹ fit corpus iam formatũ.Horũ quoq; ad eos
dẽ sex collatio tertiã Diapason reddit Symphoniã duplici ratione subiectã. Ii quatuor
Senari⁹fun damentum gignendi. τέλεορ. numeri.vi.viii.ix.xii.coniuncti faciunt dies.xxxv.Nec immerito senarius fundamẽtum
gignẽdi est.Nam eũ τέλεορ Greci,nos aũt perfectũ vocamus : ꝙ eius partes tres,sexta &
tertia & dimidia,id est vnus,& duo,& tres eundem ipsum perficiunt.Sed vt initia semi
nis,& lacteum illud conceptionis fundamẽtum primitus hoc numero absoluit:Sic hoc
initiũ formati hominis & velut alterũ maturescendi fundamẽtũ,qđ est quinq; & trigin
ta dierũ,sexies ductũ,cũ ad diẽ.ccx.peruenerint,maturum ꝓcreat. Alter aũt ille partus
qui maior est,maiore numero continetur:Septenario scilicet,quo tota humana finitur:
& vt Solon scribit,& Iudęi in dierũ omniũ numeris sequunt,& Hetruscoꝝ libri Ritua-
les vident indicare.Hippocrates quoq; aliiq; medici in corporũ valetudinibus nõ aliud
ostendunt:nam septimũ quenq; diem crisimon obseruãt.Itaq; vt alterius partus origo ĩ
sex est diebus,post quos semen in sanguinẽ vertit : ita huius in septẽ.& vt ibi quinq; &
Membrat. triginta diebus infans membratur:ita hic proportio est diebus fere quadraginta.Qua-
re in Gręcia dies hñt quadragesimos insignes.nãq; pręgnãs ante diẽ quadragesimũ nõ
ꝓcedit in fanũ:& post partũ quadraginta dieb⁹ plereq; fœtę grauiores sunt,nec sangui-
nẽ interdũ cõtinẽt:& paruuli ferme ꝑ hos fere morbidi sine risu nec sine periculo sunt.
ob quã causam cũ is dies ꝓteriit,diẽ festũ solẽt agitare.quod tẽpus appellãt τεσσερακοσορ.
Ii igit dies quadragĩta ꝑ septẽ illos initiales multiplicati fiunt dies.cclxxx.id est hebdo
mades quadraginta.Sed qm̃ vltimę illius hebdomadis primo die edit part⁹,sex dies de
cedũt,&.cclxxiiii.obseruant.Qui numerus dierũ ad tetragonũ illũ Chaldæoꝝ cõspectũ
subtiliter cõgruit.Nã cum signiferũ orbẽ diebus.ccclxv.& aliquot horis sol circumeat,
quarta necesse est parte dẽpta id est diebus.lxxii.aliquotq; horis,tres quadras reliqs die
bus.cclxxiiii.nõ plenis ꝑcurrat:vsq; dũ ꝑueniat ad id loci, vnde cõceptiõis initium qua

dratus aſpiciat. Vnde aũt mẽs hũana dies iſtos cõmutatiõis ſpeculari,& arcana naturę
rimari potuerit,nemo mireť.Hęc enĩ frequẽs medicatoꝝ experiẽtia ꝑuenit.Qui cũ mul
tos aĩaduerterẽt ſemen non retinere conceptũ,compertũ habuerũt,id qđ intra ſex dies
ſeptemve eiiciebať eſſe lacteũ,& vocari ἔκρυσιν:qđ poſtea autẽ,ſanguineũ,idqꝫ ἔκτρωμα Ectromos.
appellatur.Qꝫ vero ambo partus vidẽtur paribus dierũ numeris cõtineri: Pythagoras
imparẽ laudat:tñ a ſecta nõ diſcrepat.Duos enim impares.ccix.dicit expleri: ad quorũ
cõſummationẽ aliquid ex ſequentib⁹ accedere,qđ tamen diẽ ſolidũ nõ afferat:cui⁹ exẽ-
plũ videmus tã in anni q̃ mẽſis ſpatio,ſeruaſſe numerũ:cũ & anni imparẽ dierũ.ccclxv.
numerum aliquanto cumulauerit:& mẽſi lunari ad dies vndetriginta aliqd addiderit.
Nec vero incredibile eſt:ad noſtros natales muſicam pertinere.Hęc enĩ ſiue in voce tan Muſica.
tũmodo eſt,vt Socrates ait:ſiue vt Ariſtoxenus,in voce & corporis motu: ſiue in his &
ꝑterea in animi motu,vt putat Theophraſt⁹:certe multũ obtinet diuinitatis, & animis
permouẽdis plurimũ valet.Nã niſi grata eſſet immortalibus diis, qui ex anima conſtãt
diuina:ꝑfecto ludi Scenici placandorũ deoꝝ cauſa inſtituti nõ eſſent:nec tibicen omni- Scenici cur
bus ſupplicationibus in ſacris ędibus adhiberetur:nõ cũ tibicine triũphus agereť Mar inſtituti.
ti:nõ Apollini cithara,nõ muſis tibię,cęteraqꝫ id genus eſſent attributa: non tibicinib⁹ Tibicen in
per quos numina placanť,eſſet ꝑmiſſum vt ludos publice facere,aut veſci in capitolio, ſacris.
aut quinquatribus minuſculis,id eſt idib⁹ Iuniis vrbes veſtitu quo vellẽt,perſonatis te Quinqua-
mulẽtiſqꝫ peruagari.Hominũ quoqꝫ mẽtes & ipſę,q̃uis Epicuro reclamãte,diuinę ſuam tria minu-
naturã per cantus agnoſcunt.Deniqꝫ quo facilius ſufferãt laborẽ, vel ĩ nauis metu,a ve ſcula.
ctore ſymphonia adhibeť.Legionibus quoqꝫ in acie dimicãtibus etiã metus mortis Claſ Claſſicum.
ſico depelliť.Ob quam rem Pythagoras vt animũ ſua ſemp diuinitate imbueret:priuſq̃ Pythago.
ſe ſomno daret,& cũ eſſet experrectus:cithara(vt ferũt)cãtare cõſueuerat:& Aſclepia- ad citharã
des medic⁹phreneticorũ mẽtes morbo turbatas ſępe ꝑ ſymphoniã ſuę naturę reddidit. Aſclepia.
Erophilus aũt artis eiuſdẽ ꝓfeſſor venarũ pulſus rhythmis muſicis ait moueri. Itaqꝫ ſi Venarum
& ĩ corpis & animi motu eſt harmonia,ꝓculdubio a natalib⁹ noſtris muſica nõ ẽ aliena. pulſus

De ſpatio terræ,& ſiderum diſtantia. Cap.XIII. rhythmo

AD hoc accedit,qđ Pythagoras ꝓdidit,hũc totũ mũdũ muſica factũ ra- moueri.
tione.Septẽqꝫ ſtellas inter cælũ & terrã vagas,q̃ mortaliũ geneſes mo-
derantur,motũ habere ἔνρυθμον,& interualla muſicis Diaſtematis mo-
tũ habere cõgrua,ſonituſqꝫ varios reddere: ꝓ ſua quoqꝫ altitudine ita
cõcordes,vt dulciſſimã quidẽ concinant melodiã,ſed nobis inaudibilẽ Melodia
ꝓpter vocis magnitudinẽ,quã non caperent auriũ noſtrarũ anguſtiæ. ſtellarũ in-
Nã vt Eratoſthenes geometrica ratione colligit maximũ terrę circuitũ eſſe ſtadiorum audibilis.
cclii.milium:ita Pythagoras quot ſtadia inter terrã & ſingulas ſtellas eſſent,indicauit. Stadium
Stadiũ aũt in hac mũdi mẽſura id potiſſimũ intelligendum eſt, qđ Italicũ vocant:pedũ Italicum.
dcxxv.Nam ſunt pręterea & alia lõgitudine diſcrepãtia,vt Olympicũ,quod eſt pedum Olympicũ.
dc.item Pythicum pedum mille.Igitur a terra ad lunã Pythagoras putauit eſſe ſtadioꝝ Pythicum.
circiter.cxxvi.milia,idqꝫ eſſe toni interuallum.A luna aũt ad Mercurii ſtellam,q̃ Stilbõ Stilbon.
vocať,dimidiũ eius,velut ſemitonion.hinc ad Phoſphoron q̃ eſt Veneris ſtella,fere tan Interuallũ
tũdem,hoc eſt aliud ſemitonion.inde porro ad ſolẽ ter tantũ:quaſi tonũ & dimidium, ſiderum.
qđ vocať Diapente.A luna aũt duos & dimidiũ,qđ eſt Diateſſaron. A ſole vero ad ſtel
lam Martis,cui nomen eſt Pyrois,tantũdem interualli eſſe,quãtũ ad terra ad lunã, idqꝫ Pyrois.
facere Tonon.Hinc ad Iouis ſtellã,q̃ Phaethon appellať,dimidium eius,qđ facit hemi-
tonion.Tantũdem a Ioue ad Saturnii ſtellã,cui Phanon nomẽ eſt:idẽ aliud ſemitoniõ.
Inde ad ſummũ cęlum vbi ſigna ſunt,perinde ſemitonion.Itaqꝫ a cęlo ſummo ad ſolem
Diaſtema eſſe Diateſſarõ.i.duorum tonorum & dimidii: Terrę aũt ſummitate ab eodẽ
cælo tonos eſſe ſex,In quibus ſit Diapaſon ſymphonia:Pręterea multa,q̃ muſici tractãt,
retulit.Stellas & hunc omnem mundũ euharmonion eſſe oſtẽdit.Quare Dorilaus ſcri-
pſit,eſſe mũdum organum dei.Alii addidere eſſe idẽ azonion qui ſeptẽ ſint vagę ſtellę, Mũdus or-
quæ plurimum moueantur.Sed his omnibus ſubtiliter tractãdis hic locus nõ eſt.Quæ ganum dei
ſi vellem in vnum librũ ſeparatim congerere,tamen in anguſtiis verſarer: quin potius,
quoniam me longius dulcedo muſicæ abduxit,ad propoſitum reuertor.

Diſtinctiones ætatum hominis,ſecundum opiniones multorum. Cap.XIIII.

Quiq3 gradus ętatis. Pueri puri Adulescentes. Iuuenes. Seniores. Senes. Hippocrates. Spatiũ vitę plenum. Fatalis ętas xii. hebdomadum. Primi ludi seculares quando. Septimi seculares a Domitiano. Seculares ꝙ semel. Secula centum annorum.

IGitur expositis his, quę ante diẽ natalẽ sunt: nunc vt climacterici anni noscant: quid de gradib⁹ ętatis humanę sensum sit, dicã. Varro quinq3 gradus ætatis æquabiliter putat esse diuisos: vnũquẽq3 scilicet præter extremũ, in annos.xv. Itaq3 primo gradu vsq3 ad annũ quartũdecimum pueros dictos: ꝙ sint puri.i. impubes. Secũdo ad trigesimũ annũ adulescẽtes: ab adulescendo sic nominatos. In tertio gradu, qui erat vsq3 qnq3 & quadragita annos, iuuenes appellatos: eo ꝙ rẽp. in re militari possent iuuare. In quarto, vsq3 ad sexagesimum annũ seniores vocitatos: ꝙ tũc primũ senescere corpus icipiat. Inde vsq3 in finẽ vitę vniuscuiusq3 quintũ gradũ factum: in quo qui esset, senex appellatur: ꝙ ea ętate corpus senio laboret. Hippocrates medicus in septẽ gradus ætatũ distribuit finem vitę vniuscuiusq3. Primę putauit finẽ esse.vii.annum. Secundæ.xiiii. Tertiæ xxviii. Quartæ.xxxv. Quintæ.xlii. Sextæ.lvi. Septimæ nouissimũ annum vitæ humanæ. Solon autem partes fecit decẽ: & Hippocratis gradus tertium & sextum & septimũ singulos bifariam diuisit, vt vnaquęq3 ętas annos haberet septenos. Staseas Peripateticus ad has Solonis decẽ hebdomadas addidit duas: & spatiũ plenæ vitę quatuor &.lxxx. annorum esse dixit. Quem terminum vitę siquis præterit, facere idem quod stadiodromi ac quadrigę faciunt, cum extra finem procurrunt. Hetruscisq3 libris fatalem ætatem hominis.xii. hebdomadibus describi Varro cõmemorat: quę ad decies septenos annos posset fatalia depcãdo rebus diuinis proferre: ab anno autem.lxx. nec postulari debere, nec posse a diis impętrare. Cęterum post annos.lxxxiiii. a mente sua homines abire: neq3 his fieri prodigia. Sed ex his hominibus proxime videntur accessisse naturam, qui hebdomadibus humanã vitam emẽsi sunt. Fere enim post septimũ quẽq3 annũ articulos quosdam, & in his aliquid noui natura ostẽdit, vt & in elegia Solonis cognoscere dat. At.n. temporũ veterũ si reuoluant annales, lõge magis incerto inueniet. Primo enim ludos seculares exactis regibus post Romam conditam annis.ccl. a Valerio Publicola institutos esse. ad.xl. virorum commentarios.ccxcix. M. Valerio, Spurio Virginio cõsulibus: anno post vrbem conditam octauo &.xl. vt vero in cõmẽtariis.xii. virorũ scriptũ, anno.cccc. &.x. M. Valerio Coruino, & C. Petilio consulibus tertii ludi fuerũt. Antiate Liuioq3 auctoribus, P. Claudio pulchro, L. Iunio Pullo consulibus anno. D. duodeuigesimo: P. Cornelio Lentulo, C. Liuio Varo consulibus. De quartorum ludorum anno triplex opinio est. Antias enim & Varro & Liuius relatos esse prodiderũt, L. Martio Censorino, M. Mãlio consulibus: post Romã cõditã anno.dcv. At Piso Cẽsorius, & Cn. Gellius: sed & Cassius Hemina, qui illo tempore viuebat, post annum factos tertium affirmãt C. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico consulibus: id est.dc. anno.iii. In.xv. virorum autem cõmẽtariis notant sub annis.dcxxix. Aemilio Lepido L. Aurelio Horeste cõsulibus. Quintos ludos Furnio C. Iunio Syllano coss.dccxxxvii. Cæsar Augustus & Agrippa fecerunt. Sextos aũt fecit T. Claudius Cæsar se.iiii. & L. Vitellio.iii. coss. anno.dccc. Septimos Domitianus se.xiiii. & L. Minutio Rufo consul. anno.dcccxli. Octauos ĩperator Septimius: & inde Aurelius Antonius Cilone & Iubeno coss. anno.dccclvii. Hinc aĩaduertere licet neq3 post centũ annos vti referunt ludi, statutum esse seculũ: neq3 post.cx. Quorum etiam si alterutrum retro fuisset obseruatum: non tñ satis id argumenti esset, quo quis his ludis secula discerni constanter affirmet. Pręsertim cum ab vrbis primordio ad reges exactos annos.ccxliiii. factos esse ambigat nemo: quod tẽpus proculdubio naturali maius ẽ seculo. Q3 siqs credit ludis secularib⁹, sola nõis origine ĩductos: sciat seculares dici potuisse, ꝙ plerũq3 semel fiãt hoĩs ętate: vt multa alia, q̃ raro sunt, post seculum euenire: loquẽtiũ cõsuetudo vsurpat. Sed nostri maiores ꝙ natura seculũ quãtũ esset explorati non habebant: ad certũ annorũ modulum annoꝝ.c. statuere. testis est Piso: in cuius annali septimo sic scriptũ est. Roma cõdita anno.cclviii. seculũ accipit his cõsulib⁹: q ꝓximi sunt Cõsules, M. Aemili⁹, M. Filius Lepidus, C. Põpili⁹.ii. absens. Sed vt hũc annoꝝ numerũ cõstituerẽt nostri nonnihil causæ fuit. Primũ ꝙ multos suorũ ciuium ad hũc, ętatẽ ꝑducere videbant. Deinde ꝙ Hetruscos: quorum prima secula centũ fuere annoꝝ etiã hic & ĩ aliis plerũq3 imitari voluerĩt. Pręterea fieri põt, qđ refert Varro: qđ Diascorides astrologus scripsit: Alexãdrię inter eos q mortuos solẽt cõseruare: hoĩem plus cẽtũ annis viuere non posse. Id cor humanũ declarare eoꝝ q integri perierint sine corpo

ris tabe: Ideo qđ multis annis pẽpendit cor hominis, incremẽta ætatis & diminutiones cõseruẽt:& anniculi pẽdere duas drachmas, bimi quatuor:& sic in annos singulos vsq ad.l.accedere binas. Ab his cẽtũ drachmis,atq anno.l. itẽ decedere in vnoquoq binas: ex quo perspicuũ fit cẽtesimo anno redire ad anni primi põdus,nec lõgius posse pduci. Quoniã igit ciuile Romanorũ seculũ cẽtũ annis transigit: scire licet,in.x. seculo & primũ natalẽ tuũ fuisse,& hodiernũ esse. Quot aũt secula vrbi Romę debeãtur,dicere meũ nõ est. Sed qd apud Varronẽ legerim nõ tacebo. q libro antiqtatũ duode.xx.ait fuisse Vectiũ Romę in augurio nõ ignobilẽ ingenio:cuiuis doctori in disceptãdo parẽ: eũ se audiuisse dicẽtẽ:si ita esset vt tradebãt historici de Romuli vrbis cõdendę auguriis,ac xii.vulturibus,quoniã.cxx.annos incolumis pteriisset,Po.Ro.ad mille &.cc.peruẽturũ.

Plini⁹ i.xi.
Incremẽta cordis annua.
Romę duratio.

De Annis maioribus. Caput.XV.

HActenus dictũ de seculo:nũc de annis maioribus dicã: quorũ magnitudo adeo diuersa etiam gentibus obseruata,q̃ auctoribus tradita est:vt alii vnũ annũ magnũ esse in annis vertentibus duobus: alii in multis milibus annorũ arbitrati sint:qđ quale sit,iam hinc conabor absoluere. Veteres in Gręcia ciuitates cũ animaduerterent: dũ sol annuo cursu orbem suũ circuit,lunã nouã interdũ tredecies exoriri:idq sępe alternis fieri:arbitrati sunt lunares.xii.mẽses,& dimidiatũ ad annũ naturalẽ cõuenire. Itaq annos ciuiles sic statuerunt:vt intercalando facerent alternos.xii.mẽsiũ : alternos.xiii. vtrũq ãnũ separatũ vertentẽ:iũctos ambo annũ magnũ vocantes. Idq tẽpus trieterida appellabãt:ꝙ tertio quoq anno redibat. Penteterida vero nominabant,ꝙ quinto quoq anno. Qui annus magnus ex quadriennio cõmodior visus est. Solis annũ cõstare ex diebus.ccclxv.& diei parte circiter quarta,q̃ primũ quadrienniũ conficeret. Quare Agon & in Helide Ioui Olympio,& Romę Capitolino,quinto quoq anno redeunte celebrat. Hoc tẽpus qđ ad solis modo cursum, nec ad lunę congruere videbatur, duplicatũ est, & octoeteris facta:quę nũc enneateris vocitata:quia primus eius annus nono quoq anno redibat. Hunc quoq circuitum vere annũ magnũ esse,pleraq Gręcia existimauit,ꝙ ex annis vertẽtibus solis cõstaret,vt proprie in anno magno fieri par est. Nã dies sunt solidi vno minus cẽtũ:anniq vertẽtes solidi. viii. Octoeterida vulgo creditũ est ab Eudoxo Cnidio institutã. Sed hãc Leostratum Tenediũ primũ ferunt cõposuisse:& postea alii aliter: qui mẽsibus varie intercalandis suas octoeteridas protulerũt, vt fecit Harpalus,Nautelis,Mnestratus. Item alii:in quis Doxitheus:cuius maxime Octoeteris Eudoxi inscribit. Ob hoc multę in Gręcia religiones,hoc interuallo tẽporis, summa cerimonia colũtur. Delphis quoq ludi,qui vocãtur Pythia, post annũ octauũ olim cõficiebãtur. Proxime hãc magnitudinẽ quę vocat Dodecaeteris ex annis vertẽtibus.xii.huic anno Chaldaico nomen est:quẽ genethliaci non ad solis lunęq cursus, sed ad obseruationes alias habẽt accõmodatũ:ꝙ in eo dicũt tẽpestates frugũq prouentus,ac sterilitates item morbosq circũire. Pręterea sunt anni magni complures:vt Metonticus:quem Meton Atheniẽsis ex annis vnde.xx.cõstituit: eoq Decaenneateris appellatur:& intercalatur septies:in eoq anno sunt dierũ sex milia &.ccccxl. Est & Philolai Pythagorici annus ex annis.lix.in quo sunt mẽses intercalares.xx.& vn⁹. Itẽ Calippi,ex annis.lxxvi. ita vt mẽses duodetriginta intercalarentur. Et Democriti,ex annis.lxxxii. cũ intercalares sint.xxviii. Sed & Hipparchi ex annis. ccciiii. in quo intercalãtur cẽties decies bis. Hęc annorũ magnitudo eo discrepat,ꝙ inter astrologos nõ cõuenit:quãto vel sol plus q̃.ccclxv.dies in anno cõficiat:vel luna minus q̃.xxx.in mẽse. Ad Aegyptiorũ vero magnũ annũ luna nõ ptinet:quẽ Gręci κυνικὸν, latine canicularẽ vocamus. Propterea ꝙ initiũ illius sumit cũ primo die eius mẽsis,quẽ vocãt Aegyptii θὼθ, caniculę sidus exoritur. nã eorũ annus ciuilis solos habet dies.ccclxv.sine vllo intercalari:itaq quadriẽniũ.eo fit,vt anno.M.ccclxi.ad idẽ reuoluatur principiũ. Hic etiã annus Heliacus a quibusdã dicit:& ab aliis ὁ ἐνιαυτὸς. Est pterea annus,quẽ Aristoteles maximũ potius q̃ magnũ appellat:quẽ solis & lunę vagarũq quinq stellarũ orbes cõficiũt:cũ ad idem signũ vbi quõdã simul fuerũt,vna referũtur. Cuius anni hyẽs summa est Cataclysmos,quam nostri diluuionẽ vocãt. Aestas aũt Ecpyrosis,qđ est mũdi incẽdiũ. Nã in his alternis tẽporibus mũdus tũ exignescere:tũ exaquescere videt. Hũc Aristarchus putauit esse an-

Anni maiores.
Annus magnus.
Annus ciuilis.
Annus vertens.
Trieteris.
Pẽteteris.
Agon Olympius.
Octoeteris
Enneateris
Octoeteris
Eudoxi.
Pythia.
Dodecaeteris.
Chaldaic⁹ annus.
Metõticus annus.
κυνικὸς ãn⁹
Canicl'aris
Heliacus.
Maximus annus.
Cataclysmos.
Diluuio.
Ecpyrosis.
Exignescet
Exaq̃scere.

norũ vertentiũ duũ miliũ.ccccl xxxiiii. Aretes Dyrrachinus quinq; miliũ.d.lii. Herodotus & Linus.x.miliũ.dccc.Dion.xiii.dcccclxxxiiii.Orpheus centũ.xx.Cassandrus tricies sexies centũ miliũ.Alii vero infinitũ esse:nec in se vnq̃ reuerti existimauerũt. Sed horũ omniũ penteteridas maxime notãdas tẽporibus Græci obseruãt,id est quaternorum annorũ circumitus:quos vocãt Olympiadas:& nũc apud eos ducẽtesima quinquagesima quarta Olympias numeratur:eiusq; annus hic secũdus.Idem tẽpus anni magni Romanis fuit:qđ Lustrũ appellabãt.Ita quidẽ a Seruio Tullio institutũ:vt quinto quoq; anno cẽsu ciuiũ habito lustrũ cõderetur.Sed nõ ita a posteris seruatũ.Nã cũ iter primũ a Seruio rege conditũ lustrũ,& id qđ ab imperatore Vespasiano.v. & Cæsare.iii.Coss. factũ est,anni interfuerũt paulominus.dcl.Lustra tamen per ea tẽpora nõ plura q̃.lxxv. sunt facta:& postea plane fieri desierũt.Rursus tamen annus idẽ magnus per Capitolinos Agonas cœptus est diligẽtius seruari.Quorũ agonũ primus a Domitiano institutus fuit die duodecimo eius & Sergii Cornelii Dolabellę cõsulatu.Itaq; hoc nũc anno qui celebratus est Agon vnus de quadraginta numeraẽ. ¶Quod ad annos ptinet magnos in pręsentia satis dictũ est.Nunc de annis vertentibus dicendi locus videtur.

Penteterides. Olympiades. Lustrum. Agones Capitolini.

De Annis vertentibus. Cap.XVI.

Annus vertens. *de quo Macrobius lib. 2o c. ii f. 29*

ANnus vertens est natura,dũ sol percurrẽs duodecim signa eodẽ vnde profectus est,redit. Hoc tẽpus quot dierũ esset, ad certũ nondũ astrologi reperire potuerũt. Philolaus annũ naturalẽ dies habere prodidit ccclxiiii.& dimidiatũ.Aphrodius.ccc.sexagintaquinq;,& dierum duorũ & viginti partẽ vndesexagesimã. Harpalus autem.ccclxv.& horas æquinoctiales.xiii.At noster Ennius.ccclxvi. Pleriq; ṗterea incõprehẽsibilem qdẽ & inenumerabilẽ esse existimauerũt:sed pro vero qđ proximũ putabãt, amplexi sunt,dies scilicet.ccclxv.Igitur cũ tãta inter viros doctissimos fuerit dissensio:qđ mirũ si anni ciuiles,quos diuersę ciuitates rudes etiã tũ sibi quęq; statuebãt,tã inter se discrepent q̃ cũ illo naturali nõ cõgruãt?Et in Aegypto qdẽ antiquissimũ ferunt annũ bimestrẽ fuisse.Post deinde a Pisone rege quadrimestrem factũ:nouissime annũ ad.xiii. mẽses & dies qnq; pduxisse.Itẽ in Achaia Arcades trimestrẽ annũ primũ habuisse dicũtur:& ob id Proselenas appellãt:non vt qdã putãt,ꝙ ante sint nati, q̃ lunę astrum cælo esset:sed ꝙ quẽ prius habuerint annũ,is in Gręcia ad lunę cursum cõstituereẽ.Sũt qui tradũt hũc trimestrem Horon instituisse:eoq; ver,æstatem,autumnũ,hyemem ὥρας,& annũ dici:& Gręcos annales ὥρους,Eorũ scriptores horographos.Itaq; quatuor annorũ circuitu in modũ pentaeteris annũ magnũ dicebãt.Cares autẽ & Acarnanes semestres habuerũt annos inter se dissimiles: qbus alternis dies augescerẽt aut senescerent:eosq; cũctos veluti trieterida annũ magnũ.Sed vt hos annos omittã:caligine iam profundę vetustatis obductos:in his quoq; q sunt recẽtiores memoria,& ad cursum lunę vel solis instituti, quãta sit varietas, facile est cognoscere siquis vel in vni⁹ Italię gẽtibus ne dicã peregrinis velit ingrere.Nã vt aliũ Ferẽtini,aliũ Lauinii,item Albani,vel Romani habuerũt annũ:ita & aliæ gentes. omnibus tamẽ fuit propositũ suos ciuiles annos varie intercalandis mensibus ad vnũ verũ illum naturalẽq; corrigere. De quibus omnib⁹ differere quoniã longum est,ad Romanorum annũ transibimus.

Proselenes. Horographi. Varietas anni.

De Annis Romanis. Cap.XVII.

Annus vertens. Dies mẽsiũ. Pleni menses & caui. Impar nũerus faust⁹.

ANnũ vertentẽ Romę Licinius quidẽ Macer,& postea Fenestella statim ab initio.xxii.mẽsiũ scripserũt:sed magis Iunio Gracccho,& Fuluio, & Varroni,& Suetonio,aliisq; credendũ est,q.x.mensiũ putauerũt fuisse vt tũc Albanis erat:orti vnde Romani in.x.menses dies.ccciiii.in hoc modo habebãt.Martius.xxxi.Aprilis.xxx.Maius.xxxi.Iuni⁹.xxx.Quintilis.xxxi. Sextilis,& September tricenos. October.xxxi. Nouember,& December.xxx.quorũ quatuor maiores pleni:cęteri sex caui vocabantur. Postea siue a Numa,vt ait Fuluius,siue vt Iunius,a Tarquinio.xii. facti sunt mẽses,& dies.ccclv.q̃uis luna duodecim suis mẽsibus.cccliiii.dies videbaẽ explere.Sed vt dies vnus abũdaret,aut p imprudentiã accidit,aut (qđ magis credo) ea superstitione qua impar numerus plenus & magis faustus habebaẽ.Certe ad annũ priorẽ vnus & quinquaginta dies accesserũt:qui qa mẽses duos nõ implerẽt,sex his cauis mẽsibus sunt singuli detracti,&

ad eos additi,factiq; dies.lvii.& ex his duo mẽses Ianuarius vndetriginta dierũ:Februrius duode.xxx. Atq; omnes mẽses pleni & impari dierũ numero esse cœperũt excepto Februario:qui solus cauus,& ob hoc cęteris infaustior est habitus. Deniq; cũ intercalariũ mensem viginti duorũ,vel viginti triũ dierũ alternis annis addi placuisset,vt ciuilis annus ad naturalem exæquaretur, in mẽse potissimũ Februario inter Terminalia & Regifugiũ intercalatũ est.Idq; diu factũ priusq̃ sentiretur annos ciuiles aliquãto naturalibus esse maiores. Qđ delictũ vt corrigeretur,pontificibus datũ est negociũ : eorũq; arbitrio intercalandi ratio permissa.Sed horũ pleriq; ob odiũ,vel quo quis magistratu citius abiret,diutiusq; fungeretur: aut publici redẽptores anni magnitudine in lucro, damnove essent plus minusve: ex libidine intercalandi rem sibi ad corrigendũ mãdatã vitiose deprauarũt.Adeoq; aberratum est:vt C.Cæsar pontifex maximus suo.iii.& M. Aemilii Lepidi Cõs. quo retro delictũ corrigeret: duos mẽses intercalares dierũ.lxviii. in mẽsem Nouẽbrem & Decembrẽ interponeret:cũ iam mense Februario dies.iii.&.xx. intercalasset:faceretq; eũ annũ dierũ.ccccxlv.simul prouidens in futurũ ne iterũ erraretur.Nã intercalario mense sublato,annũ ciuilẽ ad solis cursum formauit: itaq; diebꝰ ccclv.addidit.x.quos per septẽ menses,qui dies vndetricenos habebant,ita distribuit:vt Ianuario,& Sextili,& Decẽbri bini accederẽt,cęteris singuli:eosq; dies extremis partibꝰ mensiũ apposuit:scilicet regiones sui cuiusq; mẽsis a loco summo verterẽtur. Quapropter nũc cũ in septẽ mensibus dies singuli & triceni sint:quatuor tamẽ illi ita primitus instituti eo dinoscũtur,q; nonas habẽt septimanas,Cęteri omnes reliqui quintanas.Prętérea pro quadrante diei,qui annũ verũ suppleturus videbatur:instituit,vt pacto quadriennii circuitu dies vnus,vbi mẽsis quõdã solebat,post terminalia intercalaretur:qđ nũc bissextum vocatur.Ex hoc anno ita a Iulio Cæsare ordinato, cęteri ad nostrã memoriã Iuliani appellantur:eiq; cõsurgunt ex.iiii.Cæsaris cons.Qui etiam si nõ optimi, soli tamẽ ad annũ naturæ aptati sunt.Nã & priores alii etiã qui decẽ mẽses fuerũt:nec Romæ modo,vel p Italiam:sed & apud gentes omnes quãtũ iidẽ postea fuere correcti.

Februariꝰ cauus infaustior.
Inter terminalia & regifugiũ intercalatum.
Cęsar corrector ãni.
Nonę septimanę.
Bissextũ.
Anni Iuliani.

Itaq; cũ de aliquo annorũ numero hic dicetur:nõ alios par erit q̃ naturales accipere:et si origo mũdi in hominũ notitiã venisset,inde exordiũ sumeremus.Nũc vero id interuallũ tẽporis tractabo:qđ historicon Varro appellat . hic eñ tria discrimina tẽporum esse tradit.Primũ ab hominũ principio ad cataclysmũ priorẽ.Secũdũ ad Olympiadem primam:qđ quia in eo multa fabulosa referũtur Mythicon nominaẽ.Tertium a prima Olympiade ad nos:qđ dicit historicon:qa res eo gestę veris historiis cõtinẽtur . Primũ tẽpus siue habuit initiũ,seu semp fuit:certe quot annorũ sit,nõ potest cõprehẽdi. Secũdũ,nõ plane quidẽ scitur : sed tamẽ ad mille circiter &.dc.annos esse creditur:a priore scilicet Cataclysmo,quem Ogygis dicũt:ad Inachi regnum annis circiter.cccc.hinc ad Olympiadem primã paulo plus.cccc.quos solos q̃uis mythici tẽporis postremos, tamẽ quia a memoria scriptorũ ꝓximos:qdã certius definire voluere:& qđ Sosibius scripsit, esse.cccxcv.Eratosthenes autẽ septẽ &.cccc.Timæus.ccccxvii.Orethes.clxiiii.Et ꝑterea multi diuerse:quorũ etiã ipsa dissensio incertũ esse declarat.De tertio autẽ tẽpore fuit aliqua inter auctores dissensio in sex septẽve tãtũmodo annis versata. Sed hoc quodcũq; caliginis Varro discussit:& pro cętera sua sagacitate nũc diuersarũ ciuitatũ cõferẽs tẽpora:nũc defectus eoꝝ & interualla retro dinumerans,eruit verũ,lucẽq; ostendit:per quã numerus certus nõ annorũ modo,sed & dierũ perspici possit. Secũdũ quã rationẽ nisi fallor,hic annus, cuius velut index & titulus qdã est Vlpii & Pontiani cõsulatus: ab Olympiade prima M.est &.xiiii. ex diebus dũtaxat æstiuis : qbus Agon Olympicus celebratur:a Roma autẽ cõdita.dccccxci.& quidẽ ex Palilibus:vnde vrbis anni numerãtur.Eorũ vero annorũ qbꝰ Iulianis nomẽ est.cclxxxiii.sed ex die Kal.Iañ.vnde Iulius Cæsar anni a se cõstituti fecit principiũ.At eoꝝ q vocanẽ anni Augustani.cclxv.pridie Kal.Iañ.q̃uis & ante diẽ.xvi.kal.Februarii,Iu.Cæsar diui filius imꝑator Augustus sententia Numatii Planci a senatu cęterisq; ciuibꝰ appellatus est:se septimũ, & M.Vipsano Agrippa cons.Sed Aegyptii q; biennio ante in potestatẽ ditionẽq; Po.Ro.venerũt, habẽt Augustorũ annũ.cclviii.nã vt a nostris,ita ab Aegyptiis quidã anni i literas relati sunt:vt quos Nabonnagarii nominãt,q; a primo imperii eiꝰ anno cõsurgũt:quorũ hic dcccclxxxvi.est.Itẽ Philippi,q ab excessu Alexãdri magni numeranẽ,& adhucusq; pdu

Tẽpus historicon.
Mythicon.
Cataclysmos Ogygis.
Sagacitas Varronis.
Agõ olympicus i ęstate.

cti annos.dlxii.cõsummãt.Sed horũ initia semp a die primo mẽsis eiꝰ sumunť:cui apud Aegyptios nomẽ est Thoth:quoq; hic anno fuit ante diẽ.vii.kal.Iulii.cũ abhinc annos cẽtũ Vlpio & Brutio ꝑsente Romę Coss.iidẽ dies fuerũt ante diẽ.xii.Kal.August.quo tẽpore solet canicula ĩ Aegypto facere exortũ. Quare scire etiã licet anni illiꝰ magni ꝗ vt supra dictũ est,solaris & canicularis & trieteris vocať:nũc agi vertẽtẽ ãnũ cẽtesimũ.

Initiũ anni varium.

Initia aũt istorũ annorũ propterea notaui:ne qs nesciat volũtates:quę nõ minꝰ diuersę sint,ꝗ opiniones philosophorũ.Iccirco aliis a nouo sole,id est a brumali:ab ęstiuo solstitio:plerisq; ab æquinoctio verno:partim ab autumnali ęquinoctio:qbusdã ab ortu vergiliarũ:nõnullis ab earũ occasu:multis a canis exortu incipere annꝰ naturalis videtur.

De Mensibus. Cap.XVIII.

Ciuiles mẽses. Naturales

M Ensiũ duo genera:nã alii sunt naturales,alii ciuiles . Naturaliũ species duę,ꝙ partim solis,ꝑtim lunę esse dicũtur.Secũdũ solẽ fit mensis:dũ sol vnũquodq; in Zodiaco orbe signũ ꝑcurrit.Lunaris autẽ est,temporis quoddã spatiũ a noua luna.Ciuiles mẽses sunt numeri qdã dierũ:quos vnaquęq; ciuitas suo instituto obseruat : vt nũc Roma a kal.in kal.Naturales & antiquiores,& omniũ gentiũ cõmunes sunt. Ciuiles & posterius instituti,& ad vnãquãq; ꝑtinent ciuitatẽ.qui sunt cælestes seu solis,seu lunę:nec ꝑ æque inter se pares sunt:nec dies habẽt totos. Quippe sol in aquario moratur circiter vnde.xxx.in pisce fere.xxx.in ariete vnũ &.xxx.in geminis prope.xxxii. & sic in cæteris inæquabiliter:sed vsqueadeo nõ totos dies in singulis:vt annũ suũ,id est dies.ccclxv.& portionẽ nescio quã adhuc astrologis inexploratã in.xii.suos diuidat mẽses . Luna aũt singulos suos mẽses cõficit diebus vndetriginta circiter & dimidiato: Sed & hos inter se dispares,alios lõgiores,alios breuiores.At ciuitatũ mẽses vel magis numero dierum inter se discrepãt:sed dies vbiq; habẽt totos.Apud Albanos Martiꝰ est.vi.&.xxx.Maius xii.Sextilis duode.xxx. September.xvi. Tusculanoꝝ Quintilis dies habet triginta sex: October triginta duos.Idẽ October apud Aricinos triginta nouẽ.Minime vidẽtur errasse,qui ad lunę cursum mẽses ciuiles accõmodarunt: vt in Gręcia pleraq;:apud quos alterni mẽses ad.xxx.dies sunt facti.Maiores quoq; nostri idẽ sunt æmulati:cũ annũ dierũ.ccclx.haberẽt.Sed diuus Iulius cũ videret hac ratione,nec ad lunã mẽses vt oportebat,neq; ãnũ ad solẽ cõuenire:maluit annũ corrigere. Et sic etiã mẽses vel cũ veris illis solaribus etsi nõ singuli tñ vniuersi ad anni finẽ necessario cõcurrẽt.Nomina decẽ mẽsibus antiqs Romulũ fecisse Fuluius & Iunius auctores sunt. & qdẽ duos primos a parẽtibus suis nominasse:Martiũ a Marte patre:Aprilẽ ab Aphrodite Venere:vnde maiores eius oriũdi dicebãtur:ꝓximos duos a populo:Maium a maioribus natu: Iuniũ a iunioribus:cęteros ab ordine quo singuli erãt:Quintilẽ vsq; ad Decẽbrẽ ꝑinde a numero. Varro aũt Romanos a latinis noĩa mẽsiũ accepisse arbitrať.Auctores eorũ antiquiores fuisse ꝗ vrbẽ:satis ἀρχὴ docet.Itaq; Martiũ mẽsem a Marte qdẽ nominatũ credit:nõ qa Romuli fuerit pater:sed ꝙ gens latina bellicosa.Aprilẽ aũt nõ ab Aphrodite:sed ab aperiẽdo,ꝙ tũc fere cũcta gignãtur,& nascẽdi claustra aperiat natura.Maiũ vero nõ a maioribꝰ,sed a Maia nomẽ accepisse:ꝙ eo mẽse tã Romę ꝗ antea in Latio res diuina Maię fit & Mercurio.Iuniũ quoq; a Iunone potius ꝗ a iunioribꝰ, ꝙ illo mẽse maximi Iunoni habenť honores.Quintilẽ,ꝙ loco apud latinos fuerit qnto . Itẽ Sextilẽ ac deinceps ad Decẽbrẽ a numeris appellatos.Cęterũ Ianuariũ & Februariũ,postea qdẽ additos,sed nominibus iã ex Latio sumptis.Ianuariũ a Iano,cui attributus,nomẽ traxisse.Februariũ a februo.Est februũ qcqd expiat,purgatq;:& februamẽta purgamẽta.Itẽ februare purgare:& purũ facere.Februũ aũt nõ idẽ vsquequaq; diciť . nã aliter in aliis sacris februať, hoc est purgatur.In hoc aũt mẽse lupercalibus cũ Roma lustrať,salem calidũ ferũt: qđ februũ appellãt. Vnde dies lupercaliũ ꝓprie februatus:& ab eo porro mẽsis Februarius vocitatus.Ex his.xii.mẽsibus,duorũ tãtũ noĩa mutata: nã Quintilis Iulius cognĩatꝰ est C.Cęsare.v.& M.Antonio Coss.anno Iuliano secũdo . Qui autem sextilis fuerat,C. Marco Censorino,C.Asinio Gallo.Coss.in Augusti honorẽ dictus est Augustus : anno Augustio.xx.ꝗ nomina etiã nũc ad hãc permanẽt memoriã.Postea vero multi principes noĩa qdã mensiũ mutauere,suis nũcupãdo nominibus:qđ aut ipsi postmodũ mutauerunt:aut post obitũ eorũ illa nomina pristina suis reddita mensibus.

Martius a Marte. Aprilis a Venere. Maius a maioribꝰ. Iunius a iunioribꝰ.

Februariꝰ a februo. Februamẽta. Februare. Quintus Iulius. Sextus Augustus.

De Diebus. Cap. XIX.

SVperest pauca de die dicere: qui vt mẽsis aut annus partim naturalis, partim ciuilis est. Naturalis dies est tẽpus ab exoriente sole ad solis occasum. cuius contrariũ tẽpus est nox, ab occasu solis ad ortum. Ciuilis autẽ dies vocatur tempus, qđ fit vno cæli circũactu: quo dies verus & nox cõtinetur. vt cũ dicimus aliquẽ dies triginta tãtũ vixisse, Relinquatur enim etiã noctes intelligere. Huiusmodi dies ab astrologis & ciuitatibus quatuor modis definitur. Babylonii qdẽ a solis exortu ad exortũ eiusdem astri diẽ statuerũt. At in Vmbria pleriq; a meridie ad meridiẽ. Atheniẽses autẽ ab occasu solis ad occasum. Cęterũ Romani a media nocte ad mediã noctem diẽ esse existimauerũt. Indicio sunt sacra publica & auspicia etiã magistratuũ: quorũ siquid ante mediũ noctis est actũ, diei qui p̃teriit adscribitur: Si quid autẽ post mediã noctẽ & ante lucẽ factũ est, eo die gestũ dicetur, qui eã sequitur noctẽ. In his horis quatuor & viginti qui nascuntur eũdem diem habẽt natalem. In horas. xii. diuisum esse diem, noctẽq; in totidẽ, vulgo notum est. Sed hoc credo Romæ post reperta solaria obseruatum. Quorũ antiquissimũ qđ fuerit, inuentu difficile est. Alii enim apud ædem Quirini primũ statutum dicunt: Alii in capitolio: nõnulli ad ædem Dianæ in Auentino. Illud satis constat, nullũ in foro prius fuisse, q̃ id qđ M. Valerius ex Sicilia aduectũ ad rostra in columna posuit. Qđ cũ a climate Siciliæ descriptũ ad horas Romæ nõ cõueniret, L. Philippus Censor aliud iuxta cõstituit: deinde aliquãto post P. Cornelius Nasica censor ex aqua fecit horariũ: qđ & ipsum ex consuetudine noscendi a sole horas, horariũ cœptum vocari. Horarum nomẽ nõ minus annos. ccc. Romæ ignoratũ esse credibile est. Nã ĩ. xii. tabulis nusq̃ nominatas horas inuenies: vt in aliis postea legimus. Sed ante meridiẽ: eo videlicet q; partes diei bifariã tũ diuisi, meridies discernebat. Alii diẽ quadripertito: sed & noctẽ similiter diuidebãt. Id similitudo testatur militaris, vbi dicitur, vigilia prima, item secũda, & tertia, & quarta. Sũt etiã plura noctis & diei tẽpora subnotata, p̄priisq; discreta nominib⁹, quę apud veteres poetas passim scripta inueniũtur: ea omnia ordine suo exponã. Incipio a nocte media: qđ tẽpus principiũ & postremũ est diei Romani. Tempus qđ huic proximũ est, vocatur de media nocte. Sequitur Gallicíniũ, cũ galli canere ĩcipiũt: deinde Conticiniũ cũ conticuere: tũc ante lucem, & sic Diluculum vocatur. Mane cum lux videtur solis: post hoc ad meridiem: tũc meridies, qđ est medii diei nomen: Inde de meridiẽ. hinc tẽpestas suprema: q̃uis plurimi supremũ post occasum solis esse existimẽt: quia est in duodecim tabulis scriptũ sic: Solis occasus suprema tẽpestas esto. Sed postea M. Plectorius tribunus plebis scitum tulit in quo scriptũ est. Prętor vrbanus qui nunc est, quiq; posthac fuerit, duos lictores apud se habeto. Isq; sup̄mũ ad solis occasum ius inter ciues dicito. Post sup̄mã dicit vesper: ante ortũ. s. eius stellę, quã Plaut⁹ vesperuginẽ, Ennius vesperũ, Virgilius hesperon appellãt. Inde porro crepusculũ: sic fortasse appellatũ, q; res incertę creperę dicũtur, idq; tẽpus noctis sit, an diei incertum est. Post id sequitur tempus qđ dicimus luminibus accensis: antiqui prima face dicebant. Deinde concubiũ cũ itum est cubitum. Exinde intẽpesta id est multa nox: quia nihil agi tempestiuũ: tunc ad mediam noctem dicitur, & sic media nox.

Dies naturalis. Dies ciuil. Dies a media nocte. XII. horæ. Solaria prima. Ex aqua horariũ. Nusq̃ horę in. xii. tabulis. Vigilię. 4. De media nocte. Gallicíniũ. Cõticiniũ. Diluculũ. Mane. Meridies. Sup̄ma tẽ. Vesper. Vespugo. Hesperus. Crepusculum. Prima face. Concubiũ. Intempesta. Media nox.

De naturali institutione. Cap. XX.

INitia rerum eadẽ elementa & principia dicũtur: ea stoici credunt tenorem atq; materiam. Tenorem qui rarescente materia a medio tẽdat ad summũ, eadem concrescẽte rursus a summo referatur ad medium. Thales Milesius aquam principium omniũ rerum dixit. Et alias opiniones supra retuli. Stoicorum opinio probanda: qui cũ arte compositũ mũdi opus considerarent, introduxerunt naturã prouidam ac sapientem, quam ordo impermutabilis ostenderet, industriaq; factũ pronũciauerunt: siue perpetuus siue longęuus est mũdus, & in flammas abit: & vicissim ex flãmis renouatur ac restituitur: durantibus tamen principiis, nec recidere ad nihil videri potest, qđ in se deficit, in se regignitur. Et constat quidem quatuor elementis terra, aqua, igne, aere: cuius principalem solem quidã putant, vt Cleanthes: vt Chrysippus, æthera: cuius motu perenni subiecta tenentur.

Elemẽta. Tenor. Aqua principium.

De Formis. Cap.XXI.

Formæ. Nota. Linea. Epipedos. Planus angulus. Cathetos. Normalis. Hebes. Acutus.

NOta est cuius pars nulla est. Linea lõgitudo sine latitudine. Lineę autẽ finis notę. Recta linea est, quę sup se positis notis æquabiliter posita & summissa est. Qđ longitudinẽ tãtũ habet summitatis finis lineę super plana: quę dicit̃ epipedos. Sũmitas est quę super se positis rectis lineis æquabiliter posita est. Planus angulus est in planitie duarũ linearũ nõ e regione positarũ ad vnũ signũ cõtingens curuatio. Hę lineę quę angulũ cõtinẽt cũ rectę sint: is angulus rectis lineis contineri dicitur. Si recta linea supra rectam lineã stans cõtinuos angulos inter se pares facit: tum vterq̃ ex paribus angulis rectus dicitur: & ea linea gręce Cathetos, latine normalis dicitur. Rectus angulus est modicus & sibi congruens: hebes maior recto: acutus minor.

De Figuris. Cap.XXII.

Figura. Circulus. Centron. Diametros Hemicycl. Euthygrãmæ. Isosceles. Scalenon. Orthogonũ Heteromeces. Trapezia. Parallelę.

FIgura est, quę aliquo fine aut aliquibus finibus continetur. Circulus est figura plana vna linea cõprehensa: intra quẽ mediæ omnes lineæ inter se pares sint. Centron est nota circuli medii. Diametros est recta linea per centron immissa: & in vtrãq̃ partẽ secãs circulũ. Hemicyclum est circuli dimidiũ. Euthygrammę formę sunt, quæ rectis lineis cõtinẽtur. Trigonũ, trilaterũ: Tetragonũ, qđ quatuor: Multilaterum, qđ pluribus. Triangulũ æquilaterũ, qđ paribus trinis lateribus. Isosceles, qđ duo tantũ latera paria habet. Scalenon, qđ tria latera inæqualia habet. Orthogonũ, qđ habet omnes rectos angulos quadrilaterũ formarũ. Quadratũ est, qđ omnia quatuor latera habet, & angulos rectos. Heteromeces, quadrangulũ, nec latera paria habet, nec angulos rectos, similes scutellæ, cuius cõtraria latera & cõtrarii anguli iter se pares sunt. Sed quadrilaterũ omne qđ rectis angulis est, trapezia: cętera nominãtur parallelę lineę, quę in eadẽ planitie positę nunq̃ inter se contingunt.

De Postulatis. Cap.XXIII.

Postulata. Si paribus paria addas.

POstulata Geometrarũ sunt quinq̃: vt liceat ab omni signo ad oẽm rectam lineã ducere: & omnẽ finitã rectã lineã e regione eiicere: & omni modo signo ex interuallo circulũ scribere: & omnes rectis angulos minores, duos rectis pares esse: & si lineã recta linea immissa interiores angulos minores duos rectis pares fecerit: eiectas lineas cõcurrere. Si paribus paria adiecta fuerint omnia paria erũt: & si paribus paria dẽpta, reliqua erũt paria: & quæ eisdem paria sunt, & inter se paria sunt.

De Musica. Cap.XXIIII.

Musica. Mimnermus. Pindarus.

PRior est Musica inuẽtione Metrica. Cũ sint enim antiquissimi poetarũ, Homer[9], Hesiodus, Pisander: hos secuti elegiarii Callimachus, Mimnermus, Euhemerus: mox Archilochus, & Simonides, trimetrũ iambicum choricũ, catalecticũ, tetrametron, cõposuere. Archilochus etiã Commata versibus applicãdo variauit: Eupolis per plurimas species secuit. Alcman numeros etiã minuit in carmen: hinc poeticę melicæ ἁπλῆς. Illa etiam Argiua minutiores edidit numeros. Quæ species cũ iam displiceret, & integra breuior diceretur: magnitudine Pindari asserta est: qui etiã libros innumeris modis edidit. Hos secuti musici Timotheus & Pondos, & Hyperides, & Follis, & clarissimus tum peritia, tũ eloquẽtia Aristoxenus, modulati protinũ cantus. Nec tamẽ nõ putes antiquiores cantus esse numeris: sed rusticos & incõditos: post quos poetica valuit: veluti legitima musica licentior, magisq̃ modulata.

De Rhythmo. Cap.XXV.

Rhythm[9]. Musica. Crusmata. Harmonia

RHythmus credit̃ dictus a Rhythmonio Orphei filio & Idmoneę nymphę Maricæ: vt tradit Niceratus libro quẽ cõposuit de Musico fratre Rhythmonii: tradit Hymenę Varrithonis autem & Chloridis Tiresię filię Pendemenũ & Peridemen: qui primus cecinerit res gestas heroũ musicis cantibus. Musica est peritia faciendorũ & canendorũ modorũ. Eius partes harmonica, rhythmica, crusmatica. Crusmata pulsus decori siue carminis vocãtur. Harmonia est cõsonantia organica. Rhythmos Gręce, mo-

dus dicitur latine. Nominatur versus ab eo ꝙ fluat seq; ipse circumeat. Modus aũt est lex quædam & ordo vocaliũ: interuallum & differentia velut Aristoxenus definit: non vtcũq; compositũ vocaliũ tẽporũ interuallũ. Carmen est modus vocibus iunctus: cuius discrimina cantus, modus, motus. Tempus est syllabę spatium: huius elementũ. Breuis syllabæ diuisio: breuis alia, longa alia, & neutrius ratio est.

Versus. Modus. Carmen.

De Modulatione & carminũ speciebus. Cap. XXVI.

Modulatio est modorũ prudẽs dispositio. Eius tres species τόνος, χρῶμα, ἁρμονία. Species carminũ. xiii. Ex qbus primũ sunt: Doriũ, Phrygium, Lydiũ. His accesserũt grauissimũ hypodorium: mox duo hypophrygii grauior & acutior: deinde Dorius medius: tũ Phrygius grauis & alter excelsus: totidẽ Lydii grauis & acutus: tũ Mesolydii pari diuersitate: Postremus hypermesolydius acutissimus. Organũ quondã habuit tres ĩtẽsiones, grauẽ, mediã, & acutã. Inde musę quoq; tres olim æstimatę, Hypate, Mese, Nete. Nũc ĩ ampliore numero soni cõsiderãtur: vt sit Proslambanomenos hypate hypaton. Deinde parypate hypaton. Deinde lycanos hypaton. Deinde hypate. Deinde hypates meson. Deĩde triscelmẽnenon netesmon menõ: paramese diezeumenon: paranete diezeumenon: trite hyperboleon. Quas animaduertisse cũ resonãtia suauitatis ĩ arcu sororis Apollinẽ tradũt: & intẽdisse poti⁹ dytarantiũ notasse: ꝙ astrictiora fila neruorũ in acumen excitarẽtur, grauibus respõderẽt remissa: inde fecisse tres primos: de qbus supra dictũ est: hãc excepisse intẽsionẽ Linon, quẽ quidã Apollinis filiũ tradũt: & nymphæ Paramesæ Chrysthenidi reliquisse: ab ea adiũctũ modũ, qui syneumenas dicitur. hũc numerũ auxisse Terpandrum adiectione diezeumeno: qui primus a grauibus in acumen auertit. Deinde Timotheus addidit duos, Parameson, & hyperboleon. Initiũ modi dicitur diesis: dimidiũ semitoniũ, totũ tonos. Toni duo & dimidius Diatessaron nominat: Tres & dimidius, Diapente: Sex Diapason. Hæc musicę summa sunt.

Carminũ species. xiii. Organum. Cur musę tres. Hypate. Mese. Nete. Diesis. Semitoniũ. Tonos.

De Metris & pedibus. Cap. XXVII.

Metrum gręce, latine numerus vocatur. Numerus est æqualiũ pedũ legitima ordinatio. huius Arsis & Thesis partes sunt: Pedũ syllaba, elemẽta numerorũ, modorũ elemẽta, spatia syllabarũ ac tẽpora. Pedes cõponũtur ex syllabis vt minimũ binis, vt plurimũ ternis: vnde proueniũt Dissyllabi. iiii. trisyllabi. viii. plures. q̃. xii. esse nõ possunt. Pyrrhichius ex duabus breuibus: cuius exẽplũ Deus. Chorius ex longa & breui: vt Roma. Iambus ex breui & longa: vt salus. Spõdęus ex duabus lõgis, vt vates. Duo igit quãtitate cõtrarii. Spondęus, & Pyrrhichius: duorũ alter, alter quatuor tẽpoꝝ. Iambus & Chorius triũ. Ita nõ plures q̃ quatuor pedes dissyllabi sunt, nec esse possunt. Ternarũ syllabarũ primus est Dactylus: q cõstat ex longa & duabus breuibus: cuius exemplũ Aeolus. huic cõtrarius Anapęstus ex duabus breuib⁹ & lõga, vt pietas. Amphibrachus ex breui & lõga & breui: cui⁹ exẽplũ Auarus. Brachysyllabus ex tribus breuibus: cui⁹ exẽplũ Cicero: & cõtrarius Molossus ex tribus lõgis: cuius exẽplũ Mecœnas. Item tres quinũ tẽporũ. Bacchius ex duabus lõgis & breui: cuius exẽplũ Latona. Huic ordini aduersus Palimbacchius ex breui & duab⁹ lõgis: vt Aquinas. Creticus & Amphimacrus ex lõga, breui, & lõga: vt sanitas. duob⁹ a quãtitate cõtrariis brachysyllabo & molosso: Quorũ alter trium tempoꝝ, alter sex: ordine sex in quaternis: tres, in quinis tẽporibus.

Metrum. Numerus. Pedes. Pyrrhichius. Chorius. Iambus. Spondęus. Dactylus. Anapęstus Amphibrachus. Bacchius. Palimbacchius.

De Legitimis numeris. Cap. XXVIII.

Primus est legitimus maxime numerus hexameter heroicus: huius pedes & dactyli sunt, aut spondęi: raro & in versu extremo reperiet trochęus: eius exẽplũ. Auia Pieridum peragro loca nullius ante. totus iste dactylus fuit: & habuit summũ trochęum. Sed mixtus ex spondęis hic erit. Italiã fato profugus, Lauinaq; venit. Totus ex spondęis. Ciues Romani tũc facti sunt Cãpani. Hoc genus numeri, paucissimarũ. xii. syllabarũ, plurimarũ. xviii. tẽpora recipit. xxiiii. Interea. xxiii. sedibus tribus tãtũ cõficit formas: excipit. xxii. quas enumerare festinãtibus longum est. Pentameter elegiacus habet exemplũ. Dũ meus assiduo luceat igne focus. recipit dactylũ, spondęũ, Anapęstos duos in fine versus: aliquãdo brachysyllabos. Fit syllabarũ paucissimarũ. xii. plurimarũ. xiiii.

Hexameter heroic⁹. Totus versus ex Spõdęis. Pẽtameter

Tertium pedē spondęum semper habet:quartū & quintū aliquādo brachysyllabū. Tri-
Iambicus trimeter. metros iambicus latine senarius dicit:cuius exemplū,Phaselus ille quē videtis hospi-
tes.xii.syllabarū est.Recipit aliquando præter cæteros iambum:extremo Pyrrhichion.
Tragicus. Trimetros tragicus.Pro veste pinnis membra textis contegit.Et Aquilonis stridor ge-
lidas molitur niues. recipit in parte prima scansionis spondęū, & alio loco dactylon &
anapęstum, & pro iambo chorium & tribrachon.Fit syllabarū paucissimarū.xii.pluri-
Comicus. marū.xvii.recipit tēpora plurima.xix.paucissima. xiii. Comicus trimetros solet magis
Hipponacticus. in breues minui . Trimetros Hipponacticus pedem nouissimū assumens spondęum vel
chorium talis est. Calentibusq; lympha fontibus:Semper eosdē pedes,quos reliqui tri-
Tetrametros quadratus. metri,pręter nouissimū recipit.Et tetrametros,q latine quadratus vocatur, choriacus
talis est. Tela famuli tela propere,sequitur me Thoas. recipit eosdē pedes: peruenit ad
septē & semipedem:summū pedem petit,aut creticū aut dactylum. Octonarius iambus.
Octonari⁹. Proinde & abs te regimen Argos,dū est potestas cōsulēdi.Septenarius,Hęc bellicosus:
Septenari⁹ cui mater paterve Minerua.Constat ex pedibus iisdem Ionicus septenarii : Ibant mala
Ionic⁹ maior. cluere venena corona.Ionicus maior est ille:Lectus retrocedit innate supinus.Habet vi-
tiū in tertia syllaba minor: Metuētis patruę verbera linguę.Pręcipiūt inserere maxime
Aristophanius. pyrrhichiū & spondęum:solent diuisi syllabis longis pluriū syllabarū pedes admittere.
Aristophanius anapęstus:Axena pōti per freta Colchos denią; delatus adhęsi. Recipit
pedes quaternorū tēporū:omnis implet pedes præter semipedē.Anapęstoctonarius:Ore
beato lumine volitans:qui per cælum candidus equitas.recipit eosdē pedes pręter semi
Aristobolius. pedem.Aristobolius:Quædā terribilis tua pectora turbat,terrifico sonitu intulit.Is cir
cuitus magis q̄ versus est.Dactylum crebrum habet,rarū spōdęum. Pene duodenariū.
Circuitus magis q̄ versus. Quis meum nominans nomen excitet quēuis tumultū inuocans incolarū fidem.Et hic
circuitus magis q̄ versus est.Huic suberūt denarius:Qui repens semipulsus onere gra
ui fores strepitu terrent.recipiūt pedes creticos,chorios,spondęos,iambos, brachysyl-
Phaleuci⁹. labos,anapęstos.Vndecim syllabarū Phaleucius, Passer delicię meæ puellæ: recipit pe-
Angelicus des,spondęum,dactylū,creticū,palimbacchiū.Angelicus numeros & syllabam coarctat
Anacreontius. hexametro:vt Hectoris Andromache pyrrhin connubia seruas.Anacreontius, Miseri
inuidi viuimus sciētes:recipit Pyrrhichiū,chorium,spondęū,brachysyllabū, anapæstū.
Saturnius numerus. Primus semper est pyrrhichius.Numerus Saturnius magnū numerū. Triumphat ho-
stibus deuictis.Sunt qui hūc Aristolochion vocant.recipit pedem spondęum,iambum,
Priapeius. pyrrhichiū,chorium,dactylum,brachysyllabū,anapęstū. Priapeius.Hunc lucū tibi de-
Diomedes aliter. dico consecro ꝑ Priape. Tertiū pedem pro dactylo creticū habet: alioqui hexametron
esset.De numeris simplicibus.Pyrrhichius,Rapite,agite,ruite,celeripedes pedes.Con-
trarius est huic & duodecasyllabū spondaicon: Olli crateribus sex auratis hauserunt.
Dactylic⁹. Dactylicus,Puluerulenta putrē sonitu quatit vngula campū.Amphibrachius nō facit
numerū.Anapęstus: Agilis sonipes rapitur,celeri sonitu crepitans. Creticus: Horridi
Palimbacchius. transeunt ad pedes ex equis.Palimbacchius:Amicos ad hanc rē si voles aduoca . Bac-
chius nō facit numerū.Molossus idē est qui spondaicon. Nūc quēadmodū a principali
heroico plures numeri trāsfigurātur,ostendā. ac primus trimetrus fit heroicus.Spon
daicon.Ciues Romani tūc facti sunt Campani.Syllabā vnā quę est extrema ex lōga cō
trahe:vt Ciues Romani tūc facti sunt Appuli.Et esse cœpit trimetrō,elegiacū trāsibit.
Bella p æmathios.Rursus ad pentametros:vt cōponā heroicos,sumo partē posteriorē.
Dū meus assiduo luceat igne focus.& cōpono, Luceat igne focus Troię qui primus ab
Phaleuci⁹. oris.Phaleuciū numerū qui est,Altis flumina vallibus tumescunt:insertis verbis facio
Ionicus. heroicū.Altis flumina prodita vallibus inde tumescūt . Ionicus est,Metuentis patruę
verbera linguę.adiiciam trinas verbis singulis syllabas:Nūc metuētis nūc patruę nūc
verbera linguę. Verto Italiā fato ꝓfugus lauinaq; cœpit. Aristophani⁹ fit heroico.Ar
ma virūq; cano Troię q primus ab oris.Numerū angelicū syllaba breuiata esse mōstra
ui heroicū.Item Priapeium,si syllabā surripias,fit heroicum.

FINIS.

Apud Badium. Nonis Nouemb.
Anno.MDXXIIII.

Tabella in Censorinū De Die Natali.

FINIS.

25
57

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm